



## **Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online**

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### **Støt vores arbejde – Bliv sponsor**

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### **Ophavsret**

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### **Links**

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



*Rasmus Nielsen*

# *Rasmus Nielsen*

Drengen fra Lolland,  
*der blev vores*  
Bedstefar,  
*blev også*  
Husmand  
Afholdsmand  
Friskolemand  
Landstingsmand  
*og en hel del mere.*

Privat udgivelse, må ikke distribueres til off. salg.  
Materialet samlet og redigeret 2010  
Enkelte billeder vedr. Grønland fra Arktisk Institut

Tryk: LULU 2011



# INDHOLD

## 9 ERINDRINGER

1870 Bosat ved bedstemor	11
1883 Moderens død	15
1882 Ud at tjene	16
1883 Faderen gift igen	20
1883 Bedstemor flytter	21
1884 Den politiske interesse	21
1886 Konfirmation	22
1887 Pengeløn	22
1887 Aftenskole	23
1888 Nye pladser	24
1893 På Rødkilde Højskole	26
1893-95 Som tjenestekarl	27
1895-96 Gymnastik og husflid	28
1896 Murer i hovedstaden	28
1896 Husflid i Ulse og Askov	29
1896 Gymnastik i Hjølunde	30
1896 Lærerdømmen	30
1897 Frederiksborg Højskole	30
1897 Seminarie forberedelse	31
1897 Gymnastik på Lolland	31
1898 Christianssædemødet	32
1898 Silkeborg Seminarium	33
1899 Pigen fra Skelund	34
1899 Jebjerg Seminarium	34
1899 Lærer i Fjellerad	34
1900-01 Kursus på Askov	35
1901 Besøg på Nørremølle	35
1901 Lillering friskole	37
1901 På fodrejse	39
1902 Bryllup	39
1913 "Fuglsang"	41
1916 Farvel til læroergerningen	42
1903-05 Foreningsarbejde	42
1917 Sogneråd og skolekomm.	43
1921-36 Landstinget	45

## 48 SKRIVERIER

Vers til bror Jacob	48
Et andet vers	49
Kursusreferat Frederiksborg	50
Brev til Nielsine fra fodrejsen	80
Småvers til Nielsine	81
Bemærkninger om gymnastik	82

## 84 LÆRER OG POLITIKER

R.N. som lærer	84
Det politiske liv	86
Ordførerskabet	90
R.N. i landstinget	92
R.N. politiker og kammerat	99
R.N. i sin hjemegn	101
Rejsen til Grønland	102

## 102 AVISARTIKLERNE

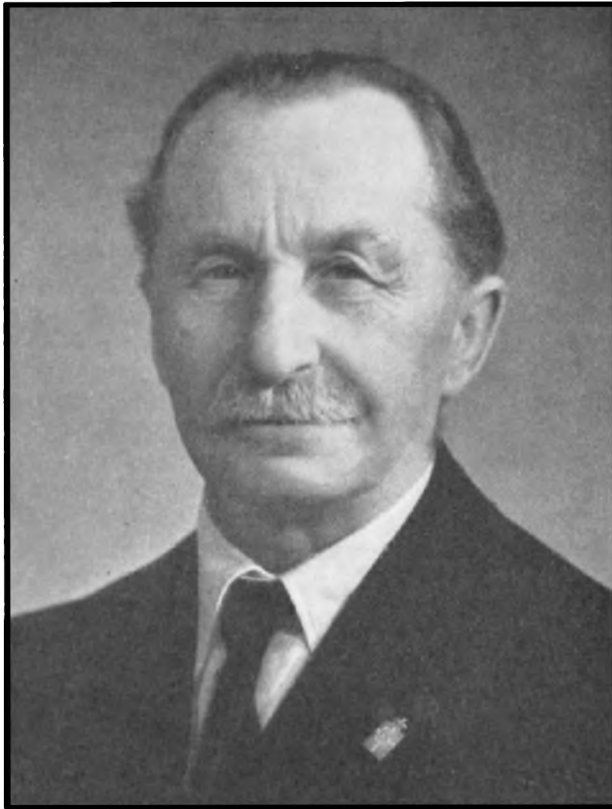
Resumé af tidens pol. begivenheder	150
Artikler af "Husmanden"	157
Politiske art. af Rs. Nielsen	156
Sprogforeningen m.m.	172
Hjemstavnsforeningen	193
Historiske art., foredrag o.a.	209
Afsked med pastor Christensen	219
Klank Højskole	221
Aarhus Amtstidende, jubilæum	222
Christianssæde-møderne	224
Grønland	228
Om og af Rs. Nielsen	240
Mærkedage	245
Nielsine	251
Sølvbryllup	253
Rasmus Nielsens død	255

## 211 FAMILIEN

Brevene	262
Aernerne	318
Efterkommerne	321

## ILLUSTRATIONER

Anetavle i halvcirkel	8
Barndomshjemmet	9
Familiefoto omkr. 1895	45
Husflidsarbejder	46
Ungdom, 3 billeder	47
Frederiksborg Højskole	50
Kullen	78-79
Silkeborg seminarium	81
Fjellerad skole	81
Gymnastik øvelser	83
Lillering friskole	85
Sogneråd	86
Skitse af landstingssalen	87
foto fra landstingssalen	88-89
Husmandssted	91
Grønland kort og billeder	102-143
Husmanden 2 billeder	205
Christianssæde	227
Nuuk	239
Hjem fra rejsen	244
Kirkebogsside, vielse	250
Nielsine	251
Gravstenen	258
Søskende	260-61
Kort over Danmark	263
"Fuglsang"	315
Familiefotos	316-317
Familiefoto	321



## Forord

Vores bedstefar Rasmus Vilhelm Nielsen døde i 1950, derfor har ingen af os, hans børnebørn, kendt ham som voksne, Helga var, som den ældste, på dette tidspunkt 16 år.

Bedstemor Nielsine overlevede sin mand med 15 år og boede de sidste år hos sin datter og svigersøn Lis og Ole på deres gård ved Skovby. De fleste af hendes børnebørn har derfor kendt hende mere eller mindre. Da samfærdselsmulighederne dengang ikke var så gode som i dag, var afstanden mellem bedsteforældre og børnebørn bestemmende for, hvor tæt kontakt de kunne få med hinanden.

At komme på ferie i Lillering var specielt derved, at stationen lå lige bag ejendommen, derfor hændte det mere end een gang, at vi, midt i et måltid, måtte ud at se toget og vinke til passagerene, som var med. At der var asfalt på vejen lige uden for huset, var for os fra Årslev Hede også noget ganske usædvanligt - og dejligt at færdes på - ikke i træsko eller gummistøvler men med "pæne" sko på fødderne.

Og sådan har vi, som kan huske vore bedsteforældre, hver især vores særlige minder om dem.

Rasmus Nielsen påbegyndte nedskrivningen af sine erindringer i så god tid, at han i sin fortælling nåede til tiden, hvor han havde taget afsked med lærerjobbet og var blevet valgt ind i Rigsdagen.

Brevbøgerne mellem søskendeflokken giver godt indblik i familielivet, og livet som husmand, først ude på ejendommen "Fuglsang" og siden inde i Lillering.

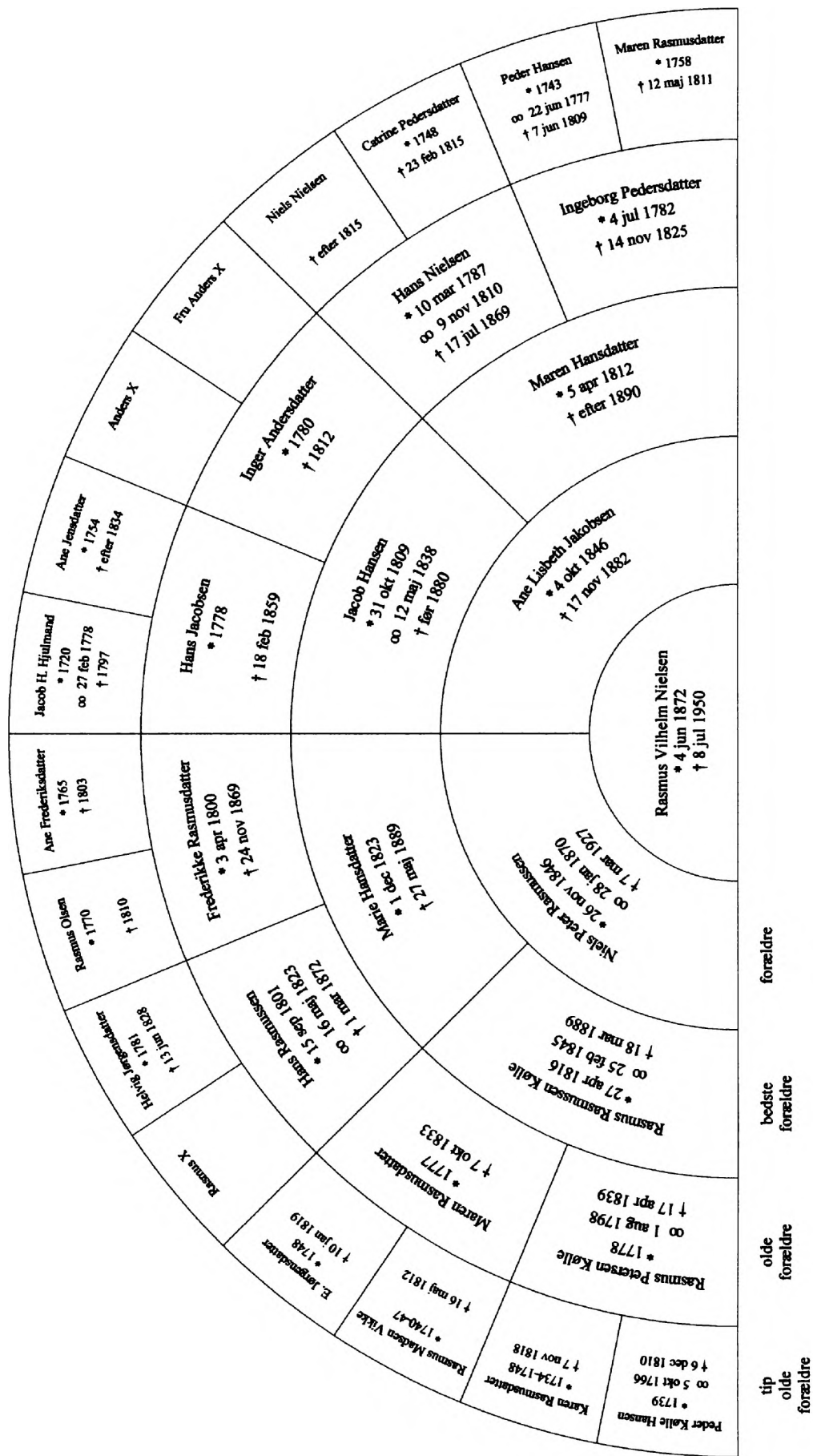
Hans politiske meninger fremgår af de mange artikler og sammen med hans dagbøger fra kurset på Frederiksborg Højskole og Grønlandsturen samt nekrologerne i forbindelse med hans død, får vi et godt billede af bedstefar, vi lærer ham lidt bedre at kende.

Materialet, som er gengivet i denne bog, har været opbevaret hos hans børn. Dagbøgerne fra Frederiksborg og Grønlandsturen samt brevbøgerne mellem søskendeflokken har Signe passet på og avisartiklerne var samlet af Helga, som også havde et album med billeder fra hans grønlandsrejse i 1931. Manglende billeder fra denne tur fandtes på Arktisk Institut hvorfra de hertil er erhvervet.

Erindringerne blev mangfoldiggjort og hver familie har mindst eet eksemplar. Mindebogen fra Østjysk Hjemstavn findes i et større oplag. Flere af billederne er fra hans søsterdatter Anna på Lolland.

En tak til dem der tog vare på tingene, så kommende generationer kan få glæde og gavn deraf og på den måde stifte bekendtskab med Rasmus Nielsen.

*Ellen*





### **Rasmus Nielsens Erindringer .**

Den sydlige Del af det flade Lolland blev ikke fra Naturens Haand udstyret med de herlige afvekslende Landskaber, "med Dal og Bakker fagre", med en Rigdom af betagende Naturskønheder, som andre Egne af Landet kan bryste sig af. Men alligevel, Sydlolland fik sin Del, der fyldte Barnesindet med levende, stærke indtryk, som aldrig bortvejrede, som fulgte med gennem et langt Liv og nu op i Alderdommen toner med Mindets eget manende Sprog. Her var Pilehegn med høje Risgærder i utallige, snorlige Linier langs vejene, som Skel mellem de forskellige Ejendomme, men ogsaa som afgrænsende Skel mellem en Gaards forskellige Marker; det var Pilehegnenes Eldorado, et levende Minde om Bondens Velgører Grev Chr. D. Reventlow til Christianssæde, der ved Besøg hos Bønderne og ved Samtaler med dem opmuntrede dem til som Afløsning for Jordfællesskabets søvndyssende Drift endelig at faa indhegnet og afgrøftet hver Mands Ejendom. Han præmierede de dygtige, han lærte dem, at Hegn om Marken omgærder Ejendomsretten, skaffer Markfred, giver Læ og endelig Brændsel. Men disse endeløse Pilerækker gav Landskabet et ensformigt Præg og lukkede for den frie, uhæmmede Udsigt. Og dog, fra Vinduerne derhjemme kunde vi se Østersøens solglitrende Vande.

For mig var og blev det en uløselig Gaade, at Østersøens tilsyneladende kuplede Overflade hævede sig betydeligt over det flade Kystomraade og det Stykke Land, der skilte os fra det forunderlige Vand. Større i Udstrækning var det nemlig ikke, end at vi i klart Vejr kunde se over paa den anden Side, og her mødte Øjet Femerns Kyst, og bag denne kunde vi skimte Kirker, Gaarde og Huse. I uroligt Vejr kunde vi høre Østersøen brøle. I strenge Isvintre kunde det hænde, at Havet blev isbundet langt ud. Kom Østersøen da i stormfuldt Oprør, kunde vi høre mægtige Brag som Kanonskud, naar Isen brækkede og revnede, og de mægtige Isflager med øredøvende Brag kastedes hid og did.

Gennem Aartusinder har Østersøen i uroligt Vejr været en Fare for de lave, sandede Kyster. Den 13. November 1872 brød Havet med voldsom Kraft ind over de lave Kyster, og hele Sydlolland blev omdannet til en fraadende Sø. Mange Menneskeliv og et meget stort Antal af Husdyr blev de brusende Bølgers Bytte. Adskillige Gaarde og Huse gik til Havs, og uhyre Værdier gik tabt.

Da Stormfloden var paa sit højeste, naaede Vandet lige ind til vort lille Hjem. Mor tog derfor mig, der dengang var et halvt Aar, paa Armen, og min Broder Jakob, der var 2½ Aar, ved Haanden og gik med os hen til Naboens, hvis Bygninger laa lidt højere. I et andet Hus, hvor Rasmus Jørgensen boede, nogle faa Hundrede Alen fra vort Hjem, stod Vandet op over Vindueshøjde, og Møblerne svømmede rundt inde i Stuerne. Rædslerne og de forfærdelige Indtryk fra denne Naturkatastrofe holdt sig som almindeligt Samtaleemne mange Aar efter, og Beretningerne om disse forfærdelige Oplevelser blev noget af det første, der rørte min Bevidsthed.

Fra Vinduet derhjemme kunde vi se mange større og mindre Fartøjer, der passerede langs Lollands Kyst, Dampere og stolte Sejlere, men størst Indtryk gjorde det paa os, naar den tyske Østersø-Flaade holdt sine øvelser. Vi kunde da se Rækker af store Krigsskibe sejle frem og tilbage, mens Kanonerne buldrede løs, saa Husene rystede, og Vinduerne klirrede.

Vi børn havde en vis respekt for Grove Hule, Un Auten (onde Aften) og Stenten. Disse Steder holdt Spøgeriet til, og skete det, at vi skulde færdes der i de mørke Aftener, saa var det med Angst og Bæven, og i lynende Fart gik det forbi de farlige steder..

Til Tirsted Kirke skytter sig Sagenet om, at Kirkeskibets Loft havde huset en Flok Røvere, der var en sand Skræk for Egnen. De havde formaaet at undgaa Opdagelse af Skjulestedet, indtil de røvede en Bondepige, som de førte op paa Kirkeloftet, hvor de saa holdt hende indespærret en Tid, men en Gang de var ude paa Røvertogt, viklede hun sig ind i en Dyne og styrtede sig ud fra et af Glamhullerne, hvorefter hun flygtede og derefter røbede Røvernes Opholdssted. De blev saa grebne og maatte lide Døden for deres Misgerninger.

Ganske nær mit Hjem førte en Vej fra Viet og Gjerringe til Rødby. Vi og alle andre kaldte denne Vej Run(d)sten. jeg har mange Gange spekuleret paa, hvor dette ejendommelige Navet paa en Vej stammede fra, men fik først Løsningen, da jeg paa Nationalmuseet saa den enorme Runesten fra Thirsted og fik klaret, at den ganske vist er ført fra Thirsted Kirke til Museet, men at dens oprindelige Plads var Runestensvad, d.v.s. hvor Bækken fra Nord til Syd skærer Vejen lige Vester for Peter Uglholts Ejendom. Her har altsaa oprindeligt været et Vadested, og her har Danmarks næststørste Rundesten haft sin Plads.

Tirsted Sogn var mod Vest og Syd kranset af Rødby Fjord. Dette vældige Omraade paa mange Hundrede Tønder Land var, efter at den mægtige Dæmning efter Stormfloden 1872 var rejst, en Indsø, hvis uhyre Rør- og Sivskove, den lave Vandstand, de meget betydelige lave Engarealer, der omkransede Fjorden, tilsammen gav den herligste Tumbleplads for et Fugleliv, der sikkert efter danske Forhold var helt enestaaende. Det var som et Eventyr at se og høre det myldrende Fugleliv, men særlig var det betagende i Foraars- eller Efteraarsaftnerne, naar de mægtige Trækfugleskarer sejlede hen over øen frembringende de mærkeligste Lyde. Om Vinteren, naar Fjorden var tillagt med Is, var her den mest ideelle Tumbleplads med Isslæde eller paa Skøjter. Sommeren 1893, før jeg rejste paa Højskole, var jeg beskæftiget med at fiske Sand op. Det var et haardt Arbejde, men uhyre friskt og fornøjeligt. Det hvide Strandsand solgtes til at strø paa Gulvene i Hjemmene.

Nu er Rødby Fjord udtørret og omdannet til Agerland, og ude midt i Fjorden er allerede vokset en lille Skov op, en Mindelund med et betydeligt Antal Mindestene, bl. a. en for Peder Pedersen, der var den drivende Kraft i Udtørringen af Fjorden.

Her paa den fladeste Del af det flade Lolland ligger Vester Tirsted. Her var mit Barndomshjem; endnu ligger det lille Arbejderhjem der, men ikke uantastet af Tiden, idet Fader mere end een Gang har ændret ved dets Udseende. Det lille Hus var dog i mine første Barndomsaar stort nok til, at to Familier kunde faa Husly. Men da Johan og Sine, vore Husfæller, med deres to Drengene omkring 1876 flyttede til andre Egne, tog Far sig for at nedrive et Par Fag mod Vest. Derved fik Hjemmet sit nuværende Udseende ud mod Vejen, men det blev ikke sidste Gang, der blev

lavet om.

Forholdet til vore Husbeboere var ikke altid lige godt. Indgangene til de to Lejligheder var Dør om Dør med et Stakit mellem Opgangene fra Vejen. Engang var Mor og Sine raget uklar, Resultatet blev, at Nabokonen hev en Spand Vand efter Mor, men efter flere andre Vanskeligheder endte det dog med, at Stine kapitulerede, og jeg, der dengang maa have været omkring fire Aar, blev Sonoffer i Striden, idet Sine fik mig ind til sig og var ovenud elskværdig. Hvad der ellers er sket i den bevægede Strid, er undgaaet min Opfattelsesevne, men om Aftenen, da Johan kom fra Arbejde, løftede Sine mig over Stakittet, og Mor stod paa den anden Side og tog mod mig. Men det gamle Ord om, at man ikke har Fred længere end ens Nabo vil, bekræftede sig ogsaa her, idet Striden atter blussede op og maa da have formet sig mere sindsoprivende. Fader søgte derfor at løse det ubehagelige og besværlige Naboskab ved at flytte vor Indgangsdør hen i østre Gavl samt henlægge Opgangen fra Vejen til Pladsen, hvor den omtrentlig er nu.

Et Minde, der gjorde et stærkt Indtryk paa mig, og som endnu staar for mig i al sin Uhygge, knytter sig til de allerførste Barneaar og derfor til Indgangen midt i Huset. Det var en usædvanlig mørk Efteraarsaften. Mor havde med sin Trækvogn været i Rødby for at hente Varer, der var jo ikke Købmænd nærmere ved. Hun kom hjem i Mørkningen, og efter at vi havde faaet lidt at spise, vilde hun gaa ind til Johans med noget, hun havde købt til dem, men idet hun kommer ud og har lukket Døren efter sig, river hun den atter op med en voldsom Kraft og styrter skrigende ind gennem Stuen og ind i det lille rum ved Siden af, hvor hun aldeles oprevet kastede sig over en Seng. Mellem Skrigene hørte vi hende raabe, at der var en sort Mand efter hende. Mor var ellers meget rolig og meget stilfærdig, men hin Aften maa hendes Indbildning fuldstændig have taget Magten fra hende. Hvad hun saa - hvad hun følte, fik vi Børn aldrig at vide, men den "sorte Mand" der udenfor Døren havde været efter hende, glemtes ikke.

Det første bevidste Minde, jeg har fra mit lille Hjem, maa ligge tilbage til mit 3.- 4. Aar. Vort Hus blev tækket paa Sydsiden. Endnu mindes jeg tydeligt, hvordan jeg med den største Undren saa Rasmus Jørgensen, Tækkemanden, ligge højt deroppe paa Taget, hvordan han var kommet der, var mere end min lille Forstand kunde fatte.

Som nygifte flyttede Far og Mor i Vinteren 1870 ind i Mors Barndomshjem, hvor de skulde dele Hjem med Mormor. For en Arbejdsmand var det i hine Tider trange og svære Forhold. Lønningen var lille, og da der hurtigt kom Smaafolk til Huse, maatte der ikke alene spinkes og spares, men alt maatte tages i Betragtning for at kunne klare hver sit. Mor tog saaledes sin Søster Grethes lille spæde Pige, Bine, i Pleje, da min ældste Bror var kommet til Verden; de to, Fætter og Kusine maatte saa die af hver sit Bryst. Dette med spæde Børn i Pleje gentog sig flere Gange, jeg husker saaledes, at vi, da jeg var 6 og Jakob var 8 Aar, havde et Plejebarn sammen med Ferdinand. Endnu mindes jeg det Besvær, vi to Smaafyre havde med at klare Barnepigebegreberne. Et Par gange om Dagen skulde de i Trækvognen transporteres ned til Jørgen Rasmussens Enkes Mark, hvor Mor var paa Høstarbejde. Hun maatte forlade dette, mens begge de smaa fik deres Forsyning ved hver sit Bryst. Hvor meget mor fik for at være Amme for andres Børn, kender jeg ikke, det har dog sikkert været meget beskedent, men alt maatte tages i Betragtning.

Hvornaar det begyndte, mindes jeg ikke, men ret tidligt havde Tavlen og Griflen en vis Tiltrækning paa mig. Dette maatte vel have været Aarsag til, at Mor og Mormor lagde Plan om, at jeg skulde være med i Præmielæsning nede paa Slottet. Og med denne Begivenhed for øje blev der i Vinteren 1878-79 arbejdet med ABC, Skrivning og Regning, ligesom jeg et Par Maaneder hen mod Foraaret gik ned til Brandstrup Skole, hvor Lærer Pedersens Datter mod Betaling af en Krone om Maaneden paatog sig den svære Opgave at lære os Læsning, Skrivning og Regning. Trods den lange Skolevej var jeg svært optaget af dette Skolevæsen og

1870  
Forældrene  
flytter i hus  
hos mormor

saa hen til den store Præmielæsningsdag med de største Forventninger, men ak og ve, da Dagen kom, var Bedstemor blevet syg, og dermed faldt alle Drømme om den smukke Præmiebog, Chokolade, Slottet og alle de andre Herligheder, som Barnefantasiens havde udmalet i de smukkeste Farver. Men 1. Maj begyndte saa Skolegangen i Thirsted Skole hos Nielsen. Første Dag blev vi sorteret, idet de af Nybegynderne, der havde deltaget i Præmielæsningen paa Christianssæde og faaet Præmierne, fik Førstepladserne, og derefter kunde vi andre faa Plads. Nielsen var sikkert en god Lærer paa sin Vis, men Recepten var Lektierterpning, hvor Catekismus, Lærebog, Udenadslæsning med Opramsning af det udenadlærte var det eneste saliggørende. Men jeg var glad ved Skolegangen og følte det som noget meget alvorligt, da jeg efter Konfirmationen maatte sige Farvel til Skolestuen. Ved Niaarsalderen fik jeg ved Eksamen tildelt en Sparekassebog lydende paa 1,67 Kroner. Det ret beskedne Beløb fik overordentlig Betydning for mig, idet Sparelysten kaldtes til Live paa en saadan Maade, at hver eneste To-, Fem- eller Tiøre, jeg blev Ejer af, blev lagt til Side, og naar Summen var naaet op til det svimlende Beløb af 50 øre, fik Mor dem med ud til Sparekassen i Rødby. En enkelt Eksamen i Tirsted Skole bør nævnes. M o n r a d, der var Biskop over Lolland-Falster Stift, havde anmeldt sin Ankomst. Jeg ser ham endnu 70 Aar efter siddende i Lærerens Stol med det fine, milde Ansigt, de snehvide Haar, og naar han talte til os, denne bløde og varme Stemme, der i alt Fald for mig havde en forunderlig Magt. Jeg havde hørt noget om hans mærkelige, bevægede Liv, men det var mere hans Personlighed, der gjorde stærkt Indtryk paa mig. Vi skulde skrive nogle Sætninger efter Diktat og Tavlerne derefter afleveres til Rettelse. Da dette var sket, blev en Del af Børnene udtaget til at skrive en Stil. Vi var kun to Drengene, der kom med til denne Stykkeprøve.

Et Par Oplevelser fra disse Aar bør med til Belysning af, hvor tankeløst Børn kan handle, og hvor en eller anden Begivenhed ligesaa godt kunde betyde Død som Liv, hvis ikke en usynlig Haand greb ind i vor Skæbne. Det maa have været i Vinteren 1881. En streng og langvarig Vinter havde lagt et solidt Isdække over den dybe Lergrav ved Peder Folmanns Have, hvor vi Børn tumlede, men nu var det hen i Foraaret. Isdækket var gennem-hullet og selvfølgelig meget skørt, men Jakob og jeg kunde ikke modstaa Fristelsen, vi maatte ud at prøve; det var nemlig saa morsomt at se, hvorledes Vandet kunde sprøjte op gennem Smeltehullerne, naar vi hoppede paa Isen. Men saa skete det, der naturnødvendigt maatte ske, at Isen brast, og vi havnede i Vandet. Vi var ude paa det dybeste, ingen Mennesker i Nærheden, den visse Død lurede paa os. Vi kunde ikke svømme, men rent instinktmæssigt fik vi Armene op over Iskanten, denne brast Stykke for Stykke, men vi naaede paa en helt uforklarlig Maade ind til Land og kom paa det tørre. Der var ikke en tør Trevl paa os, men vi havde dog Livet i Behold. Jeg tænker, at Mor i et Glimt har set, hvor nær begge hendes Drengene havde været ved Døden. Vi fik ingen Skænd, men maatte efter at være kommet af det vaade Tøj paa Hovedet i Seng. Vi skulde nemlig om Aftenen op i Skolen for at se Mand vise Lysbilleder. Naa, vi naaede det hele, men Lysbillederne blev kun til nogle flimrende Streger paa Væggen. Jeg tror nok, at Jakob og jeg slap fra Dukkerten uden saa meget som en Forkølelse.

Det var forøvrigt vistnok samme Vinter, at vi Børn var sammen med en del andre optaget af at køre med en saakaldt Ismølle oppe paa Jens Damsbos Dam. Ismøllen var lavet saaledes: En Pæl rammet ned gennem Isen i Bunden af Dammen, der oven paa drejede om en Jernpig en lang Lægte, til hvis yderste Ende var fastgjort en Slæde. Medens et Par Stykker havde Plads i Slæden, gik de andre inde ved Stangen og skød paa, derved kunde Slæden ude i den yderste Periferi faa en voldsom Fart paa. Jeg blev ked af at gaa inde ved Stangen og vilde derfor løbe ud, men blev indhentet af Slæden, der med voldsom Kraft slog mig omkuld med Baghovedet mod Isen, hvorefter jeg Bevidstløs kurede hen ad Isen og ind under den høje Brink, hvorfra jeg blev halet frem og baaret hen til Farbror Jørgens, hvor jeg efter nogle Timers Forløb vaagnede



op igen. For min indre Bevidsthed stod det for mig, som jeg havde været i et forunderligt skønt Land, men det efterlod en underlig taageagtig Fornemmelse i Hovedet, hvad der maaske ikke var at undres over; men jeg var dog ikke mere medtaget, end at jeg selv kunde gaa hjem om Aftenen.

Fra den samme Periode stammer et andet Minde. Peder Folmann var ved at køre Gødning. Far og Jørgen Flindt oppe fra Fattighuset læssede Vognen. Vi Drengene skulde naturligvis være med og havde anbragt os i noget Halm, der laa i Udkanten af Møddingen. Nu havde Jørgen Flindt den Vane, at han, naar Møgvognen var læsset, smed Greben over Læsset saaledes, at den tunge Jerngreb kom til at staa ved den modsatte Side af Vognen. Saaledes ogsaa nu, Greben kommer susende lige ned forbi mit Ansigt og havner forunderligt nok saaledes, at dens to spidse Horn borer sig ned over mit ene Ben og derved nagler mig til Møddingen, men det værste var, at Greben lavede to dybe Saar, et paa hver Side, lige ind til Benet. Der sad jeg med Blodet strømmende ud af Saarene. Far sprang til og vilde tage Greben for at faa mig fri, hvad dog ogsaa lykkedes, men ikke helt smertefrit. Derefter bar han mig hjem, og saa hurtigt som muligt blev jeg anbragt i den tohjulede Trækkevogn, og Mor maatte køre mig til Læge Lund i Rødby. Hvad han gjorde ved mig, erindrer jeg ikke, men Mor spenderede et Kræmmerhus Rosiner paa mig; dem havde jeg saa at trøste mig med under Hjemkørslen fra Rødby. Jeg filosoferede ikke over, hvad der vilde være sket, dersom Greben havde ramt blot nogle faa Tommer længere tilbage, d. v. s. oven i mit Hovede. Det sikre vilde da have været, at jeg ikke mere havde været mellem de levendes Tal.

Det hørte til Jakobs og min Adspredelse jævnlig at faa en Spadseretur til Rødby, dels for at hente Varer til os selv, men ogsaa meget ofte for Naboerne. For os kunde der være en vis Spænding i, om vi, naar vi nærmede os Byen, kunde se en Flok Drengene ude ved Broen. Skete dette, var vi sikre paa at blive trakterede med Skældsordene: Bondetamp, Fjols og meget mere af de opblæste Fyre derinde fra »Storbyen«. Det skete ogsaa, at der vankede Lussinger, Puffen og anden Overlast; vi var jo de smaa og ikke meget krigerisk anlagte. Den ny Vej, som Landevejen gennem Noret fra Nebbelunde ind til Byen da kaldtes, bød forøvrigt paa adskilligt. Vandet stod op mod Vejens Sider, og blæste det kraftigt op, kunde Bølgeskulptet slaa op over Vejen, ligesom Skumflagerne fra Bølgerne kunde hvirvle ind over Vejen. Saa var der et Fugleliv, der altid bød paa interessante Oplevelser: Blishøns, Vildænder, Hejrer, Rørhøns, Mængder af Maager. Men det, der særlig optog vore Tanker og affødte dybsindige Diskussioner, var den store Sten, som laa paa Sædingesiden omtrent midtvejs mellem Nebbelunde og Rødby. Mor havde fortalt os, at den vendte sig, hver Gang den lugtede nybagt Brød. Og det forunderlige kunde jo ske, at dette indtraf, netop naar vi forventningsfulde gik forbi eller, som vi ofte gjorde, stod og betragtede den i spændt Forventning. Men det skete ikke, det gav samme negative Resultat som det at fange Storken, naar man bare først havde lagt en Haandfuld Salt paa dens Hale - ak ja.

Men saa var det en Sommerdag, vi atter havde været i Staden, at jeg fandt en halvt udrøget Cigar paa Vejen. Den blev samlet op, og da vi kom hjem, skulde den nydes. Jeg fik fat i Tændstikker, fik Ild i Pinden, og saa dampede jeg løs. Følgerne udeblev ikke: Fuld? jo, maaske, jeg maatte i alt Fald kaste op og saa søgte jeg ind i Peter Folmanns Stald, der laa en Mængde dejlig Halm, der indbød til den saa haardt tiltrængte Hvile og Søvn, og jeg sov til langt ud paa Aftenen, da jeg blev vækket af Far, der sammen med andre var paa Eftersøgning efter den fortabte Søn. Man var nemlig blevet urolig for, at der skulde være tilstødt mig noget, og det var der unægteligt. Jeg blev fri for at skrifte og bekende, hvad der var Aarsag til min Udebliven. En Gang fulgte Far med os Drengene til Markedet i Rødby, da fortalte han os om, hvorledes det havde været, inden Landevejen var anlagt. Da skulde man køre gennem Vadestedet længere vestpaa.

En anden Gang havde jeg ogsaa faaet Lov til at komme med til Marked, men havde ikke andet Tøj ud over mit lappede Dagligtøj. Jeg løb derfor om Formiddagen over til Moster Mine ved Danstedgaard, det kunde jo være, at Fætter Sofus ikke skulde til Marked, og at jeg i saa Tilfælde kunde laane hans Matrossæt. Men her var der ikke Hjælp at finde, Sofus skulde selv i Matrostøjet. Men det følgende Aar fik jeg Revanche. Markedsdagen oprandt. Jeg, der havde tjent en Tiøre af Inger Folmann for at løbe et Ærinde til hendes Mor i Brandstrup, havde alle Muligheder for at faa en stor Dag ud af det, for hvad kunde der ikke købes for en Tiøre? Vel ankommen til Markedspladsen holdt jeg mig i Begyndelsen noget reserveret, det var saadan sin Sag at træffe den rigtige Beslutning, hvor og i hvad Kapitalen skulde anbringes. Der var nu først Karusellen - to Ture, og saa var hele Formuen borte, nej, saa hellere hen og se Boderne, det kostede da ikke noget at se paa Herlighederne. Fra Bod til Bod gik Vandringen, og endelig langt oppe paa Torvet standsedes ved en Bod, hvor der viste sig det mest eventyrlige Syn, her var Kram saa bedaarende, som jeg endnu aldrig havde set Mage til. Vel, min Tiøre vilde ikke meget forslaa, men der var dog en Tilfredsstillelse i at spørge: Hvad koster det - hvad koster det? De første Gange Spørgsmaalet blev gentaget, fik jeg et blidt Svar og et Smil i Tilgift, men da det havde gentaget sig en halv Snes Gange, og der fremdeles ikke var Udsigter til Kontanter, blev den store Mand bag Disken gram i Hu, og med en grumme Stemme raabte han: Kan du saa skrubbe af! efterfulgt af nogle højst ildevarslende Armbevægelser. Opfordringen til at skrubbe af stod jeg ikke overhørig, men forsvandt skyndsomst i Vrimlen. Der blev saaledes ingen Handel mellem os to, men jeg havde da Kapitalen i Behold. Endelig kom det spændende øjeblik, da Tiøren skulde realiseres. Det skete ved en Kagebod, og det lykkedes at faa den udmøntet saa viseligt, at der blev lidt til mig og lidt til mine mindre Søkende derhjemme. Der var efterhaanden blevet en Børneflok i det lille Hjem. Vel var det smaat med Udkommet, men vi havde Mor, og selvom hun gik en Del paa Arbejde hos fremmede, saa havde vi dog for det meste hende, og hun forstod paa en udmærket Maade at gøre Hjemmet, selvom det var meget fattigt, til et lykkeligt og godt Sted at være.

Mor var meget glad for Blomster, ligesom hun var stærkt optaget, naar Tiden tillod det, af vor ret store Have. Saaledes dyrkede hun tidligtmodne Kartoffler, som hun paa sin tohjulede Trækkevogn transporterede til Rødby og solgte. Ligeledes kom en Gaardmand Peder Jensen fra Vejleby flere Gange om Sommeren kørende med modne Jordbær og tidligtmodne Kartoffler, som Mor fik læsset paa sin Vogn for derefter at trække dem til Rødby, hvor hun havde sine Kunder at levere til. Hjemme foran Huset havde Mor en Mistbænk, hvor hun avlede Kaal og andre Haveplanter, som hun solgte til Naboer og andre, som undte Mor den lille Handel. Det var vel ikke stor Fortjeneste Mor tog hjem, men dog en lille Hjælp til Fars smaa Daglønninger. I Almindelighed var der et godt Forhold mellem Mor og Datter. Bedstemor havde oplevet 1864, og det mærkedes ofte paa hende i hendes skarpe og uforsonlige Udtalelser om Tyskerne. Særlig husker jeg hendes Udtalelser om Frederik den Syvendes Død. Hun levede og døde i den Opfattelse, at hans pludselige Sygdom og ret hurtige Død aldrig kunde være gaaet naturligt til, det var Førræderi fra Tyskernes Side. Mor husker jeg bedst som den milde, stille Kvinde, der havde en lykkelig Evne til at faa alt til at glide uden Vanskelighed, og for os Børn kunde hun ofre alt. Jeg husker enkelte Gange, hvor vi Børn vaagnede om Morgenens, uden at der var noget spiseligt i Huset, og hvordan Mor saa maatte ud for at bjærge noget til os. Paalæg paa Maden kendte vi ikke. Det gik særligt højt, hvis vi en enkelt Gang kunde faa lidt Puddersukker paa en Mellemmad, ellers var det amerikansk Fedt og nu og da Kartoffelskiver.

En meget streng Vinter blev der fra Godskontoret paa Christianssæde hver Uge fra Bageren i Brandstrup bragt os 4 Stk. 2 Punds Rugbrød ganske gratis. Det var en god Støtte for os.

Vi Børn har aldrig ejet Træskostøvler, ej heller Undertøj, Overfrakker eller anden Form for Overtøj. Fra det tidligste Foraar til langt hen i Efteraaret klarede vi os med de bare Ben, det var

saa rart billigt, og jeg mindes ikke, at Forkølelse eller anden Sygdom holdt til Huse hos os. Fader var jo til Stadighed paa Arbejde, snart her, snart der. Om Vinteren gik han paa Skovarbejde i Christianssædeskovene. Ofte var det en Spadseretur for ham paa op til 1½ Mil, inden han naaede sin Arbejdsplads. Han gik derfor hjemmefra saa tidligt, at han kunde begynde sit Arbejde, naar Dagslyset brød igennem; saa fortsatte han hele Dagen, til Mørket sænkede sig over Skovene, og han kunde begynde Vandringsen hjem. For en saadan Dags vedholdende Slid kunde han have 1 Krone, og naar det gik særlig godt, op til 1,25 Krone paa egen Kost. Hvis han derimod ikke havde Arbejde i Skoven, men søgte og fik Arbejde i Gaardene, var Daglønnen 66 øre eller der omkring samt Kosten. Om Sommeren søgte han Dræningsarbejde eller i Høslæt ude paa de store Engflader i Rødby Fjord samt Høstplads i mange Aar hos Jørgen Rasmussens Enke. Høstpladsen varede en Maaned og gav 40 Kroner.

Fader var en ualmindelig dygtig Arbejder, og det var ligemeget, hvad han skulde have fat paa, det gik saa legende let for ham. Han var kun en lille Mand, men enten det var i Høslæt, med Mejeredskeer, med Spade og Skovl eller andet Arbejde, saa følte han sig aldrig besværet af det. Jeg har kun set faa med et Haandelag som hans. Hans Udearbejde førte imidlertid med sig, at vi saa godt som aldrig saa ham de Søgnedage, og ofte tog han Helligdagene til Hjælp ogsaa. Fader vilde klare sig selv, han skyede fremmed Hjælp, ligesom han var uhyre nøjeregnende og punktlig med at betale f. Eks. Rentepenge, Sygekasse o. 1. Men var vort Hjem end fattigt paa jordisk Gods og Livets saakaldte Behageligheder og Bekvemmeligheder, saa var det rigt i Ordets bedste Forstand, et Hjem, hvor Nøjsomhed, Sparsommelighed og Flid var det bærende, og vi Børn fik lært, ikke ved Formaningstaler, men ved det gode Eksempels Magt, at faa Respekt og Ærbødighed for disse gode, menneskelige Egenskaber. Selv naar Nøden var stor, og det vel ofte var svært for Far og Mor at se Vej for Dagen i Morgen, saa har jeg dog aldrig nogensinde hørt dem klage eller udtale Misundelsens Ord over andre, der havde lettere Livslod end de. Det er betegnende for Fars Indstilling overfor offentlig Hjælp, at da Alderdomsforsørgelses-Loven kom i 1891, og jeg som ung Mand diskuterede denne Hjælp til Selvhjælp med ham, saa forsikrede han paa det bestemteste, at den Hjælp vilde han aldrig søge om; han skulde ikke leve af Naadegaver. Fader ændrede dog Opfattelse paa det Punkt, da han var højt oppe i Aarene.

Den mørke Skygge faldt over vort lille Hjem, da Mor efter sit sjette Barns Fødsel blev syg og i omtrent to Aar maatte holde Sengen, indtil Døden sidst paa Aaret 1882 friede hende ud af en haabløs svær Sygdom. Stuen derhjemme, hvor Mor kæmpede med den snigende Sygdom, var ret stor, der var Lergulv, ujævnt og huller. Den var Dagligstue, Spisestue, Sovekammer, kort sagt alt, ja, og saa var den Tumbleplads for os Børn, naar vi ikke kunde være ude; men først og sidst, den var Sygestue. Her i denne Stue og i disse Omgivelser maatte Mor to Gange gennemgaa en svær Operation af gamle Læge Lund fra Rødby. Det var Kræft. Det store Operationssaar i venstre Side af Maven lægtes aldrig. Ved Siden af Sengen var anbragt en Træstol, og paa den stod en Underkop med Karbol, hvori der flød nogle Stykker Gutaperkarør, som Mor jævnligt skiftede i det aabne Saar. Nu var Mors Arbejdskraft brudt, og Far maatte tage saa meget haardere fat. Han tog til Vestlolland, hvor der omkring 1881 var meget store Dræningsarbejder paa de større Gaarde. Det var Akkordarbejde, og derved kunde tjenes meget mere end ved at gaa paa Dagleje. Men det maa have været uendeligt svært for Far. Han vidste jo, at hjemme laa Mor dødssyg. De store Afstande gjorde det umuligt for Far at komme hjem daglig. Kun sjældent kunde han afse Tid til at vandre hjem for at se til Mor. Enkelte Gange mindes jeg, at Far kom, efter at vi Børn forlængst var faldet i Søvn, og inden vi vaagnede, var han atter paa Vandring til sin Arbejdsplads. Vor gamle Bedstemor passede Mor og gjorde det saa godt for os, som hun evnede, ligesom Naboerne var flinke og gode mod Mor og vort lille Hjem. Den første Jul Mor laa syg, kom Pastor Levinsens Kusk og Stuepige Juleaften kørende

1882  
Moderen  
dør

med et helt Juletræ, som de anbragte foran Mors Seng og pyntede med mange Lys og meget andet godt. Jeg var indbudt til at være hos Peder Folmanns den Juleaften, men Far kom og hentede mig, ogsaa jeg skulde se et rigtigt Juletræ, og det var for os Søskende ikke alene det første, men ogsaa det mest vidunderlige, vi endnu havde oplevet.

1882  
Jakob  
og  
Rasmus  
kommer  
ud at  
tjene

I Foraaret 1882 kom min Broder Jakob ud at tjene. Han fik Plads hos Hans Verner i Lundegaarde paa den anden Side af Rødby, og i Løbet af Sommeren havde Sognepræsten, Ammentorp, nogle Gange besøgt Mor, og Samtalen var da falden paa mig. Mor havde maaske givet Udtryk for, hvor svært det var at skaffe Føde og Klæder til os Børn. Resultatet blev da, at Præsten vilde komme igen nogle Dage efter for at træffe Aftale med Mor, at jeg skulde ned i Præstegaarden som Tjenestedreng. Da Dagen kom, og Pastor Ammentorp var i Farvandet, krøb jeg i Skjul mellem to Kartoffelrækker ude i Haven. Her i Ly og Skjul af de høje Kartoffeltoppe holdt jeg Stand, indtil Præsten var ude af Døren og et godt Stykke hen af Vejen. Inde hos Mor fik jeg derefter bekræftet, at om faa Dage skulde Pladsen tiltrædes som Dreng i Rubbelykke Præstegaard. Løn var der ikke Tale om, men jeg skulde dog have Kost og nødtørftigt Tøj. Dette at skulle være i en Præstegaard maatte jo da betyde noget helt andet end at skulle have Tjeneste i en Bondegaard. I Fantasien fablede jeg om fin Mad og saa meget andet forunderligt godt, jeg ikke kendte til derhjemme. De kommende to Aar belærte mig om, at en ti Aars Drengs Fantasi ikke er helt ud til at stole paa. Omkring 1. September 1882 drog jeg saa hjemmefra. Al mit Habengut bestod af et ganske lille Bundt Tøj i et Klæde. Med dette under Armen og fulgt af mine to Søstre, Marie og Mathilde, henholdsvis 8 og 6 Aar, holdt jeg saa mit Indtog i Præstegaarden. Her blev jeg straks stillet overfor en Opgave, der nær havde taget Pippet fra mig. Vi fik nemlig hver en Mad med Sildesalat paa. Det tog grumme lang Tid at faa den Mellemmad sat til Livs, men ned maatte den, om det end kneb. Den meget store Præstegaard med den mægtige Gaardsplads gjorde et overvældende Indtryk paa mig, men det faldt mig ikke svært at blive fortrolig med alt det nye. Kusken, Kristian Thomsen, var en udmærket ung Mand, der paa en god Maade evnede at sætte mig ind i de mange Mysterier, jeg mødtes med for første Gang. Vi skulde dele Seng og Kammer. Karlekammeret laa i den venstre Længe med Hestestald til den ene Side, Faaresti og Kohus til den anden. Desuden benyttes Karlekammeret til Lagerrum for Seletøj og meget andet. Ved Hovedenden af den fasttømrede Seng hængte den Lygte, som Kokkepigen Marie skulde bruge, naar hun malkede. Hver Morgen mødte hun altsaa for at faa Lygten tændt, og det for mig helt uforstaaelige skete da jævnlig, at Kristian under Maries Protest halede hende ind i Sengen til sig. Nu og da kom han saa bagefter og holdt Lygten lige ind for Ansigtet af mig for at overbevise sig om, at jeg ikke var vaagen, men selvfølgelig sov jeg de uskyldiges Søvn fuldstændig uberørt af, hvad Kristian og Marie foretog sig. Til gengæld fik jeg Lov til at blive i Sengen, til han var færdig i Stalden.

Maden, vi fik, var ofte i en forfærdelig Forfatning. Det skete ikke sjældent, at Kødet var mere eller mindre fordærvet, ligesom der jævnligt fandtes store Maddiker i det. I en Del af Aaret fik jeg Mellemmad med i Skole, og da vi skulde have den liggende paa et Underbord ved vor Plads, skete det ofte, at mine Mellemmader lugtede saa slemt, at de andre Børn talte om det. Det førte for øvrigt med sig, at Peder Jensens Søn Rasmus fik mig hjem til Middag, og de uappetitlige Mellemmader kunde smides væk. Men det værste var, at Rationerne var saa smaa, at jeg meget sjældent var mæt, men til Stadighed gik i en permanent Sultetilstand. Det er maaske lidt for stærkt at sige det saaledes, at jeg kun to Gange om Aaret, Præstens Fødselsdag og Juleaften, virkelig kunde spise mig mæt. Jeg har baaret mange Spande Vand, meget Brænde og løbet mange Ærinder for Pigerne, naar de til Gengæld bød mig en halv Mellemmad med Fedt paa. Kusken og jeg spiste i Borgestuen. Det skete, at vi til Selskab havde Rugehøns eller en

Høne med lige udrugede Kyllinger. Vi langede til Fadet med vore Træskeer, der efter Brugen aftørredes med Haanden eller Frakkeskødets for atter at indtage deres Plads bag ved Vindueshaspen. Det indtraf nu og da, naar vi sad og spiste, at Frøken Lorentine, Præstens Datter, passerede Folkestuen for at komme gennem Bryggerset ud i Ølkælderen. Frøken Lorentine var saa sart og fintfølende, at hun absolut ikke kunde taale at røre med de bare Fingre ved samme Klinkefald (*dørgreb*), som vi gemene, og for at undgaa det, tog hun altid sit Forklæde til Hjælp.

Her i Borgestuen samledes vi om Aftenen, naar Dagens Dont var til Ende, naar jeg da ikke, hvad meget ofte skete, skulde løbe Ærinder for Præsten. Men Borgestuen blev ligesom et Kapitel for sig. Pigerne havde Haandarbejde for Præstefruen, kun Lørdag Aften var deres egen. Tiden gik med at fortælle de mest haarrejsende Historier om Spøgelse, Genfærd, hovedløse Mænd, glammende Hunde med Ildtunger, Præster i de forfærdeligste Situationer, naar de skulde mane Genfærd i Jorden, særlig galt var det med Kirkegaardene og de hvide Gespenster, som tumlede der uden nogensinde at faa Ro i deres Grave. Især blev det galt med de gruopvækkende Historier, da Kristian Thomsen rejste om Foraaret, og vi i Stedet som Kusk og Bestyrer af Avlingen fik Hans Jørgensen (Pose-Hans), en Arbejdsmand fra Brandstrup. Han forstod at gøre Historierne en Tak mere nervepirrende, og han havde fortalt dem saa ofte, at han selv troede paa dem. Han var fyldt til Randen med en Spøgelsesfrygt, der næsten grænsede til det latterlige. En Aften, Lærersfamilien fra Skjørringe var i Besøg i Præstegaarden, skulde Hans køre dem hjem ud paa Natten, men paa Tilbagevejen, naar han fik læstet Lærersfamilien af, skulde han ene Mand passere Kirken, og det var mere end han havde Mod til. Han fik derfor lavet det saa viseligt, at jeg skulde følge med siddende paa Bunden af Vognen ved Kuskesædet; dette skete, og da Forlæderet blev knappet godt til over mig, kunde ingen se, at Hans havde Kontrabande om Bord. Men det havde nær gaaet flintrende galt. I Selskabet var en ung Pige, som højlydt gav til kende, at hun meget gerne ville sidde hos Hans paa det høje Kuskesæde. Med stor veltalenhed fik Hans slaaet fast, at der vilde være alt for ubehageligt for hende i den kolde Aftenluft, og Faren blev afværget. Da Gæsterne var vel inde, knappede Hans op, og jeg kom til at sidde ved Siden af ham, for nu om et Øjeblik skulde vi passere Kirkegården. De hvide Genfærd maa dog den Aften havde været optaget andre Steder, vi slap nemlig velbeholdent forbi.

Ret jævnligen kom Lars "Skomager", hvis hjem laa ret Øst for Præstegaarden, med i Laget i Folkestuen, saa kunde det hændes, der blev spillet "Brus". Ellers foregik Underholdningen med Historier i dæmpet Form særlig Lørdag Aften, fordi Præstens Studerekammer laa umiddelbart op til Folkestuen kun adskilt ved et ganske smalt Forraadskammer. Lørdag Eftermiddag og Aften var al Uro og Støj bandlyst i Præstegaarden. Vor Far skulde have Ro til at udarbejde sin Prædiken. Kun en enkelt Gang mindes jeg, at den gamle Præst aabnede Døren ind til Folkestuen, stod et Øjeblik og saa paa os uden at sige et Ord, hvorefter han igen listede ind i Studerekammeret, der blev ikke snakket højt mere den Aften.

Lars gjorde Kur til en af Pigerne uden at møde gensidig Varme fra hendes Side, ja hun var endog saa afvisende, at hun mit Paahør udtalte, at hun vilde ikke have noget med den snottede Lars at gøre. Denne Udtalelse havde nær sat Folkestuen paa den anden Ende, idet jeg bragte den videre til Lars' gamle Mor, en prægtig Kone, som altid havde en god Mellemmad parat, naar jeg kom i eller i Nærheden af hendes Hus, og dette var jeg af gode Grunde svært interesseret i skulde fortsætte. Derfor var hun efter min Mening den første og eneste, der skulde have ren Besked om, hvordan Landet laa for hendes gamle Dreng. Pr. omgaaende fik Lars det at vide, og saa var Pokker løs, jeg kom under dobbelt Ild af Pigerne, der under Løfte om et par gode Mellemmader pressede mig til overfor Lars at tilstaa, at de grimme Ord var Pafund af mig. Idyllen blev genoprettet, men for mit indre Jeg blev det et Nederlag, som skaffede mig

mage urolige Stunder - saa ynkelig en Klud havde jeg været, at jeg for et par lumpne Mellemmader havde ladet mig narre til at være uærlig og løgnagtig. Hvad Pigerne tænkte om denne Handel, fik jeg aldrig opklaret, men de var svært flinke mod mig ikke mindst efter denne Tildragelse.

Folkestuens Historier tog mig med Hud og Haar, det var saa besnærende, saa pirrende, men Eftersmækket kom, naar jeg ved Sengetid i Mulm og Mørke listede over den store Gaardsplads ind i Hestestalden for at havne i det store mørke Rum, hvor jeg 10-11 aarsdrengen var eneste logerende. Hans Jørgensen boede jo hjemme. Den mindste Lyd, Mus i Sengehalmen eller lignende, kunde ved Hjælp af den saa overfyldte Fantasi blive til de værste og uhyggeligste Ting. For at besværgede de skrækkelige Forestillinger bad jeg Fadervor højt - rigtig højt - for saa følte jeg, at jeg var beskyttet. Kun een Gang hørte jeg efter at være kommet i Seng nogle meget mærkelige Lyde, at det var Mus eller maaske Rotter, der arbejdede under Sengen, faldt mig ikke ind. Jeg sprang ud af denne og ud til Marie, der var ved at malke, og fik hende ind med Lygten for at undersøge, hvad det var, der puslede under Sengen. Efter en grundig Undersøgelse kunde hun berolige mig med, at alt var i den skønneste Orden.

Præsten maa have følt et vist Ansvar for mit aandelige Velfærd; thi gennem Fruen fik jeg Besked om, at jeg Lørdag Aften kunde indfinde mig i Studerekammeret og faa udleveret Bøger. Dette gentog sig ofte, og Præsten udtog med stor Omhu de Bøger af sin store Bogsamling, som han turde betro mig at læse. Det var forøvrigt ogsaa Lørdag Aften, at Pigerne paa et bestemt Klokkeslet skulde indfinde sig i Studerekammeret for af Præstens egen Haand at faa udleveret de bestemt aftalte Tændstikker, som maatte bruges til næstfølgende Lørdag.

Mellem det meget, jeg hørte i Folkestuen, var ogsaa Beretningen om, at Pastor Ammentorp for faa Aar siden havde haft en Kusk, som hed Ole. Denne Ole havde Præsten hjulpet til rette, saaledes at han fik Eksamen og blev Lærer. Dette optog mig saa stærkt, at jeg allerede da blev grebet af Tanken om ogsaa at naa det samme Maal. Det fordoblede Lysten til at læse, ligesom jeg i Smug øvede mig i at skrive.

Præstefamilien satte Pris paa, at jeg nu og da kom med i Kirke. Der kom i saa Tilfælde Bud fra Fruen eller fra Frøken Lorentine. Saaledes ogsaa en Søndag første Sommer jeg var i Præstegaarden. Men nu var gode Raad dyre, jeg havde nemlig ingen Strømper - og hvad saa? Inde i Karlekammeret stod en Daase med tillavet Seletøjssvæerte: Kønrog udrørt i Tran. Det var en let Sag at faa Børsten fat og oversmurt Benene et godt Stykke over, hvor Skoene dækkede, og saa var det klaret. Men ak og ve, da jeg kom løbende og vilde stige op paa Kuskesædet til Hans, blev der vinket af. Frk. Lorentines skarpe Høgeøjne havde fra hendes ophøjede Sæde opdaget Fadæsen. Hvis hun overhovedet kunde le, havde der her været en glimrende Lejlighed til at faa sig en forfriskende Latter, men hun var vistnok blottet for humoristisk Sans. Jeg fik i alt Fald i en forfærdelig stram Tone Besked om, at i et saadant Antræk kunde man ikke møde i Kirken. Jeg fremstammede min Undskyldning, at jeg ingen Strømper havde. Nu kunde Hans Jørgensen have holdt sin Mund, men han afbrød mig og sagde, at dem kunde jeg have faaet, da jeg for et Par Dage siden var løbet hjem uden Tilladelse. Denne Udtalelse viste tilfulde hans luskede Karakter. Det, han sigtede til, var, at jeg hin Dag var sat til at kløve Brænde i Brændehuset og var faldet i Søvn ved Siden af Huggeblokken. Først hen paa Eftermiddagen vaagnede jeg, men da havde man eftersøgt mig ude og inde uden at tænke paa Brændehuset. Det kneb nemlig i allerhøjeste Grad med at faa den tilstrækkelige Søvn og Hvile. Om Sommeren mødte Hans Klokkeren 4. Jeg var saa i Sving indtil om Aftenen ved Ottetiden, saa maatte jeg efter Fruens Anvisning trække Køerne hjem, og saa først var det Fyraften, hvis der ikke laa Ordre om et eller andet Byærinde. Fruen var Jyde og holdt vistnok meget af sine Køer, men det var altsaa mig, der skulde passe dem. Jeg maatte af Hensyn til Varmen trække dem ud

paa Græs straks efter, at de var malket om Morgen, derefter hjem med dem henimod 10-11 Tiden, eftersom det var varmt til, ud igen ved Tretiden og saa hjem igen Klokkeren otte. Da det den Sommer var meget varmt, mødte Fruen, en Middag vi sad og spiste, og henstillede til Hans, om vi dog ikke af Hensyn til de arme Køer kunde komme lidt før op om Morgen, saaledes at de kunde være i Stalden nogle flere Timer midt paa Dagen; men hertil sagde Hans dog Nej.

Mit væsentligste Arbejde var vel nok at passe Køerne og Faarene, men ellers maatte jeg hjælpe til med alt Arbejde i Mark og den meget store Have. Fra Præsten havde vi Bud om, at der ikke maatte begyndes paa et nyt Arbejde som Saaning, Høstning eller lignende om Mandagen. Skønt han ikke blandede sig i Landbrugsdriften - det overlod han til Fruen - saa vidste man dog at fortælle, at han ved en Lejlighed havde udtalt sin Misbilligelse af, at Strygestikken, der brugtes til at hvæsse Leen med, blev taget i Brug altfor tit. Den eneste Gang, vi egentlig mærkede Præstefamiliens Interesse for vort Arbejde, var, naar vi skulde have det sidste Læs Korn i Hus, saa mødte de alle, dog ikke Præsten og Fruen. Hestene blev pyntede, og naar det sidste Neg var paa Vognen, kravlede alle op. Saa gik det med Sang hjem til Præstegaarden, op foran Hoveddøren, og mens Sungen forstummede, kom Fruen med Smaakager og vistnok ogsaa Vin eller Saftevand, som vi alle fik Del i. Naar der ikke var andet at tage fat paa, saa var det ahsolut faste i min Tilværelse, at jeg skulde ned i den lille Skov, som hørte til Præstegaarden, og der opsamle alle nedfaldne tørre Grene, snøre dem i et Reb for derefter at bære det værdifulde Brændsel hjem. Her har jeg tilbragt mange herlige Timer. Det kunde ogsaa hænde, at jeg, naar jeg passerede de mange Æbletræer i Haven, kunde se mit Snit til at bjærge et Par Æbler i Lommen. Apropos Æblerne. Naar de var plukket ned om Efteraaret, blev de baaret op paa Loftet. Men denne Helligdom, hvor Æblerne havnede, var adskilt med et højt Tremmeark, og Døren derind blev laast, saa den herlige fristende Skueret var helt utilnærmelig. Jeg fandt dog paa Raad, idet et Søm paa Enden af en lang Stang herligt kunde bruges som praktisk Medekrog. Efter Afbenyttelsen gemtes den hen paa et mørkt Sted. Paa den Maade friede jeg en Del af Præstefruens dejlige Æbler fra at ligge og raadne op til ingen Verdens Nytte.

Ved Flytningen til Præstegaarden fulgte ogsaa, at jeg maatte skifte om fra Tirsted til Brandstrup Skole, hvor Lærer Pedersen residerede. Men min Skolegang var saa som saa med. Præstefruen var jo en praktisk Kone og fik derfor den Aftale i Stand med Læreren, at jeg skulde have fri, naar vi havde Eftermiddagsfrikvarter, d. v. s. en Times Tid før de andre Børn. Derved reddedes jo en Time til praktisk Arbejde i Præstegaarden, og i Betragtning af den store Løn, jeg oppebar, var det jo værd at tage med. Et endnu stærkere Udslag af denne praktiske Sans fik jeg at føle rent bogstavelig. Lærer Pedersen havde solgt nogle Kartoffler til Præstegaarden, og for at faa dem transporteret maatte jeg saa hver Skoledag have en passende Portion med hjem. Det tog nogen Tid, maaske har Præstefruen ment, at jeg paa denne praktiske Maade kunde lære Betydningen af det gamle Ord: Liden Byrde bliver langvejs tung. Forøvrigt led min Skolegang haardt under det, at jeg maatte saa tidligt op om Morgen. Jeg havde jo haft flere Timers Arbejde, inden der kunde blive Tid til at komme i Skole, ligesom jeg havde et vist Privilegium paa at komme for sent. Og naar jeg endelig kom saa langt, at jeg kunde sætte mig til Hvile paa min Plads, førte jeg ofte en haabløs Kamp med Søvn.

Foruden Kosten skulde jeg ogsaa have Klæderne. Dette slap man svært let om ved. Da der var gaaet nogen Tid, og mine Bukser trængte til Fornyelse, fik jeg et Par af Præstens aflagte Bukser med om til Farmor, Mariane Kølle, der var Byens Skrædder. Det blev saa hendes Sag at flikke et Par sammen til mig, men jeg havde Besked fra Fruen om, at de bagerste Stykker af Buksebenene, der var mindst slidt, skulde tages fra til en ny Buksebag til Præstens Bukser. Dette gentog sig senere, og derved løstes det svære Problem om en god Udnyttelse af Præstens

gamle og forslidte Bukser. Engang var det galt med en Kasket til mit lyslokkede Hoved. Ogsaa dette Spørgsmaal løstes paa en saare praktisk Maade. Man fandt nemlig noget, der lignede en Matroshue. Den fik jeg med til Farmor, og virkelig fik hun af Uhyret lavet en brugelig Kasket. Men saa var det Frakkespørgsmaalet. Nogen Tid efter min Entre i Præstegaarden fik jeg udleveret en af de saa almindelige blaastribede Bluser med Paalæg om at benytte den, naar jeg skulde i Skole. Her vakte den Morskab i Kammeraternes Lejr, og jeg fik med det samme øgenavnet »Præsten«. Dette bekom mig saa ilde, at jeg undlod at benytte Blusen, men trak i en graa Hvergarnstrøje, som jeg havde haft med hjemmefra, og som jeg derfor regnede med, at Præsten ikke havde Raadighed over, dog jeg blev belært om noget andet. Ganske vist gik det godt de første Dage, men saa en Dag jeg var for hjemadgaaende, mødte jeg Præsten ved Indkørslen til Præstegaarden. Han standsede mig og vilde have Rede paa, hvorfor jeg ikke benyttede den omtalte Bluse. Naturligvis kunde jeg ikke røbe, at det var fordi Kammeraterne kaldte mig »Præsten«. Der maa antagelig være holdt Familieraad om denne alvorlige Sag, idet jeg fik en Tilsigelse til at møde i Studerekammeret paa Klokkeslet, hvad jeg selvfølgelig efterkom. Staaende lige indenfor Døren fik jeg en meget alvorlig Irettesættelse med de strengeste Paalæg om til Skolebrug at benytte den forhadte Bluse. Paany vilde Præsternanden have pumpet ud af mig, hvorfor jeg undlod at parere Ordre, men det lykkedes dog ikke.

De Maaneder, der gik, fra jeg var flyttet ned i Præstegaarden og til hen i November, gik det stærkt ned ad Bakke med Mors Kræfter. Naar jeg enkelte Gange kom hjem, maatte jeg fortælle om, hvorledes det gik nede i Præstegaarden. Hun formanede mig til endelig at være en god Dreng og opføre mig saaledes, at de kunde blive glade ved mig. Jeg var ikke i Stand til at bedømme, hvor alvorlig Mors Sygdom var, og at den Dag nærmede sig, da Døden vilde løse op for hende og befri hende for de aarelange Lidelser. For Mor havde det været uendeligt svært, at Sygdommen hindrede hende i at være det for sit Hjem og sine Børn, som hun gerne vilde. Maaske har Mor selv haft en Anelse om, at det bar mod Døden. Hun talte ikke om det, men hendes Omsorg og stadig kredsende Tanker om os kunde tyde paa, at hun var fortrolig med, at Døden inden længe vilde sætte Slut for hendes Virketrang. Saa kom den ottende November. Jeg havde været i Skole om Formiddagen, og da vi sad og spiste vor Middagsmad i Borgerstuen, kom Fruen som saa ofte før. Hun forberedte mig paa, at da Mors Sygdom havde taget en meget alvorlig Vending, skulde vi være forberedt paa, at hun kunde dø naarsomhelst. Hun tilbød ikke, at jeg maatte gaa hjem, men derimod maatte jeg, om jeg ønskede det, være fri for at gaa i Skole om Eftermiddagen. Skønt det ikke var sagt rent ud, at Mor var død, følte jeg dog, at det var sket. Jeg fik det bekræftet den samme Dag, thi da vi gik fra Skolen, kom Far mig i Møde og fortalte, at Mor ikke var mere. Han og Bedstefader, Rasmus Kølle, der var Snedker og skulde lave Mors Kiste, havde været i Rødby og hente Brædder til denne. Det var Skik derhjemme, at Snedkeren, naar en var død, mødte op og tog Maal af Liget for saa at lave Kisten derefter.

Begravelsesdagen samledes vi hjemme, og vi større Børn fik Lov til at følge Mor til Graven. Det var en raakold Novemberdag med et væmmeligt Snესjap paa Vejen. Mine hullede Sko formaade ikke at holde Sjappet ude, og dette sammen med Kulden gjorde, at jeg frøs, saa Tænderne klappede i Munden paa mig. Saa var Mor ikke mere, Far uden Hustru og vi seks Børn uden Mor. Maaske følte vi ikke den tunge, knugende Alvor, men Savnet af Mor meldte sig Gang paa Gang og blev mere føleligt, jo ældre man blev. Bedstemor blev i Hjemmet og gjorde sikkert sit Bedste for at hjælpe os Børn og støtte Far ved at styre og ordne Hjemmet, naar han var ude paa Arbejde.

1883  
Faderen  
gifter  
sig igen

Aaret efter, i 1883, blev han gift igen, og da skete det, som jeg Gang paa Gang har tænkt maa have ramt Bedstemor ganske forfærdeligt. Hun maatte forlade det Hjem, hvor hun havde været al sin Tid, med Udsigt til at skulle ende sine Dage paa Fattiggaarden i Brandstrup, hvad hun



ogsaa kom til. Men bittert svært maa det have været for hende.

1883  
Bedstemor  
flytter på  
Fattig-  
gården

Efteraaret 1884 fik Pastor Ammentorp sin Afsked efter Ansøgning, og som Følge deraf skulde jeg flytte fra Præstegaarden og op til Peder Folmanns, Naboen til mit Hjem. Paa mange Maader blev det for mig en betydningsfuld Forandring. Ikke alene var den daglige Forplejning saa ovenud god, men P. Folmann og hans Kone Inger hjalp mig til Rette og var som Far og Mor for mig. De opmuntrede mig til at læse, de fortalte, og jeg fik ogsaa betydelig mere Fritid til at lege og tumle sammen med andre Børn. Derved blev de tre Aar, jeg var der, af den største Betydning for mig, og jeg staar i stor Taknemmelighedsgæld til de to prægtige Mennesker.

1884  
Rasmus  
i ny plads  
hos  
Folmann.

Der blev holdt en stor Auktion i Præstegaarden, inden Præstens brød op og drog til København. Jeg fik Bud om at komme derned, inden de rejste. Inger Folmann trøstede mig med, at jeg nok skulde have en stor Arvepart. Det fik jeg ogsaa, idet jeg fik Lov til at sige dem Farvel, og saa var der sandelig ogsaa en Gave til mig, et lille Bundt Klude til at lappe mine, altsaa Præstens gamle, Bukser med, det var meget betænksomt, og saa fik jeg en Bog om Pave Gregor den VII. Den manglede ganske vist Ryg og Bind, men Meningene var sikkert god nok. Bogen læste jeg paa Hjemvejen.

Den  
politiske  
interesse  
vakt via  
Nakskov  
Tidende

Det var Firsernes stærkt bevægede politiske Begivenheder, der prægede Forholdene i vort Land i de Aar, jeg var i Folmanns Hjem, og selvom Lolland ikke laa i Spidsen med Skattenægtelse, Demonstrationer, Riffelbevægelse o. l., der i andre Egne af Landet satte de stærke Lidenskaber i Bevægelse, saa var vi dog ikke helt uberørt. Nakskov Tidende under Redaktør N. Th. Pedersens Ledelse slog mange drøje Slag mod Provisorismen og dens mange Overgreb. Inger Folmann var Fyr og Flamme; skulde de i Besøg ved Naboerne, tog hun Nakskov Tidende med og læste højt for Mændene, naar der var noget i Bladet, som særlig gjorde op med Estrups forhadte Regimente. Men ogsaa i Hjemmet hørte Politik med i Dagens Samtaleemner. Det øvede en stærk Paavirkning paa mig, Avisen blev en Del af mit daglige Brød. Rigsdagsreferatet blev læst med den største Interesse. De fleste af Rigsdagsmændenes Navne, og hvor de var valgt, vidste jeg Besked med, særlig Jens Busk, Holstein Ledreborg og andre beundrede jeg. Saa kom Typografens Skud mod Estrup. Nu var Oprøret paa Trapperne. Estrup svarede med at oprette Gendarmerikorpset. Endnu mindes jeg, som det var i Gaar, da den første Gendarm kom ridende op mod Tirsted. Jeg var paa Vej hen i Marken, og da han var lige ud for mig, standsede han og spurgte om Vej. Folk kom ud af Porte og Døre for at tage den »Lyseblaa« i øjesyn.

Kristiansborg Slots Brand i 1884.

»Nakskov Tidende« var efterhaanden blevet mig saa uundværlig, at jeg, naar jeg kom fra Skole, ikke godt kunde faa Maden ned, hvis jeg ikke samtidig kunde læse Avisen. Min Madmoder holdt mig ikke tilbage, men sommetider satte hun mig i en slem Forlegenhed, naar hun, hvad nu og da skete, gemte den. Lykkedes det ikke at faa den snuset op, maatte jeg vente med at læse den til om Aftenen, men det kneb. En Gang forsikrede hun mig, at nu skulde jeg for en Gangs Skyld faa Avis nok. Hun vilde stege en Avis paa Panden, og saa skulde jeg tvinges til at spise den, men det blev dog ved Truslen. Det betød meget for en 12-13 Aars Dreng at kunne leve med i disse bevægede Aars stærke Begivenheder. Her blev Spiren lagt til en stærk og levende Interesse for de store politiske og offentlige Spørgsmaal, selvom der naturligvis ikke endnu kunde være Tale om Viden, Tilegnelse og virkelig Forstaaelse af disse Spørgsmaal, men Interessen blev vakt i disse Aar.

Det var dog ikke alene det politiske Røre, dette Hjem var optaget af. Mine Husbondsfolk var flittige Kirkegængere, og de satte Pris paa, at de unge, som var i deres Hjem, ogsaa søgte Kirken. Folkelige Møder eller lignende var helt ukendte paa de Egne af Lolland dengang. Tilbageflyttelsen til Vester Tirsted førte med sig, at jeg atter kom i Skole hos Nielsen. Selve

1886  
Konfirmation

Undervisningen var ikke ændret, men det var dog som at komme hjem igen, det var Remseriet, Udenadslæren og alt det gammelkendte, men jeg var glad ved Ombytningen og slap igennem alle Skoleaarene uden legemlig Straf, hvad der betød en Del. Op- og Nedflytningen i Klassen blev brugt. For mig betød det, at jeg ret hurtigt avancerede op som Nummer to, og den Plads beholdt jeg til Konfirmationen. Denne foregik i Tirsted Kirke den 3. Oktober 1886. Ved den afsluttende Konfirmandeksamen - der blev dengang holdt en særlig Eksamen for dem, der skulde konfirmeres - modtog jeg, som Mor ogsaa havde faaet, en Salmebog og 8 Kroner i Gave fra det Reventlovske Mindelegat. Den Skik, at Konfirmanderne skulde staa frem paa Kirkegulvet efter Dygtighed eller rettere efter Præstens Lune, afpasset efter de Gaver, denne modtog, var skrinlagt. Det var Alderen, der bestemte vor Plads, og jeg fik derfor Plads som Nummer to i Drengerækken mellem to store og kraftige Kammerater, mellem hvilke jeg var som en Lilleput. Men da vi skulde fremsige Salmevers og Skriftsteder fra Lærebogen samt svare paa en Del Spørgsmaal, som Præsten stillede i Tilslutning til Skriftstedet, viste det sig, at Sidemændene kørte fuldstændigt fast, og jeg maatte derfor ikke alene svare for mig selv, men ogsaa for dem. Efter at Præsten havde gaaet begge de lange Rækker igennem, fik vi Lov til at sætte os ind i Stolene, mens der blev sunget et Par Salmer, og Præsten talte om Konfirmationens Betydning. Saa maatte vi atter ud paa Kirkegulvet, hvorefter selve Konfirmationshandlingen foregik. Konfirmationen efter denne Recept tog 3-4 Timer og var særlig for Pigerne en haard Prøve, en enkelt besvime. Til Gengæld var Gilderne, der knyttede sig til Konfirmationen, af mere beskedent Format end nu om Stunder. Kun undtagelsesvis benyttedes denne Lejlighed til at holde rigtig store Gilder, ligesom det nuværende forrykte Gavesystem var ukendt.

Min Tjenestetid hos Peder Folmann honoreredes med Kost og Klæder som i Præstegaarden, men ikke Pengeløn. For Konfirmationsklæderne maatte jeg tjene Vinterhalvaaret 1886-87. Den følgende Sommer gav 60 Kroner i Løn, den første Pengeløn jeg indkasserede. Nu stod det klart, at jeg med en saadan Løn blev for dyr Arbejdskraft for Folmanns, og jeg flyttede til November 1887 op til Lorents Olsen.

1887  
Den første pengeløn  
I ny plads

Det blevet bevæget Aar paa mere end en Maade. Vinteren 1887-88 dyngede saa store Mængder af Sne ned over det flade Lolland, at jeg aldrig har set Mage. Mellem de lukkede Pilehegn med høje Risgærder paa begge Sider af Vejene var der en glimrende Samleplads for uhyre Snedriver. Gang paa Gang føg de opkastede Veje efter, højere og højere blev Snebatterierne ved Vejsiderne for saa ved næste Snestorm maaske et Par Dage efter atter at være fyldt til strøget Maal. Saa godt som hver Dag fra først i Februar til sidste Halvdel af April var jeg paa Vejen som Snekaster, ja, selv i Paaskedagene omkring Midten af April maatte vi ud. Foraaret kom saa sent til Lolland det Aar, at der først kunde være Tale om Markarbejde langt hen i Maj. Jorden var saa ubekvem, at de Spor, Hestene traadte i den stærke Lej jord, stod skarpt og tydeligt, da vi høstede. Sommeren og Efteraaret igennem fik vi en Mængde Regn, saaledes at Høsten først blev bjerget langt hen paa Efteraaret.

Desværre for mig faldt mit Tjenestear hos Lorents Olsen sammen med hans periodiske Sygdom. Man kaldte det Humørsyge, men Manden var nærmest utilregnelig. Han kunde tillade sig det mest utrolige overfor Familie, Tjenestefolk og Naboer, og særlig gik det ud over mig, som han ikke havde anden Betegnelse for end den »lodne Dreng«. Skældsord og de værste Eder haglede ned over mig, naar jeg kom i hans Nærhed. Havde han sat sig noget i Hovedet, saa skulde det føres igennem. Denne hans Rasetid, der kom hvert 3.- 4. Aar, var Forløber for den Sindssyge, der Aar efter førte ham til Sindssygeanstalten, og som for hans prægtige Kone maa have været en svær Prøvelse. Godt var det, at baade Børnene, deres Moder og Tjenestefolkene var flinke, det bødede paa Mandens Urimeligheder. Han havde bl. a. den Særhed, at vi Klokkerne fire baade Sommer og Vinter skulde ud af Sengen. Og for at gøre Idyllen

fuldkommen forlangte han, at vi, efter at han havde været inde i Karlekammeret og kalde, skulde være i Tøjet og ude af Kammeret, inden han paa sine jernbeslaaede Træsko var naaet over i det modsatte Hjørne af Gaardspladsen, hvor Indgangen til Kreaturerne var. Skete dette ikke, vendte han frygtelig tilbage, og vi kunde belave os paa en Balle af de sværeste og værste Gloser, vort Sprog ejede. Naa, der var i alt Fald det gode ved hans Grovheder, at de ikke bed Hul, men nogen behagelig og opmuntrende Underholdning kunde det ikke siges at være.

Her hos Lorents Olsen var endnu mange af de gamle Folkeskikke i Brug. Saaledes blev Lillejuleaftensdag alle Kreaturerne slaaet løs og drevet ud, hvorefter vi gik i Gang med at rense ud i Staldbaasene. Der blev skrubbet og fejjet, saa alt gammelt Snavs oppe og nede kom ud, hvorefter der blev strøet med ren Halm, og Dyrene kom ind igen. Til Juleaften fik alle Dyrene en ekstra Forplejning, ligesom vi den Aften begyndte at fodre med Hø. Lorents var Modstander af Roer, ligesom han bandede paa, at hans Køer ikke skulde have Kager eller andet Skidt, som Landmændene smed Pengene ud til. Kælvede en Ko, fik den som Barselmad en Spegesild dypet i Tjære. Den nyste og spruttede over dette Traktement, men her hjalp ingen kære Moder. Inden vi Juleaften satte os til Bords, forsvandt Lorents ud. Jeg blev uforvarende Vidne til, at hans Ærinde var at slaa Kors for Stald- og Ladedørene. Efter at vi havde spist Julenadveren, og Bordet var afdækket, kom Sofie, vor Husmor, og hendes Piger med flere Kager, almindelig Hvedekage, Søsterkage o. l., og hver fik sin Part, som saa skulde slaa til i Julen, det vil sige, det beroede paa os selv, hvorledes vi holdt Hus med det modtagne. Til Maaltiderne eller til Kaffe blev der nemlig ikke serveret Kage. Vi Mandfolk opbevarede vor Part ude i Karlekammeret, og der kunde vi saa forsyne os, naar vi skulde ind til Kaffe eller et Maaltid. Størstedelen af det, der var tildelt mig, tog jeg med hjem til Mor.

Jeg havde læst i Avisen, at der enkelte Steder paa Lolland var noget, der kaldtes Aftenskole. Jeg tog derfor Mod til mig en Aften og gik op til Lærer Nielsen for at spørge ham, om han ikke vilde holde Skole for os, hvis vi kunde blive et Hold unge Karle. Nielsen sagde Ja, hvis der kunde blive ti. Ved at snakke med Kammeraterne om det blev vi, om jeg husker ret, 14 Mand. Det var aldrig sket før, men Forsøget faldt saa godt ud, at vi kunde fortsætte næste Vinter igen. For første Gang havde jeg Lejlighed til at høre Lærer Nielsen undervise ved selv at fortælle i Stedet for, at vi skulde lære det hele paa Ramse, og han saa kun havde at høre.

1887  
Lærer  
Nielsen  
starter  
aftenskole

Lorens Olsens nærmeste Nabo i Mark var Kristen Kristensen, eller som han populært kaldtes Kristen Togang. Han manglede en Medhjælper om Foraaret, og det lykkedes ham ved at snakke med Lorens at laane mig 1½ Maaned. Kristen Togang var en snurrig Fætter, men jeg havde det godt og var fri for Lorens Olsens Skældsord. Skulde jeg udføre et eller andet Arbejde, fik jeg det paa Arkord, en halv Dag, en hel Dag eller mere, som det var omfattende til. Saa gik det paa Livet løs, indtil Arbejdet var færdigt, og de Timer, jeg indvandt, havde jeg saa til fri Raadighed. Vi havde kørt Gødning ud, og skulde derefter i Gang med at sprede denne. Kresten fulgte med Pigen og mig ud for at gaa i gang med Spredningen, men Kresten var klogere end som saa. Han gik og smaadrillede Pigen med, at hun ikke kunde kalde sig med mig. Hun blev varm i Kalotten, hun skulde nok vise mig o.s.v.. Saa gik han løs paa mig og fik os to ufornuftige unge sat saaledes op mod hinanden, at vi var Fyr og Flamme, da vi naaede Møgbunkerne. Kresten sakkede hurtigt agter ud, og da han saa, at vi var tilstrækkelig røde i Kammen af Iver efter at mase Modparten, tog han ganske roligt Greben paa Nakken og listede hjem.

Ogsaa dette Hjem var noget gammeldags. Vi langede til samme Fad ved Spisningen, kogte Kartofler kom upillede ind paa Bordet, saa kunde vi selv pille til eget behov. Pigerne stod ved den nederste Ende af Bordet under Spisningen, der var ikke tale om, at de maatte sidde til Bords.

De 1½ Maaned hos Kresten Togang var nærmest som et Ferieophold for mig, skønt jeg vist-

nok fik udrettet ikke saa ganske lidt, netop fordi han paa sin egen Maade forstod at kildre og opildne til i en given Situation at lægge alle Kræfter i.

Efter et Aars Ophold hos Lorens Olsen flyttede jeg op til Jens Damsbo i Thirsted. Det var ham, der havde forstaaet at indynde sig hos Anders Christiansens Enke, Lucie, saaledes at hun tilskrev ham den dejlige Gaard med alle dens Herligheder. Desværre var han ikke den bedste Arvtager af de gode og smukke Traditioner, som knyttedes til denne Mønstergaard. De pragtfulde Have- og Frugtanlæg, der havde gjort A. C.s Navn kendt viden om, var fuldstændig i Forfald, det samme gjaldt alt det værdifulde Snedker- og Huggehusværktøj, der stammede fra A.C.s Tid. Nu laa det og flød alle vegne, og var nærmest værdiløst. En betydelig Frugttræsplantning blev delvis ryddet, mens jeg var der, ligesom vi tøjrede Husdyrene mellem de Træer, som ikke ryddedes. Tiden forløb godt. Arbejdsforholdene var helt gode, endnu var Hjemmet ikke grebet af Indre Mission. Jens Damsbo solgte senere Gaarden og helligede sig helt Indre Mission som dens Missionær.

Fra Jens Damsbo flyttede jeg op til Ths. Sørensen i Viet, en gæv Jyde fra Vejlbj ved Aarhus, der som Forvalter havde haft Pladser paa forskellige Herregaarde, indtil han havnede i Viet og blev Ejer af gamle Sognefoged Søren Blaks Gaard. Ogsaa Ths. Sørensen blev Sognefoged, og han var tilmed ivrig Højremand, der søgte Højreklubben i Rødby og fulgte Estrup i tykt og tyndt. Dette førte mange Diskussioner med sig. De politiske Strømninger i Tirsted-Skjørringe-Vejleby havde vel ikke givet sig stærke Udslag. At Pastor Bahcevold som ivrig Provisorist et Par Gange havde glemt at møde ved kirkelige Handlinger, havde givet Anledning til en Del Kritik og endnu mere Snak. Ved Sogneraadsvalgene mødte Forvalteren fra Christianssæde i Spidsen for samtlige Arbejdere fra Godsets Avlsgaard. Han tog Plads ved Siden af Listeføreren for at kontrollere, at Arbejderne een for een stemte paa den rette Mand. Ved Rigsdagsvalget i Maribo gentog det samme Billede sig, kun med den Forskel, at saa kørte Forvalteren af Sted til Maribo i et Par Høstvogne, hvor Arbejderne sad paa Halmknipper. Paa Valgstedet foregik Afstemningen efter samme Retningslinier som Sogneraadsvalet. Hemmelig Afstemning var endnu ikke indført. De stærke politiske Brydninger og Udslag deraf, som andre Egne af Landet var saa rigt paa, mærkede vi ikke, men Mand og Mand imellem stod Mening skarpt mod Mening. Lollændernes nære Berøring med de mange Herregaarde, som denne Landsdel er saa velsignet med, satte sig ogsaa stærke Spor i Firsernes Kamppolitik, hvor mange Gaardmænd, Haandværkere, Embedsmænd og andre følte sig forpligtet til at stemme og have samme Mening som Herskabet. Derfor tog det længere Tid, inden den egentlige frisindede politiske Opfattelse slog helt igennem. Højre havde dengang et stærkere Hold i Landbefolkningen end i andre Egne af Landet. Provisoriske Finanslove, Gendarmerne, stærke politiske Opgør, Venstre s stærke Vækst, alt dette hørte Firserne til, og nu var vi, da jeg kom til Viet, i politisk Henseende ved at forstaa, at Visnepolitikken for at tvinge Estrup bort for det første ikke førte til Maalet og for det andet var en Hæmning og Hindring for den Udvikling og de Fremskridt, som brød paa fra alle Sider. Ikke mindst var Kravene ved at vokse sig stærkere om en mere human Form for Hjælp til de ulykkeligt stillede i Samfundet, bort fra Fattighus og Fattiggaard til en fri Støtte fra det offentlige i Form af Hjælp til Selvhjælp. 1891 kom Loven om Alderdomshjælp, senere kom en betydelig Forbedring af Sygekasseloven. Der stod voldsom Gny om disse beskedne sociale Reformer. Min Interesse for de politiske Spørgsmaal voksede under denne Kamp, og allerede dengang dæmrede Lysten til at være direkte med i det politiske Arbejde, og i forfløjne øjeblikke stod det for mig som noget af det størst opnaaelige, om ogsaa jeg kunde komme ind i Rigsdagen. Far var ogsaa meget politisk interesseret, men vi var langt fra enige, og derfor fulgte det af sig selv, at naar jeg i min Fritid var hjemme, blev Spørgsmaalene grundigt drøftede. Det samme skete ogsaa med Ths. Sørensen. Her følte jeg mig i den stærkeste Modsætning, han var jo Provisorist, medens jeg var optaget af Venstres

frisindede Syn paa Samfundsforholdene.

Ths. Sørensen var ikke saa lidt paavirket af Fremskridtene i Landbruget. Han begyndte med at rydde alle Pilerækkerne, der stod som Hegn mellem Markskifterne og langs Yderskellene, desuden praktiserede han paa sin Mark en Dybdepløjning, der førte et Par Tommer raa og fuldstændig ukultiveret Jord op over det tynde Muldrag, som Søren Blak med sit gammeldags Landbrug havde arbejdet med. Dette Eksperiment med Dybdepløjning blev Sørensen en dyr Lærestreg. Han talte ogsaa om Ajlens store Værdi paa Marken, men der gik dog Aar hen, inden han og andre fik Ajlebeholdere, indtil videre lod man Ajlen i stride Strømme løbe bort i Vej grøfterne. Møddingen blev passet med særlig Omhu, idet den skulde opsættes med fuldstændig lodrette Vægge, som blev tækket for at hindre en stærk Udtørring. Ogsaa Roedyrkingen havde Sørensens Interesse. Hidtil havde det i det store og hele været saaledes, at det ubetydelige Areal, hvori der skulde være Roer, blev sat op i Kamme og tromlet, hvorefter man ved Hjælp af en Lægte paa et Haandtag, hvori der var sat nogle Træpige med en bestemt Afstand, som det passede med Roerne, i de Huller, som derved forekom, lagde nogle Frø med Haanden, saa var det besørget. Det varede dog ikke længe, før der forekom en Saamaskine, som kunde trækkes af en Mand, men da der yderligere skulde en Mand til at styre, var det en ret omstændig Fremgangsmaade, derfor fandt man paa at binde Saamaskinen ved et Reb til Ploven, som furede op, hvorved den mand sparede, der skulde trække Maskinen. Det var heller ikke noget særligt interessant Job at faa.

Maskinkraften var det i det hele taget smaat med i Landbruget. Enkelte Gaarde havde sidst i Halvtjerdserne og Firserne faaet anskaffet Tærskemaskine med Hesteomgang, ellers maatte man nøjes med at leje en ambulant Tærskemaskine ogsaa med Hesteomgang for saa at tærske en betydelig Del med Plejl. Rensemaskine til Kornet var langt fra almindelig, man klarede sig med Kasteskovl. Hakkelsesmaskinen blev efterhaanden almindelig til Afløsning af Skærekisten, men Arbejdet foregik med Haandkraft. Kværn kendtes ikke omkring i Gaardene. Peder Folmann benyttede en Haandkværn. Heller ikke i Markarbejdet kendte man til Maskinkraft. Saaning af Kornet foregik med Haanden. I Høslæt og Høst svang vi Leen med godt Humør. Særlig var Høstarbejdet under den Tids Forhold, selvom det kunde være strengt og besværligt, alligevel fornøjeligt. Vi var jo et stort Mandskab, der arbejdede i Fællesskab, og det lagde en egen Stemning over Arbejdet. Den første Mejemaskine, som jeg saa i Arbejde, var en Aflægger paa Sæddinggaards Mark i Sommeren 1893.

For Mejeribrugets Vedkommende var Forholdene, som jeg husker dem fra min Barndom, meget primitive. Hos Peder Foldmanns siede man Mælken op i Fade, som blev sat op paa Loftshylden i Sovekammeret. Der stod Mælken i et par Dage, hvorefter Fløden blev skummet af. Denne opsamledes i en stor Krukke, og naar Beholdningen var stor nok, blev Krukken stillet frem til Varme. Indholdet blev derefter hældt i Stavkærnen, Laaget sat paa, og saa maatte man bearbejde Fløden ved at føre Staven, hvorpaa sad en plade, der passede i Størrelse til Kærnen, op og ned - op og ned, indtil der efter lang Tids Forløb viste sig Smør. Sidst i Halvtjerdserne kom der saa et Fællesmejeri i Nebbelunde, herfra kørte en Vogen ud i Oplandet for hos Bønderne at købe Mælk. Paa Vogenen hængte store Trætønder, hvori Mælken fyldtes, efterhaanden som Vogenen kom frem. I Mælkebøtten flød et Bræt, der svarede i Form til denne for at forhindre Mælken i at skvulpe over. I Midten af Firserne kom der Planer om, i Lighed med andre Egne, at samles om et Andelsmejeri, og "Fælleshaab" mellem Bukkehave og Danstedgaard blev da bygget. Det maa være sket omkring 1887. Til Mejeriet var, da man ikke kendte Kølemaskiner, bygget et Ishus, som vi om Vinteren maatte fylde med Is fra de omliggende Grave og Bydamme. Jeg husker, at det Spørgsmaal var brændende, om Interessenterne i Andelsmejeriet skulde have Stemmeret i Forhold til det Antal Køer de leverede Mælk af, men det endte dog med, at man vedtog, at det var Manden og ikke Køerne,

der skulde stemme.

Sørensens Rydning af Pilene fik ret hurtigt Efterfølgere, saaledes at Pilehegn efter Pilehegn i Løbet af nogle Aar forsvandt, hvorved der skete en fuldstændig Forvandling af Landsdelens Udseende. Far ryddede hvert Aar store Mængder, og de slanke og friskeste af Stammerne fik han kørt hjem. Ved den østre Gavl af Huset lavede Far et Lad, hvorpaa Pilestammerne, efter at de var rettet op med en økse, blev lagt, hvorefter de blev savet i Brædder. Jeg hjalp da Far med dette Arbejde i mine Frisøndage, og de første Brædder, vi savede, blev anvendt til det første Bræddegulv, der dækkede det hullede og ujævne Lergulv. Selvom dette var en stor Behagelighed, havde Pilefjælene den Fejl, at de ved Overvaskning blev lodne, og det var ikke saa rart for Mor.

Næste Station paa Vejen fremover blev hos Hans Rasmussens Enke i Viet. Det blev to travle Aar. Arbejdstempoet var stærkt, men til Gengæld var Opholdet præget af en Hjemfølelse, som var ud over det almindelige. Drengedrømmen om engang at blive Lærer havde ofte meldt sig gennem Aarene, men stærkest brød det nu paa, da jeg var naaet til Skelsaar og Alder. Fritiden benyttedes til Husflidsarbejde, megen Læsning, øvelse i Skrivning o. s. v. Der var dog liden eller ingen Sandsynlighed for, at Tanken om Lærerruddannelse kunde realiseres. Hvor skulde Pengene komme fra? Lønningen var ganske vist avanceret op til 180 Kroner for det sidste Aar i Viet, men alligeve forslog det jo ikke stort. Nu og da havde jeg været ude hos Peder Pedersen, Hollegaard. Han havde været Elev paa Højskole en Vinter, og ved at høre ham fortælle om, hvad et saadant Højskoleophold betød, kom det af sig selv, at jeg maatte prøve det samme, og det kunde gøres uden større Udgift. Jeg fik af Far og Mor Lov til at bo hjemme for ved Daglejerarbejdet Sommeren igennem at kunne tjene noget mere. Dette gik ogsaa efter Beregning, men da jeg om Sommeren skulde søge om Understøttelse til Højskoleopholdet og kom ned paa Christianssæde til Sogneraadsformanden, Kammerjunker R o s e n, gav han højlydt sit Mishag til Kende, fordi jeg, der kun var godt 20 Aar, ikke havde fast Plads, men gik paa løst Arbejde. Mit Indtryk var, at han stod uden Forstaaelse af, at dette udelukkende skete for at tjene mere, og at det ikke var af Trang til løsagtige Forhold. Men da jeg modtog Skemaet, fik jeg det udfyldt af Lærer Nielsen, der gav mig en sjælden god anbefaling. I Understøttelse blev der tilstaaet mig 100 Kroner. Ophold og Undervisning paa Skolen var 150 Kroner, dertil kom Rejse og forskellige Udgifter og ingen Fortjeneste for Vinterhalvaaret. Jeg skrev derfor til Forstander J. H. A n d e r s e n, Rødkilde paa Møen, om mine Forhold, og om der ikke kunde være et eller andet, jeg kunde hjælpe til med paa Skolen for derved at tjene lidt og dog alligevel være Elev.

Svaret, jeg modtog fra Forstanderen, gik ud paa, at han kvitterede 25 Kroner, hvis jeg hver Morgen vilde paatage mig at pumpe Vand ind til Elevernes Vask samt slukke Lamperne i Skolestuen hver Aften Klokker 11. Ved dette Tilbud var jeg i Stand til at være Elev paa Rødkilde Højskole en hel Vinter for en direkte Udgift paa 25 Kroner, idet det lykkedes mig at laane en Del af de Bøger, vi skulde bruge.

Efterhaanden som det rygtedes, at jeg skulde paa Skole, faldt der en Del Skoser af til mig, fordi jeg var saa dum at bruge mine Penge og Tid til at tage paa Skole. Hvad Nytte kunde en ung Mand dog have af saadanne Narrestreger? Højskolen var for de allerfleste et helt ukendt Begreb der i Egnen. Ganske vist havde vi faaet bygget Forsamlingshus i Branstrup, hvor der holdtes enkelte Foredragsmøder, men nogen Forstaaelse af folkeligt Oplysningsarbejde og Højskolens Betydning for Ungdommen var slet ikke slaaet igennem paa det Tidspunkt, derimod gik Indre Mission frem med Stormskridt.

Saa kom November 1893. Jeg havde været i Peder Pedersens Hjem for at sige Farvel og mødte da Kristian, min gamle Medtjener fra Jens Damsbos. Han var saare nidkær i Troen, og da vi

slutter Samtalen af og siger Farvel, føjer han til for egen regning, at jeg med Henblik paa mit Højskoleophold rejste lige lukt i Helvede. Jeg mindes ikke om han ønskede mig Lykke paa Rejsen.

Det var i de Tider ikke saa helt let at komme til Møen, idet jeg maatte overnatte i Masnedsund. Det lykkedes mig at faa et lille Værelse paa en Restaurant, men hyggeligt var det ikke, fordi Uro og Spektakel i Beværtningen varede til langt ud paa Natten. Det var forøvrigt første Gang, jeg prøvede at køre med Tog, saa det var noget nær en Oplevelse for mig. Næste dag sejlede vi til Stege, og tog derefter til Fods ud til Højskolen.

Til Højskoleopholdet var tegnet cirka 100 Elever, deraf omkring 60 Haandværkere, der skulde paa Haandværkerskole, medens Resten var Landmænd. Samtlige Elever var samlet til Andersens Morgenfordrag, ellers foregik Undervisningen i hver Skole for sig, men i Fritiden til Udflugter o. l. færdedes vi sammen. Rødkilde Højskole var under L. H. Andersens Ledelse præget af den Opfattelse, som havde været bestemmende for hele Højskolens Udvikling, at det fortællende, det levende Ord var Bærekraften i den Paavirkning, Ungdommen her skulde møde i de Maaneder, et Kursus varede. Vi havde ikke Paalæg om Læsning af Lektier, ligesom vi heller ikke havde egentlige Opgaver at løse. Jeg begyndte med at referere Foredragene og øvede mig efterhaanden op til at kunne gengive disse ret nøje. I min Fritid renskrev jeg det refererede, derved opnaaede jeg en betydelig øvelse i at skrive, ligesom de hørte Foredrag blev mere levende for mig. En Aften om Ugen læste Fru Andersen op for os af Ibsens, Bjørnsons og Lies Værker, som udkom i disse Aar. Jeg blev meget stærkt optaget af Gymnastikken, som lededes af Harald Balslev. Men det ret strenge legemlige Arbejde, som jeg fra Tiaarsalderen og opefter var udsat for, havde sat sine Spor, saa jeg maatte tage en haard Tørn, inden jeg saa nogenlunde kunde følge med. Meget ofte benyttede jeg min Fritid til en ekstra Omgang i Gymnastiksalen. Saa kom Juleaften, de allerfleste af Eleverne rejste til deres Hjem. Jeg valgte at blive for at spare Rejsepengene og kom heller ikke til at fortryde det. Det blev nemlig fjorten uforglemmelige Dage.

Af Forstander Andersens Børn var Gudrun, Eli og Otto hjemme, Sigrid (*Neiiendam*) var ved det kgl. Teater, medens Anton var ved Boghandelen.

Kammeratskabet mellem de mange Elever var det bedst mulige, jeg mindes ikke, at der den Vinter var saa meget som en Kurre paa Traaden. At Andersen engang imellem maatte tale Donner til os, naar der om Natten havde været Tummel, særlig paa den store Sovesal, lige over Andersnes Soveværelse, var vel en naturlig Følge af de mange unge Menneskers overstrømmende gode Humør. Det skete ogsaa, naar Tummelen i Skolestuen blev for overstadig, at han stak Hovedet ind af Døren og manede til ro. En Aften, da det gik særligt varmt til, maatte et Par stykker springe til for at holde Kakkelovnen oprejst, den havde nemlig faaet Slagside og truede med at styrte omkuld.

Foraaret nærmede sig, og til 1. April skulde Elevflokken spredes for alle Vinde. For mig betød det ikke Bortrejse, idet Forstander Andersen havde fæstet mig som Karl til en Løn af 200 Kroner. Men selvom jeg blev paa Rødkilde, var det drøjt at skulle sige Farvel til Kammeraterne, af hvilken adskillige var blevet til gode Venner, ja, for enkeltes Vedkommende som Johs. Hansen, Frankerup, var der sluttet et Venskab, der holdt Livet ud. Tomheden og Stilheden var næsten uhyggelig, men Foraaret var for Døren og med det Travlheden i Marken. Det gav Tankerne frit Løb ved at færdes ude i det daglige Arbejde i de smukke Naturomgivelser. Inden Døre havde Husalferne travlt fra Morgen til Aften med at faa luftet ud og gjort rent i de to Skolekomplekser. Alt skulde jo være i Orden, til Sommerskolens Pigehold indfandt sig 3. Maj. I de to Aar, jeg var Karl paa Skolen, skiftede Elevholdene Foraar og Efteraar fire Gange. Det blev derfor et betydeligt Antal unge, jeg lærte at kende og kom til at

1893-95  
Tjeneste-  
karl på  
Højskolen

veksle Breve med. Otto Andersen paastod, at jeg skrev saa meget, at jeg med Lethed kunde spare 10 Kroner om Aaret ved at undlade at sætte Prikken over I'et.

For hvert Elevhold havde vi to faste Udflugter, den første ud til Østersøen, hvor vi samtidig aflagde Besøg hos H. P. Bille, hvis Gaard laa lige ud til Kysten. Bille var en mærkelig Mand med mange Interesser. Han havde nede ved Stranden bygget en Kopi af en af de gamle Jættestuer. Han havde lavet et Klaver besaaende af to Rækker større og mindre Flintestene, og paa dette mærkelige Instrument kunde han spille forskellige Melodier. I sine Stuer havde han store Samlinger af Forsteninger, Oldsager og meget andet. Bille blev forøvrigt ved et ihærdigt og utrætteligt Arbejde Skaberen og Lederen af Møens Museum i Mølleporten i Udkanten af Stege. Den næste Udflugt havde til Maal Møens Klint, en Tur, som jeg foretog flere Gange, da jeg fik min Cykle, og et Par gange i Selskab med ovennævnte H. P. Bille.

Selvom jeg ikke, som da jeg var Elev, kunde følge Skolens Arbejde, havde jeg dog Adgang til at deltage i meget aandsudviklende som Foredrag, Oplæsninger, Samvær med Lærere og Elever, der var af den største Betydning, ligesom jeg i det Aar fik lært Politikeren Frede Bojsen at kende.

I Forbindelse med det politiske Forlig i 1894, hvor Bojsen var Hovedmanden, kom forskellige Politikere til Rødkilde for at tale med ham. En Gang om Sommeren var vi hans Gæster. Bojsen og hans Hustru, født Konow fra Norge, var prægtige Mennesker. Deres yngste Datter var dengang en lille Pige. Hun fulgte mig Fure op og Fure ned, naar jeg pløjede, blot for at kunne faa en Ridetur paa Klaus, naar vi skulde hjem til Middag eller Aften. Jens Nielsen, Højskolens Avlskarl, stod en Dag hen i Sommeren med en Lotteriseddel Nummer 66088 i Varelotteriet. Han vilde gerne have mig til at tage Halvpart i den, jeg slog til, og kort efter kom den ud med 2500 Kroner, hvoraf jeg saa for 1250 Kroner kunde købe Varer. Der blev noget at spekulere paa og saa vidt muligt købtes praktiske Ting, bl. a. to Cykler, hvoraf den ene solgtes.

Vinteren 1895-96 fattede jeg Beslutning om - da der ikke var Midler til at læse for - at søge Kursus i Husflid og Gymnastik; det sidste havde jeg til Stadighed arbejdet stærkt med, først sammen med Eleverne og senere sammen med Egnens unge under Ledelse af Harald Balslev. Ved Samtaler med en Del af Haandværkerne paa Haandværkerskolen fik jeg Oplysninger om Arbejdsforholdene i København, og hvad der kunde tjenes som Murerarbejdsmand. Dette blev bestemmende for mig. Til Maj cyklede jeg fra Højskolen med en oprigtig Tak for de 2½ Aar og alt, hvad de havde bragt mig af stort og godt. Cykleturen gik over Møen, derefter over Falster og Lolland til mit Hjem. Tanken var saa hurtigt som muligt at komme paa Cyklen igen for at naa ind til Hovedstaden. Fader var ikke helt tilfreds med min Beslutning om at tage til Hovedstaden, der efter hans Mening var et farligt Sodoma for en ung Mand at drage ind til. Selve Cykleturen gennem Lolland, Falster og Sjælland blev en meget interessant Tur, men den kunde nær have endt med en Forskrækkelse; thi da jeg cyklede ad Hovedlandevejen mellem Roskilde og København, kom tre store Hunde halsende efter mig. Jeg søgte at gøre mig fri af dem ved at sætte Farten voldsomt op, og samtidig maatte jeg søge at væрге mig, da de vilde bide mig i venstre Ben. Under denne vilde Jagt kom jeg udenfor Kørebanen og tørnede med voldsom Kraft mod en opstabled Stendynge. Sammenstødet var saa voldsomt, at jeg et eller andet Sted oppe i Luften berørte Cyklestyret med det ene Ben. Ellers sansede jeg intet, før jeg fandt mig selv og Cyklen liggende paa modsatte Side af Stendyngen. Jeg styrtede ned med højre Skulder mod Jorden. Det gjorde forbistret ondt, men ellers var jeg sluppet helskindet fra denne Luftrejse. Cyklestyret var bøjet helt nedad, men ellers var Cyklen køreklar med det samme. Ved Hjælp af et Kort kørte jeg lige til Jægergaardsgade paa Nørrebro uden at spørge mig for. Her boede min Stedmoders Søster, gift med Arbejdsmand Peder Hjorth. Hos dem skulde jeg foreløbig have Kvarter, ligesom Hjorth havde lovet at hjælpe mig ind paa en

1895-96  
Kursus i  
husflid og  
gymnastik

1896  
Murer-  
arbejde i  
Køben-  
havn



Arbejdsplads. Det lykkedes i Løbet af et Par Dage, og jeg var saa heldig at komme ind hos en Mester, der sikrede mig Arbejde, kun maatte jeg flytte til forskellige Arbejdspladser, eftersom der var Arbejde til.

Jeg havde gjort mig nogle Forestillinger om Livet og Forholdene paa de større Arbejdspladser, men at der blandt københavnske Arbejdere herskede en saadan Raahed, og at Drik spillede en saa stor Rolle, som jeg blev Vidne til, havde jeg ikke drømt om. Men Murerarbejdsmændene fik ogsaa Skyld for at være de værste. Ved Tiltræden paa en ny Arbejdsplads skulde man absolut give øl til hele Selskabet, men da jeg drog hjemmefra, havde jeg lovet mig selv, at der under mit Københavnsophold ikke skulde blive nydt en Draabe Spiritus. Nu og da faldt der Skoser af, fordi jeg ikke vilde give den obligate Omgang eller deltage i Drikkeriet, men en fast Optræden aftvang dem Respekt, saaledes at Kammeraterne rent ud sagde, at jeg bar mig klogere ad end de. Mens jeg arbejdede paa en Nybygning paa Bülowvej var der en Arbejdsmand, som, naar han mødte paa Arbejdspladsen, rystede over hele Kroppen, først naar han havde drukket en Flaske Brændevin, var han ædru, d. v. s., saa kunde han begynde at arbejde. Min længste Arbejdstid paa eet Sted faldt paa en stor Nybygning paa Jagtvejen lige ud til Lergaardsaaen. Sidst arbejdede jeg med paa en Spritfabrik, der opførtes lige bag ved Jesuskirken i Valby. Der var utrolig megen Sølledhed i mange af Arbejderhjemmene paa Nørrebro, det saakaldte Rabarberkvarter.

Efter Bestemmelsen havde jeg søgt og faaet Understøttelse til et Kursus i Husflid hos Lærer Nielsen, Ulse, og trillede derfor paa Cykle fra København nogle Dage ind i August. Endnu mindes jeg den befriende Fornemmelse, der fyldte mit Sind, da jeg atter spurtede ud ad Roskildevæjen, bort fra Storbyens Larm. Mellem de mange ubehagelige Minder var dog ogsaa gode. Jeg havde benyttet alle mine Søndage til at se Museer og meget andet, der var lærerigt og interessant. Det var min Plan at gaa til Gudstjeneste i de forskellige københavnske Kirker. Det første Sted skulde være Vartov, hvor Hoff fra Ubberup da var Præst, men her faldt jeg saa godt til, at jeg ikke kom i andre Kirker.

Allerede midt i Halvfemserne havde Socialdemokraterne gennem Fagforeningen saa fast Tag i Arbejderne, at man ikke kunde være paa en Arbejdsplads uden at staa som Medlem af Fagforeningen. Hver Mandag Morgen maatte jeg møde med min Medlemsbog for at faa den afkontrolleret, om der Lørdag Aften var betalt Kontingent. 1. maj Demonstration ud til Fælleden holdtes dengang Grundlovsdagen, og der blev paa Arbejdspladsen lagt et meget stærkt Pres paa de enkelte. Skønt Systemet var mig inderlig imod, gik jeg dog med og blev betroet at bære en rød Fane.

Husflidskursuset i Ulse optog mig meget stærkt. Nielsen var en fortrinlig Leder og Underviser. Vi gennemgik Bogbinding, Kurvebinding, Træarbejde m. m., og jeg fik mange dejlige Ting forarbejdet. Fritiden var fuldt optaget af Udflugter i den herlige Egn omkring Vallø, Vemmetofte, Gisselfeldt o. s. v. Efter en Maanedes Ophold i Ulse gik Turen til Askov Højskole, hvor jeg skulde deltage i et Maanedskursus i Gymnastik. Ca. 100 Gymnaster fra hele Landet samledes, og under saa fremragende Ledere som K. A. Knudsen, Vilhelm Kristensen og Jørgen Rasmussen, Sløjdforstanderen i Askov, gik den Maaned som en Leg, selvom ens sølle Legeme i den første Tid var som mørbanket.

De fleste af Kammeraterne havde Plads for Vinteren i Skytte- og Gymnastikforeninger ud over Landet. Jeg stod uden Udsigt til at kunne faa Kræfterne taget i Brug, men lige paa Faldrebet fra Askov ser jeg i en Annonce i Højskolebladet, en Højskole søgte en ung Mand til at lede Gymnastik med Eleverne mod selv at være Elev. Jeg paa Cyklen til Kolding og fik paa Højskolebladets Kontor oplyst, at nævnte Skole var Hjørlunde i Nordsjælland. Derfra gik den vilde Jagt over Fyn, som sammen med Overfarten over Store Bælt passeredes om Natten, derfra videre mod Roskilde idet det var mit Haab at naa Hjørlunde inden Aften, men Modvind og

1896  
Husflids-  
kursus i  
Ulse og  
Askov

sildende regn slog Streger i Regnskabet. Da jeg ud paa Aftenen, gennemblødt og udaset, naaede Værebro kro, maatte jeg kapitulere. Næste Morgen atter paa Farten til jeg ved Middagstid naaede Højskolen. Forstander Albrechtsen var paa rejse, men Fr. Bak og jeg blev hurtigt enige om, at jeg skulde begynde paa Skolen til November. Efter at have hvilet et par Timer satte jeg kursen mod Lolland, ned gennem Sjælland i nattens Mulm og Mørke for saa at havne i mit Hjem ud paa Eftermiddagen. Ud over en Nats Søvn og Hvile havde jeg tilbagelagt Turen fra Askov med Afstikker til Nordsjælland i et Stræk, men var forøvrigt heller ikke helt normal, før der var gaaet et Par Dage.

1896  
Gymna-  
stik i  
Hjør-  
lunde

Opholdet paa Hjørlande forløb, som det sig hør og bør, ganske udmærket. Albrechtsen, der havde været Elev og senere Lærer paa Vallekilde, var stærkt optaget af den Paavirkning, som Ernst Trier med sin store og særprægede Personlighed øvede overfor Lærere og Elever. Højskolens cirka 40 Elever lod til at befinde sig særdeles vel, og vi havde det i alle Maader godt, ligesom Kammeratskabet var det bedst mulige. For første Gang kom jeg til at lede Gymnastikken. Foruden Eleverne havde jeg et stort Hold fra Hjørlande og omliggende Byer, dertil kom, at jeg efter gentagne Opfordringer sagde ja til at paatage mig Undervisningen af et Karlehold i Sigerslevvester. To Gange om Ugen Vinteren igennem marcherede jeg fra Højskolen over Slangerup, Jordhøj og ad en Sti ind over Markerne til Sigerslevvester. Vinteren 1896/97 var ret streng med megen Sne, saa Spadsereturen, der var vel en halv Snes Kilometer, blev besværlig nok, men det gik jo, selvom jeg først langt over Midnat naaede tilbage til Skolen. Forstanderens Kone var saa betænksom at sætte nogle Mellemmader til mig i Spisestuen. I denne Vinter læste jeg for første Gang Ingemanns historiske Romaner, og det skete ofte, at jeg, skønt udaset og træt, fik mig en Omgang Ingemann til langt ud paa Natten, jeg kunde simpelthen ikke rive mig løs. Frederiksborg Amts Gymnastikforening indbød til en Fællesopvisning i Frederikssund, og det faldt da naturligt, at jeg skulde møde med begge mine Hold. Det blev forøvrigt et interessant Stævne, der var ikke egentlig Konkurrence mellem de mødte Hold, derimod var der udsat Sølv- og Broncemedailleer til de bedste Gymnaster i hvert Hold.

1896  
Lærer-  
drømmen  
vokser.

I Løbet af Vinteren tog Tanken om muligvis at blive Lærer endelig Form. Jeg fik det ordnet saaledes paa Højskolen, at en af Lærerne, Fr. Bak, Sommeren over skulde læse med mig og forberede mig til Seminariet mod, at jeg til Gengæld skulde hjælpe noget i Højskolens Landbrug. Ligeledes fik jeg en Ordning med Lærer Andersen i Hjørlande om Deltagelse i Børneskolens Arbejde: Paa mange Maader blev denne Sommer af stor Betydning for mig. I August deltog jeg i et udmærket og lærerigt Friskolelærerkursus paa Frederiksborg Højskole, hvor Holger Begtrup residerede. Her var jeg i de fire Uger sammen med mange af den gamle Friskoles prøvede Folk, bl. a. var Kr. Kolds Enke og to Døtre Deltagere. Jeg mødtes her for første Gang med Darwins Teorier, idet Højskolelærer Jacob E. Lange holdt en Serie Foredrag om disse. Det kneb for de kernesunde, stærkt følede gamle Friskolefolk at tage disse Foredrag, der fremkaldte ikke saa lidt Uro i den store Forsamling. Reaktionen gav sig stærkt Udslag, da Lange afsluttede sin Foredragsrække. Der var dødsstille i Salen, en underlig undertrykt Stemning, da med et brydes Stilheden, idet en dyb, alvorlig Stemme spontant begyndte paa Salmen: Dejlig er Jorden. De stærke, brydende Følelser, som denne Foredragsrække havde fremkaldt, fik herigennem deres gribende Udløsning. Som et ypperligt Tillæg til disse Kursus var Studieturene til Frederiksborg Slot samt en Udflugt over Helsingør til Kullen i Skaane. Efter Hjemkomsten til Højskolen kom jeg en Tid til at følge en ambulans Tærskemaskine og havde ved de forskellige Landmænd det Arbejde at bære Korn fra Maskinen op paa Gaardens Loft. Det var oftest et haardt Job, ikke mindst fordi der var langt at bære, og Opgangen til Loftet som Regel bestod af en almindelig Stige.

1897  
Kursus på  
Frederiks-  
borg  
Højskole.  
(referat  
side 48)

Det blev i Løbet af Sommeren bestemt, at den videre Forberedelse til Seminariet skulde fore-

gaa i Tirsted Skole hos Lærer Nielsen. Inden denne Beslutning blev fastlagt, havde jeg haft en af de Skuffelser, som vel de fleste kommer ud for. Paavirkningen fra Højskolen og ikke mindst Samværet med Friskolens Folk paa Frederiksborg Højskole havde virket saa stærkt, at en fortsat Forberedelse til Seminariet maatte og skulde foregaa i en Friskole, jeg skrev derfor til en daværende Friskolelærer i Sædinge ved Rødby om dette, men fik Afslag.

Peder Pedersen, Hollegaard, var meget varm for om muligt at faa Gymnastikken i Gang med de unge i Brandstrup Forsamlingshus, og Resultatet blev, at jeg til November skulde gøre Forsøget samt gaa til Forberedelse hos Lærer Nielsen, ligesom det blev ordnet saaledes, at jeg kunde leje et Værelse hos Moster Stine i Viet. Arbejdet i Tirsted Skole faldt udmærket ud, og jeg fik Lejlighed til at arbejde frit og selvstændigt med Børnene, der var flinke og ikke beredte mig nogen Vanskelighed, ligeledes var min gamle Lærer uhyre hjælpsom og opmærksom. Han overvurderede sikkert mine Evner og den Viden, jeg sad inde med. Hen paa Sommeren sagde han gentagne Gange, at jeg i den Henseende stod paa Højde med den Uddannelse og Viden, han besad, da han tog sin Eksamen. Om Vinteren fik jeg Lejlighed til at skrive min første egentlige Avisartikel. Nakskov Tidende havde nemlig i en Omtale af nogen Uro og Tumulter, der havde været i København, haanligt betegnet Urostifterne som Pøbelen og lignende. Forholdene var dengang meget spændte mellem Arbejder og Arbejdsgiver, Aaret efter havde vi den landsomfattende og ødelæggende Locout. Jeg gik i Rette med Bladet, fordi det betegnede disse Mennesker, der kæmpede for at faa lidt bedre og lysere Kaar, som Pøbel. Artiklen var maaske noget hjælpeløs i sin Form, men Nakskov Tidende optog den uden Kommentar.

Men saa var der forsøget med de unge. Vi havde Forsamlingshuset men overhovedet intet Gymnastikredskab, Madrasser eller lignende. Penge havde vi heller ikke. I de første Novemberdage 1897 var jeg derfor travlt optaget af at lave to heste, en stor og en lille, idet vi ogsaa vilde forsøge med et Hold Drengene. Hestene lavede jeg af et par passende store Pilestammer, som jeg tildannede med Økse og Høvl, men Udstopningen kneb det noget med. Materialet havde Peder Pedersen i Læssevis af oppe paa Høloftet, men det var dog ikke det bedst egnede. Dog klarede vi os igennem dermed, selvom Madrasserne var noget tunge og stive. Udgiften til hele Herligheden blev kun nogle ganske faa Kroner. Paa vor Indbydelse meldte der sig to store Hold Karle og Drengene, og saa begyndte Gymnastikken ogsaa paa Lolland. Blandt de ca. 100 deltagere, jeg havde været paa Kursus sammen med, var jeg den eneste fra Maribo Amt. Det var to Gymnastikhold, der kunde og vilde bestille noget, og Arbejdet gik med Liv og Lyst. Efter endt Gymnastik samledes vi i den lille Stue (Sal) til venstre for Indgangen, vi sang et par Sange, og ved Hjælp af nogle anatomiske Tavler, som jeg havde faaet fat i, fortalte jeg om Gymnastikkens betydning for den enkelte. Forsømmelser kendte vi ikke til. Vor Afslutning om Foraaret formede sig som en stor og fornøjelig Fest. Det undrede mig, at ikke en eneste af de mange Deltagere i Gymnastikken kom fra Indre Missions Hjemmene. Forsamlingshuset, hvori der dansedes, var jo Djævelens Værk, som det gjaldt om for alt i verden at holde den opvoksede Slægt fra, de havde Kirken og Missionshuset i Brandstrup, der var de ikke udsat for den verdslige Pest og Smitte, som Forsamlingshuset var befængt med.

I Karleholdet var en ung Mand, Ole Hansen, med særlig gode Anlæg. Han søgte og fik Kursus, blev Afløser i Brandstrup som leder gennem en Aarrække, desuden fik han Gymnastikken sat igang i Rødby, og inden mange Aar havde denne gode Idræt bredt sig baade over Lolland og Falster.

Under mit Ophold derhjemme hændte det jævnlige, at Hans Kruse, Gjerringe, Peder Pedersen, Hollegaard, og jeg søgte ud til andre Kirker end den hjemlige. Her lød Fordømmelsens stærke Tale, her opdelttes Menigheden i to skarpt afgrænsede Flokke, som benævntes med hellige og vantro, her lød ingen forsonlig Tale, her var Krigen erklæret mellem Verdens Børn og dem, der

1897  
Seminarie-  
forberedelse  
hos lærer  
Nielsen.

Første  
avisartikel.

Gymna-  
stikken  
kommer til  
Lolland

paa Dag og Time kunde dokumentere at være omvendte.

Vi cyklede da hen til Taagerup, hvor Kejser Nielsen, den senere Minister, da var Præst, en enkelt Gang til Nysted for at høre Provst Nielsen, men oftest kørte eller cyklede vi til Søllested, hvor Volquertz var Præst. Vi talte da paa disse Ture om Muligheden af at faa Tilladelse til at holde Gudstjeneste i Tirsted Kirke med en af disse Præster. Efter at have drøftet Spørgsmaalet nogle Gange enedes vi om, at jeg skulde aflægge Besøg hos Pastor Bachevold og forsøge at faa Tilladelse dertil. Et Par Dage efter stod jeg i det samme Studerekammer, hvor jeg som 10-12 Aars Dreng adskillige Gange med Undren havde set Pastor Ammentorp søge rundt i store Boghylder for at finde netop den Bog, som passede for mig. Her var det jo ogsaa, jeg havde faaet Præstens Straffetale, fordi jeg ikke vilde gaa med den famøse Bluse. Naa, men i Dag var det en alvorligere Sag, der skulde afhandles, ligesom jeg blev modtaget med stor Elskværdighed og derefter budt til Sæde. Forhandlingen om det kildne Emne formede sig omtrent som et Krydsforhør, hvor Pastor Bachevold gennem sine Spørgsmaal gerne vilde have klaret, hvad vi tre Verdens Børn og syndige Sjæle dog vilde opnaa ved at kalde andre Præster til. Vi havde jo Kirken, Missionshuset og de Præster, der forkyndte den rene Lære. Ikke des mindre havde jeg paa et vist Tidspunkt i Samtalen det Indtryk, at vort Forehavende vilde lykkes, men inden Afslutningen blev det til et blankt Afslag. Indtil de »I. C. Christensenske« Kirkelove 1903 havde Sognepræsten Nøglen til Kirkedøren i sin Haand, og han kunde egenmægtig lukke op eller i, som det nu passede med han Lune.

1898  
Idéen til  
Folke-  
mødet  
på  
Christians-  
sæde  
fødes i en  
regnbølge

Dette førte forøvrigt med sig, at Forsamlingshuset nogle Maaneder omdannedes til Kirkesal, hvor der saa et Par Gange om Maaneden holdtes Gudstjeneste, oftest med Vollquarts som Præst. En anden betydelig Afgørelse blev truffet paa en af vore Kirkeudflugter, idet vi en Søndag paa Hjemturen fra Søllested Kirke maatte standse op for en Regnbølge. Vi søgte Ly ved en Ejendom under nogle store Popler (vistnok den lille Ejendom paa Opager Skov umiddelbart ved Kaj Munks Plejehjem). Vi drøftede i Ventetiden Muligheden for at forsøge et Folkemøde afholdt i Christians sæde Skov ved den store Eg: Gamle Adam. Planen blev lagt, og nu gjaldt det om at faa den ført ud i Livet. Men det lykkedes ogsaa. Vi fik Tilsagn om at faa Højskolelærer Bredsdorff, Forstander Albrechtsen og Præsten i Søllested som Talere. Sange blev trykt, og paa Festdagen 5. Juni 1898 samledes vi 10-12 unge Karle og Piger til Pyntning af Talerstol, Æresport ved Indgangen o. s. v. Vor Indbydelse til det første folkelige Møde paa disse Egne fulgtes af omkring 700 Tilhørere, der i det straalende Sommervejr flokkedes omkring Talerstolen ved den gamle Eg. Det blev for os unge en overraskende, en uforglemmelig Dag. Saa godt slog denne Begyndelse Rod i den lollandske Befolkning, at disse Møder har gentaget sig med et enkelt Aars Undtagelse hvert Aar siden. Paa 50 Aarsdagen 1948 blev jeg opfordret til sammen med fhv. Statsminister Knud Kristensen at tale ved Jubilæumsmødet. Hans Kruse og Peder Pedersen var begge døde, saa jeg var den sidste af de tre, der gav Christianssædemøderne Form i 1898. Disse Møder er gennem Aarene blevet holdt som Folkemøder i Ordets bedste Forstand uden Dans eller Gøgl af nogen Art. Gennem adskillige Aar kunde Møderne samle op til 5000 Deltagere.

Underhaanden havde jeg faaet oplyst, at der ved Henvendelse til Godskontoret ved Christianssæde var en Mulighed for at faa Del i et af Reventlows Legater til Seminarieuddannelsen. Jeg søgte derved og fik af Godsforvalteren Oplysning om, at jeg kunde regne med 100 Kroner om Aaret til et treaarigt Ophold paa et Statsseminarium. Nu var gode Raad dyre. Mine Friskoleideer havde ført mig ind paa Tanken om at søge Uddannelse paa et Privat seminarium, fordi et af Statsseminarierne selvfølgelig ikke kunde give en Undervisning og Paavirkning, som kunde forenes med Friskolens Syn paa Børneundervisningen. Jeg besluttede mig derfor til at give Afkald paa de 300 Kroner og skrev i Stedet for til Seminarieforstander Winther i Silkeborg. Overfor ham gjorde jeg Rede for alle mine Forhold

og modtog kort efter et Brev fra ham, hvori han tilbød, at jeg kunde møde paa Seminariet, om jeg husker ret, den 20. August, derved fritog han mig for at møde og gennemgaa Optagelsesprøven. Endvidere stillede han mig i Udsigt, at jeg kunde regne med Statsunderstøttelse. Dette Tilbud tog jeg imod og gjorde mig derfor klar til at møde paa Silkeborg Seminarium til den fastsatte Tid. For at tjene lidt til Hjælp til løbende Udgifter, havde jeg maattet tage Arbejde ved hvad som helst og var derved kommet en del ud i forskellige Hjem.

1898  
På  
Silkeborg  
Semi-  
narium

Rejsen til Silkeborg var noget af en Oplevelse, idet jeg tog over Kalundborg-Aarhus. Denne Sejltur i Forbindelse med Cykleturen fra Aarhus til Silkeborg var af meget stor Interesse. Ankomsten til Silkeborg skete nogle Dage, før Undervisningen skulde begynde, hvorfor jeg hjalp en Del til med at bringe Klasseværelserne i Orden og foretog nogle Ture i den smukke Omegn. Desuden skrev jeg et Par Artikler om Silkeborgegnen til Nakskov Tidende. Med Arbejdet paa Seminariet indledtes et nyt Afsnit af mit Liv. Nu stod jeg ved Indledningen til det forunderlige, som Drengedrømmen førte mig til for mange Aar siden i Rubbeløkke Præstegaard. Men der laa tre Aar foran, inden den afsluttende Eksamen kunde tages og Ønskedrømmen gaa i Opfyldelse. Det stod mig ret hurtigt klart, at min Forberedelse havde været for spredt og ikke i tilstrækkelig Grad koncentreret om de enkelte Fag, dette gjaldt isærlig Grad Matematik og Dansk. Uforglemmelige var Forstander Winthers Timer i Litteratur og Historie. Kammeratskabet og Forholdene paa Seminariet var sikkert saa nær Idealet, som det kunde komme paa en Læreranstalt, hvor Eksamen stod som afsluttende Maal. Det var karakteristisk for dette, at der imellem det store Antal Elever var et Par Stykker i anden Klasse, som viste Hang til at gaa i Byen, og paa den Foranledning sammenkaldte en Del af Eleverne til et Fællesmøde for baade Lærere og Elever. Her blev talt mange gode Ord, men grundtonen var dette, at enhver af Eleverne havde Medansvar for Seminariets Ære, ligesom en Opførsel, der vakte Forargelse ude i Byen, ogsaa kastede Skam over Seminariet, og dette maatte ikke ske. Der var mellem Eleverne, særlig i tredie Klasse, flere ældre og ualmindelig sympatiske Mænd, der senere hen har indtaget betydelige Stillinger indenfor den danske Folkeskole. Jeg fik en Del med dem at gøre, idet de opfordrede mig til som gammel Delingsfører at hjælpe dem til Rette med Kommandoøvelse og dels ved selve Gymnastikken. Vi samledes med dette Formaal for øje i Gymnastiksalen hver Søndag Morgen, og det gik rigtig fornøjeligt.

Som repræsentant for 3. Kl. valgtes jeg ind i Redakrionsudvalget for Seminariets Avis "Skærsilden" og skrev et Par Smaating dertil.

Forstander Winther havde ordnet det saaledes, at jeg skulde spise hos dem for en meget rimelig Betaling, ligeledes havde han skaffet mig et Værelse ude i Byen, men dette var dog kun midlertidigt, idet jeg skulde bo hos en Enke lige ved Siden af Seminariet, naar dette Værelse blev ledigt. Men det trak ud til hen paa Vinteren, og da der ikke kunde fyres, hvor jeg boede, blev det efterhaanden uudholdeligt at sidde der med Lektier og andet Hjemmearbejde. Spiren til den alvorlige Mavelidelse, som kom til at plage mig, blev sikkert lagt her under de uheldige Boligforhold. Denne Lidelse tog stærkt til, ligesom den fulgtes af Besvimelsesanfald, dertil kom, at min opsparede Kapital paa omkring 1000 Kr. svandt hen som Dug for Solen, og da tilmed Ansøgningen om Statstilskud blev afslaaet, sank Humøret ned til et Minimum. Jeg talte med Forstanderen om det. Han holdt stærkt paa, at jeg skulde fortsætte, ligesom han gav mig det smukke Tilbud, at jeg kunde gøre dette uden Udgift af nogen Art. Et saadant Tilbud gjorde det ikke lettere at bryde af, men paa den anden Side følte jeg sikkert, at skulde jeg atter have Haab om at genvinde mit Helbred, maatte jeg bort fra den forcerede Læsning og under andre Forhold, hvor jeg i min fortsatte Uddannelse ikke behøvede at være spændt saa haardt for. Resultatet af de alvorlige Overvejelser blev derfor, at jeg skrev op til Jebjerg Højskole i Salling, hvor Forstander Axelsen havde noget, han kaldte det udvidede Skolekursus. Svaret derfra lød

1899  
Pigen fra  
Skelund

Jebjerg  
Semi-  
narium

paa, at jeg godt kunde være med som Elev, ligesom jeg kunde regne med, at der blev taget Hensyn til mig med Diæt o. l. Et andet Hensyn ved Siden af disse alvorlige Overvejelser spillede ogsaa ind, idet der mellem Eleverne var en ung Pige fra Skelund ved Hadsund. Vi to var blevet enige om at tage Tørnen sammen fremover, enten det saa gik op eller ned. Ved at bryde af nu, kunde det jo hænde, at Vejen til Lærergerning og Lærerstilling var spærret for al Fremtid, men foreløbig var det mest nærliggende at forsøge, om det var muligt atter at blive rask og vinde Modet paa Livet tilbage igen. Derfor gik Rejsen hen i Forsommeren 1899 til Jebjerg, hvor jeg ikke alene blev vel modtaget, men kom i saa gode Hænder og sammen med saa gode Kammerater, at jeg blev som hjemme med det samme. Ved ret streng Diæt og ved at færdes meget ude mærkedes en betydelig Bedring, saa Arbejdet paa Skolen faldt mig let. Særlig blev jeg optaget af Axelsens Danskundervisning, der var saa anskuelig, at jeg i Løbet af kort Tid fik langt mere Forstaaelse af Sproget og dets Betydning, end jeg havde opnaaet i Silkeborg under Jensens noget mærkelige Maade at undervise paa.

Her i Jebjerg virkede gamle Pastor Glud, en af de betydeligste og mest særprægede grundtvigske Præster, her havde jeg Lejlighed til at høre Morten Eskesen synge sine Folkeviser, her boede Mejerist Esben Andersen, der paa sin Broders patenterede Cykle "Jyden" havde vundet det store Landevejssløb, men som i særlig Grad har gjort sig bekendt som den store Velgører overfor Jeppe Aakjær, de to udfyldte hinanden paa den smukkeste Maade. Her i Jebjerg færdedes Karl Hansen, den blinde Kurvemager, en Broder til Forstander Axelsen. Han færdedes trods sin Blindhed alle vegne lige saa frit og ugenert, som en af vi andre, og han lavede det fineste Kurvearbejde, der kan tænkes. Samme Karl Hansen havde umiddelbart før været oppe i Sverige hos en dengang meget berømt Mirakeldoktor, der kunde helbrede for alt ved Haandspaalægelse og Bøn. Karl Hansen kom til mig og bad, om jeg ikke efter hans Diktat vilde skrive en Beretning om denne Rejses mange mærkelige Oplevelser. Karl Hansen fik ikke sit Syn, men som han sagde til Slut: det maa jo være fordi jeg ikke troede, Tro skulde der nemlig til. Zacharias Nielsen har forøvrigt i en af sine Bøger omtalt den samme Mirakeldoktor.

Det otalte Kursus sluttede til August, men i sidste Halvdel af Maaneden skulde der paa Skolen afholdes et Lærerkursus og dette maatte jeg have med, inden jeg forlod den gæstfrie Højskole. De mellemliggende dage benyttede jeg til en Afstikker til Skelund for at se til Nielsine og lære hendes Hjem at kende.

1899  
Lærer på  
Fjellerad  
Højskole

Fjellerad Højskole i Vesthimmerland søgte en ung Lærer til Vinterskolen. Jeg søgte og fik Stillingen med en Gage paa 35 Kroner om Maaneden. Elev holdet, omkring 40 Mand, var udelukkende Jyder, men vi kom udmærket ud af det med hinanden. Blandt andre Fag havde jeg ogsaa Dansk, og det viste sig, at enkelte af Eleverne var næsten hjælpeløse, naar det gjalt at skrive. Jeg talte med dem om det og tilbød, at de kunde komme paa mit Værelse om Aftenen, hvor vi saa kunde arbejde med dansk fra Grunden af. Det drejede sig kun om nogle Stykker, men inden længe havde jeg Værelset fyldt op til sidste Plads til Danskundervisning og til Samtale. Dette kom som en ren umiddelbar Indskydelse for at hjælpe de faa, der var særlig langt tilbage, men det blev samtidig et ganske ypperligt Hjælpemiddel til at lære hinanden at kende, og der udviklede sig et Kammeratskab, som var af meget stor Værdi, ligesom vi naaede særdeles gode Resultater.

Fjellerad Højskole var oprettet af en Broder til den kendte Politiker og Skolemand Lars Bjørnbak. Nu hed Forstanderen Anders Jørgensen, og Undervisningen formede sig som paa andre Højskoler, men Egnens Befolkning var meget materialistisk indstillet, alt kunde beregnes i Penge, og Nyttевærdien af det, man foretog sig, kom altid i Forgrunden.

Jeg fik de to Vintre paa Fjellerad Lejlighed til at gøre et Pionerarbejde som paa Lolland for Gymnastikken. Lærerne fra Fjellerad, Haals, Gunderup m. fl. kom og deltog i Gymnastikken,

ligesom jeg var i Skolerne for at lede Gymnastik med Børnene. Men saa var der de unge. Ad Omveje fik jeg Oplysning om, at de samledes i Karlekamrene til Spil og Drik om Aftenen. Vi prøvede at indbyde dem, men der kom ingen. Forstanderen og jeg talte om at faa dem interesseret i Gymnastik, men ogsaa dette faldt til Jorden. Anders Jørgensen gik da et Par Aftener fra Karlekammer til Karlekammer og talte med de unge om Sagen, og virkelig til den fastsatte Aften mødte op mod en halv Snes Mand i Gymnastiksalen, og vi tog fat. Ganske vist er al Begyndelse svær, men vi overvandt Vanskelighederne og fik et rigtig godt Hold ud af Vinterens Arbejde. I Terndrup godt et Par Mil sydligere var der en Lærer, som var meget interesseret i Gymnastik. Han fik det arrangeret saaledes, at Elevholdene fra Højskolen skulde holde en Opvisning i Terndrup Krosal en Søndag Eftermiddag. Vi kørte derhen i to Vognmandslæs, idet vi ogsaa skulde have Skolens Gymnastikredskaber med. For fuldt Hus og under stor Opmærksomhed viste vi saa Gymnastik. Sidste Vinter jeg var Lærer i Fjellerad, lykkedes det at faa afholdt et Møde for hele Aalborg Amt, og der blev dannet en Hovedkreds for Gymnastik. En Skoledag da jeg underviste i geografi, blev der banket paa Døren og ind traadte Claus Johansen, Vaarst. Han var Statens tilsynsførende ved Højskolen, og som saadan bad han om Lov til at overvære Undervisningen. Da jeg var færdig med Foredraget, takkede han, men rettede derefter en særlig Tak til mig for en del Artikler om Afholdssagen i Bladet "Folkevennen".

Som ung Højskolelærer kunde jeg gøre mig Haab at blive Deltager i Højskolelærerkursus paa Askov. Dette opnaaedes i Sommeren 1900 og 1901. Disse Kursus var af meget stor Betydning for mig. Her underviste alle de førende Mænd i gamle Askovs Historie: Schrøder, Nutzhorn, la Cour, Appel, Mar. Kristensen m. fl. Forstander Schrøder overraskede mig en Dag efter sit Foredrag ved at komme hen til mig og bringe en Hilsen fra Christianssæde og Fader. Schrøder, Skovridersønnen fra Skjørringe, havde talt ved Sommermødet ved »Adam« og var meget betaget over et saadant Møde med en Tilslutning paa flere Tusinde Mennesker. Uforglemmelige var vore Ture til »Skibelund Krat«, hvor de store Stævner holdtes med Deltagere fra Syd og Nord for Kongeaaen. Den af Askovlærerne, der gjorde stærkest Indtryk paa mig, var Poul la Cour, paa een Gang den højt ansete Videnskabsmand og samtidig det mest tiltalende Menneske, der kunde tænkes, hvis dybe Religiøsitet og stærkt følsomme Sind prægede ham, i hvor han færdedes. Ligeledes havde mellem Lærerne Dr. Feilberg en høj Stjerne. De Emner han behandlede grem os stærkt; derimod faldt L. Schrøders Forerag om Kunst og Kunsthistorie noget tørt ud. Men Undervisning og Paavirkning af disse Højskoler og Aandlivets betydelige Personligheder fik varig Betydning for os. Vi Kursister boede udenfor Højskolen hos Jørgen Rasmussen, som ejede og ledede Sløjds skolen. Jørgen Rasmussen havde jeg haft som Gymnastiklærer ved det førnævnte Kursus paa Askov i 1896. Han magede det saa, at jeg kom med i det store Hold, der skulde repræsentere Ribe Amt i Skydning og Gymnastik ved det store nordiske Stævne i Cirkusbygningen i København Sommeren 1900. Træningen til dette Stævne holdtes forskellige Steder, dog oftest paa Askov. Nutzhorn havde lavet en særlig melodi til vor Marscsang, og han mødte selv og indøvede den. Inden Afrejsen til København viste Amtsholdet Gymnastik for meget Store Forsamlinger i Askov og Esbjerg.

1900-01  
Kursus på  
Askov

Inden Afslutningen af første Aars Kursus fik jeg udvirket at kunne deltage i et Feriekursus i Sløjd, særlig beregnet for Lærere og Lærerinder paa Sløjds skolen, ligeledes fik jeg ved en Udflugt til Skamlingsbanken sammen med Højskolens Elevhold Forbindelse med en Datter af Chr. Hansen paa Nørremølle. Hun ordnede det saaledes, at jeg efter at have afsluttet Opholdet paa Sløjds skolen kunde drage til Nørremølle. Der skulde nok blive sørget for, at jeg under en eller anden Form kunde faa Arbejde og Ophold, selvom det var Køllerpolitikens værste Tid med Forfølgelse af de Danske. Ved Ankomsten til det historisk berømte Sted, hvor jeg blev

1900-01  
Ophold på  
Nørremølle

modtaget med stor Gæstfrihed, fik jeg at vide, at Johan Andresen i Ullerup ventede mig. Der var Arbejde og Ophold, og de Uger, jeg tilbragte der, hører til nogen af de bedste, jeg tog med mig fra disse Aars mange Oplevelser. Mit Ophold dernede fik særlig Betydning derved, at Hjemmet i Ullerup var mellem de førende blandt de danske, Johan Andresens Hustru var en Søster til H. P. Hanssen, Nørremølle.

Han havde bl. a. Tilsyn med alle de danske Krigergrave i Nordslesvig, og det faldt mig derfor let at faa en Fortegnelse over disse, saaledes at jeg i min Fritid kunde cykle ud til de i Eggen kendte Steder, ikke mindst til Dybbøl, Sønderborg, Bøffelkøbbel og flere andre Steder, hvor de stærke Minder fra de blodige Krige talte deres tavse Sprog. Det var ikke tilladt at have Gæster en Nat over, uden at det skulde anmeldes til Politiet, og Opholdstilladelse indhentes. Jeg var dog i Ullerup i flere Uger uden at dette skete, men jeg gik ogsaa i en stadig Angst for, at der, naar der hver 14. Dag holdtes Tingdag i Ullerup, skulde komme en Tilsigelse til mig, hvilket vilde være ensbetydende med Bøde og derefter Udvisning. Særlig husker jeg en dag, da vi gik i Arbejdet ude paa marken, at en meget aggreseiv Hjemmetysker kom til Stede for at tale med Johan Andreasen. Jeg havde Følelsen af, at hans Falkeøjne særlig hvilede paa mig som fremmed og ventede derfor Besøg af Politiet, men det drev over.

Paa samme Værelse, hvor jeg sov, skulde en Tjenestedreng og Husets Søn, Chresten, som da var omkring 7-8 Aar, sove. For disse to kvikke Drenges laa jeg saa og fortalte Danmarkshistorie, indtil vi faldt i Søvn ved det, men næste Aften tog vi fat igen. Chresten Andresen var mellem de 6000 unge Sønderjyder, som Nordslesvig maatte bringe som Blodoffer til Tyskland i den første Verdenskrig. Han var rykket frem i forreste Række mellem de begavede og opvakte unge danske, som man ventede sig saa meget af i den fortsatte Kamp om Sønderjylland, men han fik ikke oplevet 1920. Han faldt under et Bombardement, og det blev aldrig opklaret, hvor han havde fundet sin Død. Hans Moder samlede og udgav efter Krigen hans Breve, der giver os et gribende Billede af en ung Sønderjyde, dansk i Sind og Skind, men tvungen af Uret og Brutalitet til at kæmpe og dø for en Sag, der var ham saa inderlig imod. Bogen er betitlet: Krestens breve. Endnu et Minde dernede fra Ullerup skal med. Jeg arbejdede en dag i Marken et godt Stykke fra Gaarden, og da det var usædvanligt varmt, fik jeg lyst til at tage et bad i en nærværende Mergelgrav, hvis Sider skraanede nedad nærmest formet som en stor Gryde. Jeg tænkte ikke paa, at et Bad her kunde være yderst farlig, men fik det at føle, da jeg vilde svømme over til modsat Side. Under Overfladen var Vandet nemlig iskoldt, og næppe var jeg kommet i Vandet, før det var, som om jeg var lammet, og at der var uhyggelige Kræfter, som absolut trak nedad. Jeg maatte bruge alle mine Kræfter og gøre Vold paa mig selv for ikke at give efter, hvad der havde været den sikre Død. Jeg kom over, men rystede, som man siger, som et Espeløv. Det er de uhyggeligste Sekunder, jeg har oplevet.

Opholdet i Ullerup blev ret brat afbrudt, idet der kom Brev fra Foreningen af Høj- og Landbrugsskoler, at der var Adgang til et Universitetskursus i København. En af deltagerne havde faaet forfald, og derved var min Ansøgning kommet i betragtning. Dette Kursus, som afholdtes paa Universitetet gav egentlig for lidt Udbytte; de lærte Professorers Forelæsninger laa tildels over min Horisont, men der var Lejlighed til at se et eller andet, som der ellers var lukket for, bl. a. Observatoriet, og saa var der jo Samværet, og det at kunne færdes under ret uvante Forhold. Fra Universitetet gik Turen hjem til Lolland for inden November at tjene lidt Skillinger i Sukkerroemarkerne, derefter gik Turen atter til Nordjylland, hvor jeg skulde fortsætte som Lærer formedelst 35 Kr. om Maaneden. Anden Vinter paa Fjellerad Højskole formede sig noget nær Aaret før, dog undgik vi at blive begravet i Sne. Vinteren før havde nemlig budt paa et Snevejr saa ganske usædvanligt; i tre Dage var vi helt afskaaret fra Omverdenen, og da jeg 3. Maj 1900 rejste fra Fjellerad, laa der endnu betydelige Rester af de mægtige



Snebjerg, som Vinteren havde dynget ned over Egnen.

Ogsaa Gymnastikken for Egnens Unge gik særdeles vel. And. Jørgensen behøvede ikke at gaa Tiggergang fra Karlekammer til Karlekammer for at faa Deltagerne til at komme.

Sommeren 1901 tilbragte jeg som Aaret før paa Askov, først paa Højskole-lærerkursus og derefter Fortsættelse paa Sløjds skolen. Min Uddannelse havde formet sig anderledes og var gaaet andre Baner, end jeg havde drømt om. Nu var det paa Tide at se sig om efter en Stilling, der kunde sikre Fremtiden. I Hadsten mellem Randers og Aarhus søgtes en Leder til en Privatskole, og skønt det var højt mod Nord, bestemte jeg mig til at tage derop og se paa Forholdene, desuden var det ogsaa paa Vejen til Skelund. Men inden jeg naaede saa vidt, fik jeg gennem Højskolebladet Kig paa en ledig Plads ved Lillering Friskole. Der var altsaa to Muligheder for Rejsen mod Nord. Rejsen fra Slangerup, hvor min Broder Jakob boede, til Roskilde tog jeg til Fods, men da jeg havde et Par nye Sko, endte det med et slemt Hul paa højre Hæl. Det smertede nederdrægtigt, men frem maatte jeg, foreløbig kunde der hviles ud i Toget og paa Sejlturen til Aarhus. Men saa blev det for Alvor galt, da jeg efter Planen skulde spadserere de to Mil til Lillering. Da jeg kom til Brabrand, indhentede Dagvognen mig, og jeg fik Kørejlighed og samtidig Lejlighed til at høre lidt om Forholdene, idet jeg i Vognen til Sidemand fik Nelly Christensen fra Taastrup Mark. Ankomsten til Lillering søgte jeg efter Anvisning til Forsamlingshuset, hvor Skolen var, og hvor Lærer Lindhardt boede. Det var nu blevet Aften, og da jeg bankede paa, kom Lærers Kone til Døren, men lukke op hverken vilde eller turde hun. Vi forhandlede saa fra hver sin Side af den laasede Dør, og Resultatet blev, at jeg skulde henvende mig til Formanden, Niels Andersen, der boede i Gaarden lige overfor. Her blev jeg saare vel modtaget, fik talt en Del med de to prægtige Mennesker, Niels Andersen og Sidsel Marie, fik et godt Aftensmaaltid og en god Seng at ligge i, saaledes at vi næste Morgen kunde komme omkring til saa mange af Forældrene som muligt. Saaret i Hælen voldte mig mange Smerter, men det lykkedes dog at komme i de fleste Hjem. Ved disse Besøg fik jeg gode Indtryk af Forældrene, ogsaa Udtryk for, at der kunde være Haab om at faa Pladsen. Smeden, Christoffer Jensen, sagde saaledes til en anden Mand, inden jeg vel kom ud af Døren: »Ham ska' vi Faneme ha'.« Det blev derefter Aftalen, at der i Løbet af faa Dage skulde holdes Generalforsamling paa Spørgsmaalet, og jeg skulde faa endelig Besked derfra. Saa gik Rejsen videre op til Skelund. Faa Dage efter fik jeg saa Meddelelse om, at jeg var antaget som Lærer ved Lillering Friskole med en aarlig Løn af 675 Kroner med Forpligtelse til at holde Skolestuen i Stand samt tillægge Brændsel til Skolens og egen Kakkelovn. Særlig »fedt« var Embedet altsaa ikke, men maaske var det ogsaa kun at betragte som en Station paa Vejen.

Den 12. November 1901 begyndte saa Skolegerningen i Friskolen, der havde til Huse i den søndre Ende af Forsamlingshuset og bestod, foruden Skolestuen, et lille Værelse og Køkken forneden, af et Værelse ovenpaa. Skolen havde et passende Elevantal, og, som det hurtigt viste sig, prægtige og flinke Børn, som jeg med det samme var paa Talefod med. Igennem de sidste Aar havde Lillering Friskole skiftet Lærer ofte kun med Maaneders Mellemrum. Det havde selvfølgelig ikke været til Gavn for Undervisningen. Nu havde jeg altsaa naaet det Maal, som jeg for næsten 20 Aar siden havde begyndt at drømme om. Nu skulde der arbejdes, men ikke efter bestemte Principper med Udenadslæren, Lektierperi, Ramseri og alt det andet, som Børneskolen i høj Grad led under. Paa et Punkt var der dog ikke Tale om halve eller trekvarte Akkorder, det var vedrørende Børnenes eventuelle Afstraffelse. Her var Linien fuldstændig klar, der kunde ikke i den Skole, som jeg skulde have Ansvaret for, være Tale om korporlig Revselse. Det gik ogsaa ganske planmæssigt til hen i April, ingen mørke Skyer paa Himmelen, ingen Knirkeri af nogen Art. I Frikvarteret ser jeg da, at der under det ene Bord ligger en Del mistænkelige Spaaner. Ved at se nærmere efter viste der sig tydelige Spor af, at Valdemar, der

1901  
Lillering  
Friskole

havde sin Plads her, i Skoletiden havde mishandlet Bordet. Jeg kaldte ham derfor ind og bad ham sætte sig hen paa sin Plads. Her viste jeg ham det lemlæstede Bord og Spaanerne, der laa paa Gulvet, og spurgte, om det var ham, der havde været paa Spil, men Valdemar sagde nej, han var ganske uskyldig, gentagne Spørgsmaal om det samme med det samme bestemte nej. Da jeg ikke var i Tvivl om hans Skyld, trak jeg ham en vel tilrettelagt Lussing, den faldt godt, og i samme Nu var Valdemars Hukommelse allright, saa kunde han huske det hele. Nu kunde man maaske mene, at Tillidsforholdet mellem Elev og Lærer var brudt, men tværtimod. Skønt Valdemar var meget af en Gavstrik, vanskelig og et uroligt Gemyt, var der aldrig Tale om, at jeg i Resten af hans Skoletid behøvede saa meget som et strengt Ord overfor ham, og vi var og blev de bedste Venner. Der gik, saa vidt jeg husker, adskillige Aar, inden det var nødvendigt at benytte slaaende Midler, men det indtraf enkelte Gange overfor 3 store Dreng, Karl, Knud og Martinus, der, særlig de to første, følte Trang til at spille mig paa Næsen og ikke mindst derved, at de søgte at faa Kammeraterne med i Spilopperne, de var Uro elementet i Skolen, som forstyrrede Undervisningen. Da hændte det, at jeg maatte bruge mere skrappe Midler.

Allerede faa Dage efter at Skolearbejdet var begyndt, var der gjort klar til at begynde Gymnastikken for Karlene, ligesom Sidsel Marie forhørte, om jeg vilde paatage mig at lede Gymnastikken med et Pigehold, og da jeg sagde ja, sammenkaldte hun de unge Piger og hjalp dem tilrette med at sy Gymnastikdragter, saaledes at vi inden 14 Dage var gaaet kunde lægge ud med to gode Hold. Desuden fik jeg hurtigt et Hold Dreng samlet, ikke alene fra Lillering, men ogsaa fra Nabobyerne var der Elever.

Niels Andersen og Sidsel Marie tilbød, at jeg for en ringe Betaling kunde spise til Middag hos dem, medens jeg saa indtil videre holdt mig selv med tør Kost. Denne Ordning førte med sig, at jeg ofte i den knap tilmaalte Fritid kunde nyde godt af disse to prægtige Menneskers Gæstfrihed og Godhed. Men ogsaa fra adskillige andre Hjem fik jeg at føle, at jeg var kommet i gode Hænder. Børnetallet i Skolen var allerede første Vinter saa stort, at Skolestuen ikke kunde rumme flere. Ved den første Eksamen maatte et Par af Skolekommissionens Medlemmer og enkelte Forældre, der var kommet for at overvære Eksamen, anbringes inde i min Stue. Dette, sammen med at Arbejdet var faldet saa heldigt ud, gjorde, at Forældrekrederen ikke lagde Skjul paa, at de ønskede, det skulde fortsætte. I Forhandlingerne derom kom det paa Tale, at jeg, dersom jeg skulde gaa ind paa at blive ved Friskolen, gerne vilde giftes for selv at faa et Hjem. Dette var Forældrekrederen meget interesseret i. Der blev holdt Generalforsamling, og ved denne tilbød man at lægge 100 Kr. til min Løn samt i Løbet af Sommeren 1902 at bygge en selvstændig Skolebygning. Der førtes ikke saa faa Forhandlinger om den nye Skoles Beliggenhed. Fri Byggeplads kunde faas ved at lægge Skolen i Lergraven, der var Bymændenes Fælleseje, men til Slut sejrede den sunde Fornuft, og man købte Byggegrund af Math. Sørensen. Ved at lægge Skolebygningen godt tilbage med Legeplads mellem den og Vejen fik den en udmærket Beliggenhed.

Nielsine kom en Tur herved Pinselørdag i et forrygende Regnvejr med saa stærk Kulde, at jeg maatte ofre nogle Brændestumper paa Kakkellovnen for at faa en nogenlunde Tilværelse ud af det. Pinsedag var vi kørende med Niels Andersen til Bering Valgmenighedskirke, hvor Pastor Teilmann prædikede. Tredie Pinsedag tog vi til det store Skolemøde i Aarhus og hørte da om det forfærdelige Mord paa en ung Pige i Hjortshøj, en Ugerning, der rystede Egnen, og aldrig blev opklaret.

Niels Andersen var fremdeles Formand for Skolekrederen og meget optaget af Byggeprojektet. Han saa saaledes paa det, at Skolen derved vilde faa bedre Mulighed for at beholde en Lærer, som den satte Pris paa, og Skolens Arbejde derved kunde komme ind i roligere Forhold til Afløsning af den Uro, som de hyppige Lærerskifter førte med sig. Ved Licitationen blev Skolebygningen tilstaaet to aarhusianske Haandværkere for en samlet Byggesum af 13,200

Kroner, og den skulde være færdig til Indflytning i Midten af Oktober.

En Del af Skoleferien skulde benyttes til en Rejse gennem Sønderjylland og Nordtyskland til Harzen, og min Rejsefælle var Jens Markvordsen fra Mors. Vi havde tidligere, mens jeg var paa Jebjerg Højskole, hvor han ogsaa var Elev, været paa Fodtur gennem Salling, Mors og Hanherred. J. M., der senere tog teologisk Embedseksamen, har gennem en lang Aarrække været Sognepræst i Karby paa Mors. Han kom hertil nogle Dage ind i August, hvorefter Turen begyndte. Vi tog Sønderjylland til Fods og aflagde Besøg paa en Række af de kendte Steder, hvor Kampene i Trearskrigen og 1864 havde raset, saaledes Dybbøl, Bøffelkobbøl, Isted Hede, øvre Stolk, Mysunde o. s. v. Desuden nød vi stor Gæstfrihed i Ullerup, Dybbøl og andre Steder, ligesom vi standsede op i Slesvig og Flensborg, derefter til Hamburg, Hannover, Celle og videre til Harzen med Besøg i Goslar. Det var i det hele en meget indholdsrig og interessant Tur, der varede i 14 Dage og kostede lige ved 50 Kroner. Efter Hjemkomsten gjorde vi et lille Ophold i Lillering, hvor Skolebyggeriet var ved at tage Form, derefter paa Cyklen op til Nielsines Hjem, hvor Resten af Ferien gik med at hjælpe til med Høsten, og saa tilbage til Skolearbejdet omkring 1. September.

1901  
En Fodrejse  
syd for  
grænsen.

(brev til  
Nielsine side  
78)

Desværre viste det sig, at Niels Andersen begyndte at skrante. Han klagede over Smerter i Brystet og Træthed, men var dog oven Senge. Det varede dog ikke længe, inden Sengen tog ham, men en Søndag Eftermiddag sidst i September vilde han ned og se Skolebygningen, som nu var under Tag. Dette blev Formandens sidste Tur. Sygdommen tog stærkt til, og det stod sikkert Sidsel Marie klart, at det bar mod Døden. Hun bad mig om at hjælpe hende med at vaage de sidste Nætter. Niels Andersen laa bevidstløs hen og døde Natten mellem 11. og 12. Oktober paa sin 63-aarige Fødselsdag.

Sidsel Marie kom ind til Sygesengen lidt over Midnat og kunde da se, at det bar mod det sidste. Hun tog sin Mands Hænder i sine, knælede ned ved Sengen, og mens hun paa sin stille og inderlige Maade bad Fadervor, udaandede Niels Andersen. Sidsel Marie var rolig selv i dette for hende saa alvorlige øjeblik. Hun bad mig gaa ned i Byen og vække gamle Ane Johanne, sige hende, hvad der var sket, og bede hende følge med for at hjælpe Sidsel Marie med at gøre den døde i Stand. Der hvilede en forunderlig gribende Højtid over det hele. Jeg maatte hjem for at sove et Par Timer, inden Skolegerningen skulde begynde. En Tid efter fik jeg at vide, at Dødsårsagen var Tyfus, ligesom det ret hurtigt konstateredes, at Smitten var i Gaarden, idet baade en Karl og en Pige blev angrebet af Sygdommen, om end i mildere Grad. Nu blev Vandet i Brønden undersøgt, og det viste sig da, at her var Smittekilden, Brønden blev da fyldt efter, og en anden gravet paa et andet Sted. Det blev i det hele et begivenhedsrigt Efteraar. Umiddelbart efter Niels Andersens Død blev det bestemt, at J. Berthelsen, der var gift med Niels Andersens eneste Datter, skulde overtage Gaarden, det gamle Stuehus rives ned, et nyt og mere moderne opføres, og indtil dette kunde tages i Brug, vilde de gerne bo i min Lejlighed i Forsamlingshuset. Jeg flyttede mine faa Ejendele ned i den nye Skole, inden den egentlig var taget i Brug.

Den 1. Novbr. paa Tyveaarsdagen for Friskolens Start blev den nye Skole-bygning indviet ved en stor Sammenkomst, hvor hele Forældrekredsen var samlet. Pastor L a u r s e n, Aarhus, der havde talt, da den første Friskole toges i Brug, holdt Foredrag, og saa begyndte Skolearbejdet under større og hyggeligere Forhold, end vi hidtil havde kendt. De snævre Rammer i Forsamlingshuset vilde ogsaa være sprængt, idet vi fik Tilgang af Børn fra Harlev Station, Skovby Mark og senere Storring. Derved øgedes Antallet af Elever ret stærkt, saaledes at Børneantallet naede op paa 60-70.

Den 18. November 1902 holdt Nielsine og jeg Bryllup i hendes Hjem i Skelund, og Dagen efter fulgtes vi i det herligste Efteraarsvejr til vort fremtidige Hjem i Lillering. Beboerne skænkede os en Buffet. Samme Aften, da vi havde faaet Ild paa Kakkellovnen og skulde til at nyde

1902  
Bryllup i  
Skelund

Hjemlivets Hygge, kom Rasmus Madsen og bad om ikke jeg vilde følge med op til hans Søster Sine, der laa syg, og skrive Testamente, da man frygtede, hun skulde dø. Mens dette stod paa, maatte Nielsine klare sig, som hun kunde; det var Indledningen til Hvedebrødsdagene. Foruden Skolegerningen fulgte Gymnastik for Karle, Piger og Drengene samt Aftenskole for de unge, saaledes at Tiden var særdeles godt optaget. Julen tilbragte vi i Skelund og oplevede her den berygtede Orkan, der Natten mellem første og anden Juledag rasede over Danmark med en Styrke og Voldsomhed, som overgik alt, hvad vi før og senere har oplevet af den Slags. Orkanen var saa uhyggelig voldsom, at Hundredvis af Bygninger, Fabriksskorstene og meget andet ramlede om, som var det Korthuse. Store Skovstrækninger blev jævnet med Jorden, saaledes Lillering Skov, hvor de store, dejlige Bøgetræer laa Side om Side rykket op med Rode. I Niels Andersens Skov var der en Tønde Land med meget anselige Graner, men saa godt som hver eneste af dem laa væltet eller knækket. Denne Storm glemmer vi aldrig.

Opbruddet fra Seminariet i 1899 førte med sig, at jeg maatte søge min Uddannelse stykkevis suppleret op med Kursus. Dette fortsatte nogle Aar efter, at vi havde fæstet Bo her i Lillering. I Gymnastik havde jeg saaledes foruden det første Kursus paa Askov i 1896 et 4 Ugers Kursus paa Vallekilde, senere efterfulgt af et Repitionskursus. Gennem en lang Aarrække var jeg denne Idrætsgrens Leder; men noget af det fornøjeligste, jeg fik Del i paa dette Omraade, var et Par Kursus for Framlev Lærerforenings Medlemmer. Samtlige Lærere og Lærerinder samledes her i Lillering to Eftermiddage om Ugen i Sommermaanederne. Vi mødtes i Friskolen, hvor Dagsøvelsernes Opsætning blev gennemgaaet teoretisk og praktisk, derefter op i Gymnastiksalen, hvor det gik løs med Kommandoøvelser og praktisk Gymnastik. Meget stor Interesse knyttedes til Boldspillet, som selv de ældre Lærere deltog i med Liv og Lyst. Til Slut samledes vi i Friskolen igen, hvor vi sluttede af med fælles Kaffebord under de fornøjeligste Former.

Fra første Aar i Lillering Friskole og indtil jeg i 1916 opgav Skolen for at hellige mig Landbruget, holdtes Aftenskole om Vinteren, ikke alene for de unge Karle og Piger, men ogsaa en Del Mænd søgte denne, og den var i alle Aar stærkt besøgt. Ogsaa Husfliden havde min stærke Interesse. Der var dog ingen Muligheder for en Husflidsskole i Lillering, idet vi manglede Lokaler. Først da det gamle Smedehus blev ledigt, stillede Bymændene dette til Raadighed, og i nogle Aar blev her udført et meget betydeligt Arbejde. Men da Tilgangen var meget stor, maatte Snedker Bakkestrøm paatage sig at lede Undervisningen i Træarbejde, medens jeg underviste i Kurve-, Bog- og Børstebinding m. m. I alle Aarene var der et stort Hold Drengene samt et endnu større Hold af Mænd og unge Karle.

Foruden tidligere nævnte Kursus fik jeg et Par Kursus i Fysik paa Karise Højskole og opnaede derved at faa et Statstilskud til Indkøb af en fysisk Samling, som vi i de følgende Aar havde megen Udbytte af i Undervisningen.

Medens Arbejdet gik sin rolige og støtte Gang i Skolen, voksede Børneantallet ret stærkt, men Aflønningen var det smaat med. Lønnen var ganske vist efterhaanden naaet op paa omkring 1100 Kroner, deri var dog indbefattet Skolens Rengøring og Brændsel, men da vor Børneflokk voksede i omvendt Forhold til den beskedne Løn, var vor økonomi meget anspændt. Vi spekulerede paa om muligt at faa lidt Landbrug ved Siden af. Med dette for øje kom vi i Forhandling med Rs. P. Andersen om Køb af nogle faa Tønder Land af den Mark, der ligger mellem Banen og Byen, ligesom vi for 2500 Kroner kunde købe Mads Jensens Ejendom, Toften ved Dammen samt Huset, der laa lige op til Skolehaven. Det var Tanken at omdanne dette til Stald og Lade. Kapitalen, der skulde muliggøre Købet, vilde min Kones Far hjælpe os med, men da han om Foraaret kom ned for at se paa Forholdene, stod det lave Areal ned mod Banen under Vand, hvorfor Sagen heldigvis ikke kom i Orden. Derimod kom vi en Tid efter i Forhandling med Jens Andersen om Køb af hans Ejendom »Fuglsang« paa Lillering Mark.

Uden stort Besvær kom Handlen i Orden, Købesummen 16.000 Kroner, men saa var der en særdeles god Besætning, hele Avlen og et prægtigt rummeligt Stuehus.

Til August 1913 tog vi saa vort nye Hjem i Besiddelse, og det er ikke for meget sagt, at vi følte os som hensat til en bedre Verden. Her var højt til Himmelen og vidt til Væggene. Her var Lærkesang og Fuglekvidder, saa det var en Fryd. Her var vi nærmeste Nabo til den dejlige Skov, der for Børnene var et sandt Paradis. Her var den herligste og frieste Udsigt over det smukke og stærkt afvekslende Landskab mod Syd med Aarhusdalen, Taastrup Sø, Stenskov, Stjær Bakkerne med Rammelaas i Baggrunden. Saa var der den gode Mark, der ganske vist krævede Arbejde, men det var en Fryd at prøve Kræfterne. Ganske vist stillede det sine Fordringer at skulle om om Morgenen og malke og fodre, for derefter at ile ind til Skolen, fyre i Ovnen, naar den Tid var, og derefter tage fat paa Undervisningen. Med Ejendommens Overtagelse fulgte en Mælketur til »Skovlund« Mejeri. Den indbragte i Kørepenge 575 Kroner om Aaret.

1913  
"Fuglsang"  
det nye hjem  
i Lillering

Skolen krævede sit, den skulde passes først. Selvom jeg om Morgenen og efter endt Skoletid tog en Tørn ved Landbruget, saa var det dog nødvendigt med fremmed Hjælp. Vi fik derfor i to Aar Nielsines Bror Ingemann som Karl og var paa den Maade svært godt hjulpen.

Eggen var stærkt optaget af Forhandlinger om Elektricitet indlagt i Hjemmene til Lys og Kraft, og i Løbet af Sommeren 1914 blev denne Reform gennemført, hvad der paa mange Maader betød en stor Lettelse. Det første Aars Høst havde vi tærsket med en Haandtærsker, hvad der var meget besværligt, nu fik vi Elektromotor, Tærskemaskine, Kværn o. s. v.

Men samme Sommer, til August 1914, brød Stormen løs over Europa. Første Verdenskrig blev indledet med Tysklands brutale Angreb paa andre Nationer. Men en saadan Krig med alle de moderne Krigsmaskiner og enorme tekniske Fremskridt maatte hurtigt bringes til Afslutning, det gigantiske Opbud, som efterhaanden hvirvlede hele Europa og senere Amerika ind i den frygtelige Heksedans, kunde da højst tage Maaneder, inden den sejrende Magt havde knust Modstanderen. Ja, saaledes tænkte, troede og talte vi, men de kommende Aar lærte os noget helt andet.

Vi havde uden at tage Krigen med i vore Overvejelser opdrættet et Hold Grisesøer, som skulde sælges lige før Faringen i August Maaned. Men til den Tid var hele Forretningen stoppet, Blokaden satte Bom for al Ind- og Udførsel. Vore 5 Grisesøer var ikke en sur Sild værd. At beholde dem var Galmandsværk, men at sælge dem var umuligt. Saa lod vi den »gale Mand« raade. Søerne lagde Grise, og det blev efterhaanden til mange uforsørgede Smaadyr, og hvad værre var: Den daværende Indenrigsminister havde i Kraft af syvende August-Loven fuldstændig diktatorisk Myndighed til at skalte og valte med disse Forhold, som han lystede, og som hans Forstand tilsagde ham at handle. Hans Cirkulærestrøm var in legio, og et af disse sagde kort og godt, at vi Landmænd skulde aflevere hvert Pund Korn, vi avlede. Kun Frarensningen, d. v. s. Ukrudtskornet, kunde vi beholde. Saa fik vi ganske vist senere Lov til til Dels at ombytte vort gode danske Korn med miserabel udenlandsk Majs, og, for at gøre det hele saa molboagtigt som muligt, maatte vi betale omkring ved 10 Kroner i Bytte for Handlen. For mit myldrende Menageri derude i de to Grisestier blev denne Ordning, efterhaanden som Flokken voksede til, et værre Problem. Vi maatte et Par Gange om Ugen koge Gulerødder, Kartofler, Ukrudtsfrø o. l. i Grubekedlen, dette tilsat flydende Sirup, Mælk og Vand var den daglige Anretning. Virkningen udeblev ikke. Dyrene blev slanke og smidige som Mynder, nogle mærkelige langbenede og langtrynede Væsener, der var i evig Uro. Flere af dem kunde springe over Skillerrummene, som om de var Hjorte. Kom vi i Nærheden af Svinestierne med en Spand eller lignende, maatte vi være yderst forsigtige og endelig ikke lave Spektakel af nogen Art. Fik de først Mistanke om vor Nærhed, satte hele Banden i med et saa øresønderrivende Spektakel, at vi skyndsomst maatte fortrække. - Naa, hen i Vinteren 1914/15 lysnede

det. Mathias Sørensen og Søren Møller skaffede mig af med 16 af Skrighalsene, og da Resten hen i Sommeren, omtrent aargamle, tog Afsked med »Fuglsang«, var Verdenspolitikken faldet saa meget i Lave, at de hjembragte en Del Penge, og saa havde vi jo alle de hyggelige og underholdende Timer i Grisestierne i Tilgift.

Mange Ulemper og megen Ubehag fulgte i Verdenskrigens Kølvan, men de egentlige Afsavn meldte sig først, da den udvidede Undervandsbaadskrig blev etableret i 1917, og vore forud diskonterede Meninger om Krigens Varighed blev gjort saa fuldstændig til Skamme, idet Krigen først sluttede sidst paa Sommeren 1918, hvor Tyskland som den besejrede Magt maatte bede om Fred.

1916  
Farvel til  
lærerger-  
ningen

Arbejdet ved Skolen og samtidig Arbejdet med at holde Ejendommens Drift i Gang tog efterhaanden mere paa Kræfterne end beregnet. Desuden havde jeg adskilligt andet at tage Vare paa, saaledes at Spørgsmaalet om at opgive enten Skolen eller Landbruget efterhaanden meldte sig med en saadan Styrke, at der maatte gøres et Valg. Helt let var det ikke at træffe denne Afgørelse, men endelig stod det fast, at jeg i 1916 opsagde Stillingen som Lærer ved Lillering Friskole. Valget mellem Landbrug og Skole havde meldt sig en Gang før, nemlig i 1913. Umiddelbart efter at vi havde købt »Fuglsang«, kom der Opfordring fra Beboerne ved Herskindhede Skole om at søge den ved Skolen ledige Lærerplads. De vilde da gøre alt for at sikre mig Pladsen, og da jeg havde Ministeriets Tilladelse til at søge, var der godt Haab om, at dette kunde lykkes, ligesom de tilbød at ville sikre mig Pladsen som Forretningsfører ved Brugsforeningen »Fremad«, for derved at supplere Lønnen ved Skolen. Vi talte paa Knapperne. Her var en nybygget Skole, en god Forældrereds og en sikker Livsstilling med Pension, men vi valgte at blive i Lillering.

1903 1905  
Menigheds-  
råd,  
Brugs-  
regnskab,  
Afholds-  
forening

Foruden mit Arbejde ved Friskolen var jeg i 1903 valgt ind i det førstvalgte Menighedsraad for Framlev Sogn og genvalgtes, indtil Menighedsraadsloven omkring 1912 for en kortere Tid bortfaldt. En af de allerførste Opgaver, vi tog op i Menighedsraadet, var paa Pastor H. P. Christensens Initiativ om muligt at faa et Arbejde sat i Gang, der kunde støtte og hjælpe Ungdommen her i Harlev-Framlev. Resultatet af disse Overvejelser og Forhandlinger blev Oprettelsen af Ungdomsforeningen, der under Pastor Christensens Ledelse gennem en lang Aarrække kom til at udøve en velsignelsesrig Gerning blandt Ungdommen her i Pastoratet.

Omkring 1905 valgte man mig til Forretnings- og Regnskabsfører i den herværende Brugsforening. Det kan vistnok gaa an at sige, at dette Valg i nogen Maade var dikteret af forstaaende Godhed fra Forældre-Kredsens Side, idet Lønnen for dette Arbejde, 125 Kroner, skulde være et Supplement til den beskedne Løn, jeg oppebar ved Skolen. Stillingen beholdt jeg til 1921, da jeg efter at være kommet i Rigsdagen ikke kunde afse Tid dertil.

Min Forbindelse med Afholdssagen gaar tilbage til Seminarietiden i Silkeborg, idet Nielsine, endnu inden vi var forlovede, havde opfordret mig til at gaa med til et Møde i den derværende Afholdsforening. Ved dette Møde indmeldtes jeg i Foreningen. Det faldt mig for saa vidt baade naturligt og let, fordi jeg allerede i 1896 havde lovet mig selv ikke at smage Spiritus. Men ved Indmeldelsen havde jeg ingen Tanke for det Arbejde for denne Folkesag, der senere vilde følge efter. Det var dog ikke første Gang, jeg mødte Afholdssagen, idet jeg deltog i et Møde i Skjørringe inden Rejsen til Silkeborg Seminarium. Her talte William Pedersen godt og dygtigt over Bjørnsons: »Da Eneren klædte Fjældet«. Men Forholdene paa Lolland var langt fra gunstige for Afholdsbevægelsen. Drikkeriet var maaske ikke værre end andre Steder i Landet, men helt godt var det ikke. Her var imidlertid et Omraade, hvor Indre Mission fik nogen Indflydelse og ændrede stærkt ved den Opfattelse, at Brændevin var en uundværlig Dagligdrik. Nogen Tid efter, at min Kone og jeg havde sat Bo i Lillering, begyndte vi at deltage i Møderne i Framlev Afholdsforening. Dette førte med sig, at jeg blev valgt til Formand, og derved indledtes et omfattende Arbejde, der strakte sig over en lang Aarrække og gav mange Glæder, men ogsaa

Skuffelser. Ret hurtigt fik vi oprettet Foreninger i flere af Sognene langs Hammelbanen, derefter dannede vi Framlev Herreds Afholdskreds, der gennem adskillige Aar udførte et ret betydeligt Pionerarbejde her i Egnen. Her skal kun nævnes de meget store Sommerstævner i Lillering Skov med Foredrag af nogle af Landets bedste Talere, Sangforeningen fra Aarhus, Fyrværkeri o. s. v. Disse Sammenkomster samlede mange Hundrede Mennesker. En Del Aar udsendte vi et lille Blad, som jeg redigerede.

I Forbindelse med Forenings- og Kredsarbejdet fulgte et snævert og intimt Samarbejde med samtlige Afholdsselskaber i Aarhus Amt. Dette Samarbejde førte med sig, at jeg blev valgt til Formand for Amtssammenslutningen. Sammen med Formandshvervene fulgte Møder, Kongresser og lign. Ved en Kongres i Fredericia stillede jeg Forslag om, at den samlede Afholdsbevægelse skulde gaa ind for fuldstændig Forbud mod Salg og Udskænkning af Spiritus paa Søn- og Helligdage. Denne Tanke vandt stærkt Gehør indenfor Afholdsselskaberne.

Efter at den skærpede Undervandsbaadskrig var gennemført i 1917, rejstes Spørgsmaalet om gennem en Massehenvendelse til Regeringen at faa udvirket Forbud mod Brug af Korn til Fremstilling af Øl og Brændevin. Jeg ledede Adressearbejdet her i Egnen, hvor vi havde den Tilfredsstillelse, at op imod 100 Procent af den voksne Befolkning skrev under paa Adressen, men selvfølgelig kunde Regeringen dengang som senere med en flot Haandbevægelse feje selv et saa rimeligt Krav som dette af Bordet. Ogsaa i de Dage var Landets finansielle Interesser nøje sammenfaldende med det størst mulige Forbrug af Spiritus.

Hele dette Arbejde indenfor Afholdsbevægelsen førte vort Hjem og mig personlig i Forbindelse med et betydeligt Tal af de førende Kvinder og Mænd indenfor Afholdsbevægelsen. I vort Hjem kom ikke saa faa af Danmarks Afholdsforenings Talere som Fru D r ø h s e, Randers, Helga J e n s e n (Kvist), N i e l s e n - S v i n n i n g m. fl. I det hjemlige Organisationsarbejde kom jeg i et intimt Samarbejde med Lærer R a s m u s s e n J u u l, Søften, en sjælden retlinet og værdifuld Støtte for Afholdsbevægelsen. Mange skønne og rige Minder om Kvinder og Mænd, jeg mødte paa min Vej i disse Aar og i dette Arbejde, gør, at jeg regner mit Virke indenfor Afholdsbevægelsen som noget af det, der, selvom Resultaterne maaske nok blev smaa, dog var af nogen Betydning. Hvad Afholdsbevægelsen har haft at betyde for vort Folk fra Halvfjerdserne og det følgende halve Aarhundrede lader sig ikke udmaale. Den fik trods alt Lykke til at redde Tusinder af Hjem, der hærget og mishandlet af Spiritusforbandelsen greb Afholdssagen som en Redningsplanke, ligesom Tusinder, der laa under for Drikkelasten, ved Afholdsbevægelsens Hjælp blev reddet, saa de atter fik Mod paa Livet og Tro paa deres egen Menneskeværd. Og hvad har Afholdsbevægelsen ikke betydet for Børnene og de Unge.

Ved Venstres Prøvevalg forud for Sogneraadvalget i 1917 mødte Husmoderforeningens Repræsentanter, Johanne M o h r og Købmand F r o s t s Kone, og forlangte, at jeg skulde opstilles paa en sikker Plads. De begrundede dette med, at jeg gennem Afholdsbevægelsen havde udrettet saa meget for Hjemmene, at jeg burde vælges ind i Sogneraadet. Dette kom fuldstændig bag paa mig, ligesom jeg ikke var saa lidt overrasket over, at netop Kristiane Frost var min Fortaler, da jeg som Formand for Afholdsbevægelsen et Par Gange havde anmeldt og faaet dømt hendes Mand for ulovligt Salg af Spiritus (Smugkro). Men valgt blev jeg og fik derved Andel i et kommunalpolitisk Arbejde, der paa alle Omraader var præget af Krigens Restriktioner, Indgreb og ekstraordinære Foranstaltninger.

Krigen, der sluttede 1918, efterlod en bitter og haard Strid om 7. August-Loven af 1914. den radikale Regering, støttet af Socialdemokratiet, var ikke til Sinds at opgive en af de mest vidtgaaende Bemyndigelseslove, som nogen Indenrigsminister nogensinde har været udstyret med

1917  
Sogneråd og  
Skole-  
kommision

i Danmark. Og naar vedkommende saa var velsignet med tilpas Magtsyge, er det forstaaeligt, at han ikke godvilligt slap det Tugtens Ris, som Loven havde trykket den diktatorfølende Minister i Haanden.

De almindelige Sogneraadsmøder, Skatteligninger m. m. tog megen Tid, men gav til Gengæld Indsigt i en Mængde Spørgsmaal af stor Interesse, der paa en Maade kom til at danne Forskole for mit senere Arbejde i Rigsdagen. Vor Formand, Carl J e n s e n, Stallinggaard, var paa sin Vis en meget dygtig Formand, men han havde den Svaghed, at Behandlingen af de enkelte Sager kunde trække ud i en Uendelighed. Særlig havde han betydelig Vanskelighed med sit Bysbarn, Kristoffer H a n s e n, Taastrup. Kristoffer kendte Formandens Svaghed og udnyttede den fuldt ud. De to kunde faa selv den ubetydeligste Ting til at drukne i endeløst Tovtrækkeri, inden Sagen var trevlet op og belyst fra alle Ender og Kanter. Ofte trak Møderne ud til langt ud paa Aftenen. Særlig kunde Lidenskaberne komme i Bevægelse, naar der forelaa Anmodning om Alderdomsunderstøttelse, Forhøjelse af denne eller lignende. Alderdomshjælpen tildeltes da efter Kommunalbestyrelsens frie Skøn, saa her var en mageløs Tumleplads for fri Meningsudveksling. Nu og da maatte vi have Afstemning om ret smaa og intetsigende Beløb, men bortset fra dette var Arbejdet meget udbytterigt. Jeg bad mig fritaget for Genvalg i 1921, fordi Rigsdagsvirksomheden lagde saa meget Beslag paa min Tid.

I en Del Aar sad jeg som Medlem af Skolekommissionen og havde som gammel Skolemand stor Glæde af at følge Skolernes Arbejde og deltage i de halvaarlige Eksaminer.

Det var med Sorg i Sind, at jeg i 1916 opgav Skolegerningen, og den første Tid derefter faldt det mig forfærdeligt svært at blive fortrolig med, at det nu var Slut med den daglige Omgang med Børnene. Femten Aar kan vel ikke siges at være noget langt Tidsafsnit, men det var for mig blevet nogle værdifulde og indholdsrige Aar, hvor jeg selv med min mangelfulde Læreruddannelse dog havde følt mig i Pagt med det bedste, ligesom jeg i denne Gerning havde følt mig som hjemme og følt Kræfterne vokse med Arbejdet. Og saa var det jo Opfyldelsen af Drengedrømmen om at blive Lærer, der havde fundet sin Udløsning. Nu var det altsaa Slut, men lang Tid derefter var det forfærdeligt svært for mig at komme ind forbi Skolen, sær lig naar Børnene tumlede sig paa Legepladsen.

Skolen begyndte som almindelig toklasset, men gennem Kursus og paa anden Maade var jeg blevet opmærksom paa den saakaldte vestjydske Skoleordning og de betydelige Fordele for Børnene og for den daglige Undervisning, denne Ordning frembød i Modsætning til den toklassede Skole. Efter Forhandling med Forældrekredsen, der ikke havde noget imod at prøve Nyordningen, blev denne saa gennemført og opretholdtes, indtil jeg fraflyttede Skolen. Klassedelingen var fra 6 til 8 Aar, 8 til 11 Aar og 11 til 14 Aar. Min Kone tog enkelte Timer i Bibelhistorie, Oplæsning og lignende, medens jeg ved Gennemførelsen af den treklassede Deling fik et betydeligt større Antal Undervisningstimer, men havde saa til Gengæld den Tilfredsstillelse, at Børnene fik en bedre og fyldigere Undervisning ligesom der blev Tid til Ture med Børnene ud i Naturen og Omegnen, bl. a. havde vi Spadsereture (Cyklerne var endnu ikke blevet det uundværlige Befordringsmiddel) til Mejeriet, Teglværket, Venge Kirke, Rane Jonsens gamle Borgruin ved Gammelgaard, Høver Skole o. s. v. Saadanne Ture var meget udbytterige for Børnene, ligesom det gav Stof til Samtaler og Fristile. Paa saadanne Ture botaniseredes en Del. Naturfagene var i det hele en fast Bestanddel paa Timeplanen.

Var det saaledes svært at tage Afsked med Skolegerningen, varede det til Gengæld ikke længe, inden der meldte sig en ny Opgave, men ganske vist Skole paa en anden Maade. Her og der havde man paa Initiativ af Lærer F o g h, Seldrup, forsøgt sig med Dagskoler for de Unge fra 14 til 18 Aar. Der rettedes Opfordring til mig om at paatage mig Ledelsen af en saadan Skole i Afholdshjemmet ved Harlev St., Sogneraadet og Skolekommissionen var meget interesseret i Forsøget, og det samme maa siges om Hjemmene og de Unge, idet der, da vi begyndte Skolen



lige efter November, meldte sig 45 unge Mænd og Kvinder i den nævnte Alder som Deltagere. Hovedfagene var Dansk og Regning, men dertil kom Geografi og Historie. De Unge viste en enestaaende Interesse for denne særlige Form for Skolegang. Det er ikke for meget sagt, at de tog fat med Liv og Lyst, og ikke een svigtede. Skolegangen strakte sig over de fire Vintermaaneder med to ugentlige Eftermiddage. Paa den Maade førtes Ungdomsskolen i Harlev Station igennem 10 Aar, men de sidste Aar under Pastor Christensens Ledelse, idet jeg paa Grund af Rigsdagsarbejdet efter 1920 maatte opgive at føre Skolen videre. En lignende Skole fik Lærer Poulsen i Stjær sat i Gang som Aftenskole, og efter en kraftig Opfordring sagde jeg ja til een Gang om Ugen Vinteren igennem at gaa til Stjær Skole for at undervise et ret stort Elevhold.....

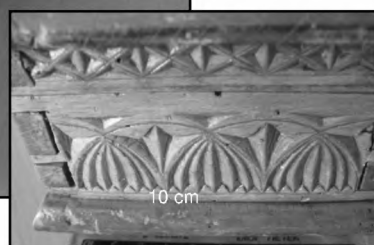
1921-1936  
Landstinget

### Niels Peter og hans seks børn fra første ægteskab



**bagest fra venstre: Hans Jakob, Rasmus og Ferdinand  
på fløjen: Kristian,  
forrest: Mathilde, Niels Peter og Marie.**

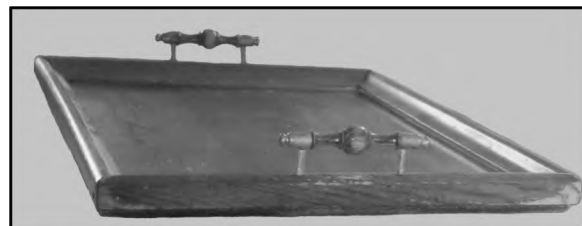
Husflid fremstillet af Rasmus Nielsen.



Skrinet var lavet til hans søster  
**Marie.**



**blomsterpedestal**  
antagelig omkr. 1 m. høj





en meget ung  
Rasmus Nielsen



mellem højskole/seminarie-venner  
tid og sted ukendt



Nielsine Pedersen mellem  
- til venstre - søster Marie  
og svigerinden Andersine  
gift med Valdemar.

## Onsdag d. otteogtyvende April 1897

Nedennævnte Rim skrev jeg i min Bror Jacobs Mindebog, da han nu forlod Skolen. Paa Prosa havde det naturligvis taget sig lidt mere solidt ud, og passet fuldt saa godt med den Følelse, hvormed jeg skrev det, men dette at gøre Vers, er jo noget stort.

Tidlig maatte vi i Verden ud at prøve vore Kræfter.  
Nød og Sygdom kom med Bud, vi maatte rette os derefter.  
Men Arbejd faldt os ikke svært, i det vi voksede frem  
og Mor og Far os havde lært at elske det, vort lille Hjem.  
Det kneb dog lidt at være saa derude mellem Fremmed,  
for tiaarsdreng at tænke paa de kære nu derhjemme.  
I tvende Aar laa Moder syg, vort Hjem og Fader led i dette,  
da følte vi, at Sygdom styg helt dybe spor kan sætte.  
Hvem led dog mest?  
mon Moder ej det følte bedst den Sygdoms trange vej.  
En Børneflokk om Lejet stod med Sorgen stængt i Øjet,  
vi Drengene fire og Piger to, blot at se paa Moder - og saa fornøjet.  
Men Døden med sin kolde Haand nu meldte sig saa stille,  
da brast for os de sidste Baand, fra Mor vi skulle skilles.  
Hun i sin sorte Kiste blev lagt saa stille hen den Gang - det blev den sidste -  
og mon vi ses igen -  
Hel angst tog vi hendes Haand, Farvel og Tak at sige,  
da følte vi at disse Baand dog bandt foruden lige.  
Saa lagdes Kistelaaget paa, der dæmmed blev for Synet,  
for sidste Gang vi dette Ansigt saa mens Taaren stod i Brynet.  
I Gravens kolde Skød blev Moder nu lagt ned,  
hun friet var for Nød, for Verden faaet Fred,  
men tomt der blev derhjemme, der blev saa trangt i Stuen vor,  
aldrig lød nu Moders Stemme, men fra Barnet lød det - hvor er mor?  
Dog tiden gik sin jævne Gang, der laa et Savn og tynged paa,  
det tog med sig al Barnets Sang, og ene maatte vi jo staa i Verdens Larm den vilde,  
dog kom der Minder milde.  
Men tit og ofte savnes Du vor Trøst og Hjælp i Tvivlens Stund.  
Og Ønsker ofte komme nu om blot at høre af din Mund et Raad,  
naar Tvivlens vilde Bølge sig ruller over Ungdomssindet,  
om da din Kærlighed os kunne følge og lyse - naar vi er forblindet.  
Dog endnu staar det lille Hus helt fast og støt derhjemme,  
og selvom det end gaar i Grus, vi skal ej Moder glemme.  
Og Fader er den samme, kun ældre nu af Aar,  
ej Slidet har ham lammet, han jo helt kraftig gaar.  
Og Minderne de rige om Mor og Far om Barndomstiden  
de nu helt kraftig stige kønt frem fra Savnekviden.  
Lad os som Børn i dette Hjem skøndt fattige og ringe gaa fast og sikkert frem  
mens Mindesangen klinge.  
Lad os paa Vejen altid gaa som Moder ville for os være  
og kan vi atter hende naa, savner - længes - jeg saa gerne  
R.N.

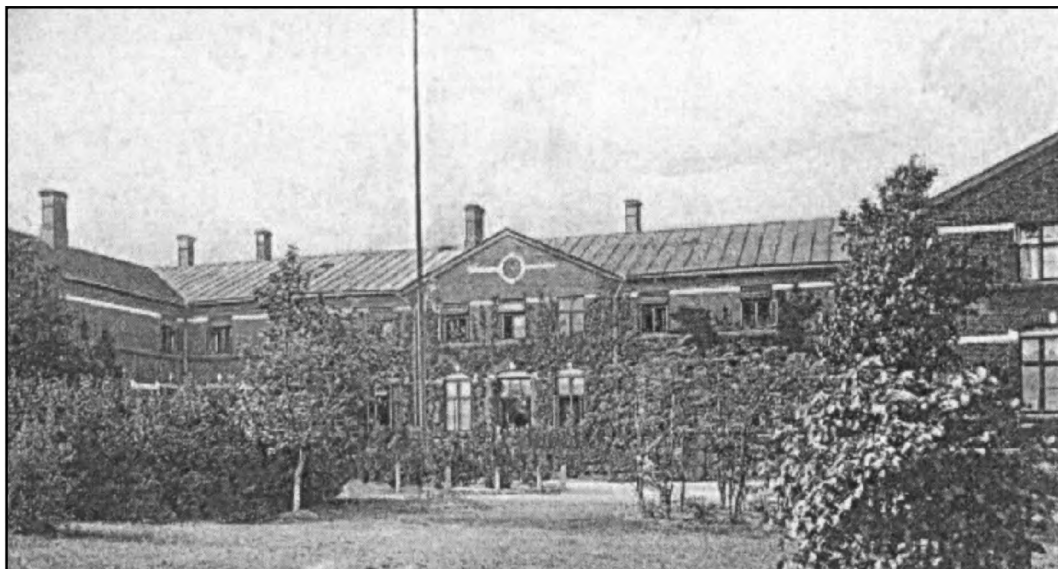
*(af senere dato)*

Med Ungdomsmodet i vort Bryst vi iler frem mod Livets Stævne,  
der mangler ej paa Lyst,  
maaske lidt mer paa Evne,  
og om vort Liv ej særligt i Verdens Vægtskaal vejer  
med Evnen som vi ejer,  
saa har vi lov at haabe paa  
vi kan til Maalet vinde  
den største Lykke her at naa  
sin Gud - sig selv - at finde.

Ja, der er noget i disse Linier som er sandt, selvom jeg maaske ikke har formaaet at føje Ordene saa de smelter sammen.

Det er ikke, som naar Digterne faar fat med den Varme som de ejer i sig og som kan give det de skriver den høje Flugt uden dog at faa de skarpe Kanter. Det er næsten som den Varme, de har i sig, er i stand til at smelte enhver lille fremspringende Kant, saa de falder sammen til et Hele.

Saa havde man jo lov til at sige til sig selv, at det er dumt at lave slige Ting, og det er måske ogsaa Ret, om man for Alvor kunne tage sig selv i Skole ogsaa paa dette Punkt, men dette at lave Vers er jo noget saare tillokkende, ret som var der noget gemt derinde bagved, som kunne give os en eller anden klar Tanke om Livet  
R.N.



### **August 1897, Kursus paa Frederiksborg Højskole afsluttet med en udflugt til Kullen i Sverige**

Der er noget ved Livet, som jeg ofte grunder paa, og som i Grunden ofte gør, at jeg maa staa stille i Undren over hvordan Livets Førelse kan paavirkes og drages af mange forskellige Forhold, og hvor jeg Gang efter Gang kunde ønske mig meget bedre Forstaaelse, meget mer klar Tanke om, hvad det er, som bestemmer disse Forhold, og hvad det er, som gør, man ligesom kan føle en Traad eller en Sammenhæng gaa igennem det, som maaske bedst kan betegnes med to Ord Livets Bane.

For hver Gang min Tanke kommer til at staa fast i dette, da er Grunden dette. - Hvorledes har Livet kunnet lægge sig saaledes til Rette for mig ? - Hvorledes har alt kunnet blevet som en klar Solskinsdag for mig ?

Naar Tanken iler tilbage til Barndomstiden, da maa den standse ved den Fattigdom, som i mit Hjem, ligesom bedre end noget andet, lærte mig, hvad Livet i den trange Skole er, naar der dag ud og Dag ind maa tages en haard Dyst med det, som ofte ligger i Vejen for et Menneske, at naa frem til og med, de Evner der er lagt som en Vuggegave. Men var disse Aar i mit Hjem præget af Nød, saa var de dog jublende lykkelige Dage, skøndt den Gang, og en del Aar efter, at jeg maatte ud og tjene mit Ophold imellem Fremmede, stod det for mig, som Skæbnen havde stillet os som Stedbørn imod de mange der var stillet saaledes, at de var hævet over enhver Bekymring om dette eller hint kostede saa eller saa meget. Da stod det saaledes for mig, at netop dette var Betingelsen for Lykke - jeg havde ikke da lært eller forstaaet, (at) der er noget mere end netop dette, som kan betinge Lykke. Da forstod jeg ikke, at dette dog var saa ubetydelig lidt af det, som er i Stand til at give Livet Lys og Varme, der maa noget mere til - noget af dybere og rigere Indhold - der maa ubetinget en Forstaaelse af, at det ikke er de materielle Værdier der egner sig som Grundvold for Livet, der maa Kristendommens Lys træde til, og fylde den Plads som ellers vil komme til at staa tom, naar det kun er Ting udefra man sætter og bunder sin Livsbetragtning i.

Da Moder saa døde, var det i Grunden den Gang, og tillige mange Aar derefter, som blev der lukket for mig, som var alt hvad der hedder Kærlighed kun som et Navn for mig, der fik en underlig tom Klang, ja ikke Klangene allene, men det gjorde mig saa fattig og tom; jeg kom til

at staa saa fremmed overfor alt hvad der rørte sig ude omkring mig, ja næsten ogsaa fremmed overfor mig selv, fordi jeg ikke kendte eller kunde forstaa, der var anden Kærlighed til, end den de menneskelige Følelser skulde have som et Gensvar paa det, som stod for at være det højeste og værdifuldeste. - Da kunde jeg Gang efter Gang spørge: - Hvorfor skal jeg altid føle Kulde - hvorfor (*kan*) jeg ikke blive lykkelig i Forstaaelse af Livet ?

Jeg havde mistet det kæreste dyreste, som jeg syntes der var til, og dette tog Glæden over Livet fra mig. Og jo mere jeg kom til at tænke paa Moder, des mer vokste Længslen og Savnet og med disse min egen Fattigdom. Men da var der ogsaa den vaagnende Trang til at lære noget mere af Livet at kende, for der at finde noget af den Fred, som jeg ligefrem dreves henimod af en uforstaaelig Magt, og da vendtes Blikket mod Højskolen som det sted, hvor jeg Tid efter anden var kommen til at se op til med Ærefrygt, hvor jeg knapt tænkte mig den Mulighed at skulle kunne naa den Lykke en Gang at faa Lov til at sætte min Fod.

Og da jeg saa endelig tog Mod til mig og brød med den Modstand, som gamle Fordomme derhjemme rejste imod mig, saa jublede jeg denne Vinter i Møde uden egentlig dog at kende hvad jeg gik i Møde, jeg tænkte nærmest Højskolen som et Sted, der kunde yde Rigdom af Kundskaber som maaske med Tiden kunde gøres frugtbringende og taget i praktisk Betydning blive en Løftestang, som skulde hæve mig op fra det som trykkede mig ned. Dette naedes ganske vist ogsaa, men paa en helt anden Maade, og kom til mig i en Form, som jeg ikke havde tænkt, kunde komme til at paavirke og fylde den tomme Plads.

De Billeder, som Højskolen rullede op for mig, var som Bud fra en helt ny Verden. Men det bliver for meget at skrive alt, og dette naaes ikke, thi meget vil endda blive glemt om end jeg kan synes alt medtaget - dette er det underlige og uforstaaelige ved et Højskoleophold, at man kan synes, at hvad der er hørt, i Grunden er glemt tilnærmelsesvis og kun har gjort sin Virkning ved de Indtryk som Sjælen har faaet og paa den maade er kommen til det at danne Udviklingen; men glemt er de dog ikke, de er blot godt gemt for, naar der er Brug for dem, da at bryde frem. Paa ingen Maade er det heller min Mening at skrive om den svundne Tid, om alle de Indtryk som Højskolen har givet mig, og hvorledes jeg ligesom er kommen til at føle en gradvis Udvikling, ikke en Dag har bygget op det Syn, som nu har fæstnet sig og som rummer hvad jeg mange Gange har længtes efter, men det er kommen lidt efter lidt. Hvad jeg her skriver er nærmest Tanker, som knytter Traaden eller Sammenhængen mellem Fortid og Nutid. Og som disse dage, jeg nu har begyndt paa her paa Frederiksborg Højskole, næsten klinger som et Æventyr, naar jeg ved Siden af dette stiller nogle Aar tilbage, saa føler jeg dog en nøje Forbindelse, om end jeg aldrig har tænkt mig den Mulighed, at skulle komme til at deltage i et af Friskoleforeningens Kursus. Hvad jeg føler ved dette, kan ikke sammenføres i faa Ord og helst vilde jeg, om jeg kunde, faa et lille Udtog af hvert enkelt Foredrag, men dette bliver vistnok, af flere Grunde, omtrent umuligt, thi mine Ævner naar ikke saa vidt, at kunne forme i Ord, hvad vi her faar at høre, saaledes at det ikke skal tabe al sin Værdi. Det gaar jo saaledes at det døde Ord, som Pennen opsætter, ikke faa nogensomhelst Klang eller Varme imod det levende Ord, og tillige naar man savner Udvikling til at kunne gengive Kærnerne der er lagt. Men ved Siden af denne væsentlige Grund er tilbage ogsaa en ganske betydelig til, nemlig den at jeg allerede i Dag er fem lange og meget indholdsrige Foredrag bagefter; for at faa dem optegnet nogenlunde tilfredsstillende vil medgaa saa megen Tid, at jeg absolut maa komme mer og mer efter. Af disse Grunde er der ingen anden Udvej end fuldstændig at stryge den ramme, som hver enkelt Foredrag danner for sig, og saa skrive om Indtrykkene, som disse to dage af Kursuset allerede har givet mig.

Dog, naar jeg nu har strøget de Traade, som jeg skulde følge og ikke holde Pennen til noget bestemt, saa maa jeg ogsaa tage mig den frihed, at samle Tanken op endnu førend jeg pr. Cykel naaede hertil det, allerede over hele Danmark saa bekendte Sted, nemlig Frederiksborg

Højskole, hvor dette fjortendags Kursus for den danske Friskoles Arbejdere skal afholdes. Paa Forhaand havde jeg glædet mig meget, og var i Grunden en Del spændt paa, hvad dette vilde være i Stand til at bringe, men foruden et godt Haab havde jeg tillige en hemmelig Frygt, om jeg havde Betingelserne for at kunne tage Udbytte af hvad her bødes paa, jeg kunde jo paa Forhaand sige mig selv, at jeg dog var saa grøn og ubetydelig en Person imod de mange, som her mødes, dels manglede jeg Erfaringen i Livets Skole, som disse mange har, og dels mangler jeg Evner, men naar det skorter paa disse sidste, saa manglede der ikke paa god Villie og maaske var det dette sidste, som satte Haabet saa klart frem i Forgrunden. Og siden jeg naaede herud til Stedet, saa var alle disse Betæneligheder blæste bort med Sommerens lune Vind. Kun laa der tilbage Ærefrygt da jeg betraadte Stedet her, for det første for selve Stedet, for de store smukke Bygninger, for det storartede Anlæg af Have, som her allerede pranger omkring Højskolen, skøndt det kun er saa kort Tid siden den begyndte sin Virksomhed. (1895 - eb).

Her var allerede mødt mange af Deltagerne, da jeg ved Middagstid kom.

Skolens lyse Bygninger smilede mig i Møde og det gjorde ogsaa alle deres Ansigter, hvis Hænder jeg trykkede, det var dog mest de mandlige Deltagere jeg hilste paa, de havde nemlig placeret sig udenfor Skolens Indgang, og saa, lidt efter lidt, faldt denne Hilsen ved at trykke i Næven bort for mit Vedkommende, thi jeg stod alligevel som den fremmede imellem de mange, om ikke de ansaa mig for at være en saadan, saa var det dog saa underligt for mig, at gaa og se paa, hvorledes gamle kendinge hilste hjertelig paa hinanden, jeg havde ikke en eneste saadan og netop i saadanne Stunder trænger denne Fremmedfølelse saa stærkt frem, og jeg er vistnok ogsaa for slem til at kaste mig selv bort i saadanne selvlavede Forestillinger. Man skulde jo helst mer og mer vokse sig bort fra slige Skruer, men de næres jo betydeligt af dette, at jeg ikke ret vel kan blive fortrolig med, (at) jeg har Lov til at tænke mig, at skulle naa den Lykke en Gang, at kunne være med og være som hjemme i denne Kreds af den danske Skole, som ubetinget maa fylde enhver med Beundring og Ærefrygt for hvad den har været og er det endnu i det danske Folk. Men allerede nu maa jeg have Lov til at lægge Fremmedfølelsen for en Del bort. Her er jo ogsaa saa meget som samler os sammen og alle Tankerne bliver optagne af, hvad der høres, saa der ikke bliver overflødige Tanker, som er i Stand til at køre Spekulationen i Ring.

Først og fremmest er det jo Foredragene der kalder sammen til Eftertanke, hvor hver især kan tage hvad der evnes. De Foredrag, som vi allerede har faaet, har belært mig, at her er noget at tage Lære af, naar man nu blot havde Udvikling til at tage ind, for siden at kunne drage herfra med et godt og rigt Udbytte.

Begtrup holdt første Foredrag, hvor han dvælede ved Jacob Kristian Lindbergs Minde, hvilken overmaade stor Betydning denne jævne retskafne Mand har faaet for det danske Folk, ikke mindst for os, som staar i Skolens Tjeneste og især den frie Skole. Det er som hans Syn paa Livet, skøndt det nu er mange Aar siden han levede, dog lever endnu og har slaaet dybe Rødder i Samfundet. Hvad han vel mest er blevet bekendt ved, er hans jævne gode Oversættelse af Biblen, som maaske nu kan synes trænger til en ny Oversættelse passende til vor Tid, men med hensyn til den Tid, i hvilken han levede og gjorde dette fortrinlige Arbejde, da kommer vi maaske til at vente længe, inden vi faar en Mand der evner at fylde Lindbergs Plads paa dette Omraade, men ogsaa hans betydning som Menneske, hvad han har virket og været for andre og særlig de smaa i Samfundet, dem som var fortrængte af de store, dem gjorde han sig til Talsmand for, og hans hvasse Pen skulde da nok trække alt frem, saa hans Modstandere nok skulde komme til at bøje sig. Det var skolen og dem som blev trængte i den, ligeledes ethvert Overgreb i Kirken paatalte han.



Da hans kraftigste Virke var i den Tid, da det guntvigske Livssyn begyndte at bryde frem til Liv, fik han ofte lejlighed til at tage en Tørn med Rathionalisterne og de ligefrem frygtede ham, fordi han med sin Pen kunde knuse ethvert Angreb. Og vi kan ikke fuldt ud værdsætte denne Mands Virksomhed, uden at betragte ham staaende ved Siden af Nordens Kirkes Kæmpe som den mand, da alle forlod ham, først rigtig blev knyttet til ham, og frivilligt rykkede ud i Marken ved hans Side, skøndt det tilsyneladende saa ud til, (*at*) Gruntvig var en slagen Mand, hvem ingen agtede for noget, og netop af denne Grund maa vi altid mindes ham sammen med Gruntvig, og, ud fra den Støtte han var for denne i de haarde Kampe, værdsætte ham, thi Gruntvig var en Kæmpe, men han manglede det klare Blik paa Forholdene, som Lindberg havde, og dette gjorde, at han maaske i en vid Betydning blev Bærer og Banebryder for Gruntvigs stolte Skoletanke, som vi nu den Dag i Dag priser os lykkelige over at eje, og derfor syntes jeg, det laa saa nær for, at drage Lindbergs Minde frem i denne Kreds, og ligesom knytte Tanken til, at det i Aar er hundrede Aar siden han fødtes.

Vi kan jo med lethed blive enige om, hvilken overmaade stor Betydning Skolen har, i alt Fald skulde have det, naar den drives og ledes paa den rette Maade. I Barndomstiden er det jo, at Grunden skal lægges til det senere Livs Bygning, og der gælder det jo i særlig høj Grad om, at Hjemmet kan gaa Haand i Haand med Skolen, saa de gensidig kan fæstne hinandens Arbejde i den Retning, at udvikle Barnet til at faa Øje for det Gode.

Ogsaa paa de hjemlige Forhold imellem de saa omstridte Spørgsmaal Husbond og Tyende, kan vi ingen Bund finde, uden vi maa paa Kristendommens Grund stille os selv staaende med Ansvar for hvorledes vi benytter Livet. Det kan ikke nytte, om det Gode vi lægger frem for Dagen, kun bunder i Former og Etiketter - et Pres som lægges udefra som Hjærtet helst vilde være fri for at deltage i, men som absolut maa til, thi ellers siges der det og saa det og saa fremdeles. Paa den Maade bliver det ikke den Persons eget Væsen, men derimod noget unaturligt tvunget frem, fordi man er bange for at miste den ydre Glans. Nej Hjemmet maa være et Liv hvor alle samles og er kyttet sammen af Hjærtets Trang. Det maa være Kærlighedens Varme, som maa og skal bære det rette Hjem, ja alt hvad der kommer frem maa bære Præget af Varme, først da kan vi komme til at staa i Forstaaelse med hinanden, selvom der tilsyneladende er Spring mellem os, maalt med menneskelige Øjne.

Forstander Rosendal (*Grundvigs Højskole, Lyngby*) skal holde nogle Foredrag om Nordsjællands Historie fra ældste Tid indtil nu. Man skude jo mene, at det kun var et lille Emne til saa Mange Dage, men jeg kan, efter at have hørt der første, nok forstaa, at indtil videre er der Stof nok i dette Emne. Af alt hvad han sagde i Dag, fremgik det, at Nordsjælland er et af de Steder i Danmark, hvor der først er bleven bebygget, og denne er igen foregaaet langs med Kysterne, da det længere inde har været Skov og Sø, alt i et broget Virvar, som vi ikke i vore Dage kan danne os nogen mening om. Af Historiens Minder fra denne Tid dvælede han især ved den nordiske Kirkes Udskillelse fra Erkebispstolen i Bremen, hvorledes Norden fik sin egen Erkebisp med Sæde i Lund og Paabegyndelsen af Opførelsen af Klostre. Et af de ældste blev bygget i Midten af det tolvte Aarhundrede paa Eskildsø her i Nærheden. Den berømte Bernhard af Clervo var paa den Tid berømt for sin Munkeordning, ogsaa dette rygtedes her til Norden, og Trangen til at skaffe Kirken her i Norden Næring derfra de Lande, meldte sig nu og Saxo blev sendt af Sted for at hente Munke. Den 5. August 1167 landede han paa Sjælland med en ved Navn Vilhelm og tre andre Munke, disse sidste vendte snart tilbage, og Vilhelm tænkte paa det samme og gik endog til Eskild derom, men denne forestillede ham hvor meget der trængtes til hans Hjælp og satte hans Gerning som Guds Gerning, saa sagde Vilhelm - lad mig da blive! Og denne Mand har faaet stor Betydning, han flyttede senere Klosteret her til Tjæreby i dette Sogn, hvor Skolen ligger. Han døde Paaskemorgen 1230 altsaa efter at have

virket her i Norden i 36 Aar. Han var barnefødt i Paris.

Med stærkt Humør paaviste Rosendal hvorledes Begtrup her havde en stor Arv at tage op efter gamle Vilhelm, og denne naaede jo at blive berømt og faa sit Kloster anerkendt som det bedste her i Danmark, hvad Begtrup jo allerede har naaet ogsaa (stor munterhed med nogle adskillige Hm, Hm, og Hovedrysten fra Begtrup).

I Geografi faar vi da ogsaa Andel, idet Dissing i Dag har holdt første Foredrag og meddelte med det samme, at han vilde holde Foredrag om de tre Øgrupper som hører til Danmark, nemlig Færøerne, Island og Grønland. Han begyndte med førstnævnte Øgruppe, og gav en meget livlig Skildring af Forholdene der, baade Erhvervsforhold, Naturforhold og Samfundsforholdene, skøndt der var meget at skrive om dette, saa er det dog umuligt at gengive noget af det første Foredrag, da Tiden ikke kan strække til, og saa er det jo af den Slags, der kan læses om, omend det umuligt kan gengives i Bevidstheden ved Læsning, som ved de Indtryk et saadant Foredrag giver, thi efter min Mening var det mer end almindeligt godt og jeg havde ikke tænkt mig, at noget som den tørre Geografi kunde gøres saa levende og danne saadan en flugt i Tanken, skøndt jeg har saa lidt Forstand paa, hvad der kaldes Poesi, saa synes jeg dog, at naar man kan rives med af et saadant Emne, saa synes det som om, det blev en Flugt, en virkelig Rejse med levende Indtryk, da maa der være noget af det, som med det fine Navn kaldes Poesi og som vi Smaafolk knap kender Betydningen af.

Ogsaa Naturens underfulde Liv faar vi et lille Indblik i, ogsaa efter som Evner og Modtageligheden er, i alt Fald er den Maade hvorpaa det føres til os, vistnok saa god, som man paa nogen Maade kan ønske sig det, og mit Indtryk af den Mand, som lægger det til Rette for os, har givet mig den Tanke og det Ønske, en Gang at kunne naa blot en lille Smule af den Kendskab til Naturen, saa blev det morsomt at færdes der ude, hvor det store Aandepust gaar igennem alt det, som vi mange Gange kan synes ere livløse. Nej netop der leves, der er nøje Forbindelse, der er Liv og Død, der er Kamp for Tilværelsen hvor Eksistensbetingelserne maa tages i Brug, hvor det gælder om at komme til først, hvor det gælder om at hævde sin Selvstændighed lige til yderste Punkt, udnytte hver eneste gunstige Lejlighed, saa vi Smaamennesker kommer til at føle den Selvbevisthed, ogsaa det som giver Naturen Liv, hver Plante hver Busk, hvor ubetydelige de end ere, saa ere de dog Egoister, saa er de dog sig selv nærmest og viger ikke den Plads, som Naturforholdene, Livsbetingelserne giver dem Lov til at staa paa. Naar først dette indtræder, da maa de vige for de Planter, som netop paa dette stadium af Jordbundens Kultur egner sig for dem, og saaledes gaar det, den ene Plante bygger sit Liv paa den anden, saa den ene Generation kommer til at danne de efterfølgendes Grave.

Hvor det var storartet, om man kunde følge denne Vekseldrift indenfor Planteverdenens Liv, og om man forstod rigtig at se og tage Lære af, hvad der bydes til Skue, da Vilde vi ofte faa overraskende Ting at se og ofte kunne se os i Spejl paa Naturens Liv.

Jeg tænker mig en Mand som Jacob Lange gaa omkring udenfor, hvor der maaske tilsyneladende er dødt og tomt for en andens Øje, men for hans Øje er der altid noget til Skue og hvor maa Naturens Aandepust strømme ham i Møde paa en mild afdæmpet Maade, hvor kan han føle en underlig Varme, mange forunderlige Stemmer klinge ham i Møde, hvorhen han end vender sig. Det er i den øde Natur - nej ikke øde! - for dem som er udviklet til at kunne følge med, maaske endda at denne Natur bedre kan drage Menneskets Sjæl til sig i Forstaaelse, fordi her mange gange kommer Stemmer, der staar i nøje Forbindelse med Menneskets egen øde uforstaaelige Sjæleliv.

Maaske kan dette være for meget at sige, thi vi har jo da Følelsesliv, hvor fattigt Aandsliv vi end besidder, men der er dog noget af det, naar vi ser paa, hvad der ligger udenom os og som

dog staar i nøje Forbindelse med Menneskesjælen, men som vi ikke har Spor af kendskab til, og mange gange kender vi vi jo heller ikke os selv, vort eget Følelsesliv ved ikke hvorhen vi drages af disse underlige Strømninger, som gaa igennem vort Bryst. I et Øjeblik kan vi drages henimod noget, i næste hen imod noget andet, uden dog sikkert at vide eller kende hvad det er som Sjælen i Grunden længes imod. Og for mit Vedkommende faar disse Stemninger i Grunden Næring ved at færdes ude i Naturen f. Eks. i en Skov om Foraaret, lige i den Tid da Bøgen begynder at bryde frem med sine fine dunede Blade - Skovbunden pranger i de forunderligste Farver, det grønne Tæppe friskt og kraftigt er isprængt med tusende ja millioner af Blomster særlig gule og hvide. Naar det da er ganske tyst, en sagte Svajen i de mægtige Trætoppe, da bæres der noget paa en Gang saa underligt højtidsfuldt gribende og dog saa stille stemningsfuldt og blødt til vor indre Bevisthed. Men næsten som den fineste Streng i dette Harmonium er dog Fuglesangen - dette vidunderlige Virvar af alle de mange forskellige Stemmer, Toner og Triller, det er som en Akt for sig selv og dog nøje forbunden med den anden Storhed, det fremhæver kun mere, hvilken storslaaet Enhed Naturen dog er.

Dog, mine Tanker er som intet imod, om jeg kunde tænke mig at have Forstaaelse af det Liv, som rører sig udenfor, og drage disse parallelle Linier evner jeg ikke. Men om jeg nu ikke kan faa det udbytte, som den der staar med en større Udvikling, saa har jeg da Lov til at haabe paa, det kan hjælpe til at bygge Grund til noget mere, om jeg maa faa Lykke til at gaa fremad, og tilbage har jeg da den Trøst, at et Menneskes Udvikling ikke kommer paa en gang, men gaar med smaa Skridt fremad eftersom Tilførslen er.

Hans første Foredrag handlede om den tropiske Plantevækst, som vi har i vore Moser, Aaer og Søbredder, og skøndt vi ikke ret tænker over det, saa er det dog Kæmpeplantevækst akkurat det samme som i de varme Lande, og her var det især storartet at lægge Mærke til hvorledes de forskellige Familier ligesom aftog i Grader, eftersom de vandre indad paa et fastere Jordlag. Forløberne for Søens Tilgroninger Kogbakset eller Sivskorøret, som har mægtige store Rødder som Udløbere, men derimod ingen Blade, thi den løse Bund vilde ikke kunne bære dem. Disse fortrænges af Flæget og Tækkerøret, der ogsaa har mægtige Udløbere, som kommer til at danne en Bro eller rettere et Net i hvilket alt hvad der flyder paa Vandet opfanges i, og paa den Maade kommer til at danne Underlaget for Engbunde, senere hen kommer Kragefod og breder sine favnelange Rødder ud, der ogsaa krydser hinanden i alle mulige Retninger og som er umaadelige stærke, senere kommer Blomsterne saaledes som den kæmpestore Dueurt, Rødskæppe, Vandranunkel, som alle udmærker sig ved deres mægtige Rodnet og store kraftige Blade. Følger vi disse Planter Trin for Trin ind paa Landjorden fra det ene Stadie til det andet, da forsvinder Kæmpen, den maa træde i Dværgens Figur baade i den ene og den anden Henseende.

Disse Overgange fra Vand til Land foregaar Dag for Dag for vore Øjne, maaske uden at vi tænker over det, hvad det er, som sker, og paa hvad Maade det foregaar. Lange viste os mange Eksempler paa Plantefamiliers nære Slægtskab og dog saa vidt forskellige eftersom de voksede i Vandet, Sumpen, Engbunden, Pløjejorden eller de tørre Sandmarker - hvor især Sandjordens Kvalitetsmaaler, den lille Rødtop, kom til at danne kuriøs Modsætning til sin nære Frænde, den mægtige Skræppe der vokser i Vandet.

Ja det kan jo se lidt underligt ud, ved et Kursus som dette, naar man sætter sig til Opgave, at følge hvert enkelt Foredrag lidt paa vej ind i Udødeligheden, ved at skrive det man har faaet fat i og saa endda sløjfe det, som laa nærmest for, at skrive om, nemlig Forstander Sørensens pædagogiske Foredrag, men det kan nu en Gang ikke blive anderledes, thi ellers vil det gaa mig saaledes, at det hele vil vokse mig over Hovedet, derfor maa jeg bryde over tvært og tage fat paa Begtrups bibelhistoriske Foredrag, som han i Dag Torsdag har begyndt at holde.

Maaske der senere kan blive Lejlighed, om det kan huskes, da at drage nogle Punkter frem, som en Afslutning paa, hvad jeg faar malet op i disse fjorten Dage.

Han begyndte med at omtale, at et veludviklet Menneske, som der med billig Grund kan forlanges af en Lærer eller Lærerinde, at skulle være, saa kan der endda drages fra eller lægges til, men følge med i den i vore Dage saa moderne Bibelkritik, det maa de. Og kan de ikke, ved at gennemlæse Biblen, eller sysle med den overfor Børnene, undgaa at fæste Tanken paa mangt og meget af det som Kritikken har draget frem. I første Række kommer de gamle Grundvolde af sære og snævre Tanker, som den Kritik har omstyrtet, eller i alt Fald rokket betydeligt ved, nemlig den underlige gammeldags Tanke, at alt hvad der staar i Biblen er uomstødelig Guds Ord i et og alt, ligeledes det at dens Form maa og skal være, som den er kendt i de hundreder af Aar, den har været menighedens dyreste, helligste Skat, ja ikke en Gang maa der rokkes ved den snævre gamle Stil i hvilken den er trykt. Det kan paa ingen Maade gaa an at røre ved denne saa fuldstændige stridige med vort Modersmaals bløde Former, thi da vil det straks lyde det er Bespottelse.

Men det er godt og velsignet, at denne kritik er kommen og har rørt lidt op mellem alle de stive unaturlige Former. Thi det gaar os mennesker saaledes, vi er smittet af denne gamle Overlevering, vi bøjer os alligevel ind under de gængse Kendsgerninger, som har gjort sig gældende saa længe, at vi ogsaa er kommen til at tro paa dem næsten ubevidst mange Gange. Vi har væbnet vort indre Liv med mange Mure eller Kredse, der gaar som Kredse uden om det centrale Punkt som Sjælelivet er. Naar Dønningerne eller Rystelserne fra disse Indtryk vi faar, naar der rokkes ved vor sygelige Tanke om saa og saa skal Biblen være, saa er det næsten som disse Udenværker modtager Stødet og det forplanter sig saa ind, men efter Haanden bliver Dønningerne svagere og svagere. Og hvorfor maa vi ikke fortælle Biblens Indhold paa vort eget jævne gode Modersmaal, hvorfor skal vi absolut følge de Grænser i Udtryk der er sat, de tvinges jo til at blive sære stive Former, som vi har saa svært ved at finde os til rette med.

Vort eget Modersmaal, dette vidundelige væld af Rigdom, dette forunderlige Spejl i hvilket det levende Ord faar en mild dæmpet Glans, der evner at trænge ind til Sjælen, det maa ikke tages frem, thi det støder imod de gamle stive Former, det er den sygelige Overlevering, som vi har Tro paa, skøndt vi ikke ret vel vil vedkende os en saadan Tro.

Vi kan tage et Eksempel fra vort eget daglige Liv; har vi i vort Hjem gaaet og set paa et Billede - set det saa ofte, at det til sidst staar saa tydeligt i alle sine Enkeltheder, at vi kan se selv den mindste Forskel, om det drejes en Tomme til den ene eller den anden Side, ja saa kendes det straks, men selvom alt dette staar tydeligt i vor Bevidsthed, kan det endda være, at vi aldrig har ladet dette Billede træde ud af sin ramme, har set det paa en Maade, saa det har trængt ind til Forstaaelsen, ind til Sjælen, saa vi har set Personerne træde levende frem for os. Og saaledes gaar det ogsaa med Biblen, vi har den staaende i vor Boghylde fuld af Støv, lukket med gyldent Spænde og er hildet i den Bevidsthed, at det er en hellig Bog, men vi har aldrig ladet den træde ud af denne Skikkelse, vi har aldrig set, at de smaa Ord er blevne til levende Figurer, vi har aldrig hørt de Stemmer, som disse Figurer udsiger; først da kan vi forstaa Biblen, først da kan den faa Indhold for os. Lige saa lidt som vi kan sige, at Biblen er et menneskeligt Værk allene, lige saa lidt kan vi sige det er Guds Værk allene. Vi har sikkert godt af at se paa Biblen som et menneskeligt Værk, der ikke er blottet for Skrøbeligheder, vi maa ikke se paa den som om den form, hvori vi har lært den at kende, er ufejlbarlig, thi saa bliver vi ikke i Stand til at rejse Spørgsmaal og gør vi ikke det, ja saa faar vi heller ingen Svar. Maaske kan der komme Stunder, da vi maaske kan komme i fuldstændig Modstrid med enkelte Punkter i Biblen, men derfor har vi ikke Lov til ud fra dette at sige, at hele den hellige Skrift ingen Betydning har, nej saa kan vi lade det Punkt ligge, der vil vaagne (*komme*) Øjeblikke da ogsaa det vil komme til at danne Forstaaelse, men der skal tit og mange Gange høstes en del Livserfaring først før dette kan

sættes i Forbindelse med vort Liv.

For at vi ikke skal blive rystet for stærkt af disse Dønninger som kritikken sætter i os, gælder det om, (*at*) vi har en god fast Grund at staa, men det gælder ogsaa om, (*at*) vi tilegner os den hellige Skrift, fordyber os saa meget i den som muligt og lader den blive Bæreren af vort Liv, thi det maa og skal den være.

Begtrup læste derefter et lille Stykke af Lukas Evangelium op, og udlagde for os, det er den Maade, hvorpaa han vil fremføre sine Bibelhistoriske Foredrag. Stykket i Dag Fredag handlede om Cakarias og Elisabet om Bebudelsen af Johannes Fødsel, om hvorledes vi her havde et slaaende Eksempel paa, hvorledes denne skikkelige syge Kristendom kan udvikle sig, der staar jo ganske tydeligt, at de levede et godt Liv i alle Maader, de vare gamle og havde endnu ingen Børn, dette, som de saa ofte bad om, maatte ske. Vi kan tænke os Cakarias som denne Præstemand, pligtopfyldende i alle Dele, passende sin Præstegerning paa en Maade, saa han ikke veg et Skridt eller en Tøddel fra Forskriften, men der manglede dog det vigtigste, der manglede Liv, han var blidelig indslumret i de gamle Former og Elisabeth i samme Maade. Men da Cakarias kom ind i Templet for at ofre, ser han en Engels straalende Skikkelse, han blev forskrækket, vi ser her hvor dybt han var sunken, at han blev forfærdet, da Herrens kaldende Røst lød til ham, vi maa ikke tage det saaledes, at det var en Engel han saa, nej det var den barnlige Følelse med Tro paa den barnlige Maade, at tage Livet paa, der nu vaagnede til Live i ham efter i saa mange Aar at have slumret ind i de gamle stive Former og dette gjorde ham forskrækket, da han nu vaagnede af denne Dvale og fik se paa, hvad Standpunkt han nu stod. Og Elisabet, hende kaldte Haabet paa, saa saare Fosteret rørte sig i hendes Liv, det kaldte hende til Liv. Det er en frydefuld Fortælling, men vi maa læse den saaledes, at Personerne og Forholdene bliver levendegjorte, saaledes at vi maaske kan sætte os selv i Stedet og tage os selv i meget af det, som der har kaldt dem, maaske ogsaa det kalder mange endnu den Dag i Dag. Ja vi maa tilegne os Livet som Barnet - nok i Ærbødighed men tillige med Barnets frie inderlige glade Fortrøstning. Og saa lade Livshaabet lyse for os i den straalende Glans, som det kan, naar vi i Ydmyghed kan føle os som Guds Børn i dyb stille Glæde over Kærlighedens Varme, som strømmer til os. Hvorfor kan Barnet være mere glad, mon det ikke kommer af, at det ikke har lært sig selv at blive bitter, men i det hele lettere kan fæste Tro paa det Godes stærke Magt, det har ikke tabt Troen hverken paa sig selv eller dem som det færdes imellem.

Som en Fortsættelse af sine Foredrag om Nordsjællands Historie har Rosendal fortalt om flere af Middelalderens Klostre, og især dvælet ved Esrom og nu den sidste Gang Søborg Slot, hvilken Rolle det har spillet som Slotsfængsel i den Tids Historie, og fortalt om de to vigtigste Mænd, som der har siddet, nemlig Jens Gran og Vilhelm, Fyrste i Sønderjylland, men som tiltog sig Myndigheden som Erkebisp i Bremen. Disses Historie er jo saa godt kendt fra Ingemans Roman, men man er kommen til at se paa disse saa livligt skildrede Fortællinger som Udsmykninger, men det kan godtgøres igennem den tyske Rigskrønike, at de dog er sande. Hvilket efter min Mening giver dem en endnu større og rigere Værdi, end som dersom de vare romanske Udsmykninger. Klostrenes Betydning for sin Tid har været meget stor, idet disse ved Munkenes Arbejdsomhed ligesom er kommet til at danne det centrale Punkt i en Udvikling paa mange Omraader, men lidt efter lidt forfaldt denne Storhed, Munkenes Liv prægedes af Dovenskab og Overdaadighed, hvilket i Grunden var det samme som Klostrenes Undergang, men Reformationen gav det jo det føleligste Knæk. Dog synes jeg, at netop deres daarlige Liv blev deres egen Grav, som de absolut maatte fremskynde. Det blev en naturlig Gang i deres Historie. Naar noget udarter sig til Yderlighed, da maa det følge af sig selv, der maa komme noget som danner en Modvægt. Og saaledes vil det vel i Grunden ogsaa gaa med den gode Udvikling, den vil ogsaa faa Fjender, da enhver Sag, der vil være noget, ligesom kommer til at

optræde udæskende idet den kommer til at støde eller træde nogen for nær og disse vil da vækkes til Forsvar for at værges deres Livssyn, enten det saa gaar i den ene eller den anden Retning; thi enhver vil jo kæmpe for hvad den har tilegnet sig, det maa jo absolut blive en Del af Vedkommendes Liv. Dette har vi let ved at opdage paa os selv, i det daglige Livs smaa Spørgsmaal har vi taget Standpunkt enten for eller imod en Ting, da vil vi ogsaa gaa i Skranken for den mer eller mindre, eftersom den har Værdi for os. Og de store Spørgsmaal giver jo endda meget mer, idet de træder ind paa Omraader der skulde være Livsspørgsmaal, de fordrer meget mere Kraft til Forsvar, men er ogsaa udsat for de store Angreb.

Efter Dissings Løfte har han nu fortalt os om den anden Øgruppe i Rækken som vi skulde nyde godt af paa Afstand nu i disse fjorten dage. Komme ud i Enkelthederne nærer jeg Frygt for, og kan heller ikke faa Pennen til at fortælle de Indtryk med den Varme, som jeg vilde have skulde være, om det skulde være tilfredsstillende.

Som ved Omtalen af Færøerne var Skildringen af de forskellige Forhold meget livlig og fængslende. Især Skildringen af Naturforholdene synes mig at være noget med det største og bedste jeg har hørt af den Slags. Han lod os komme sejlene med Dampskib en Sommeraften, ude i det mægtige Nordhav var der en tæt uigennemsigtig Taage hvis Masse Stævnen af Skibet gennemkløvede. Men saa paa en Gang, lige paa nogle Sekunder, kan der rejse sig nogle Vindpust, der bogstavelig fejer Taagen bort. I Sommeraftens gyldne Skær ser vi da lige for os en mægtig Masse hæve sig over Vandets Spejl indtil flere tusind Fod. Vi kommer sejlene ind mod Vestlandet, Solen er nærved at gaa ned, dens Skær overgyder det Landskab vi har for os med et Straaleskær saa gyldent og vidunderligt, som vi ikke evner at forestille os. Solens Skin er ikke blodrødt, men har et gulligt Skær og naar disse Straaler træffer de tuindfod høje Fjælde, da bliver det som Guld der straalere og glimter i alle Regnbuens Farver hvis Kraft særlig øges ved, at der paa disse høje Fjælde ligger evig Is og Sne, her brydes Straalerne og med endnu stærkere Kraft kastes Skinnet tilbage til os Smaamennesker og frembyder da et Skue, som efter Udsagn fra dem der har rejst meget, skal være det stolteste Panorambillede, der kan træffes her i Europa. Hele Islands Natur frembyder en saadan Rigdom paa ejendommelige, mægtige, afvekslende Skønheder i sine Bjerge over hvilket der hænge som en Kappe af den evige Is og Sne. Der gaar to Højderygge over Landet og skærer hinanden, saa de kommer til at danne et Kors. Af disse to er den Kæde der gaar fra Nord-øst til Syd-vest rig paa alle de mange ildspydende Bjerge og varme Kilder, som mer end noget andet har hjulpet til at gøre Island saa kendt over hele Verden. Af de ildspydende Bjerge er Hekla det mest kendte, med sin Spids trænger det over 600 Fod op i Luften over Snegrænsen, som dækker det af Sne og Is undtagen naar det har feber ved Udbrud og kort før disse, da smelter Sneen. Dette Bjærg har ofte draget Europas Øjne imod sig med sine vældige Udbrud. Dissings Skildringer af dette Bjærgs Ejendommelighed var saa fængslende og dragende, at man næsten blev sat midt i det Skuespil et saadant Optrin er. Gejser er jo ogsaa godt kendt og har imponeret med sin Stolthed. Foruden disse Ejendommeligheder er der ogsaa Svovlkilder. Saa vi vil let kunne se hvilke mægtige Naturkræfter der er paa Island og Naturen er en sønderrevet Kolos der rager op til en Gennemsnitshøjde af over 200 Fod. Skøndt det Land ligger saa afsides og har saa langt til nærmeste Nabo, saa drages der dog en stedse større Turist Strøm derover, som, naar man kender lidt til Islands Natur, ikke kan undres over, men det fører det med sig, at med Turisten kommer den fremmede Kultur og dræber Befolkningens Ejendommelighed. Og denne har været lige saa stor som Landet der nærer dem. Vore islandske Sagaer er jo et talende Bevis herfor, her er lagt et liv frem til Skue for os, som intet andet Land kan opvise Mage til. Dette at de idelig maa leve i Frygt for de vilde Naturkræfter og ligesom smittes af den Naturs Storslaaethed i hvilket de lever og aander hver dag, og saa Ensomheden

i hvilken de Aar ud og Aar ind lever, giver dem ogsaa et Særpræg. Hvad der udmærker Islændingen er hans Kærlighed til Minderne, til Fortidens Storhed, dem værner han om som en kostelig Skat. Tillige deres ualmindelige Gæstfrihed, men denne har dog begyndt at tabe sig lidt paa Grund af, at Turisterne trænger ind og mange Gange sætter Islænderens Gæstfrihed til Side paa hensynsløs Maade, ligeledes nedbryder denne Strøm ogsaa de nedarvede Sæde og Skikke, som mer end noget giver et Land et Særkende. Men det er at haabe, at Islænderne vil ruste sig til kamp imod Kulturen, saa vi længe maa holde Island i sin gamle Skikkelse, det ægte nordiske som dette Land især har givet saa mange Billeder med sine Sagaer og Minder.

I Naturhistorien er vi ved Hjælp af Lange kommen et godt Stykke frem, kunde man blot følge ham Skridt for Skridt med Forstaaelse, og rigtig tage Nytte og Lære af hvad han byder paa, men der er langt til, at dette kan naaes.

De sidste Par Foredrag har særlig omhandlet Planternes ernæring og hvorledes de lever.

Vi Smaamennesker gaar den ene Dag efter den anden og ser paa hvorledes Planter, Urter og alt derude i det store Værksted udvikler sig og udfolder, for manges vedkommende, stor Pragt, særlig Blomsterne, men hvorledes de lever, og hvorfra de henter deres Næring, skænker vi i Grunden ingen Tanke, det er noget som kommer til at gaa mekanisk, noget som slet ikke gør Krav paa at Mennesket skal lægge Kræfter til. Den Kraft som driver det frem, om vi da skænker det en tanke, ja saa kommer vi til det Resultat, (at) det er Forsynet som driver det frem med sin Almagts og Kærligheds Haand, for at Planteriget skal tjene Dyreriget for saa til Slut i Forening at tjene Menneskeheden. Dette er efter min Mening et skønt og vist ogsaa meget sandt Resultat at komme til. Men det giver ikke Lys eller Forstaaelse i Plantens Levevis, der maa tænkes meget mere, der maa kiges lidt ind bag det Forhæng Naturens Liv har draget for sig, og netop fordi dette har ligget saa fjærnt fra os, saa kniber det lidt med at komme til at se den Storhed, som der er lagt til Skue, og for at naa dette, maa lægges et stort Arbejde inden Forstaaelsen kommer og maaske af denne Grund, der er saa mange, der opgiver at tænke derpaa og sætte sig ind deri, fordi vi Mennesker har saa let ved at falde hen i Ladhed eller mere træffende Dovenskab, thi vi vil helst have de stegte Duer skal komme flyvende ind i Munden paa os, om vi da kan overkomme at lukke den op.

De ældste Kulturfolk mente, at Planten ganske simpelt aad af den Jord hvori de stod, det var jo en meget primitiv Opfattelse. Det næste Resultat paa dette Omraade var, at Planten levede af Vand, men denne Theori kunde ikke holde Stik da der begyndtes paa grundigere Undersøgelser. Hvad det var som kuldcastede Troen paa at Planten levede af Jorden var det, at en Videnskabsmand plantede en Pil i en Ballie og vandede den godt, efter syv Aars Forløb tog han den op, rystede Jorden af rigtig omhyggeligt, men stor var hans Forbauselse da han opdagede, at Jorden langt fra at være svunden endog var tiltagen i Vægt. Ja saa laa Tanken jo lige for, at Pileplanten havde levet af Vandet, men for at faa dette slaaet fast begyndte man med at fodre Planten med Vand ved at lade den vokse i destileret Vand, men det viste sig snart, at de ikke kunde leve, saa tilsatte man enkelte Salte eller Gødninger og nu fik man dem virkelig til at vokse. Dog hermed var det ikke slaaet fast, at Planten levede af Vand og Jord, saa vendtes tanken mod Luften. Man forsøgte først med Mus, som blev sat ind i en Glasklokke der stod ned i Vand, altsaa afskaaren fra at faa Tilførsel af Luft. Efter kort Tids Forløb blev Musen syg af den daarlige Luft, nu halede han Musen ud og skød en Plante ind i dens Sted, det viste sig virkelig at den trivedes godt der i den første Tid, men saa begyndte den ogsaa at sygne.

Videnskabsmanden tog nu den ud og satte Musen i Stedet, og virkelig befandt den sig godt deri Glasklokken. Hermed var det slaaet fast, at Planten ikke allene tog sin Næring af Luften til Dels, men ogsaa aandede. Og tillige var det bevist, at den udaandede og forbrugte den Luft, som Dyrene udaandede og omvendt. Dog hermed er ikke givet, at Planten kan leve, thi kun ved

Hjælp af af Sollyset kan Forbrændingen foregaa. Og hvor vidunderligt Planterne her efter Naturens Orden kan hjælpe sig selv, kan bedst ses paa en Busk i Haven, hvorledes den bestandig kan vende sine Blade efter Solen og lægge den flade Side til, for at faa saa megen Nytte af dette som muligt, og selvom det stride imod Bladstilkens Form og Stilling, saa maa de dog bøje og dreje sig. Thi Bladene er i virkeligheden hvad Hjærte og Lunge er for os. Det er den øverste grønne Side af Bladet som er Værkstedet, i denne omdannes de indaandede og de fra Rødderne optagne Næringsstoffer, saaledes at de kan komme Planten til Gode. Den nederste lyse Side af Bladet har ikke noget med dette at gøre, men er kun Sæde for Indaandingen. I hvert Blad er der en Mængde Spalteaabninger som i Forening danner Værkstedet. Et almindeligt Syrenblad har saaledes 200.000 saadanne Aabninger, de danner et Sidestykke til det Purre eller Aabninger som er i vor Hud.

Naar vi forbrænder et stykke Træ, da er det Kulsyren som stiger til Vejrs i Form af Røg, og Asken indeholder Salte.

Vi har en meget rig Vækst af Svampe, som vi i Grunden ikke skænker stor tanke, da det kun er faa af dem som kan spises, men trods dette saa har de dog Krav paa at kendes i meget videre Grad end Tilfældet er, og vi skal da komme til at erkende, her ogsaa er noget ejendommeligt i naturens Rige, som er værd at ofre lidt Eftertanke paa. De danne en Modsætning til saa meget andet, thi de skal leve paa Ting, som enten er levende og de saa kvæler, eller ogsaa de fæste sig paa Ting, som har levet. Vi ser dem paa Træstubbe i Skovene, de optræde under mange forskellige Former. Hvad jeg særlig blev forbauset over var, at se en stump af en Grangren, som Lange fremviste, den var hentørret, men Grunden til dette var, at der var Svampe som havde haget sig ind imellem Barklaget og Veddet og der med Graadighed kastet sig over Bastlaget, som jo er de Traade der næsten kan kaldes Træets Livstraade, tilbage af dette var kun et sort Pulver. Rust i Hveden og Havren er saaledes ogsaa Svampe, foruden optræder de som Ødelæggere paa mange andre Ting. Alle organiske Stoffer er de saaledes Fjender af. Alt hvad vi ser paa Lædertøj eller Fødevarer og som vi kalder Skimmel det er ogsaa Svampedannelser. Ligeledes er de fleste Sygdomme Svampene som er paa Spil.

Begtrup fortsatte i Dag Mandag med sit bibelhistoriske Foredrag, som i dag omhandlede Jesus Barndom og Ungdom. Han begyndte med at sige, at Guds Søn ligesom kom til at danne Modsætning fra ganske lille af, idet vi kender saa lidt til hans Opvækst og dette er dog hvad vi først spørger om, dersom vi skal sysle med en af vore Stormænds Liv og Virksomhed, saa søger vi at faa saa meget at vide om dennes Hjem, om Forældrene, om det som har kunnet lægge Grunden til det senere Livs Storhed, thi intet Menneske bliver til noget uden det bevarer Barnet i sig, aldrig at glemme det barnlige Sind, den barnlige Uskyldsglæde. Det er som dette er den Grund, hvorpaa de senere dage skal have deres Lys fra, den Klarhed som kan overstraale alt Smaalighed og hæve den snævre Mennesketanke til at skue ind i det vidunderlige Kærlighedsdyb, som Guds Naade har lagt ud for sine Børn.

Begtrup mente nu, at hvad han kunde fortælle sine Tilhørere her om disse faa Træk Mathæus og Lukas har levnet os, til Jesus blev døbt, ikke kunde give meget, da sikkert mange af de tilstedeværende havde syslet mere dermed end som han. Han tænkte sig, at skulle fortælle det for Børn, hvor der var en Rigdom i disse, hvor et enkelt ord kan blive til et helt stort Billede i Barnets Fantasi. Naar vi hører om Herodes og hans Grusomhed, da han lod dræbe alle de smaa Drengbørn, saa kan vi næppe tænke os et Menneske saa ond, men de sidste Aar har kunnet belære os om, at noget lignende endnu saa mange Aar efter kan ske, som de sidste Aar kan opvise Mage til netop i de samme Landsdele. Ogsaa der viser det sig, at Guds Søn kom til at danne en Betydning endnu mens han laa i Svøbet. Vi hører om, hvorledes der kom Konger og Hyrder for at tilbede Jesus, det var en Rest af det Folk, som ned igennem Tiden havde bevaret



Troen paa det Gode, paa at Frelsen en gang maatte komme, og andre rejser sig i Ondskab for at knuse Kongesønnen. Vi ser ogsaa hvad det er som kalder de Mænd, som kom med det gode i Sindet, dette at faa Bekræftelse paa at Guds Naade, maatte ske Fyldest ved den Herre Jesus Kristus. Stjernen ledte dem til Krybberummet, der fandt de Barnet og hvor skønt og rigt er dette Billede dog. Og saa uendelig meget er der dog for os at lære af dette Træk, at Stjernen fra det høje ledte dem, de skuede opad, der saa de Storheden strømme ud, og de ilte fremad for at gribe efter der hvor deres Hjærte sagde dem: her er Kristusbarnet - her er vor Frelser!

Nu er det ikke saaledes, at denne Stjerne er slukket med det samme at Juleaften var forbi, nej den lyser endnu lige saa klar og tindrende som den Gang. Det er ikke en enkelt Stjerne, en enkelt Prik i det vidunderlige, som hver nat i Himmelhvælvingen afspejler sig for os. Og hvor det taler til os, dette at se op i Himmelbuen, der at fæste Øjet paa et lille Felt af det uendelige Rum og der se de utallige Stjærner glimte med straalende Glans - hvor det maa vække Beundring og hvor det maa kalde paa Sjælen, hver Prik i det endeløse Tæppe er en Stemme som kalder. De fortæller om den Storhed der er i dette - hvem har bundet disse mægtige Kloder til deres Baner - hvem leder og styrer alt dette for os Mennesker ubegribelige og ufattelige storslaaede, men ikke allene Himlen er en af disse talende Tunger, nej hver lille Spire, hver lille Plante som vokser op, det er et Bud fra Gud Fader.

Det er ogsaa Stjærner, som viser vej til Krybberummet og giver igennem Troen Lov til at øse af Naadens varme Kilde, der strømmer saa rigt og velsignet endnu den Dag i Dag. Ved at høre om de Børn, som Herodes lod dræbe, da maa vi vel tænke paa deres Mødre og ligsom se den Sorg, den kugende tungt, det har været for dem at lyde dette Magtbud, men vi har ogsaa Lov til at haabe paa, at de har faaet mod til at trøste sig med det, at deres Børn havde faaet et bedre Hjem, at Gud tog dem som sine første Blodvidner, og hvad er vel skønnere end tænke sig dem kom i Hjem i Gud Faders milde kærlige Arme. De er som dejlige Rosenbuske der er omplantet i et endnu bedre Sted og sender derfor en vidunderlig Duften til os paa Jord.

Rosendal fortsatte i Dag om Nordsjællands Historie, det var nærmest om de yngre Slotte og nogle af den tids betydeligste Mænd. Men han kom da ogsaa til at omtale det mægtige Gennembrud i Middelalderen. Naar han syslede med den Tid, da var det for ham som en Vandring i en tidlig Morgenstund i en nys udsprungne Bøgeskov, det er Friskhed næsten i Overmaal, som her strømmer os i Møde, og Middelalderens Historie er præget af det samme. Den ene Stemme efter den anden rejste sig imod Pavens Magt, som nu var udartet til Daarlighed, de havde misbrugt den Tillid der var vist dem, Straffen maatte komme, det var en naturens Orden, men derfor fortjente de Mænd, som tog Bladet fra Munden ligefuldt at mindes.

Folket var som et og vi føler i Grunden ikke Gennemruddet paa anden Maade, end som naar Bøgen mister sit første Løv om Foraaret, de Kapsler i hvilke Sommerdragten har haft deres Plads, det Arbejde som er gaaet forud, skænker vi ingen Opmærksomhed før lige paa en Gang det pranger i al sin Pragt. Luther, og de Mænd som stod sammen med ham, er som denne Vandring i den dejlige Skov, hvor alt aander Friskhed..

Pavedømmet var ude med Bonifacius den ottende, det var ham som bøjede Erik Menveds stive Nakke, men Phillip den smukke af Frankrig var ikke saa let at kue.

Hvert Folk har ligesom sine Mænd, der var med i dette Gennembrud, for at bane Vejen for Luther. Englænderne havde Johan Viklef, de slaviske Johan Huus og Tyskerne Johan Tavler. Franskmanden Dante blev Banebryder for den Retning, der kom frem som kaldes Humanisme eller Reneccange Stilen, som fik stor Betydning ogsaa paa Byggekunstens Omraade og Naturvidenskab. Den tids Kirker var ikke saa meget med de høje Taarne og Tinder, der skulde pege eller længes opad, men det skulde kunne sige, her er godt at være. Men forøvrigt

hævdede de alle det menneskelige Berettigelse og at Sjælens Frelse er vigtigere end alt andet. Denne Bevægelse er en stærk Kulturmagt for Kristendommen, senere skilte de sig ud og blev en Fjende af denne, derimod her i det germaniske Folk, der samledes de i Enighed og Forstaaelse og er vel derved kommen til at staa som en fast Mur imod Pavens Magt.

I Dag Tirsdag har Begtrup fortalt os om Enkens Søn i Nain. Vi kan jo ikke ved at betragte Evangelierne undgaa at lægge Mærke til, at disse optager det meste af Beretningen om Jesus Liv og hans Gerning, her er præget af den ene store Gerning efter den anden, vi ser ham række Haanden ud til Hjælp alle Steder hvor der trænges, det er som hvad han gjorde godt imod det legemlige, skulde bane Vejen saaledes, at den Lægedom han vilde bringe til Sjælene ogsaa maatte komme til at bære Frugter. Men vi kan ikke gaa disse Undergerninger igennem med Udbytte uden at se disse Billeder træde klart og tydeligt frem og altid se Jesus som den hjælpende kærlige Støtte. Og saaledes maa vi vel ogsaa fremstille det for Børnene. Her i dette Tilfælde maa vi absolut standse ved Enken og ligesom se hende, da hun lagde sin Mand i Graven, den knugende tunge Sorg som dette har været, nu havde hun saa denne eneste Søn, han blev hendes Trøst, til ham satte hun sit Livshaab, han skulde være hendes Støtte naar Alderdommen kom, for ham havde hun virket, levet og aanded i de mange Aar, men nu kom Døden og krævede sit. Moderen stod ene, ja endnu meget mere ene og tomt var alt nu blevet, thi denne Søn var Livshaabet. Deltagende venner forsøgte at trøste, men hvad kan det hjælpe, det kalde Taarene endnu stærkere frem, det kender vi ogsaa saa godt, at deltagende Ord fra gode Venner nok kan gøre godt, men det er, som sitrer Sorgen endnu stærkere igennem Legemet derved. Jesus Møde med dette Ligtog udenfor Nains Porte, det er som Døden og Livet her mødes, men (*den*) sidste maa vige for den stærke og dog milde Magt. Vi maa lære at se paa disse Billeder af Jesus Liv som mere historisk, den gamle Overlevering gaar jo ud paa at Jesus Ord for nitten Hundrede Aar tilbage endnu rettes direkte til os den Dag i Dag. Maaske kan dette ogsaa siges, men vi maa søge hen, der hvor Lyset og Livshaabet kommer fra.

Af de Foredrag vi nyder godt af her paa Kursuset er J. Langes Foredrag om Naturhistorien noget af det som fængsler mig mest, skøndt det ikke er godt at skille dem ad, da de alle ere gode.

I sit Foredrag i dag omtalte han Familieforholdene, om de Betingelser hvorunder Planteverdenen har udviklet sig. Det er ejendommeligt at sysle med det Liv her leves ude, thi saa kommer man ind i det, at der er Slægtskab eller Familieforbindelse. Det er ikke som de stakkels Seminarister ere blevne plagede med, at finde Slægtskabet, ordne dem i Skuffer og Kister. Man har arbejdet med dette i over Hundrede Aar, uden dog at kende det rette Forhold, de gav dem blot Navnet, fordi der kunde være Lighed, men denne Lighed antog de for at være tilfældig. Man tænkte sig de gamle Fædre dragne af Lyst og Interesse for at finde Grænsen for dette, men Gang efter Gang opdage de smaa haarfine Forskelligheder, som afspærrede dem fra at trænge dybere ind og finde den rette Familieforbindelse, saa kan man tænke sig dem, at smide Bøger og det hele over Bord. Men saa kom der en Mand, han udtalte blot de jævne Ord. Jo der er en familie og Slægtskab og der foregaar en Udvikling i Planteverdenen. Dette kom som en Befrielse og en Forløsning, dette at opdage, der ingen Grænser var, thi før tænkte man, der er intet nyt under Solen og det gaar det ene Aar som det andet. Vi kan ikke se Timeviseren paa et Ur bevæge sig. Fordi vi ikke har Tid til at fordybe os deri, kan vi heller ikke se den Forandring eller Udvikling som foregaar lige for vore Øjne dag ud og Dag ind, og dog sker dette. Der er bevægelighed i alt levende og i Løbet af en Menneskealder kan der foregaa en temmelig stor Udvikling. Og der har sikkert været en Tid, da alt var ens. Blomsterne kan være saa fuldstændig ens i Form og Bygning, men Kuløren kan danne fuldstændig Modsætninger,

det er under Menneskets Haand denne Afvigelse kommer, men det er ikke sket paa en Gang. Ligeledes kan to Planter bøjes og vise om de er i familie, thi dersom de kan tvinges til at vokse sammen under Podning, saa er der Slægtskab, men paa dette Grundlag kan nye Racer opstaa, den ene afviger lidt fra Moderstammen, næste maaske mer og saa fremdeles, men ogsaa de ydre Forhold hvorunder de lever og vokser, kan forandre Formerne saa det Tid efter anden kan blive vanskelig at sige hvori Slægtskabet bestaar. Vi kan ikke paavise Familieforholdene imellem Menneskene ved at pege paa Oldefader eller gaa længere tilbage, thi de er forlængst døde. Saaledes vil det ogsaa gaa med Planteverdenen. Dog kan vi maaske, ved at rode længere ned i Jorden, opdage de Grundskud det Stamtræ hvorfra Forskellighederne er vokset frem, og alle disse Former viser, at der er Bevægelighed og der er nyt under Solen og der foregaar et Arbejde. Der er talt og skrevet meget om Verden og alt med den blev skabt i seks Dage, seks Aar eller tusende af Aar, dette er ikke Pointet, men det bestaar i, at der sker en Skabelse i Dag, i Morgen og hver Dag, det er Livets Udvikling og Bøjelighed, der gør sig gældende. Der er tre Veje at gaa for at finde Stammen til andre Former, vi tænker os Undersøgelsesfeltet er en Klit. Op af sandet titter mange smaa Skud, som maaske tilsyneladende afviger fra hinanden. Vi prøver saa at bøje dem sammen, disse Grene skal da nok sige om de er i Familie, dersom de kan vokse sammen, eller vi gaar ned i Klitten for at finde Stammen, eller Plantens Former er saa tydelige at der (*det*) kan ses, dets Former dog har lighed. Der kan opstaa noget som kaldes Bastarddannelse, det foregaar paa den Maade, at to Planter hørende til samme Slægt, men som er to Blade paa et af Stamtræets Grene, dog alligevel befrugter hinanden dels ved Insekternes Hjælp eller mennesket tvinger dem dertil. Der bliver da en Melleform, hvor man tydelig kan paavise Kendetegn fra baade Fader og Moder, men disse Planter bliver altid golde. Deres Liv er ude naar deres, af Naturens beskikkede Levetid, ikke er længere, indtil nye Afarter kan dannes igen paa samme Maade.

Den Jubel og det Fryderaab som lød fra Folkeskaren da Jesus havde opvakt Enkens Søn - ”en stor Profet er opstaaet iblandt os!” var virkelig Beundring for den guddommelige Magt, som her havde faaet Udtryk i en stor mægtig Gerning, det var den første Gang at Døden var overvunden og derfor er det jo en Selvfølge det maa røre forfærdelig op i Sindene. Men denne mægtige Folkestemning fik dog sit største og bedste Udtryk Palmesøndag da Jesus holdt sit Indtog i Jerusalem. Da han red ud fra Bethfage paa sit Aseninde. Det var ikke med kongelig Pragt, thi holder en Konge sit Indtog i en By, da sker det jo gjerne med stor Pragt med militære Fanfarer, Trompeters Klang og alt sadant noget, men her var ikke ydre Pragt eller Glans der kunde imponere, det var Følelsen af Storhedens Komme - af den Jesus som havde formaaet at overvinde Døden. Da Jesus med sine Apostle og den Skare kom op paa Oliebjerget og de saa Jerusalem ligge foran dem, da var det i Grunden at Triumftoget begyndte. Skaren brød Grene af Træerne som stode ved Vejene, de toge deres Klæder af og bredte dem ud foran Jesus medens de sang Hosianna du Davids Søn, det var Fryderaabet, som nu tonede med uimodstaaelig Magt. Nu gaar det sikkert mange Gange saaledes ved Udlægningen af dette, at en Præst kan fremstille det paa en Maade, saa der ikke bliver noget ved det. Palmesøndagen skal fremstilles som et eget Afsnit, ikke i Forbindelse med denne Uges sidste Dage da Jesus maatte lide først Forhaanelse og siden Døden paa Langfedag. Vi kan godt tænke os, at den Skare som hyldede Jesus, og som gjorde det til et Triumftog, var de tre Tusinde Mennesker, som toge imod Troen paa Pinsedag, og de har sikkert ment med hvad de gjorde. Og af den Grund har vi ikke Lov til at udlægge og fortolke det saaledes, at disse faa Dage med saa stor Omskiften, er Udtryk for Menneskenes Daarlighed. Vi maa se lidt nøjere paa den Skare, som kunde raabe Hosianna. Jesus rider paa sit Mulæsel, paa Vejen hvor det træder er Klæderne bredt ud saaledes (*at*) der er blødt at træde - der nærmest inde gaar Børmene, de trænge sig lige ind til ham og

raabe og juble i med den voksne. De maa have følt, hos ham er der godt at være, der er Fred og der har vi Lov at fryde os. Og han var jo i fuldeste maal Barnets ven og Støtte. Barnet kender jo endnu ikke Døden, det kender kun Livet og er glad ved dette, tænker ikke paa og er ikke bange for at det saa let kan faa Ende, fordi det ikke har erfaret Dødens mørke Magt. I Skaren har sikkert været mange Unge ogsaa. Nu maa vi betragte Jesus som Livet, kun se ham som dette og de Unge i Forhold til dette. I Ungdomsalderen gaar der en Understrøm i enhver Tanke, som er præget af Haabet og Længslen, der er en Flugt fremad, som i ingen anden Alder, tit gaar denne Jagen ud over de høje Fjælde, mange Gange mod Maal som den unge Karl eller Pige ikke ret vel kan gøre sig rigtig klar, hvor det fører hen, men der er Trang til at tage Evnerne i Brug, det gaar som en varm Aare igennem alt, vi maa være med, vi maa virkelig have Plads at udfylde. Det kalder og drager med en underlig Magt og som dette Begær efter at være noget, kan vokse sig stærkt i disse Aar da Ungdommens Blomst udfolder sig. Den unge Pige er vistnok mer let bevægelig end som den unge Karl. Hun kender bedre, hvor hun har sine Svagheder og hendes Synd er sammensat af mange smaa, som gaar under Navn af Forfængelighed, det er utroligt hvad Smaating dog kan optage den unge Piges Sind. Men ogsaa stærkere her kommer Begæret frem, disse underlige Brydninger, hvor man ønsker at være saa meget for andre, fuldt ud at kunne dele med nogen - ja hvad dette er, kan hun i Grunden ikke saa lige finde ud af hvad er, men det er denne Dragen frem efter Livet. Ungdommen afløses jo af Alderdommen, denne har sit Særkende i, at nu er i Stedet for Haabet og Længslen kommet en mere bestemt Form for Tankens Virke, nu er man rykket Maalene lidt nærmere ind paa Livet, nu skal Kræfterne tages i Brug. Men ogsaa her er det underligt skønt at se og føle hvad Livet er. Thi Jesus bliver til Liv for os igennem Troen.

Den jublende Glæde hvormed jeg hidtil har modtaget Langes Foredrag over Naturen, har de sidste Par Gange faaet et Knæk, især i Dag var det pinligt at følge ham og lige i Øjeblikket var jeg kørt fuldstændig i Staa, men efter at have faaet samlet Tanken lidt, samt talt med nogle af Deltagerne, saa klarede det atter lidt op igen. Ved sidste Foredrags Slutning kom han ind paa at berøre Skabelshistorien, ikke den som har dannet Grund til det hele i den Celle hvorfra alt skulde have udviklet sig, nævnte han ikke, og dette satte mig nogle Tanker, hvorledes skulde det kunne forstaas, thi vilde han benægte, at der var noget som vor Ophav til, hvad der danner Naturen, saa vilde vi jo ikke allene komme i Strid med hvad der staar i Skabelshistorien, men hele vor Tro paa en Gud, paa en usynlig Kraft maatte da rokkes. Alt dette tumlede omkring i min Tanke, hvad maatte vi tro og hvor vidt maatte Tanken gaa i den Retning. Derfor imødesaa jeg hans Foredrag i Dag med Spænding, om han vilde klare disse Punkter, eller gaa ved Siden af, derfor blev jeg glad at han tog lige fat paa Sagen, i Begyndelsen kunde jeg nogenlunde følge ham, men imod Slutningen sad jeg som paa Gløder og inde i mig var der noget som gjorde Oprør. Jeg vil prøve at gengive nogle af de Punkter han berørte og saa bagefter knytte de Tanker til, som har hjulpet mig, at klare nogle af Skærene. Selvom man i gamle Dage greb i blinde, da man knyttede Tanker sammen, at Skabelsen ikke var noget som foregik i et bestemt Tidsrum af saa og saa mange Dage, eller saa mange Aar, men derimod en Udviklingshistorie som foregaar den ene Dag efter den anden, og at alt er beslægtet og udsprungen fra samme Rod, saa har dette dog vist sig senere at være saaledes. Dersom man vil have bekræftet, om alt lever og er beslægtet og danner en Gren eller forskellige Spaltninger paa den samme Stamme, kan man lægge Mærke til, om de udvikler sig endnu, thi gør de dette har de jo kunnet det før, og naar vi tage hensyn til hvor langsom saadan Udvikling foregaar, da kan vi tænke os tilbage i de tusende af Aar, og da vil vi komme til at staa i et omtrent tomt Rum, men som Tid efter anden udvikler sig til den Mangfoldighed, som nu viser sig for vort Øje. Det som jeg vil kalde Udgravningsarbejdet, dette at se det nuværende og samstille det med det forsvundne, er den

bedste Fremgangsmaade til Belysning af dette Spørgsmaal. Jeg vil holde mig til Dyreverdenen, da vi her bedre end i Planteverdenen kan spore udviklingen. Af to Dyr kan jo godt dannes en ny Race, thi der er ikke allene Arvelighed men ogsaa Bøjelighed. Ogsaa imellem Planterne kan vi dog spore disse Grader, saaledes ved vi at Agerkaal er ved Menneskets Hjælp ved krydsning og Forædling omdannet til Roer, dette er jo et slaaende Bevis, bedre end noget andet i Stand til at belyse, hvad Darwin har fremsat som en virkelig Kendsgerning. Fortsætter vi denne Tanke, da er der jo ingen Grund til at tro andet, end (*at*) det kan spalte sig i en endnu videre Grad. Et eksempel fra Dyreverdenen vil jeg fremsætte. En Hestefod, ved vi alle, har kun en Taa men dog er der to Ben sammengroet til denne, som en Gang har dannet en fod med tre Tæer, men det er i en langt senere Tidsperiode. Hesten er Tid efter anden taget i brug som Trækdyr, hvor det gælder om en kraftig og stærk Fod, paa den maade er de to Tæer mer og mer holdt op at udvikle sig, vi kender jo denne Læresætning, at de Organer, som ikke benyttes, svinder ind. Vi gaar saa et Skridt længere tilbage og finder da, at Hesten er kommet til at ligne noget efter en Gris, lavbenet og med tre løse Mellemfodsben, her kan vi standse og tænke os, at dette Dyr som har Lighed med Tapiren er Stamfædre. Vore nuværende Fugle har en gang dannet en Mellemting imellem Fugl og Krybdyr, alt dette kan sige os hvor lidt vi dog kender til Naturens Liv og dets Forhistorie. Naar vi betragter et Foster, den Begyndelse hvoraf den menneskelige Krop udvikler sig, da vil det blive i øjnefaldende, at det meget nær ligner et Krybdyrsfoster, disse er en tid lig med Fiskefosteret, først paa senere Stadier udskilles de fra hinanden. Udviklingslæren er som en Nøgle. Til daglig gaar vi om som i Mørke og træffer mange Gange paa Døre, som ere lukkede for os, men denne Nøgle er da i Stand til at lukke dem paa Klem, saaledes at vi kan faa Lov til at skue ind bagved og se lidt af hvad der hidtil har været dækket af Taager, som vort snævre Øje ikke er i Stand til at gennemskue. Og det er et Middel til at se, hvorledes det holdes i orden ved den enes Indgriben i den anden og det vidunderlige vi her faar at se af Naturen, er saa fuldkomment indrettet at det regulerer sig selv.

Kærnepunktet i det hele er, at Udviklingen foregaar paa en Maade, saa det kommer til at svare til de ydre Omgivelser. Efterhaanden som Naturen forandrer sig, gør det andet det ogsaa. Maaske Sprogets Historie kan fortælle noget om Udviklingen ogsaa, det er bevisligt en Stamme med forskellige Grene, som er skudt ud, og Udviklingen er gaaet gradvis, hvilket vi jo med Lethed vil kunne faa Oplysning om, og alle Steder, hvor vi møder noget der er Liv i, der vil vi ogsaa møde Udvikling, det er nu engang Naturens Orden.

Den stærkeste Modstand, som dette Spørgsmaal har rejst, er den Paastand, at Mennesket er af dyrisk Rod, men en Gang maa det dog komme saa vidt, at vi Mennesker kan taale at høre, at vort Stamtræ har sin Rod i det dyriske. Jeg forstaar ikke den Tanke, at et Menneske ikke lige saa godt kan være et beaandet Dyr som et beaandet Menneske, ogsaa her er Udviklingslæren en Kilde til Forstaaelse, men som den er det, saa er den ogsaa en Kilde til Forargelse, fordi Kristendommens Opgave har været at baandlægge enhver fri Tanke. Menneskets Opfattelse af Livet skulde indrettes efter hvad der var skreven i Biblen. Ethvert Ord der var en Helligdom, som ingen maatte tvivle paa Rigtigheden af, og dog er denne skreven af Mennesker. I Kraft af disse gamle Dogmer, skal enhver fri Tanke knæsættes. Nej vi vil være med til at tage Nytte af Nutiden, som den er og som den forsøger at bære Livsspørgsmaalene frem. Ære være de Gamle og hvad de har fremsat, men det maa ikke benyttes til at skrue Mennesket ned i Børnekamret, jeg vil have Lov til at tro og tænke som et voksent Menneske. I mange Tilfælde er det saaledes, at dette, fuldt ud at tro paa Biblen, er det rette Udtryk for at være et kristent Menneske, er dette ikke Uret, at benytte den paa en saadan Maade. Jeg har draget dette frem her skøndt jeg føler det kommer i Modstrid med mange Tanker, men da det for det meste er Skolens Ledere, (*som*) her er samlet, og denne for en stor Del bærer den væsentligste Skyld for, at der er kommet et saa vrangt Syn paa Livet, saa har jeg gjerne ville draget det frem her, ikke saaledes at forstaa,

vi lige paa en gang skal aabne dette for Børnene, thi det vil de umuligt kunne forstaa, men fremstille det saaledes, at disse bløde romantiske Former for Opfattelse kan faa et Knæk, idet Børnene kan faa et mere sundt Syn paa Livet.

Fordi denne Fremsætning af det naturlige i Forbindelse med det, som vi er kommen til at se som det guddommelige gør, at man vil have Grunde for hvad det virkelige er. Hvad der rejste det store Spørgsmaal i mig var det, at Lange kun talte om Udviklingen som den eneste Skabelse, han nævnte ikke hvor den første Celle var kommen fra, hvor alt senere skulle have udviklet sig og paa dette Skær var det, at jeg strandede, thi jeg kunde ikke finde paa at gaa lidt længere tilbage og der faa den tro, at Gud saa godt kunde have skabt denne, og den saa havde udviklet sig paa samme Naturens Orden, som vi ser det endnu. Der kan vi vist ogsaa godt have Lov til at tro og finde Fred i, at den Skabning, som Gud tog og indblæste sin Aande, godt kunde have sin Oprindelse af dyrisk Rod, men mere fuldkomment, og denne Fuldkommenhed steg jo da Guds varme Aande gennemstrømmede Mennesket, da var det jo først at Guds billedet kom Mennesket til Gode.

*(Denne og de næste to sider er en smule beskadiget hvorved der mangler lidt - et eller to ord - i slutningen af de allerførste linier. De formodede ord sættes i parentes)*

Men (i alt) Fald den Opfattelse jeg har faaet af Skabelshistorien og (især) Menneskets er den, at Gud virkelig i Tidernes Morgen tog noget (af) Jorden og med sit Almagtsord bød mennesket at træde frem for derefter at indblæse det Livsaande. Og den første Tid derefter i Paradiset var en Stund saa vidunderligt skønt og dejligt, hvor Mennesket i Kraft af sin Uskyld førte en Tilværelse, som vi ikke kunde tænke os uden, i Tro og Haab om det evige Liv efter Døden, men saa kom Syndefaldet hvor Menneskets Skrøbelighed blev sat paa Prøve, og det kunde ikke modstaa, men bøjede sig ind under Syndens Magt. Ogsaa her har jeg tænkt mig et personligt Onde, der kom i Form af Slangen. Denne Tro er Gang efter Gang bleven grundfæstet og faaet Næring, men ikke en eneste Gang er jeg kommen til at tænke dybere over disse Forhold, naar der da som ved Langes Foredrag blev rørt op i disse saa trykkelig hengemte Sager, saa kommer der i Øjeblikket Uorden i Maskineriet, fordi man ikke har Udvikling nok til at kunne se klart og frit paa den Slags Ting, uden at blive berørt saa pinligt deraf. Thi Troen paa Gud behøver jo slet ikke at rokkes, ved at kaste Tanken paa denne Udviklingslære, naar man husker paa, at den første Begyndelse dog er af en usynlig Gud, ham er det, som dannede det første Liv og altsaa den Rod hvorfra alt er udsprunget og ikke er det Dyret, som er denne Rod, selvom der kan paavises Slægtskab.

Men ikke allene mig var det, som kom i Uorden. Her blev næsten en Oposition imod Lange, som var helt pinligt. Formanden sagde ham nok Tak, men kritiserede hans Foredrag meget skarpt, og i det hele taget var Stemningen baade imellem Unge og Gamle temmelig delt, dog lidt efter lidt klarede det dog atter op, om end der en Gang imellem faldt Udtalelser om, at der endnu var noget at jævne ud, men saadant Foredrag rører dog saa dejligt op, og kalder Tanke til Live, som maaske ellers vilde være forvaret, for aldrig at se Dagens Lys. For at forstaa Langes frie Syn paa Livsspørgsmaalene, maa man tænke sig ham staaende som Videnskabsmand med Blikket aabnet for Livet i Naturen paa en Maade som vi i Grunden ikke ret kan forstaa, thi Sagen er den, at meget af det, som nu er fuldstændig nyt for os, for ham allerede er gammelt, idet han har syslet med det saa længe, at han er fortrolig med, at det virkelig kan begrundes, og den Slags Spørgsmaal er saa dybe at de ikke kan lægges til Side med en almindelig henvisning til, at saaledes er det.

Begtrup holdt et Foredrag i Dag nærmest i Forbindelse med Langes, skøndt han ikke nævnede

ham med et Ord, saa var det dog fremsat for at belyse hvad Lange havde sagt og selvom han ingen Tanke har skænket dette, saa har han dog sikkert rammet godt. Han har allerede en Gang berørt det Forhold, at vi maatte kaste mange af disse bløde romantiske Former for Opfattelse af Biblens Indhold bort, men i Dag kom han dybere ind derpaa. Han gik ud fra, hvor mægtigt Oprør det kan sætte i Menneskebrystet, naar der paa en Gang lukkes op for saadanne Spørgsmaal. Og det kan ikke nytte, vi vil nægte det, thi vi har alligevel saa mange af den slags Skranker at komme over, før vi kan faa den rette frie Forstaaelse af Livet i Forbindelse med Biblen som Bærer af Kristendom. Hvad kan det i Grunden gøre os, om vi er runden af dyrisk Rod, dette har jo ikke Spor af Betydning for os som Mennesker, enten vi er dannet af en Lerklump eller er som et Sideskud af Dyrenes Stamme, thi Livet begynder jo naar Barnet begynder at aande og ikke før.

Havde Lange blot evnet at fremstille sit Foredrag saaledes som Begtrup, da havde vi sluppen for den Uro, men maaske ogsaa det kan have noget godt til Følge, i alt Fald hjalp det mig et godt Stykke frem til Forstaaelse af dette Spørgsmaal, og selvom det kriblede saa underlig i mig ved første Gang at høre Begtrup slaa paa, at vi skulde se med et lidt andet Syn paa meget af Biblens Indhold, saa meget mere ved at høre Langes de to sidste Foredrag, saa kan jeg nu tænke mere frit derom, og med hensyn til Menneskets Oprindelse, da staar det jo enhver frit for at forme sin Tro, som det passer bedst for Vedkommende, hvor den enkelte kan føle sin Livsglæde vokse sig stærkere derigennem, og i det hele enhver faa Lov til at nyde som der nemmes. Da kan vi maaske ret komme til at forstaa Biblen og glædes ved den, og derfor er der jo aldeles ingen Grund til at kaste det barnlige Sind bort, thi netop med dette Sind maa vi optage Gudsordet, men vi maa ikke bygge i disse bløde, syge Former.

For at Omegnens Beboere kunde faa et Indtryk af Mødet her, lidt ud over det at vide, (*at*) her er en hel Mængde Mennesker samlet omkring fra hele det ganske Land, er der indvarslet til et Møde i Dag Søndag, hvor det stod enhver frit for at være Deltager. Der samledes da ogsaa ved Firetiden en temmelig stor Forsamling ude i Gymnastiksalen. Begtrup aabnede Mødet med at udtale den store Glæde og Ære det havde været for ham og hans Hus at være Vært for de mange Mennesker i disse forløbne fjorten Dage. Og Omegnens Beboere skal vide hvilken Betydning et saadant Møde har, og de skal vide, at alt det er en Ære for Nordsjælland, at saa mange Lærere og Lærerinder har søgt herop, og dem som ikke kender hvad Friskolen er, ja maaske lige af Navn, kan maaske faa udvidet Synet en lille Smule for hvilken Magt den danske Friskole er, selvom den kun er lille imod det store Samfund. Her ved dette Kursus har været samlet heni- mod halvandet Hundrede Lærere og Lærerinder, og vi har det Haab, at disse dage har bragt dem Forfriskning saaledes at deres Arbejde vil falde dem lettere, naar de atter vender tilbage til deres Gerning.

Efter Begtrup talte Friskolelærer Søren Rasmussen fra Refsnæs ved Kalundborg. Som en af vore ældste og bedste Friskolemænd talte han varmt og begejstret for denne Sag og rev Tilhørerne med sig ved sin Varme og fyldige Udtalelser om at Skolen i den Aand som Friskolen havde søgt at lede den, var den eneste Betingelse for at Skolen virkelig skulde kunde blive til Velsignelse for det danske Folk. Han fremdrog Minderne fra Folkestemningerne 1848, og dem som kom frem efter den store Skuffelse det danske Folk fik ved Afslutningen af Freden i 1864. Da vaagnede den Bevidsthed hos mange af vore bedste Mænd, nu maa der gøres noget, som atter kan rejse det danske Folk. Der var Mænd som Frede Bojsen, Trier, Forstanderen paa Testrup og mange andre med dem, som af Skuffelsen blev kaldt frem til et nyt og rigere Liv, og Kold var det, som havde givet dem Syn for den frie Skole, hvorledes den kunde rejse hvad Krigen havde brudt ned, nu skulde hans Tanker realiseres og Grundtvigs Tanker om Ungdomsskoler fik ogsaa nu et mægtigt Sving opad. Da kaldtes vi første Friskolemænd frem,

vi som nu ere de gamle, men den Gang var vi unge og med Ungdommens Varme og Begejstring tog vi fat, mange Gange kan det jo have knebet, naar Idealerne skulde staa Maal med Virkeligheden, og mange Gange har Vejen været lidt trang, hvor vi skulde arbejde frem, men dog er det gaaet. Den fri Skole er nu som baaret frem til Anerkendelse, fordi den har formaet at bringe Velsignelse og virkelig Udbytte, der hvor den har arbejdet. Ja den har ved eget Arbejde kæmpet sig frem, baaret af Folkets varme Følelser, men endnu er der mange Steder hvor dens Gerning ikke har sat Spor, fordi det endnu ikke er gaaet op for Folket, at Skolen er Livets Sag. Naar jeg sagde, at den har kæmpet sig frem til Anerkendelse, da kan det maaske bedre passe at sige Beundring naar det gælder Steder og Egne ud over hvor Beboerne er vakte med Trang til at komme til at staa i Forstaaelse med Skolens Gerning, thi ellers bliver den jaget endnu og dens Kaar er ikke blide hvad det udvortes angaar, thi der ydes den ingen Støtte, fordres derimod, at de som bærer en saadan Skole, ogsaa skal yde til Statsskolen. Men naar der nu lyder saa mange bange og vaklende Røster for Friskolens Sag, fordi dens Løn til sine Lærere er saa lille, at de ikke kan leve deraf, da vil jeg minde om de mange der har gaaet fra - de har sagt - vi lever ikke af hvad vi behøver, men af hvad vi faar, og har det end knebet for mange af disse, saa er jeg sikker paa, de har levet et Liv saa rigt og velsignet, at de ikke havde byttet med den bedst lønnede i Statens Skole. Vor store Bror "Højskolen" er godt stillet, i alt Fald har den Sympati fra højere Steder, som giver sig Udslag i Tilskudene. Dette kan ikke være til Skade for os, men en anden ting skader os meget og der er at de gode Lærerkræfter vandrer over i dennes Tjeneste, her faar vi maaske et af de føleligste Knæk. Jeg vilde gerne her, som gammel Friskolemand og imellem saa mange unge, lade min Røst klinge opmanende og frejdigt - har vi blot tændt den Glød, som har været vor Skole i saa mange Aar, da vil vi ogsaa faa at føle hvilken stor Gerning der er at tage op, og at det ikke er den store Løn som betinger Velsignelse i sin Gerning, men det er, naar man staar med Varmen og Kærligheden som Drivfjederen.

Skøndt det er en fri Skole vi arbejder i, saa har den dog en Grundlov og de tre vigtigste Paragraffer kender vi gamle saa godt, men de unge kan have godt af at blive fortrolig med dem, og vi ældre kan friskes op ved at blive mindet om dem. Den første lyder saaledes: Forældre maa have Ret, men ogsaa Pligt, til at varetage deres Børns Undervisning! Den anden: Friskolen skal staa i nøjeste og inderligste Forstaaelse med Menighedslivet. Det tredje er: Dens vigtigste og bedste Undervisning skal og maa være det levende Ord.

Ja følte Forældrene blot, at de havde Ret til at tage sig af deres Børn, saa vaagnede Pligtfølelsen vel ogsaa i en endnu større udstrækning end den nu er, men Staten optræder som Formynder, den ansætter Lærere, dem skal Forældrene ganske rolig nøjes (med), om end deres Syn paa Livet er vidt forskellig, og om Læreren er nok saa daarlig, han er sat af Staten og skal i alt Fald beholde ham saa længe til Aldersgrænsen kan komme som en Forløsning, om han ikke foretrækker at gaa forinden. Beboerne har ikke andet end betale deres Skolepenge og saa lade deres Børn gaa i Skole, uanset om hvad de lærer, strider imod deres Opfattelse. Naar vi tænker over dette, da kan det ikke undre at der er saa megen Ligegyldighed og Sløvhed overfor Skolen som der er, thi Statens højeste Embedsmænd ser nu en Gang saa klart, at de kan se hvor den og den Lærer passer, ikke allene for et Aar men for en hel Mands Levetid, om der da er nogenlunde god Løn, dette er at være en god Forsørger, men paa en Maade saa al Pligtfølelse begraves, derfor maa der kaldes og der maa oplyses, først da kan Hjemmene komme til at leve et vaagent Menighedsliv. Og det levende Ord maa være det Meddelelsesmiddel, hvormed vi kan træde ind til Børnene, det skal ikke være en død Ramselæsning ud af nogle tørre Lærebøger. Der er talt om, at vor Skole skulde begunstiges, men jeg siger dog, at paa den maade denne Begunstigelse skulde komme, da var det bedre at beholde Friheden ubeskaaret, ikke tage imod nogen Hjælp paa nogensomhelst Maade, naar den skal ofres af det bedste vi har i vor Eje nemlig Friheden.



Og jeg vil slutte med det Haab, at den Skoletanke, som vi har arbejdet og kæmpet for, maa vokse sig frem i vort lille Folk og der faa Lov at faa den Plads den er værd, nemlig den bedste, det maa forstaas at Skolen er en Livssag.

Efter et Søren Rasmussen havde sluttet og der var sunget en Sang, holdt Niels Dal et langt med udmærket Foredrag. Han begyndte med at sige, at af alle de Domme som har lydt over Grundtvigs Virksomhed, er maaske ingen saa karakteristiske som den der er udtalt i de Ord - Vi sætter ikke vore Garn i de smalle Sunde, men derimod i de aabne Vande, og udviklede derefter for os de to Fiskedræt, som er omtalt i Biblen. Det ene indtraf jo før Jesus af Menneskene blev prist, men af Gud Fader herliggjort, medens han endnu vandrede om i sit jordiske Legeme, og ved at betragte dem lidt nøjere, da ser vi en tydelig Forskel paa det første og paa det sidste. I det første sagde Jesus ikke til Peter, at han skulde kaste sit Garn ud til en bestemt Side, derimod i det sidste, der skulde han kaste det ud til højre. Da Jesus vandrede om med sine, af Jorden bundne Sanser, da kunde han ikke se klart, men vi maa ikke deraf danne den Slutning, at Guds Ords Garn kun er udkastet til en bestemt Trosretning, nej med dette maa vi være varsomme. Gud kan lade sig dyrke i mange Former og Opfattelser, kun maa vi huske paa, at om vi en Gang skal naa at faa det forklarede og herliggjorte Legeme og disse Øjne, som kan se klart, da vil ogsaa vi kunne som Jesus sige bestemt til den Side, men endnu er vi bunden af Synd og Daarlighed, som allevegne drager vort svage Kød.

I den første Fiskedræt er ikke nævnt noget Tal, hvor mange Fisk der fangedes, hvorimod der i sidste staar, at der fangedes 153 store Fisk.

Der er saa mange Prædikanter og Folk som missionerer, der kan paavise at saa og saa mange tage ved Troen, jeg kan dog ikke fæste Lid til saadanne Udtalelser, thi der kan saa let ske Tilbagefald. Og heller ikke kan jeg være med til at drage de tilsyneladnede vakte ind til Gud, ved at skræmme med haarde Taler, nej Guds Ordet maa lyde mildt og kærligt og Præget af det samme, som den Tro vi fæster paa ham og da er jeg inderlig glad og lykkelig for hver, af hvem jeg kan faa et lille Bevis for, at han eller hun ikke er tvungen ind i Garnet, fordi der ikke var Plads til at gaa ved Siden af. I den første Fiskedræt staar der ogsaa, at Garnet revnede af den store Mængde Fisk, som der indfangedes, men i den sidste Dræt staar der saa trøsterigt at det holdt, skøndt Fiskene var mange og store. Hvor ofte er det ikke gaaet saaledes og gaar endnu, at store Skarer kan samles ind i Garn der er dannet af menneskelige Paafund, de kan holde en Tid, men saa brister de, men Guds Ords Garn det brister aldrig. Niels Dal som er Præst for en dansk Menighed i en lille By der hedder Tandil i Argentina i Sydamerika, har et Par Gange foruden fortalt en del om sin elleveaarige Virksomhed som Præst derovre, men det har mest bestaaet i Fremstillingen af Forholdene. Ved dette Møde kom han derimod ind paa udlægningen af Biblen, og ved at sidde og høre paa, at en mand som han sætter sine rige Tanker i Forbindelse med Biblens Ord, da kom i alt Fald jeg til at sige mig selv hvor fattig jeg dog er paa tanker og hvor vidundelig skønt det er at laane Øre til saadan Foredrag, om man end kunde ønske Udbyttet noget bedre i Form af fyldigere Tilegnelse, men det er sikkert, at dette Foredrag gav et nyt Led til den Kæde som dette Kursus har dannet for mig, og jeg vilde gärne have Lov til af haabe paa, at Gud vil lægge sin Velsignelse dertil, saaledes at disse fjorten Dage med deres rige Indhold maa fylde lidt ud i alle de mange tomme Huller som jeg er saa rig paa.

Da det var sidste Aften vi var paa Kursuset samledes vi hen ved Klokkeren ni inde i Spisestuen til en lille Festlighed, som Begtrup udtrykte sig med. Nogle fæde med Æblekage, som nu blev delt omkring bad os om ikke at glemme Frederiksborgs Højskoles udmærkede Køkken, nogle Kander med dampende Punch skulde maaske samle Tankerne hvilket for mit Vedkommende mislykkedes, thi de foer viden ud langt ud fra Højskolen, med det Ønske om Ballast, en Gang

at kunne række min Haand frem til Hjælp, men saa syntes jeg ogsaa at dette Begær var for stort og jeg altfor fattig til at have Lov til at sætte mit Haab til dette.

I løbet af et Par Timers Tid blev holdt en Række Skaaltaler. Vor Formand rettede en Tak til Begtrup hans Kone og Pigerne for den Gæstfrihed og Hygge, vi her var bleven til Del og den bedste Tak kunde vi knytte til det Ønske, at det maa gaa dem godt i deres Gerning her i Nordsjælland og de virkelig faa Velsignelse deraf. Derefter en Tak til hver enkelt af Lærerne, som havde beriget os med deres Foredrag, Dissing, Lange, Bredsdorff, Rosendal, Niels Dal, Kirk og Knudsen, samt en Tak til alle dem, som havde givet Møde, hver enkelt af os føler bedst, hvor rige disse Dage har været, men vi kan ikke sige hinanden Tak før vi har sagt Vorherre Tak, thi det er dog ved hans Hjælp og Naade vi har været samlet her. Mange Taler blev nu holdte, saaledes for Formanden, for Søren Rasmussen, de gamle Friskolemænd, for Lærerinderne. Til Slut en Aftensang hvorefter vi skulde i Seng, men Samtale holdt mange af os oven Senge en Tid endnu.

Efter Bestemmelsen skulde Dissing holde et Foredrag i Sammenhæng med sine andre geografiske Foredrag som en Afslutning, ligeledes Bresdorf og Begtrup vilde saa til Slut sige et Par Ord, det var Timeplanen for Mandag Formiddag.

Dissing talte om Grønland og skildrede Forholdene der, baade de lyse og de mørke, med en saadan Ild og Varme, som man næppe kan tænke sig lagt ind i et saadant Emne, tilmed da han ikke selv har været Vidne til hvad han drog frem, men har det paa anden Haand. Og paa en anden Maade er det ogsaa underligt, at det kan gøres saa fængslende, da meget af det har man læst før, men det maa komme af, at det levende Ord kan fremtrylle Tanker som Skriftens døde Ord lader uberørt. Trods det lave Kulturtrin Grønlænderne staar paa, saa er det dog ejendommeligt at lægge Mærke til, hvorledes de har kunnet lave deres Redskaber og Baade saa fuldkomne, at de endnu staar som uovertruffen. Men der er en sørgerlig Kendsgerning, som har gjort sig gældende ogsaa for de stakkels Grønlændere, at der hvor de mere kultiverede Mennesker trænger frem, der er det altid i Følge med noget Ondt og væmmeligt, som vi næppe kan danne os nogen Mening om. Eskimoerne er nærmest at betragte som Børn, paa den Udvikling som de staar, naar der saa kommer fremmede Folk der over, saa har de søgt at narre dem alt fra; blot for nogle ubetydelige Ting, som Skraatobak, Glasperler og den Slags som intet Gavn kan gøre, giver Grønlænderen med Glæde alt det Spæk og alle de Skind som Familien skulde have at leve af og klæde sig i. Men den største Synd og det mest forfærdelige er dog de Sygdomme som er ført ind paa de letlevende Eskimoer, det er uhyggeligt at tænke sig hvorledes disse paaførte Sygdomme undergrave disse Kolonier, og de er ført derover af Folk, som skulde staa paa et højere Udviklingstrin, men som for at faa sit syndige Begær tilfredsstillet, ikke tager i Betragtning at ofre og ødelægge Mennesker, tilmed et gammelt Kulturfolk. Men saaledes er det gaaet alle Steder, hvor Europæerne har trængt sig frem som herre med selvtagen Ret til at gøre hvad der har behaget dem. Mange Steder har de jo simpelt hen gjort kort Proces, men i et Tilfælde som her, der drysses Giften i, den virker langsom men sikkert, det er de skjulte mørke Magter, som her virker et Ødelæggelsens Værk. Og hvorledes skal et saadant Folk blive vundet for Kristendommen, de maa jo snarere afskrækkes naar de føres ind i saa meget ondt af de samme, som skulde bringe dem lyse og gode Eksempler som kristne Mennesker. Deres Indtryk af Lysets Skin fra Paradiset maa virke i modsat Retning, de maa synke dybere i Lastens Mørke. Hvor underligt at tænke sig.

Efter et lille Pusterum talte Bresdorf om Povl Martin Møller, hvilken djærv, kraftig Digternatur han havde været, men vi kan ikke se denne Mand uden uden at vi maa se hans Hjem ogsaa, vi maa lære at kende det Liv, som der levedes i den gamle hyggelige, stemningsfulde Præstegaard

i Købeløv ved Nakskov. Hans Fader, gamle Rasmus Møller, har leveret os nogle udmærkede Oversættelser og var i det hele en ualmindelig brav gammel Præstemand, men ikke mer bunden af sit Studerekammer, end som han kunde give sig i Snak med sin Kone og lege med sine Børn, ja han havde disses Fortrolighed, at da de blev voksne, saa tyede de dog til Faderen med det mindste, som laa dem paa Sindet og han kunde da tale med dem med Kærlighed. Der er noget storslaaet imponerende ved disse gamle Præstegaarde af Bindingsværk, med de mosgroede Tage og omkranset af mægtige store Træer i hvilke Vinden suser vildt og hæftigt, eller Aftenfreden sænker sig blødt og højtidsfuldt ned mellem Træernes Stammer og breder sig hen over de bløde fyldige Græsplæner, der er Poesi i disse Gaarde, det er som strømmer den ud fra hver Krog og vi kan tænke os en saa skær og ren Digteraand, som den unge Møller var besjælet med, maa have modtaget mægtige Indtryk herfra. Vi kan maaske spørge, hvorfor han ikke har skrevet mer, men vi faar dog intet Svar herpaa uden vi ved Siden af maa se paa, hvad han har leveret. Han benyttede ingen Kunster for at komme i Aande, saaledes at han kunde skrive. Naar han skrev, da var det fordi han selv derigennem fik Luft, han skrev ikke for andre end sig selv og han gik det ikke saa nøje efter med Filen, naar han selv havde faaet Fred derigennem, saa havde det gjort sit Gavn. Men netop deri har han sin Storhed, at han har givet sig helt og fuldt ud, som han er og var, uden nogen Kunster eller Tilsætning og med dette maa vi vurdere hans Værker og derfor er disse blevne sande Kunstværker, der er intet Skryderi eller Opblæsthed, men Følelser og Varme som de strømmede lige ud fra hans varme Bryst.

Efter Bresdorf var det i Grunden Begtrups Tur, men vi fik en glædelig Overraskelse idet Missionær Løventhal traadte ind i Salen, idet at Bresdorf sluttede. Alle rejste sig i Ærbødighed for denne Mand og der var vistnok flere end en af Deltagerne, som tænkte dette underlige Træf, at skulle faa ham at se og maaske at høre, naar vi nu havde kunnet glæde os ved Niels Dals Tilstedeværelse i saa mange Dage, det er jo begge to betydelige Mænd og sidstnævnte var vi sikkert alle kommet til at holde af for sine varme Foredrag. Den Mulighed at faa Løventhal at høre slog ogsaa til, idet han i en tre Kvarters Tid fortalte om Missionens Gerning i Indien. Naar man har hørt Navnet Løventhal i Forbindelse med Missionsvirksomheden derude, saa har i alt fald jeg tænkt mig ham som en høj svær kraftig Mand, men i Stedet for er det en lille Person med stort Fuldskæg, men med Mildt og stille Udtryk i sit Ansigt. Han talte roligt og jævnt og saa rent dansk, at man knap kunde høre paa Betoningen, at han havde færdet saa meget ude fra Hjemmet imellem helt andre Folk. Han mente, at netop nu var der noget at gøre for Missionen og han havde et godt Haab til at det maatte lykkes den, at trænge igennem og det var et vel-signet Arbejde at vie sig til at brede Guds Ords Lys ud i et sadant Mørke. Forøvrigt havde Niels Dal udtalt sig i samme Retning og sagt hvor haardt han trænge til en Hjælper, der skulde rejse ud omkring i den store Republik og der tale og styrke de Udvandrere, som kom derover, thi det gjaldt om at faa et Tag i dem lige straks, medens der endnu var nogen Varme i dem, senere hen saa kuedes det nede af Tanken om at tjene Penge og atter Penge. Der er mange smaa Kolonier spredte med mange mange Miles Afstand som det er umuligt for mig at naa ud til, da jeg er eneste danske Præst i hele Syd Amerika og har min faste menighed i Tandil. Her var en stor og rig Gerning at tage op for et Menneske, der følte sig stærk nok til at kunne gøre det. Ja gid der kunde findes en som kunde gøre dette Samlearbejde ?-

Begtrups Ord som Afslutning, tror jeg, gik som en Strøm igennem alle Kursusets Deltagere, hver af os havde sikkert kunnet, maaske med lidt andre ord og lidt forskellig Fylde, været i Stand til at se tilbage paa de forløbne fjorten Dage med samme Varme og samme Følelse af jublende Lykke over saadant Samvær, med saa mange udmærkede Mennesker og ikke at forglemme den Rigdom af Tanker hver enkelt havde kunnet modtage af de mange Foredrag og Samtaler indbyrdes, der var spredt mange praktiske Vink, som naar blev samlet op kunde

berige den enkelte, hvor de faldt i god Jord, men der var tillige, i Forhold til den korte Tid, gjort et oplysende Arbejde, som ikke maatte overses. Og Begtrup berørte nu, at maaske Langes Foredrag om Udviklingslæren bedre end noget andet havde været i Stand til at røre op, og vi skulde ikke være kede af at komme lidt i Krig med os selv og de gamle møre Fordomme, thi der var sikkert for mange Punkter, som havde gjort ondt at faa rørt ved, vi er alle mer eller mindre kørt fast i Regler, Former og Grunde og især hvad dette angaar; men her kan et saadant Kursus ogsaa hjælpe. Jeg vil haabe at disse Dage har været rige paa Udvikling, og hver Deltager kan rejse ud til sin Gerning styrket ved Samværet her og Gud Fader holde sin Haand over de smaa, vi er sat til at lede og han vil lægge sin Velsignelse i vort Arbejde saaledes vi maa faa Lykke til at lede dem ind til Kærlighedens Kilde. Og lad os saa Haabe, vi kan træffe sammen ad Aare til slige Kursuser.

Ligesom Begtrup sluttede, begyndte en af Deltagerne at synge "Kærlighed fra Gud" - der var alvor i dette Øjeblik og medens denne lille Salmes bløde Toner klang med vældig Kraft, baaren frem af saa mange Struber, da er der sikkert set tilbage med Glæde paa svundne Dage her bag Højskolens Mure og med Haab og Fortrøstning til den kommende Tid.

Jeg for min Part syntes, at denne Formiddag havde været saa rig, det var ligesom den havde fæstnet hvad de andre spredte Træk havde givet, og det var som om jeg fik Lov til at haabe mer fast og sikkert, men det kommer vel af at Trangen til at være lidt til Nytte, havde faaet mægtig Næring i denne Tid.

Dette er nok Afslutningen paa Kursuset, men dog ikke helt, thi jeg reste meget at skrive endnu. Af Foredrag mangler jeg Forstander Sørensen fra Jellinge. Han udtalte sig meget varmt for en bedre og friere Klasseinddeling og Undervisningen skulde ikke foregaa paa den Maade, at der i en Klasse optoges et enkelt Fag og naar Børnene havde naaet en vis Færdighed deri da at gaa fra dette og tage andre frem, men Klasseinddelingen skulde helst have en saadan ramme, at der kunde tages flere Fag frem paa en gang og disse kunde følge Haand i Haand med Børnenes Forstaaelse og svare til deres Udvikling. Skøndt han staa som leder af et Statsseminarium, der har sine Snore og Regler at køre frem efter, saa udtalte han sig dog meget frit om Brugen af Lærebøger, som han ansaa som meget forkastelige, naar de skulde benyttes til Ramselæsning, det maatte absolut være Lærerens Fremstilling eller det levende Ord, som skulde drage Børnene, og hævdede at Læreren maa være en saadan Personlighed, at han kan beherske Skolen, ikke ved Strenghed, men ved Mildhed og Kærlighed. Han viste, ved at tage et enkelt fag som Regning, hvorledes der skulde gaaes frem i koncentriske Kredse. Barnets Forstaaelse skal være som et Midtpunkt og uden om den lægges den ene Ring efter den anden af Undervisningen efter Haanden som Barnets Udvikling skrider frem. Her vil det jo nærmest blive en Klasses Udvikling og ikke det enkelte Barn, da han absolut forkastede Enkeltmands Undervisning, der umulig kunde gennemføres til Nytte, da der gaar for megen Tid bort fra Læreren og Fristelsen var stor til da at give sig af med de bedst begavede Børn, som lettest kunde fatte, medens de andre fik Lov at sejle deres egen Sø. Det var en Fryd at være Tilhører ved hans Foredrag, sidde og høre paa hans Fremstilling af en ideal Skoleundervisning, man blev uvilkaarlig reven med af hans jævne Udtalelser, det var ikke saa højt i det blaa, uden man let kunde følge ham. Og der er sikkert mange af hans Tanker falden i god Jord, og det var med stor Interesse, han blev hørt af de mange Deltagere - med der er sikkert mange som ønskede, at disse Reformere, der maa til før en saadan Skole kunde blive almindelig, virkelig vare til, saaledes at der kunde sættes ud i Livet over hele Danmark, men det er at haabe, at de mange unge Lærere, som udgaar fra Jellinge, maa bringe en Stump af Sørensen's Ideal med sig og praktisere det i deres egen Gerning, om det ikke naaes alt paa en Gang, saa maa det dog komme lidt efter lidt.

Kandidat K. A. Knudsen holdt tre meget lærerige Foredrag om Menneskelegemts Indretning og sammenstillede det med Gymnastikken i hvilken han er Specialist og en meget ihærdig Arbejder for Legemsøvelsernes ret til at være som en del af det daglige Liv og ikke henvist til at eksistere i en enkelt By. Thi den Tankegang har været meget gængs, at Legemsøvelserne kun var til for de Folk, som ikke havde legemligt strengt Arbejde. Landmanden, mente man, fik Gymnastik nok igennem sit Arbejde. Dette er dog langt fra Tilfældet, thi det bliver en ensidig Brug af de forskellige Muskler og Organer, de afpasses efter det daglige Brug der gøres af dem, hvorimod Gymnastikken er lagt til Rette saaledes, at den rammer en hver Muskel hvor godt den daglige Vanestilling end har gemt den, og da det er den sidste halve Tomme af en Øvelse, der rigtig virker, saa har det daglige Arbejde ikke været i Stand til at fylde Legemsøvelsernes Plads, hvorimod de sidste saa godt kan udfylde det første og endda være rigtig paa sin Plads overfor den, som ikke maa tage stærkt Brug af sine fysiske Kræfter, saa-vel som den der maa slide haardt, derfor er Legemsøvelser enhver Mands og Kvindes Sag uanset hvad Stand og Stilling de er af, eller om det er legemligt eller aandeligt Arbejde Tiden benyttes til. Men før dette vil blive anerkendt, maa løbe meget Vand i Strand, og der skal gøres et stort Arbejde før det tilnærmelsesvis naaes, dog har de sidste Aar givet godt Skub fremad i den Retning og det er at haabe, der maa arbejdes med fortsat Held og Kraft og at mange melder sig for at tage Kampen op imod den gamle Slendrian, men ogsaa at mange af de Unge melder sig i Rækkerne, naar der ved Vinterens Frembrud kaldes sammen til Legemsøvelser fra vore Gymnastiksale rundt om i Landet, men at det tillige maa gaa op for fler og fler hvor vigtig en Sag det er, at faa sin Krop godt udviklet og fra et estetisk Synspunkt er der endda ogsaa en stor Del at vinde. Menneskets oprejste Gang - dets Adelsmærke fremfor Dyrene - bliver ofte mishandlet paa det skændigste. Vanestillinger danner runde Rygge, ludende Hoved, krumme Knæ. Om vi alle kunde faa Øjet op for, hvor uskønt det er, mon vi saa ikke igennem vor Skønhedssans kunde faa Paavirkning til at række Gymnastikken en hjælpende Haand, dels ved selv at være med og dels ved at paavirke andre. Den dygtige Landmands Øjne siger ham straks naar han ser en Ko eller en Hest, om de har den rigtige Kropsstilling eller det rigtige Fodskifte. Mon da vort eget Legeme ikke kunde med billig Ret fordre samme Interesse? Der er naturligvis den Forskel, at Koen eller Hesten maaske kan give en Del mer i Indtægt om det er alle de gode tegn der kan fordres, hvorimod det Udbytte vi vinder ved en god udviklet Krop ikke kan paavises i klingende Mønt. Og dog skylder vi vort Legeme dette Hensyn, det er en saa fin konstrueret Maskine, som endnu aldrig har truffen Lige og derfor maa vi arbejde paa at bevare det, at holde det sundt og friskt saaledes at det kan danne et godt Hjem for Sjælen som bor deri.

Foruden at holde Foredrag om Fysiologien havde Knudsen Gymnastik med os en Time hver Dag. Det var ligefrem en Svir at staa under hans Kommando, især naar man selv har staaet som leder af Gymnastik, saa er det overmaade lærerigt at komme til at staa i Rækkerne, dels for at følge med i Sættningen af Dagsøvelserne og dels ved at indordne sig under Kommandoen og høre en anden Stemme end sin egen. Og skøndt de forskellige Muskler og Lemmer bleve noget ømme, nu da de vare uvante med Øvelserne, saa gik det dog med Liv og Lyst. Det var en Fornøjelse at se hvorledes selv de gamle Friskolelærere arbejdede og selvom vi ikke naaede vidt i de fjorten Dage, saa lærte de dog mig, at ogsaa ældre Folk kan tage Del i Gymnastikken, naar blot Lysten er der, hvad gør det, om det skal gaa lidt ud over de stive Lemmer, man vil dog kun deres Bedste. Ved siden af disse, paa en Maade mere ordnede Legemsøvelser, er der i de snere Aar vakt en større Interesse for Friluftslæge, særlig med hensyn til Sommeren. Gymnastikken er mere Vinterens Idræt og den fordrer mer det bestemte Samarbejde hvorimod Legene giver de frie Kropsstillinger, som de til daglig er. For Børn er disse lege overordenlige virkningsfulde, men da ogsaa for Unge, de udvikler Handedygtighed, Raadsnarhed og efterhaanden som man kommer ind i den, saa skal selv sløve og dorske Naturer ikke undgaa at blive

tændt af en Glød, som gaar igennem Legen. Mon den danske Ungdom ikke kunde løbe mangen daarlig Tanke af sig paa en Legeplads, der vilde komme mer Raskhed og Fut i vore Bevægelser og hvad om vi saa flyttede vor Idrætsplads fra om Sommeren ind i vore Forsamlingshuse om Vinteren, og der et Par Gange om Ugen indordnede sig under Gymnastikken, da vilde mangen Skævhed og Krumhed forsvinde og afløses af en fri og frejdig Ungdom baade i Legemsbygning og aandelig Henseende, thi det gaar saaledes, at hvor der kommer noget godt ind, da vil det ogsaa drage noget mere godt med sig, og omvendt vil Daarlighed paa en Side drage Daarlighed med sig. Hermed er ikke tænkt paa Sygdomme, som kan gøre Menneskene til en Slave af sig, men kun paa de Mennesker, som gaar omkring og har kun deres vanlige daglige Dont at passe, de lede ligefrem efter noget hvormed de kan beskæftige deres tanker, er der da noget godt at fæste dem til, saa skal de ogsaa nok gøre sig gældende. Paa Kursuset fik vi ogsaa god Lejlighed til at stifte Bekendtskab med mange af disse Friluftslige især Boldspillene optog os stærkt og blev benyttet med udelt Interesse baade af gamle og unge og Kvinderne saavel som Mændene.

Aftnerne paa Kursuset blev benyttet til Forhandlinger eller ogsaa Underholdning af anden Art, saaledes som Oplæsning, Sang og Musik samt en Aften Leg i Gymnastiksalen, hvor det gik meget fornøjeligt til. Det var alle vore gode Lege med kraftig Sang til, som her toges frem og gik Slag i Slag, det var en brilliant Aften.

Af Emnerne ved Forhandlingsmøderne var Friskolen, Kvindesagen, Socialismen, Ungdomsforebingerne, Aftenskolerne, Udgivelsen af en Læsebog fra Friskoleforeningen. Mange af disse Forhandlinger blev ført med Varme og mange Sammenstød, da der ikke kunde undgaaes, at komme forskellige Meninger og Opfattelser frem, her som andre Steder. De gamle Friskolemænd var da dem, som havde størst Haab til deres Sags sejerrige Udgang, hvorimod de Unge havde større Betænkelighed, om ikke der kunde komme Støtte. Ved Forhandlingen om Kvindesagen havde jeg svært Lyst til at slaa et Slag mod Indlederen, men tyggede saa længe derpaa, saa det blev for sent og den Side af Spørgsmaalet slet ikke berørt. Af Oplæsningerne maa nævnes Kornerup med sit jyske, Morten Larsen med sin fynske Skrupmand, desuden læste Kunstmaler Bresdorf "de Nygifte" samt sang sammen med Lange og fremdrog sammen med Begtrup under endeløs Jubel et Stykke af Jakob von Thybo.

Men foruden disse Forhandlinger og Underholdninger, som gjaldt hele Flokken, blev der selvfølgelig ført mange Samtaler, især ved Spisebordene, maaske kunde disse Samtaler have en privat Natur, men de kunde ogsaa faa Form af livlige Diskussioner hvor et eller andet Emne kom for og hvor der kunde komme fler med, hvor der saa faldt mange gode Indlæg. Saadanne Samtaler styrkede i alt Fald mig og kunde ofte aabne for Synet, hvor der ellers havde været tillukket.

Dette er i Korthed lidt af Kursuset indenfor og omkring Højskolens Mure, men desuden havde vi i Fællesskab nogle Udflugter som ogsaa højnede Indtrykkene fra disse gode Dage.

Især havde vi en Tur til Sverig den femtende August, som var overordentlig vellykket. Bestemmelsen var, at om det blev daarligt Vejr, saa skulde vi kun til Helsingborg, med dersom det blev godt, gik Turen med Damper til Kullen. Det var ikke saa faa Ønsker der blev udtalt i Dagene før, om at faa det gode Vejr. Derfor var det første man gjorde hin Søndag Morgen, efter at have faaet Øjnene saa meget aabne, at de kunde skælne graa Luft fra klar Luft, at faa Vished for, hvad der var det raadende. - Hurra - det var dejligt Vejr, lidt taagediset i den tidlige dæmrende Morgenstund, men blikstille. Endnu var der omtrent stille paa Skolen, men lidt efter lidt blev der et ivrigt pulserende Liv. Og alle Steder hvor man kom hen mødtes man med straalende forventningsfulde Ansigter og det almindelige Udtryk: Et dejligt Vejr i Dag! der var en

sær febrilsk Uro over de mange den Dag. Madklokken var dog i Stand til at faa samling paa de mange. Umiddelbart efter Spisningen vandrede vi ad Hillerød til, derfra skulde Turen saa gaa med Tog til Helsingør. Der er alligevel noget ejendommeligt ved at være til et saadant Kursus hvor der er saa mange samlede, og i den tidlige Morgenstund fik man et endnu rigere Indtryk deraf, ved at se hen ad Vejen, de mange Mennesker og alle kom de ud fra samme Sted. Om man havde haft Tid til at filosofere, da havde der været ypperlig Lejlighed til at lade Tanken gaa en Del videre og fæste den paa den fri Skole i Danmark baade Højskolen og den fri Børneskole, de staar alligevel som en god Magt i det lille Folk. Men i en saadan Travlhed var der ikke saa megen Lejlighed for filosofiske Tanker. En god Passiar fik man paa Vejen derind, som i Forening med den friske Høstluft gjorde Spasereturen saa kort.

Det kan nok være at de gode Borgere i den gamle Kongestad spilede Øjnene op ved at se en saadan Indrykning, men de har sandsynligvis gjort sig fortrolig med, at vi vare helt skikkelige, thi vi fik da Lov at passere og ingen greb til Vaaben imod os.

Da Billetterne vare købte til os forud, havde vi ingen anden Ulejlighed end som se at finde sig en Plads, hvilket nok kunde lade sig gøre.

Nu lød Afgangsflygtens skingrende Signal og de mange Vogne satte sig i Bevægelse og snart rullede vi i jævn god Luntetrav ad Helsingør til.

Medens vi kørte herud ad, forandrede Vejret sig og der kom en rigtig god Byge, men vi havde det jo lunt og godt paa det tørre, og inden vi naede Endepunktet, smilede Solen atter paa sin mest kokkette Maade og Sporene af Regnen allerede forsvunden, naa vi skulde jo ogsaa pløje de salte Vover, der udviskes en Regndraabes Spor jo snart, og Skibets Dæk, vor eneste Tumleplads, saa helt antagelig ud. Banegaarden her i Helsingør er den flotteste i sin Slags som jeg har set, særlig dens Vestibule er ganske imponerende. Skibet som skulde føre os til Kullen hed "Bien" og vi har Lov til at tro, den ikke før har samlet saa megen Honning som hin Morgen, da den tog de halvandet Hundrede levende Væsner om Bord. At flyve passer nu ikke, men den førte os meget majestætisk ud af Havnen medens Fædrelandssang tonede med Kraft i den stille Morgenstund fra de mange Struber, som et Farvel til de mange, som havde samlet sig paa Havnepladsen. Det første som tog alles Opmærksomhed, var det gamle Kronborg, som ligger ligervis som en Konge for at beherske Indsejlingen baade til Byen og holder Udkig ud ad Øresund samt op ad Kattegat. Det er en stolt Bygning, vi gled sagtelig ud forbi den medens vi sang Holger Danskes egen Sang, nogle Soldater tilviftede os fra Vinduerne, saavidt vi kunde skønne, med deres Haandklæder, men der svaredes flittigt fra Skibets Dæk. Nu gled "Bien" raskt fremad og snart havde vi glemt at se tilbage, især dem som var i Forstavnen. Til højre for os havde vi Sverigs Kyst, lidt tilbage Helsingborg med sine mange Fabriks Skorstene, ellers var Kysten beklædt med Skov og hist og her laa en Landsby, en Mølle eller et Slot. Ellers var den jævnt smaat bakket som Sjællands Kyst.

I smaa sagte Dønninger rullede Kattegat, men ikke saa meget at Vandets Overflade brødes, den laa spejlblank, det var en Fryd at sejle her. Sangen tonede omtrent hele Tiden. Mellemaden, som vi havde faaet med, blev nu halet frem og under Spøg og Latter fortæredes den. Den svenske Kyst skiftede lidt efter lidt Udseende, i Stedet for Bakke og Skov blev det nu et jævnt fladt Terræn, et par smaa Landsbyer, Lille og Store Lehavn, samt Høgarnæs med sine mange Teglværker var det eneste afvekslende. Men vejret havde ogsaa skiftet Udseende, der trak en vældig Byge op fra Nordvest og snart begyndte Regnen at strømme ned. Enhver tyede nu i Ly under sin Paraply, eller hos Naboens, som det bedst kunde lade sig gøre, men det var næsten som det æggede til mere Glæde, thi Sangen tonede lige kraftigt derfor. Vi kom nu nærmere ud mod Kullen og igennem regntykningen kunde der skimtes noget, men det var næsten som skulde Skuet af denne Granitblok forholdes os for lige paa en Gang at træde frem i al sin Storhed, thi saaledes gik det, Luften klarede af og "Bien" havde nu ført os ganske nær, saaledes

at vi kunde se den rødgraa Granitmasse hæve sig stolt majestætisk op over Kattegattets Overflade, den saa saa trodsig haard ud, som vilde den sige: kom kun Hav, kom kun Tidens Tand, jeg skal nok holde. Der var ingen Strandbred, Vandet skyllede lige ind til Kolossens Fod, men flere Steder var store Blokke styrtet ned og ragede op som Øer, Spidses, Taarne eller Tinder, et vildt Skue, som man ikke kan tænke sig. Store revner og Spalter gav det hele et endnu mere vildt og forrevet Udseende, men imponerende var det alligevel at betragte denne Kæmpe. Naar man tænker sig vor hjemlige smilende bløde Natur, saa var der i sandhed Modsætninger. Enkelte Steder saaes smaa Fyrretræer eller Lyng, ellers var den rødgraa Granit ren og skær. Vi fik et storartet Indtryk af den, thi Damperen sejlede ganske nær og Vejret øgede denne Storhed idet Solen kastede sit Skær hen over hele Landskabet, tilmed blev vi ført af vor flittige "Bi" helt uden om Kullen, hvor den saa vendte og sejlede atter ganske langsomt tilbage. Paa yderste Spids ligger eller staar et Fyrtaarn. Folkene her var saa hensynsfulde, at de hilsede med det svenske Flag ved at trække det op og ned, samt viftede med Lommetørklæder, vi svarede med at synge en kraftig Sang samt vifte med Hatte, Lommetørklæder, Paraplyer og alt muligt samt til slut vældig at raabe Hurra. Ved en lille By der hedder Mølle var en lille ubetydelig Havn i hvilken "Bien" søgte ind, som en Hilsen til de af den lille Bys Indvaanere, der havde samlet sig paa Havnepladsen, sang vi "Du gamla du friska" en af Svenskerne raabte Velkommen til Sveriges Land. Imidlertid havde Skibet lagt til og Landstigningen begyndte, det tog Tid med saa mange, vi var Genstand for Opmærksomhed fra vore svenske Brødre, men hvem der blev skuffet det var Hyrekuskene, thi kun nogle faa af os vilde (køre) alle vilde de helst stampe i Granitten. Vi begyndte nu (straks) at vandre igennem Byen og opad med det samme. Nu var vi kommen det hele paa nærmere Hold idet vi nu havde det under vore Fødder. Det første stykke af Vejen var ikke god, men senere blev den bedre. Vi fik her et lille Indtryk af Klippelandskab, i mægtige Partier ragede Klipperne op, mange af dem fuldstændig nøgne, men i Dalsænkningerne kunde saa være Træer, Buske, Lyng og enkelte Steder endogsaa Korn, som saa helt godt ud. Opstigningen gik helt godt og snart var vi ude paa en Pynt med Udsigt ud over Kattegat, men en Del til højre var et Punkt som rakte svært højt over alt det andet, det var for fristende at se det og ikke at skulle derop, vi var nogle Stykker som killede af Sted. Vejen var lidt trang da Lyng og Blaabærbuske naaede os til Knæerne, desuden var der mange Steder Spalter eller der laa temmelig store Stykker Granit som besværliggjorde Vandringen. Men havde vi tænkt os her fra det første Punkt at skulle glædes ved Udsigten fra det højeste Punkt af Kullen, saa blev vi skuffet ret grundig, thi et godt Stykke fra os stod en Kæmpe som var en Del højere. Ja nu var vi kommen paa Farten, saa maatte den rendes med Storm, dette var nu ikke saa let gjort som tænkt, thi vi skulde saadan noget som 300 Fod nedad først og saa begynde Opstigningen paa ny. Ned gik saa meget godt, men opad var noget trangere og foruden de førnævnte Besværligheder kom nu en lille Skov af Fyr. Fire af deltagerne som var foran masede ind igennem her og blev saa vaade, saa de saa ud som druknede Mus. Vi andre saa lejligheden an og gik derefter lidt til venstre hvor vi slap for at vandre imellem Træerne, de andre fulgte efter i samme Spor. Endelig naaede vi Toppen af den formentlige højeste Klippeblok, men vi blev skuffet lige saa godt som første Gang, thi endnu længere tilbage laa to Punkter som udmærkede sig ved at naa højere mod Himlens Blaa, men her var en vid og storartet Udsigt. Raadslagningen om atter at gaa tilbage, eller ikke, begyndte nu, vi var kun to som holdt paa igen. Vi pustede saa lidt ud igen, samlede nogle Blaabær som her var i uhyre Mængder af. Skøndt dette var Bjergbestigning i det smaa, saa maa det dog have øvet sin Indflydelse, dette at ile imod næste Maal, naar første var naaet, og ikke forknyt, thi da vi to Vovehalse satte os i Bevægelse for at naa det højeste Maal, (kildrede af denne Følelse, vi var dog saa højt vi kunde komme) gik alle de andre med. Opstigningen af den sidste var paa en Maade den vanskeligste, da den var mest øde, men vi skulde ikke saa langt ned, for at naa dens Fod. I Dalsænkningen



her traf vi en lille Flod, desuden var her mængder af store Bregner og andre Slags Træer og Buske. Træthed var der ikke Tale om, for mit vedkommende gik det i Trav op mod Spidsen og naaede at betræde den først. I Sandhed det Skue som her mødte mig var storslaaet og næsten som i en Drøm svingede jeg med Hatten til mine Fæller, der kom møjsommeligt opstigende og raabte et Hurra saa kraftigt som jeg formaaede. Storslaaet, storartet, mægtigt, var alle de Hjærteudgydelser som jeg formaaede at faa frem i første Rus. Mine Kammerater kom nu op paa den Platform, som Klippens øverste Plads dannede og alle udbrød de i samme Jubelraab og alle var enige om at havde Turen været streng, saa havde det vi her fik at se betalt Anstrengelsen. Det første Overblik var jo flygtigt, efter en halv Snes Minutters Forløb kunde vi mere med Ro hengive os til de enkelte Punkter. Lige imod Syd lidt Sydøst der havde vi, saa langt Øjet kunde række, et stort Slettelandskab, jævnt og fladt som var det hjemme paa Laaland, der laa en del Landsbyer, og spredt hist og her, Gaarde og Huse alle med rødmalet Gavl, desuden havde vi her til denne Side Udsigt over Høganæs samt den lille By Mølle hvor vi var kommen i Land. Husene og Skibene saa pudsige smaa ud fra den Højde vi betragtede dem. Mod Nord havde vi hele Kullens Landskab for os, det var et stolt Skue at staa her og se hen over disse mange forrevne vilde Former, som Træer og Buske efter bedste Evne søgte at bøde paa. Bag denne Vildhed, som Naturen her bød paa, kunde vi skimte Kattegat hvis Flade laa helt klar og rolig den Dag, ikke saa faa Sejlere og Dampere kløvede med deres Stævn det blaa Vand og gav dette et mere stolt Udseende. Mod Vest saas kun Vand saa langt Øjet kunde række, derimod paa den østlige Side kunde vi skimte Land der laa bag den store Indskæring som Kattegat her gør ind i Sverigs Kyst.

Alle disse Modsætninger, Kullens Klippeland, det store Slettelandskab ad Høganæs samt vand paa de tre Sider gav i Forening den Storslaaethed som betog os alle, da vi naaede op paa Toppen. Solen gød et fint gyldent Skær over det hele, som naturligvis øgede Indtrykkene. Efter endnu at have kastet et Blik ud over det Hele gik vi nedad igen. De andre tage en anden Vej ned, hvorimod Rasmus Bording og jeg gik samme Vej tilbage da han havde lagt sin Trøje ved Udgangspunktet.

Efter Bestemmelsen skulde vi samles paa et lille Sted der kaldtes Kullagaarden og der nyde svensk Kaffe. Da vi var en del forsinket havde vi gensidigt trøstet hinanden med at gaa glip af denne Nydelse, men vi naaede det dog, skøndt vi vare sidste. Heldigvis havde dette ingen Indflydelse haft paa Kaffen, den smagte fortræffelig, og der var udmærket Kage til. Vi nød den ude i Haven under store Frugttræer som var bugnende fulde af Frugt.

Det er i grunden ikke rart at være bagefter, uden dersom den Flok, man har foran sig skal vende, thi saa slipper man efter med at komme foran paa en billig Maade. Men Rasmus Bording og jeg var ikke saa heldige, og da alle de andre vendte tilbage fra en Nedgang, der var til Kattegat, skulde vi først prøve at naa Bund og saa atter op igen. Dog klarede vi os helt godt, idet vi naaede at faa et Bad med en ekstra Dukkert i det dejlige klare vand, som virkede storartet forfriskende. Men det var ikke under de blideste Forhold, thi det var kun sten og atter Sten. For ikke Svømmere kunde det ikke gaa an at komme mer end et par Alen ud, da der straks var flere Favne Vand. Her fik vi i Grunden først et rigtigt Indtryk af at det var en eneste stor Sten, idet Klippevægen her stod lige lodret op. Forneden laa Stene paa Størrelse som et stort Hus. Det var nogle drøje Kammerater, de laa godt fast. Pladsen som her dannede Strandbred var ikke større end en almindelig Have og var helt oversaaet med Sten. Det havde været værd at dvæle lidt længere her, men det kunde ikke lade sig gøre, vi maatte paa Farten opad igen for at naa de andre. Paa dette Parti hvor Kullagaarden laa og Nedgangen var, voksede i Grunden en temmelig stor Bøgeskov med ranke kønne Træer.

I Mølle skulde vi være omkring ved Klokkeren fem og var det ogsaa paa fire nær, som først kom løbende hæsblæsende, da Dampfløjten havde kaldt et Par Gange, til stor Moro baade for

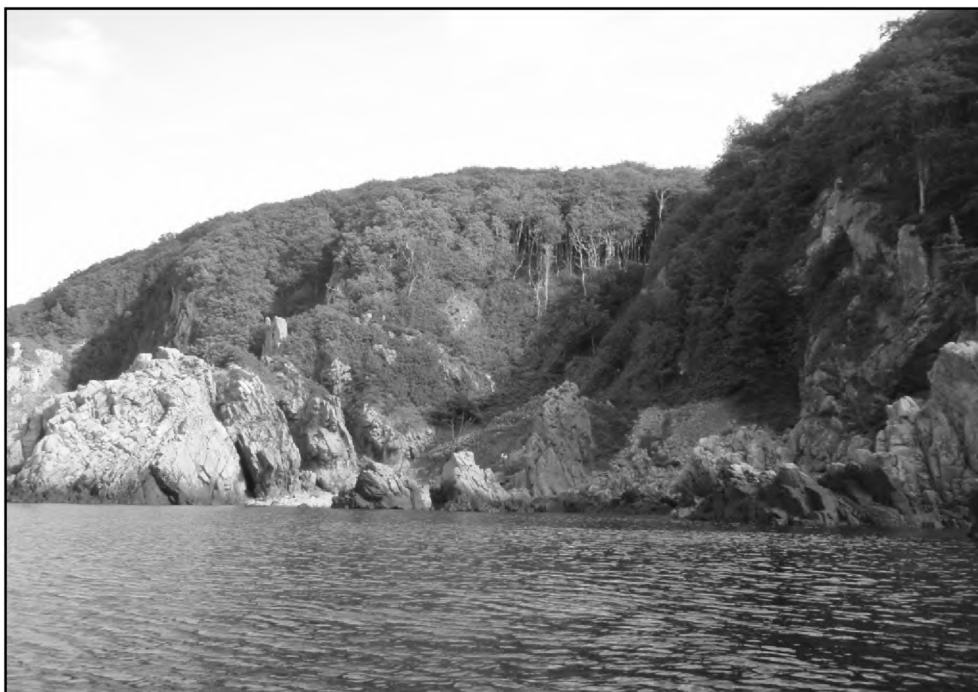
Svenskere og Danskere. Under Sang og Viften baade fra Skibet og fra Havnepladsen lagde "Bien" ud af Havnen og stævnede saa hjemad. Uvilkaarlig drages Øjet mod Kullen saa længe indtil Aftenluften lagde sit Taagesløv over den stolte Gut, som rækker saa langt ud i Kattegattets vilde Vover og byder dem Trods Aar efter Aar. Men saa kom man ogsaa til at drage Ligninger og samstille den med et Parti af vor egen Natur, nemlig Møens Klint og saa kan man dog ikke andet end sige, den bærer dog Prisen for Skønhed. Kullen var meget imponerende og ejendommelig, men alligevel saa ensformig i Farven, saa død og mørk, hvorimod Møens Klint smiler enhver i Møde som gæster den. Hyggelig lys og dog vældig imponerende rager dens hvide Kridtvægge over firehundrede Fod over Østersøens Vande, disse Vægge er saa brudte i de grønne Bælter, som Skoven danner ned ad Siderne hvor der i Tidens Løb har dannet sig Muldstoffer hvor de kan næres. Det er de lyse Bøge og det lyse Kridt, hvor det harmonerer godt sammen og smelter sammen til en Naturskønhed saa lys og hyggelig og dog mægtig i sine Former.

Men derfor havde den Tur hin femtende August en Rigdom af rige Indtryk som man aldrig vil kunne glemme.

Hjemturen gik ogsaa under Sang og Lystighed. Vi blev ført noget nærmere ind mod Sjællands Kyst som smilede os saa blødt i Møde - det var dog hjemme. Under Indsejlingen til Helsingør havn sang vi "Kong Kristian stod ved højen Mast". Henad Klokkeren ti var vi atter hjemme paa Skolen. Da Madklokkeren kaldte var det ikke forgæves, thi med god Ville forenet med god Appetit mødte vi og lod Aftensmaden smage os.

Det var alligevel en dejlig Dag!!!!!!!

Foruden denne store Fællestur var vi den syttende en Tur til Esrom Sø og Fredensborg Slot, som ogsaa var meget vellykket, da Vejret var udmærket. Der var fjorten Vogne til at føre Deltagerne til ovennævnte Steder. Vi var ti Cyklende, fire Mænd og seks Kvinder og lagde Vejen ad Grib Sø til Esrom og derfra til Fredensborg. En dejlig Cykeltur igennem nogle af Nordsjællands kønneste Punkter og i Følge med Mennesker som forstod at gøre Turen fornøjelig. Desuden var vi to Gange ude og bese Samlingen paa Frederiksborg Slot, som ogsaa var udviklende og belærende, da her bydes paa Rigdomme til Skue, som kan fortælle om Kunst og



#### Udflugt til Kullen

- "Pladsen som her dannede Strandbred var ikke større end en almindelig Have og var helt oversaaet med Sten."-

- "Paa dette Parti hvor Kullagaarden laa og Nedgangen var, voksede i Grunden en temmelig stor Bøgeskov med ranke kønne Trær."-

*cit. R.N.*

Snille og meddele lidt om Forfædres Tilværelse, samt hvorledes Udviklingen er gaaet gradvis lige ind til vore Dage.

Den sidste Gang vi var dernede, lavede vi en Afstikker om hos Hr. Vejtzmann for at se hans kemiske Samling, som var helt interessant. Hvem der havde Lyst var desuden ved Jægerbakken, Skansebakken, Fruebjerg og ved Ruinerne af Æbelholt Kloster - gamle Vilhelms Storværk.

*Nogle oplysninger om de nævnte foredragsholdere, søgt og fundet på nettet.  
Om Dissing er der intet fundet.*

**Holger Begtrup**, 1859-1937, dansk højskolemand. Efter at have været lærer på Askov Højskole grundlagde Begtrup i 1895 Frederiksborg Højskole, der i hans 30 år som forstander var en af landets førende. Hans forfatterskab og udgivervirksomhed er omfattende og omhandler navnlig Grundtvig og den grundtvigske bevægelse; han var desuden en meget anvendt folkelig foredragsholder. Kort efter Begtrups død blev Frederiksborg Højskole sluttet sammen med Grundtvigs Højskole til Grundtvigs Højskole Frederiksborg.

**Jakob E Lange**, 1864-1941, dansk havebrugskandidat, 1918-34 forstander ved Fyns Stifts Husmandsskole;

**Thomas Bredsdorff**, 1868-1922, dansk højskolemand, der gennem sin slægt havde rødder i både den danske guldalder og den grundtvigske bevægelse. Bredsdorff blev lærer hos Holger Begtrup på Frederiksborg Højskole og oprettede Roskilde Højskole 1907. Den blev en af landets mest søgte, ikke mindst pga. Bredsdorffs levende og frisindede undervisning.

**Hans Rosendal**, 1839-1921, dansk højskolemand, lærer på Grundtvigs Højskole 1859-60, forstander for Vinding Højskole 1867-92 og for Grundtvigs Højskole i Lyngby 1892-1919. Rosendal var en af sin tids mest betydelige højskolemænd, der bl.a. holdt kontakterne med den svenske højskolebevægelse levende.

**Niels Dael**, 1857-1951, dansk frimenighedspræst. Han tog ingen uddannelse, men blev i det grundtvigske højskolemiljø præget af Ludvig Schrøder og Jakob Knudsen. I 1886 blev han dansk præst i Argentina; i 1897 præst for Høve, senere også Havretjerg og Frederiksborg frimenigheder. Efter 1908 oprettede han en grundtvigsk frimenighedsskole og kirkelig folkehøjskole på gården Liselund ved Slagelse. I de sidste mange år af sit liv fungerede Dael som en art "biskop" for frimenighederne.

**K. A. Knudsen** gymnastikinspektør

K.A. Knudsen søgte med udgangspunkt i højskolen at bygge bro til skolefolk. Han blev af "den svenske fløj" i 1898 gjort til lærer på det nyoprettede årskursus i gymnastik på Danmarks Lærerhøjskole, som det hedder i dag. Det skete efter et bittert opgør med "den danske fløj", der ville have Paul Petersen, en hovefigur inden for den danske gymnastik.

Ydermere blev K.A. Knudsen i 1904 den første civile siden Nachtegall, der fik stillingen som gymnastikdirektør, landets højeste embede inden for gymnastik.

K.A. Knudsen var derfor selvskreven som forstander for Statens Gymnastikinstitut, der blev oprettet i 1911. Der gjorde han den svenske gymnastik til det centrale og søgte at holde sporten ude.



### Udflugt til Kullen

- "Ved en lille By der hedder Mølle var en lille ubetydelig Havn i hvilken "Bien" søgte ind, som en Hilsen til de af den lille Bys Indvaanere, der havde samlet sig paa Havnepladsen, sang vi "Du gamla du friska" en af Svenskerne raabte Velkommen til Sveriges Land.-"

citat R.N.

## Under sin fodrejse syd for grænsen skrev Rasmus bl. a. dette brev til Nielsine.

Lille Dannevirke 2. April 1902

Kære Ven!

Nogle Mil længere Syd paa er jeg da vundet frem i de Dage siden Du hørte fra mig sidst. Og Du kan tro, at det har været en, ja mere end prægtig Tur her ned gennem det gamle Sønderjylland. Vi er lige nu vendt tilbage fra en Tur langs Dannevirkevolden og bliver her i Kroen i Nat for i Morgen at fortsætte til Hamborg. Vi havde sat det som en Mulighed at naa over til Rhinen, men Pengene glider ud af Lommen, det kan endda ikke nytte, at vi faa dem lavet om til tyske, at gøre det kan ske uden stor Bekostning, men det klarer ikke Sagen.

Fra Hamborg tager vi efter Bestemmelsen til Hannover og derfra til Hartz. Sandsynligvis er vi hjemme omkring ved den 10. Vil Du ikke skrive et Brev og sende til Lillering, saa jeg kan faa høre fra Dig med det samme, ellers tænker jeg nok, at Du faar mit Besøg omtrent med det samme. Jeg længes efter Dig, og efterhaanden, som jeg kun hører tysk til alle Sider, (undtagen min Kammerat) bliver Længslen større.

Vi har eller kun Grund til at være særdeles veltilfredse med Turen, den har været baade skøn og indholdsrig til Dato, særlig vidunderlig rig i Sundeved, hvor vi var Gæster hos en del af de bedste danske Sønderjyder, der modtog os saa vel, at vi var som hjemme med det samme.

Et Sted var en del familie samlet, der blev sunget en Del danske Sange. Vinduer og Døre var lukkede, saa kunde det lade sig gøre. Jeg talte lidt ud fra de levende Indtryk, jeg havde faaet ved at færdes paa sønderjydske Grund, første Gang nu, samt hvilken betydning det havde, om Børnene og Ungdommen opfødtes til at tage Arven op efter de gamle.

I Gaar og i Dag er det kun det tyske Sprog, som har summet een om Ørerne, ikke det bløde, noget syngende sønderjydske, men saa faar vi at være glade i Mindet, og glade i det, at vi atter kan vende tilbage, hvor Modersmaalet Ret anerkendes, som det dog er en rig, velsignet Skat at have et Modersmaal, et Hjertebaand, og som man lærer en Smule at forstaa, hvad det er værd, naar man hører det fremmede, men særlig naar man ser, hvorledes der lides og kæmpes for at faa blot det anerkendt; at være danske kan saa godt lade sig gøre i et dansk Land, selvfølgelig med de fremmede Love og Anordninger fulgte hvad Sønderjyderne aldrig en Stund tænker paa at svige.

Jeg tør ikke paatage mig at skrive om alle de mange rejseindtryk, dels fra den skønne og rige Natur, fra Mindets Land, fra de gæve Folk vi har mødt. Jeg skal nok fortælle Dig lidt derom en anden gang, naar vi atter kan mødes. Det er i grunden underlig saaledes at være paa Farten, stadig nye Maal, naar et er naaet. Vi har saa godt som vandret hele Landet igennem fra Aabenraa til Slesvig og ud langs Dannevirke. Benene murrer derover, men endnu er det dog gaaet, og nu er vi over det værste fraregnet et Par dage i Bjerglandet Hartz. Vi skulde føre Dagbog, men Tiden er bleven for knap, og Indtrykkene for mange. Min Fælle skriver imidlertid nu, saa det sprutter til alle Sider. Takket være krostuens Pen bliver min Skrift alt andet end læselig, men Du kommer til at tænke Dig til, hvad der skal staa.

Vær nu rigtig kærlig hilset allesammen men mest dog Du min egen Nielsine.

Lev vel til vi ses.

## Også til Nielsine



Seminariet i Silkeborg

### Om et par glemte handsker fra seminarietiden i Silkeborg.

Skulde det oftere træffe sig saa,  
at du har af Handsker for mange,  
da maa du sikkert forlade dig paa  
for et Par - jeg takker dig Snese Gange,  
men ikke som disse - saa bitte smaa,  
thi de er mig dog for trange,  
du kan af dette nok lære  
at til Handsker dine  
er Hænderne mine  
dog bleven adskilligt for svære.

*Rasmus Nielsen*



### Hilsen fra Fjellerad julen 1899

Her vises dig mit Vinterhi  
min første Plads som Lærer,  
men Du det ser ved Sommertid,  
hvor Træet Blade bærer.  
Nu er det Vinter - kold og haard  
den os ved Haanden tager,  
men i dens Hjerte fødes Vaar  
og Sommer skær og fager.  
Lidt Sommersol endnu dog er  
bag Murene tilbage,  
og den uddeles til enhver,  
som vil imod den tage.  
Lidt Skoleluft i varme Ord  
og Haab saa lyse, ranke,  
tilsammen her bag Muren bor  
i Hjerte og i Tanke.

### **Et Par Bemærkninger om Gymnastikken.**

Vinteren med sine lange mørke Aftener staar nu atter for Døren og maner det Spørgsmaal frem, hvad kan der gøres, for at disse triste Aftenstunder kunne blive baade lyse og fornøjelige for den opvoksende Ungdom; thi nyttet paa rette Maade er der ingen Tvivl om, at der kan indvindes Kræfter baade legemlige og aandelige i den Tid, som ellers døses hen eller ødes paa uværdig Maade. Jeg vilde gerne med et Par Ord pege paa Gymnastikken som en Sag, der maaske mere end nogen anden er Ungdommens egen og i særlig Grad egner sig til at slutte kredt om, fordi den ikke kræver større Ofre, end enhver kan evne at være med, og ledet med Forstaaelse er den saa kernesund, at den kan give Livsmod, Renhed og Friskehed i saa stort et Maal, at det langt opvejer det Arbejde og den Overvindelse der skal til for at følge med i Gymnastiksalen. Dersom Forholdet var saaledes, at Legemets Vækst og Udvikling kunde fortsættes fra Barndommen gennem Ungdommen uden at blive hemmet eller trykket af Arbejde, daarlige Klædedragter (Korsettet) og meget andet, som man i Uforstand gør sig skyldig i, saa havde Gymnastikken kun dette, at træde hjælpende og støttende til, for at Legemet kunde fortsætte sin naturlige, harmoniske Udvikling. Nu er det imidlertid ikke saaledes. Kun hvor Legemsøvelserne ere forstaaede og anerkendte kan der være Tale om, at dette noget nær Idealet svarende kunde naas. Igennem vanemæssige, ensidige Arbejdsstillinger faa mange af vore unge Karle sat Gammelmandsstemplet paa sig i Form af runde Rygge, ludende Hoved, krumme Knæ og slæbende Gang. Det er ikke Aarene, som er Skyld i Misdannelsen af det fra Barndommen saa smukke Legeme, hvor Ryggen var ret, Skuldrene tilbagetrukne, Brystet hvælvet, ikke at tale om, at Hovedet baaret oprejst og Gangen var spænstig og let, nej Skylden maa søgges i Virkeliggørelsen af den saa almindelige fremsatte Sætning, at Gymnastik er overflødig for dem, som har praktisk Arbejde. At denne Sætning dog ikke passer er der kun alt for mange Eksempler paa. Hvorledes kan det vel være anderledes. Det daglige Arbejde er som oftest præget af Ensidighed, hvor enkelte Muskler tages i Brug paa andres Bekostning. Naar dette gentages den ene Gang efter den anden, uden at man bagefter søger at udjævne Misforholdet, følger det af sig selv, at Strækkemusklerne bliver for lange, hvorimod Bøjemusklerne helt tage Magten, og disses Herredømme gør sig gældende paa en alt andet end skøn Maade; netop her er det, at Gymnastikken saa prægtig kan udfylde og og tillige gøre godt, hvad daarlige Arbejdsstillinger lægge øde; men det vil da forstaaes, at Arbejdet fra Gymnastikkens Side er vanskeliggjort ikke saa ganske lidt. Der skal nu ikke alene føres fremad, men det tabte skal tilbagevindes, og dette sidste er egentlig det sværeste. At der dog kan naas gode Resultater er saa ofte bleven bekræftet, og ud fra denne Kendsgerning er det, at baade Mænd og Kvinder melde sig som Arbejdere i Gymnastikkens Tjeneste. Det er den bedste Opmuntring, naar de se og føle, at den Sag, de arbejde for, rummer Kræfter, der er i Stand til at kunne tilbageerobre noget af det tabte "Adelsmærke", den oprejste Gang og smukke Holdning.

Heller ikke maa det glemmes, at det gennemgymnatiserede, veludviklede Legeme har en langt større Modstandskraft overfor Sygdomme end det Legeme der er misdannet af daarlige Vanestillinger. Den Side af Gymnastikken er ikke mindre væsentlig og at den tilfulde har Krav paa, at alle skulle støtte den. Det skulde læres, at den Sag har Ærinde til os alle. Det skulde raabes saa højt, at enhver maatte erkende, at mange af de Daarligheder, man til daglig læsser paa Skæbnen, har man som oftest Misbrug af sit eget Legeme i Opvæksten at takke for. Man har ikke alene hemmet den naturlige, sunde Udvikling, men samtidig forglemt, hvad der skyldtes det smukke, velformede, smidige Legeme, som Barndomstiden gav i Arv til Ungdomstiden.

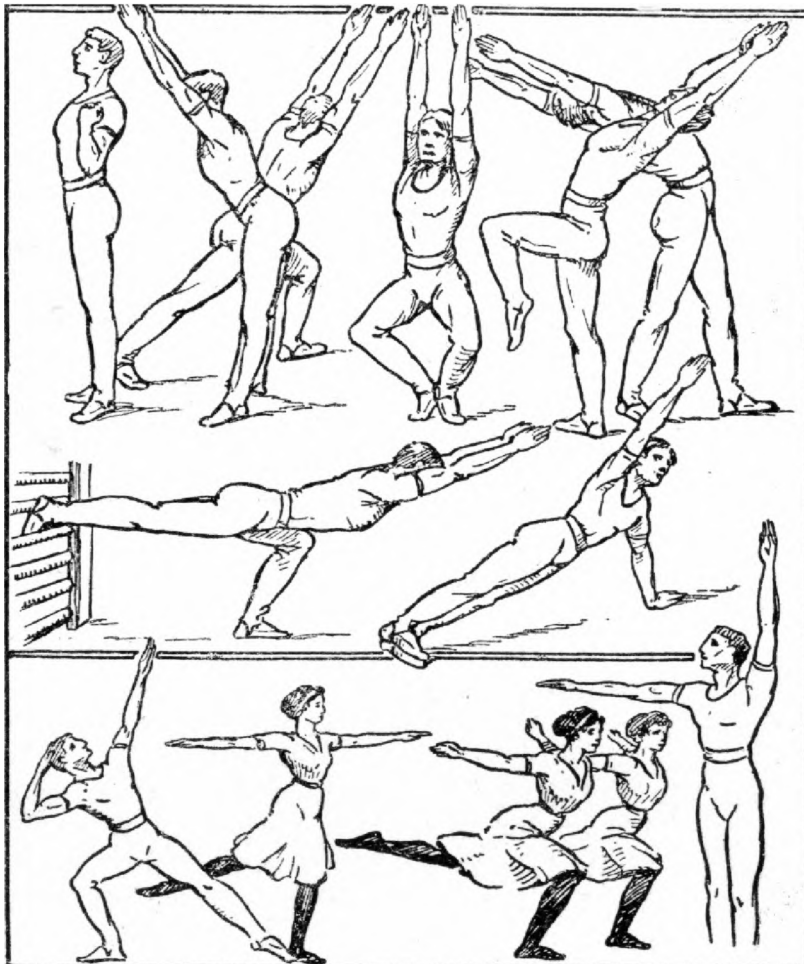
I Gymnastiksalen fordres Orden og Bestemthed, ligesom Hurtighed og Livlighed ere nogle af Gymnastikkens vigtigste Lovparagraffer. Ved mange Øvelser, særlig Spring, maa Eleven ofte sætte et kraftigt "vil" foran, om der skal naas, hvad maaske en Kammerat har naaet.

For hver gang man indordner sig under disse smaa Bud, betyder det, at Villien skærpes og deraf følgende større Handlekraft og Raadsnarhed indvindes.

Men inde i Gymnastiksalen, bag al dens villen, alt dette Selvarbejde, al denne Kappelyst, sidder en rødkindet Gut og strør Sundhed, Livsmod og ægte Ungdom ud til den, som melder sig med Lyst og Villie til at tage en Tørn med den gamle Slendrian. Endnu er det kun faa Steder, man har faaet sat den Fyr til Dørs. Store Strækninger ligge fuldstændig brok, saaledes man ikke kan fornemme, om der er Spor af en Ungdom med et følende og forstaaende Hjerte overfor de Saar, det fælles Samfundslegeme lider under. Ogsaa paa Gymnastikkens Eng, der dog er Ungdommens egen og derfor skulde være frodig og frisk, er der endnu mange mange øde og golde Pletter. Disse maa vi have med, disse maa kultiveres, disse maa tages ind til Dyrkning; thi hver Plet er Jord, der maa og skal vindes. Der er mange Opgaver, som vente paa os, de maa ikke lægges paa Hylden som os uvedkommende, Kravene de stille maa fyldestgøres, men saadanne Opgavers Løsning sove vi os ikke til, der maa arbejdes, der maa virkes og leves. Gymnastikken baade kan og vil bringe Sundhed i Sjælen som i Kroppens Verden.

Derfor til Slut dette til de unge, meld Eder ind i Rækkerne, hvor Gymnastikken kalder, læg et godt Arbejde i Gymnastiksalen og det vil i Sandhed lønne sig. Til de ældre vil jeg sige, støt Gymnastikken ved at vise interesse for den, styrk og opildn dem, som mangler Forstaaelse af denne Sags Betydning, husk, at hvad der kan vindes er intet mindre end Hjælp til at faa en livskraftig og handledygtig Slægt. Til Ungdommen i de Egne, hvor Gymnastikken ikke er

kommen i Gang, vil jeg sige, I har meget godt i Vente, men lad det ikke vare for længe inden I fylke Eder sammen, husk, at hver Dag er en del af den kostbare Tid, som nyttet paa rette Maade bringer Velsignelse og Lykke over Slægten.



Øverst:  
Gymnastiske øvelser efter  
H. Lings System

Nederst:  
Gymnastiske øvelser efter Niels  
Buks System, lærer ved delings-  
fører-skolen i Ollerup.

*ill. fra Store Nordiske  
Konversations Leksikon*

## **Rasmus Nielsen som Lærer.**

### **Vidnesbyrd af en gammel Elev**

Af Skoleforstander Stig B. Skole, Hjørring private Skole.

Naar jeg i disse Aar hører Tale om de store Summer, der i vor Tid ofres paa de nye Skoler, maa jeg somme Tider tænke tilbage paa et beskedent Skolehus to Mil Vest for Aarhus. Lillering Friskole var bygget omkring Aarhundredeskiftet af Byens Beboere, hvoraf en Del var virkelig interesserede Friskolefolk, der satte Pris paa at faa deres "egen Skole", mens andre støttede Friskolen, fordi deres Børn ellers skulde gaa den lange Vej til Hørslevbole Skole. Skolen rummede en efter Tidens Forhold ret pæn Skolestue samt en lille lejlighed til Læreren.

Degnen - som Læreren i Friskolen altid kaldtes - var, da jeg i 1909 kom i Skolen, en meget lille Mand af Skikkelse. Han havde dengang allerede været nogle Aar i Pladsen, saa han var godt kendt af Folk. De fleste syntes, han var en flink Mand, men han kunde til Tider, sagde man, være noget "stikken", naar man fremsatte sine Meninger, der ikke sjældent afveg fra de gængse. Derfor var der ogsaa nogle, som ikke syntes om ham, og de fortalte med Skadefryd, at han nok ikke engang havde nogen rigtig Lærereksamen, saa han var nok "dumpet". Hvad dette betød, havde vi Børn kun en vag Forestilling om, men Tonen, det blev sagt i, var nok til at lade os forstaa, at det i hvert Fald var noget slemt.. Siden fik jeg at vide i mit Hjem, at det nu ikke var rigtigt, at han var dumpet, men derimod var det rigtigt, at han ikke havde taget nogen Eksamen, men i en Friskolekreds saa man absolut ikke paa det som et Minus for en Lærer dengang.

Men selv om Rs. Nielsen paa den Tid, da jeg kom i Skole, ikke var blevet nogen stor Mand endnu paa Egnen, var han dog de fleste Steder en velkommen Gæst, fordi han var en Mand med Kendskab til mange Ting og Interesse for endnu flere Ting; dertil kom, at han var yderst hjælpsom og aldrig sparede sig, naar han kunde hjælpe andre. Skulde for Eks. noget saa ualmindeligt ske, at en Vinstok skulde plantes, eller tænkte man paa at holde Bier - ja, saa var det naturligt at gaa til Degnen.

Da jeg skulde begynde at gaa i Skole, kendte jeg allerede Rs. Nielsen godt fra mit Hjem, og hans Søn var min bedste Legekammerat; det kunde derfor ikke falde mig ind at være bange for ham. Men jeg var ganske forfærdelig genert og led ikke saa lidt derved. Alligevel varede det ikke længe, før jeg blev saa glad for at gaa i Skole, fordi Rasmus Nielsen paa sin taktfulde Vis forstod at faa baade mig og de andre med i Skolearbejdet, skønt Klassen, som det ofte er Tilfældet i en Landsbyskole, var besøgt af de mest forskelligartede Elever, lige fra aanssvage til særdeles begavede.

En videre Horisont end de flestes og en fremragende Evne til at fortælle var vel nok de Egenskaber, der kendetegnede Rs. Nielsens Undervisning. Den sidste Egenskab gjorde det muligt for ham fuldtud at følge Friskolens Princip ved ikke at give Lektier for. Han fortalte saa levende Bibelhistorie og Historie, at enhver kunde huske det og genfortælle det i næste Time i Faget. Da jeg som 16-aarig kom til at læse, lød Overskriften paa en af mine første Hjemmestile: "Fortæl om een eller flere danske Dronninger". Jeg skrev om Dronning Dagmar og Christian den Syvendes ulykkelige Dronning: Karoline Mathilde. - Læreren blev forbavset over indholdet i min Stil og spurgte, hvor jeg havde læst saa meget Historie. I Virkeligheden havde jeg intet læst, men gengav kun, hvad Rs. Nielsen havde fortalt. - I det hele taget viste det sig, at jeg i alle Landsbyskolens Fag og desuden i Botanik fuldtud stod paa Højde i Kundskaber med Eleverne i Eksamensskolen, der havde brugt masser af Tid til Lektier, mes jeg aldrig havde haft



andet Hjemmearbejde end Tabellen. Det var ikke, fordi jeg var en særlig stor Begavelse, der var netop flere i min Klasse i Lillering Friskole, der var dygtigere end jeg, men Rs. Nielsen var afgjort en meget dygtig Lærer.

Vi gamle Elever kan se tilbage paa mange lyse Timer i den lille Landsbyskole, især naar Degnen fortalte, enten det saa var om Mænd og Kvinder, der havde levet, eller det var om Planter, for ogsaa her forstod han at gøre Emnet interessant. Og saa var det maaske, naar alt kommer til alt, ikke engang den faglige Undervisning, der gjorde ham til en værdifuld Lærer. Men for mig som for mange har selve den personlige menneskelige Paavirkning betydet endnu mere, og Rs. Nielsen blev, som Aarene gik, fra at være min gamle Lærer til min faderlige ven, som jeg altid kunde komme til og hente gode Raad hos.

Det Karaktertræk, som jeg i Aarenes Løb lærte at skatte hos Rs. Nielsen, var maaske netop det, der gjorde os trygge som Børn i Skolen hos ham: Det var hans store Redelighed. Maaske kunde han, naar han var ude for at agitere, for Eks. for Afholdssagen, somme Tider blive spidsfindig i sine Postulater. men en Overdrivelse i den Hensigt at skaffe sig personlig Vinding eller Fordel - det var utænkeligt for ham. Han var ikke den store intellektuelle Begavelse, der i en Haandevending kunde overse Problemerne; men med sin uhyre Arbejdsevne kunde han tage Problemerne op til Behandling, og i de sene Nattetimer blev adskillige løst og mange Taler og Artikler skrevet. Og den lille Mand, der aldrig fik sin Lærereksamen, blev efterhaanden en stor Mand. Han blev en anset og stor Mand paa sin Egn, men for mange af hans gamle Piger og Drengene blev han først og sidst en stor Mand, fordi han i en Tid, da Uvederhæftighed og Brutalitet syntes at skulle fejre de store Triumfer i Politik og Samfundsliv, kunde bevare og efterleve sin Idealisme. Nogle smilede vel, naar han i sin Rigsdagstid kaldte sig Husmand. Men naar han, mens han var Rigsdagsmand, var hjemme paa sin Ejendom, udførte han stadig i sin gammeldags blaastribede Skjortebluse fra tidlig Morgen til sen Aften sit Arbejde som Husmand, og aldrig skulde en Arbejder eller Husmand hos ham mærke, at han regnede sig for mere end dem.



Lillering Friskole omkr. 1911. Rasmus Nielsen har den yngste, Kirstine f. 1909, på armen. De fire ældste er Svend Aage, f. 1903, Elisabeth f. 1904, Rigmor f. 1905 og Niels f. 1907.

Kvinden på billedet er ikke Nielsine.

# Det politiske liv

## Sognerådet



### Harlev sogneråd 1917-21

Rasmus Nielsen står yderst til højre.

Af de øvrige kendes kun navnet på Rasmus Porse, Harlevholm,  
som sidder på bænken til venstre.

Formanden var Carl Jensen, Stallinggaard, Taastrup  
og et andet medlem Kristoffer Hansen, Taastrup

---

### Brev til Nielsines bror Anton i Varde.

Kære Anton!

Jeg havde saa smaat tænkt på at besøge Dig efter Landstingsvalget i Herning, men saa fik jeg Tilbud om at køre i Bil baade hen og hjem, saa maatte Vardeturen udsættes. Desværre er jeg kommen lidt uheldig af Sted, idet jeg fik Opfordring af en Redaktør, vistnok "Ribe Amts Folkeblad", Varde om at sende mit Fotografi til Bladet. Vil Du ikke gøre mig den Tjeneste, forsaavidt den opgivne Adresse passer, da at aflevere Brevet helst til Redaktøren selv, men det maa selvfølgelig ikke være til det radikale Blad, om I har en saadan Herlighed i Varde. Jeg rejser saa til København i Morgen og skal begynde i Rigsdagen paa Onsdag.

Alt er vel og godt her hos os. Vi haaber Du har det udmærket, har forresten ofte ventet dig hertil.

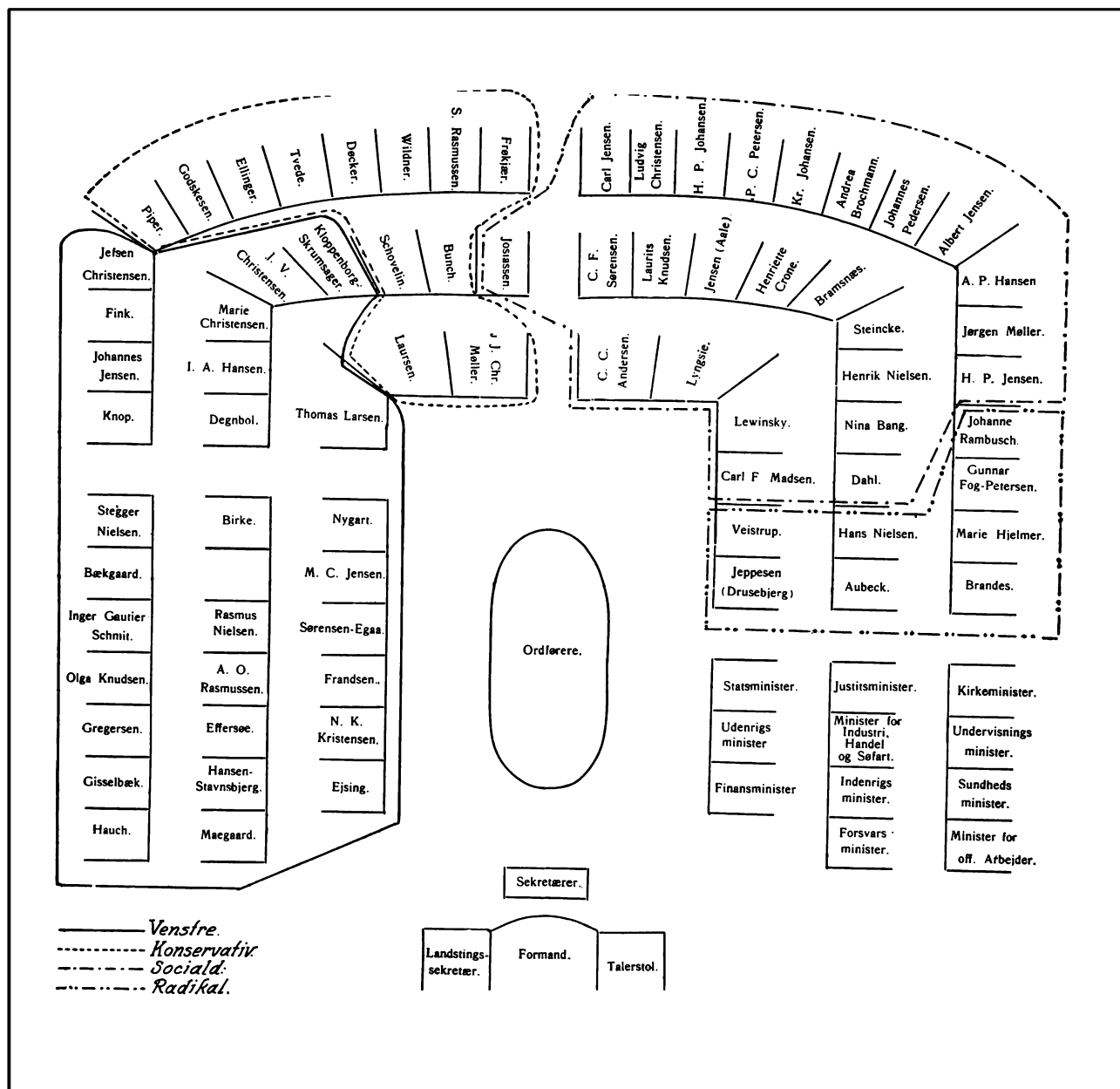
Venligst Hilsen  
Rasmus Nielsen

Lillering v. Harlev 14/8 1920

Ny Adresse: Landstinget

# Landstinget

## Plan over Landstingssalen i Rigsdagens 79de ordentlige Samling 1926-27





## Landstinget

- førstekammeret i det danske parlament 1849-1953, Rigsdagen. Under Junigrundloven 1849-66 valgtes de to kamre, Landstinget og Folketinget, af samme vælgerkorps, men valget til Landstinget var indirekte og stillede større krav til valgbarheden, fx en vis indtægt. Tingene var ligestillede i lovgivningsarbejdet, men finanslovsforslaget skulle først forelægges i Folketinget, hvilket gav dette en faktisk fordel. Med Grundloven af 1866 fik Landstinget en delvis aristokratisk karakter pga. valgeregler, der begunstigede de store grundbesiddere, og som følge af indførelsen af 12 kongevalgte landstingsmænd (af de i alt 66 medlemmer). De to tings kompetence forblev i øvrigt uændret. Den meget forskellige sammensætning af tingene og en manglende grundlovsmæssig regulering af deres rolle i forbindelse med regeringsdannelser bidrog til den forfatningskamp, der afsluttedes med Systemskiftet 1901. Systemskiftet indførte folketingsparlamentarismen, hvorefter Folketingets flertal alene er bestemmende for regeringsdannelsen, men Landstinget kunne fortsat hævde sin ligeberettigelse i den almindelige lovgivning.



Med Grundloven af 1915, der også gav kvinder valgret til Rigsdagen, mistede Landstinget sin delvis aristokratiske karakter. Den partimæssige sammensætning af de to ting var imidlertid fortsat forskellig, da 1/4 af medlemmerne valgtes af det afgående Landsting og de øvrige ved indirekte valg af de folketingsvælgere, der var fyldt 35 år; valgretsaldern til Folketinget var kun 25 år. Valgperioden for Landstinget var otte år mod Folketingets fire år, således at halvdelen af medlemmerne afgik hvert fjerde år. Først med valget i 1936 skabtes ensartet partimæssig sammensætning af de to ting, hvilket bidrog til at kølne interessen for bevarelse af Landstinget, der historisk set havde virket til fordel for etablerede interesser. Grundloven af 1953 afskaffede Landstinget. Til gengæld indførtes mulighed for, at 1/3 af Folketingets medlemmer kan kræve et vedtaget lovforslag (med visse undtagelser) sendt til endelig afgørelse ved en folkeafstemning. Muligheden udnyttedes i 1963 til forkastelse af fire jordlove.

*fra Gyldendals "Den store danske"*

## **Som ordfører for sin gruppe fremlagde Rs. Nielsen i perioden 1920-1936 følgende lovforslag**

- 1920-21 om midler til Statshusmandsbrug. (Vigtigt at fastholde landbrugets ungdom ved at skabe mulighed for, at den kan få egne hjem. Tilhænger af princippet fri ejendomsret i stedet for statsfæste)
- 1921-22 om Statshusmandsloven (yderligere 12 mill. blev stillet til rådighed for udstykningen. Brugene skulle have en størrelse at de kan danne grundlag for selvstændige hjem. Brug, som er for små, bør have mulighed for at erhverve tillægsjord.)
- 1922-23 (Erhvervskrise, fald i Verdenskonjunkturerne)  
om en forhøjelse af matrikulstaksterne, om at statstilskud til dyrskuer m.v. sættes ned (enhver stand må klare sig selv uden statsstøtte) om at mejerierne selv betaler for kontrollen med eksportsmørrets kvalitet.
- 1923-24 om udstykning, samt vilkår for salg af jord i offentlig eje. (tilfredshed med ligestillingen mellem statsfæste og frit ejerskab samt muligheden for ejere af husmandsbrug under 2 ha. til at opnå statsstøtte til køb af tillægsjord i fri handel eller jord i off. eje. samt adgang til forskudsudbetaling af statslånet når bygningen var under tag, hvorved de dyre sparekasse- og kautionslån kunne undgås).
- 1924-25 om bekæmpelse af bipest, om begunstigelse for driftslåneforeninger for mindre landbrugere (fremsat af landbrugsminister Bording).
- 1925-26 om handel med smør hvorved kontrollen skærpedes. Fik indført bestemmelsen om forbud mod fremstilling af fedtemulioner i mejerilokaler, dette for at forebygge mistanke om smørforfalskning.  
om fæstegods' overgang til selveje og om brug af huse på landet.
- 1926-27 om begrænsning af den kommunale pligtkørsel samt om kontrol med mælkekonserver.  
om bekæmpelse af smitsomme sygdomme og skadedyr i landbruget samt om nedsettelse af og skærpet kontrol med indvaliderenten.
- 1927-28 om driftslåneforeninger for mindre jordbrugere.
- 1928-29 om delvis ophævelse af kommunalt pligtarbejde, dog undtaget snekastningen, om grundforbedringsarbejder som bekæmpelse af arbejdsløsheden på landet, om støtte til arbejdsløses højskoleophold, om ændring af margarineoven og lov om handel med smør og fremmede landbrugsprodukter.  
(Det blev forbudt margarinefabrikker at fremstille flødeis, som blev forebeholdt mejerierne - afvikles over 5 år).
- 1929-30 om grundforbedringsarbejde og kommunalt pligtarbejde, om smør og margarine samt om bekæmpelse af tuberkulose hos fjerkræ, om salg af indenlandske haveprodukter.

- 1930-31 om udførsel af levende husdyr.
- 1931 sommeren. Medlem af en Grønlands-delegation. Vedr. bl. a. en Færingehavn på Grønland.
- 1931-32 (Landbrugskrise)  
Flere forslag om forlængelse af love, fra tidligere ordførerskaber: udførsel af husdyr, husdyravlens fremme, ny færingehavn på Grønland.  
om tillæg til lov om ekstraordinære foranstaltninger i anledning af landbrugskrisen.  
(Venstre gik med mod at opnå nedsættelse af amtskatterne for 1923-33 med et halvt års skat.)
- 1932-33 Statshusmandsloven, om oprettelse af frugtavlskolonier som bek. af arbejdsløsheden, om udførsel af landbrugsprodukter og om større kontrol med kød- og mælkekonserves, om pensionering af lærere ved friskoler og efterskoler, om færingehavnen på Grønland.
- 1933-34 Statshusmandsloven.
- 1934-35 7 forslag: - om udførsel af husdyr, om frugtplantager, om driftlånsforeninger, om inddrivelse af skatter på Færøerne, om forlængelse af leje- og forpagtningstiden for huse på landet, om Værneting for Østgrønland samt om Færingehavnen i Vestgrønland.
- 1935-36 om husdyravl og husdyrbrug.



Statshusmandsbrug op ført omkr. 1920



## **Rasmus Nielsens Virksomhed i Landstinget 1920-1936.**

Af Rigsdagsbibliotekar Magnus Sørensen.

- fra *Mindebogen 1952*

Sønderjyllands Genforening med Moderlandet 1920 gjorde det nødvendigt at ændre Grundloven for at muliggøre Sønderjydernes Indtræden i Danmarks Rigsdag. Efter Paaskekrisen og Folketingsvalget 26. April, hvor Det radikale Venstre maatte betale Omkostningerne ved Socialdemokraternes Generalstrejkeproklamation med et Tab af 14 Mandater, og hvor Venstre gik frem fra 45 til 49 Mandater og de Konservative fra 21 til 28 Mandater, havde Neergaard dannet et Venstreministerium, som med de Konservatives Støtte kunde regne med et Flertal i Folketinget paa 80: Venstre, Konservative og Erhvervspartiet, mod 59, 42 Socialdemokrater og 17 Radikale. Den 17. Maj fremsatte Neergaard et Forslag til Ændringer af Grundloven med Henblik paa Sønderjyllands Indlemmelse. Det var udformet i Overensstemmelse med det Forslag, Flertallet i det til Behandling af Zahles Grundlovsforslag nedsatte Fællesudvalg af de to Ting havde tiltraadt. Da Zahles Grundlovsforslag var blevet vedtaget med forskellig Ordlyd i de to Ting, var det bortfaldt før Paaskekrisen. Under Behandlingen af Neergaards Forslag stillede Socialdemokraterne Forslag om Indførelse af Republik, men tiltraadte subsidiært de Radikales Forslag om Opløselighed af Landstinget, 25 Aars Valgretsalder til Landstinget og Valg af de landstingsvalgte Medlemmer af det nye i Stedet for af det afgaaende Ting. Neergaard erklærede, at Ministeriet ikke vilde modtage Ændringsforslag, om hvilke der ikke kunde opnaas Enighed mellem de fire store Partier, og de Radikale bøjede sig derefter og stemte for Neergaards Forslag, medens Socialdemokraterne undlod at stemme.

Efter Grundlovsforslagets Vedtagelse blev nu Rigsdagen opløst, for at en nyvalgt Rigsdag kunde bekræfte den nye Grundlov, som derefter skulde til Folkeafstemning. Folketingsvalg afholdtes 6. Juli, Valgmandsvalg til Landstinget 30. Juli og Landstingsvalg 10. August. Ved dette Landstingsvalg kom den store Forskydning i Partistillingen ogsaa til Udtryk i Landstinget, idet Venstre vandt 5 Mandater og fik 31, Socialdemokraterne vandt 4 og fik 19, Det konservative Folkeparti tabte 2 Mandater og fik 14, Det radikale Venstre tabte 5 og fik 7, medens 3 Mandater uden for Partierne reduceredes til eet, Færingen Patursson, der gik i Valggruppe med de Radikale.

Ved Valget i Herning blev Husmand Rasmus Nielsen, Lillering, valgt til Landstinget som Medlem for 5. Kreds. Han var Formand for Harlev-Framlev Venstrevælgerforening og for Venstres Organisation i Skjoldelev-Kredsen. Efter at have været Friskolelærer i Lillering 1901-16 havde han i 1920 købt et lille Husmandsbrug paa 4 Tdr. Land. Han havde arbejdet for Afholdssagen gennem en Aarrække, var Formand for den lokale Afholdsforening og for Framlev Herreds Afholdskreds og havde siden 1906 været Kasserer og Forretningsfører for Brugsforeningen, samt siden 1917 Medlem af Sogneraadet. Han var saaledes velkølet i offentligt Arbejde.

Den 18. August mødtes den nyvalgte Rigsdag i Fællessalen paa Christiansborg til en overordentlig Samling. Statsminister Neergaard oplæste det kgl. aabne Brev og opfordrede Tingene til at konstituere sig. Landstingets Aabningsmøde lededes af Alderspræsidenten, den 82-aarige Peter Bojsen. Efter Godkendelsen af Valgene og efter at Højesteretssagfører Frits Bulow var valgt til Formand, tog Tinget fat paa Arbejdet. I den korte Samling, der varede til 17. September, vedtoges foruden Grundloven 18 Lovforslag. Da Grundlovsændringen var vedtaget og endeligt bekræftet ved en Folkeafstemning den 6. September med 47,5 pCt. Ja-Stemmer samt stadfæstet ved Kongens Underskrift 10. September, blev Rigsdagen atter opløst. Den ringe Deltagelse i Folkeafstemningen skyldtes især Socialdemokraternes Passivitet. Nemesis ramte Partiet ved Folkeafstemningen 23. Maj 1939 om det Stauning-



Christmas Møllerske Grundlovsforslag, hvor Venstres Passivitet bevirkede, at Forslaget faldt, idet der manglede 0,54 pCt. Ja-Stemmer i de 45 pCt., en Grundlovsændring kræver.

Ved Landstingsvalget i Herning 1. Oktober 1920 valgtes Rasmus Nielsen paany, denne Gang for en Periode af 8 Aar. I det nyvalgte Landsting fik Venstre 33, de Konservative 13, Socialdemokraterne 22 og de Radikale 8 Mandater. Det venstre-konservative Flertal i Landstinget holdt til 1936.

Den 5. Oktober 1920 fandt Rigsdagens højtidelige Aabning Sted i Fællessalen paa Christiansborg, hvor de sønderjydske Medlemmer for første Gang gav Møde. Kongefamilien ankom i Gallakaret til Christiansborg, eskorteret af Gardehusarer, og i Trontalen bød Kong Christian Sønderjyderne et hjerteligt Velkommen i Danmarks Rigsdag. Om Aftenen var Rigsdagens Medlemmer indbudt til Aftenselskab paa Amalienborg med efterfølgende Festforestilling i Det kgl. Teater. Det var saaledes en festlig Modtagelse, den lille stiltfærdige Husmand fra Lillering blev mødt med til det egentlige politiske Arbejde, han nu skulde tage Del i.

Forfatteren, Redaktør Chr. Reventlow, der var Folketingsmand for Maribokredsen 1906-10, valgt som Løsgænger, fortæller, at da han første Gang traadte ind i Folketingssalen i Fredericiagade, kom den gamle Konservative, Ungkarl Lars Dinesen, hen og hilste paa ham, kiggede undersøgende paa ham og sagde: »Unge Mand, lyt til et godt Raad fra en gammel Politicus: De skal aldrig lade en god Lejlighed til at tie stille gaa fra Dem!« Raadet er sikkert godt for en nyvalgt Folketingsmand; utvivlsomt har flere Politikere talt sig ihjel end tiet sig ihjel i Folketinget, denne vort Lands mest kritiske Tilhørerkreds. Men for en nyvalgt Landstingsmand er Raadet overflødigt. Det ligger i Luften, i den klare, lidt kølige Luft i den hvide, fornemme Sal, at her skal Talen være kort, afdæmpet, saglig og nøgtern. Den 48-aarige Husmand gik nu ind i det politiske Arbejde inden for de Omraader, der havde hans Interesse: Landbrugets Vilkaar, særlig Husmandssagen, Skolelovgivningen, kommunale Anliggender og - senere - Grønlands Forhold. Han fordybede sig grundigt i de Sager, han fik med at gøre, og uden at være nogen blændende Taler var hans Redegørelse for Sagerne altid baaret af solid Viden og af en sikker Opfattelse af det væsentlige, grundet paa praktisk Kendskab til Forholdene.

I den første Samling, 1920-21, var han Venstres Ordfører ved Behandlingen af et Lovforslag om Midler til Statshusmandsbrug. Han pegede her paa, hvor vigtigt det var at fastholde Landbrugets Ungdom ved at skabe Mulighed for, at den kunde faa egne Hjem. Den bør dog selv gøre en Indsats ved Opsparing af Midler. Iøvrigt erklærede han sig som Tilhænger af Princippet fri Ejendomsret i Stedet for det ved 1919-Loven indførte Statsfæste. I løbet af Samlingen deltog han i Arbejdet i 7 Udvalg vedrørende forskellige Love.

I Samlingen 1921-22 var han atter Ordfører for Statshusmandsloven, hvorved yderligere 12 Mill. Kr. blev stillet til Raadighed for Udstykningen. Han pegede paa, at allerede den første Statshusmandslov 1899 havde det Formaal at modvirke Indvandringen fra Land til By med dens uheldige Følger for Erhvervslivet, og det havde stadig siden været nødvendigt at fremme Udstykningen for at opnaa dette. Brugene burde efter hans Mening have en saadan Størrelse, at de kan danne Grundlag for selvstændige Hjem, og de for smaa Brug burde have Adgang til at faa Tillægsjord.

Samlingen 1922-23 prægedes af den Erhvervskrise, der fulgte med Faldet i Verdenskonjunkturerne. "Vandene sank«. Landmandsbanken havde maattet rekonstrueres, og talrige stolte Foretagender strandede. Pengene blev knappe, Staten havde Underskud og maatte ned med Udgifterne og se sig om efter nye Indtægtskilder. Rasmus Nielsen var Ordfører for et Forslag om en Forhøjelse af Matrikulstaksterne og et om Nedsættelse af Statstilskud til Dyrskuer m. v. Landbruget var, udtalte han, principielt af den Opfattelse, at enhver Stand maat-

te klare sig selv uden Støtte fra Staten. Med denne Motivering anbefalede han ligeledes et Forslag om, at Mejerierne selv betalte for Kontrollen med Eksportsmørrets Kvalitet.

1923-24 var Rasmus Nielsen atter Ordfører for Forslagene om Udstykning, samt om Vilkaar for Salg af Jord i offentligt Eje. Han udtalte sin Tilfredshed med, at der ved Forslagene skabtes Ligestilling for de to Brugsformer: Statsfæste og frit Eje, samt med den Adgang, der blev givet for Ejere af Husmandsbrug under 2 ha til at opnaa Statsstøtte til Køb af Tillægsjord i fri Handel eller af Jord i offentligt Eje. Han var ogsaa glad for, at de nye Statshusmænd fik en friere Stilling over for Jordejere og Bygmestre ved, at der blev givet dem Adgang til Forskudsbetaling af en Del af Statslaanet, saa snart Bygningen var under Tag, hvorved de kunde spare dyre Sparekasse- og Kautionslaan. Han var lidt betænkelig ved, at Laanesagernes Afgørelse centraliseredes under Jordlovsudvalget, men indrømmede, at man derved fik en mere ensartet Behandling af Laanesagerne. Under Forhandlingen fastslog Socialdemokraten Jensen-Aale, at Grænsen for et Statshusmandsbrug burde sættes ved Brug, hvor der ikke benyttes fremmed Arbejdskraft.

Ved Folketingsvalget 11. April 1924 skiftede Flertallet, idet Socialdemokrater og Radikale tilsammen fik 75 Mandater. Rasmus Nielsen var Venstres Kandidat i Skivekredsen og fik med Bertel Dahlgaard og Socialdemokraten A. C. Mortensen som Modkandidater 1619 Stemmer, hvorved han blev 2. Stedfortræder i Kredsen for sit Parti. Stauning dannede et socialdemokratisk Ministerium. Rasmus Nielsen var Ordfører for et Forslag om Bekæmpelse af Bipest og et om Begunstigelse for Driftslaaneforeninger for mindre Landbrugere, begge fremsat af Landbrugsminister Bording. Han udtalte, at Spørgsmaalet om Driftslaaneforeninger først var rejst af Venstre for et lille halvt Aarhundrede siden og dukkede op før Folketingsvalgene i 1918 og 1924, men de Midler, som da blev stillet til Raadighed, slog ikke til. Husmændene maatte staa solidariske med en fælles Garantium for eventuelle Tab. En Kritik af Venstres Holdning i 1918 afviste han med at anføre, at Forslaget den Gang bar Præg af »Valgflæsk« og skulde jages igennem, hvorved det fik en daarlig Formulering. Midler, der indkom som Afdrag, burde stilles til Raadighed til nye Udlaan.

I Samlingen 1925-26 var Rasmus Nielsen Ordfører for et Lovforslag om Handel med Smør, hvorved Smørkontrollen skærpedes. Han fik indført en Bestemmelse om Forbud mod Fremstilling af Fedtemulsioner i Mejerilokaler for at forebygge enhver Mistanke om Smørforfalskning. Endvidere var han Ordfører for Lovforslaget om Fæstegods' Overgang til Selveje og for Lov om Brug af Huse paa Landet, hvor han ankede over, at Forslaget først kom til Landstinget Dagen før, det skulde træde i Kraft. Han anbefalede Vedtagelse, medens de Konservative af principielle Grunde gik imod, men dog undlod at standse Loven ved at forlange Forretningsordenens Frister overholdt, hvorved de kunde have hindret dens Gennemførelse.

Ved Begyndelsen af Samlingen 1926-27 fremsatte Stauning Forslag til Bekæmpelse af den økonomiske Krise, som var en Følge af Kroneværdiens Stigning og de dermed faldende Eksportpriser, men de Radikale under Ove Rodes Ledelse vilde ikke støtte Forslagene, der bl. a. gik ud paa en ekstraordinær Formueafgift, og Følgen blev, at Stauning udskrev Valg til Folketinget 2. December 1926. Det resulterede i, at Flertallet skiftede, idet Socialdemokraterne tabte 2 og de Radikale 4 Mandater. Madsen-Mygdal dannede nu et Venstreministerium. Rasmus Nielsen var under Samlingen Ordfører for et Forslag om Begrænsning af den kommunale Pligtkørsel og et om Kontrol med Mælkekonserves. Under Behandlingen af dette Forslag gav han Madsen-Mygdal en Næse, fordi Forslaget ikke rettidigt var kommet til Behandling i Landstinget, idet Loven udløb forinden. Han var endvidere Ordfører for et Forslag om Bekæmpelse af smitsomme Sygdomme og Skadedyr i Landbruget og - for første Gang - for et socialt Forslag, et Forslag om Nedsættelse af Invaliderenten og om en skærpet

Kontrol. Partiets sædvanlige Ordfører, Ejsing, var blevet syg. Forslaget var et Led i Madsen-Mygdals »Nedskæringspolitik«, der nødvendiggjordes af den større Kroneværdi. Rasmus Nielsen gjorde opmærksom paa, at forskellige Misbrug havde gjort Loven upopulær, hvorfor en skærpet Kontrol var nødvendig. Som det hidtil var praktiseret, var visse Aandssvage inddraget under Loven, men dette var uberettiget, idet Loven var en Forsikringslov, bl. a. baseret paa Bidrag fra Arbejdsgiverne. Det drejede sig dog kun om 650 Invaliderentyndere af ca. 20.000 Aandssvage. Efter gentagne Ændringer i Landsting og Folketing enedes Tingene om, at Nedskæringen skulde ske gradvis. Som Ordfører for Stashusmandsloven, hvor Kronebeløbene ligeledes blev nedsat, udtalte han sin Tilfredshed med, at der var opnaaet et godt Samarbejde mellem Amtskommissionerne og Jordlovsudvalget, og med at de to Brugsformer stilledes lige. 1927-28 var Rasmus Nielsen atter Ordfører for Lovforslaget om Driftslaaneforeninger for mindre Jordbrugere. Den med Kronehævningen fulgte Landbrugskrise gjorde det rimeligt at støtte det mindre Landbrug. De samvirkende danske Husmandsforeninger havde foreslaaet, at Staten skulde dække Halvdelen af eventuelle Tab i Driftslaaneforeningerne, selv om der ikke var oprettet Reservefonds, medens Laanerne solidarisk dækkede den anden Halvdel, og Rasmus Nielsen anbefalede dette. Endelig var han Ordfører for Loven om Jordlodder til Landarbejdere. I Samlingen 1928-29 var han Ordfører for Lovforslaget om delvis Ophævelse af kommunalt Pligtarbejde, hvor han støttede den af De samvirkende Sogneraadforeninger fremførte Tanke om, at Byrderne ved Pligtkørslerne fordeltes mere ligeligt paa Skatteyderne, idet Stationsbyernes Vækst og den stigende Udstykning mere og mere begrænsede Kredsen af dem, der skulde udføre Pligtkørsel; Snekastningspligten fandt han det derimod rimeligt at beholde. En Lov om Grundforbedringsarbejder fandt han særlig betydningsfuld for Bekæmpelsen af Arbejdsløsheden paa Landet; da den sædvanlige Ordfører var forhindret, overtog han Opgaven som Ordfører for Loven om Støtte til Arbejdsløses Ophold paa Højskoler, og endelig var han Ordfører for et Forslag om en Ændring af Margarine-loven og Lov om Handel med Smør og fremmede Landbrugsprodukter. Det blev herved forbudt Margarinefabrikker at fremstille Flødeis, hvilket skulde forbeholdes Mejerierne, medens kunstig Flødeis (*nogen tekst mangler*) at give Mejerierne et Monopol, men opnaaede kun at faa Forslaget ændret, saa Afviklingen af Margarinefabrikernes Flødeisfremstilling skulde ske i Løbet af 5 Aar.

Efter at Christmas Møller havde »tabt Terrinen« ved at nægte at gaa med til den af Regeringen foreslaaede Nedsættelse af Militærudgifterne og derved givet Socialdemokraterne Lejlighed til at stemme Finansloven ned, blev der udskrevet Valg til Folketinget 24. April 1929, og Flertallet skiftede atter. Socialdemokraterne vandt 8 Mandater, medens Venstre mistede 3 og de Konservative 5. Stauning indledte nu et nærmere Samarbejde med de Radikale, hvor P. Munch havde overtaget Ledelsen, og Ministeriet Stauning-Munch dannedes og sad til 1940. Ved Landstingsvalget 21. September 1928 var Rasmus Nielsen blevet genvalgt for nye 8 Aar. Venstre tabte 3, og Socialdemokraterne vandt 2 Mandater, men det borgerlige Flertal holdt. I 1929-30 var Rasmus Nielsen atter Ordfører for Lovforslagene om Grundforbedringsarbejder og om kommunalt Pligtarbejde, Lov om Smør og Margarine, samt Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Fjerkræ. Endelig var han Ordfører for Lov om Salg af indenlandske Haveprodukter, hvorved der indførtes offentligt Auktionssalg af standardiserede Havesager. 1930-31 havde han kun Ordførerskabet for Lov om Udførsel af levende Husdyr, hvor han fik Landbrugsminister Bording til at gaa ind paa, at Ministeriets Fastsættelse af Bøder skulde kunne appelleres til Domstolene.

I Sommeren 1931 fik Rasmus Nielsen den Oplevelse at besøge Grønland. I Anledning af en ny Lov om Grønlands Styrelse havde en Delegation af Rigsdagsmænd med Vanggaard som Formand besøgt Grønland i 1923. De færøske Fiskere havde nu i flere Aar stillet Krav om en ny Støttehavn foruden »Færingehavn«, som de allerede havde, medens Grønlanderne var imod

dette og særlig mod den af Færingerne ønskede Adgang til Fiskeri i de grønlandske Fjorde. Rigsdagen besluttede derfor at lade en Delegation berejse Grønland fra Syd til Nord for ved Forhandling med Landsraadene og de forskellige Kommuneraad at danne sig et nærmere Indtryk af Forholdene. Til Medlemmer af Delegationen valgtes Folketingsmændene J. P. Olufson (Formand), fhv. Kirkeminister Th. Povlsen, V. Pürschel, Hans Rasmussen, Oluf Steen, Larsen-Badse og Færingen A. Samuelson samt Landstingsmand Rasmus Nielsen. Delegationen sejlede med Motorskibet »Disko« fra København 10. Juni og ankom til Godthaab 20. Juni, hvor den forhandlede med Sydgrønlands Landsraad og med Kommuneraadene i Distriktet, derefter besøgte Sukkertoppen, Holstenborg, Egedesminde og videre Nord paa, overalt med Forhandlinger med de stedlige Kommuneraad. 7. Juli holdt den i Godhavn Møde med Nordgrønlands Landsraad, hvorpaa Rejsen atter gik mod Syd. Overalt talte Grønlænderne frit fra Leveren om deres Vanskeligheder, og Delegationen lovede at tage sig af de forskellige Besværgelser. De danske Delegerede var særlig glade for de mange Udtryk for Troskabsfølelse mod Danmark, der kom til Orde, og som ogsaa gav sig Udslag i indtrængende Ønsker om Undervisning i Dansk for de grønlandske Børn. Det lykkedes ved Forhandlingen med Sydgrønlands Landsraad at faa dette til at gaa med til Oprettelse af den ønskede nye Færingehavn paa Betingelse af, at Færingerne een Gang for alle gav Afkald paa Kravet om Adgang til Fjordene og Kravet om Grønlændere som Medhjælpere ved deres Fiskeri.

Skønt Rejsen gennemgaaende var begunstiget af godt Vejr, havde Delegationen dog en meget uhyggelig Oplevelse, idet »Disko« ved Udsejlingen af Umanaktjorden 4. Juli i tæt Taage løb paa et kæmpestort Isbjerg. Sammenstødet skete Kl. 12 Nat, og de fleste var gaaet til Køjs, da der lød en skurende Bragen, efterfulgt af Raabet: »Alle Mand paa Dæk«. Rasmus Nielsen fortalte, at »Disko« stod oppe paa Isfoden indtil midt paa Skibet, og at Isfjeldet ragede op i Luften foran Skibet, mindst dobbelt saa højt som Formasten. Et uhyggeligt øjeblik kom, da Maskinerne begyndte at arbejde, og Skibet langsomt gled tilbage med en Krængning, der kunde tyde paa, at Bunden var slaet ud, men det viste sig lykkeligvis, at der kun var sket ringe Skade i Forstavnen. Men over Skibet ragede det uhyggelige Isfjeld, der hvert øjeblik kunde kaste kolossale Ismasser ned over det og sende det til Bunds i Fjorden. »Det var et af de øjeblikke, hvor Afstanden mellem Liv og Død kan anes, men ikke beskrives«.

Paa ægte dansk Maner sluttede den uhyggelige Oplevelse, da Faren var overstaaet, med et hyggeligt fælles Kaffebord i Salonen Kl. 2 Nat!

I Samlingen 1931-32 meldte Landbrugskrisen sig. I September blev Guldindløseligheden ophævet og Kronen nedsat som Følge af, at England 21. September havde opgivet at holde Sterlingværdien. De Konservative sluttede et Kriseforlig med Regeringen uden om Venstre om Støtte til Landbruget og de arbejdsløse Byarbejdere. Den 30. Januar 1932 gennemførtes en Lov om Foranstaltninger til Værn for den danske Valuta. Venstre gik her med, skønt Partiet var delt, idet Madsen-Mygdal gik ind for Loven, men det varede ikke længe, før Partiet blev klar over, hvilket effektivt Redskab til Herredømme over Erhvervslivet, Regeringen her havde faaet i Hænde. Rasmus Nielsen var Ordfører for en Række Forslag om Forlængelse af Love, han tidligere havde været Ordfører for: Udførsel af Husdyr, Husdyravlens Fremme, samt for Forslaget om en ny Færingehavn i Grønland. Hans vigtigste Ordførerskab var dog Behandlingen af Loven om Tillæg til Lov om ekstraordinære Foranstaltninger i Anledning af Landbrugskrisen. De Konservative og Regeringen enedes jo om den oprindelige Lov, som Venstre stemte imod, men Venstre gik nu med til Forlængelsen mod at opnaa en Nedsættelse af Amtsskatterne for 1932-33 med et halvt Aars Skat. Rasmus Nielsen udtalte, at Venstre paa visse, meget væsentlige Punkter havde maattet slække paa sine Principper, og Forslaget kunde kun være af midlertidig Karakter; anderledes dybtvirkende Foranstaltninger maatte til for at komme over, at Landbrugets Eksportindtægt, som i 1929 androg 1700 Mill. Kr., nu var faldet

til 1000 Mill. Ved Forslaget fik det mindre Landbrug forlods Støtte, Amtsskatterne lettedes, de særlig haardt ramte Kommuner fik Hjælp, og endelig fik Sønderjyderne en særlig Hjælp. Han citerede »Ekstrabladet«: »Uden Forskel maa man i Statens og Kommunens Husholdning tage Skeen i en anden Haand og i Gerning vise, at man mener det alvorligt med en Tilpasning efter Tidens forandrede Vilkaar«. Citatet vakte Socialdemokraten Jensen-Aales Misfornøjelse og foranledigede ham til at udtale Haabet om, at Rasmus Nielsen for at skabe »økonomisk Tilpasning« vilde støtte Regeringens Bestræbelser for en Nedskæring af Landbrugets Gæld. At Rasmus Nielsen blev sit Partis Ordfører i Landstinget viste, at han hørte til den Fløj af Venstre, der fandt det haabløst at holde sig uden for Arbejdet med at komme det nødstedte Landbrug til Hjælp. Han vidste, at Politik er det opnaaeliges Kunst. Søndag den 29. Januar 1933 sluttede Krag, Madsen-Mygdal og Hauch hos Stauning i Kanslergade det berømte Forlig, der blev Indledning til et Samarbejde mellem Venstre og Regeringspartierne, som førte Landbruget nogenlunde frelst gennem Kriseaarene.

I 1932-33 var Rasmus Nielsen Ordfører for Statshusmandsloven og kunde her give Udtryk for sin Glæde over, at Forslaget udjævnede de to Opfattelser, der gennem Aarene havde staaet skarpt mod hinanden: Statsfæste eller frit Eje. Uanset Landbrugskrisen fandt han det fuldt forsvarligt gennem Oprettelsen af nye Hjem at skabe Arbejde og Omsætning og derved modvirke Arbejdsløsheden. Som Følge af Prisfaldet vilde nye Hjem kunne oprettes billigere end for blot faa Aar siden, men Byggeomkostningerne burde holdes saa lavt som muligt. Han var glad for, at Brugene kunde gøres større, og at der nu blev givet frit Valg mellem fast Rente eller Rente, bestemt efter Landbrugets svingende Konjunkturer. De Konservative ankede over, at Venstre havde skiftet Standpunkt med Hensyn til Spørgsmaalet om Statsfæste. Som Ordfører for et Forslag om Oprettelse af Frugtavlskolonier hilste han med Glæde dette nye Initiativ til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden og Bestræbelse for Selvforsyning. Endvidere var han Ordfører for Lov om Udførsel af Landbrugsprodukter og om større Kontrol med Kød- og Mælkekonserves, samt - som tidligere Friskolelærer - for et Lovforslag om Pensionering af Lærere ved Friskoler og Efterskoler. Endelig var han atter Ordfører for Forslaget om en ny Færingehavn paa Grønland og gjorde her - over for den meget aggressive Færing Patursson - Rede for Grønlændernes Betænkeligheder ved at give Adgang til Fiskeri i Fjordene, som han havde erfaret paa sin Rejse til Grønland.

Som Ordfører for Statshusmandsloven i Samlingen 1933-34 udtalte han over for Jensen-Aale, at han ikke vilde give denne Ret i, at Striden om de to Brugsformer: Statsfæste eller frit Eje nu var ude af Verden, men der var dog sket en Udjævning af Modsætningsforholdet. Det var efter hans Mening en Fordel, at Komplekset af Love nu var samlet til een, og at Brugene kunde gives et Tilliggende af 15 ha, altsaa nok til at ernære en Familie. Han ankede over, at Brug efter 4. Oktoberloven kun kunde sælges med Landbrugsministerens Samtykke, men Bording oplyste, at han vilde rette sig efter Jordlovsudvalgets Indstilling. Rasmus Nielsen ønskede fastslaaet, at der indtræder fuld Salgsret ogsaa for Husmandsbrug, der er oprettet i Henhold til Loven af 4. Okt. 1919, naar Byggelaanet er afbetalt.

I Samlingen 1933-34 var han Ordfører for ialt 7 Lovforslag: om Udførsel af Husdyr, om Frugtplantager, om Driftslaaneforeninger, om Inddrivelse af Skatter paa Færøerne, om Forlængelse af Leje- og Forpagtningstiden for Huse paa Landet med en ny 8-Aars Periode, hvor han atter maatte anke over, at Loven kom for sent til Behandling i Landstinget, om Værneting for Østgrønland af Hensyn til de mange norske Fangstmænd samt endelig om Færingehavnen Tovkussak i Vestgrønland.

I den sidste Samling, han var Medlem, 1935-36, var han Ordfører for Lov om Husdyravl og Husdyrbrug, hvor han atter pegede paa Nyttens af Støtte til Fremavl af Heste for det mindre Landbrug og ankede over, at Landbruget, der stadig havde vanskelige Forhold, skulde have

sine Bevillinger nedskåret, medens Nedskæringerne nu ophævedes for andre Erhverv. Under Behandlingen af Forslaget havde han sit eneste Sammenstød i Tinget med en Kollega, idet Socialdemokraten P. C. Petersen hævdede, at naar Rasmus Nielsen betegnede Avlssamarbejdet mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne som værdifuldt, »talte han mod bedre Vidende«. Formanden gav P. C. Petersen en Tilrettevisning, og han gjorde derefter Rasmus Nielsen en Undskyldning. Da Tingene ikke kunde enes om Forslaget, bortfaldt det, og Bordings Nedsættelse af Bevillingerne blev ikke til noget.

Ved Landstingsvalget i Herning 22. September 1936 blev Fru Esther Malling Petersen valgt, og Rasmus Nielsen blev kun 1. Stedfortræder. Var det en Skuffelse for ham? Rasmus Nielsen var alle Dage sit Parti en god Mand, flittig, uegennyttig og uselvisk; men han manglede de Albuer, der skal til for den, der vil trænge sig frem. I det Landsting, han traadte ind i 1920, var Lensgreverne forsvundet og de fornemme Titler med dem. I Landstinget af 1915 sad der kun een radikal Husmand, medens 5 Grever og Stamhusbesiddere endnu var Medlemmer. I 1920 var der 8 Husmænd, heraf 2 Radikale, 3 Venstre og 3 Socialdemokrater, men ingen Grever. I 1936 var der stadig 8 Husmænd, og det samme var Tilfældet efter Valget, men Venstre gik ved Rasmus Nielsens Udtræden ned fra 3 til 2 Husmænd. Landstinget var blevet folkeligt, kun præget af Medlemmernes gennemgaaende højere Alder end Folketingsmændenes. Beskyldningen for mere og mere at blive »de pensionerede Politikeres Ting« turde dog være uretfærdig. I 1920 havde 23 af de 76 Medlemmer tidligere været Folketingsmænd, i 1936 kun 16!

Rasmus Nielsen hørte til den Fløj indenfor Husmændene, som hyldede Venstres Tanke: fri Mand paa egen Jord. Han var Tilhænger af, at hans Standsfæller bevarede deres Uafhængighed gennem fri Ejendomsret til Jorden, og han var imod, at der blev gravet Grøfter og sat Skel mellem de store og de smaa Bønder. Han betonede de fælles Interesser indenfor Landbruget som Stand. Hans Venstresind medførte, at han altid var paa Vagt mod, at Husmændene blev brugt som Redskaber for en partipolitisk betonet Klassepolitik, hvorved Landbrugets Indflydelse i det politiske Liv svækkedes ved den Splittelse, som fulgte med Appellen til snævert egoistiske Interesser. Han havde Syn for Helheden i Samfundslivet, men glemte paa den anden Side aldrig at pege paa det mindre Landbrugs Betydning for denne Helhed.

I hele sin Rigsdagstid havde Rasmus Nielsen bevaret sin »Pælerod«, det beskedne Husmandsbrug i Lillering, og derigennem bevaret sin nære Føling med de jævne Vælgeres Interesser. Han havde været Venstres Kandidat ved Folketingsvalget i Odderkredsen 1926 og lod sig opstille i Skjoldelevkredsen ved Folketingsvalgene 1939 og 1943, men uden Udsigt til at blive valgt. I 1938 afløste han Folketingsmand Otto Thorhauge som Medlem af Overbevillingsnævnet, hvor han sad til sin Død, og under de hermed følgende Besøg i København kom han altid i Rigsdagens Bibliotek, hvor han alle Dage havde været en flittig Laaner, dels af »Arkiv-sagerne«, de særlige Udtog af Rigsdagstidende vedrørende Behandlingen af de enkelte Love, der er saa nyttige for Rigsdagsmedlemmer, som ønsker at være grundigt forberedt ved Lovenes Behandling, dels af historiske Værker, særlig Bøger om Jyllands Historie. Efter Afslutningen af Rigsdagsvirksomheden fik han Tid til et mere indgaaende Studium, og han gik ikke af Vejen for at fordybe sig i bindstærke Kildeskrifter. I de tunge Aar under Besættelsen gav han ofte Udtryk for sin Lettelse over ikke at skulle være medansvarlig for de Beslutninger, Rigsdagen nu maatte sanktionere, og den stigende Vilje til Modstand havde hans varme Sympati. Han bevarede sin friske Interesse for offentlige Anliggender til det sidste, og det var altid lærerigt at høre hans Bemærkninger om Virkningen af den Lovgivning, som set inde fra Rigsdagen ofte kun synes at være tørre Paragraffer. Han evnede at give Paragraffernes Virkning ude i den praktiske Hverdag Liv og Farve ved sine kloge og lunerige Randbemærkninger.

## **Rasmus Nielsen, Lillering, som Politiker og Kammerat.**

Af Landstingsmand N. C. Nielsen - Man.

*fra Mindebogen*

Da jeg den første Tirsdag i Oktober 1932 - Rigsdagens ordinære Aabningsdag - for første Gang deltog i Venstre s Partimøde, kom jeg til at sidde ved Siden af en lille Mand med stort Skæg, der tog sig venligt af mig. Det var mit første Møde med Rasmus Nielsen, som jeg fik et meget nært Samarbejde med, og som blev min gode Ven.

Vi havde mange Interesser sammen, særlig vel i landbrugsmæssige Spørgsmaal. Vi tilhørte begge det mindre Landbrug og var interesseret i Oprettelse af flere selvstændige Bedrifter for Landboudommen paa Vilkaar, saa der var gode Eksistensmuligheder for dem, men vi var ogsaa enige i, at der ogsaa maatte stilles Krav til de unge selv.

Mange andre Berøringspunkter havde vi, men i eet Punkt var der ingen Bro over den Kløft, der var mellem os. Jeg var Medlem af Landbrugernes Sammenslutning, L. S., og forfægtede Landbrugernes Ret til som andre at organisere sig, Rasmus Nielsen bestred det vel ikke, men han var nok stødt paa nogle haarde Negle indenfor Bevægelsen og saa rødt, naar vi kom dertil.

Fagforeningstanken var hans Frihedsidealer imod, og tit talte han mig saa haardt til, som om vi var Uvenner, og dog var vi i mange Henseender af den samme Surdejg. Han var Ordfører for mange Lovforslag, som angik det mindre Landbrug, og jeg kom hurtigt ind i de samme Udvalg, overtog senere en Del af hans Ordførerskaber og lærte meget af ham.

Han var metodisk i sit Arbejde, forberedte sig godt ved Læsning og Arkivstudier og var ikke let at sætte til Vægs i en Diskussion.

Ordene flød over hans Læber, og for den uindviede kunde der synes noget stereotyp over hans Tale, men den, der var inde i Stoffet og kunde følge hans Udredning, maatte tit forbavses over den Sammenhæng og Viden, der var i hans Foredrag.

Naar Rasmus Nielsen stod paa Talerstolen i Landstinget, som naar han talte ved et Møde - og han var flittig til at tage ud til Møder - havde han sit Manuskript foran sig. Om han fulgte det nøje, ved jeg ikke, men der var ingen »Huller« i hans Fremstilling. Som Regel holdt han begge Hænder paa Talerstolen uden at gestikulere, og han kunde staa næsten en Time uden at flytte en Fod. Sætningerne var velformede, og der var bunden Varme i Ordene. Saadan husker jeg ham bedst, og saadan holder jeg af hans Minde.

I Partimøderne talte han kun, naar han virkelig havde noget at sige, og saa blev der lyttet til hans Ord. Mange Opgaver blev betroet ham og alle røgtede han med samme Trofasthed.

Efter endt Arbejde var han hyggelig at tale med. Han elskede at fortælle om sin lille Bedrift derhjemme, om sine Æblesorter og Markafgrøder, og uden at jeg nogensinde fik hans Bedrift at se, var jeg klar over, at han ogsaa paa sit hjemlige Felt var en Kapacitet. Enten det nu var i privat Samtale eller i Foredrag, var der i hans Tale en Undertone. Midt i den saglige Udredning var der som en rød Traad, et Islæt af hans Livsanskuelse, liberalt, frisindet og humanitært.

I de Udvalg, han var Formand for, gjorde han et godt Arbejde. Han holdt godt sammen paa Forhandlingerne og var omhyggelig med at faa Betænkning affattet og afgivet formfuldendt, og som Ordfører ved Betænkningens Afgivelse var han loyal ogsaa overfor Mindretalsindstillingen.

Der vil vel til alle Tider være Kamp om Førerskabet indenfor en Kreds af Mennesker, der

arbejder sammen i det offentlige Liv. Der er een paa Toppen, og nedenfor Tronen flere, der ønsker at bestige den. Jo flere »Kronprinser« der er, jo, mere Slinger i Arbejdet og Uro i Geledet. Der var noget vist rigtigt i den »Lommebog«, man sagde Stauning havde, hvori hans Efterfølger var opnoteret - hvis ikke netop det var Vold paa Folkestyrets Ide.

Nogen skal stikke nye Veje ud og om fornødent ændre Kursen, det er de saakaldte Realitetspolitikere. Over for dem - eller snarere om dem - staar de andre, de for hvem Politik ikke er Taktik, men Overbevisning. Til dem hørte Rasmus Nielsen decideret. Hans Tro var Fædrenes Tro, og der var ingen Svig i ham, han havde heller ingen Ambitioner eller ønsker om at bryde ud af Flokken som den unge Tyr, der danner ny Hjord, eller at stile mod Førerskab i den store, han var i. Derimod talte han ofte om at være tro mod Idealerne og kunde mane mod at skride ud af Sporet.

Det var jo i Landbrugskrisens Aar. Maaske kunde den gamle Medicin have hjulpet i det lange Løb, om ikke Kuren var blevet forstyrret af Patentmedicin, som Patienten selv vilde tage, eller Understøttelser, som blev tilbudt fra anden Side. Som det var, blev det nødvendigt at gøre noget, som kunde gennemføres, i Stedet for at vente, til der var Mulighed for at gøre det rette. Det blev i nogle Tilfælde overdraget Rasmus Nielsen at føre Ordet ved saadanne Lappeloves Gennemførelse, og han gjorde ogsaa her sin Pligt, om end uden Glæde. Han saa klart og hævdede ofte, at denne Udviskning af Linierne og Forkvakling af Principperne var til Skade baade for det Parti, han med Overbevisning tilhørte, og det Erhverv for hvis Skyld Volterne blev slaaet. Historien har givet ham Ret, men Beviset kan af gode Grunde ikke føres for det modsatte, og for faa tænker saa dybt som han.

Under sit Grønlandsophold havde han faaet nogle dejlige Optagelser af Natur og Befolkning, Venner deroppe sendte ham nye, og han havde saaledes en dejlig Samling, som han fik rettet ind til at vise som Lysbilleder. Jeg har haft ham med paa en Turne, hvor han fortalte om Grønland og viste sine Billeder. Skønt Rasmus Nielsen da som altid talte stilfærdigt uden Gebærder, greb han alle og var selv grebet, mens han tolkede sin Kærlighed til Folk og Land deroppe i Polarzonen. Særlig nogle Billeder af grønlandske Børn viste han paa en Maade, som fik den dybeste Stilhed til at sænke sig over Forsamlingen og spontant Bifald til at bryde frem efter Afslutningen.

Afholdssagen havde ogsaa i ham en god Ven. Han agiterede ikke meget, men var i sin Livsførelse en stilfærdig Forkæmper for et sobert Liv. Han gik ikke meget ud efter Arbejdstid, men var at finde paa Bibliotek, Læsesal eller Arbejdsværelse. Der havde jeg mange dejlige Samtaler med ham om smaat og stort, ogsaa aandelige Interesser satte han højt og talte gerne stilfærdigt herom.

Da Rasmus Nielsen ikke vendte tilbage fra Valget i 1936, blev han savnet af os alle, og mange venlige Tanker gik til ham. Det var os en Glæde at kunne give ham Mandatet i Overbevillingsnævnet, hvortil han valgtes efter, at han ikke mere var Medlem af Rigsdagen. Man siger »Ude af øje, ude af Sind«, det gælder ofte, men ikke her, vi, som stod ham nærmest i Arbejdet, glemte ham ikke, men glædedes hver Gang han besøgte os.



## **Rasmus Nielsen i sin Hjemegn.**

Af Laurits K. Larsen, Taastrup.  
*fra Mindebogen*

Mit Bidrag til Mindebogen om Rs. Nielsen, Lillering, vil udelukkende blive en Omtale af hans mangeaarige Færd i Lillering, som den Mand han var i det rent menneskelige. Som saadan har jeg tit og ofte beundret hans ualmindelige Flid og hans mangeartede Interesser for alt, hvad der kunde gavne og glæde samt hjælpe andre.

Rs. Nielsen var en Morgenmand, altid frisk og oplagt og altid med et Smil paa Munden, hvor man saa end mødte ham. Saavel i Skolen som senere ved hans Landbrug blev hvert Minut taget i Betragtning, og Middagssøvn var for ham en ukendt Ting. Da han blev Politiker, og som saadan maatte foretage adskillige Københavnsrejser, varede det ikke længe efter Hjemkomsten, inden man kunde finde ham i Arbejdstøjet, hvis ikke andre Pligter kaldte paa ham. Hvis der kaldtes paa ham til Møder - og det skete meget ofte - sagde han aldrig Nej, og det er adskillige Mile han har traadt Pedalerne og trodset Vejr og Vind og Alder saa godt som nogen. Havde man en eller anden Sag, der skulde paatales paa højere Steder, gik man aldrig forgæves, og selvom det var politiske Modstandere, der søgte ham, blev ingen afvist, og han syntes at have en heldig Haand til at faa Ting til at glide, som andre maatte lade ligge.

Rs. Nielsen var en økonomisk Natur, der kun stillede smaa Fordringer til Livet i det daglige, ja, paa mange Maader kunde han med Rette kaldes Asket (dette være sagt uden Forklejnelse). Iblandt hans mange gode Egenskaber maa nævnes hans ubestikkelige Redelighed i alt, hvad han foretog sig, og hans ærlige Vilje til at fremme alt, hvad der for ham syntes berettiget til Fremme og til Gavn for hans Omgivelser.

Man har enkelte Gange paaduttet ham, at han kunde være meget æggende i sine Diskussioner paa politiske Møder. Var dette Tilfældet, maa det sikkert ses ud fra den Synsvinkel, at han har ment, at der var god Grund til om muligt at rette det, som han syntes maatte være forkert, og som der maaske skulde skrappe Midler til for at faa den rette Forstaaelse af.

Alt i alt var Rs. Nielsen et af de Mennesker, der vilde det bedste, og som vilde have saa meget ud af Livet som muligt. Det mener jeg, han naaede.

## **En lille tekst i en stor sag**

I 1949 blev der rejst en sten i Lillering i anledning af Grundlovens 100 års dag.

Teksten på stenen var forfattet af Rasmus Nielsen og lyder sådan:

Danmarks Riges Grundlov  
5.-6.-1849    5.-6.-1949

I hundred år vor grundlov blev  
til folkets ret dets frihedsbrev



## Rejsen til Grønland sommeren 1931

Onsdag d. 10. Juni. (afrejsen) (tilføjelser i parentes er indsat af red.)

Ved Afrejsen fra Grønlandske Plads et Mylder af Mennesker i Skibet og udenfor dette.

Statsminister Stauning, Prins Knud, Knud Rasmussen, flere Hundrede Slægt og Venner, som mødte op for at tage Afsked og ønske Lykke paa Rejsen.

Rigsdagsdelegationen fotograferet sammen med Statsministeren, som derefter tog Afsked med hver enkelt og ønskede Lykke paa Rejsen. Saa lød Klokkeren første - anden - tredje Gang - Landgangsbroen løsnes og ganske stille glider "Disko" ud fra Bolværket - ud paa den lange Rejse. Paa Land og om Bord paa Skibet viftes, vinkes og udveksles de sidste Hilsener, Lykke paa Rejsen! Der raabes Hurra paa begge Sider, der fotograferes og saa langt det er muligt at faa et Glimt raabes og vinkes der.

Saa er Langfarten begyndt.

Mange af de bortdragendes Slægt og Venner fulgte med til Helsingør. Endnu mens Skibet gled ud af Havnen ud langs det pragtfulde Strandvejskvarter var det fint og smukt Vejr. København og Omligivelser laa der i al sin Skønhed, men saa sløredes Vejret, først Taage derefter en ubehagelig silende Regn. Øresundsfarten tabte derved noget af det skønne, som ikke mindst

Gæsterne regnede med. Eftermiddagskaffen blev drukken i Fællesskab. Hilsen og Forestillen alle Vegne. Endnu var man ikke indforstaaet med Tilværelsens Mysterier i det nye, lille Samfund, som i de kommende Uger skulde dele Kaar med hinanden paa det prægtige Skib. Da Helsingør var i Sigte samledes hele Selskabet i Spisesalonen. Vin og Kransekage blev budt om. Direktør Daugaard Jensen holdt en smuk lille Tale til dem derhjemme. Mangen Gang vilde Tankentraaden knyttes mellem dem og os, som vi i længere tid skulde undvære Hjemmet. Direktøren sluttede med at udbringe et smukt motiveret Leve for vort fælles, vort gamle Danmark. Saa lagde den første af Bugserbaadene til, Landgangsbroen firedes ned. Første Hold fra Borde, derefter næste Hold. Vinken og Afskedstagen.

Da det sidste Glimt af Helsingør er borte, gaar det ned i Kahytten for at ordne paa Klunset. Dejlig Kahyt med Plads til 2 Mand, Skabe, Skuffer, Sofa, hver Tomme Plads udnyttet til alledyrste. Nu kunde der saa blive Lejlighed til at aflægge Visit i Salonerne for at hilse og gøre indledende Bekendtskab, saa med en saa med en anden af det store Rejseselskab, ialt 57 Personer foruden Mandskabet, ialt 82 Personer. Delegationen bestaar af Pastor Poulsen og O. Sten, Rad. Larsen Badse og Pyrschel, Kons. Hans Rasmussen og Olufsen, Soc. Samuelson og Rs. Nielsen, Venstre. Samuelson vilde imidlertid først om Bord i Thorshavn. Fuldmægtig Thorn var Delegationens Sekretær. Af Bladmænd var Jørgensen, "Politiken", Thomasen "Berlingske", Hjuler "Socialdem." og Hans Hansen "Venstres Pressebureau". Lemvig Müller skulde op til Børnehjemmene, endvidere var Digteren Harry Søyberg, Provst Schultz-Lorenzen med Frue, Forstander Bugge, Godthaab med Familie, Klonibestyrer Bistrup med familie, Professor Tholbitzer, Skibsinspektør Thorsen, Handelsinspektør Lyngbæk, Ingeniør Galsted, Arbejdere til Vejanlæg ved Godthaab, danske Piger som fulgte med til Grønland til Tjeneste i Hjemmene, en Sygeplejerske, Tandtekniker, Tømrer, en ung Grønlænder Broberg, som i syv Aar havde faaet uddannelse i Danmark som Baadebygger for nu at gaa op som Leder af Baadebyggeriet i Grønland o.s.v.

I et kort Møde redegjorde Olufsen, som var Delegationens Formand, for Rejsen og oplæste en Skrivelse fra Ministeriet, som afstak Linierne for Delegationens Rejse.

Middagsmaden, som serveredes Kl. 5 viste, at vi var kommen paa et godt Madsted.

Direktør Daugaard Jensen gav efter at have budt Velkommen til Delegation og Passagerer og udtalt Ønsket om en god Rejse forskellige Oplysninger, som suppleredes af Ordensregler fra Kaptajn Hansen. Morgenkaffe Kl. 8, Frokost Kl. 11, Kaffe Kl. 3, Middag Kl. 5, Aftente Kl. 8½. Her var i Sandhed noget for dem, som spekulerer i Afmagringskur. Aftenen gik paa bedste Maade, om end der var enkelte, som skævede noget til Kattegattets rullende Bølger, som syntes noget nærgaaende. Regntykning og Taage fortsatte, og nu og da maatte Skibet lade Fløjtens skingrende Toner lyde advarende ud i Rummet.

Torsdag . 11. Juni

Haabet om at faa et Glimt af Skagen glippede, fordi Taagen laa tæt om Skibet. Tiden gik med Samtaler, Læsen, Skriven o.s.v. Endnu klarede saa godt som alle Vanskelighederne, om end Skibets bevægelser til Tider krævede en betydelig Manøvreren for at naa hen over Dækket, naar Bygevejret kulede op. Jeg fik i Samtale med Provst Schultz Lorenzen en hel Del Oplysninger om grønlandske Forhold.

"Disko" viser sig at være et ganske dejligt Skib, ligesom der i alle Maader sørges kongeligt for os.

Middagsmaden: Blomkaalssuppe, Lammestg, Jordbær og derefter Kaffe.

Fredag d. 12. Juni.

Stort Mandefald ved Frokostbordet, hvor adskillige Pladser stod tomme. Søsøgen har hilst tem-

melig ublidt paa nogle af Samfundets ærede Medlemmer. Blandt andet savnedes hele det radikale Parti, men Pastor Povlsen viste sig dog senere paa Dagen. Sten derimod holder fremdeles Køjen.

Forstander Bugge, Godthaab Seminarium og Præst sammesteds har sat mig ind i en Mængde grønlandske Forhold, særlig Skole - Kirke - og Folkelivet, som han paa en udmærket Maade bedre end nogen anden kan give værdifulde Bidrag til belysning af, fordi han som indfødt har det allerbedste Kendskab til Forholdene.

Ogsaa Kap Lindesnæs, Norges Sydspids, havde hyllet sig i Taage. "Disko" holdt Kursen op langs Norges Vestkyst, enkelte Skibe passeredes, men ellers var det Havets Bølger, nogle trofaste Maager og en Del af Fredagen en lille Spurv, som virkede afvekslende for Øjet. Indenbords gik Livet sin vante Gang. Enkelte af de "slagne" rejste sig til fornyet Liv. - Love for "Disko" blev omdelt ved Spisebordet og studeredes selvsagt meget nøje.

Taagehornet lød nu og da.

Lørdag d. 13 Juni. (*Thorshavn*)

Enkelte morgenduelige Svende havde Kl. 5 faaet et Glimt af Schetlandsøerne. Jeg vaagnede først Kl. 6 og saa da en meget pragtfuld regnbue. Det var som den stod plantet i al sin Glans lige ned i Atlanterhavet uden for min Kahyts Køje. En Bundt Farvestraaler saa vidunderlig smukke.

Dagen indleddedes med Solskin og til Dels stille Vejr.

Havets milievide Flade laa derudenfor vor Dør som en solbeskinnet Landevej, hvis Overflade var i stadig vuggende Bevægelser. Jeg havde aldrig tænkt, at det mægtige Verdenshav kunde bøje sig saa lint og stille. Det var et pragtfuldt Skue med den glitrende solfyldte Overflade, der kunde ses, saa langt Øjet rakte.

Stemningen om Bord var i den bedste Orden, Skibet skød sin vante Fart, ved Ellevetiden kunde vi regne med at være ved Thorshavn for at faa Folketingsmand Samuelsen om Bord. Om det var til ære for Digteren Harry Søybergs Fødselsdag, eller det var vor Handelschef Lyngbæks Bryllupsdag, der var Skyld i det gode Vejr eller maaske ingen af delene, vil for evigt være en gaade, men Humøret stod højt og Middagen var mere festlig end ellers, 3 retter Mad foruden Dessert og Kaffe. Direktøren holdt en smuk Tale for Fødselsdagsbarnet og udtalte Ønsket om, at Søybergs Syn paa Grønland - aaben eller lukket - maatte ændres, naar han paa Rejsen ved Selvsyn havde faaet Indtryk af Forholdene derovre. Søyberg svarede med i nogle Bemærkninger at gøre Rede for sit Syn paa Grønland.

Kaptajn Hansen holdt en kort men stemningsfuld Tale for Handelschefen og hans Hustru.

Allerede nu begyndte man at spejde efter det første Glimt af Færøerne, men Dis og Taage lagde sig imellem og først ved Titiden var Nolsø i Sigte. Alle Mand, selv Oluf Sten, var paa Dækket, selvom det var koldt og Ventetiden blev strakt ud til Midnat inden vi fik Samuelsen kaldt ud i Motorbaad. Skibet flød imens et Stykke ude fra Land saaledes at vi fik et Glimt af Thorshavns maleriske Beliggenhed op ad Fjældsiden. Der blev sagt, at "Disko" blot for at lægge til ved Thorshavns Bolværk skulde betale 600 Kr. i Afgift.

I den sene Nattetime gled Skibet ud mellem Øerne og satte Stævnen mod Vest igen, medens vi søgte indenfor til Lunheden efter den slemme Afsvaling.

Søndag d. 14. Juni.

Graa og regnfyldte hang Skyerne over os Søndag Morgen, og det meste af Dagen faldt der en jævn Regn.

Noget mere Uro i Havet, sværere Bølger og Skibets duvende Bevægelser gjorde Spadsereturen paa Dækket mere tiltrækkende, det var storslaaet at se de mægtige Vandmasser rejse sig fra

runde bløde og afdæmpede Former op til de store Højder for at afslutte med de skumklædte Kanter, der saa med et Brag raslede ned mod Skibet. De fleste holdt sig Indendørs, Læsning, Sang, Kortspil og fornøjelige Samtaler fik dagen til at svinde forbavsende hurtig. Om Aftenen samledes en stor Del efter Aftensmaden i Spisesalonen, og umiddelbart efter Afdækningen serveredes henkogt Frugt, Annanas og Fersken, ligesom der var tørrede Vindruer og Nødder. Grammofonmusik og til Slut nogle Fællessange til Klaveret. Pastor Povlsen udtalte: “det var en smuk Aften”.

De nye Samfundslove for “Diskos” lille Befolkning synes efterhaanden at blive haandhævet med ubønhørlig Strenghed. Lyder Madklokken anden Gang, og en stakkels Synder ikke er paa sin Plads, saa er Kaptajnens forgyldte Bødekasse der med det samme, og her hjælper ingen Kæremor - Bøde eller - Der uddeltes Ordre til vejning af hver enkelt - 1 Krones Bøde for hver kg.s Tilvækst og tilsvarende beløb i Bøde for hver kg.s Mindrevægt ved Afgang fra Skibet. - Sjældent smukt Formaal med Bødernes Anvendelse forsoner i høj Grad de grumme næsten blodtørstige Ordensregler, som “Diskos” uskrevne Lov indeholder. Pengene gaar nemlig til Salonenes Udsmykning og til Anskaffelse af Sangbøger.

Mandag d. 15. Juni.

Hele Mandskabet til Vejning med Hr. Kolonibestyrer Bistrup som Protokolfører og Hr. Ingeniør Galsted som Vejemester - kgl. tror jeg, han sagde! Recorden indehaves af Larsen Badse med 135 kg levende Vægt! En Sygeplejerske Frk. Jespersen vejede sine 47 kg. og hun skulde endda op og tage en Tørn med Sygdom og Daarligdom deroppe i det høje Nord.

Oluf Sten holder fremdeles Stillingen som liggende Grønlandsfarer, hvad der selvfølgelig generer en Del for Færdselen, fordi hans lange Ben spænder over saa stor en Del af Skibet. En vittig Sjæl hævdede, at aarsagen til Stens Søsye hængte sammen med at han paa Grund af sin Højde var nødsaget til at foretage langt større Svingninger end andre dødelige og deraf Søsye-! Ja en Forklaring maa der jo helst skaffes, selv om den er noget haartrukken.

Stærke Dønninger fra en Storm under Island faar “Disko” til at foretage nogle kraftige Svingninger. Men disse Bevægelser foraarsager ingen Ubehageligheder, Humøret er højt, ikke mindst fordi Vejrforholdene er saa helt enestaaende.

Direktør Daugaard Jensen holdt Eftermiddagens Foredrag om Grønland, Opdagelse, Historie, Grønlændernes levevis før og nu. - D. J. fortsætter om Erhvervsforhold og Muligheder i et senere Foredrag.

Tirsdag d. 16. juni.

Kortplanen <sup>\*1</sup> over “Diskos” Rejserute studeres flittigt, de daglige Afmærkninger viser, at vi naar godt fremad. Radioen meddeler, at “Gertude Rask” har passeret Kap Farvel, og nu er Spørgsmaalet brændende: Skal vi mødes med dette Skib, der er for Hjemgaaende?

Professor Thalbitzer holdt et meget interessant og stemningsfuldt Foredrag om Grønlands Kultur eller rettere Eskimokulturen, fordi Foredraget paa en ypperlig Maade samlede Traadene fra Nordamerikas Indianerstammer til Asiens Mongoler og viste, hvorledes Europæernes Civilisation sidst var naaet til Grønland gennem Hans Egede, og at der endog var Stammedele som ved Angmasalik og Kap York, der først i de allersidste Aar var kommen i Berøring med Kulturstrømninger ude fra. Eskimoens Tilpasning til de milde Forhold, hvorunder han lever, gør, at vi med Beundring maa se paa de primitive, men enestaaende Redskaber, Vaaben, Baade o.s.v., ligeledes rummer deres Kultur mange fine Ting i Sang, Musik og Sagn. Deres Tro paa Aander, Angakokkens Indflydelse, alt vidner om et levende Folk, der vel nok staar paa

*\*1: oversigtskort med datoer på side 133*

Tærskelen til en ny Tid, men som Danmark gennem sin Ledelse med Pietet har værnnet om for at bevare Racejendommelighederne.

Igen det herligste Rejsevejr.

Desværre maatte Hjuler, Socialdemokratens repr. gaa til Køjs. Enkelte Blodopkastninger viste, at gamle Mavesaar var brækket op igen. Radioforbindelse med "Gertrude Rask" der havde Læge om Bord, gav ved Midnatstid Anvisning paa Morfinindsprøjtning, aldeles Ro, absolut intet at spise og saa Haab om, at Hjulers stærke Konstitution hjælper over Angrebet.

Enkelte Grindehvaler var set paa Afstand, ellers er det de forskellige Maager, som bringer Bud ude fra den store Verden, Disse har skiftet en Del paa Rejsen, saaledes at vi allerede har set flere Arter.

Onsdag d. 17. Juni.

Ved Titiden meddeltes at "Gertrude Rask" var i Sigte forude, og at vi i Løbet af en Timestid skulde passere dette Skib for Hjemgaaende. Splitflaget hejstes og paa Dæk og Kommandobro stod spejdende og diskuterede Klynger. Nu ses Skibet forude, tegnende sig som en Streg i Luften. Enkeltheder kunde ikke skimtes. Men for hver Minut blev Skibet mere synlig og Kl. 11 gik vi med strygende Fart forbi hinanden. Flagene kippede. Fra begge Sider vinkedes. Fra "Disko" raabtes Hurra, der besvaredes fra "Gertrude Rask". Hils hjemme, god Rejse! krydsede over Havfladen, og Skibene gled fra hinanden med stedse større Afstand, det ene paa Vej til de hjemlige Strande, medens vi stævnede mod Vest til nye Indtryk og nye Oplevelser.

Daugaard Jensen fortsatte i Eftermiddags med en Skildring af Erhvervsforholdene paa Grønland, om Ændringerne i Styreformen deroppe paa vor fjerne Koloni. Rinks Arbejde for at drage Grønlænderne med ind i Ledelsen førte med sig, at der oprettedes 12 Forstanderskaber. Denne Ordning holdt sig indtil 1908, hvor Forstanderskaberne afløstes af 62 Kommuneraad, 2 Landsraad - Julianehaab og Godthaabs Distrikter samt Sysselraad som den dømmende Myndighed. Daugaard Jensen omtalte de fuldkomne, enestaaende Fangstredskaber, Harpunen, Kajakken m.m. tilpasset efter de uhyre vanskelige Naturforhold af et primitivt Folk med de



"Disko" ved Umanak (foto: priv.)

tarveligste og fattigste Hjælpemidler. Der var sat meget ind paa at fremme og bevare det nationale Erhverv, men dette kan paa Grund af forskellige Forhold svigte og derfor har Styrelsen sat ind ved at supplere med Faareavl, Rævefarm, Saltning, Henkogning og Konservering af Fiskeriprodukter, derved er en Del naaet, og i det Spor maa vi arbejde videre. Grønland som det store Mulighedernes Land tror jeg ikke paa, men vi skal og bør som hidtil værne om de Interesser, der knytter sig til det grønlandske Folks Ejendommelighed. Og her kan det vel nok siges, at Danmark uden Tanke om berigelse har ydet en Indsats.

Mere køligt Vejr. Ved Aftenstid 6° medens Handelsinspektør Lyngsbæk i en samtale oplyste, at der var 20° i København.

“Disko” løber stadig sine 9-10 Kvartmil i Timen, (*1 sømil (kvartmil) = 5,900 fod = 1,852 kilometer*) og man begynder saa smaat at regne med, at vi allerede kan naa ind til Godthaab Lørdag, hvilket vil sige en ualmindelig hurtig Rejse.

Dagen sluttede for en dels Vedkommende i Rygesalonen med Kortspil, medens vi en anden Del fik Sang og Spil til Afslutning paa dagen.

Torsdag d. 18. Juni.

Endelig fik vi hilst paa nogle Individier af Havets Stordyr, idet en Flok -8-10 Stk.- Spækhuggere var paa Fart gennem Vandet. Da de stod lige paa tværs for Skibets Rute havde vi særdeles god Lejlighed til at se de store Dyr tumle sig i Vandskorpen. Den store spidse Rygfinne, Rovdyrets farlige Angrebsvaaben overfør Hvalerne ragede højt op over Vandet og saas noget før den store glinsende Krop kom til Syne. En Times Tid senere havde jeg Lejlighed til at se en enkelt Spækhugger dukke op ved Siden af Skibet, paa Vandring i samme Retning som de andre.

Enkelte af Mandskabet, som havde været paa Hvalfangst fortalte om hvor forfærdelig disse Udyr kan mishandle Hvalerne, hvis Sider de flænses hele Stykker Spæk ud af uden at Hvalen til gengæld kan væge sig mod sin Dødsfjende. Midt paa Eftermiddagen passeredes Kap farvel. Man havde ment at se Land inde ved Angmasalik, men Sagkundskaben sagde, det var Skyformationer. En stærk

Sydvestenstorm rejste sig, og meget hurtigt havde Atlanterhavets 2000 Meters dybe Vande faaet et meget bidskt Udseende, mægtige Bølger rejste sig og fik i en Haandevending anbragt “Disko” som en kastebold mellem de oprørte bølger. Op og ned, Bølgedal og Bølgetop i en Uendelighed. Desværre var en god Del af Dagen Regntykning samtidig, saa vi ikke kunde se langt ud fra Skibet og heller ikke fik vi se Sydgrønlands mægtige Klippeformationer. Trods det oprørte Hav gik “Disko” sine 9-10 Kvartmil og det var ejendommeligt at følge dette Skibs Bevægelser, dets ene-



Kaptajn Hansen (foto: Arktisk Institut)

staaende Evne til at lade sig anfægte. Af kyndige Folk blev det udtalt, at intet andet Skib havde en Sødygtighed som "Disko". Bevægelserne lange, bløde og afrundede hvilket tager alle Ubefindelser bort, saa man føler sig veltilpas selvom det gaar op og ned med meget store udsving. Bølgetoppene ragede betydelig højere end Skibet. Det var et storslaaet og imponerende Skue. Vi er kommen fra Golf- ind i Polarstrømmen. Luften mere kølig.

Provst Schultz Lorentzen holdt Foredrag om Grønlands Skoleordning og paapegede i sit ypperlige Foredrag mange Enkeltheder, der var af meget stor Interesse.

Foruden Kap Farvel-Omsejlingen bød Dagen d. 18. Juni paa en Overraskelse til, idet "Politikkens" Repræsentant Hr. Jørgensen fejrede sin 54 aarige Fødselsdag. Splitflaget op, Festmiddag: Suppe, Crustader, Lammesteg, Dessert, Vin efter Behag, Festtaler og do Sang til Fødselarens Pris. Efter Aftenteen Servering af henkogt Frugt, tørrede Vindruer, Nødder og Sodavand, medens Rygesalonens Indvaanere fik Kaffe med Licør. Bølgerne tumlede sig fremdeles meget voldsomt og lovede en urolig Nat.

Fredag d. 19. Juni.

Natten har taget den gode Nattesøvn fra en Del, nogle maa holde Sengen, medens andre trodser Vind og Vove, men adskillige klager over den ublide Nat. Jeg har som før sovet fortrinligt og føler mig fri for en næsvis Forkølelse, som siden Thorshavn har lagt nogen Beslag paa min Opmærksomhed. Har i Gaar og i Dag været inde og hilst paa Hjuler, som ligger hen uden at faa Spor at spise paa tredie Dag, kun en Ubetydelighed af Is en Gang imellem. Han ser meget daarlig ud, hvad Indsprøjtningen vel nok har sin Del af Ansvaret for.

Et Par lange Samtaler til Morgen bl.a. med Professor Thalbitzer om grønlandske Sprog og Folk, som han atter skal op at studere.

Temperaturen er helt ved 0° men Vejret friskt.

Pastor, Seminarieforsender Bugge har holdt Foredrag om grønlandske unge, et Foredrag baaret af Varme for og stor Kendskab til den Ungdom, som skal føre Grønland videre. Vi fik Kendskab til Brydninger deroppe, som vidner om at noget nyt gror frem, nu gælder det kun om at lede det i det rette Spor. Her stilles store Krav til dem, som gaar ud som Ungdommens Vejledere. Det er ikke at undres over, om der her og der famles. Men meget godt er naaet, og det maa haabes, at Arbejdet stadig maa faa gode trofaste Udøvere, som forstaar Grønlanderungdommens Ejendommelighed og magter at føre den videre.

Mellem 4-5 meldtes Land og Is i Sigte forude, og virkelig, af Dis og Taage kom faste Rids og Former, det første Glimt af et mægtigt Isfjæld og bag dette et stærkt kuperet Klippeland, som efterhaanden fik fastere og fastere Form for til sidst, alt som vi nærmede os at tegne et storslaaet Billede. I Forgrunden et Par mægtige Isbjerge og bag disse Landet. Smaa Isskodser drev her og der i Vandet ellers laa Havet næsten blankt og stille.

Lørdag d. 20. Juni. (*Færingehavn og Godthaab*)

Tidligere end ellers var der Uro paa Skibet. Vi maatte jo have Landet derude tilhøjre ca. 20 Kvartmil borte. Hvem der havde ventet noget storslaaet, noget, der for Sletteboen maatte vække Undren, kom saa vist ikke skuffet op paa Dækket. Kaptajn Hansen havde, fordi Hjuler var lidt bedre, og Vejrudsigterne tegnede saa godt, bestemt at gaa til Færingehavn alligevel. De store Isfjelde saas svømmende her og der. Jeg talte 7 paa én Gang. Det ene af dem, vi passerede Fredag Aften, havde efterhaanden som det drev Syd paa, og vi sejlede Nord, skiftet Form og Udseende. Det tonede frem som to mægtige Kirketaarne staaende Side om Side belyst af Aftensolen, blændende hvide, to Eventyrtaarne 150 Fod høje ( $1 \text{ Fod} = 30,38 \text{ cm.}$ ), vurderede man dem til, skudt op af Atlanterhavets Bølger. Det var et Syn, som sent glemmes.

De gamle Grønlandsfarere med Provst Schultz Lorenzen i Spidsen spejdede efter kendte



Punkter og efter faa Timers Sejlads langs den forrevne Kyst lyder det: "Se der" Toppen af Hjortetakkerne 3.600 Fod ragende op over Skydækket og lidt efter: "der er Sadelen"! begge to mægtige Fjælde, som flankerer Indsejlingen til Godthaabsfjorden og noget efter: "der har vi Cook-Øerne" den ene af dem er Haabets Ø, hvor Hans Egede landede og boede sin første Tid, endnu ser man Rester af hans Boplads.

Kaptajn Hansen drejede imidlertid ind mod et stort aabent Fjordparti, ind mod den saakaldte Færingehavn. Havet laa fuldstændig skinnende blankt, ligesom de forrevne Klippepartier med Sne, med Spalter og Ujævnheder laa badet i den herlige Sommersol. Efter 2-3 Timers Sejlads kunde vi dreje ind i et Havnebassin skaaret til af Naturens Haand i stort Format, det viste sig nemlig senere ved en Sejlur som Delegationens Medlemmer foretog i Motorbaad, at det ikke var et enkelt men en lang Række af sammenhængende Bassiner strækkende sig langt ind mellem Fjældene, dækket af disse mod Storm og Uvejr ude fra. Ved Indløbet til Havnen mødte Samuelsens Motorbaad med Olsen om Bord, der hilstes med Flagene. Det var en festlig Stund efter de mange Døgns uafbrudte Sejlads atter at se Mennesker uden for vort eget lille Samfund, og det var jo de første vi skulde mødes med paa Grønlands Grund.

Efter den før omtalte Sejlur kom vi i Land og blev budt Velkommen til Grønland ved et Glas Vin for dem, som ønskede dette, derefter en Tur op til det Vandanlæg, som er anlagt for Paafyldning af Ferskvand til de mange Færingeskibe, som gaar paa storfangst paa Fyllabanker i Atlanterhavet. Denne Havn er det eneste Støttepunkt, som disse Fiskere har paa Kysten, her maa de gaa ind med Last, ind i Læ for Storm og Uvejr, oplægge Olie, Salt o.s.v. Nogle havde bygget Huse, andre var i Færd med det, men der var endnu kun ankommen nogle faa Baade til Storfiskeriet, som normalt begynder ved Midsommer. "Disko" havde en stor Del Gods til et Maskinanlæg med, dette blev losset over i en tremastet Kutter. Og da dette var overstaaet sejlede vi videre, ud af Havnen, ud gennem Fjorden i det aabne Davidsstræde igen. Det gjaldt om at naa op til Godthaab inden Aften. Skærgaarden, som dækker Kysten op forbi Narsak mod Godthaabsfjorden bestaar af større og mindre Klippeøer, bag disse Forlandet, hvoraf betydelige Partier rager højt op og bag disse det egentlige Højland med Indlandsisen, dette har vi dog ikke set endnu, fordi det har været dækket af Skylaget. De før omtalte store Klipper, som flankerer Indsejlingen til Godthaabsfjorden var i Sigte paa hele Turen og tog sig pragtfuldt ud. Ved 9-10 havde vi Godthaab paa nært Hold efter at have passeret Kanget et udpræget Fangersted, det fattigste som Delegationen i 1923 havde set. Ved Godthaab kunde Skibet ikke gaa ind, fordi der ingen havn findes ved Byen. "Disko" maatte derfor standse op

ude paa Fjorden og som Hilsen sendte Skibets Fløjte et Drøn ind imod Byen. Et Øjeblik efter gled Motorbaadene ud, Landsfogedens smykket med Flag i alle Farver. Der hilstes, der viftes og raabes Velkommen. Lægebaaden lægger til, en baare bringes om Bord, ligesom Læge Børresen følger efter, det gælder om at faa Hjuler ind paa Sygehuset hurtigst muligt. Et Øjeblik efter bæres han op og anbringes paa Lægebaadens Dæk, som derefter fører ham ind til



Der hilses og vinkes (foto: priv.)

Sygehuset. Landsfogeden i Spidsen for Landsraadet, Provst (?), Kateketer, Lærere o. fl. andre kommer om Bord. Der forestilles og hilses paa hver enkelt. Hovmesteren faar travlt med at servere Kaffe, som nydes i Fællesskab. Landsfogeden bød Velkommen til Grønland, Olufsen takkede og udtalte Ønsket om en god og udbytterig rejse for Delegationen til fælles Gavn for Danmark og Grønland. Endelig blev der ved Midnatstid taget Afsked, og mes vi andre gik til Køjs, havde Mandskabet travlt med at føre Skibet om i Godthaabs Havn paa modsat side af Nuk-Tynt.

Søndag d. 21. Juni. (*Godthaab og Kangek*)

Straalende Solskin og stille Vejr, saaledes tegnede Søndagen sig paa Morgenstunden. Hvalfangerskibet "Sonja" var ankreth op i Løbet af Natten lige bag os. Man var allerede i Færd med at føre Kul om Bord, ligesom "Disco" havde aabnet for Lasten og begyndt at udlosse i store Pramme, som sejler Godset om til Byen. Delegationen holdt Møde om Formiddagen for at være orienteret om Færøspørgsmaalet, inden Mødet med Landsraadet Mandag.

Kl. 12 gik vi fra Borde og sejlede ind til Godthaab. Fra alle Byens Dele strømmede Grønlænderne og Danske ned til Havnepladsen. Idet Motobaaden lagde til drøned 3 Kanonslag. Landsfogeden stod øverst paa Trappen og tog mod, bydende Velkommen til Grønland, ligeledes var Landsraadet mødt frem og mange af Handelens Folk samt Embedsmændene. Det var et malerisk Skue at se de mange unge og eldre Grønlænderkvinder i deres farverige og smukke Dragter. Vi hilste paa mange, særligt Børnene holdt sig til. Det var ejendommeligt at se de forskellige Typer, de lyse Nordboblandinger, Overgangstyperne mellem Asiens og Nordamerikas Mongoler, nogle meget mørke, næsten sorte Ansigter, andre mere gule, men alle med Mongolpræget over sig. Første Vandring gjaldt Besøg hos Landsfogeden, hvor vi blev budt Velkommen af Hr. og Fru Oldendow. Derefter blev Handelens Plads, med Butik, Lager, Trankogeri, Værksted, Indsaltningsanstalt med mægtigt Oplag af færdigbehandlet Klipfisk, som var indhandlet i Aar. Omsætninger er her tidoblet i løbet af faa Aar og er nu oppe over en halv Mill. Kr.

Kl. 2 var vi til dansk Gudstjeneste, hvor Provst Schultz Lorentzen prædikede. Godthaab har en smuk Kirke bygget af Træ med smukke afdæmpede Farver i Kirkerummet, Marmorrelieffer af Hans Egede og Gertrude Rask samt en Tavle for Nikolai Eddinger Balle, Grønlands Provst.



Hans Egede skuer ud over Godthaab med, til v, sygehuset og kirken (*foto: priv.*)

Organisten er Jonathan Pedersen, Grøndlandsk Digter og Komponist.

Kl. 3 drak vi Kaffe hos Landsfogeden, og Kl. 5 var vi til grønlandsk Gudstjeneste. Kirken var stuvende fuld af festklædte Grønlændere, Kvinderne i deres smukke Dragter og mange af Mændene i hvide Anorakker. Selv helt smaa Børn var med i Kirke, nu og da hørtes én pludre med, eller en anden klynke, men det hørte sikkert med til de almindelige Begivenheder, thi ingen tog Notits af dette

end ikke Præsten. Grønlændernes Sang er betagende - ikke grov eller voldsom - men blød og tonede som et Brus ud i Kirkerummet, saa vi næppe har hørt lignende før. To Børn blev efter Gudstjenesten døbt, en lille Chemnitz og Førstemanden fra Bogtrykkeriet, Heilmann, havde ogsaa en lille Arving i Kirke. Vi forstod ikke Salmerne, ikke Kateketens, ikke Præstens Ord, men Gudstjenesten vil lige fuldt komme til at staa som en smuk Oplevelse mellem de Hundrede andre heroppe fra Klippelandet. Godthaabs Udseenede skal efter Sigende have forandret sig meget i de sidste Aar, idet de gamle Grønlænderhuse til Dels er afløst af pæne Træhuse, der bygges flere saadanne i Sommer, Kirke, Seminarium og det lige fuldførte Sygehus pynter stærkt paa Byen. Paa en Klippe højt over Kirken staar Broncestatuen af Grønlands Apostel, som ses viden om, der er minde for Kong Kristian d. Tiendes Besøg deroppe i 1921 samt et Par andre smukke Minder. Kirkegaarden er ejendommelig med Græstuerne, Gravene med de hvide Trækors, kun ganske enkelte Gravstene - Provsterne Balle - Fader og Søn. Da Klippen rager op til Overfladen, og der kun er ganske lidt Muld, sætter man Græstuerne op for at dække den døde. Handelen har to Køretøjer, islandske Heste, et Par Køer, mange Geder og et betydeligt Faarehold, og af Hensyn til dette var for Aar siden alt Hundehold forbudt. -

Nu i Motorbaaden hjem til "Disko" til Middag og tilbage til Seminariet igen, hvor der Kl. 8 skulde være Koncert af Sangkor ledet af Jonathan Pedersen. Koret sang en Række flerstemmige Sange, hvoraf de fleste var digtet af Jonathan Pedersen og dennes Søn, ogsaa Melodien komponeret af J. P. hvor ikke Teksten var skreven til danske melodier, som f. Eks. "Der er et yndigt Land", "Hil dig vor Fane" m. fl., dette var meget smukt. Hovedparten af deltagerne var Kvinder deraf 14 Piger fra Skolens ældste Klasse. Om Aftenen var der Dansemik, hvor enkelte af Rigsdagsmændene dansede med.

Det er besværligt med Transport af Gods fra Havnen, men om Bord paa "Disko" var en Del Arbejdere, som skulde op for i de første Aar at anlægge en Vej tværs over Halvøen fra By til Havn. Et saadant Vejanlæg byder paa store Vanskeligheder fordi store Klippepartier skal sprænges ud og føres bort. Naar dette Arbejde om 2-3 Aar er færdigt, skal der et par Biler herop for at udveksle Godset. Baggrunden for Byen er et par kraftige Klippeformationer: "Store Malene" og "Lille Malene", alene for at bestige den første medgaar 6 Timer.

Mandag d. 22. Juni.

Allerede Kl. 9 skulde Delegationen være i Godthaab til Fællesmøde med Sydgrønlands Landsraad. Landsraadet bestaar af 11 Medlemmer med Landsfogeden som selvskreven Formand, denne bød velkommen og pegede paa Grønlændernes Vegne paa de store Forventninger, man i Grønland nærrede overfor Mødet med Rigsdagens Delegation, ligesom Hr. Oldendow i meget smukke og velvalgte Ord understregede Betydningen af, at vi alle arbejdede mod samme Maal at gøre vor Pligt overfor vort fælles Fædreland, Danmark. - Forhandlingerne drejede sig i alt væsentligt om to Hovedspørgsmaal, Færingernes Stilling overfor Grønlandsfiskeriet og Adgang for Grønlænderne til at faa bedre Undervisning specielt i Dansk. Formanden havde et fortrinligt Greb paa at lede Forhandlingen, ligesom man maatte beundre den forbavsende Evne de forskellige Landsraadsmedlemmer bestod til kort og præcist at sige sin og sin Egn's Meninger om de Spørgsmaal Forhandlingerne drejede sig om. Her var ingen Snakken ud i det Blaa, men et Møde og Forhandling, som kunde tjene mangen offentlig Forsamling i Danmark som et virkeligt godt og følgeværdigt Eksempel. De forskellige Landsraadsmedlemmer indledede kort og klart, hvorefter Delegationens Formand fremsatte Delegationens Syn paa de forskellige Spørgsmaal og tilsagde paa adskillige Punkter den danske Rigsdags Loyalitet og velvillige Støtte for at tjene Grønlændernes Interesser. Da en stor og væsentlig Interesse knyttede sig til Færingernes Adgang til Landet, havde Samuelsen

Lejlighed til at redegøre for de særlige Forhold, som raadede derhjemme, og som gjorde Storfiskeriet paa Fyllabankerne med Støttepunkter paa Grønlands Vestkyst saa vigtigt for Færingerne. Første Del af Mødet sluttede Kl. 12.

Grønlandsk Frokost hos Landsfogeden, derefter Besøg i Sydgrønlands moderne Bogtrykkeri, nu ledet af vor Tolk, men vokset op af den lille Begyndelse som Lars Møller i 1861 lagde til saa uendelig stor Betydning for det grønlandske Folk og dets Udvikling, han har i Sandhed været sit Land en god Søn.



Landsraad og Delegation fotograferes sammen i Landsfogedens Have. Fotografen er Jon Møller, den sidstlevende af Lars Møllers Børn.

Kl. 2 genoptoges Mødet igen, det sluttede lidt før Kl. 3 for at give Plads for et Fællesmøde med Kommuneraadene for Egnen om Godthaab. Formanden afsluttede Landsraadmødet med et overmaade smukt motiveret Leve for Danmark og udtalte Ønsket om, at Mødets udmærkede Forløb maatte indebære Forjættelsen i sig om et frugtbart og godt Samarbejde til Gavn til Lykke for begge Parter, Danmark leve!

Kommuneraadmødet formede sig vel ikke saa festligt, fordi Oldenlow skulde føre Forhandlingen videre med Landsraadet i et andet Lokale, saaledes at der kunde affattes en Udtalelse om Sydgrønlands Stilling til det brændende Færøspørgsmaal. Forhandlingen var imidlertid meget interessant og drejede sig i alt væsentligt om samme Hovedspørgsmaal, som havde været fremme i Landsraadet dog suppleret med Ønske om Adgang for bedre Uddannelse for Haandværkere, om bedre Løn for lejet Arbejde o.s.v. Medens Landsraadets Medlemmer var stærkt dansktalende og saa godt som alle i Stand til at tale i alt Fald noget Dansk, saa var Kommuneraadets Medlemmer udprægede Grønlændertyper hvor Indianer- og Mongolpræget kom meget stærkt frem. Jacob Lynge fungerede ogsaa som Tolk her. Efter Mødets Slutning blev samtlige Kommuneraads Medlemmer fotograferet med deres klædelige Kasket paa Hovedet, sikkert deres dyrebareste Eje. En af disse Kommuneraads Medlemmer havde i Kajak roet 21 danske Mil for at naa frem til Mødet, og da vi sejlede i Motorbaaden ud til "Disko" for at sejle Nord paa, forlod han sammen med to andre Fæller Byen i sit spinkle Fartøj for at ro

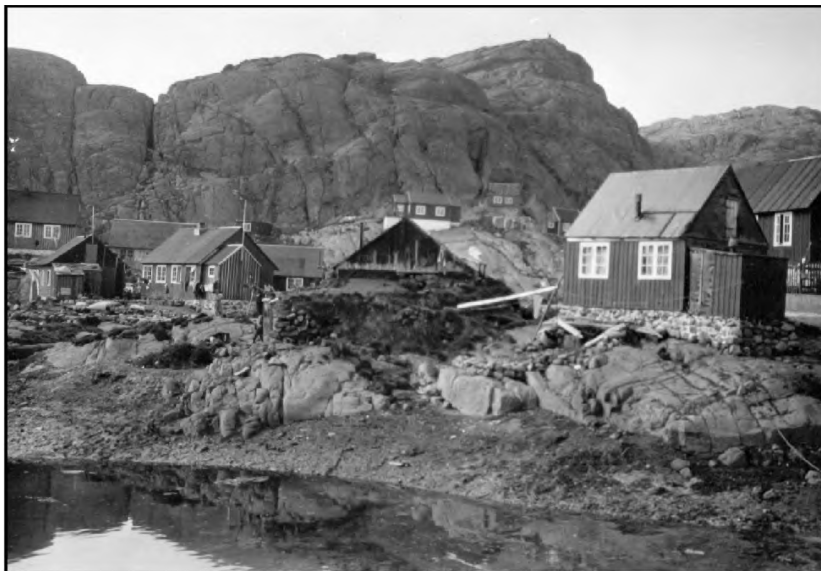
hjem til sin Boplads, hvor han fungerede som Kommuneraadets Formand.

Ved 6 Tiden stævnedes vi atter mod Nord, en Masse mennesker var mødt op for at tage Afsked, og i det smukkeste Solskinsvejr stod vi ud af Godthaabsjorden. Planen om at aflægge et besøg paa Fangerstedet Kangek gennemførtes paa den Maade, at Skibets Motorbaad blev sat i vandet og en Snes Mand med Direktør og Handelschefen i Spidsen sejlede derind, Farvandet er nemlig opfyldt af Skær. Tilsyneladende laa Husene og Grønlænderhytterne klistret op paa Klippeafsætter, nøgne og mægtige skød disse sig op mod den klare Aftenhimmel, men at det var muligt for Mennesker at bygge og bo der saa ud som en Gaade for os.

Grønlandske Handel har bygget Anløbsbro, tidligere maatte landes paa den nøgne Klippe.

Vi saa Grønlænderne komme løbende hen over Klipperyggene smaa og store mellem hinanden, alle steder vinkedes der. Jeg var første Mand paa Broen og i det samme drønedes det første Skud som Velkomst til os. Vi hilsende, Samtale kunde der af gode Grunde ikke blive Tale om, fordi hver havde sit Sprog. Udstedsbestyreren, en ung dygtig Mand, kunde dog en Del dansk, ligesom vi ved Kistoffer Lynges og Direktørens Hjælp kunde veksle Ord med dem. Det er en meget dygtig Fiskerbefolkning som her lever, der indhandles en meget betydelig Del Fisk, dette har sat sit Præg paa Pladsen. Vi besaa Købmandsboden, Kirken som er opført af Træ, lille og meget uanseelig. Kirkeloftet er omdannet til Skole, meget lille og fattigt udstyret. Skolebøgerne laa fremme. Enkelte af Børnene skrev rigtig pænt. Kateketen spillede paa Orgelet. Kirkegaarden var Udtryk for det fattigste fattige, Gravene var anbragt paa en flad Klipperyg oven for Kirken, det vil sige Kisterne stilledes paa Klippegrunden, Sten og Græstørv stabledes op uden om, saa der fremkom en Forhøjning, som næppe nok dækkede den Døde. Ned langs Kirkegaarden strømmede Vandet. Tidligere benyttedes dette Vand til Drikkevand og andet Husbrug, men dette er dog rettet, saaledes at der nu er Drikkevandsanlæg to Steder i Bopladsen. Indhandlingsstedet for Torsken med rensning, saltning og Oplag af Fisken blev efterset. Direktøren udtalte sig meget anerkendende til den unge Udstedsbestyrer som hed Lund og havde været der i 2 Aar.

En stor Del af Beboerne var efterhaanden samlet ved Broen, og da vi sejlede, stod deres Kommuneraadsmedlemmer med den fine Kasket, og med den svingede han, talte samtidig ento-tre og leve Danmark! saa lød Hurraraabene fra begge Sider. Men saa begyndte der en imponerende Skyden, vi saa Kuglerne slaa ned i Vandet eller mod Klipperne, otte Mand i Række hvoraf flere helt unge affyrede Salve efter Salve. Udstedsbestyreren fyrede løs oppe fra sin Bolig, der vinkedes, kippedes med Flagene, udenfor en rigtig Grønlænderhytte var Flagstang med nydeligt Dannebrog, som sammen med de andre kippedes op og ned, saalænge vor Baad kunde ses. Handelen gav Kaffemik til hele Bopladsen.



Tirsdag d. 23. juni.

(Sukkertoppen - Holsteinsborg)

Nattens sejlads havde for mange af Passagerene været en haard Prøve, og Dagens

Sukkertoppen (foto: priv.)

Nordenstorm, der stod Skibet lige imod, bedrede ikke Situationen. Mangen gæv Kæmpe maatte bide i Græsset, og igen gik det haardets ud over det Radikale Parti, hvis to Medlemmer igen maatte strække Vaaben. Flere nye Rejsende var kommen om Bord i Godthaab, for dem var Begyndelsen af rejsen ikke just lutter Lagkage. "Disko" blev 12 Timer forsinket, og først ved Kaffetid stævnede vi ind mod Kolonien Sukkertoppen.

Mægtige Fjældpartier med høje spidse Toppe, mere afrundede Partier, dybe Kløfter og Revner i rig Afveksling.

Byens off. Bygninger, Handelens, Præstegaard, Sygehus, Skole m.m. tager sig pyntelig ud med de graabrune Fjældrygge som Baggrund, nu da Eftermiddagssolen kastede sin Glans der ind over. I Havnen laa Mariens Inspektionsskib "Hvidbjørnen" og Hvalfangeren "Sonja", ligesom der laa en Del større og mindre Baade samt enkelte Kajakker. En smuk og anseelig Pads, den største af Kolonierne paa godt 600 Indbyggere. Efter at "Disko" havde kastet Anker og Trosserne var fastgjort i Land, lagde Baaden til, og vi kunde gaa fra Borde. Bag de pæne Bygninger laa den gamle Bydel med adskillige Grønlænderhytter af de gamle Typer. Kun ganske enkelte af Kvinderne i de klædelige Grønlænderdragter ellers tarvelige klædte Unge, Gamle og Børn mellem hinanden. Der var ikke Festivitas som i Godthaab, men det var jo ogsaa Arbejdsdag. Vi tog en Tur op til Børnehjemmet, opretholdt af frivillige Bidrag. Der var 20 Børn, de saa godt ud, og Hjemmet var meget smukt, lyst og hyggeligt, rigtig et Sted med Mulighed for at gøre syge Børn sunde og friske med Mulighed for at give dem tilbage til Livet. Det er en smuk Gerning, som Lemvig-Müller her har sat i Værk, og det ser ud til, at Hjemmets Bestyrerinde magter sin Opgave paa en smuk Maade. Derfra til Sygehuset, som ogsaa er nyt. Vi gik gennem alle Afdelingerne. De syge nikkede og smilede, ogsaa dette saa godt ud, særlig Tuberkuloseafdelingen med Liggehal saa ud til at kunne blive et fortrinligt Led i Kampen mod Grønlændernes slemme Fjende. Læge og Sygeplejerske viste rundt og forklarede. Til Besøget i Skolen var der kun forholdsvis faa, denne ligger meget højt, er en stor og efter Grønlands Forhold en pæn og hyggelig Skole. Pavia Pedersen, Jonatan Pedersens Søn, var Lærer, vi fik hilst paa ham. Derefter aflagdes Besøg i Handelens forskellige Afdelinger. Det er en mægtig Virksomhed, som her udfoldes med en Omsætning paa over en halv Mill. Kr. Fiskeindhandlingen er meget stor. Anlægget til Rensning og Saltning af Fisken er det mest moderne, vi endnu har set. Om Aftenen havde Delegationen Fællesmøde med Kommuneraadet fra Sukkertoppen. Kristoffer Lyngge fungerede som Tolk. De Spørgsmaal, som førtes frem og Formen hvorunder det skete, var det samme som i Godthaab. Særlig lagde man Mærke til den unge grønlandske Lærer, som viste sig at være en Folketaler af Rang. Desværre er Pavia Pedersen mærket af Tuberkulose. Efter Mødets Slutning blev der serveret The. Jeg fik Lejlighed til at tale med Pavia Pedersen. Paa Spørgsmaal, om han ikke ønskede at komme til Danmark til Videreuddannelse, svarede han med et glad Smil et ja, som sikkert kom lige fra Hjertet. Det er den slags unge, som skal hjælpe Grønland frem mod en lykkelig Fremtid.

Chefen for Inspektionsskibet var om Bord til Middag. Man havde ventet at kunne klare Losningen til Midnat, men først ved 8-9 Tiden, - Onsdag d. 24 juni - kunde vi kaste Trosserne los og gaa Nord paa igen mod Holsteinsborg. Solen og Vejret kastede Glans over Sejlturen, men den sene Afrejse og Modvind sinkede os saa meget, at det sandsynligste vilde være, at vi først kunde naa ind til næste Koloni langt over Midnat. Jeg foretrak at gaa til Køjs for at faa hvilet ud, men Kl. 2 - Torsdag d. 25 juni - kom Samuelsen ind i Kahytten og meldte at Skibet var i Holsteinsborg Havn, at det havde været en meget festlig Modtagelse med stor Flotille af flagsmykkede Motor- og andre Baade fuldt besatte, at der var affyret Kanonsalut, at Kommuneraadet kunde ventes om Bord til Forhandling ved Halvtretiden o.s.v. I Klæderne og saa op paa Dækket. Solen Skinnede bravt paa Fjældtoppene, den staar lavt nu, men er stadig paa Himlen paa disse Breddegrader. Forude laa Holsteinsborg meget malerisk, saa ubetinget

den smukkeste Boplads, vi endnu havde set. Den nye Kirkebygning tager sig ud, som "Fruen" paa Bjerget. Kommunalraadets Medlemmer indfandt sig saa godt som alle, endda paa denne ret usædvanlige Tid til at holde Sogneraadsmøde paa. Olufsen bød Velkommen og udtalte, at Delegationen var kommen herop for at høre, hvilke Ønsker Grønlænderne havde og faa en Samtale med til fælles forstaaelse af de Spørgsmaal, som optog dem. Davis Olsen, en fremragende Udstedsbestyrer, lagde for. Det var som sædvanlig Færøfiskeriet og senere hen Skolespørgsmaalet, som i alt væsentligt optages af Forhandlingen. Ved Sekstiden sluttede Mødet. En norsk Trawlerflotille, Moderskib og 4 mindre Dampere gled ind i Havnen. Moderskibet havde meget stærk Slagside og laa helt over paa Siden. Sysselmanden, som ogsaa er Kolonibestyrer og Kommuneraadets Formand skulde ud og efterse Sundhedsattesterne. Skibene skulde have Paafyldning af Ferskvand, og i den Anledning maa alle Nationers Skibe gaa i Havn ved Bopladsen, men Mandskabet maa ikke gaa i Land, ligesom der ikke maa gaa Grønlændere om Bord i de fremmede Skibe.

Mandskabet om Bord havde været ved Spillene lige fra Kl. 2. der var en meget stor Udlosning af noget svært Gods til Ophalerbeddingen og Baadebyggeriet, som man er ved at opføre. Kl. 12 var dette klaret, og atter kunde "Disco" stævne mod Nord. Forinden tog vi en smuk og stemningsfuld Afsked med Landsfogeden for Sydgrønland, hvis Omraade ophørte i Holsteinsborg. Næste Plads Egedesminde er Nordgrønland med egen Landsfoged og Landsraad.

Jeg havde været en lille Tur oppe i Kolonien, men da vi paa Hjemvejen skal gøre Ophold, er det ordnet saaledes, at det egentlige Besøg henlægges dertil. Nu stævner vi mod Egedesminde, og naar vi derind til ventet Tid, Fredag Morgen, vil det sige, at vi har vundet 3 Døgn ved Opreisen allerede. Vejret er godt, men taaget, saa vi nu og da hører Skibets Fløjte

Fredag d. 26. Juni. (*Egedesminde*)

Fuldstændig blikstille, Havet spejlblankt, men taaget var det, saaledes tegnede Udsigterne for Fredag. Heldigvis klarede det op ved Nitiden. En lille Brise fejede Taagedisen væk, og saa laa Havet der solbeskinnet, med sine let krusede mægtige Overflade. Mange Isbjerge var i Sigte, ligesom vi passerede adskillige meget anseelige. Et Stykke ude tonede frem formet nøjagtig som en dansk Kirke, et mægtigt højt Taarn, med en Aftegning i, der paa Afstand saa ud som Dør, dernæst Skibet, ligeledes med Aftegninger der tog sig ud som Vinduer, en saa Skuffende Lighed, saa det var umuligt at rive sig løs fra dette Syn. Vi nærmede os Skærngaarden, en række ret lave Klipper, der fortsætter langt ind, til endelig Egedesminde er i Sigte. Vi saa Vestisland - Ejland, Hundeisland, og længere ude Disco-Øens mægtige Bassalt-Fjælde med den evige Is skinnende som en forsølvet Overflade. Egedesminde ligger meget smukt op ad den lidet skraaende Fjældside. Mange nye pæne Bygninger mere spredt Bebyggelse, fordi Terrænforholdene tillader dette. Kirken tager sig meget smukt ud. Vi var i Land, besaa Efterskolen, Skolen, Sygehuset og til slut en lang Spadseretur ud til den fjerntliggende Kirkegaard hvortil man fører Ligene, om Vinteren i en Ligslæde, og om Sommeren i Baad, for saa at bære det sidste Stykke Vej. Vi afsluttede hos Provst Schultz Lorenzens Søn, som har været Efterskoleforstander, men som nu skal Syd paa som Præst. En god Kaffe og fornøjelig Passiar med adskillige Oplysninger om Ungdomsarbejdet og Erfaringerne fra Efterskolen.

Paa vejen ned talte jeg med Stedets Præst, Lynge, som skal til Fiskerøset, samt Lærer Niels Egede, begge Grønlændere.

Aftenen optoges af fest om Bord, hvortil var indbudt Præst, Lærere, Læger, Handelens Folk, Kommuneraad o.s.v. Det gik meget fornøjeligt til. Kl. slog 12 og Festen sluttede.



Lørdag d. 27 Juni. (*Akunaq*)

Kl. 8½ stod den paa Fællesmøde med Kommuneraadet. (Fr. Lynges som Tolk) Mødet holdtes i Skolen og var det første i Nordgrønlands Distrikt, dette mærkedes ogsaa paa Forhandlingerne, som drejede sig om Sælfangernes Levevilkaar, hvad der evt. kunde gøres for at forbedre disse, desuden fremførtes Ønsker om bedre Lønninger baade for lejet Arbejde og for fastlønnede Kateketer o. lign.

Egedesminde Distrikt er meget spredt med flere Udsteder strækkende sig helt ned til Holsteinsborgs Distrikt, dernede fra lød en enkelt Røst om de fremmede Fiskers Overgreb, men meget spagfærdigt.

Da vi kom tilbage til Frokosten paa "Disko" hilstes paa Landsfogeden for Nordgrønland Hr. Rosendahl, som om Natten var kommen ned fra en Rejse til Umanak.

Kl. 1½ startedes i Landsfogedens store Motorbaad til Udstedet Akunuk (*Akunaq*). Det blev en i alle Maader vellykket Tur begunstiget af blikstille Vejr, en fuldstændig spejlblank Havoverflade besaaet med Hundredvis af større og mindre Isbjerge. Kæmper og Dværge mellem hinanden med de mest fantastiske Former, med Farver, som kan nydes ved Synet men ikke gengives, fordi de er saa forunderlig skønne.

Skønt Bostedets Beboere ikke var forberedt paa vort Komme, ud over, at Christoffer Lynges blev sat i Land paa Ydersiden af Halvøen, medens vi sejlede uden om Pynten, saa var Dannebrog dog hejst, og hvad der var af Mennesker, var samlet ved Landgangsbroen, hvor Udstedets gamle Bestyrer - 70 Aar, tog mod os. Kirken er kun lille, men meget hyggelig og velholdt, Skolestuen, som var i forlængelse af Kirkerummet var meget tiltalende, Kateketen var i Egedesminde, er sikkert en udmærket Mand.

Beboerne var velklædte, saa godt som alle Kvinder og mange af Børnene mødte i grønlandske Dragter og tog sig godt ud. Alle smilede og vinkede, trods de forfærdelige Myggesværme, som omkredsede dem og os og bed, saa det satte sine meget ubehagelige Mærker. Oluf Sten vakte stor Opmærksomhed ved at optræde med stort Gazeslør, som dækkede Ansigt og Hoved, man gættede paa, at han var en underskøn Brud. Saa var der en urimelig Mængde Slædehunde, som der er paa alle nordgrønlandske Pladser, hvor Slædekørselen spiller en saa afgørende Rolle. Jeg talte en Del med Udstedsbestyreren, Carl Tobiasen, han kom herop fra Danmark i 1882 efter at have været dernede i 2½ Aar. Han har altsaa til næste Aar været i Handelens Tjeneste i 50 Aar, er nu 70 Aar. Vi tog Afsked, blev færgeset ud til vor Baad, og idet vi raaber Hurra svares

med et samme inde fra Udstedet, og saa begynder en kanonade, som gir Genlyd viden om, idet 10-12 Skytter tog Opstilling og affyrede Skud efter skud. Indtil vor Baad var drejet om Pynten vinkedes i et væk.

Ude i Havet mødtes vi med "Disko", som kom fra Egedesminde efter endt Losning. Sejlturen her ud igennem til Christianshaab vil altid komme til at staa som en Rejse i Eventyrets Rige med et spejlblanke



På fjeldtur med myggene (foto: priv.)



Hav og det uhyre Antal Isfjelde, som vi stadig krydsede ind imellem. Ved Titiden ankredes op et Stykke fra Kolonien, den mindste af dem, vi endnu har gæstet paa Turen.

Søndag d. 28. Juni.

*(Christianshaab)*

Skyet Luft, men blikstille, Myg i store Mængder, Fjorde og Vige opfyldt af et Mylder af Isfjælde, til højre for os ind mod Kolonien de mægtige høje Fjælde og inderst inde den lille smilende Koloniby



“Omstigning” ved Egedesminde (foto: Arktisk Institut)

Christianshaab, den mest idyllisk beliggende af de Steder, vi har besøgt paa Turen. Der skrives om denne Plads, at den hører til en af Grønlands smukkeste Pladser, men er berygtet for sin Myggeplage. Disse modbydelige Blodsugere optræder her oppe i Grønlands Fjorddale i Myriader, er en sand Landeplage. Slangen i Paradis. Vi har stiftet bekendtskab med dem paa en alt andet end behagelig Maade.

Efter Frokost sejlede vi ind til Christianshaab. Der havde været Konfirmation i den lille Kirke. Nordgrønlands Viceprovst Storch laa syg i Skolen, hvorfor Provst Vestergaard, Godthaab, som var med “Disko” havde forrettet Konfirmationen. Pastor Poulsen gav hver Konfirmand en gave skillinget sammen mellem Delegationens Medlemmer. Jeg uddelte til hver et meget smukt Hefte fra Chr. Eriksens Forlag. Christianshaab er anlagt 1734. Kolonibestyrelseshuset er fra samme Tid. Den første Bestyrer hed J. Hjorth. Niels Egede og Poul Egede var virksomt med for af styrke den nye Kolonis Stilling, sidstnævnte var Præst der fra 1736 til 1740. Det lille Flagbatteri stammede fra Niels Egedes Tid, hvor der maatte føres en haard Kamp med Hollænderne. Kolonien ligger for en Del paa en Moræne, som er i drift udefter. Flere af Handelens Huse stammer fra den første Tid og er bygget af svært pommersk Tømmerbjælker lagt oven paa hinanden.

Eftermiddagen tilbragtes om Bord med Gudstjeneste Kl. 3, hvor Provst Schultz Lorenzen prædikede.

Mandag d. 29. Juni. *(Akulliit)*

Med Landsfogedens Baad “Leif” foretoges i Eftermiddags en Udflugt til Udstedet Akulliit. Sejlturen ca. 25 Kvartmil, var meget vellykket. Vi sejlede ud mellem de drivende Isfjælde. Jeg talte over Hundrede til den ene Side for Motorbaaden. Godt et par Timers Sejlads, og vi var ved Udstedet, hvor Danebroge havde vinket Velkommen til os. Nu blev dette besøget af Udstedsbestyrer Lange, Udstedets Hædersmand, som sikkert i de mange Aar, han har virket der, har haft meget stor Betydning for Udstedets Befolkning, der som andre Steder modtog os med øjensynlig Glæde, men alle var smukt klædte og saa godt ud, særlig var Kvindedragterne usædvanlig smukke.

Vi var inde i Kirken, besøgte Udstedsbestyreren og hans prægtige Hustru. Deres Hjem var meget hyggeligt og smukt. Hele Selskabet fik brilliant Eftermiddagskaffe under saa hyggelige og fornøjelige Former, saa et dansk Bondehjem kunde ikke præstere det bedre. Kun kunde vi



I Akulliit (foto: priv.)

ikke tale med dem uden ved Tolk. Han havde ved Siden af Bestyrerboligen bygget sig et meget smukt Hus. Pladsen havde de kraftigste og smukkeste Hunde, vi hidtil har set, og det myldrede med Hunde alle Vegne.

Der foregik et meget stort Hajfiskeri for Tiden. Hver Fisker kunde regne med 16-24 Stk. af disse Havets uhyggelige Rovfisk, hvis Graadighed er enestaaende. Det fortaltes, at Fiskere har fundet Kroge, hvorpaa først har bidt en mindre Haj, denne er derefter slugt af den næste, og disse er sluttelig ædt af en tredie større for saa at blive taget af Fiskeren. Leveren er meget værdifuld, den indhandles for 8 Øre pr. kg., og giver Fangerne en særdeles god Fortjeneste, den tages lige uden for Bopladsen.

Som ved andre udsteder samledes alle Stedets Beboere for at tage Afsked med os. Da vi begyndte at hive Ankeret op for at sejle affyredes et Skud, og saa begyndte Kvinderne at synge Flagsangen til Melodien "Hil dig vor Fane", denne

efterfulgtes af flere. Det lød meget smukt inde i den af Fjælde omgivne Havn, hvor vi laa. Mændene skød Salve efter Salve, vi raabte Hurra, der vinkedes og kippedes med Flagene fra begge Sider, til Baaden gled ud af Havnen. Og da vi kom uden om Pynten, hvor Akukliit ligger, havde hele Forsamlingen taget Opstilling ved Bopladsens Flagstang. Vi sang "Der er et yndigt Land", atter vinkedes og Skud efter Skud knaldede ud over Diskobugtens Vande. Et mægtigt Isbjerg, som vi sejlede uden om ind mod Bopladsen, var, mens vi laa inde i havnen, gaaet paa Grund lige uden for, det ragede meget højt op som et gigantisk Taarn over den Fjældpynt Husene var bygget paa. -

Pladsens Kommuneraad havde vi Forhandling med. Det skete ved Stensætningen om Flagstangen - Bystævnet. Kommuneraadet viste sig at være meget interesserede i forskellige Spørgsmaal, bl.a. forbedret Danskundervisning. De brave Mænd var Johan Samuelson, Formand Ferdinand Møller og Karl Olsvig som Medlem Kommuneraadet bad Olufsen hilse Kongen. Efter Hjemkomsten til "Disko", hvor alle Mand vinkede os velkommen hjem, modtoges vi af Radiomeddelelse om, at 5 Nordmænd havde ocuperet Østgrønland i Kong Haakons Navn. Det belv Aftenens Samtaleemne.

Tirsdag d. 30. Juni. (Claushavn)

Formiddagen gik med Landtur, Hr. Torn og jeg havde en meget lang Fjældtur med skiftende og storslaaede Udsigtsforhold. Højt op i Fjældene laa adskillige større og mindre Søer, den

største er Lakseseen med Lakseelven, hvor der fanges en betydelig Mængde Laks.

Rejseplanen blev lagt saaledes, at "Leif" skulde føre os til Claushavn Kl. 6, hvorfra vi saa ud paa Natten skulde staa til Sø og optages af "Disco", naar den efter endt Arbejde i Christianshaab stævnedes Nord paa. Sejlturen var som de forrige Gange begunstiget af det mest straalende Vejr. Efter 4 Timers Sejlads gennem Isfjorden havde vi Claushavn i Sigte. Men det var en Sejlur mellem taarnhøje Isfjælde i de mest fantastiskste Former, den største og anseeligste Mængde, vi endnu havde set. Udstedet Claushavn hører som Christianshaab til en af de ældste, anlagt 1737, og har været Koloni til 1864. Beboerne havde samlet sig ved Landingsstedet med Kommuneraadet i Spidsen. De saa godt ud, hvad der var overraskende, fordi vi ude fra saa langt flere Grønlander-Jordhytter end ved nogen af de andre Pladser, men vi var jo ogsaa langt mod Nord og udstedet ligger lige ud til Isfabrikken, idet Jakobshavn Isbræ, verdens mest yderige Bræ, sender sine Tusinder og atter Tusinder af Isfjælde ud gennem Fjorden, hvor de paa Grund af et undersøisk Skær stopper op og ved Springfloden 2-3 Meters Stigning og ved det voldsomme Pres inde fra sættes over Skæret ud paa de lange Rejser for at gaa Tilintetgørelsen i Møde.

Udstedsbestyreren, Christiansen og hans Hustru bød os ind i deres hyggelige Hjem, de havde været paa Pladsen et Aar. Derefter hen i Skolen til Forhandling med Kommuneraddets 3 Medlemmer. Kommuneraadet udtalte sin uforebeholdne Tak, fordi Claushavn havde faaet dansk Udstedsbestyrer, det var deres Opfattelse, at dette vilde betyde Fremgang og Udvikling for dem. Der var en lille Vanskelighed med at forstaa hinanden, men det, ventede de, vilde snart overvindes. Man drøftede Mindstemaalene for Hellefisk, Lejet Arbejde til Kolonien i Fisketiden o.s.v. Efter at have set Kirken, var vi i Følge ude ved Handelens store Indhandlings- og Saltningssal, som laa ret langt fra Bopladsen, for Udstedsbestyreren var dette ikke allerbedst. Vi saa Udstedets Kajaksejlads og talte over 30 Kajakker. Inde i Christiansens hyggelige Stuer fik vi Kl. 12 Midnat Kaffe med dejligt hjemmebagt Kage til og nød i det hele Gæstfriheden i fulde Drag, mens Midnatssolen sendte sit gulhvide Straaleskær ud over Egnens store Fjældpartier, Diskobugtens dybblaa Vande fyldt med det mægtige Tal af imponerende Ispaladser.

Atter til Havs for at mødes med Skibet, som kunde ventes.

Onsdag d. 1. Juli. (*Jakobshavn og Reitenbænk*)

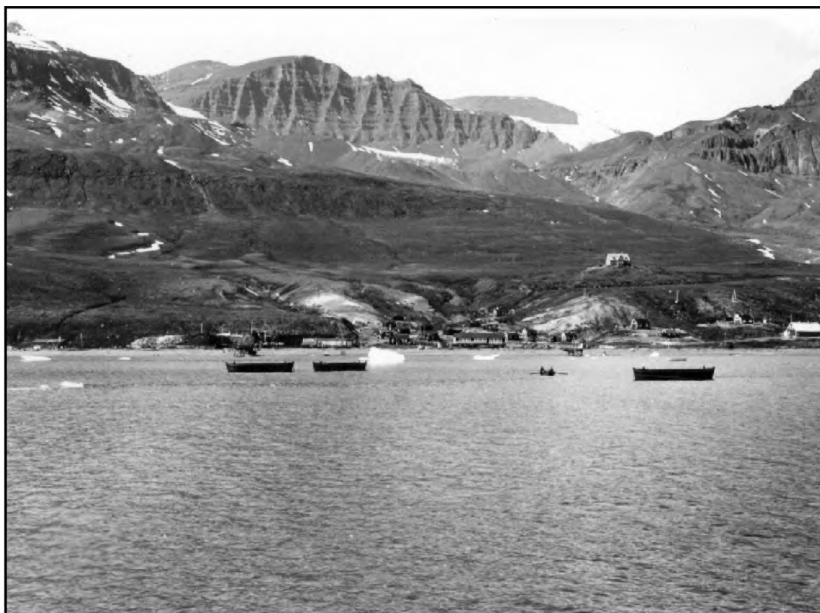
Det blev en tur, som sent glemmes. Sejlturen langs Frederikshaabs (*Jakobshavn*)?? Isfjords af Fjælde pakkede Munding kan slet ikke beskrives, saa storladent og enestaaende er det Skue, som her bød sig til. Fjæld ved Fjæld og nu og da Synet af selve Bræens Isblink, der rakte sig ind over Land, saa langt Øjet rakte. Et vildt forrevet Islandskab med de mest fantastiske Overraskelser. "Disco" manøvrerede ind mellem de i Bugten drivende Isfjælde, hvis Størrelse og Omfang for manges Vedkommende var overvældende. Da Isfjorden fornylig havde skudt Is ud, var her særlig mange Fjælde, ligesom Havet var opfyldt af en uhyre Mængde Kalvis, som i Bælter laa sammenpakket, og som "Disco" matte forcere. Ved Tretiden ankrede vi op i Frederikshaabs (*Jakobshavn*)?? lille men gode Havnebassin. Pladsen var ikke større, end "Disco" lige netop kunde dreje rundt med Forstavn og Agterstavn lige ind til de høje Klipper. Skønt det maatte syntes at være en højst ubelejlig Tid at faa Fremmede paa, var unge og gamle dog samlet i stort Tal og modtog os i Fæstdragt, med Vinken og Raaben inde fra Fjældafsætterne. Et Par Timers Søvn og saa op til Morgenkaffen. Jakobshavn ligger meget smukt op af Fjældsidens, dog skæmmes Sceneriet noget af, at ikke saa faa af de nyopførte Træhuse ikke var malet, ligesom nogle beklædes med tagpap paa Siderne. Vi var nogle Stykker i Land med første Baad, op gennem Kolonien ud til Kirkegaarden, hvor Samuelson skulde lægge en Krans paa en af sine Landsmænds Grave, der havde været Kolonibestyrer i

Jakobshavn. Møller, som han hed, havde været en betydelig Mand for Kolonien, men døde meget tidlig. Derefter var vi inde i den nyopførte Kirke, den smukkeste i Bygning og Beliggenhed, vi endnu har set, Et Arbejde, som gør sin Bygmester Ære. Naar Kirkedøren er lukket op, og man staar oppe ved Alteret er der den mest storslaaede Udsigt over den isfyldte Disko-Bugt til Bassalt-Øen paa den anden Side. Senere besaa vi Koloniens nye og smukt indrettede Sygehus, hvor vi modtog det samme Billede af Tuberkulosens Hærgen. Paa Sygehuset, hvor Læge Fuglsang-Damgaard viste rundt, saa vi forøvrigt modne Tomater, dreven frem i Køkkenvinduerne, der var allerede plukket 6 Pund og en Del var tilbage. Vi kom forbi Præsteboligen, hvor Viceprovst Storch boede, og hvor Knud Rasmussen er født. En meget lang Fodtur ud over Fjældene, der begrænser Jakobshavns Isfjord, var interessant. Vi stod paa det Sted, hvor Jakobshavns Indbyggere valfartede til (i) Januar for at hilse paa Solen, naar den første Gang efter flere Maaneders Fravær viser sig.

Ogsaa i Jakobshavn havde vi Møde med Kommuneraadet, hvortil var kommen et Kommuneraadsmedlem fra Rudebay. Forhandlingen drejede sig om forskellige lokale Spørgsmaal. Ved Middagen fejrede vi Samulesens Fødselsdag med Taler af Pastor Poulsen og undertegnede. Samuelsen takkede. Kl. 8 lettede "Disko" under Kanonsalut og sejlede ud af Fjorden. Der blev som sædvanlig raabt Hurra og vinket i lange Baner. Under fuld Fart stævnedes vi op gennem Diskobugten mod Reitenbænk. Blank og stille laa Vandet spejlende de mange stolte Isfjælde, hvora mange var meget anseelige i Højde og Omfang. Ved Midnatstide gled vi ind til den lille Koloni, hvis Beboere trods den sene Nattetime modtog os med 3 drø-nende Kanonskud, der (gav) et mægtigt Ekkeo ind mellem Fjældene. Kolonibestyrer Thorsen, Søn af Skibsinspektøren, tog mod os og bød Velkommen ved et Glas Vin og Kage. Efter et Par Timers Ophold gik vi om Bord. Atter buldrede Pladsens Kanoner og besvaredes af det rullende Ekko langt inde fra Fjældene. Skibsinspektøren, gamle Pastor Rossing og hans Hustru var kommen om Bord som Passagerer til Danmark. Desværre tillod Tiden ikke at aflægge Besøg ved Fugleljældet, Alkens Hjemsted. Haaber paa, at vi senere faar Lejlighed til at se et af Grønlands Fugleljælde.

Torsdag d. 2. Juli. (*Kulbruddet, Kutligssat*)

Midnatssolen laver en slem Ravage i begerbet: Nat og Dag. Solen ses helt ude i Horisonten



Kulbruddet i Kutligssat (foto: priv.)

noget bleg, dens mere vandrette Straaler formaar ikke at trænge gennem Luftlagene, dens gullighvide Straaler giver en ejendommelig Farveglans, som ikke kendes under andre Himmelstrøg.

Farten op gennem Vajgattet (betyder Blæsehullet) er usædvanlig smuk med de mægtige Bassaltfjælde paa begge Sider. I Revner og Afsatser ligger Sne og Is. Gang efter Gang ses Indlandsisens Blink og lader ane, at her er den korte Sommer om end meget

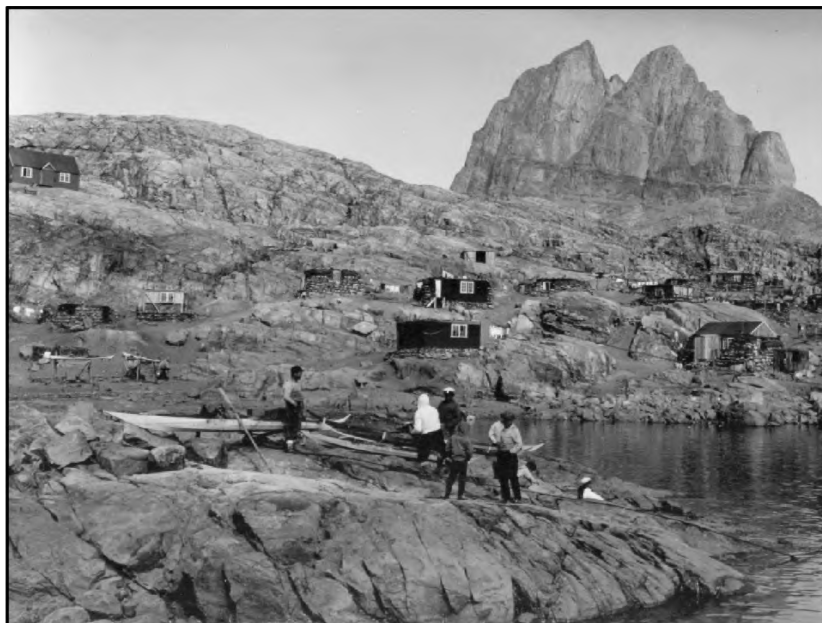
varm og virkningsfuld dog langt fra i Stand til at faa Bugt med andre endnu stærkere Kræfter. Vi er oppe under Breddegrader, hvor Frost og Sne spiller Herrer de 9 Maaneder af Aaret. Ved Sekstiden ankres op ud for Kulbruddet, Kutligssat. Kulbrydningen begyndte her i 1923, og en hel By er vokset op nedenfor de mægtige Bassalfjælde. Virksomheden ledes af en svensk Ingeniør, Giesing, og er i stadig Vækst. Der beskæftiges ca. 50 Arbejdere, og der er brudt sidste Aar 6000 Ton. Kullene er af fortrinlig Kvalitet, Ingeniør Pedersen hævder, at det er de bedste Brunkul, han har set, de egner sig dog ikke til Dampkedler, men er fortrinlige til Fyring i Kakkelovne. Hele Grønlands Befolkning forsynes herfra, og paa Grund af Landets store Udstrækning, den spredte bebyggelse og de store Afstande fra de kulproducerende Lande, er det af største Betydning, at der findes et saa godt Brændsel og i saa rigelig Mængde, som Tilfældet er, tilmed bliver Forbruget efterhaanden større, fordi den gamle Form for Grønlænderhuse forlades, og man gaar over til Træhuse, der ikke kan maale sig med Hytternes Lunhed.

Vi var inde i Kulbruddet, Skakten strækker sig langt ind i Jorden, og det er ejendommeligt at se Sandstenslaget ligge saa skarpt som et afpudset Loft over Skakten holdt oppe uden Afstivning, det hele er paa Grund af den lave Temperatur  $-3^{\circ}$  dækket af et tæt Rimlag, som stadig dryssede ned, og som i det flakkende Lysskær glimtede som Millioner af smaa Stjerner. Kullaget er ikke meget dybt, godt 1 m. men dog særdeles godt og ventes at blive dybere længere inde. Arbejderne faar Akordløn og kan tjene omkr. 5 Kr. om Dagen. Kullaget kommer forøvrigt frem flere Steder langs Kysten, hvor Havet har skyllet ind og afdækket Kullagene. Desværre kan der ikke bygges Kaj, ligesom der ingen Havn er, hvorfor Afskibning maa foregaa ude paa det aabne Hav.

Kl. 11 lettedes Ankeret, og atter gled vi Nordpaa. Desværre lagde Taagen sig tæt og tungt om Skibet og lukkede for alle de herlige Panoramaer, som efter Sigende byder sig til under Sejlturen gennem Vaigattet. Kun nu og da, naar Taagebanken lettede, saas Glimt af de storslaaede Kystlandskaber, de mange Isfjælde, og det dybblaa Vand. Vi saa de snedækkede Tinder Nord for Kulbruddet, som rækker 1725 Meter eller 5100 Fod. Paa modsat Side var en Top paa 1745 Meter. Vi passerer Halvøen og ser tilbage over de pragtfulde snedækkede, solbeskinnede Toppe, som rager højt op over Taagebanken.

Ved godt Midnat kan vi regne med at have omsejlet Halvøen Nugssuak for paa modsat Side af denne at kunne ankre op i Havnen ved Umanak. Men Taagen kan strege ud i Beregningerne.

Fredag d. 3. Juli. (*Umanak*)  
 Kl. 5 var vi ankret op ud for Umanak, og da jeg et Par Timer efter tørnede ud, laa Kolonien badet i Sol, medens Taagebankerne skjulte de omgivende Højder. Kolonien ligger meget smukt, delt i en Afdeling med Handelens Bygninger, Hospital, Læge, Præstebolig, Kirke, Skole, Sanatoriet o.s.v. og en anden



Det hjerteformede fjeld (foto: priv.)

Afdeling, der saa godt som udelukkende bestod af Grønlænderhytter, den mest karakteristiske Grønlænderby, vi endnu havde set. Taagebankerne driver væk, og der dukker et mægtigt snedækket Fjældparti op, det er Størøen 15-1600 m. højt, lidt efter ses til modsat Side et andet endnu kraftigere Landskab op af Taagehavet, det er Nordgrønlands højeste Toppe 1960 m. høje, der majestætisk viser sin Storhed frem, medens Taagen fremdeles skjuler den underste Del af Landskabet. Det var et forunderligt Billede, at se de høje Toppe rage langt oven over Skyerne. Endelig viser sig solbeskinnet, men endnu omgivet af et let Taagesløv selvste Umanak-Fjældet 1260 m. højt. Umanak betyder "den hjerteformede". Fjældet gaar op i aldeles skarpe og spidse Tinder, og ingen Steder har vi set Bassalten frembyde et saa pragtfuldt Billede som her. Umanak er kun besteget en gang, det var to Tyskere, som for et Par Aar siden udførte den bedrift, to Døgn tog det, men de slap da levende fra det, derimod saa man ikke mere til et Par Amerikanere, som for nogle Aar siden vovede Forsøget. Umanak skal være endnu vanskeligere at bestige end Mater Horn.

Saa endelig letter Taagen saa meget, at Fjældpartierne og den isfyldte Bugt ses. Vi hører voldsomme Drøn med et buldrende Ekko inde fra Fjældene, det er Isbjergene, som kælver, snart lyder det som et frembrusende Eksprestog, snart som voldsom Kanontorden, vi saa enkelte af Havets Kæmper boltre sig efter saadan Omdannelsesproces, det tager Tid at falde i Ro igen.

Paa Formiddagsturen i Land var vi inde i Præsteboligen for at hilse paa Pastor Rosing og hans Hustru. De har et hyggeligt Hjem, mange Blomster og paa Væggene Malerier, grønlandske, som alle er malet af Præsten selv. Vi aflagde besøg paa Børnesanatoriet, hvor Lemvig-Møller var i Færd med at uddele Gaver til Børnene. Det var fornøjeligt at se den Glæde, som disse Børn udviste, naar de modtog deres efter danske Forhold noget beskedne Gaver, de sang nogle grønlandske Sange for os. Olufsen takkede i en smuk Tale Lemvig-Møller for den betydelige Indsats, han her har gjort for forældreløse Børn og for de mange Børn, som gennem sanatorieopholdet genvinder deres Sundhed, det vilde blive et Æresminde, som vilde blive staaende frem i Tiden. Sanatoriet er helt nyt og ligger højt oppe med den mest vidunderlige smukke Udsigt til alle Sider, som kan tænkes.

Om Eftermiddagen foregik en lille Højtidelighed, idet Delegationens og Pressens Repræsentanter havde skillinget sammen til en gave, 100 Kr. til en Dreng paa Sanatoriet, som for en Tid siden havde reddet en Kammerat fra Druknedøden. Lemvig-Møller holdt Talen og gav ham



Chokoladegilde i Umanak (foto: priv.)

Sparekassen. Pengene maa kun anvendes til Drengens Oplæring, Fangstredskaber o. lign. Af Læge og Bestyrerinde udføres her en velsignelsesrig Gerning. Pastor Poulsen tog saa Lejlighed til at bringe dem en hjertelig Tak for deres Gerning. Samtlige Koloniens Børn var om Eftermiddagen inviteret til Chokolade. Student Nielsen, som skal til den magnetiske Station i Godhavn, og jeg foretog en Spadseretur

paa 3 Timer op i Fjældene. Vi var blandt andet nær Foden af Umanaktfjældet, en anstrengende Tur, men yderst interessant. Det var ejendommelig at staa deroppe paa Fjældtoppene 2-3000 Fod oppe og se over Taagehavet, som laa ud over Egnen, medens der højere oppe var det herligste Solskin. Efterhaanden drev Solen Taagen bort, og vi havde et Panorama saa pragtfuldt som ikke før, omgivet af Grønlands højeste Kystfjælde dækket af den evige Is, medens der dybt dybt nede viste sig den dybblaa Umanak-fjord (*Diskobugten?*) opfyldt af Nordhavets stolte Sejlere, Isfjældene straalende i Solglansen, medens Fjældtoppene her og der sløredes af fin let Taage. I Havnen laa Geodæternes Baad, de er paa Opmaalingsarbejde heroppe Sommeren igennem. Jeg var paa Visit hos dem. Endvidere laa den tyske Ekspeditionens Baad derinde. Tre af Ekspeditionens Medlemmer bl.a. Dr. Løwe, som har mistet Tærne ved Koldbrand inde paa Indlandsisen. Dr. Wegeners Lig ligger fremdeles derinde i Isen, hvor han skal blive liggende indtil hans Broder kommer herop og skal træffe Bestemmelse om Liget skal føres hjem til Tyskland eller begravnes heroppe i det høje Nord, hvor han fandt Døden som Offer for sin videnskabelige Forskning i Grønlands Ismarker.

Man ventede Skibet "Susaa", som skulde medføre Post til os, islandske Heste til Dr. Wegeners Ekspedition, desuden de to norske Studenter, som har planlagt en Tur over Grønlandsisen fra Vest til Øst. En Rejse, som benævnes som mere end vovelig, da den efter Sandsynlighed er umulig at gennemføre. Tiden vil give Svar herpaa.

Skibet var imidlertid ikke ankommen da vi Kl. 8 stod ud af Havnen. Kanonerne dundrede, der vinkedes, Flagene kippede og "Disko" gled ud igennem den smalle Havnenindsejling, der lige akkurat er saa bred, at Skibet kan passere, ud i Taagen omgivet af mange Isfjælde. De følgende Timer kastede en Slagskygge ind over denne vidunderlige og ellers saa vellykkede Tur.

Lørdag d. 4. Juli. (*Upernavik*)  
Da Taagen stadig lukkede Skibet inde og hindrede al Udsigt, foretrak jeg at gaa til Køjs for at hvile ud, efter at



Alle mand på dæk (foto: Arktisk Institut)



Iført redningsbælter (foto: Arktisk Institut)





Redningsbådene gøres klar (foto: Arktisk Institut)



“Isterner” på dækket (foto: Arktisk Institut)

have læst et Par Timer, kunde imidlertid ikke rigtig sove. Skibstelegrafnen, den mindskede Fart, Uroen paa Skibet o.s.v. var nok til at tvinge én vaagen. Lidt over Midnat blev der slaaet bak, det gav et Ryk, en Sitren i Skibet, men næste Øjeblik fik vi et voldsomt Stød, der for mig lød, som om det var sket paa Styrbords Side. Imidlertid var det Stævnen, som var tørnet lige ind mod et mægtigt Isfjæld. Jeg sprang ud af Køjen, der blev Uro alle vegne, og i det samme raabtes: “Alle Mand paa Dækket”! Nu var det Alvor, hvor farlig, det stod os ikke klart. Mens Samuelsen og jeg i Hast fik Klæderne paa, krængede Skibet en Del over mod Bagbords Side, og jeg ser da ud af Køjet, som tildels havde været dækket af noget mørkt udenfor. Nu staar det mig klart, at det er Isbjerget vi har derude, og at Skibet staar helt inde under det. Vi vekslede nogle Ord derom og ilede op paa Dækket, her var en Del af Passagerene i Færd med at iføre sig Redningsbælter, Redningsbaadene var Mand-

skabet ved at svinge ud paa Daviderne, alt var klart til hurtigst muligt at gaa fra Borde, hvis der ikke skete noget i de næste Sekunder, som uvægerlig vilde sende Skibet til Umanakfjordens Bund, og det sandsynligste vilde være, at ingen af os slap levende fra denne Færd. Det var Sekunder - Minutter maaske, hvor Liv og Død kastede sit Terningspil om os. Jeg ilede over til Bagbords Side og var da helt inde under det uhyre Isfjæld, der i Taagen tog sig endnu mere gigantisk stor og uhyre ud, end det om det havde været klart Vejr. Jeg saa ud over Rælingen og kunde da se, at Skibet var langt - godt midskibs blev der senere sagt - inde over Isfjældsfoden. Da forstod jeg, at Situationen var saa farlig, som den kunde være. Isfjældets Højde ansloges til at være to-tre Gange Skibsmasternes eller 100 Meter. Sæt nu, at denne Kolos eller Dele af den styrtede ned over os, hvad saa? Ja Svaret er let at give, men i det samme begynder Maskinen at virke. Vi glider ned af Isfoden, svajer stærkt over til Bagbords Side, for første Gang gik der et Gys gennem mig. Betød dette, at Skibets Forstavn var knust og Vandet allerede ved at trænge ind. I saa fald var Bagbords Redningsbaade ind mod Isfjældet afskaaret fra at gaa i vandet. Men



Gud ske Lov, det varer nogle faa meget spændende Øjeblikke "Disko" retter sig op og glider tilbage, medens Iskæmpen forsvinder fuldstændig i Taagen. Hurtigst muligt føres Baaden ned, Skibets Styrmand omsejler dette og kan melde at der ingen Huller er, man pejler og kan meddele at Skibet ikke tager Vand, altsaa heller ikke nogen Bundskader. Nu kan vi aande op. Redningsbælterne lægges paa Plads, Mandskabet begynder at føre Redningsbaadene ind igen, der falder efterhaanden Ro over os, men disse ca. 45 Minutter vil aldrig kunne glemmes. Det var beundringsværdigt at se Mandskabet i Arbejde med samme Ro og Sikkerhed som til daglig, ingen Nervøsitet, men en sammenbidt Ro lige fra Kaptajnen og til Skibsdrengen. Vi var nogle Stykker oppe i Forstavnen for at se Virkningen af Sammenstødet. Ankeret havde taget Stødet op og var trængt ind mod Lugen, som lukkede for Aabningen, hvor Ankerkættingen gaar igennem. Denne Skade udbedredes i Løbet af Morgenstunden af Mandskabet.

Ved halvt Tien serverede Hovmesteren Kaffe, ellers gik Tiden med at drøfte Nattens uhyggelige Begivenhed og spejde efter Isfjældet, men Taagen skjulte i lang Tid dette for os. Endelig kommer det til Syne, og i Sandhed, det var sikkert et af de allermægtigste blandt de mange mange hundrede, vi har mødt paa vor Vej i disse Dage. Vor Redning var, at det var et fast og friskt Fjæld, som holdt ved Sammenstødet, ellers havde vor og "Diskos" Skæbne været beseglet. Jeg gik til Køjs ved Tretiden, og kort efter lyder "Diskos" Fløjte, det er Skibet "Susaa" man fra Broen har faaet i Sigte, staaende Nord paa, skønt det skulde ind til Umanak. Det blev prajet af Kaptajn Hansen, som gav Oplysning om, hvor Umanakfjorden var. Man oplyste paa "Susaa" at Skibet havde sejlet i Taage fra Kap Farvel hele Strækningen op, og det havde været umuligt at faa Landkending. Med god fart gik "Disko" Nord paa. Vi passerede Stedet, hvor "Bele" strandede i 1921. Endnu ses rester af Skibet inde under Land. Fjældformationerne ændrer Udseende, i det vi forlader Bassalfjældenes noget bløde og afrundede Former til Granittens mere bratte,



Et farligt møde (foto: Arktisk Institut)



Mødets resultat (foto: privat)



Landgang i Upernavik (foto: privat)

Skibet lige ind under Fjældside. Dampfløjten lyder, Kanonslag affyres og Fuglenes utalte Skarer vælder ud, som en umaadelig Sværm af fantastisk Omfang ser vi dem kredse op og ned, men dette er kun en Del af Fuglene, thi inde paa Afsatserne stod Fugl ved Fugl med det hvide Bryst og lille nysgerrige Hoved vendt ud mod os, men lod sig iøvrigt ikke forstyrre.

Ved sekstiden sejlede vi ind foran Upernavik, Nordens nordligste Koloni paa omtrent 73 Breddegrad ca 250 danske Mil nordligere end København. Vi har nu været 24 Dage paa rejse og har tilbagelagt nær op mod 3000 Kvartmil foruden de ret betydelige Afstikkere ind til en Del Udsteder. Med Kanonsalut blev vi her som ved flere andre Kolonier modtaget, men det var noget andet her, idet Kanonerne stammede fra Niels Egedes Tid. Skønt vi altsaa var saa højt mod Nord og under helt andre Fangst -og vel endnu barskere Livsvilkaar end længere mod Syd, tog Kolonien sig dog smukt ud. Vi var inde paa Kirkegaarden og saa her Peter Freukens Hustrus Grav. Nær ved var en nykastet Grav, d.v.s. Ligkisten var sat lige paa Granitten og saa var der stablet Sten op i Firkant uden om, ikke en Græstørv, ikke Spor af Muld og saaledes var der flere. Upernavik har faaet ny Kirke, den gamle Kirkesal er omdannet til Sysselraadssal.



Stauings varde i Upernavik (foto: privat)

stejle og takkede Former. Da vi har passeret de lave Øers Land, som dækker for Udstederne Lille Upernavik og Prøven, ses Stedet, hvor Ekspeditionsleder Koch efter sin vandring over Indlandsisen blev funden mere død end levende efter sin farefulde Færd.

Vi ser enkelte Fugletjælde og passerer kort efter et meget betydeligt Fjæld, hvor Tusinde og atter Tusinde af Alke ruger paa Fjældets Afsatser lige ud til det aabne Hav. Kaptajn Hansen fører

Med megen Pietet har Kolonibestyrer Lembche Otto skabt noget helt enestaaende i Grønland. Meget smukke Billeder af Kongerne Kristian d. IX og Kristian d. X med gemalinder, én i Egetræ udført Formandsstol vakte almindelig Beundring, og saaledes var der en Mængde Ting ud over det almindelige. Vi var inde i Sygehuset. Dr. Rasch viste rundt. Hans Hustru, som er fra Hejls, malede en Del.

Derefter gik Turen ud til Havnen, hvor Handelens

Bygninger blev beset. Her var Bjørneskind og mægtige Narhvalstænder indhandlet. Kolonibestyreren har rejst Varder for Kongebesøget, den første Delegations Besøg, Staunings Besøg, og nu havde han rejst en Varde paa en lille Ø i Indsejlingen. Oven paa Varden er der anbragt en Lygte, antagelig det første Fyr i Grønland. I en lille Tale overgav han Varden til Pressen og mindede om, at Lygten var som Symbol paa Pressens Betydning i Oplysningens Tjeneste. Redaktør Hansen takkede og overtog Varden i den samlede danske Presses Navn. Vi aflagde besøg ved to af Varderne og blev fotograferet der. Delegationen havde Møde i Sysselraadssalen med Kommuneraadet suppleret med Kommuneraadsmedlemmer fra Lille Upernivik og Prøven. Forhandlingen drejede sig bl. a. om Spæregarn til Fangst af Hvidfisken, som Prøvens Befolkning meget ønskede bibeholdt, om Betydningen af, at der kom det bedst mulige Forhold mellem de Danske og Grønlænderne. Udtalelserne fra Grønlænderne gav ogsaa her Udtryk for stærk Glæde over, hvad der udrettedes fra Danmarks Side til Støtte for en god Udvikling heroppe.



Fælleskaffe i Upernavik (foto: privat)

Da vi forlod Mødesalen var Grønlænderne samlet, Kvinderne til Brænding af Kaffebønner, og Mændene til samtale, der skulde nemlig være alm. Kaffemik. Nogle Tønder var stillet op, Brædder lagt ovenpaa, og der holdtes "Fælleskaffen" under Guds frie Himmel i den straalende Sommeraften. Idet vi gik ud fra Baadetrappen i Damperens Motorbaad drønedede tre Kanonskud ud over Hovedet paa os rent bogstavelig, idet Forladningen faldt lige ved Baaden. Et Par Timers Samvær med Danske og de førende Grønlændere inden Skibets Afgang ved godt Midnat var meget festlig, der blev drukket Kaffe, spillet og sunget, ligesom Pürschel holdt en pæn Tale og udbragte et Leve for Grønland-Danmark.

Søndag d. 5. Juli. (Godhavn)

I Midnatssolens Skær kastede vi lidt over Midnat los og sejlede ud fra Upernivik med Stævnen Syd paa. Nu gik det altsaa hjemefter igen. I de 24 Døgn var det stadig gaaet Vest og Nordover, medens vi nu satte Kursen Syd paa. Vi var mange, som forblev oppe til Fuglegjældet var passeret. Stille let Vind Nord fra, klar Luft, fuld Fart paa Maskinen, 44 Kvartmil i hver Vagt, d.v.s. 11 Miles i Timen, saaledes gaar det i Dag i det mest blændende Solskin, tænkes kan. Vi passerer ved 12-1 Tiden Umanakfjordens Aabning og sender en stille tanke til Mindet om Begivenheden og den Alvor, som den kastede ind over vor indholdsrige Rejse. Om Eftermiddagen Gudstjeneste ved Pastor Bugge. Denne Mand, som nu efter et Par Aars Ophold i Danmark for at vinde over et Anfald af Tuberkulose, vender tilbage, skal lede Seminariet i Godthaab. Der knyttes til ham store Forventninger som en af de unge Grønlændere, der kan faa blivende Betydning for sine Landsmænd og for det Oplysningsarbejde, der skal gaa Haand i Haand med den økonomiske udvikling. Kl. 5 overværede jeg den Andagt, som ved Pastor Rossing blev afholdt for Grønlænderne om Bord, og selv om man intet forstod, saa var deres Sang alligevel som om der over Skibet lagdes en Højtidsstemning af sjælden Skønhed.



Landgang i Godhavn (foto: Arktisk Institut)

Paa farten langs Diskos Vestkyst havde vi stadig dens ejendommelige afrundede Formationer, som er karakteristisk for Bassalten, desuden mødte vi en Mængde meget anseelige Isfjælde, som i Hundredevis opfyldte Vandene omkring os. Ved Aften sejlede vi ind til Godhavn og modtoges af Kanonsalven som andre Steder.

Mandag d. 6. Juli.

Kl. 9 skulde vi mødes med Landsraadet til Forhandlig i

Landsraadssalen. Mange Flag var hejst, ligesom der ved Landgangsbroen var en smuk Flagallé. Med tre Kanonskud drønende over Hovederne modtoges vi med et hjertelig Velkommen af Landsfogeden og Landsraadet. I Lighed med Fællesmødet for Sydgrønland bød Landsfogeden velmødt til Delegationen og takkede paa Nordgrønlands vegne for Besøget, som han haabede vilde faa Betydning for Grønlands Fremtid. Olufsen takkede paa Delegationens Vegne. Forhandlingerne var næppe saa indholdsrige som i Sydgrønland, der er en kendelig Forskel, men man faar et strækt Indtryk af at Hr. Rosendahl staar meget højt for Grønlænderne, og at de sætter stor Pris paa ham.

Om Eftermiddagen Spadseretur ud til Magister Porsils videnskabelige Station og derfra forbi Røde Elv langt op til Lavafjældene helt op bag et betydeligt og meget smukt Vandfald.

Tirsdag d. 7. Juli.

Stor Travlhed paa Havnen med at faa den betydelige Last fra Borde. For os gik dagen med Skriveri, Læsning, Kortspil o.s.v. og om Aftenen havde Hr. Thorn og jeg en meget lang, men meget interessant Tur op under Skarvfjældet, et vildt forrevet Landskab med mange smukke Partier. Vi var højt til vejrs og havde i den sene klare Aftenluft et vidunderligt Overblik over Land og Hav, de mange mange stolte Ispaladser der ude paa Havet. Gang paa gang hørte vi de mægtige Drøn, som gav Ekko langt ind i Fjældene, naar én af Havets Kæmper brød sammen.

Onsdag d. 8. Juli.

Har i Formiddag haft Fællesmøde med Kommuneraadet i Godhavn. Dette Møde maa betegnes som ét af de de bedste og mest indholdsrige, vi har haft. Forhandlingen drejede sig som saa ofte før om forbedret Undervisning særlig om Danskundervisningen indledet af Pastor Heilmann (-?), ogsaa en af de betydende unge Grønlændere. Vi var i Besøg hos Landsfogeden i hans smukke Hjem. Hver af os fik som Minde om besøget overrakt en smukt forarbejdet Hundeslæde, forarbejdet af en gammel Grønlænder, Materialet er opfisket fra Skibet "Fax" som ligger sunket i Havnen. Dette Skib blev udrustet og sendt ud for at søge efter den forulykkede Opdagelsesrejsende Franklin. Skibet var derefter i mange Aar i Handelens Tjeneste indtil det endte sine dage i Godhavn, og dets Planker omdannes til smukke Minder fra Grønland.

Endelig kan vi lette Ankeret og rette Stævnen mod Egedesminde, som vi atter skal gæste paa Nedrejsen.

Torsdag d. 9. Juli. (*Egedesminde*)

Sejlturen til Egedesminde var begunstiget af det herligste Vejr. De mægtige Isfjælde tog sig pragtfulde ud i Midnatssolens blege Skær. Histovre Hunde-Ejland, Kronprinsens Ejland og ved Tretiden lagde vi ind i Egedesminde havn igen. Atter begynder Spillet at snurre, det gælder om at faa Lasten ind og saa afsted igen Sydover. Ogsaa her i Nordgrønland er Kvinderne med i Arbejdet, de bærer Kul, Brædder, Salt, saltet Fisk o.s.v. Det er utroligt, hvad de evner at bære paa de uvejsomme Stier, de maa over for at naa frem til Skibsbroen eller til en fremspringende Klippeafsats, hvor Losseprammen kan lægge til. Sækken bærer de helt ned over Lænden, og derved bliver Byrden dobbelt svær at bære.

Har i dag været paa en 4 Timers Vandring i Fjældene hele Øen rundt. Et Udsyn mod Nord viste os Isfjorden ved Jakobshavn pakket med Isfjælde, i det fjærne saas Diskoøen og ellers Skærgaardens udtalte Ømængde med sine takkede og toppede Klipper. "Hans Egede" ventedes og ved Tolvtiden gled Skibet stille ind i havnen og ankrede op lige ved "Disko". Kolonien og hele Klippelandet laa badet i Midnatssolens underlige gulighvide Skær. Det var et forunderligt smukt Syn, som maaske fik noget mere Indhold, fordi det var sidste gang, vi paa Turen skulde se Midnatssolen lyse, vi gaar nemlig med saa hastige Skridt Syd over, at vi, inden vi naar Holsteinsborg, har passeret Midnatssolens Grænse. Delegation og Presse havde om Aftenen været indbudt til Sammenkomst i Efterskolen. Det blev en smuk og stemningsrig Aften, smukt dækkede Kaffeborde, flerstemmig Sang, hvor baade Tekst og Musik var skrevet af Grønlændere, Taler af Olufsen, Overkateket Caspersen, Kommuneraadsformanden og Direktør Daugaard Jensen. At Sammenkomsten sluttede med Dansemik noteres kun for Fuldstændighedens Skyld. Men Samværet var saa hyggeligt og saa smukt arrangeret, at det ikke kunde mødes smukkere i et Forsamlingshus i Danmark.

Fredag d. 10. Juli.

Første Del af Turen foregik med fuld Fart, men omkring Middag friskede det op til en kraftig Sydvest, der fik Davidsstrædets vande til at foretage nogle for mange af Passagerene højst ubehagelige Bevægelser. Søsnyen slog mangen gæv Kæmpe ned, og da vi havde sandsynlighed for at naa ind til Holsteinsborg ved Syvtiden blev Middagsmaaltidet udsat til Ankeret var faldet. Der var Fest om Bord, idet Kaptajn Hansen fejrede sin 60 aarige Fødselsdag. Der var Taler, Festsange, Radiotale af Landsfoged Rosendal o.s.v. og endelig var der noget splinternyt, idet Hr. Pürschel oplæste en Diskoavis, som vakte almindelig Jubel. Leve efter Leve blev udbragt for den afholdte Diskofører, og langt ud paa Aftenen var Gækken slaaet løs.

Lørdag d. 11. Juli. (*Holsteinsborg*)

Taage og Smaaregn er dagens Velkomst til os i Holsteinsborg, og desværre holder Taagemasserne hele dagen de storslaaede Fjældpartier, som omgiver Holsteinsborg, skjult for os. Først ved Udsejlingen af Havnen ved halvti Tiden om Aftenen glider Sløret saa meget bort, at vi faar "Kællingehætten" og "Præstefjældet" at se i al deres Storhed. Kl. 9 gik vi i Land for at bese Kolonien, som ligger meget smukt og malerisk op ad Fjældside, med den nye anseelige Kirke højest oppe. Den gamle Kirke, som stammer fra 1770erne er omdannet til Skole med to udmærkede Klasseværelser godt udstyret med Skolemateriel. Holsteinsborg er Centeret for et betydeligt Hellefiskeri. Et nyt moderne Anlæg for Henkogning af Helleflynder beskæftiger en mængde Mennesker. Det var meget interessant at se Behandlingen af disse Fladfisk, der kan veje op til 200-300 Pund. Der findes ligeledes et fuldt moderne Anlæg til Fremstilling af Daaser. Alle vegne beskæftiges Grønlændere Mænd og Kvinder mellem hinanden, og det er i den Tid, dette Arbejde staar paa, en god Fortjeneste for disse, ca. 4 Kr. om Dagen. Handelen har 15 Motorbaade til dette betydelige Fiskeri, men desuden er her ved Holsteinsborg et meget

omfattende Torskefiskeri; Torsken gaar lige ind i Havnen. Samuelson og Søjberg forsøgte sig som Fiskere og virkelig fik de Bid, saaledes at de med Stolthed Kunde hale hver en meget stor Torsk Indenbords. I Holsteinsborg er man ved at lægge sidste Haand paa Værket til en fuldt moderne Ophalerbedding for Motorbaade og mindre Fartøjer, det er efter grønlandske Forhold et meget nyt og meget anseeligt Arbejde, der her tages op. Ved Middagen fejrede vi Lemvig-Møllers Fødselsdag med Taler, Sang og Leveraab. Særlig og med rette blev han fejret for sit betydelige Arbejde for de Hjemløse og for de tuberkuløse Børn, hvor hans værdifulde Indsats har baaret saa gode Frugter, hvad vi tilfulde har set Beviser paa ved Besøg paa Børnehjemmene.

Med nogle Timers Forsinkelse gled vi ud af Holsteinsborgs Havn for at sætte Kursen mod Sukkertoppen. Solen brød gennem taagen, og vi fik saaledes Glimt i Aftensolens Skær af de maleriske Fjældpartier, hvis Toppe og Spalter var dækket med Sne, og saa gled vi atter ind i Taagen.

Søndag d. 12. Juli. (*Sukkertoppen*)

Med midsket Fart gled vi fremad, fordi Taagen fremdeles holdt os indelukket, derved fik vi nogle Timers Forsinkelse og naaede først Sukkertoppen hen mod Firetiden. Vi passerede flere Fiskeskibe, ogsaa af den Grund var det nødvendigt at gaa med nedsat Fart og med Mellemlum lade Fløjten lyde. Først nær under Land drev Skydækket til Side, og vi saa Sukkertoppens Omegen. Med sine snedækkede Toppe tog det sig ud som et Alpelandskab. Man betegner ogsaa denne Del af Grønland for at være lige saa storslaaende som Schweitzeralperne, og smukt var det. I Løbet af kort Tid havde vi Koloniens Danske om Bord, og med dem kom Posten, som "Hans Egede" havde ladet tilbage. Det var første gang, der var Bud fra Hjemmet, og selv om Breve og Aviser var en Maaned gamle, saa var de dog svært kærkomne. Alt andet blev sat til Side for at faa det sidste "nye" fra Hjemmet. Aviserne, disse Civilisationens Plageaander, som vi nu i en Maaned ikke havde set noget til, øvede en magisk Virkning paa os, og blev læst med

den allerstørste Interesse. Efter at Breve og Aviser var gennemgaaet havde Hr. Torn og jeg en to Timers Spadseretur op i Fjældene. Aftensolen kastede sit gyldne Skær over det pragtfulde Landskab, hvor Farver af ubeskrivelig Skønhed gav det hele et endnu skønnere Skær.

Mandag d. 13. Juli.

Kl. 9 mødte vi til en Skoletime i Skolen, hvor Overkateket og Kateketen hver for sig gav en Prøve paa Undervisningen i en grønlandsk Skole. Fraregnet en lille Prøve paa Børnenes Kendskab til Danmarks Geografi var Undervisningstimen meget interessant, men gav os samtidig et Indblik i, hvor svært det maa være at undervise, naar to hinanden saa modsatte Sprog skal benyttes, men Lærere og børn gik paa med Liv og Lyst, særlig var Overkateketen Pavia Pedersen, en ren Mester i at undervise, men ogsaa Kateketen med en udelukkende grøn-



Gaver til børnene i Sukkertoppen (foto: priv.)

landsk Uddannelse over-  
raskede os ved en fornøjelig  
Undervisning paa Dansk. En  
Del af denne foregaar derved,  
at den synges og tegnes ind i  
Børnene. Det er beklageligt,  
at Delegationens Rejse fore-  
gaar i den Del af Aaret, hvor  
de grønlandske Børn af hen-  
syn til Fiskeriet har deres 3  
Maaneders Sommerferie, men  
dette kan for begge Parters  
Vedkommende ikke være  
andreledes. Lemvig-Møller  
og jeg gav Børnene smaa-  
gaver, han Pigerne og jeg  
Drengene, ligesom disse blev



Skolebørn i Sukkertoppen (foto: priv.)

fotograferet. Om Eftermiddagen havde vi en Motorbaadsudflugt til en Boplads, som ligger 2-3 Mil inde i Hamborgersundet. Turen var begunstiget af det herligste Vejr, 15 Graders Varme. Først gaar rejsen ind gennem Skærgaarden, men efter kort Tids Forløb er vi inde under Kistefjældet og til den anden Side af Sundet det pragtfulde Hamborgerland, med et Utal af Fjældtoppe, nogle kuplede, men den store Part høje og spidse, ind mellem det hele strækker sig mægtige skarpkantede Rygge, det hele tog sig fantastisk ud, fordi vi sejlede saa nær ind paa det, - saa nær -! vi havde nemlig adskillige km. ind til Land, men Afstandene er umulige at beregne i den klare Luft.

Bopladsen rummer kun 6-8 Hytter, det fattigste, vi endnu har set. Vi var inde i et Par Hytter, i den første boede en Enke med 3 Børn, man skulde foresværge, at der kunde bo Mennesker under saadanne Forhold, hvor Pjalter og Snavs var det mest fremherskende for ikke at sig det eneste, og alligevel stod alle disse Mennesker og modtog os med Smil. Her syntes ikke at være Jordbund for Misfornøjelse og Utilfredshed. De havde jo Havet foran dem og nogle Km. bort Fuglefjælde med Alker og Maager i Millionvis. Fra Daugaard Jensen havde vi Kaffe og Brød med til dem, saa de kunde faa deres Kaffemik. Men ogsaa der syntes den nye Tid at være i Anmarch, idet der var bygget et Træhus og et mere var under Opførelse, Vi sejlede fra Bopladsen nogle Indtryk rigere ind i en Fjord, der var stejle tre-fire Tusinde Fod høje Fjælde paa begge Sider, hvor den evige Is og Sne skød sig langt ned i Spalterne. Der var Fuglefjæld, hvor Millioner af Alke og Tatteratter holdt til. Aldrig havde vi set saadanne Sværme af Fugle og inde paa Afsatsen sad andre mægtige Mængder uberørt af Motorens Støj og af Skuddene, som knaldede, vi havde nemlig nogle fuldblods Jægere med, og en Del af Alkene maatte lade Livet. Inderst inde var en mægtig Bræ, men vi maatte nøjes med at se den paa Afstend fordi vi skulde vende om for at naa hjem til "Disko" til Syvtiden, da man regnede med at kunne sejle til Godthaab ved den Tid. Hjemturen var ligesom udturen begunstiget af det mest straalende Vejr. Vi nød Kaffen paa Dækket og havde i det hele en Tur, som maa regnes for den smukkeste, vi har haft fra "Disko".

Kaptajnen fra Damperen "Stegelsborg" som ligger Side om Side med "Disko" i Havnen, var med paa Turen. Jeg fik mig en lang og fornøjelig Passiar med ham.

Tirsdag d. 15. Juli. (Godthaab)

Natten gav Taage, saaledes at vi til langt ud paa Dagen maatte sejle med mindsket Fart; og i



Stedet for at naa Godthaab omkring ved syv-otte Tiden om Morgenen naaede vi først i Havn Kl. 6 Aften. Om Formiddagen saa vi Hval forude, dens glinsende Krop kunde ses over Vandskorpen, ligesom vi saa dens Hvalsprøjt gaa højt op i Vejret. Ankomsten til Godthaab var lige saa festlig som første gang, idet hele Borgerskabet var mødt op, og her havde vi mange bekendte at hilse paa, saa Velkomst tilbage lød alle Vegne. Hjuler var saa rask, at ogsaa han var mødt frem og mente sig stærk nok til atter at gaa om Bord i "Disko" for Hjemgaaende. Der var ansat Møde i Seminariets Gymnastiksal, hvor Pürschel holdt et udmærket objektivt Foredrag om det i Øjeblikket saa kildne Østgrønlandsspørgsmaal. Trods kort Varsel var Salen fyldt af Tilhørere. Efter Mødets Slutning besaas alle Seminariets Bygninger og til Slut samledes vi i Forstander Bugges hyggelige Lejlighed til Kaffe. Inden Mødet naaede jeg at faa aflagt Besøg hos Jon Møller og saa hans smukke udstoppede Fugle og derefter fulgte jeg en Indbydelse til at bese Landsfogedens store maaske i sin Slags enestaaende Samling grønlandske Fugle. Det blev et værdifuldt Besøg og saa i Tilgift forærede Landsfogeden mig en meget stor og smuk Sneugle, saaledes at jeg næst efter at møde Gæstevenligheden i dobbelt Forstand fik et værdifuldt Udbytte af Besøget.

Onsdag d. 15. Juli. (*Körnok*)

Forbavsende saa morgenduelige alle Mand var i Dag. Vi skulde nemlig umiddelbart efter Kaffen til Rævestutteriet, som ligger hvor Hernuttermenigheden tidligere residerede, deres Kirke er omdannet til Bestyrerbolig. I et betydeligt Antal Bure paa Fjældskraaningen ned mod Vandet saa vi Rævefarmen med over 200 Blaaræve, hvoraf de 147 er Unger fra Foraaret. Det var meget interessant at se dette store Tal af disse smidige og vævre Dyr, hvis Haarpragt ganske vist ikke paa denne Tid gør dem til noget særligt seværdigt, de skal ses om Vinteren, naar saadant et Dyr smykker sig i noget af Verdens dyreste Pelsværk. Stutteriet lægger dog særlig Vægt paa Salg af Avlsdyr. 1000 Kr. Parret, det giver Penge. Hidtil er det gaaet glimrende, men der er vel ogsaa Vanskeligheder i Vente her. Bestyrer Høgh fra Them ved Silkeborg er sikkert



Godthaab (foto: *Arktisk Institut.*)

rette Mand paa rette Plads her. Fra Stutteriet gik vi op til Seminariets Gymnastiksal, hvor en Del af Koloniens Børn var samlet, og hvor de under Seminarielærer Borums ledelse gav en Prøve paa, hvad grønlandske Børn formaar paa Regnekunstens Omraade. Efter danske Forhold maa det nok siges at det var smaat med Regnefærdigheden, men ogsaa Borum fremhævede, hvor svagt Fatteevnen er paa dette Omraade. Grønlænderne har i det hele saa lidt Lejlighed til i deres Erhverv, i Hjemmene o.s.v. at opøve denne Evne, og det er sikkert derfor, at det for Børnene er svært at tumle med Tal og med Regnekunstens Begreber. Danskundervisningen derimod gik langt bedre, særlig var der flere af børnene, som læste udmærket.

Paa Havnen samledes efterhaanden alt hvad der er af Danske i Godthaab og en Del af Grønlænderne. Vi skulde nemlig paa "Skovtur" med "Disko", d.v.s. en Sejltur ind



gennem en Del af Godthaabstjorden. Denne Tur var begunstiget af det herligste Vejr og forløb meget fornøjelig. De stadig skiftende Fjældformationer, som indkranser Fjorden, gav Sejlturen rig Afveksling. Snart var det høje kuplede Former, snart høje spidse Toppe, det hele gennemskåret af dybe Dale og skarpt afstukne Kløfter, som for de flestes Vedkommende er dækket af Is og Sne, hvorfra Smeltevandet fossede skummende ned over Kløfterne. Et



Afskedssalut ved Körnok (foto: priv.)

Sted saa vi Hvalrostjældet. Her samledes Hvalros i gamle Dage i stort Tal, kravlede op paa Fjældet og kurede saa ned af det til Fjorden. Fjældet var helt blankslidt. Lidt længere fremme saa vi Kystlandets højeste Fjæld, godt 5000 Fod, paa grønlandsk (*Körnok?*) eller Næsen. Ind til Siderne skød sig dybe Fjordarme langt ind mellem Fjældene. Godthaabstjorkomplekset gaar langt ind og forgrener sig i et betydeligt Tal af Fjordarme. Inderst Inde 30-40 Mil ligger Indlandsisens store Gaade. Dybt inde i Fjordene mod Syd er Ruinerne af den gamle Nordbokoloni, som kaldtes Vestbygden med sine 90 Gaarde og 4 Kirker. Derind naaede vi imidlertid ikke, men drejede ind til et Udsted, som hedder Körnok, betyder Næsen. Her var Delegationen i Land sammen med enkelte andre. Udstedsbestyreren, Grønlænder, som holdt Fødselsdag, holdt en Tale med Velkommen og Ønsket om et fortsat godt Samvær mellem Danmark og Grønland. I Skolen samledes vi med Kommuneraadet, havde Forhandling med dem om forskellige Spørgsmaal, derunder forbedret Undervisning, bedre Afsætningsmulighed for Fjordens Fiskerigdom og enkelte andre Spørgsmaal førte de frem. En halv Snes Mand affyrede de regelmenterede Salver ved Ankomst og Afrejse, og der blev sandelig ikke sparet paa Krudtet. Paa Hjemrejsen til Godthaab dansedes i Spisesalonen og endelig slog Afskedsstunden for dem, som skulde hjem til deres daglige Dont og for os, som skulde Sydover.

Torsdag d. 16. Juli. (*Frederikshaab*)

Paa rejseplanen er opført Anløb af Fiskenaasset, som vi med normal Sejlads kunde naa ind til ud paa Morgenstunden. Men meget kraftig Taage hele Natten og det meste af Dagen førte med sig, at vi fortsatte Sydover med Frederikshaab som næste Maal, og hen paa Eftermiddagen brød Solen med Taagen, og vi fik Lejlighed til at se Havet, de mange Isfjælde, Rester af Storisen, som var drevet til Havs af Vinden, det mægtige Frederikshaabs Isblink og det imponerende Kystlandskab i al sin Storhed. Indsejlingen viste Kolonien liggende med høje Fjældpartier som Baggrund, smukke Bygninger, en skærende grøn Slette, som gav denne Plads et mere landligt Præg. Befolkningen var samlet paa Fjældssiden ud mod Havnen, der vinkedes, og mens Ankerkættingen raslede, drønedes Kanonskuddene inde fra Flagbatteriet. Kommuneraadet kom om Bord, og vi havde Forhandling med dem og derefter med Direktør Daugaard Jensen om Indhandlingen af Fisk, som man havde klaget over. Ved Middagen fejredes Oluf Steens Fødselsdag med taler af Formanden og Redaktør Jørgensen samt Fødselsdagsbarnet. Den

lokale Presse oplæstes af Pürschel og gjorde stormende Lykke, ligesom en Del "lavede" Telegrammer oplæstes og modtoges med Begejstring, flere af dem var ogsaa meget originale. Vi var derefter en Tur oppe i Kolonien, og vort første Indtryk af Kolonien blev ikke beskæmmet. Kirken er næst efter den nyopførte i Jakobshavn, den smukkeste og mest højtidsstemte vi har set heroppe paa Turen. Udenfor Kirken ligger Jonatan Pedersens Fader begravet. Han blev fremhævet som en Mand, der har haft meget stor Betydning for Koloniens smukke Udvikling. En Søn af ham er Hustømrer. Hans Dygtighed viser sig (*i*) en Mængde virkelig smukke Bygninger, som staar langt over, hvad vi har set paa andre Pladser. Ved Kirken er rejst flere Minder for Kajakroere som blev derude paa Havet. Vi var inde og hilse paa Pastor Egede, som lige havde taget sin smukke Præstebolig i besiddelse. Læge Børresen fra Godthaab var med paa Turen herved og viste rundt paa Sygehuset. Kun to Patienter, men Lægen skulde nu en Tur rundt med sin Motorbaad til forskellige Pladser, som hører under hans Distrikt. Hvor der saa er syge, tager han dem med til Indlæggelse paa Sygehuset, hvor de saa tilses af Stedets Jordemoder, som ogsaa fungerer som Sygeplejerske, Hun er Grønlander, men uddannet i Danmark og fik er særdeles godt Lov af Læge Børresen. En dansk Sygeplejerske er paa vej herop.

Skolen ligger meget smukt, foran er en prægtig Legeplads med "Galge" efter gammel dansk Mønster. Skolelokalerne er fortrinlige og smukt vedligeholdte. Æren for meget af det, vi saa her, tilskrives Pastor Lauf, Grønlander, men meget initiativrig og begavet. Han forflyttedes til Upernavik, er medlem af Sydgrønlands Landsraad og en Mand, som har betydet meget for Kolonien. Vi saa her 20-30 Tdr. Land stor, næsten jævn Græsslette, som med Kultiveringsarbejde sikkert kunde blive fortrinlig Indmark. Og da der tillige mellem Fjældene findes betydelige Arealer til Sommergræsning, kunde der blive et godt Basis for et betydeligt Faarehold. Vi saa det første Frilandsgartneri i Præstegaardshaven, ogsaa paa dette Omraade kunde der sikkert maas en Del. Den meget kraftige Græsvækst, hvor ikke Surheden holdt disse nede, vidner om, at her er Betingelser, blot de udnyttes. Vi skulde allerede i Aften gaa fra Frederikshaab, men Taagen lukkede os inde.

Fredag d. 17. Juli. (*Ivigut*)

Det blev Aften, og det blev Morgen inden vi slap fra Frederikshaab, idet Taagen holdt ved til langt op paa Dagen. Iøvrigt var Sejlturen begunstiget af fuldstændig Vindstille, og da Solen omsider fik Bugt med Taagen havde vi for os det herlige blaa Hav liggende blankt og skinnende, medens Hundredevis af Isfjælde gav den rigeste Afveksling. Vi saa betydelige Dele af Storisen, som var drevet til Havs og splittet. Endelig kunde vi glide ind i Arsukfjorden og havde mellem de forreste Øpartier meget høje Fjælde, som rakte højt mod Sky. Et stykke fra Skibet saa vi Hvaler, som boltrede sig lystigt i Vandet sendende høje Vandstraaler i Vejret. Det er ejendommeligt at se de mægtige Kroppe foretage sine vuggende Bevægelser, kastende Forkroppen fremefter for saa at vise store Dele af Rygpartiet og endelig en Del af Halen, forsvinde og atter komme til Syne.

Udstedet Arsuk, som vi skulde passere forbi uden Landgang, ligger smukt i en Dalsænkning ud til Fjorden med et mægtigt Fjæld -Konok, over 5000 Fod - som Baggrund. Jeg havde regnet med at træffe Udstedsbestyrer Jensen og hans Hustru, men gennem Telegramudveksling med Skibet og Ivigut fik Kaptajnen oplyst, at Jensen var i Ivigut, medens Karen og Pigerne var rejst til Danmark for faa Dage siden.

Arsukfjorden er meget storslaaet med høje imponerende Fjælde til begge Sider. Et enkelt Sted er Gennemsejlingen saa smal, at Skibet med en allerstørste Forsigtighed kan passere de høje Fjældmure, som tilsyneladende staar lige op ad Skibssiderne. Ved Firetiden kaster vi Anker ud for Ivigut, Grønlands store Bjærgværksvirksomhed. Selskabets Motorbaade kommer pilende

ud til os. Jeg faar hilst paa Udstedsbestyrer Jensen og talt med ham. Vi besaa betydelige Anlæg først og fremmest virkede et Besøg nede i Gruben, aabent Brud med en Dybde af 60 meter. Det gav underlige Følelser at staa dernede paa Bunden med de henimod 200 Fod høje, lodrette Kryolitvægge til alle Sider. Vi saa Minørerne arbejde, hængende i lange Tov, de var ved at bore til Sprængning af Klippevæggen, som vi skulde overvære om Aftenen.



Brydning af kryolit (foto: priv.)

Vi fik anvist Plads oppe ved

Bruddets Overkant. Minørerne kravlede op paa rebstiger, Advarselsklokken lød, Chefen sagde: "Lad gaa"! En Ildsøjle slog ud, et vældigt Drøn hørtes, vældige Røgsøjler viste sig og ned bragede en stor Del af Klippevæggen, saa Støv og Røg først noget efter fandt vej op gennem Bruddet til Overfladen. Desværre er Produktionen betydelig mindre, fordi Afsætningsmuligheden, særlig i Amerika, er svingende. Ivigttut er saa godt som Verdens eneste Sted, hvor der er Kryolit. K. anvendes til fremstilling af Vandglas, Emalie o. lig. og er meget kostbart.

Vi var indbudt til Aftensmad og fik én i alle Maader festlig Modtagelse, dog kunde der uden Skade været sparet noget paa de vaade Varer, som flød stærkt og kraftigt saa længe der overhovedet fandtes en tørstende Gane.

Vi var nogle Stykker under Ledelse af Direktør Hasselbalch oppe paa Kirkegaarden. Her er ikke saa faa Grave, de fleste rummer Mindet om Mænd, som fandt Døden ved Ulykkestilfælde. Højst oppe er rejst et karakteristisk Minde for Skibet "Hugos" Besætning, som ved Kap Farvel for faa Aar siden gik ned med en ladning Kryolit. De omkom alle mand. En Arbejder kan tjene indtil 10.000 Kr. om Aaret.

Lørdag d. 18. Juli. (*Bangs Havn*)

Ved Sekstiden lettede "Disko" og satte Kurs mod Bredefjord. Det er imidlertid en overordentlig vanskelig Sejlads gennem Skærgaardens ofte snævre Løb, hvor skjulte Skær lurer, men fremad gik det, indtil vi ved Aftenstide ankrede op i "Bangs Havn", fordi der laa Taage forude. Det store Spørgsmaal var, hvornaar gives Lejligheden til at slippe gennem denne farlige Passage. Kaptajn Hansen kender sit Ansvar for Passagerene, for Skib og Ladning, som nu repræsenterer en Værdi af 2 Millioner Kr. Torn og jeg havde en fornøjelig Tur i Land op mellem Klipperne i den herlige stille og solklare Aftenstund.

Søndag d. 19. Juli. (*Narsak og Kagssiarssuk*)

Ganske lidt Taage ind over Fjældene ellers straalende Sommergejr, saaledes meldte Søndag Morgen sig og ret tidlig gled vi ud af Bangs Havn ind mellem Øerne. Til Styrbords Side havde vi Davidsstrædet opfyldt af Isfjælde, ogsaa inde i Skærgaarden drev Isfjæld ved Isfjæld. Vi saa et Par Smaahvaler boltre sig foran Skibet. Landsfogeden mente, det var Parringsleg, de opførte, den ene rejste sig lodret op i vandet med Størsteparten af Kroppen over dette for saa at kaste



Kultiveringsarbejde i Narsak (foto: *priv.*)



Fåreavl i Narsak (foto: *priv.*)

sig fremover, saa vandet stod i et Sprøjt omkring den. Længe kunde vi iagttage deres store glinsende Kroppe. Nu og da gled vi med ganske svag Fart ind mellem Øerne over de farlige Skær, som skjuler sig under Vandet og er en Fare for de Sejlende. Med Hr. Hansen som kyndig Mand ved Roret slap vi ind i Bredefjord, passerede paa Vejen et Udsted, Kagssimiut, men fortsatte til Narsak, hvor vi skulde se Kvæg og Faareavl samt et betydeligt Kultiveringsarbejde ledet af Landbrugskandidat Kristensen og Faareavlsbestyrer Lindemann-Walsøe, som begge modtog os og viste rundt. Beboerne var alle samlet ved Landgangen med Kommuneraadet i Spidsen. Alle samledes paa Pladsen foran Butikken og Udstedsbestyreren, som den dag holdt 47 aarig Fødselsdag, holdt en Tale med Tak til Delegation og Direktør Daugaard Jensen, denne takkede. Vi saa først en Del af de indhegnede Indmarker, der stod med pænt Græsning. Kreaturene var ikke alle

førsterangs Dyr, derimod saa vi en nydelig islandsk Hingst. Kultiveringsarbejdet, der var meget interessant, omfattede en Mo...? plan Overflade paa 27 ha Land. Fræseren kørte frem, og vi saa den i Virksomhed, den lavede nydeligt Arbejde, derimod havde man forsøgt Pløjning med en ny Fraugdeplow forspændt med to Islændere, det vilde ikke gaa. Dette sammen med de ikke smaa Indmarker beregnes at skulle give Vinterfoder, medens de godt 1000 Faar i den største Del af Aaret skal til Fjælds, hvor der i ubegrænset Mængde er dejligt Foder til dem. Men det er dyrt, meget dyrt Kultiveringsarbejde. Her var gravet Grøfter til Afvanding af det sure Vand, en absolut nødvendig Foranstaltning.

Derefter havde vi Forhandling med Kommuneraadet i Skolelokalet.

Under vældig Geværild modtoges vi og med vældig Geværild tog befolkningen Afsked med os. Rejsen gik nu ind mod Erik den Rødes gamle Boplads og ved Titiden ankrede vi op uden for Kagssiarssuk hvor Erik havde raadet som Høvding over det betydelige Tal Landnamsmænd? - 190 Gaarde - som Østerbygden senere bestod af. Nu er det omdannet til en "moderne" Husmandskoloni a-la Niels Frederiksen. En meget smuk Kirke bygget af Høgh, Julianehaab.

Mandag d. 20. Juli. (*Igaliko og Julianehaab*)

Kl. 6 blev der purret ud, og vi gik i Land for at se det nye, som her paa Erik den Rødes gamle Bosted er ved at vokse frem. De nye Bangs Bygninger ligger med Mellemrum langs Stranden, Fjorden, nogen egentlig samlet bebyggelse er der ikke. Indmarkens Græsvækst var saa godt som afsvedet af den forfærdelige Føhnvind, der slaar ned fra Fjældet med en vildsom Styrke, pisker Fjordens vand op til mægtigt Skumsprøjt, der slaar op over Landet og saltholdigt som Skumsprøjtet er, kvæler det Planterne, som det var Frostene, der havde hærgnet. Virkningerne var desværre alt for synlige. Milelange Strækninger bag Beboelsen giver Græsning til 1000 Faar, som er fordelt mellem Beboerne. Her er ogsaa nogle Kreaturer, som saa rigtig godt ud. Faareholderne opholder sig som Lærlinge ved Faareavlsstationerne i Julianehaab i 3 Aar, faar Løn og Ophold, og om de egner sig, udleveres der dem 100 faar og en Hyrdehund, ligesom de opnaar Byggelaan til Hjemmet, medens Arealet overtages uden Afgift. Hjemmene var af Sten og hvidkalkede, det saa smukt ud imod den mørke Klippe som Baggrund, nogen Have var anlagt ved de fleste af Boligerne, men Føhnvinden tager først, dog saa jeg bl.a. Kartofler, som stod rigtig godt. Her er flere Nordboruiner, bl.a. regner man, at en betydelig Ruinrest, der ligger oppe paa Skraaningen, er Erik den Rødes Høvdingebolig.

En vandrig Lakseelv løb ned ganske nær dette Sted. Efter Fortællingen gik Høvdingens Hustru over paa modsat Side af Elven for at bede til Gud, medens Erik den røde plejede sin Asalære ved Hjemmet.

Her er paabegyndt et Stykke Arbejde som lover godt, og som Grønlandske Handels Ledelse har Ære af.

Da alt dette var efterset - Nybyggerne var mødt fuldtal- lig op - sejlede vi til Igaliko, hvor vi modtoges af en stor Del af Indvaandere og i Flok og Følge gik det op over Fjældskraaningerne. Øverst oppe var rejst Flag og ved Gennemgangen var pyntet med Blomster. Foran os et mægtigt Sletteland garderet af høje Fjælde til Siderne, og bag Udstedet Igaliko laa en pragtfuld Sø. Her var Gardar Tingstedet og den mægtige Domkirke, som der endnu saas meget store Ruinrester



Familien Otto Frederiksen (*foto: priv.*)



Fåreslagteri i Julianehaab (*foto: priv.*)

af. Det var et Panorama badet i blændende Sol, som én gang set, aldrig kan glemmes. I Domkirkens Korgulv er foretaget Udgravning og her fandtes en Gardars af Bisper.

*(i margenen flg.):* Vi saa Kreaturflokke paa 20-25 Stk. som ikke var af bedste Hold, men som dog saa ud til at give en Del Mælk.

Jeg var inde i flere Hjem, smukke og velholdte, et sted saa vi Bearbejdning af Faareulden, Kartning og Spinding. Jeg bjærgede mig et Blomsterskud i et grønlandsk Hjem. Her var pæne Møbler, Orgel, Billeder paa Væggen o.s.v.

Thingstedet ligger længst ude ved Søen.

Atter paa Tilbagevejen og efter en prægtig Sejl tur ankrede vi op udenfor Julianehaab ved Sekstiden. Vi var i Land og under Ledelse af Lindemann Walsøe besaa vi det fuldt moderne Faareslagteri, som nu staar klar til af Tage de betydelige Slagtinger i Efteraaret. Dette vakte alm. Beundring men saaledes var det forøvrigt med alt det, vi saa her, ledet af denne Mand, der skønt uddannet som Haandværker er endt heroppe som Leder af en meget omfattende Virksomhed, vel nok den betydeligste og rigeste, fordi det hele vidner om en Omtanke og Indsigt baaret af en levende Interesse for at tjene den grønlandske Befolkning. Her gror noget frem, som vil faa blivende Værdi for Erhvervsudviklingen. Faarestaldene, Siloen, Forsøgsmarken med sit kraftige Korn og dejlige Hø, Kaninhuset, Walsøes prægtige Have og



Walsøe i sin have *(foto: priv.)*

Mistbænke, hans Hjem og det hele vidnede om en saa gennemført Orden, som der vanskeligt findes Mage til andre Steder. Her uddannes de unge Grønlændere som Faareholdere, og der er ingen Tvivl om, at en Forskole her under Walsøes kyndige Ledelse vil være af varig Betydning for dem. Walsøe havde om Bord paa Skibet givet et Resumé af dette Arbejde, som ikke mindst Direktør Daugaard Jensen følger med den mest levende Interesse.

Tirsdag d. 21. Juli.

Atter paa Tærne Kl. 6 og i Motorbaad ud til Faareavlsstationen mange hundrede Faar, som er paa Sommergræsning paa nogle Øer, hvortil de føres i Pramme om Foraaret og hjem igen om Efteraaret. Vædderne er adskilte fra Faarene og færdes paa en Ø for sig selv. Desværre fik vi paa Grund af en voldsom Taage ikke fuldt Udbytte af denne Tur. Dog fik vi se en Del af Moderfaarene med deres Lam. Det er fortrinlige Dyr, betydelig større end de islandske, skønt de stammer derfra, meget kødfulde og med anseelig Uldpels. Saagodt som alle Faarene er hornede. Lammene var baade store og meget trinde. En smuk Hyrdehund samlede Faarene. Disse intelligente Dyr er til uvurderlig Nytte for Faareejerne, thi uden disses Hjælp vilde det være umuligt at holde Samling paa de mange Hundrede Faar spredt over de mægtige ofte flere Mil store Omraade, som disse græsser paa, Fjæld op og Fjæld ned, opfyldt af Kløfter og skarpe Afsatser.

Efter det, vi saa her kan det roligt siges, at der, saa vidt det er muligt at skaffe Vinterfoder, kan



fødes ubegrænsede Mængder af faar i Sydgrønland. Til Vinterfoder anvendes Pil, Lyng, Tang, Mos, Angmassætter o.s.v., men her er det svageste Punkt i dette nye Erhvervsomraade, som trods alt er et beundringsværdigt Eksempel paa med hvilken Agtpaagivenhed Hr. Daugaard Jensen følger Erhvervsmulighederne her oppe i det høje Nord. Som et Supplement til de nationale Erhverv skal Faarebruget bedømmes, og som saadan er Begyndelsen meget lovende, desværre naaede vi paa Grund af Taagen ikke ud til den anseelige Kirkeruin ved Kortokok.

Julianehaab er ubetinget den smukkeste af samtlige Pladser, vi har besøgt. En stor Del af Bygningerne er nye og meget stilfulde. Tømrer Høgghs Virksomhed har her sat sig blivende Spor. Her er Kirke, Skole, Efterskole, Sygehus og en Tip-Top moderne Badeanstalt bygget af de rødbrøgede Skifer Sandsten fra Kagssiassuk.

Ogsaa dele af Handelens Bygninger opførtes af tilhuggede Sandsten, et meget smukt Byggeemne.

Vi havde Forhandling med Kommuneraadet i Efterskolen. Om Aftenen havde jeg en 3 Timers Tur op i Fjældene. Lindemann Walsøe stillede en ung Grønlænder til min raadighed, og i Følge med ham gik det løs med at samle Blomsterplanter og bedre Hjælper kunde jeg næppe faa. Det var fornøjeligt saa hurtig han opfattede, hvad det drejede sig om, havde vi først faaet en Art paa Haanden, tog han saa godt som aldrig fejl, ligesom han fandt enkelte Planter frem, som jeg ikke havde faaet Øje paa. Det blev en rig Høst, vi bjærgede ind, og derefter gik vi til Tops i Fjældene. Den højeste Top, vi var oppe paa ragede op mod 1500 Fod til Vejrs. Her var af Telegrafbestyreren rejst en Varde, hvorfra Dannebrog vajede, I Varden laa en Flaske med Papir og Blyant. Paa Flasken var fastklæbet Papir, hvorpaa var skrevet Opfordring om at skrive sit Navn, dette skete og saa paa Nedvejen. Desværre fik vi for lidt ud af Turen, fordi Taagen kom

ude fra Havet og skjulte Udsigten for os. Til gengæld fik vi saa godt Sproget tillod det, snakket en Del sammen.

Han var Elev paa faareavlsstationen, havde Jord ved Kagssiarsuk - Erik den Rødes Boplads - var gift og havde 2 Smaapiger, hed Jokum Sichensen, var Kateketsøn og meget interesseret i flere Spørgsmaal.

Stærk Taage hindrede Afrejsen fra Julianehaab. Der var imidlertid alm. Afskedstagen, idet det var Kaptajn Hansens Plan at gaa saa snart Taagen lettede.



På fjeldet, sted ubekendt.

Nr. 2 fra v. Rasmus Nielsen, yderst t.h. Samuelson.

(foto: priv.)

Onsdag d. 22. Juli. (Hjemad)

Ved Tretiden lettede "Disko" og vendte Stævnen ud mod Isen, Davidsstrædet og saa hjemad mod Danmark. Uden at gaa meget mod Nord lykkedes det at komme gennem Isen, som var noget spredt, og op paa Formiddagen var vi saa godt som frie af denne og kunde sætte Kursen Syd paa, det blev en pragtfuld Rejse Syd om Kap Farvel, med Dønninger, men alligevel fri og behagelig Sejlads, hvor vi til Bagbords Side stadig havde det skiftende og pragtfulde Billede af den uhyrlige Mænde is, det blaa Hav og Grønlands smukke, sneklædte Fjælde.

Torsdag d. 23. Juli.

Endnu kunde vi se Syd og Sydøstkysten af Grønland, der skønt vi var 90 Kvartmil til Søs, kunde ses meget tydeligt. Kap Farvel og Kystlandets Fjælde, som er op til 7000 For høje, saas solbeskinnede med sine Takker og Tinder dækket af Sne i Kløfterne. Grønland tog vi altsaa Afsked med, men det var som dette Lands Storhed ikke vilde fortone sig i Disen, skønt vi kom længere og længere mod Nordøst, saas Solbilledet derinde op mod 25 danske Mil borte eller som fra København til Odense.

Danmarksstrædets Dønninger blev imidlertid mere og mere ublide, og Frokostbordets gode Mad fristede end ikke, mange pladser stod tomme, og atter maatte hele det radikale Parti bide i græsset. Vi gaar hjemover med 9-10 Kvartmil i Timen.

Fredag d. 24. Juli.

Stærk Modvind, stærk Bølgegang og betydeligt Mandefald mellem Passagerene, saaledes tegner Billedet sig paa "Diskos" tredie Dagsrejse mod Færøerne.

Lørdag d. 25. Juli.

Vejret som i Gaar med endnu stærkere Dønninger. For Skibets Fart mod Hjemmet betyder det Forsinkelse fordi Farten er betydelig nedsat og Søsysten tager sit haarde Tag i saa den ene ogsaa den anden. Alle Kvinderne paa Mis. Longstof nær maa holde Køjen, og mange af de mandlige Rejsende maa bide i Græsset, derimod er Børnene oven Køje og godt tilpas.

Havet sender nu og da nogle slemme Vaskere ind over Skibet endog helt op paa øverste Dæk.

Søndag d. 26. Juli.

Søndagen oprinder med blidere Vejr, og med god fart er vi gaaet fremad i Nat, ligesom Dagen tegner særdeles godt. Alle vore Syge paa Lembche Otto nær er klar af Søsysten og møder fuld-  
tellig paa Dækket. Der lægges Planer og laves Beregninger over Hjemfarten og den mulige



Fra højre Rasmus Nielsen, Samuelsen og ??  
(foto: Priv.)

Ankomsttid til København. Delegationen holdt efter Frokost Møde paa Dækket. Beretning til Ministeriet, om muligt Besøg paa Færøerne og andre Spørgsmaal stod paa dagsordenen.

Kl. 3 Andagt ved Provst Schultz Lorenzen. Der er en egen Højtid ved disse Søndagsgudstjenester om Bord. Vi regner saa smaat med, at dette er sidste Søndag paa Havet, idet vi venter at være hjemme Lørdag inden Aften, om ikke Vejret finder paa at strege ud i Beregningerne.

Mandag d. 27. Juli.

Under Maskinmester Kruses Ledelse var vi i Formiddag nogle Stykker ned for at bese vor gode Hest, Motoren.

Det er et artigt Arbejde, den præsterer fra Døgn til Døgn paa saadan en Rejse. Omkr. 5 Mill Omdrejninger. De paa det nærmeste 1000 Hestekræfter driver Skibet frem i Medgang og Modgang fra 7 til 10 Kvartmil i Timen. Støt og sikkert arbejdes der, og fremad gaar det fra Dag til dag.



Radioavisen bragte Meddelelse om Færø-Laugtingets Næstformand paa Grund af Effersøes Sygdom hat tiltaget sig Myndighed til at bestemme, at Færøflaget skal hejses ved Siden af Dannebrog, dette er et saa grovt Brud paa al Sømmelighed, saa det er vist rigtigt, hvad Samuelsen sagde, at noget saadant kunde ikke ske andre Steder end paa Færøerne. Delegationen holdt straks Møde, og det besluttedes at unnlade at gaa i Land, dog skulde Samuelsen indhente telegrafisk Bekræftelse fra Amtmanden.

Tirsdag d. 28. Juli.

Ved Titiden toner det første af Færøerne frem af Taagedisen. Det er ikke som de grønlandske Fjælde, der i det væsentlige er golde og nøgne, her er grønt op af Skraaningerne, ligesom Formerne er afrundede og bløde, det er Bassalten igen som paa Diskøen.

Vi passerer Ø efter Ø alle grønklædte undtagen hvor Fjældet staar lodret op af Havet med bratte Afsatser. Her ruger Millionvis af Fugle, Alker, Maager, Lunden, Sulen, Edderfuglen o.s.v. her er i det hele et meget rigt Fugleliv. Det var morsomt at se det uhyre Tal af Trawlere som laa udenfor Færøerne paa Fiskeri. Ved Tolvtiden passerede vi Kirkebø, saa paa Afstand Pattersons Gaard med Færøflaget vajende demonstrativt over, vi saa den gamle Kirkeruin, flere Smaabyer, som laa i Indrige, blandt disse Nolsø o. fl. Endelig var vi i Thorshavn. Baadene kommer ud paa Reden, Samuelsen tager Afsked, faar mange gode Ønsker med sig paa Vejen ogsaa det traditionelle Hurra, og saa glider "Disko" igen ud i Atlanterhavet med Stævnen mod Schetlandsørene. Fint Vejr med let Taagedis.

Onsdag d. 29. Juli.

Prægtigt Vejr med Sol over Vandet, saaledes meldte Onsdagen sig. I Modsætning til Atlanterhavet Vest for Færøerne var her en mængde Søfugle, ligeledes saa vi ikke saa faa engelske Trawlere, som laa paa Fiskeri her. En Flok Smaahvaler fulgte Skibet et stykke Vej, det var morsomt at se dem boltre sig saa nær ind mod Skibet. Nu begynder Omridsene af Schetlandsøerne at tone frem af Taagedisen og efterhaanden ses de ret høje Klippeøer rage frem. Man ser Skraaningerne dækket af Grønt som paa Færøerne, endvidere kunde vi tydeligt se Fyrtaarnet Fair-Isle, det er anbragt paa en lille Klippeø, der synes at rage lodret op af Havet. Nu haaber vi paa fortsat godt Vejr, saaledes at vi kan se Norges Vestkyst og faa Glæde af Turen ned gennem Danmarks Farvande.....



Sangkor i Sukkertoppen (foto: priv.)

Vort ældgamle land  
under isblinkens bavn  
med lysende snehår om dit hoved.  
Du trofaste moder, som bar os i din favn  
mens dine kysters havvildt os du loved.

Som umodne børn  
er vi groet af din jord  
ak, små kun hos dig blandt dine fjelde.  
Vort navn er Kalatdlit  
i sagnet dybe spor  
ærværdigt ved din pande s hvide ælde.

Og alt mens din rigdom  
blev brugt til vor gavn  
vi længtes mod verdens nye former.  
I pagt med vor fortid  
og tro mod hjemmets stavn  
nu fremad, frem mod nye  
mål i stormen.

I voksne nationer  
stræk ud jeres hånd  
omsider jert spor vi ønsker følge.  
Der vågner en længsel  
at kende jeres ånd  
at bæres op  
på nykulturens bølge.

Umuligt nu længer at tøve i ro  
Kalatdlit, stand op,  
det ny i møde!  
At leve som mennesker  
leve op og gro  
begynd at tro  
på evnens morgenrøde.

*Skrevet af  
Henrik Lund  
overkateket i Narssak.*

Jeg kender et land  
med isbunden strand  
og takkede tinder mod sky.  
Er en gang det sket,  
du Grønland har set,  
du længes did hen på ny.  
Som dronning du stolt  
og kongelig koldt  
dig hæver af bølgenes skød.  
I storladen pragt med vinterens dragt du  
skjuler din skønhed og glød.

Du eventyr land der bjergtage kan  
enhver, der beskuer din pragt  
i vintersøvn lagt  
til live genvakt  
ved sommer af sollysets magt.  
Din ynde, din ro  
når sommersol lo  
i fjordens det spejlblanke vand,  
violette og blå i tågedis lå  
dit fjeld og det lyngklædte land.

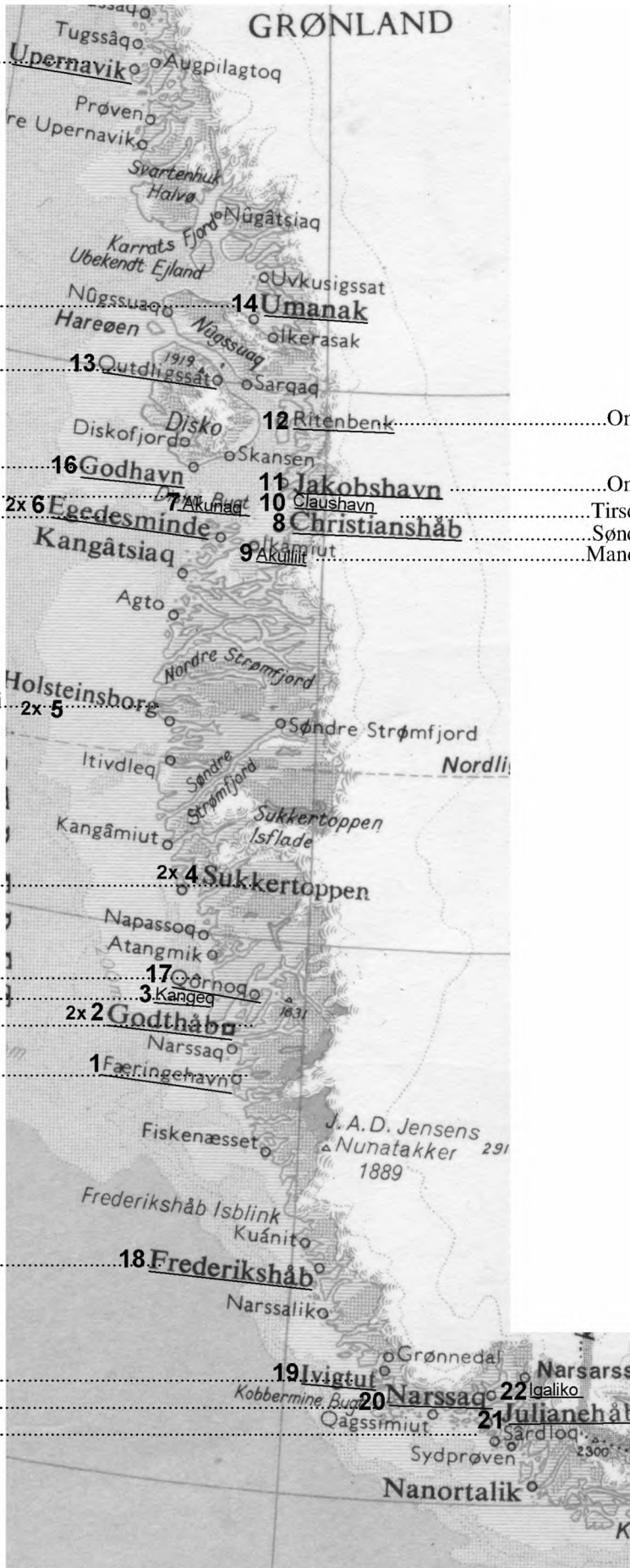
*C. E. Petersen  
forhen kontrollør i I vigtut.*

Grønland er inddelt i 18 kommuner:

- \* Aasiaat (tidl. dansk: Egedesminde)
- \* Ammassalik
- \* Nanortalik
- \* Illoqortoormiut (dansk: Scoresbysund)
- \* Ivituut
- \* Maniitsoq (dansk: Sukkertoppen)
- \* Nanortalik ()
- \* Narsaq
- \* Nuuk (dansk: Godthåb)
- \* Paamiut (dansk: Frederikshåb)
- \* Kangaatsiaq
- \* Qaanaaq (dansk: Thule)
- \* Qaqortoq (dansk: Julianehåb)
- \* Qasigiannuguit (dansk: Christianshåb)
- \* Qeqertarsuaq (dansk: Godhavn)
- \* Sisimiut (dansk: Holsteinsborg)
- \* Uummannaq
- \* Upernavik

*fra artikel i Wikipedia.*

GRØNLAND	
Lørdag 4. juli.....	<b>Upernavik</b>
Fredag 3. juli.....	<b>14 Umanak</b>
Torsdag 2. juli.....	<b>13 Qutdligssat</b>
Søndag 5. juli.....	<b>16 Godhavn</b>
Lørdag 27. juni.....	<b>7 Akunaaq</b>
Fred. 26. juni og Torsd. 9. juli.....	<b>2x 6 Egedesminde</b>
Torsd. 25. juni og Lørd. 11. juli.....	<b>2x 5 Holsteinsborg</b>
Onsdag 24. juni	
Tirsd. 23. juni og Sønd. 12. juli.....	<b>2x 4 Sukkertoppen</b>
Onsdag 15. juli.....	<b>17 Oornooq</b>
Mandag 22. juni.....	<b>3 Kangaq</b>
Sønd. 21. juni og Onsd. 15. juli.....	<b>2x 2 Godthåb</b>
Lørdag 20. juni.....	<b>1 Færingshavn</b>
Torsdag 16. juli.....	<b>18 Frederikshåb</b>
Fredag 17. juli.....	<b>19 Ivigtut</b>
Søndag 19. juli.....	<b>20 Narssaq</b>
Mandag 20. juli.....	<b>21 Julianehåb</b>
Onsdag 22. juli hjemover	



# Korrespondance under og efter grønlandsrejsen

*afskrift ikke med gl. retskrivning*

Lørdag, d. 13. juni 1931.

Kære alle sammen.

Nu vugger vi på Atlanterhavets bølger, et sted mellem Shetlandsøerne og Færøerne, og turen hertil er forløbet så vellykket og fornøjelig, at det næppe kunne tænkes bedre. Jeg blev fri for vaccinationen, den var særlig tiltænkt dem, der skulle blive på Grønland. Og efter hvad de fortæller, som blev vaccineret, var det en meget ubehagelig omgang, idet eftervirkningerne med feber, nogen lammelse osv. generede i høj grad.

Jeg var om tirsdagen i Roskilde, og talte med dem i Slangerup, skal hilse fra dem alle. Niels kommer senere til Aarhus, så I kan vente hans besøg. Han er meget tilfreds med sømandsvæsenet.

Fra Chr. Erichsens forlag fik jeg 250 dejlige hefter med til grønlanderbørnene, ligesom jeg købte enkelte andre ting.

Men så er der selve turen. I har jo nok gennem avisen set lidt om afrejsen fra København, den var meget festlig, ligesom afskeden med de mange, som fulgte os til Helsingør, var meget smuk og stemningsfuld. Men så var vi jo også overladt til os selv, dog mærkes dette ikke, idet rejse-selskabet med Disko denne gang er usædvanlig stort, omtrent 60 passagerer foruden mand-skabet. Og et prægtigt rejsefølge er det. Her er Grønlands provst Schulttz-Lorenzen med hus-tru, seminarieforsøger pastor Bugge med familie fra Godthaab, digteren Harry Søjberg, ingeniører, handelsbestyrere, håndværkere, nogle grønlandere, unge piger, der skal op som sygeplejersker o. lign.

Ja, så er der mandskabet, som lige fra kaptajn Hansen og nedefter, gør alt for at gøre os tilværelsen så behagelig som mulig. Forplejningen er ovenud god, så jeg er ræd for, at mit tøj ikke kan rumme mig, inden vi i august skal afslutte her på skibet. Dog har jeg for at holde måde slået streg over eftermiddagskaffen og nu og da aftenteen. Kaffe (morgenmad) ved 8-tiden, frokost kl. 11 - 11 ½. Kaffe kl. 3, middag kl. 5--5½ og aftente kl. 8½. Så I vil forstå, at der ikke er langt mellem måltiderne. Tiden går egentlig forbavsende hurtig - uden aviser endda! med samtale, læsning, skrivning, spadseren på dækket osv. Men Nordsøens bølger var slemme ved en del. Der var stort mandefald i går. En efter en listede lige så stille fra bordet, efterladende maden til os andre, ud i et lille ærinde ved skibsrælingen. Blandt andet faldt hele det radikale parti i går. Oluf Steen har måttet holde køjen hver dag undtagen første dag. Han mente sig stærk nok i morges til at prøve de lange ben på dækket, men jeg tvivler om det går for ham. Kolonibestyrer Bistrup havde 4 mand i sengen i går. Jeg var lidt utilpas i går morges med lidt hovedpine og dødsighed, men har det ellers storartet.

Vi har kolonibestyrer Bistrups moder med sammen med hele familien, hun er 84 år, den raskeste og kvikkeste af os alle, så vi unge egentlig må lade være at tale om vanskeligheder. Som sagt, jeg har hidtil klaret skærene og håber, det må fortsætte. Rejsen vil jo på den måde få langt mere indhold. I samtaler med de mange, som har adskillige års erfaring bag sig, kan fås en mængde oplysninger, og jeg pumper, alt det jeg kan.

Vi passerede Shetlandsøerne i morges kl. 5. Jeg vågnede desværre først kl. 6 og fik da i stedet for synet af øerne set en meget pragtfuld regnbue, der stod plantet i Atlanterhavets bølger, det så ud, som den skød ned ved siden af skibet i de mest strålende og rene farver. Jeg så i går nye arter af måger, men ellers er det jo småt med afveksling uden for skibsrælingen, dog har vi i

afstand passeret forskellige dampere. Vor rute var lige syd om Kap Lindesnæs, som dog var dækket af tåge, op langs Norges vestkyst, som desværre også var skjult i tågehavet.

Nu går det altså mod Færøerne. Man regner med, at vi når Thorshavn kl. 11 i nat, dog kan tågen drille noget. Vi kommer ikke til at standse på opturen, kun aflevere post, og så få Samuelsen om bord. Jeg har hidtil boet alene i kahyt. På hjemturen skal vi opholde os, vist nok et par dage, på Færøerne for at se en del der samtidig. Der er nævnt, at vi anløber Klaksvig. Hvis dette sker, kunne jeg måske få hilst på Helgas veninde, men Helga må skrive til hende, at vi når Færøerne i de første dage af august, og hun kan jo sagtens få underretning, om vi kommer til Klaksvig, i så tilfælde kan hun rolig spørge efter mig.

Vi har lige nu fået omdelt rejseplanen, som jeg vedlægger en kopi af, så kan I se, hvad vi skal bestille på turen. Har henstillet til direktøren, at I får meddelelse om, at der er brev lejlighed, mens vi er i Grønland og regner med, om I får dette at vide, at høre fra jer, inden vi går på hjemturen.

Endnu er vi ikke kommet rigtig ind i sommervarmen, men det er i dagens løb blevet stille, således at det mægtige hav ligger næsten stille, kun svage dønninger, ligesom solen er kommet frem og gør det hele mere festligt og smukt.

Mens vi andre altså driver og daser, har til gengæld vore hjælpere, dem der holder rent, laver mad, serverer osv. travlt, så det forslår noget. Vi har en frk. Pedersen med som vor gode skytsånd. Hun er i trav og fart hele dagen. Kaptajn Hansen fortalte i aftes, at hun på en af rejserne havde haft skridtmåler på, for at man for morskabs skyld kunne se, hvor mange skridt på en enkelt dag. Det blev til 31000 skridt på den dag, op og ned ad trapperne under skibets slingren osv.

I aften venter jeg altså at få Samuelsen om bord, og vi bliver så to i kahytten. Forhåbentlig har I det godt derhjemme, først og fremmest er raske. Jeg håber, mor har det godt, og at alt går på bedste måde. Mor må endelig komme til København, til vi kommer tilbage. Det er sandt, jeg har glemt at fortælle, vi daglig får radioavis, meddelelse om de store begivenheder ude i verden, den læses og studeres med stor interesse af det lille samfund her på Disko.

Til slut de kærligste hilsner til eder alle derhjemme. Hils Anna og Helga og tak for de dejlige æbler. Jeg skriver til Niels, således at det brev også går med over Færøerne. Endnu en gang hilsen med ønsket om alt godt og vel derhjemme.

Eders Rs. N.

Den første dags middag var blomkålssuppe, lammesteg, dejlige jordbær, kaffe - de følgende dage i stil dermed. I dag særlig festlig, fordi digteren Søjberg har fødselsdag, en anden bryllupsdag. Lejligheden må jo benyttes.

lørdag den 20. juni 1931

Kære alle sammen!

Der bliver efter alt at dømme postlejlighed en af de første dage her fra Grønland, derfor et par ord. Rejsen hertil er gået så godt og så hurtigt, at det, hvad det sidste angår, er ud over det almindelige.

I går over middag meldtes land og is i sigte, og i løbet af nogle timer havde vi det herligste skue af landet noget nord for Arsuk.

Det er kaptajnens mening at gå langs isen op til indsejlingen ved Godthaab, hvor vi kan regne

med at være hen mod aften, om ikke en tåge lægger sig imellem. Vi går langs med landet, ja, men det er 5 - 6 danske mil til søs, og dog kunne vi i aftes ved elleve-tiden se klippelandet, de storslåede partier med sne ned i lavningerne. Aftensolen kastede sit skær derind over, det blev det vidunderligste overblik over en vildt forreven fjeldkyst. Isen ligger endnu hele vejen op, det vil sige, det er is, som er kommet omme fra Østgrønland, og som af strømmen føres op langs vestkysten. Nord fra kommer store isfjelde sejlene ned mod os. Vi passerede flere ind mod aften, og i dag har vi de stolte paladser drivende syd over. Vi passerede to ved 5 - 6 tiden. Det ene vurderedes til at være 150 fod højt ( 50 m ), og så var det jo kun en niendedel af kolossen, vi kunne se. Resten er under havoverfladen. Dette isfjeld var meget pragtfuldt, fra havfladen og op var det som to høje slanke kirkespir med aftensolens glans over sig, var det et syn, som aldrig glemmes. Ved ti-tiden passerede vi et, som drev ganske nær skibet, isen var så blændende hvid, så det skar i øjnene.

Vi har mødt enkelte af havets beboere. Jeg har set nogle stykker af de store spækhuggere og nu til morgen sæler.

Det ser ud til, at vi får en meget fin rejse i dag. Havet ligger blankt, kun brudt af nogle døninger fra de to sidste dages blæst. Vi havde hård sejlads et døgn omkring Kap Farvel, men ellers har vi haft det prægtigste rejsevejr.

Jeg har været lidt forkølet, men ikke spor af søsyge.

Nu forestår der os nogle travle dage. Vi skal til Færøerne fra Grønland. Send et brev om, hvorledes I har det, således at jeg kan få det i Thorshavn. Men I må hellere sende det til Grønlands Styrelse, under adressen Rs. Nielsen, M/S Disko.

Lørdag. vi har i dag haft en sejltur så strålende skøn, et ophold i Færingehavn med udflugt

Ph. Rosendahl  
cand.jur.  
Landsfoged for Nordgrønland.

Godhavn, d. 27.-9.-1921

Hr.landstingsmand Rs. Nielsen  
Lillering.

Jeg takker Dem mange gange for Deres venlige brev af 1. aug., og hvad De deri skrev om Deres syn på forholdene heroppe glædede mig meget. Det var også for mig en oplevelse at rejse med rigsdagsdelegationen og lære Dem alle personligt at kende, det er så berigende og inciterende at være sammen med mennesker, hvis interesser og livssyn falder så nøje sammen med ens egen, med det, der er ens arbejde heroppe for livet.

Jeg var i særdeleshed glad for mødet mellem landsrådet og rigsdagsdelegationen, det har i høj grad styrket det gode samarbejde mellem Danmark og Grønland, for den fra en enkelt side kunstigt oparbejdede ensidige kritik af Styrelsens og Ministeriets afgørelser af Landsrådets indstillinger fik ved delegationens svar til Rådet sit gennembrud, og øjnene blev lukket op på mange, så de klart så, at denne evindelige kritik alt for oft havde skudt over målet til skade for en oprigtig forståelse mellem Rådet og Danmark.

Det tiltalte mig også meget i behandlingen af dagsordenens punkt 01 og 20, der var de sidste udløbere af denne kritik, jeg følte, at jeg frejdigt kunne udtale min oprigtige mening klart og nøje over den del af kritikken, som jeg fandt ubegrundet. Derfor følte jeg, da mødet var slut, at der havde været noget af det samme gode samarbejde i god forståelse, som jeg kendte

så godt i de første år, jeg holdt møde med landsrådet. Jeg glæder mig derfor meget til, at De skal læse heftet-?, når det bliver trykt.

Vi har haft en overordentlig smuk sommer heroppe, og jeg har været meget rundt på embedsrejser.

Torskefiskeriet, som jeg havde fået Styrelsens tilladelse til at begynde i Christianshaabs distrikt, samt ved Ritenbenk og Nugssuak, synes at være faldet ret heldigt ud og være kommet helt godt i gang på den gode måde, hvilket har været mig en stor tilfredsstillelse.

Det er med megen medfølelse for landsmændene, at vi for tiden følger meddelelsen fra Danmark om krisen.

Min søn synes nu at være i støt fremgang, han skal forblive på Refsnæs til juni. Min familie kom op med Diskos 3. rejse.

Dalager takker for hilsenen og beder mig hilse.

Med de venligste hilsner er jeg  
Deres forbundne Ph. Rosendahl

Kagssiarssuk, d. 11/10. - 31.

Hr. R. Nielsen!

Tak for Deres brev. Jeg er glad, at De har plantet de blomster, vi havde samlet, og har fået dem til at gro. Jeg er meget glad for de små billeder, De sendte. Det er morsomt at se Deres smukke hus. Jeg har også set nogle kalve.

Det går godt med mine får. Vi begyndte at samle fårene, som vi skulle sælge, den 9. oktober og blev færdige den 23. Jeg har solgt 31 får til fåreavlsstationen.

Det er gået godt med græsset i min jord, og der har jeg samlet hø nok til vinter.

Jeg bor ved Kordlortok, øst for Kagssiarssuk, som De vist ikke har set den gang, De var her. Den ligger langt fra Kagssiarssuk, omtrent 2 timers gang. Her er meget smukt og fredeligt.

L. Walsøe har grundlagt Kagssiarssuk, og han arbejder meget godt for os. Vi, som er uddannet i fåreavlsstationen, bosætter i Kagssiarssuk og driver fåreavl. Kagssiarssuk går frem, og det skyldes Walsøe. Selve hans arbejde ved Julianehaab har givet gode resultater. I det hele taget er hans ledelse af arbejdet påskønnelsesværdigt.

Vi har det alle godt og er raske. Vi har 3 døtre, som er 3 og 1 år gamle.

De bedste hilsner fra os og mine forældre.

Jokum Sekemsen  
Kagssiarssuk

Godthaab, d. 18. november 1931.

Knud Oldendow  
Landsfoged i Sydgrønland  
Postadresse:  
Grønlands Styrelse  
Slotsholmsgade 12 København K.

Hr.landstingsmand Rasmus Nielsen Rigsdagen.

Kære hr.landstingsmand!

Ikke vil jeg slutte årets sidste post uden dog i travlheden at sende Dem en hilsen heroppefra, hvor alt er fuldkommen vel, med en hjertelig tak for vort gode samvær i sommer samt for Deres lange og meget venlige, kærkomne brev. Rigsdagsdelegationen har erhvervet sig megen hæder langs de grønlandske kyster -befolkningen er meget interesseret i Deres besøg og afventer ad åre roligt arbejdets frugter.

Denne sommers for mig usædvanlig lange og mange rejser er nu sluttet, sagernes ekspedition hjemover ligeledes - og vinteren er knapt begyndt. Jeg glæder mig meget til i løbet af denne vinter at få skrevet en længe påtænkt lille bog om Grønlands fugle, på basis af det af mig selv gennem årene samlede, store materiale.

Min kone og jeg beder Dem modtage vore bedste ønsker for det nye år 1932, samt de venligste hilsner

Deres ærbødigst hengivne Oldendow

Julianehaab, d. 21.-11.-31.

Hrr. landstingsmand Rs. Nielsen!

Tak for Deres venlige brev til mig angående Deres desværre så korte besøg ved fåreavlsstationen - og tak for den venlighed, forståelse og store interesse De udviste overfor fåreavlsstationens arbejde, såvel selve stationen som arbejdet ude i distriktet. Det er en stor glæde, at der udvises virkelig interesse og forståelse af ens arbejde. De beder mig om nogle oplysninger, som jeg med glæde giver Dem, f.eks. vil jeg sige Otto Frederiksen; han er ganske vist den største fåreholder og har også fået det største lån.

Otto Frederiksen fik efter at have været lærling ved stationen i 3 år et lån på 3000 kr., samt 145 stk. får (1924/25). I de følgende år betalte han lånet tilbage ved, at der hver gang han solgte produkter til stationen, blev fratrukket en tredjedel af beløbet -således at han i 1930 havde betalt lånet tilbage. Samtidig har han i de forløbne år betalt de lånte får tilbage med samme antal. Han er nu fuldstændig gældfri og har en års indtægt af cirka 3000 kr.

Selvfølgelig har Otto Frederiksens levestandard i de første år været en sådan, at ingen uden grønlændere kan følge den, huset og staldene er små og primitive, men nu han er gældfri, er han allerede begyndt at køre sten til et nyt stort beboelseshus, ligesom der allerede er gjort forberedelser til udvidelse og forbedring af staldene, for eks. ved rekvisition af cement, tømmer og lign.



Han kan nu trygt se fremtiden i møde som fri, selvstændig grl. fåreholder og kan efterlade sig noget, som hans børn kan bygge videre på. Børnene lever et fuldstændigt landboliv, ser intet til det gl. grønlandske erhverv sælfangsten - men lærer at omgås husdyr og dyrke jorden - og da al kultur er dyrkning, og først og fremmest af jord, er det i virkeligheden disse børn Grønlands fremtid som kulturland kommer til at hvile på.

Otto Frederiksen har nu en bestand på 350 stk. får, 3 heste, 1 føl, 2 hyrdehunde, 2 kaniner, 15 høns, 6 geder, 1 ko og 1 kalv. ( Fjeldgræsningen er fælles for alle.)

Han har en karl, 2 unge døtre og en søn på 14 år, der alle tager del i arbejdet.

Jokum Sikemsen, der hjalp Dem med at samle planter, er også lærling herfra og bor også i Kagssiarssuk; han vil også drive det til noget med tiden.

Lånene er rentefri, men afdrages med 1/3 del afleverede produkter. Jeg sender i en kasse 2 væderkranier; de er ikke helt rensede for kød og brusk, men kalker De dem ind og lægger dem ud i Deres have, vil de hurtigt blive rensede og snehvide, - jeg har ikke villet koge dem, da tænderne derved bliver løse og falder ud; de har været i vand og tanglopperne rensede dem en del, det er en af de bedste måder, men tiden var knap, og desuden frøs alt til.

Jeg takker endnu en gang for Deres interesse for mit arbejde og ønsker Dem og Deres en god vinter, en glædelig jul og et godt nytår.

Deres hengivne L. Walsøe

København, d. 29. december 1931

Kære hr.landstingsmand Rs. Nielsen.

I anledning af Deres brev, som jeg har modtaget i dag, vil jeg gerne meddele, at Styrelsens lysbilleder med glæde skal blive stillet til disposition til den ønskede tid. Jeg skal, så snart jeg kommer på kontoret i morgen, give besked på at sende dem til Dem.

Dernæst vil jeg gerne sige Dem tak, fordi De så venligt mindes vort samvær i sommer. Også jeg har ofte tænkt tilbage på den tid med glæde. Jeg synes, at det i alle måder var en god og vellykket rejse, og jeg er sikker på, at den vil have stor betydning for det danske arbejde i Grønland, idet det frem for alt er vigtigt, at lovgivningsmagten og administrationen arbejder på samme linie, og det synes jeg, at denne rejse gav gode løfter om. Så må resultatet vel også blive så vidt tilfredsstillende, som forholdene vil tillade; thi det er jo rigtigt, hvad De skriver om de alvorlige og højst usikre problemer, der præger tiden, og hvis løsning jo sikkert også vil give sig til kende i Grønland.

Sluttelig takker jeg for Deres gode ønsker for min familie og mig, ønsker som jeg ganske gengælder for Dem og Deres.

Et godt og velsignet nytår!

Med venlige hilsner

Deres hengivne

Daugaard-Jensen

## **Det stod skrevet i Aviserne - om og af Rasmus Nielsen**

***For at kende lidt til den politiske situation under R. Nielsens landstingsperiode og for bedre at kunne forstå meningen i hans avisartikler, følgende sammendrag og artikler.***

*Kort resume:*

*De krigsførende staters mægtige efterspørgsel fremkaldte en hidtil ukendt prisstigning, som varede endnu nogle år efter krigens slutning, til de værste økonomiske sår var lægt. Men så måtte "gildet" betales. Lån der var stiftet i de neutrale lande at føre krig for, skulle forrentes og tilbagebetales, debitorlandene måtte indskrænke deres køb fra andre lande til det mindst mulige og i stedet sælge mest muligt. Det medførte et stærkt prisfald på alt.*

*Når det varede så længe efter krigen, før danskerne rigtig fik følgerne at mærke, skyldtes det flere forhold:*

*Det ramte først bønderne, men mange af dem havde opsamlet betydelige reserver at tage det første stød med.*

*Prisfaldet rammer som regel først afgrøderne, og da de fleste danske bønder jo køber korn og foderstoffer, som de omsætter i dyriske produkter, kunne de en overgang endog have fordel af de lave priser.*

*Så satte inflationen ind 1924-25 og gav for en tid landbruget en kraftig morfinsprøjtning, som medførte en kort lindring - ja endog indbildt velstand - men kun for at give desto større smerte under den påfølgende pari-føring. En prisnedgang rammer imidlertid de ringste produkter hårdest.*

*Det kom nu de danske bønder tilgode, at de under frikonkurrencens strenge kår havde oparbejdet en fin kvalitet. Krisen ramte dem derfor ikke nær så hårdt som deres forfædre var blevet ramt af 1820'ernes krise.*

*Endelig var de lande, hvor danske bønder havde deres hovedmarkeder, Tyskland og England, mindre ødelagte af krigen end de fleste andre. England havde betydelige reserver at overvinde krigens følger med, og tyskernes gæld var hovedsagelig indenlandsk. De fik den slettet ved en voldsom inflation, der drev Marken helt ned til nul. En stor part af de mægtige krigsskadeerstatninger betalte de ved lån i Amerika, idet de søgte at lægge byrderne over på næste slægt.*

Første verdenskrig 1914-18 havde givet stærke økonomiske efterdønninger, også i Danmark. I 1920 blev Sønderjylland indlemmet i Kongeriget efter at have været i tysk besiddelse siden 1864.

1919 var regeringen radikal.

Samme år blev det vedtaget at optage et indenlandsk statslån på 120 mill.

Også en omfattende jordreform blev vedtaget, den skulle skaffe jord til oprettelse af nye husmandsbrug og jorden skulle komme dels fra præstegårdsjord dels fra godserne.

Ialt kom staten i besiddelse af 90.000 td. land til udstykning.

Valget i april 1920 resulterede i en Venstreregering.

Den gik ind i en periode med kriser på mange fronter. Under krigen var der etableret en række usunde foretagender, som lukkede på spekulation og krigsefterspørgsel. Fra efteråret 1920 og et par år frem bukkede de allerfleste af dem under og trak en række især mindre banker med sig med store tab for småsparene til følge. Ved årsskiftet 1921-22 krakkede den første storbank "Københavns Disconto- og Revisionsbank", arbejdsløsheden steg samtidig drastisk. En mod-offensiv fra arbejdsgiverne resulterede i storkonflikter i 1921 og 1922 idet de krævede nedgang i lønnen og 8-timers arbejdsdagen ophævet. Lønnen blev trykket, men arbejdstiden fastholdt. De bånd, der hidtil havde hindret producenter og handlende i at købe og sælge frit, blev løst og

handelen med udlandet steg.

Men industrien manglede råstoffer, lagrene var tomme og landbruget savnede kunstgødning og foderstoffer ligesom redskaber o.l. trængte til fornyelse. Penge var der nok af og betalingsbalancen i forholdet til udlandet var ændret så det beløb man før krigen skyldte havde man nu tilsvarende til gode. Priserne på landbrugets produkter lå pænt højt.

Nu skulle man bare producere løs - mente man !!!

Indførselen af varer steg voldsomt, mere end udførselen svarede til. Der blev spekuleret og mange importører tabte store summer.

Produktionsapparatet blev både indenfor landbruget og industrien søgt bragt i orden i løbet af et par år, hvilket dog ikke kunne lade sig gøre på så kort tid, og snart var udlandsgælden igen oppe på omkring 1000 mill. kr.

1922 havde "Transatlantisk Kompagni" - efter nogle uheldige transaktioner - en gæld på 80 mill. kr. i "Landmandsbanken", for en stor del uden sikkerhed. Banken havde desuden ydet andre store udækkede lån. Ialt havde banken et tab på 144 mill. kr. - sagde man - men!!

Efter tilførsel fra Nationalbanken på 30 mill. kr. og afskrivninger for tab på 56 mill. kr., fjernelse af direktøren, indskud fra staten på 40 mill. kr. i en ny aktiekapital samt indskud fra ØK, "Nationalbanken" og "Store Nordiske Telegrafskab" og endnu en rekonstruktion i 1923 lykkedes det efter flere år at få banken på fode igen. En kulegravning af bankens forhold afslørede dog mange uheldige finans-forbindelser til næsten hele erhvervslivets top. Det samlede tab var reelt på 500 mill. kr.

Socialdemokratiet var utilfredse med den måde hvorpå regeringen havde håndteret banksagen og fremkom med en mistillidsdagsorden. Regeringen blev dog reddet af de konservative men var svækket. Socialdemokratiet havde afsløret kapitalmagten og visse kredse i Venstre så hellere, at man havde oftret Landmandsbanken i stedet for principperne.

Økonomisk var årene 1920-24 meget urolige for landbruget. Store udsving på verdensmarkedet og kronens svingende værdi var årsagen til, at pristallet på de vigtigste produkter faldt voldsomt.

Kronens fald betød dog højere priser, men det betød til gengæld højere ejendomspriser.

Staten gjorde en del for at hjælpe landbruget, udover at den, for at lette salget til udlandet, gav eksportkredit.

Regeringen blev beskyldt for at føre en ensidig landbopolitik.

Man skændtes om støtten til industrien, om ejendomsskyld og grundskyld og var uenige selv indenfor egne rækker (Venstre)

Ved valget 1924 gik Venstre stærkt tilbage og den nye regering blev socialdemokratisk, anført af Stauning.

Det var første gang i historien at en regering repræsenterede landets "underklasse" og som hovedopgave havde at varetage interesserne for denne klasse, der med indvandringen til byerne blevet meget stor, og nu altså sad på regeringsmagten.

Lønarbejdernes interesser var statskontrol og statshjælp (fabrikstilsyn, tilskud til sygekasser, hjælp mod arbejdsløshed o. lign.) Hvad de opnåede, blev gennemtruffet gennem fagforeningens kamp mod arbejdsgiverforeningerne samt ad lovgivningens vej.

Venstremanden *Madsen-Mygdal* mente, at statsindgrebene var den største årsag til det kaos der fulgte efter krigen, og at verden skulle ordnes automatisk gennem kræfternes frie spil.

Socialdemokraten *Stauning* mente derimod, at netop den frie konkurrence og liberalismen havde ført verden ud i uføret og at det var statens opgave, gennem planøkonomi, at redde den

ud af det.

I Folketinget blev ingen lovforslag vedtaget uden hjælp fra de radikale og i Landstinget gik intet igennem uden støtte fra Venstre eller Konservative.

I 1926 blev en lov om kommunal grundskyld gennemført, men efter krav fra Venstre med så meget elasticitet i, at sognerådene indenfor en vis grænse kunne bestemme, hvor meget der skulle svares i formue- og indkomstskat og hvor meget i ejendomsskatter og igen hvor meget deraf i ejendoms- og grundskyld. Og ansættelsen kunne ændres med få års mellemrum. Så lovens formål, at billiggøre jorden og lette skatten på arbejdet, blev delvis uopfyldt, fordi grundskylden ikke fik afsmitning på jordpriserne.

I december 1926 var der igen valg og forud var gået to år med uro på arbejdsmarkedet, med konflikter, strejker og lockout, men årsagen til regeringens fald var uenighed om pengepolitikken.

For at sikre kronens kurs - få den op i værdi - var der taget udenlandske lån, statsgælden blev søgt nedbragt ved hjælp af øgede skatter og købekraften opretholdt via kronens styrkede værdi. Men det gik ikke som håbet. Kronekursen steg hurtigere end ventet, udenlandske kapitalister købte danske penge i massevis - spekulation - . Europas pengepolitik afveg fra den danske, og resultatet blev afsætningsproblemer, faldene købekraft og stigende arbejdsløshed.

Regeringen foreslog igangsættelse af offentlige arbejder og direkte statsstøtte til virksomhederne finansieret af en formueafgift. De konservative ville have en aktiv handelspolitik, importregulering og øget told. Venstre krævede tilpasning (til kroneværdien) af især lønninger og skatter. Forhandlingerne brød sammen og det endte med valg.

Den nye regering var en ren venstre-regering hvis vigtigste opgave var at tilpasse statens og kommunernes udgifter efter kronen (pari-kronen) Dette skete især gennem nedskæring af alle offentlige ydelser og de statsansattes lønninger. DSB måtte afskedige omkring 1500 mand og Lillebæltsbroen blev foreløbig udsat. De fleste arbejdsanvisningskontorer blev nedlagt (arbejdsløsheden var tæt på 25%) det off. tilskud til a-kasserne blev sat ned. Besparelserne blev anvendt til takstnedsættelser og sænkning af indkomst- og formueskatten (i 1927) og selskabsskatten og skatten på lavt forrentede formuer (i 1928).

Nedsættelse af toldskatterne kom ikke på tale og i Venstres egne rækker vakte det harme p.g.a. den hårdhændede beskæring af udgifterne til de hårdest trængende og fordi det gamle krav om skat efter skatteevne blev tilsidesat.

Socialdemokraterne kritiserede regeringen for at tage fra de fattige og give til de rige.

I alt nåede venstre en besparelse på godt 50 mill. kr. på statsbudgettet og flere mill. for kommunerne.

Uenighed om militærpolitikken mellem Venstre og Konservative var årsagen til at Venstre måtte afgive magten til Stauning og en socialdem.- radikal regering i 1929.

Den nyvalgte formand for de konservative, Christmas Møller, fik hæftet den vittighed på sig da han var med til at styrte Venstre-regeringen: ”Det var piccoloen, der tabte suppeterrinen”.

Det tyske marked svigtede først; det aftog især slagtekvæg og heste og i 1926 gik priserne under førkrigstidens men stadigvæk lå priserne for smør, flæsk og æg henimod 1½ gange priserne i 1913.

1928-29 begyndte krisen for alvor med et stærkt fald i kornpriserne. Bønderne benyttede da lejligheden til at omsætte en mængde korn i dyriske produkter, især flæsk og æg.

Men så faldt priserne også katastrofalt for disse produkter. Dog rettede de sig snart noget for smør og æg og - efter den engelske baconordning - især for flæsket.

Alt i alt opvejede det ene det andet og bortset fra de to år 1931 og 1932 skulle der

tilsyneladende være ret gode kår for bønderne. Det var imidlertid ikke tilfældet og grunden var de økonomiske byrder, som var blevet væsentlig tungere.

I forhold til rentebyrden i 1913 var denne nu steget med 75 mill. kr.

Også ejendomsskatterne var steget, ligeså de personlige skatter og toldskatter. Det samme gjorde sig gældene for lønningerne.

1931 blev regeringspartierne og de konservative enige om at stille 30 mill. kr. til rådighed som hjælp i form af skattelettelse for de mest forgældede jordbrugere. Pengene kom fra formue- og indkomstskatter, benzinafgift og afgift på frugt.

Men 30 mill. kr. var ikke nok så en "henstandslov" blev vedtaget - dog kun tænkt som en foreløbig hjælp. Man ville afvente udviklingen på hovedmarkederne. Men mulighederne der tegnede sig meget mørke.

Af frygt for de følger vore nabolandes handelspolitik kunne få for den danske landbrugseksport foreslog man regeringen at overtage kontrollen med en del varegrupper så den kunne tilbyde en stat at købe af disse varer af denne, mod at den til gengæld aftog danske landbrugsprodukter. Herefter blev loven om "Værn for den danske valuta" gennemført og Valutacentralen oprettet 29. jan 1932, den var i realiteten et valuta-kontor hvorigennem Nationalbanken kunne rationere valutaen. Alle der ønskede at foretage en import, skulle først søge om den fornødne valuta, der blev bragt til veje ved at indføre afleveringspligt for fremmed valuta. Omkring nytår 1932 var den danske valutareserve svundet kraftigt ind, bl.a. fordi en tredobling af den tyske smørtold satte punktum for eksporten til dette marked.

Import af råstoffer, som indgik i eksporterhvervenes produktion samt varer der kunne fremme beskæftigelsen fik første prioritet ved fordelingen af valuta.

Valutacentralens betydning og varigheden af den var meget uklar; der blev talt og skrevet for og imod, ovenikøbet begge dele af samme partier.

De vanskelige tider og utilfredshed indenfor landbruget var starten på de to bevægelser J.A.K. (Jord, Arbejde og Kapital) og L.S. (Landbrugernes Sammenslutning) Utilfredshedheden gik ikke mindst på, at Valutacentralen begunstigede industrien og importørerne. Ingen af de to bevægelser endte dog med at få den helt store indflydelse på politikken.

*"- Kanslergadeforliget, politisk-økonomisk forlig, indgået på statsminister Th. Staunings bopæl i Kanslergade i København den 29.-30. januar 1933 mellem Venstre og regeringspartierne, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre. Forliget var det mest omfattende i en række forlig, der skulle afbøde de økonomisk-sociale virkninger af verdenskrisen siden efteråret 1929. Forliget omfattede tre hovedområder: Landbrugserhvervet opnåede lettelse gennem en devaluering, nedsættelse af ejendomsskatter, konvertering af gæld, henstands- og akkordordninger samt opkøb af oksekød og forlængelse af en række midlertidige kriseordninger. På arbejdsmarkedet blev arbejdsgivernes krav om 20% lønnedgang og en truende lockout afværget ved lovindgreb; i de følgende år faldt reallønnen dog som følge af devaluering m.m. Yderligere gennemførtes der vinterhjælp til arbejdsløse og støtte til boligbyggeri og c)jftentlige arbejder. Endelig indgik det i forliget, at Venstre ikke ville modsætte sig gennemførelse af den socialreform, som K.K. Steincke gennem adskillige år havde forberedt.*

*Med Staunings ord havde man cfret nogle principper, men reddet landet.*

*Forliget fik symbolsk betydning ved det datomæssige sammenfald med overdragelsen af magten til Hitler og nazisterne i Tyskland. Kanslergadeforliget er både i samtid og eftertid blevet opfattet som en demonstration af det parlamentariske demokratis handlekraft. -"*

*- fra Gyldendals leksikon*

1933 blev der indgået en 3 årig handelsaftale med England, som fortsat skulle aftage en vis mængde flæsk og smør fra Danmark uden toldforhøjelser, til gengæld for at Danmark aftog flere engelske varer som f. eks. kul. Op gennem 30'erne blev Danmark tvunget til flere tosidede handelsaftaler med både England og Tyskland. I 1936 var 4/5 af udenrigshandelen bestemt af den slags aftaler. For at undgå unødigt konkurrence mellem landmændene på det indskrænkede marked blev der indført "Svinekort" (fordeling af hvor mang svin hver bonde måtte sende til slagting).

Da arbejdsløsheden i 1936 var faldet og produktionen steget - også på grund af de mange offentlige arbejder, som var iværksat - udskrev Stauning valg "i utide" under parolen "Stauning eller kaos". Valget var i oktober og Socialdemokratiet fik stor fremgang mens Venstre blev valgets taber.

Også landstingsvalget gav flertal af socialdemokrater.

En folkeafstemning i 1939 om en grundlovsændring som skulle ændre landstinget til et rigsting faldt. Og da der i forbindelse med afstemningen blev afholdt valg gik Socialdemokratiet 4 mandater tilbage mens Venstre vandt 2. Det blev herefter dannet en samlingsregering med Stauning som Statsminister.

P.g.a. besættelsen gik handelen med England helt i stå. Kul og koks blev erstattet med brunkul og tørv. Arbejdsløsheden voksede, mange varer blev rationeret så som smør, brød og brændsel, mens kaffe, the, tobak og chokolade forsvandt og afløstes af erstatningsprodukter.

En kornordning gjorde, at de større brug blev tvunget til at sælge foderkorn til de mindre brug og brødkorn til befolkningen. Inflationen, som blev udløst af varemangelen, blev forsøgt bremset med løn- og prisstop.

Voksende beskæftigelse i tørvemoserne og brunkulslejerne samt arbejde ved opbygningen af de tyske militære anlæg fik arbejdsløsheden til at falde en smule. Desuden fik mange, mod deres vilje, anvist arbejde i Tyskland.

I 1943 måtte Christmas Møller flygte til England.

Efter valget og indtil freden i 1945 blev landet regeret umiddelbart af den tyske rigsbefuldmægtigede.

*Thomas Madsen-Mygdal, 1876-1943, dansk politiker og landmand, ML 1920-25 og MF 1926-33 for Venstre. Forstander for Dalum Landbrugsskole 1908-20 og præsident for Landbrugsraadet 1919-33. Landbrugsminister i regeringen Neergaard 1920-24 og stats- og landbrugsminister 1926-29. Han var ivrig fortaler for den frie konkurrence, og hans regering gennemførte kraftige nedskæringer i de offentlige udgifter. Måtte gå af, da De Konservative afviste nedskæringer i forsvaret. 1929-41 formand for Venstres landsorganisation.*

*- fra Gyldendals leksikon*

### **Ferieloven 1938 -**

*Den internationale Arbejderorganisation vedtager i juni 1936 en konvention om ferie med løn. Af De samvirkende Fagforbunds 348.000 medlemmer har i dette år 215.000 ferie, for de flestes vedkommende i seks dage. Der er altså 133.000 arbejdere, der ikke har ferie. Gennem 20-30 år har arbejderen i det private erhvervsliv været langt ringere stillet end funktionærerne og de offentlige ansatte. Dette bliver ændret med Ferielovens inaførelse. Med Ferieloven fra 1938 er arbejdersnes ret til to ugers ferie med løn principielt fastslået.*

*- hentet fra internettet*

Den verdensomspændende krise begynder i USA i 1929 og når Danmark i 1932. Arbejdsløsheden stiger til 24,8 procent. Året efter er arbejdsløsheden rekord høj. I januar er 43,5 procent, næsten halvdelen af de forsikrede, på understøttelse. Bl.a. på den baggrund vedtages Socialreformen fra 1933, der betyder en række forbedringer for de arbejdsløse. Men socialreformen skaber ikke ro omkring arbejdsløshedsloven. Både DKP og regeringen stiller flere forslag om forbedringer i løbet af 1930'erne. I modsætning til regeringsforslagene finder DKP's forslag ingen støtte på Rigsdagen. I begyndelsen af 1933 vedtager Rigsdagen to love om en midlertidig og beskeden udvidelse af hjælpen til arbejdsløse. I slutningen af samme år bliver understøttelsesperioden midlertidigt forlænget fra 70 til 108 dage som en del af en større pakkedøsning. I 1934 og igen i 1935 fremsætter den Socialdemokratiske-Radikale regering forslag om yderligere udvidelse af understøttelsesperioden og dispensation fra regelen om en vis mængde forudgående beskæftigelse. Forslagene bliver bremset af Venstres og Konservatives Landstingsflertal.

Socialminister K.K. Steincke var en af mændene bag **Socialreformen** i 1933, der var en del af Kanslergadeforliget.

Under drøftelserne henviser Venstre til, at det netop var meningen med socialreformen, at der skulle sættes en stopper for ekstraordinær hjælp. De konservative fremhæver: "At der er mangel på arbejdskraft på landet" og "At selv hvor der tilbydes en ordentlig løn, kan man ikke få den nødvendige hjælp i huset." Flere DKP forslag om vinterhjælp til arbejdsløse, forøgelse af statstilskud til A-kasserne og slækkelse af betingelsen om forudgående arbejde bliver afvist af de øvrige partier. Frem til lovrevisionen i 1937 sker der ingen væsentlige forhøjelser af understøttelsen.

- hentet fra interettet

**Landarbejderboliger**, boliger for arbejdere ved landbruget; fra 1860'erne en ofte anvendt betegnelse i den socialpolitiske debat. Dårlige levevilkår fik mange landarbejdere til at forlade landbruget. For at imødegå dette blev der bl.a. stillet forslag om indretning af større, mere solide og sundere boliger med en havelod og rum til svinehold. Filantropiske godsejere som Edward Tesdorpf, der ejede Orupgård på Falster, gennemførte nybyggeri af landarbejderboliger. Statshusmandsloven af 1899 havde netop landbrugets arbejdere som målgruppe; først senere rettede lovgivningen sig mod etablering af smålandbrug. I 1933 foreslog den radikale politiker og leder af Statens Jordlovsudvalg, Niels Frederiksen, statsstøtte til opførelse af små beboelseshuse på landet. I 1938 vedtog Folketinget en lov om offentlig støtte til opførelse af landarbejderboliger, og året efter blev der ved en anden lov afsat 2 mio. kr. til indkøb af jord; bevillingsrammerne forhøjedes efterhånden. Loven blev set som et socialdemokratisk fingeraftryk på jordlovgivningen, og den gav Dansk Arbejdsmands Forbund (nuv. SID) indflydelse på den lokale administration. Frem til ophævelsen i 1971 opførtes ca. 8000 boliger inden for rammerne af 1938-loven med senere justeringer.

- hentet fra interettet

Med **Lærlingeloven** 1937 forkortes en lærlings normale læretid med et år. Før 1937 er det almindeligt at læreforholdet har været 5 år, men nu er det ændret til 4.

Mestrene, kan søge dispensation så læretiden forlænges med et år. Går det ikke, er der mange mestre der først ansætter den unge dreng som arbejdsdreng 1 år og bagefter lader ham fortsætte som lærling de næste 4. Og de unge accepterer det, for køen af drenge, der venter på læreplads, er lang. Der er mange lærlinge, der fortæller, at de synes de har lært for lidt som lærlinge og mest har været brugt som arbejdsdrenge. Når lærekontrakten bliver indgået bliver lønnen også aftalt.

*De fleste lærlinge bor hjemme i læretiden, for de har ikke råd til andet. Det meste af lønnen går til betaling af kost og logi derhjemme. I mange kontrakter bliver det inaføjet at de første par måneder er prøvetid. Hvis lærlingen skal have ret til ferie bliver det også skrevet i kontrakten, men i realiteten afhænger det af mester og svendenes velvilje.*

*En lærling i 1930ernes Danmark har en meget lang arbejdsdag. For ud over den almindelig arbejdsdag i lærepladsen hos en mester, skal lærlingen på teknisk skole om aftenen. Normalt møder lærlingen i sin læreplads fra kl. 7-16 og derefter skal han skynde sig at få spist inden han skal møde på teknisk skole kl. 17.30-20.*

*- hentet fra interettet*

*Afgift på cykler - et forslag der vist ikke blev til noget.*

*Danmark har et særligt **stelnummersystem for cykler**, der blev inaført i 1942. Nummeret er opbygget med en kombination af bogstaver og tal, der giver hver cykel et unikt nummer. Samtidig er det muligt at se cyklens alder og navnet på fabrikanten/importøren.*

*Det er ikke tilladt at sælge en cykel i Danmark uden stelnummer indhugget i stellet. Stelnummeret gør det blandt andet muligt at efterlyse stjålne cykler.*

### **Husmandsforeningerne**

*Under 1. Verdenskrig øgedes tilslutningen til De Samvirkende Danske Husmandsforeninger som fik en central erhvervspolitisk placering. Zahles anden regering 1913-20 støttede sig i vid udstrækning på husmandsbevægelsen; R.J. Vandman, formand for De Samvirkende Danske Husmandsforeninger 1914-31, og især Niels Frederiksen, formand for De Samvirkende Sjællandske Husmandsforeninger 1910-29 og MF 1913-14, fik stor indflydelse på krigsårenes prisregulerings- og vareforsyningspolitik. Niels Frederiksen var formand for Statens Jordlovsudvalg 1919-47 og dermed leder af det statslige udstykningsvæsen. Husmændene deltog i forhandlingerne 1917-19 om oprettelse af en fællesrepræsentation for dansk landbrug, men ved den endelige beslutning om oprettelsen af Landbrugsraadet i 1919 valgte de at stå udenfor.*

*Som konsekvens af Genforeningen i 1920 oprettedes samme år De Samvirkende Sønderjyske Husmandsforeninger, dog med undtagelse af Sønderborg Amt, der indtil 1973 var tilsluttet den jyske samvirksomhed. 1920'erne var præget af omfattende udstykninger (se jordlove), hvilket forøgede antallet af småbrug. Ikke blot Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre, men også Venstre støttede udstykningspolitikken, der fik nyt lovgrundlag i 1934.*

*Husmandsbevægelsens medlemstal nærmede sig i mellemkrigsårene landbcforeningernes; i 1940 var tallene hhv. 96.000 og 115.000, og husmændene stillede til stadighed krav om, at de to organisationer ligestilledes. Under indtryk af krisen i begyndelsen af 1930'erne var husmændene, nu under ledelse af Jens Holdgaard, i 1932 indtrådt i Landbrugsraadet med samme repræsentation som landbcforeningerne. Holdgaard døde i 1936 og afløstes af N.P. Andreasen. I 1939 udtrådte husmændene imidlertid af Landbrugsraadet pga. uenighed om valutapolitikken. Husmandsbevægelsens medlemstal var i 1946 116.000 mod landbcforeningernes 141.000.*

*- hentet fra interettet*



## **De følgende 18 artikler er skrevet i årene omkring 1938 under mærket “Husmanden” og emnerne er bl.a. husmændenes forhold, udstykningen, ferieloven og skatten.**

### **Forvandlingens stærke lov.**

*(told- og forbrugsafgifter og skattetryk)*

*Finansministeren er V. Buhl fra 1937 (til 1942), før ham var det H.P.Hansen fra 1933 og fra valget 1929 var det C.V.Bramsnæs.*

Dansk finansvæsen slider nu den tredje socialistiske finansminister. Og fraregnet Hr. Buhls trang til at se sig omgivet af smilende og glade skatteydere er de som finansens ledere skåret efter samme læst: stadig stigende skatter, og den skat, der én gang er neglet af en socialistisk skatteminister, vil ingen magt på jorden være i stand til at vriste fra ham igen.

Skatten må for ham være af midlertidig karakter, tidsbegrænset, vedtaget for at løse ganske bestemte opgaver, eller hvad man nu kan hitte på at sætte ind i loven for at få denne eller hin skat listet igennem.

Men har finansministeren først sagt haps! så... ja, jeg siger ikke mer, men beder læserne fundere lidt over nedenstående tal.

Se told- og forbrugsafgifterne har i radikal-socialismens 9 finansår en stigningskurve, der sikkert slår alle hidtidige rekorder:

1928-29 var disse 202,6 mill. kr., 1935-36, 277,9 mill. kr., 1937-38, 301,5 mill. kr.

Det vil på godt dansk sige, at den skattebyrde, der mere end nogen anden trykker småhjemmene, er øget med et hundrede mill. kr. årligt under Hr. Staunings styre.

I denne forbindelse tør det måske antydes, at socialdemokratiet, men i endnu stærkere grad de radikale, i de glade oppositionsdage var de mest inkarnerede modstandere af netop denne form for “skatteplyndring”.

I demokratiets ukrænkelige navn, for husmands- og arbejderhjemmenes skyld naglede man Venstre til anklagebænken, som det parti, der forsømte lejligheden til at befri underklassen for de mest fordærlige og de mest uretfærdige af alle skatter.

Dansk Arbejdsmandsforbund har lige nu afsluttet en 3 ugers kongres i København.

Nogen munddrøft har der naturligvis været i løbet af de tre uger, men det er i alt fald ikke kommen til offentlighedens kundskab, at denne kompetente repræsentation for småhjemmene i demokratiets hellige navn har protesteret mod den vanvittige fordyring af dagliglivets forbrug, som her foregår i et tempo, som vi i Danmark aldrig har oplevet mage til - endda under en socialistisk finansministers værge og velsignelse, og tilmed i et tidsafsnit af det danske folks historie, hvor radikal-socialismen har den fulde politiske magt, kan forme lov og ret, som de lyster, kan løse og binde, som sindelaget er til.

Derfor spørger en husmand: Hvorfor viser regeringen ikke på dette felt sin ubændige småmandskærlighed? Det var dog et ord, der lå så let på tungen før i tiden, og som aldrig forfejlede sin virkning.

Blev det altså en glipsti med forventningerne om protest fra Dansk Arbejdsmandsforbund mod told, forbrugsafgifter og anden dårlighed, så ser jeg med fuld fortrøstning hen til det nær forestående sendemandsmøde for Jydske Husmænd.

Herfra må ubetinget lyde et alvorsord anbelangende denne sag. Finansministeren må med det snarest vise sit ægte demokratiske sindelag ved at pille lidt ved toldloven af 1932, den mest udemokratiske af alle danske toldlove med samt dens vedhæng og tilføjelser.

Her er en hæderfuld opgave at løse. Nu kan radikal-socialismen tilmed klare grejerne selv, medens de i 1932 måtte have Christmas Møller med som tredje makker i spillet. Og måske netop derfor blev nævnte toldlov så forrykt og meningsløs.

*Husmanden*

## **Hvor længe!**

*(arbejdsløsheden)*

“Vil De være så venlig at købe De Arbejdsløses Blad ?” Dette spørgsmål gentages ved vor dør gang efter gang året igennem.

Af hvem? Danmarks unge arbejdsføre mænd, som mod eller med egen fri vilje er havnet i de arbejdsløses talstærke rækker.

Nå, døren lukkes, og den unge mand iler til det næste hjem med samme monotone anmodning; men tilbage er det ubarmhjertige spørgsmål: Kan vort samfund fortsat forsvare at se denne oplagte ødelæggelse af ungdommen, af håb, af fremtidsmulighed?

Bag om hver af disse unge er jo et hjem, en far, en mor, der drømte, der håbede og ønskede, at deres - netop deres store dreng skulle finde og fylde en plads, blive til gavn og glæde og være med til at hegne Danmarks gård.

Disse lyse, forjættende forventninger blev i tusinder af tilfælde brutalt slået i jorden den dag, døren til arbejdspladsen smækkede i for næsen af den unge mand.

For det store tal af os, der arbejder i landbruget, er dette med arbejdsløsheden noget nær ufatteligt. Vi har jo nok med arbejde fra tidlig morgen til sen aften.

Men alligevel - dette er ramme alvor, spil om menneskeskæbner, og uvilkårligt kan det slå ned i én: Sæt, det var en af dine egne drenge, der sukkede og led under arbejdsløshedens forfærdende ulykke.

*Husmanden.*

## **Skønne, spildte kræfter.**

*(arbejdsløsheden)*

Nu har socialdemokratiet kæmpet bravt i et par menneskealdre for at fælde skadedyret - privatkapitalismen.

Mange rødglødende talestrømme, megen harmdirrende indignation er fra den side ødslet på denne fæle drage, arbejdernes dødsjende.

Mangen socialdemokrat, der skreg sig hæs mod de borgerlige partier, kan nu under det fulde socialdemokratiske styre have grund til at sige: Ak de skønne spildte kræfter! !

For det er jo gået med denne stolte socialdemokratiske skude som det er gået med så mange af de andre agitationsnumre, at de gik til bunds i snakkehavet.

Men se, statistisk departement laver tal og Stauning millionærer.

Departementet oplyser nemlig, at tallet på millionærer i 1936 er vokset fra 485 til 522. Der er næppe nogen husmand eller bonde blandt de af statistisk departement fundne millionærer. Skulle der være nogen som helst mulighed i den retning ved en 12 - 14 timers arbejdsdag, så virker skattedepartementet, Dahlgaards udligningslov, valutakontor m.m. som fordelende faktor.

Men statistisk departement arbejder også med andet end at holde mandtal over millionærer. Det har i sine endeløse rubrikker tal på de arbejdsløse i vort land.

Dette tal har selv i sommerens bedste arbejdstid holdt sig mistænkelig nær op til de 100.000. Samtidig kan vi fundere over, at Danmark af 21 lande er det eneste, der i disse år har en meget betydelig vækst i arbejdsløshedstallet, medens alle andre lande har tilbagegang - altså øget beskæftigelse.

Også skattens mønt sysler nævnte departement med, og det viser sig, at vort lille samfund i årene fra 1929 til 1938 er velsignet med øget skattebyrde på godt 200 millioner kr. årlig.

Vi indbetaler på finansministerens forlangende med smil om læben over 1000 mill. kr. om året i skat, eller godt og vel 270 kr. pr. individ. Ikke sandt, der må siges at være god gang i støvlerne. Tænksomme arbejdere, husmænd og andre, der hidtil har været levkraften i socialismens lære

bør se på denne "demokratiske linie" i dansk politik og behøver herefter ikke at spørge om årsag og virkning.

Samling af kapital på enkelthænder, stærkt voksende told- og skattebyrder, øget beskyttelse på de frie erhvervs bekostning, voksende dyrtid, forfærdende arbejdsløshed, der øder dele af dansk ungdom. Ja, det er tidens tunge lære.

*Husmanden.*

### **Den gik altså ikke!**

*(ferieloven)*

Den gik altså ikke! Ja, jeg mener, at den menneskekærlige lov mod overarbejde begribeligvis strøg husmændenes dør forbi.

Og sandelig, om ikke det gik på nøjagtig samme vis med lønnet, lovbealet ferie.

Søren Peter har i en ledig stund derude ved markskellet betroet mig, at det hele er at betragte som et lillebitte nøk af de 1100 fagforeninger.

Naturligvis - jeg vover ikke at modsige ham.

Vi husmænd herude på overdrevet må jo holde sammen i tykt og tyndt.

Men stiltfærdigt og uden store armsving bad jeg ham forklare, hvor de små halvtredsindstyve millioner kroner, som lovbealet lønnet ferie vil koste, skal komme fra.

Søren Peter lagde hovedet på skrå, så meget dybsindig ud og forsikrede derefter, som rigtigt var, at det blev skam arbejdsgivernes sag at trylle dem frem. Og han har ret.

Men der er dog den hage ved dette uskyldsrene system, at det bliver Søren Peter, mig og tusinde andre småkårsfolk i by og på land, der kommer til at yde et klækkeligt bidrag i form af endnu højere priser på de varer vi skal købe.

Altså, for os husmænd røg forventningerne om tariflønnen ferie i tiden fra 2. maj til 31. september, som det så smukt hedder i loven.

Men det ville være ganske urimeligt at klynke over en sådan lille tankeløshed hos regeringen. Jeg ser for øvrigt, at en professor har lagt sit hoved i blød for at udpønske, hvorledes husmødre - konerne - kan få en efter hans mening højst tiltrængt ferie.

Vi ønsker ham et godt udbytte af hovedbruddet, for de 365 arbejdsdage om året kan nok tiltrænge en lille afkortning.

Nå, men tilbage til ferieloven. Feriegodtgørelsen, der udgør 4 pct. af arbejdsfortjenesten, skal opsamles i en feriefond med et sindrigt indrettet feriemærkesystem - vi kan jo nok spekulere den ud - !

Har man ret til ferie, så har man så vist også forpligtelse til ikke at arbejde. Vover en stakkels synder at tage lønnet arbejde i sin lovbealede ferietid, så står den på afstraffelse. Der må da være orden i sagerne.

Ligeledes er det strengeligen forbudt at afhænde feriemærker til andre. - Smartness i den retning tåles ikke, lige så lidt kan det tillades, at en arbejdsgiver aftaler bortfald af ferien.

I begge tilfælde er straffen vis. Dog ikke fængsel, kagstrygning eller noget så vederstyggeligt. Nej, overtrædelse af den art kan ordnes ved bøder.

Så kom vi så vidt. Der må nok siges at være særdeles god gang i de marxistiske støvler, men hvad bliver det næste?

Et lille lyspunkt er det dog, at Søren Peter, jeg og endnu en lille klat er uberørt af forbud mod overarbejde, tvungen ferie m.m.

Vi træder i vore egne træsko på vor egen jord og svinger frihedens fane højt i sky. Å ja, så længe det varer!

*Husmanden*

## **Vovemodet.**

*(landarbejderboliger/boligbyggeri i byerne)*

Jeg har alle dage haft en svaghed for vovemodet. Dette at kaste sig ud på de 70 favne vand, og så lade stå til, - kunne nok indgive respekt.

Denne kroniske svaghed har (.....?) når jeg i radioen, og det sker jo immerhen, hørte statsministeren med sin velskolede radiostemme fortælle om de talstærke lovforanstaltninger, som i sidste "høst" trods en såre vrangvillig opposition alligevel var samlet i lade, netop fordi vi havde mændene med vovemodet ved statens ror.

Jeg standsede af gode grunde ved et par tal og må indrømme, at det ligefrem gippede i mig. Tænk 6 mill. kr. til opførelse af landarbejderboliger og knapt strøget mål på 100 mill. kr. til boligbyggeriet i byerne.

Som husmand ligger det imidlertid bekvæmest for mig at regne med ret små tal og holder mig derfor til de omtalte 6 mill.

Lovens ord fastslår, at de fordeles på 3 finansår, altså 2 mill. om året til anskaffelse af grunde og bygninger for landarbejdere.

Tilmed blev det så "forstandigt lavet", at sådanne boliger også kan rejses i bymæssigt bebyggede bydele, og naturligvis er det fastslået som ved opførelse af statshusmandsbrug, at byggearbejdet fortrinsvis skal forbeholdes organiserede.

Det ville da også være en skandale af rang, om de uorganiserede arbejdere og håndværkere skulle løbe af med den fede bid.

Låne- og afdragsvilkårene er for øvrigt gode nok, og formålet, at skaffe gode boliger til dele af landets befolkning, når der så samtidig kan sættes mere arbejde i gang, er nok sin messe værd. Men - og her er fidusen - da det kun allerhøjest kan komme til at dreje sig om 3 såkaldte landarbejderboliger i hvert af landets 25 amter om året, sker der sikkert ingen økonomisk omvæltning af den grund.

Derimod må det oprigtig håbes, at direktør Niels Frederiksen, som leder af statens jordlovsudvalg, ved udvælgelsen mellem de mange tusinde ansøgere, må være i besiddelse af en slump af den ophøjede Salomons visdom, ellers nødes man jo til - som ovre i Rønne - at klare grejerne ved en lodtrækning.

*Husmanden.*

## **Tys - ministrene tænker!**

*(renter, særbehandling)*

Jeg ser i avisen, at statsministeren har sendt hver af sine ministre en venlig henstilling om i tiden indtil 10. august at tænke!

Jo jo, det store øjeblik, da den reglementerede trontale skal afleveres, nærmer sig, og derfor denne ministertænken.

Der gik jo brok i forårsvalget og folkeafstemningen, og det kan derfor formodes, at man på højeste sted er klar over, at den dybe, dystre melodi på trontalen må lægges om.

Den skal nemlig svare til "den høje og lyse himmel", der efter de socialdemokratiske blades daglige anretning nu i jubilæumsåret hvælver sig over det danske erhvervsliv og ditto økonomi.

Det ligefrem strutter af kriblende livsmod. Arbejdsløsheden var således pr. 1. juni "kun" 63,300 - ganske vist det dobbelte af 1929 -, landbrugets forrentningsevne nærmer sig det normale, byggeriet florerer i et forrygende tempo, og industrien arbejder under et fænomenalt højtryk.

Tro mig, om ikke alt dette sammen med ministerens tænken nok skal skabe forventning om den nye melodi, som vi trods alt trænger så hårdt til.

For vel lyder Socialens fanfare og lovprisning smukt, men virkeligheden er en helt anden. Det er bedrag, når valutacentralens pressekontor og andre med den docerer læren om, at denne

indretning må og skal opretholdes for landbrugets skyld. Det er lige så stort et bedrag, når man fremstiller landbrugets eksportforhold således, at regeringen har ladet det samme landbrug udnytte alle forhåndenværende eksportmuligheder.

Her har regeringen forsyndet sig groveligt, og vi ved, at fagforeningernes diktat overfor regeringen om en fortsat udbygning af den monopol- og toldbeskyttede industri skaber en himmelråbende uretfærdighed overfor de frie erhverv, landbrug, handel, håndværk o.s.v., og samtidig er den førte politik årsagen til den ganske urimelige dyrtid, vort folk lider under.

Indtil trivialitet er vi blevet fyldt med historier om, hvad de såkaldte landbrugsordninger betyder. Et overordentlig snedigt regnesystem kan endog få dette op i hundrede millioner som nettogevinst for landbruget, men at dette er skrupforkert godtgøres uden vanskelighed.

Redaktør Carl Hansen, Skive, én af regeringens allerivrigste våbendragere, kunde således for et par måneder siden fremholde, at vi husmænd højst har 20 øre i timeløn, ligesom husmandsbrugene her i Aarhus amt har en forrentningsevne af 2,6 pct.

Vi er ganske vist smurt tykt om munden med smukke talemåder om værdien af lav rente for smålandbrugets eksistens.

Indenrigsministeren kan med en flot gestus sige til os husmænd: Fikst du pæren, Zakarias?

Nu har man så fra regeringens side to gange forlenet statshusmændene med den såkaldte konjunkturbestemte rente.

Men det kan se ud til, at den minister, som har æren for denne, har lovlig mange tommelfingre.

Første forsøg faldt nemlig pladask til jorden, det var udregningsgrundlaget, som glippede, og efter alle solemærker at dømme ser anden udgave af surrogatet for den lave rente heller ikke ud til at være lutter idyl for dem, der skal betale.

Det kan vel ikke være udtryk for retfærdig og ligelig erhvervs politik, når landbruget gennem disse år er åreladt for op mod halvdelen af sin kapital og yderligere udsat for en ganske urimelig særbeskatning på fast ejendom, de nu er nær de 70 mill. kr. og det uden hensyn til, om jorden under det herskende planøkonomiske styre er i stand til at give sine udøvere løn for arbejdet.

Vi venter derfor i spænding på resultatet af ministrenes tænken og så - melodien!!

*Husmanden*

### **Hvad bliver regeringens næste skatteobjekt?**

*(skatteafgift på cykler)*

I en tidligere artikel har jeg været så letsindig at beskyldte den nuværende regering for at have trawlet alle skattemuligheder igennem lige fra a til z og antydede derefter, at den eneste chance, finansministeren nu havde, var at kaste sig over samtlige pebermøer og pebersvende.

Jeg nødes derfor til at give den samme regering en uforbeholden undskyldning.

Justitsministeren har nemlig fået kig på de 1½-2 millioner cyklister, der findes i vort land.

Efter alle solemærker at dømme kommer rigsdagen i tilstundende samling til at ekspedere et lovforslag om cyklernes nummerering, cyklistens ansvarsforsikring og en lovfæstet afgift til statskassen af hver cykel.

Man behøver slet ikke at være udstyret med profetiske evner for at kunne forudsige, at denne nye skatteudskrivning i allerhøjeste grad vil blive upopulær, bekostelig og til stor gene for cyklisterne.

Desuden vil der af dette flyde et kontorsystem i anden potens, en utidig indblanding fra det offentliges side på et område, hvor det på forhånd kan siges: "Megen skrig, men usselig lidt ild!" Selv om finansministeren på papiret sikrer sig omkring 3 mill. kr. i ekstra indtægt af det befodringsmiddel, der mere end noget andet er den jævne mands gode ven og hjælper.

Jeg har, som rimeligt er, underkastet min "gamle rok" et nærmere eftersyn.

Nu har den gennem mange år ført mig af overdrevets knudrede og ujævne veje, og som det

kunne føje sig gennem tykt og tyndt.

Den er ligesom blevet lidt anløben af alt dette, og det er slet ikke udtryk for noget flottenhejmeri, når jeg i al stilhed forsikrer, at den trænger til en gevaldig oppudsning eller -fornyelse! men da mit lille husmandsbrug ikke nyder godt af den konjunkturbestemte rentes velsignelser, og det tilmed er skralt med indtægterne i forhold til de stadig voksende udgifter, så må den "gamle rok" altså trille videre.

Tænk, nu skal den minsandten belemres med justitsministeriel bevågenhed, med skat, med nummerskilt og ansvarsforsikring.

Jo, jo, det vil pynte på "dyret" at være et levende vidnesbyrd om, at vi med hensyn til skatteflåning stadig går fremad i vort lille overdemokratiserede skattehærgede samfund.

Men først og sidst bliver det slået fast, at regeringens sugesnabel uden hensyn til fortids løftefyldte talemåder om skånsel overfor småmandens skat fortsat stikkes ind alle vegne for at suge ørerne - kronerne ind fra dagliglivets allernødvendigste livsfornødenheder kun tjenende det formål at fylde op i den umættelige statskasse.

Hvad bliver denne regerings næste skatteobjekt??

*Husmanden*

### **Lavinen ruller.**

*(skatten)*

Takket være finansministerens forhåndsreklame var der nær gået sensation i de nye selvangivelseskemaer.

Ligningsdirektøren kunne ganske vist bl.a. ved det store møde i Århus oplyse, at for selvgiveren var der egentlig ikke noget nævneværdigt nyt, når han (hun) var så besindig ikke at besvare de "supplerende" spørgsmål.

Nå, i alt det postyr var der dog en del af hr. Buhls "smilende væsener", som resolut gjorde akkord med samvittighed og finansministerens hjælpere ved landets absolut største pengeafpresningsforretning.

Jeg formoder, at de hver for sig har fået lejlighed til at glædes over "nådig straf".

Men nu er det altså os allesammen, det gælder. Rundt i landet sidder nemlig de ca. 2000 ligningsmyndigheder og slider af karsken bælg for at få de nødvendige millioner stampet op af jorden.

Med hensyn til voksende skattebyrde tør det allerede nu siges, at den nusiddende regering i jubilæumsåret 1938-39 vil slå alle tidligere rekorder.

Egentlig havde jeg troet, at Zahle-Munchs gyldentid med finansåret 1919-20 for alle tider kunne sige sparto til alt med sin skatteudskrivning på 573 millioner kr.

Men nej, finansminister Buhl står allerede som den uovertrufne "køllesvinger", og det tør nok antydes, at han af alle Danmarks finansministre vil gå over i historien som den, der bedre end nogen anden evnede at finde ind til "reserverne".

Med nævnte finansår passerede vi de 610 mill. I samlet skat til staten, og hvor toprekorden for 1939-40 kommer til at ligge, må vi helst med stille gysen nøjes med at tænke på. De 700 mill. kr. klarer den ikke.

For ret nu melder krigstidens store virkninger sig i form af øgede militærudgifter, beredskabsindkøb, højere lønninger, understøttelser og fantastiske administrationsudgifter (staten skal jo ordne alt) - følgevirkningen bliver dyrere penge, tungt arbejdende erhvervsliv, stigende arbejdsløshed o.s.v.

Som staten så kommunerne. Det skal dog villigt indrømmes, at væksten i kommuneudskrivningen synes moderat i forhold til statens, men det bør straks tilføjes, at kommunernes indirekte beskatning - vand, gas og elektricitet - statistisk set skjuler sit sande ansigt.

Tages de godt 100 mill. kr. med som denne beskatning andrager, er der fuld harmoni i udviklingen.

Måske kan det interessere en og anden at se skattelavinen ved udgangen af det radikal-socialistiske jubilæumsår, men husk endelig på, at lavinen stadig er i fart og vækst.

- Undskyld, lavine er egentlig ikke et træffende billede, idet denne kun kan øge farten og væksten nedad, medens hr. Buhls skattelavine med en knusende overlegenhed er i ustandselig fart og vækst opad.

Statens og kommunernes skatteudskrivning ses måske bedst på baggrund af de sidste års resultater.

Finansåret	Staten	Komm.
1935-36.....	469 mill.	371 mill.
1938-39.....	610 mill.	469 mill.
..... Vækst	141 mill.	98 mill.

Der var engang, da vi i Danmark talte skønt om, at skatteyderens penge var bedst bevaret og havde langt den største ynglemulighed, når de fik lov til at blive i hans varetægt, men kun vi ældre har et dunkelt minde om denne gammeldags opfattelse.

Alt dette kan være trist nok, men værre er det dog, at Rad.-Soc. med fuld honnør går ind for en forøgelse af told- og forbrugsbeskatningen, der trodser alt.

For nævnte finansår indkrævede staten ad denne vej 313 mill. Kr.

Var det ikke det, de to partier for få år siden i agitationens hede kaldte en brandskatning af småmandens daglige forbrug?

Da var det en himmelråbende uret mod de tusinder af småhjem i by og på land. Men nu?

Min nabo fortalte mig i går, at Stauning var skidt tilpas, og jeg kan så godt forstå, det må krible lidt i ham.

Thi hvor er de henne, alle de "stolte svaner", som i form af gyldne løfter førte det undrende folk ind i socialismens forjættede land?

Og sæt nu, at hr. finansminister Buhl ikke råder over flere skattetekniske finesser, og reserverne er lænset for de sidste stakater - . Ja, vist må det være svært!

Men det får være statsministeren en trøst, at han med fuldt overlæg og ved Christmas Møllers gode hjælp gik lysvågen ind til magt og ansvar i 1929. Hans hensynsløse angreb på forgængerministeriet er fuldgyldige beviser herfor.

*Husmanden*

### **Gummi 15 pct. I udbytte - smørret 16 øre ned!**

*(lige arbejdsvilkår, ingen tilskud)*

Gennem radioen har vi i den sidste tid jævnlig været præsenteret for helt pæne bankudbytter: 7-10-12 pct., men så forleden kom industriens kvidrende vårbebuder, Køge Gummi 15 pct. i udbytte.

Historien melder intet om direktørlønninger, bestyrelsestantierner, afskrivninger, henlæggelser m.m. Kun kort og godt 15 pct. til aktionærerne.

I samme åndedræt blev meddelt, at smørret var rutschet 16 øre ned.

Nu kan det aldrig falde mig ind at drage en sammenligning mellem smørpris og aktieudbytte, men som ejer af et lille husmandssted ihukom jeg det gamle ord om, at der skal være forskel på Kong Salomon og Jørgen Hattemager.

Den første hygger sig rigtig godt i et land med rad.-soc. regering, der i fremsyn og klogskab båret frem af en enestående folkegunst har fået magt og myndighed til at lukke landegrænserne, således at konkurrencens friske pust udefra overfor færdigvarer er udelukket.

Den samme regering og dens tilhængere har med en overbevisningens varme propageret for, at Danmark skulle være og blive et industriland.

At Danmark ikke har rå- eller hjælpestoffer, ikke kul, ikke benzin, er i en statssocialistisk hus- holdning fuldstændig underordnet.

Ved hjælp af valutacentralen, dette fine instrument, får handelsministeren diktatorisk magt over ind- og udførsel, ved en passende fingereren ved de bundne og frie handelslister og endelig ved en "fornuftig manøvren" med stigende toldsætter er det lykkedes at skabe Danmark om til et hyggeligt og rart sted for industri- og fabriksvirksomheder, som ude i den frie konkurrences malstrøm næppe havde formået at holde 15 pct. til gode til et ganske lille fåtal af medborgere jvfr. den betydelige vækst i millionærernes antal under denne regerings førerskab.

Ja i sandhed, i vort overdemokratiske samfund er der såvist forskel på Kong Salomon og Jørgen Hattemager.

Nu ville det jo være meget værdifuldt, om husmænd og bønder i stort tal stod som aktionærer i gummifabrikken ved Køge eller andre lignende virksomheder.

I så tilfælde kunne de tage de 16 øres fald i smørprisen med største sindsro, men således arter det sig næppe.

Derimod er vi landbrugere fuldt fortrolige med, at priserne på de produkter (færdigvarer), som vi afleverer, fastsættes ude i det åbne marked, ligesom vi har i frisk erindring, at landets regering omkr. 1. sept. fandt sig beføjet til at bortklippe en del af den sterlingværdi, som med rette tilkom os.

At man så måneder efter søgte at råde bod på fadæsen ved en delvis dækning i form af nogle procents tilskud til eksportvarerne og ditto tilskud til visse indførte hjælpestoffer til landbruget, retfærdiggør absolut ikke regeringens handling.

Derimod er det hele et fuldgyldigt bevis på, at vi efterhånden i vor statsadministration ramler ud i et kineseri af den anden verden, hvor det ene kontor trækker det andet med sig, uden at vi i mindste måde nærmer os den erhvervsøkonomiske ligestilling, som de eksporterende erhverv - særlig landbruget - gang på gang har krævet.

Lad det være sagt én gang til: det er ikke tilskud, men lige arbejdskår med andre erhverv i vort samfund, vi ønsker og kræver.

Derfor er det ufatteligt, at der findes landmænd og husmænd, som ærbødigst takker for en behandling, der i sig selv er hensynsløs og uværdig overfor det erhverv, der trods al modgang fremdeles hjemfører de 80 pct. af vor samlede eksportværdi.

Jeg formoder, at aktionærgruppen med de 15 pct.s udbytte tænker med venlighed på det landbrug, der gør det muligt, at industrien kan få råstoffer hjem, ligesom vi tvungen af forholdenes magt henvises til det lukkede lands priser, uden hvilke de fantastiske dividender og procenter ville være udelukket.

*Husmanden.*

### **Lad os snakke om noget andet!**

*(skatten)*

Naturligvis har landbrugsministeren ret, når han fremhæver, at det ville batte anderledes for landbruget, om der blev rørt ved de 225 mill. kr., erhvervet må betale i rente om året.

Det var da noget helt andet end de lumpne 69 mill. kr., som landbrugets udøvere må betale til det offentlige, stat, amt og kommune i form af ejendomsskatter. Man behøver så vist ikke at have taget eksamen i den højere matematik for at se rigtigheden i dette.

Der er imidlertid noget dristigt af landbrugets egen minister, at han for at aflede opmærksomheden fra de stadig stigende ejendomsskatter gi'r sig til at tale om rentebyrden, for er der noget, denne regering er fallittenspiller på, så er det netop den sag.

Hvis hr. Bording skulle være uvidende om denne sags krebsegang, så kunne han passende søge lidt oplysning hos indenrigsministeren, han er nemlig ekspert udi de dele.



For et øjeblik siden (søndag) gav speakeren i radioavisen den oplysning til bedste, at de kommunale skatter sidste år er steget med 23 mill. kr., deraf alene grundskyldsskatten med de 4 mill. kr.

Fra minusforrentning har landbruget under planøkonomiens hårde tag kæmpet sig frem til en 4 procents-forrentning af landbrugskapitalen.

Dette kan højst blive en grumme sparsom lederløn, men intet til henlæggelse, nyerhvervelse, reparationer el.lign.

Landbruget har i kriseårene måttet afskrive ca. halvdelen af sin kapital; samtidig er - helt eller delvis på grund af indgreb fra det offentliges side - udgiftskontoen steget med 133 kr. pr. ha.

Den barnesnak, man tidligere betjente sig af, at nedsættelse af ejendomsskatterne ville betyde stigning i jordpriserne, ser det ikke ud til, at landbrugsministeren har benyttet sig af i denne omgang, men den skal nok komme igen.

Den stadig stigende grundskyldsbeskatning har ingen som helst forbindelse med nøgenjordens pris, thi denne er i dag på det nærmeste, som den var før 1914.

Som tidligere påpeget har den lige så lidt sin begrundelse i adgangen til større produktion, fri og uhæmmet eksport og deraf følgende indtjeningsmulighed.

Den er som så meget andet kun udtryk for regeringens umættelige skattehungere, der uden skånsel beslaglægger de værdier, som det private erhvervsliv så ubetinget ville være den bedste formidler af.

Og når ministeren er så optaget af at få landmændene til at interessere sig for rentebyrden i stedet for ejendomsskatterne, så bør man mindes, at den første sag har regeringen så fuldstændig forløftet sig på. Ja selv vidunderet: konjunkturbestemt rente, er behæftet med så store mangler, at den langt fra har svaret til de gyldne forventninger, der skabtes.

Jeg ved vel, at en del af de 135.000 smålandbrugere har været svorne tilhængere af den rene grundskyldsbeskatning, men flere og flere af disse bliver efterhånden klar over, at en fortsat stigende grundskyldsbeskatning nok er vejen til konfiskation af jordværdien, men det sideløbende krav om helt eller delvis bortfald af alle told- og forbrugsskatter er fuldstændig undgået regeringens opmærksomhed.

Ja disse skatter er i de sidste tiår - takket være regeringens opfindsomhed - øget som aldrig før. Der var ganske vist en tid, hvor Radikal-Socialismen talte rørende kønt om det udemokratiske i at opretholde told- og forbrugsbeskatningen, fordi dette i særlig grad ramte småhjemmene.

Men nu, hvor de samme partier har den fulde politiske magt til i begge rigsdagens ting uden hæmning af nogen art at skrive landets love, til at løse og binde, som de lyster, så har piben fået en anden lyd -!

*Husmanden.*

## **Mere fart på!**

*(udstyknings)*

Undervisningsministeren har opløftet sin røst om tidens store uløste problemer.

Som husmand og dyrker af én af Danmarks mange tusinde smålodder lagde jeg særlig mærke til hans tilsyneladende stærke interesse for øget udstykning af jorden.

Denne udstykning skulle foregå i et langt kraftigere tempo end den statsstøttede udstykning, vi siden 1899 har arbejdet med.

Nu må - om man tør udtrykke sig så folkelig - det private initiativ sættes i sving.

Det vil sige, fader skal dele med søn, med svigersøn o.s.v. , og med statens velsignede støtte må der være en mulighed for rigtig at få skred i sagen, for det er så sandt rigtigt, det går nærmest i studetrav med den statsautoriserede deling fra større til mindre landejendomme.

Der fortælles, at statens jordlovsudvalg med Niels Frederiksen i spidsen (1919-1947) ligger

inde med store bortforpagtede arealer, og at fynske husmænd på det kraftigste protesterer mod alt for store tilbageholdte hovedparceller, når sligt kan passere, er det ikke underligt, at en vågen radikal mand som undervisningsministeren siger et borgerligt ord om partiets stolte livs-sag.

Hvad nu, om udstykningen efter denne smukke opsang skulle komme op på det høje gear? Har man da i den fredfyldte stund sendt en tanke til de urimelige byggepriser, til den opskruning af priser, skatter, lønninger m.m., som forgår bag valutalovens "skærmende" mure.

Her er det nemlig, at tampen brænder, og her er så vist noget at gøre for samtlige radikale og socialdemokratiske ministre.

*Husmanden.*

### **Ikke alle nåede frem til sejr.**

*(arbejde i frihed under ansvar)*

Mange af hedens og udmarkens pionerer har kunnet fortælle om en start under de trangeste kår, hvor det var småt nok med det daglige udkomme, hvor dag føjedes til dag i slidsomt arbejde, fra sol stod op og til den forsvandt igen derude i vest, og hvor den allerhøjeste sparsomhed måtte tages i betragtning.

Målet var eget bo, selv om dette mål ofte skjultes i et mylder af vanskeligheder og tilsyneladende uovervindelige hindringer.

Men ager efter ager toges ind i driften, koen afløstes af studen, så af hesten som trækraft, og en dag efter års slid og strid stod hjemmet som vidnesbyrd om, hvad to menneskers udholdenhed, flid og sparsommelighed formåede, og alle ville de sikkert sande: Der skal hjælp til, Guds hjælp.

Maskinteknikken har siden århundredskiftet ændret meget i landbrugets daglige dont.

Men endnu kan der være vanskeligheder at overvinde. Endnu må der ofte tages en hård tårn for at holde hjemmet - det store eller det lille - oppe, og mands vilje og udholdenhed må ydes som daglig indsats for at klare enhver sit.

For ikke sandt, tidens økonomiske malstrøm, som vi med eller mod vor vilje hvirvles ind i, kan for alvor være krævende for landbrugets udøvere.

Ikke alle nåede frem til sejr, men én og anden knækkede sammen under de svære vanskeligheder, og således går det den dag i dag.

Kårene, hvorunder vi lever, er vidt forskellige fra dem rydningsmændene levede under. Kampen for tilværelsen belærer os imidlertid om, at heller ikke i ly og læ af maskinernes durren kan sovende mand fange sejr.

Men vi har som de i vort daglige virke og over vort arbejde naturens skønhed og rigdom - over og om os toner fuglesangen, og livet i den store naturens husholdning minder os dagligt om, hvad arbejde i frihed og under eget ansvar er værd.

Denne følelse er måske den enkelte landbrugers store hemmelighed - denne uforklarlige dragning mod mulden og det rige og afvekslende liv derude.

Der er i de sidste år løbet storm mod denne frihed, og desværre har mange af tidens modsætninger kilet sig ind og øvet splidens gerning mellem os, ligesom vi alt for ofte med fagre ord belæres om, at staten her og staten der kan gå i frihedens og selvhævdelsens sted.

Over for dette bedrag må vi mand af huse, uden hensyn til, hvad der ellers kan skille og dele, sige: Vor frihed er vor odelsret, og for at værne den sætter vi skulder mod skulder.

Her er det ikke afgørende, om jeg har 5-10 tdr.ld. min nabo 40 og dennes nabo 100 tdr.ld.

Vi har nøjagtig samme interesse i at værne og væрге erhvervets frihed. Er den først gennemhullet eller måske tabt, vil vi så vist alle få smerten at føle.

*Husmanden.*

## **En splinterny ide.**

*(sendemænd-skal de til eksamen?)*

Stemningen på de sidste års sendemandsmøder her i Aarhus har givet anledning til, at et socialdemokratisk blad har udpønsket den geniale idé, at der i husmandsforeningerne må udvises nogen mere skønsomhed ved udvælgelsen af sendemænd.

Vi må nemlig have orden og system i sagerne, taksigelse i stedet for kritik. Her stod den ene sendemand frem efter den anden, efter at formanden havde aflagt beretning, og minsandten, om ikke husmændene kløede på igen, da statsminister Stauning havde afsluttet sit foredrag. Flere af dem snakkede endda friskt fra leveren. Der havde været så megen glad forventning om den noksom bekendte lave rente, så var der det kildne spørgsmål om de mange, der blev fattigere, medens et ganske lille fåtal på samme tid rykkede op i millionærernes kredse. Ja, og den ganske ubegribelige fordyringspolitik, toldbeskyttelse, knægten af husmændenes kongstanke om frihandel, kamp mod monopoler, der ved tidens ugunst og regeringens gode vilje er blevet til det modsatte. -

Således fulgte det slag i slag, og havde statsministeren ventet at blive laurbærkranset af os jyske husmænd, måtte han altså regne om igen.

Men ligner det også efter noget, at ministeren i dybeste alvor og af sin sjæls inderste overbevisning gør forsøg på at overbevise det mindre landbrugs mænd om, at det aldeles ingen betydning har for beskæftigelsen og den slags, om hver husmand producerer et par svin mere.

Ja, sikke noget nonsens for ikke at sige noget værre. Der er i Danmark over 110.000 landbrugsejendomme fra 0,55 ha. op til 10 ha.

Et par grise mere pr. ejendom - 220.000 flere dejlige gyssebasser produceret og omsat.

Ikke sandt Hr. Statsminister, det kunne endda blive en rar samlet skilling, og hvad kunne der ikke blive råd til at købe, omlave og istandsætte på ejendommene, en ny maskine her og et par redskaber der, og måske kunne der blive til en ny kjole til mutter - altsammen øget beskæftigelse.

Men tilbage til udgangspunktet. Hvad mener Socialen med "større skønsomhed"? Skal der monstro afholdes en slags eksamen over eventuelle sendemænd. Så ville man på hjemlig grund kunne vurdere de enkeltes loyale sindelag overfor regeringen, eller skal de udstyres med en tip top moderne ti-stille?

Hvis det er den slags tøjleri, bladet sysler med, så lad det endelig ryge og rejse, for det vil kun blive til ene fortrædelighed.

Men hvorfor springer man ikke lige ud på 70 favne vand og lader undervisningsministerens allernyeste opfindelse om intelligensprøve være afgørende ved udvælgelse af sendemænd?

For er denne prøve formålstjenlig af hensyn til "praktisk håndelag" hos de vordende tandlæger, hvor meget mere værdifuld må den da ikke være i husmændenes kredse?

*Husmanden*

## **Husmændenes kursusarbejde.**

Omtrent samtidig med, at den første husmandsforening stiftedes, det var i 1896, var der både i Jylland og på Sjælland et arbejde i gang fra landboforeningernes side for at hjælpe de mindre landbrugere til mere faglig viden dels gennem kursus og dels gennem ophold på dertil egnede læresteder.

Dette kursusarbejde fik i 1899 et meget beskedent tilskud på finansloven, mod at landboforeningerne ydede et tilsvarende beløb, men i 1902 vedtoges den første lov, der gav direkte tilskud til husmændenes kursusarbejde.

Loven revideredes 1908, og der valgtes derefter provinsielle udvalg - kursusudvalg - til at administrere og fordele de midler, der stilledes til rådighed.

Det bør i denne forbindelse fremhæves, at landbrugsminister Ole Hansen, den første bonde i kongens råd, viste denne sag en aldrig svigtende interesse.

Fra første færd har denne form for oplysningsarbejde haft husmændenes udelte opmærksomhed, og der har gennem de 30 år, der er hengået, siden kursusloven revideredes, været et så stort ansøgstal, at det ikke altid har været let at få et rimeligt forhold mellem disse og de forholdsvis beskedne midler, kursusudvalgene råder over.

62 højskoler (ungdomsskoler) er godkendte af landbrugsministeriet til afholdelse af korte kursus, men foruden disse afholdes af foreninger et stedse stigende tal af vandrekursus.

Medens antallet af deltagere i de førstnævnte kursus for Jyllands vedkommende ikke viser nævneværdig stigning fra tiårsperioden 1908-18 til 1928-38, så giver derimod den sidstnævnte form for kursus på det nærmeste en fordobling af ansøgstallet fra perioden 1908-18 til 1928-38, nemlig henholdsvis 36.575 og 63.686 ansøgere fordelt på 1195 kursus i førstnævnte og 2204 kursus i sidstnævnte periode.

Men medens mændene til at begynde med helt og afgjort dominerede, så må det nok siges, at husmandskonerne med godt humør rykker frem og tager pladsen på skolebænken.

I den første tiårsperiode var der for Jylland kun 106 kvinder, men i sidstnævnte periode var der 1194, der meldte sig som deltagere i vandre- (forenings-) kursus.

Også formen for kursusarbejdet er ændret meget betydeligt.

Der er således en mærkbar tilbagegang i de rene landbrugskursus, som i de sidste femår er gået tilbage fra 144 til 68, men derimod er kursus i husmodergerning øget i samme femår fra 90 til 274.

6-11-14 dages undervisning kan naturligvis ikke give den enkelte store bunker af faglig viden, men disse kursus er også på anden måde af stor værdi for deltagerne.

Kursusloven af 1908 kan altså se tilbage på et 30 års heldbringende arbejde, der synes at aftvinge husmændene, men særlig disses koner, større interesse end nogensinde før.

*Husmanden.*

### **Hvad med oprettelse af mindre landbrug?**

Den kendsgerning, at vi i det forløbne år havde gennemsnitlig 107.000 arbejdsledige, og at vi med nogenlunde sikkerhed for det følgende år skal regne med et gennemsnitstal på op mod 150.000, måtte naturnødvendig gøre beskæftigelsesproblemet til et hovedpunkt i statsministerens åbningstale ved rigsdagens sammentræden.

Men netop fordi sagen er så alvorlig, ikke mindst fordi så store dele af dansk ungdom er medspillere i tragedien, har det undret, at udstykning, d.v.s. stiftelse af nye hjem på landet, tilsyneladende blev til en ret upåagtet sidebemærkning, der helt druknede i statsministerens millionfyrværkeri.

Nu skal det gerne indrømmes, at en effektiv udstykning rejser et andet alvorligt problem, nemlig det uhyre kostbare byggeri, der på forhånd umuliggør alle forrentningsmuligheder, hvis der da ikke fra det offentliges side trædes til med ganske særlige foranstaltninger, nedsat renteydelse, byggetilskud, etableringslån o.lign.

Det tør sikkert forudsættes, at nogle millioner til dette formål ikke afskrækker regeringen, der i sidste rigsdagssamling med en flot gestus engagerede sig med små 100 mill. kr. til boligbyggeriet i byerne.

Ingen vil bestride, at der gennem statens medvirken til oprettelse af omkr. 22.000 nye landbohjem samt supplerung af 15.000 altfor små brug siden 1899 er ydet et meget værdifuldt bidrag til, at et betydeligt tal af ungdommen derigennem fik mulighed for at fortsætte ved landbruget. Lige så ubestrideligt er det, at der i tusinder af disse hjem er udført et dagsværk, der har skabt agtelse og respekt om sig.

Denne side af udstykningen er så ofte berørt i tale og skrift, at vi roligt kan lade den uomtalt i denne forbindelse, fordi den anbefaler sig selv.

Men det ville for alle parter være langt mere værdigt, om regeringen i stedet for de førstnævnte hjælpeforanstaltninger ydede sit bidrag til, at arbejdskårene i landbruget bedredes, således at landbougdommen med lyst og godt mod tør binde an med det erhverv, hvortil de har de bedste forudsætninger, og som har mulighed for at give dem de største og rigeste glæder.

Regeringen bør gøre sig klart, at de utrygge forhold i landbruget i høj grad er en følge af det opskruede prisniveau, som vi, takket være dens afspærringsforanstaltninger, fortsat lever under.

Og hvad med de slækkede eksportmuligheder, det høje renteniveau og de ganske urimelige direkte og indirekte skatter? Er ikke alt dette helt eller delvis en følge af den forfejlede økonomiske politik, der føres?

Lad os få rettet ved nogle af disse pukler, og det vil meget hurtigt vise sig, at ungdommen af i dag ikke er ængstelige for at tage fat, når det kan ske på lige hammel med det øvrige samfund.

*Husmanden*

### **Jordspørgsmålet.**

Statistisk departement har behandlet det talmateriale, som jordlovsudvalgets arkitekter har indsamlet til klaring af byggeomkostningerne for et statshusmandsbrug på 10-15 tdr. ld.

Det er sikkert ingen overraskelse, at der er en fortsat stigning både på materialepriser og arbejds lønninger, således at totalsummen endog når op over det i fjor fastsatte byggelån, der da forhøjedes fra 10.000 til 12.000 kr.

Gennemsnitstallet, der fremkom gennem indberetningerne sidste år, var 11.970 kr., men er i år 12.315 kr.

Jordkøbslånet er som hidtil 8500 kr. Det vil altså sige, at jord og bygninger beslaglægger omkring 20.000 kr., men dertil kommer besætning, maskiner, redskaber, installationer m.m. således at et brug i starten når op over 25.000 kr.

Selv med lempelige rente- og afdragsvilkår vil et sådant statshusmandsbrug allerede i starten være så stærkt økonomisk belastet, at dets indehaver får mere end nok at gøre med at klare dagen og vejen.

Det er karakteristisk for hele den udvikling, vi gennemløber under radikal-socialismens styre, at nøgenjordsprisen er den samme som gennem mange år, medens alt andet er steget til fantastiske højder.

På det heromhandlede felt, hvor det gælder dele af landbougdommens fremtidsmuligheder ved det erhverv, de er vokset op i, og som deres hu står til, er det forkasteligt at spærre vejen for den ungdom, der har et naturligt krav på fremtiden.

Regeringens fordyringspolitik gennem valutacentral, importbegrænsning og mere af statssocialismens velsignelser lægger desværre så mange og svære hæmninger, at der skal mere end almindeligt held og dygtighed til, for at en vordende statshusmand skal kunne klare hver sit.

Udstykningsagen, d.v.s. oprettelse af husmandsbrug med statens støtte, har været betragtet som en samfundssag, men den tendens, regeringspartierne lagde ind i loven ved sidste revision, lover ikke godt for fremtiden.

Her blev det lovmæssigt fastslået, at arbejdet ved opførelsen af statshusmandsbrug fortrinsvis skal forbeholdes de organiserede.

En sådan bestemmelse er og bliver en hån imod den del af samfundet, som ikke er blindet af organisationsgalskaben.

Langt mere betydningsfuldt netop for hele beskæftigelsesproblemet ville det være, om man på ansvarlig sted brugte de svulmende kræfter til en virkelig indsats for at løse den for det danske

folk livsvigtige opgave at få landbrugets afsætningsmuligheder udnyttet til det yderste.

*Husmanden.*

### **Dyrtid - armod.**

Mon ikke det var jorddirektør Niels Frederiksen, der under et møde med sjællandske husmænd mindede disse om, at vi husmænd er grundskyldsfolk.

Se, se, jeg troede virkelig, at dette kapitel var gået alt kødets gang, havnet i glemselens blide skød, men det er det altså ikke.

Om jeg kan huske? Ja, jeg skal love for, at den taler, der for 20 - 30 år siden kunne slynge ordet grundskyld ud over en lyttende forsamling af husmænd, ramte lige i pletten.

Så rejste vi hovedet og trådte uvilkårligt lidt fastere i mulden, endda uden opfordring af Bertel Dahlgaard.

Fra husmandsbevægelsens morgenrøde og frem gennem årene havde grundskyldstanken en god grobund i de danske husmænd.

Den var nerven i resolutioner og henvendelser, den var saltet i husmandsorganisationernes indre forhandlinger og udgangspunktet for en mængde af de oplysende foredrag, der holdtes ud over landet, hvor husmændene samledes.

Denne annekstion af dette bestemte spørgsmål stilnede imidlertid så godt som helt af.

At årsagen til dette skulle være, at vi under Venstres førerskab fik en beskeden statsgrundskyld og senere en ditto kommunegrundskyld, har intet på sig.

Heller ikke kan den forklaring, at vi fik et politisk parti med grundskylden som eneste saliggørende, tages for gode varer.

Jeg holder for, at det var den intime og nære forbindelse mellem radikale og socialdemokrater, der førte den så stærkt opagiterede grundskyldstanke i baggrunden.

Dette samarbejde har nemlig muliggjort en stadig stigende ejendomsbeskatning.

Thi enten landbruget gav minus eller plus, så stod stigningen i de såkaldte faste skatter som det sikre og støtte punkt i landmandens tilværelse.

Regeringen har overfor landbrugets forrentningsmulighed kontra ejendomsskatterne sat kikkerten for det blinde øje og ført dumpepeterpolitik i en utilgivelig grad.

Fra Køgeresolutionens dage og så længe husmændene syslede med grundskyld, modsvarede kravet om denne skattereform med et lige så absolut krav om nedgang eller absolut bortfald af andre skatter, derunder i særlig grad alle forbrugs- og indirekte skatter.

Se, her er det nok fastelavnsspillet begynder. Her er det for mig det ubegribelige, at husmænd, arbejdere, håndværkere, handlende, middelstandsfolk i det hele taget har kunnet tage kautionsforpligtelsen på sig for en politik, hvor man ikke undså sig ved at skrue toldskatter, indirekte do. og forbrugsafgifterne op i et stadigt stigende tempo, ja endogså med skattens hårde krudt ramte selv de nødvendige livsfornødenheder både direkte og indirekte.

Kan jorddirektøren garantere os husmænd, at der i dag er gunstig mulighed for nedslag på disse felter, så tales vi ved om grundskyld.

For regeringen blev det ganske vist oplagt selvmord, idet den herved kommer til at vedstå uholdbarheden af den førte økonomiske politik.

Og samtidig dokumentere, at kunstigt opskruet dyrtid kun kan skabe velstand for ganske enkelte, men armod for de store arbejdende befolkningslag.

Min tro er, at en marxistisk regering kun har levedygtighed, så længe den evner at opretholde fiktioner om, at dyrtid skaber velstand samfundsmæssigt set. Det er nemlig systemets hidtil største usandhed.

*Husmanden*

## **Det vil være et utilgiveligt fejlgreb.**

*(værn om selvejet)*

Der er nu hengået 40 år, siden den første lov om statsstøtte til oprettelse af mindre landejendomme så dagens lys.

Husmandsloven af 1899 er et fuldgyldigt bevis på, hvor svært det kan være for en ellers god ide at bryde vej gennem det tilvante.

Allerede 1890 var Venstre-rigsdagsmændene Bojsen og Rs. Clausen fremme med et forslag om jord til indsiddere og jordløse husmænd.

Men adskillige debatter og mange overvejelser måtte til, inden den danske rigsdag vovede springet. - Ejendomme fra 2 til 8 tdr. land efter jordens godhed, 2 mill. kr. i 5 år til formålet - små og beskedne forhold, men det var et forsøg båret af den rigtige tanke: hjælp til selvhjælp. Statshusmandsbrug af 1939 viser tilfulde den rige udvikling, denne sag har været ude for, og der er i kraft af dette statsunderstøttede udstykningsarbejde skabt mange tusinde små selvstændige hjem ud over landet.

Men heller ikke denne sag har undgået partipolitikens store svinghjul, og spørgsmål om ekspropriation, selveje eller statsfæste har ofte formået at sætte sindene i stærk bevægelse. Når der nu synes at være våbenhvile om disse principielle kampspørgsmål, så bør det ikke undre, om planøkonomiens linealpolitik en skønne dag er der med sin ensretning; den og statssocialismens ide om besiddelsesformen af jorden er vokset op i én og samme urtegård.

Lad os håbe, at dette ikke sker. Det vil være et utilgiveligt fejlgreb, om man angriber selvejet. - Det er det fundament, dansk landbrug hviler og er vokset sig stærk på; Det fostrer initiativ, selvhjælpsvilje og trang til at virke og hævde sig i modgangs- og medgangstider.

Der er i tale og skrift gjort mange forsøg på at skildre denne forunderlige følelse: eget hjem, eget bo, men få eller måske ingen har sagt det så enkelt, så menneskeligt rigtigt som husmandsdigteren Johan Skjoldborg, når han siger:

“Vel har jeg ikke adelsbrev,  
af hartkorn kun det lave,  
men ét min ret og adkomst blev:  
mit hus, min toft, min have.  
Thi det er mit og Marens hjem  
i lyse kår og trange,  
og tit bag hyld og piles gem  
vi synger glade sange”.

Eller som den aldrende husmand sagde til mig forleden dag derude ved markskellet: Jeg havde den sikre, vellønnede plads derinde i byen, men landet kaldte, og nu har vi slidt bravt for at klare dagen og vejen i vort lille husmandsbrug.

Det blev ganske vist ikke til en 8-timers arbejdsdag, meget langt fra tariffmæssig løn, fastlagte ferier og alt det andet, der lokkede os unge til byen.

Men nu har vi til gengæld vort eget lille hjem, hvor vi ser det gro, hvor vi høster frugten af vort arbejde, og så har vi og vore børn Guds rige og herlige natur om os. En rigdom, som ikke kan vejes op af alt det andet.

*Husmanden.*

## 20 artikler skrevet i perioden 1928-1950

### under mærket Rs. Nielsen.

Emner og dato/årstal angives så vidt muligt ved overskriften

#### **Kriselovene.**

*Håndværk, industri m.m.*

*Ved landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering. 1928.*

Den samme mangel på kapital, den samme kreditnød, som præger landbrugserhvervets øjeblikkelige stilling, lægger også sin tunge hånd over mange indenfor håndværk, fiskeri og industrivirksomheder.

#### Håndværket.

For håndværkets vedkommende stiller erhvervenes lånefond i løbet af de to første finansår 2 mill. kr. til rådighed som billige driftslån.

Der gives adgang til at oprette driftslåneforeninger, således at de enkelte medlemmer tegner sig for en garantisum fra 100 op til 1000 kr.

Lånets afdragstid er 12 år, dog således, at de to første år er afdragsfrie. Rentefoden fastsættes efter samme regler, som gælder ved landbrugets kriselove. Der nedsættes et udvalg til at administrere lovene: 2 repræsentanter for finans- og handelsministeriet, 2 for fællesorganisationen for industri og håndværk og 1 for de samvirkende fagforbund.

#### Driftslånet for fiskere.

På linie med føromtalte driftslåneforeninger kan oprettes lignende foreninger for fiskere.

Når mindst 8 fiskere ønsker det, kan der med fiskeridirektøren som mellemmand nedsættes et 2 mands udvalg til fremme for sagen.

Der stilles for finansåret 1928-29 400.000 kr. Til disposition fra lånefonden. Lånet til den enkelte fisker må ikke overstige 500 kr. Rentefoden fastsættes som ved de øvrige kriselove. Kommunen garanterer for indtil halvdelen af mulige tab hos hver enkelt låntager.

#### Driftslån for industrivirksomheder.

Parallelt med den store økonomiske interesse, der er knyttet til industrien, er beskæftigelsesgraden af stor samfundsmæssig betydning.

Udlandets konkurrence, vanskelige afsætningsforhold, mangel på kapital, m.m. gør det både naturligt og rimeligt, at erhvervenes lånefond i finansårene 1927-28 og 1928-29 stiller 4 mill. kr. til rådighed for industrivirksomheder, som lider under tidens vanskelighed.

Lånet bevilges af handelsministeriet, og i hvert enkelt tilfælde tages et særligt hensyn til muligheden til at opnå øget beskæftigelse.

For lånet stilles sikkerhed. Lånetiden er 12 år med afdragsfrihed de 2 første år. Virksomheden må, så længe lånet ikke er tilbagebetalt, i udbytte og til henlæggelse ikke anvende over 5 pct. af aktie- eller anden indskudt kapital.

Ministeriets mellemænd bliver et udvalg på 4 medlemmer, hvoraf handelsministeriet udpeger formanden, medens finansministeriet, industrirådet og de samvirkende fagforbund udpeger hver sin repræsentant.

#### Driftslåneforeninger for mindre jordbrugere.

Den i 1925 vedtagne lov om adgang til at oprette driftslåneforeninger for mindre jordbrugere ændredes betydeligt i sidste rigsdagssamling. Til formålets fremme udlånes årlig af statslånefonden i de kommende 7 finansår 1 mill. kr. Af hvert medlem tegnes et garantibeløb på mindst 25 kr. og højst 500 kr. (begrænset ansvar). Lånet til en driftslåneforening svarer til den af foreningens medlemmer tegnede garantikapital mod 80 pct. efter den tidligere lov. Renten af et tilstået lån er 4½ pct. Dette er for foreningen afdragsfrit første år og tilbagebetales derefter med en tiendedel årlig.



Staten går ind for halvdelen af mulige tab samt udreder 50 pct. af udgifterne vedrørende administration.

Da disse driftslåneforeninger gælder for det mindre jordbrug, kan der kun ydes lån til ejendomme, hvis jordværdi ligger under 12.000 kr. Den enkelte låner må afdrage sit lån, der ikke kan overstige 1000 kr., i løbet af 3 år.

Allerede oprettede driftslåneforeninger har adgang til at tilpasse vedtægter og lån efter den nye lovs gunstigere vilkår.

### **De små landbrugshjems værk giver løfter for fremtiden.**

*Fyns Tidende - 1. Januar, 1928.*

De "gyldne dage" da landets finansminister lod sig blænde af papir og lånte millioner til at fastslå, at et lands udgifter er bestemmende for dets indtægter, er forlængst forbi.

Vi blev i de dage een erfaring rigere, men den blev dyrekøbt. Den grå virkelighed er nu over os, det høres på klagerne i sløje tider - trange tider!

Dele af folket er ført ind i den blindgade, hvor man altfor meget fæster sig ved, at staten skal kaste redningsbøjen ud til den enkelte.

Staten skal hjælpe, skal skaffe arbejde, holde den enkelte skadesløs gennem understøttelse og underhold, den skal overtage de yderste prioriteter, den skal yde moratorium, give henstand med renter og afdrag o.s.v.

Ikke sandt, blændværket fra læren om statens udgifts- og indtægtsforhold om igen?

Vel, tiderne er ikke lyse og lette, men klaringen nås absolut ikke ved statens initiativ. Det er nu som før dygtigheden hos den enkelte, viljen og foretagsomheden, der skal gøre udslaget.

At disse værdifulde egenskaber er til stede, derom vidner den enestående rejsning i landbrugserhvervets produktion i de sidste par år.

Jordfordelingen i vort land har selvsagt en væsenlig indflydelse på den stærke udnyttelse af den danske jord og dens ydeevne pr. arealenhed.

I alt findes der i Danmark omtrent 206.000 landbrugsejendomme. Af disse har ca. 109.000 under 18 tdr. ld., og tages de ejendomme fra 18 til 27 td.ld med, har vi ca. 135.000. Det må være fuldt forsvarligt at benævne dette antal landbrugsejendomme som værende det mindre landbrug.

Statens indgreb i jordfordelingen har siden 1899 muliggjort oprettelsen af omkring 15.000 nye brug samt en afrunding opefter for et betydeligt antal ganske små ejendomme.

De ca. 150 mill. som staten og jordfonden har bundet i disse ejendomme, har samfundsmæssigt set været af overordentlig stor betydning.

Men som man ser, er der 120.000 mindre landbrug, som er oprettet uden statsstøtte, uden byggetilskud, uden lempelige rente- og afdragsforhold.

Disse 120.000 har ikke følt trang til at danne fagforening, har ikke formuleret stærke krav til regering og rigsdag om hjælp og støtte fra staten.

De tusinder af småhjem ud over landet har ikke alene været med i det trofaste og dygtige arbejde, som gennem årene har præget vort lands udvikling.

I stort tal er kvinder og mænd fra disse hjem rykket ind i betroede stillinger i vort offentlige liv.

De sociale og kulturelle spørgsmål har i lige måde været omfattet med den største interesse. Men ikke mindre betydning får det, at den børne- og ungdomsskare, som går ud fra disse hjem, tager med sig en arvepart, som præger dem for livet.

Spørgsmålet om at danne ny landbrugshjem er fremdeles een af tidens store opgaver, og en lykkelig ville det være, om landbruget i kappestriden med industrierhvervene og andre dragende magter inde fra byerne kan sejre, således at den opvoksende slægt føler mod og lyst til at dyrke fædres jord.

De små landbrugshjems dagværk under alvorlige kår.

Kårene med de stærkt vigende produktpriser, de usikre pengeforhold m.m. er alvorlige ikke mindst for småbrugene, hvor reserven er lille, og hvor de økonomiske udslag lettere mærkes. Vel har det betydning, at man bedre i det mindre landbrug kan gennemføre - også tage fordelene af - småtingenes politik. I videste forstand gælder det, at prikken over i'et er dygtighed, fremdrift og indsigt, men det klarer ikke alt.

Den næsten eventyrlige vækst i landbrugsproduktionen for de mindre landbrugere må have deres betydelige del af æren, fortæller om sammenbidt energi. Viser et fuldstændigt ubeskyttet erhverv, der besvarer de økonomiske vanskeligheders næveslag med at kræve endnu mere af sig selv.

De små landbrugshjem har i almindelighed uden vaklen gjort sit dagværk under trykket af de hårde erhvervsøkonomiske vilkår, tiden byder vort folk. Det giver trods alt løfter for fremtiden. To års kamp med mund- og klovsygen har påført landbruget svære tab (over 50 mill. kr.), med mere eller mindre ødelagte besætninger, derom vidner det mægtige tal af udsætterkøer i 1925-26 og 1926-27 henholdsvis 226.291 og 224.019. Når dertil kommer et par vanskelige høstår, så vil det forstås, at der er alvor inden døre i det danske landbrug. Derfor står mangan småbruger også med bange anelser ved tærsklen til det ny år.

Redningsmændene er imidlertid ude:

Socialdemokratiets 24 pct.s importafgift og op mod 150 mill. kr. til forskellige formål, de konservatives tolddiktatur, de radikales gældsafskrivning o.s.v. Dette skal være vejen ud af vanskelighederne, men har i alt for høj grad lygtemænds karakter, vel egnet til at skabe forventninger.

Vi vil ikke nyde de fordele, som andre skal betale.

Hvad gjorde det slægtled, som førte vort land gennem kriserne i 80'erne og 90'erne?

Ministeriet Estrup lokkede med byg- og majstold - altså told på en anden måde. Landbrugets mænd - store og små - svarede nej og atter nej.

Vi vil ikke nyde en fordel, som andre skal betale, vi vil ikke fordyre livsfornødenhederne for andre samfundslag, og frem for alt vil vi ikke bringe vore handelsinteresser i fare. Husmændenes Køgeresolution af 1902 sagde det samme.

Men nu trisser hr. Stauning rundt i protektionismens udtrådte slæber.

Vil vore smålandbrug, som sværger til socialismen, kunne slå følge?

\* \* \*

Den omtalte krise for godt 30 år siden rejste ny problemer, stillede kravet i forstærket form til den enkelte.

Resultatet blev en grødefuld udvikling, båret frem af fællesvilje og samvirke, men først og sidst gennem respekt og agtelse for hinandens menneskeværd.

Vi håber, at dette bliver rettesnoren for os i det ny år, da vil vi skimte lys forude og 1928 blive indgangen til en lysere og bedre tid.

## **Noget blev nået - men?**

*(arbejdsløshedslovgivning)*

Siden 1921 har forslag efter forslag om en nyordning af arbejdsløshedslovgivningen været fremme, men da de nuværende regeringspartier i stedet for at tage samfundsmæssige hensyn mere har følt trang til at pleje partiagitoriske interesser, har det hidtil været umuligt at samle alle afskygninger på Rigsdagen om en varig ordning af denne særlige lovgivning.

Gennem de højspændte forhandlinger i juni måned lykkedes det imidlertid at nå til enighed om de to midlertidige love, som omtaltes i Aarhus Amtstidende for 13. juli, samt en permanent ordning om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring.

Oppositionen og særlig Venstre er blevet bebrejdet, at partiet gik med til en nyordning, som krævede så store ofre af det offentlige, men her bør ikke ses bort fra, hvad der er nået gennem indrømmelse fra regeringspartierne, fra socialministeren, og tekniske forbedringer af den hidtil gældende arbejdsløshedslov.

Forsikringsprincippet er således udbygget ved oprettelsen af fortsættelseskasser, der også står som en absolut betingelse for at opnå den forlængede hjælp i henhold til de midlertidige love. Ganske vist betyder denne ordning, at stat og kommune skal forøge sine tilskud med 1,7 mill. kr., men det er indenfor et område, hvor arbejdernes medlemsbidrag til arbejdsløshedskasserne andrager 20-21 mill. kr. Ligesom arbejderne ved nyordningen kommer til at betale 4,5 mill. kr. i merbidrag til fortsættelseskasserne.

Opretholdelsen af disse kasser, for hvilke arbejderne selv får et hovedansvar, vil hjælpe til at slå bro over langvarige ekstraordinære arbejdsløshedsperioder.

Det blev stærkt fremhævet under forhandlingerne, at Venstre ønskede en tilskudsskala. Partiet stillede også forslag om en sådan, hvor statens tilskud i forhold til medlemmernes årsfortjeneste blev mindre end det vedtagne, men dette lod sig ikke gennemføre.

Der er endvidere slået bom for den meget stærke udnyttelse af de kommunale hjælpe-kasser, der i de senere år har ført disse kassers udgifter op til svimlende højder.

Hjælp fra disse kan herefter kun ydes som supplement til arbejdsløsheds-hjælpen i tilfælde, hvor det drejer sig om stor forsørgerpligt eller langvarig sygdom, der vil således i fremtiden være lukket for tilskud fra hjælpe-kassen til afdrag på stiftet gæld, permanent husleje-hjælp og lign.

Af betydelig rækkevidde er det også, at man i det afsnit, som omhandler arbejdsanvisning, er enedes om at fastslå regler for og afgørelse af, hvorledes man skal forholde sig for at hindre udbetaling af understøttelse i tilfælde, hvor det drejer sig om "skjult blokade".

For første gang møder vi i arbejdsløshedsloven en bestemmelse gående ud på, at en del af dagpengenes maksimumbeløb skal udredes i forhold til stigende eller faldende priser på absolutte livsfornødenheder som fødevarer, klæder, fodtøj, vask, brændsel og belysning.

Derved vil understøttelsen delvis komme til at følge op eller ned med de konjunktursvingninger, som gør sig gældende i det økonomiske liv.

Det er formålsløst at strides om gevinst eller tab ved gennemførelsen af den nye arbejdsløshedslov. Denne lovgivning burde i bedste forstand være et ucentralt område, hvor muligheden for at slå politisk mønt ved stadige overbud var udelukket.

Men beklagelsesvis er netop dette spørgsmål gennem årene blevet misbrugt og har i fuldt mål måttet gøre tjeneste på agitationens slagmark.

Nu er der imidlertid begrundet håb om, at dette vil ændres, fordi Socialdemokratiets faglige og politiske ledere sammen med oppositionen er gået ind for nyordningen af 23. juni 1932.

Selve spørgsmålet om arbejde og den pris, der i den økonomiske kappestrid kan betales derfor, presser sig for hver dag stærkere og voldsommere på.

En stigning af de arbejdsløses tal op til 90.000 i højsommerens allerbedste uger burde være nok

til fra alle sider i befolkningen at erkende nødvendigheden af, at nu må og skal der tages fat på alle de områder, hvor nationen har det i sin hånd at føre tilpasningen igennem.

Alene af den grund er det beklageligt, at kriseforliget fra juni 1932 ikke havde den bærekraft i sig, at det blev muligt ved siden af de øjeblikkelige foranstaltninger også at føre varige ændringer igennem, som tog sigte på at bringe de altfor store udgifter ned til et niveau, som svarer til landets indtjeningsevne.

Men ansvaret for, at dette ikke lykkedes, går regeringen ind til en dagsgerning, der for de kommende uger vil give hovedbrud og vanskeligheder af hidtil ukendt art.

Mere end én gang vil den samme regering være nødsaget til at appellere til fællesviljen, og jo hurtigere denne erkendelse får lejlighed til at slå igennem, des bedre for land og folk.

*Rs. Nielsen*

### **Af Valutacentralens velsignelser.**

*(før landstingsvalget 1936)*

*Referat af foredrag i Østcifte*

28 millioner tabte arbejdsdage årlig - tiltrods for at industrien har en beskyttelse, man aldrig har kendt magen til.

Vælgerne må ved landstingsvalget erindre hvad det er, der står på spil.

Ved det politiske møde i Østcifte forsamlingshus i aftes understregede aftenens foredragsholder, landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, den utryghedsfølelse, der i øjeblikket præger regeringspartiernes stilling til det foreliggende lovgivningsarbejde og fremhævede under sin omtale af beskæftigelsesspørgsmålet:

Medens vi i årene 1929-32 var oppe på 13,5 millioner tabte arbejdsdage årlig, steg dette tal under valutacentralens velsignelser i de følgende tre år til ikke mindre end 28 mill. tabte arbejdsdage, - på en tid da vi lukkede alle færdige varer ude og gav industrien en beskyttelse som aldrig nogensinde før. Det er tal, der maner til alvorlig eftertanke. (hør!)

Fra socialdemokratisk side er der nu under lockouten slået på, at industriherrerne må vise deres samfundssind. Med andre ord, at arbejdsgiverne må imødekomme arbejdernes krav, da vi nu er inde i en tid med prisstigninger, der gør kravene om højere arbejds løn fuldt berettiget. Men forholdet er jo dette, at såfremt kravene imødekommes er det ensbetydende med, at de fremsættes til næste år, idet den siddende regering på alle felter virker prisfordyrende.

### **Skruen uden ende.**

Omkring 400 mill. kr. er der i de sidste 5 år taget hjem i nye indirekte skatter, og hertil kommer, at de direkte skatter er steget i tilsvarende forhold. Kort sagt: Vi står overfor skruen uden ende! Det samfundssind regeringen selv har vist i de sidste 5 år, har afgjort ikke været til fordel for de ubeskyttede frie erhverv, derunder landbruget.

### **Ud i økonomisk uføre.**

Overfor regeringens skueretter opstillede landstingsmanden de positive forslag, der fornylig er stillet fra Venstres side til afløsning for regeringens hidtidige lapperier.

Venstre har krævet landbrugets erhvervsmæssige ligestilling med andre erhverv, men regeringen vender fortsat det døve øre til - tager fra det ene erhverv og giver til det andet og fører derved fortsat landet længere og længere ud i uføre.

Venstres forslag afvises enten blankt eller sendes i udvalg, hvor man lader dem ligge indtil landstingsvalget i september er overstået.

### **Landstingsvalget.**

Og hvad der nu står på spil.

Hele taktikken er denne at få begravet det mest mulige i landstinget, for derved at kunne gennemføre agitationen imod dette umulige landsting. Men vælgerne må være opmærksomme på denne taktik og tænke alvorligt over, hvad det i grunden er, der her står på spil. Venstre vil føre folket frem under frihed og ansvar, således som det er sket før i dette land. Vi vil modsætte os, at befolkningen skal bukke nakken under den nuværende regering, således som det er sket i de senere år. Det er påkrævet, at man nu vender om og går en anden vej. Ikke mindst er det påkrævet, af hensyn til dansk ungdom, der i forvejen går en svær tid i møde. Lad ufreden og splidagtigheden fare, og lad os ved det kommende landstingsvalg samles om den opgave at føre folket frem til lysere forhold igen.

### **Et udsnit af et betydningsfuldt lovgivningsarbejde.**

#### **Husmands- og udstykningsspørgsmålet gennem 40 år.**

*Af landstingsmand Rasmus Nielsen.*

**1936.**

Tilsyneladende var firsernes politiske kampår en gold og meget fattig tid, men det var også kun tilsyneladende, thi krænkelsen af folkeretten og folkefriheden kunne ikke hindre, at kravene om ændrede samfundsforhold trængte sig på med ukuelig styrke.

I disse år lægges således grunden til den mægtige andelsbygning, et af fællesvirkets største og smukkeste resultater.

Sociallovgivningen får i denne periode sin første udformning, men også på andre måder er det en grotid.

Her skal nævnes Venstres forslag af 1881 om forbedring af fæste- og lejehusmændenes kår.

Venstres førende mænd med C. Berg i spidsen gik meget stærkt ind for denne retfærdshandling overfor de ulykkelig stillede lejehusmænd, men først 1902 lykkedes det at føre den hårdt tiltrængte lov igennem.

1890 indbringes af Bojsen og Rs. Chlausen det første forslag om jord til innsiddere og jordløse husmænd.

Dermed er den danske rigsdag midt i en rygende debat om ét af tidens mest brændende spørgsmål. Sagen fik dog først sin udløsning med lov om jord til landarbejdere af 24 marts 1899.

Men spørgsmålet om jord til disse store kredse af besiddelsesløse i vort samfund havde i mellemtiden sat sindene stærkt i bevægelse.

Det var en sag, som én gang rejst ikke lod sig kue ned, den vedblev selv i den hårdeste modvind at trænge sig på og kræve en løsning.

1894 udgav Vilh. Lassen sin ildnende pjece om "offentlig fæste". Dertil kom, at husmændene i de samme år begyndte at røre på sig.

Det var sliderne derude fra udmarkerne, fra overdrevene, det var dem, der gennem hårdt og slidsomt arbejde, med ukueligt mod havde været med til at indvinde nyt land ved opdyrkning og kultivering af den fattige udmarksjord, der nu troppede op, ildnede af Skjoldborgs fortællinger og sange: "Du husmand, som ørker den stridige jord", "Min hakke, min skovl og min spade" o.s.v.

Vilh. Lassen og andre betydende mænd lagde i tale og skrift ved til den bavn, der ved århundredskiftet lyste ned over landet under navn af husmandsbevægelsen.

1896 - altså for 40 år siden - dannedes i Klim den første husmandsforening. Faderen til denne bevægelse er den stoute og solide husmand Jens Chlausen. Der var ganske vist modvind og uforstand at kæmpe mod, men Jens Chlausen udtalte, at den tanke, der har livskraft i sig, kan ikke dø.

Han stak linien ud for husmandsbevægelsens arbejde og indsats:

“Vi skal ikke hænge et politisk skilt ud, for så gør vi let modstanderne til forfølgere, og venner til modstandere.

Vi skal gennem samarbejdet blive dygtige, selvhjulpne og frihedselskende mænd”.

Det var et sandt, sundt og bæredygtigt program for husmandssagens pionerer.

Der begyndtes med 16 medlemmer i landets første husmandsforening. Nu, 40 år efter, er der omkring 1300 husmandsforeninger med omtrent 100.000 medlemmer. Samme år, som den første husmandsforening stiftedes, forelagdes i Rigsdagen lovforslaget om jord til landarbejdere.

Den daværende landbrugsminister Schested motiverede lovforslaget med, at hovedformålet måtte være at hjælpe landarbejderne til at hæve deres sociale stilling.

Det bør i denne forbindelse fremhæves, at det fremherskende motiv for denne påtænkte jordlovgivning var det vågnende stærke krav om bedre kår for halvfemsernes fattige landarbejder.

Dette motiv får også sin stærkeste understregning ved lovens revision i 1904 og senere 1909, hvor venstreministrene Ole Hansen og Anders Nielsen begge fastslår, at lovens formål er at hjælpe de fattigste blandt arbejderne til jord.

Hensynet til arbejdskraft i landbruget kom imidlertid i meget høj grad til at præge den i 1899 indledede jordlovgivning.

Brugene måtte højst være fra 2 til 8 tdr. land, alt efter jordens beskaffenhed.

Lånsøgeren skulle have en egenkapital der svarede til en tiendedel af låneværdien, således at statslånets maksimum ikke måtte overstige 3600 kr.

Loven fik gyldighed i 5 år, og der stilledes 2 mill. kr. til rådighed årlig.

Låne- og afdragsvilkårene var i øvrigt ret lempelige, men der klæbde ved det gode og rigtige formål den slemme hage, at brugene var og blev for små til, at en familie kunne eksistere på et af disse.

Arbejdet på en sådan husmandslod var nemlig - udover det, hustruen og børnene magtede - at betragte som fritidsbeskæftigelse for husmanden selv, medens han i øvrigt skulle regne med at være til rådighed som “løs arbejdsreserve” for det større landbrug.

Ved de revisioner af loven, som fulgte 1904, 1909 og 1914 bødedes der noget på dette misforhold, idet låneværdien sættes op til henhv. 5000, 6500 og 8000 kr.

Ved revisionen i 1914 blev det fastslået, at låneværdien i særlige tilfælde kunne sættes op til 10.000 kr., ligesom forrentningen blev ansat til 4 pct. mod 3½ pct.

Det årlige udlånsbeløb blev ligeledes forhøjet i 1904 til 3 mill. kr., i 1909 til 4 mill. kr. Og i 1914 til 5 mill. kr.

De bevilgede årlige beløb er vistnok aldrig helt opbrugt, men interessen for udstykning med statens støtte øgedes, og selv om den første femårige periode kun kan opvise oprettelse af omtrent 2000 nye brug, så er begyndelsen dog gjort.

En meget vigtig bestemmelse gennemførtes ved lovens revision i 1909, idet der stilledes et beløb til rådighed til tillægslån, således at allerede oprettede brug kunne få suppleret det altfor lille areal og de altfor små og mangelfulde bygninger.

Fra 1914 og fremefter er krigen og dyrtiden over os, og selv om låneværdien i 1917 sættes op til 10.000 og event. 12.000 kr., så hører denne form for udstykning faktisk op, idet der eksempelvis i et enkelt år kun oprettedes noget over 100 brug.

En skæbnens ironi må det siges at være, at denne betydende samfundsopgave netop kører fast under den radikale regering.

Efter regeringsskiftet i 1920 faldt det i landbrugsminister Madsen-Mygdals lod atter at få den standsede udstykning i sving, idet der i maj 1921 blev vedtaget en tillægslov til den gamle husmandslov.

Låneværdien fastsattes til 22.000 kr., deraf skulle lånsøgeren som hidtil være ejer af en tiendedel, medens statens bidrag til oprettelse af et statshusmandsbrug blev fastsat til 19.800 kr., men af hensyn til de uhyre byggeomkostninger og af hensyn til statens betydelige støtte til boligbyggeriet i byerne blev det fastslået, at 6600 kr. eller tre tiendedel af låneværdien skulle være et direkte tilskud.

Disse tal viser en så mægtig stigning i statens maksimumslån, som næppe nogen havde drømt om.

Men det bør opfattes som et forsøg på fra statens side under store ofre og i en såre vanskelig tid at medvirke til oprettelse af flere nye landbohjem, ligeledes blev det fastslået, at statshusmandsbrugene burde være så store, at de fuldt ud gav eksistensmulighed for en familie.

Denne tillægslovgivning satte fornyet fart i udstykningen, således at der endog i et enkelt år oprettedes noget nær 1000 nye brug.

Kunne tyvernes udstykning således vise et stærkt voksende antal nye selvstændige hjem, så gik sagen ikke af i stilhed. Thi ud over landet og inde på rigsdagen gik kampens bølger højt.

Det gamle stridsspørgsmål om besiddelsesformen: selveje eller statsfæste samt statens ekspropriationsret førte skarpe og endeløse debatter i og udenfor rigsdagen med sig, ja, til slut stod den socialdemokratiske landbrugsminister uden nogen jordlov, fordi de principielle opfattelser blev kørt så meningsløst hårdt op mod hinanden.

Men endelig under kriseforliget i vintersamlingen 1932-33 blev udstykningssagen atter ført ind i smult vande.

Samme år udvides jordlovgivningen til også at omfatte statsstøtte til oprettelse af gartnerier og havebrug.

Det vil føre for vidt i en avisartikel at fremdrage alle de forskellige faser i udviklingen, som denne sag har været ude for, men to ting bør dog fremhæves som værende af meget stor betydning for statshusmændenes stilling i den for dem og for hele landbruget så overordentlig vanskelige tid.

1935 gennemførtes bestemmelsen om statshusmændenes adgang til at betale deres renteaftgifter til staten efter konjunkturbestemte forhold.

Denne ordning var i første omgang en virkelig lempelse, men tidsudviklingen ude- og indefra med statsindgreb overfor produktionen, priser og omsætning vil meget hurtig gribe forstyrrende ind overfor de konjunkturbestemte renter og gøre den førstlagte ordning til en illusion.

Endelig må det fremhæves, at rigsdagen på forslag af landbokommissionen vedtog at samle alle herhen hørende love om udstykning m.m. i én lov, således at striden om principperne og alle de delende og skelsættende punkter indtil videre blev gravet i jorden.

Foreløbig gælder denne Frode-Frede-gods tid i de to finansår 1935-36 og 1936-37.

Loven anviser i disse to år 10 mill. kr. af jordfonden til køb af jord samt 12,8 mill. kr. af statskassen og statslånefonden.

Det konservative folkeparti har i de sidste år nægtet at være med til fremme af denne lovgivning, men det må oprigtig håbes, at det i den kommende rigsdagssamling, når loven skal revideres, vil lykkes at samle alle om denne fællesopgave, især var det ønskeligt, om vi i fremtidens jordlovgivning kunne undgå de stærke udæskende principper, thi det er ikke kamp om systemer, der løser det foreliggende spørgsmål. Lovgivningsmagtens opgave må være at danne det grundlag, hvorpå udstykning med statens støtte på en forsvarlig måde kan foregå, og uden partipolitisk indblanding bør det overlades til de vordende husmænd selv at vælge den besiddelsesform, de ønsker at gå ind under.

Dansk jordlovgivning fik i 1919 en meget betydelig udbygning, idet grundlovens løfteparagraf om len- og stamhuses overgang til frit eje blev indfriet ved loven af 4. oktober 1919.

Den jord, som staten i kraft af denne lov overtager og atter udstykker til mindre landbrugs-ejendomme, vurderes og overtages efter denne vurdering af statshusmanden, som svarer sin faste årlige lejeafgift af jordværdien uden nogensinde at blive ejer af selve jorden.

Den praktiske side af administrationen vedr. udstykningen og tilsynet med oprettede brug blev ved loven af 1899 henlagt til et femmands-udvalg, amtshusmandskommissionen.

Formanden udnævnes af landbrugsministeren, men ved loven af 4. oktober 1919 oprettes et jordlovsudvalg, og hele den følgende udvikling i jordlovgivningen har ført med sig, at det er jordlovsudvalget med Niels Frederiksen i spidsen, der er blevet den drivende kraft i denne meget omfattende administration.

Det er fremhævet under behandlingen af disse lovforanstaltninger, at en centralledelse, hvori alle trådene samles, er nødvendig, men der må bygges på amtshusmandskommissionens arbejde og erfaring.

Dette tremandsudvalg, der som oftest fungerer gennem en årrække, er mændene, der ude i "marken" har nøje føling med og kendskab til alle de praktiske, også menneskelige hensyn, der her gør sig så stærkt gældende.

Meget tidligt tog husmændene udstykningssagen op og nævnede den som én af deres betydeligste sager.

Udstykningsforeninger oprettedes over hele landet, amts- eller landsdelsvis.

Medlemmerne tegnede sig for andele, og disse beskedne beløb blev den grundkapital, der gjorde det muligt at købe større gårde for atter at udstykke dem i mindre ejendomme.

Denne opgave fik øget fart, efter at rigsdagen 6. april 1906 vedtog loven om udlån af statslånefonden til køb og udstykning af større landejendomme.

Ser vi på det samlede resultat af statens udstyknings- og udlånsvirksomhed til dette formål fra 1899 til 1935, må det ikke undre, at vi møder store tal.

Hvad samfundet har indvundet gennem oprettelsen af de tusinder af småhjem ud over landet, lader sig af gode grunde ikke værdimåle, men et par ord derom til slut.

	Opr. brug	saml. udlån.
Efter husmandsloven af 1899..	15.607	141,9 mill.
4. oktober loven af 1919...	5.110	57,2 mill.
i alt	20.717	199,1 mill.
tillægsl. efter 1899 loven	11.137	19,5 mill.
tilskud efter samme		8,2 mill.
Suppl. efter 1919 loven	2.038	1,8 mill.
i alt	13.175	29,5 mill.

Yderligere er i 1935 oprettet 495 selvstændige brug og bevilget lån til 47 tillægsparceller samt 35 gartnerier.

Det vil altså ses, at der efter begge love er oprettet godt 21.000 selvstændige brug samt ydet tillægslån til noget over 13.000 husmandshjem til udvidelse af areal og bygninger.

Til formålet er medgået et samlet udlån på omkring 230 mill. kr. Samt 8,2 mill. kr. i byggetilskud.

I denne forbindelse må det erindres, at udlånene efter 4. Oktoberloven kun er byggelån, idet der for denne lovs vedkommende ikke er tale om købesum for jorden, der, som før påpeget, overtages efter vurdering mod en årlig fæste- eller forpagtningsafgift til staten.

## II

"Gennem samarbejdet gælder det om, at vi bliver dygtige, selvhjulpne og frihedselskende mænd"

(Jens Clausen)



I en alm. omtale af husmands- og udstykningsbevægelsen fortjener Aarhus amt en særlig opmærksomhed.

Det viste sig allerede ved århundredskiftet, at her var stor interesse og udmærket grobund for det ny i tanken om at samle det mindre landbrugs mænd om faglige spørgsmål.

Aarhuseggen måtte naturligvis have gode betingelser. Her var højskolebevægelse, et stærkt folkeligt røre, hvor der toges kraftigt livtag mellem det bjørnbakske og det grundtvigske livssyn. Her blev folkelivets store problemer drøftet, og der stod gny af dette ud over landet.

Udgangspunktet for bevægelsen blev et møde, som husmand Jørgen Nielsen, Viby, indbød til på Viby Højskole den 5. oktbr. 1901, ligesom der umiddelbart efter holdtes et møde i Aarhus, hvor førende mænd fra Jyllands forskellige egne samledes for om muligt at finde og forme en fælles plan at bygge på.

Jørgen Nielsen er i fyr og flamme, den fødte agitator for den sag, som han gribes af.

Han var ikke alene den ildnende talsmand for denne egn, men han blev meget hurtigt den førende kraft for den samlede husmandsbevægelse for hele landet.

Det var i de dage, at Køge-resolutionen med sit udprægede jordprogram og stærk afstandtagen fra alle indirekte skatter så lyset.

Meget har forandret sig også i husmændenes stilling til disse vitale spørgsmål siden da.

Aarhus amt blev, så vidt jeg mindes, retningsgivende overfor et af de betydeligste praktiske spørgsmål, der toges op til løsning, idet Morten Mortensen, Holme ved Viby, mangeårig formand for amtshusmandskommissionen, allerede den gang havde en levende interesse for udstykningssagen.

Han skrev i de dage den første lov for en udstykningsforening. Disse vedtægter blev forbillede for lignende sammenslutninger, ligesom M. Mortensen sammen med andre mænd udførte et meget betydningsfuldt og offervilligt arbejde her i Aarhus amt.

For et dagshonorar på 3 kr. foretoges med egen befordring rejser 3-4 mil ud for at lægge en udstykningssag bedst muligt til rette.

I spredt orden lod det sig imidlertid ikke gøre at løfte en så omfattende opgave som at købe store landbrug og udstykke dem til husmandsbrug.

Derfor samledes det hele i Aarhus amts udstykningsforening ved et møde, som afholdtes 25. april 1908, hvor de af M. Mortensen udarbejdede vedtægter blev vedtagne.

En indberetning fra en af denne forenings første arbejdsår slutter med de karakteristiske ord: "Derfor hånd på hjertet og lykke til arbejdet!"

Mange gode småhjem har denne forening i de første år lagt grund til, den havde også et sundt og ideelt mål at arbejde for.

At der noget senere i de store økonomiske omvæltninger kom kludder i maskineriet, skal ikke forklejne denne af husmandssagens pionerer betydningsfulde indsats.

Aarhus amts udstykningsforenings første ledelse var M. Mortensen, Holme, fmd., Julius Pedersen, Brabrand, Kr. Kristensen, Stjær, Mads Larsen, Mundelstrup, Chr. Bruun, Ormslev, og Karl Hansen, Elev.

Selv om Aarhus amt ikke hører til de amter, som er blevet særlig stærkt beriget med husmandsbrug efter de forskellige udstykningslove, så er antallet af nyoprettede brug fra 1899 og fremefter dog nær op mod de 1000.

Alle kommuner er, så vidt jeg kan se, berørt af denne udstykning, men meget forskelligt.

Det ligger i sagens natur, at den egentlige kolonivise udstykning gør sig stærkest gældende efter 4. oktober loven. Og her er det særlig Gosmer med den betydelige udstykning på et lille halvt hundrede brug fra Gersdorflund, Lyngaa med omkr. det samme antal brug, udstykket fra Faurskov, og Brabrand-Aarslev med den store udstykning fra Holmstrupgaard o.s.v.

Men også efter den gamle husmandslov kan der påvises et betydeligt antal udstykninger,

således i Lading-Skjolddelev, Faarup, Harlev, Framlev, Haldum-Hadsten, Grundfør, Tilst, Trige, Hvilsted-Odder m.fl.

Som berørt i den første artikel gav loven af 1899 og følgende revisioner kun adgang til at oprette ganske små brug, 3-5 td. ld. god jord, men mange af disse alt for små ejendomme er senere gennem tillægslån afrundede, og man er nået frem mod de sidste 15 års mål med statsudstykningsen at skabe selvstændige hjem, hvor en familie, mand, hustru og børn har beskæftigelse og eksistensmulighed.

Den første husmandskommission for Aarhus amt bestod af godsejer Neergaard til Aakjær, hmd. Rasmus Poulsen, Onsted, og gdr. S.P. Loft, Viby.

Neergaard var formand i en del år og afløstes af Rs. Poulsen, som beklædte denne stilling til sin død 1920. Derefter udnævntes P. Forsberg, Amstrup. Han var kun formand til 1923, hvor han afløstes af M. Mortensen, Klank, nu Holme ved Viby.

Medlemmerne i kommissionen har været nuv. Sparekassedirektør, hmd. Anders Mortensen, Randlev. Gdr. Niels Nielsen, Elsted, gik i 1910 ind i stedet for S.P. Loft, ligesom Jens Madsen Rørth, indvalgte for And. Mortensen. 1916 afløste R. P. Lundgaard, Herskind, Niels Nielsen, og 1928 trådte statshusmand A. Svoldgaard ind i kommissionen.

Denne har således i en årrække bestået og består fremdeles af M. Mortensen, R. P. Lundgaard og A. Svoldgaard.

Det er kun ganske få brug, amtskommissionen har oprettet i de senere år. "Vi mangler nemlig jord", siger formanden.

Måske også en del af grunden må søges i, at etableringen af et sådant hjem under de nuv. økonomiske forhold for mange må synes uoverkommeligt.

Tidens ugunst har handlet ilde med meget af den idealitet og det storsyn, som bar husmandsbevægelsen frem, og det er langt fra lykkedes at løfte sammenholdets fane over døgnets kævl og strid, således at alle dele af dansk landbrug kunne finde hinanden i fælles fodslag overfor tidens store problemer.

Jens Clausen, husmandsbevægelsens stifter, pegede allerede i 1896 på sammenholdets uovervindelige betydning.

Ikke kamp, men samarbejde til fælles gavn - til hele folkets gavn - det var løsenet for 40 år siden, da husmandsbevægelsen skød frem, det er også det eneste, der duer i dag.

Det er så absolut rigtigt og sandt, hvad ledelsen for De samv. jyske Husmandsforeninger skrev i en henvendelse, udsendt 8. decbr. 1908:

"De tusinders sammenhold kan løfte den tungeste byrde, og ved sammenholdets magt kan vi rydde alt det usunde bort, som hærger vort samfund. Vi gør det ikke af egen nytte, men fordi vi elsker vort folk".

Der er nu og da udtalt store betænkeligheder ved en fortsat udstykning med statens medvirkning.

Landbrugets arbejdskår og indtjeningsmuligheder har i en del år været lidet opmuntrende, og oprette flere underskudsforretninger end de 206.000 selvst. landbrug, der er i forvejen, synes blottet for al fornuft.

Jeg ser udmærket, at staten løber en risiko, ligesom der må regnes med en risikopræmie.

Men det må være hævet over al tvivl, at de 20-30.000 hjem, som udstykningen med statens støtte drejer sig om, dog har fastholdt et betydeligt tal af kvinder og mænd, som byernes fangarme ellers havde været ude efter.

Tænk også på børnene, som vokser op i disse hjem, hvor alt lige fra koen og grisen i stalden til plantevæksten derude på den lille husmands lod jo er og bliver en del af deres tilværelse.

Hjemmet, livet i Guds herlige, frie natur giver voksemuligheder for alt godt i barnets sjæl og sind. Her kan lægges spirer til et sundt og rigt menneskeliv.

Intet af alt dette kan imidlertid måles op i kroner og ører, således som tidens løsen kræver. Men tag som modbillede byernes snævre og mørke baggårde, børnenes tumlepladser, og sammenhold dette med dagliglivets vilkår, således som de byder sig til for barnet i husmandshjemmet, hvor der meget tidligt kaldes på barnets hjælpsomhed, dets omhu og følsomhed overfor alle levende ting, som det dagligt er omgivet af.

Men dette giver jo også langt bedre betingelser for, at det øvrige landbrug kan få gode og forstående medhjælpere, når husmandshjemmets unge rykker ud.

Få eller måske ingen andre lande har en jordfordeling som Danmark, med et så anseligt tal af selvstændige, mindre landbrug, og under den frie udvikling, hvor virkelyst og initiativ havde fri tumleplads, og hvor personlig dygtighed var det afgørende, er der i tusinder af disse småhjem udført et beundringsværdigt arbejde, der har skabt værdier for den enkelte og for hele samfundet.

Men det kan ikke skjules, at de lovbundne statsindgreb, som vor tid er så rig på, også i højeste grad griber hæmmende ind overfor kappestriden, virkelysten og egetansvaret.

Skal det derfor være muligt atter at genskabe og fremtidig bevare tålelige kår for de danske landbrugere, og det håber vi alle, så går det ikke an at lægge ud med en forceret udstykning, dersom man ikke vil erkende, at førstebetingsen for at kårene bedres, er fuld ligestilling mellem erhvervene.

Dernæst må de snærende og hæmmende bånd i produktion og omsætning hæves.

Et landbrug som vort tåler ikke snørliv, selv om dette er statsautoriseret nok så mange gange.

Lad mig, idet jeg slutter, endnu en gang minde om Jens Clausens ord fra 1896:

“Gennem samarbejdet i husmandsforeningerne gælder det først og fremmest om, at vi bliver dygtige, selvhjulpne og frihedselskende mænd”.

Vi kan uden skade tage ordet “Husmandsforeninger” ud af Jens Clausens programudtalelse, og vi har da det mest fuldgyldige bevis for, hvad der den gang som i dag er det absolut afgørende for os som folk.

Men vi bliver også mindet om, at landbrugets udøvere, de små med de store, kun formår at skabe respekt for deres virke gennem sammenhold og fællesvilje. *Rs. Nielsen.*

### **Lærlingeloven har affolket lærlingstederne.** Fredericia Dagblad. **efter 1936**

Landstingsmand Johs. Jensens advarsler bekræftet af erfaringerne.

*af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

I alt lovgivningsarbejde burde det være en gylden regel, at loven og dens administration er i nøjeste kontakt med det praktiske liv.

For de sidste 10-12 års lovgivning vil det imidlertid ikke være vanskeligt at påvise slemme brist i denne regel, og dette gælder især lærlingeloven og de følgevirkninger, den drager efter sig.

Denne lov, der står for de to partiers ansvar, som ved valget i 1936 fik den fulde parlamentariske magt, har gennem sin korte virketid nydt den kranke skæbne at få så godt som alle interesserede parter mod sig. Der bliver sikkert få eller måske ingen af de erhvervsgrene, der berøres af denne lov, som ønsker at bryde en lanse for dens uændrede beståen og virke i dansk håndværk, handel og industri.

Den har splittet i stedet for at samle, den har skilt mester fra lærling, men den har først og sidst hovedansvaret for, at lærestederne i dansk håndværk affolkes således, at unge mennesker, som forhen kunne komme i værk-stedslære og derigennem få den grundige og solide værkstedsuddannelse, som gennem tiderne har præget vort håndværk og givet dette en overmåde smuk plads også overfor udlandet, nu søger andre steder hen.

Det tør måske forudsættes, at alt dette ikke er kommen bag på lovens vise fædre, der med vold og magt ville have denne ensidigt prægede lov gennemført.

Gennem adskillige år var der på Rigsdagen ført debatter om denne sag. Skarpt og eftertrykkeligt var der peget på lovens ensidighed og de uheldige følger, den ville drage efter sig, om den gennemførtes i uændret skikkelse, ligesom der gaves tilsagn om visse ændringer af lærlingeloven af 1921.

I denne forbindelse bør afdøde borgmester, landstingsmand Johs. Jensen, Fredericia, mindes. Rigsdagstidende fortæller spalte op og spalte ned om denne mands indsats for at fri vort erhvervsliv for den af ministeren sindrigt konstruerede spændetrøje.

År efter år forfægter Johs. Jensen Venstres opfattelse af denne sags store betydning for dansk håndværk, handel og industri.

Men den røde tråd i hans mange indlæg er først og sidst båret af hans levende interesse for den ungdom, der, som han gang på gang fremhævede, blev stængt ude fra det arbejde og det erhverv, de ønskede at vie deres kræfter.

Johs. Jensen så klart, at forslaget til lærlingelov, om det ophøjedes til lov, ville bevirke, at håndværksmestre i stort tal ville vige tilbage for at antage lærlinge - præcis den virkning, som loven har fået efter ganske få års forløb.

Vi møder i hans indlæg og i debatterne en nøgtern fremstilling af de vanskeligheder, som hjemmene og de unge ville komme ud for, om socialministeren fik sin vilje, ligesom han med styrke fremhævede faren ved at samfundet gennem den tilfældige minister tiltog sig magt til at gribe ind i selv de intimeste forhold, mester, lærling og dennes forældre imellem.

For ham var det afgørende, at denne værkstedsuddannelse fortsat kunne bevares. Den var nemlig bygget op og hvilede på et tillidsforhold, der ikke tålte, at ensidig rettede lovbestemmelser på en utilbørlig måde greb hindrende, måske vilkårligt ind på så livsvigtigt et område.

Johs. Jensen talte som den erfarne mand, der gennem sin livsgerning og sine mange offentlige tillidshverv havde haft det praktiske liv på nært hold. Hans virke var i nøjeste føling med det daglige livs mange foreteelser. Derfor havde han et absolut sikkert og fast ståsted i debatterne om denne sag, der tilmed lå ham meget stærkt på sinde. Han erkendte villigt, at der var områder, hvor et samspil mellem offentlighed og private var en nødvendighed, men her, hvor det gjaldt det personlighedsprægede samliv og samarbejde mellem mester og lærling, dér burde og skulle staten holde sine "langfingre" fra. Her gav de mindst mulige indgreb og påbud de rigeste arbejdsmuligheder.

Socialministeren udtalte i et af sine gensvar, at Johs. Jensens udtalelser var postulater.

Jeg gad vist, hvad den samme fhv. Socialminister nu siger til, at disse udtalelser har stået sin prøve, medens lærlingeloven fra erhvervslivet har fået dokumenteret et uduelighedspas, der ikke lader sig bortforklare.

Disse angreb er så vidt mig bekendt rettet mod de samme felter, hvor Johs. Jensen skarpt og forudseende satte ind, ligesom kritikken i ord og vendinger er de samme, som Venstres gode og indsigtsfulde ordfører fremførte, så længe han på tinge stod som bolværket mod forsøgene på at lægge øde, hvad århundreders hævde havde bygget op.

Frihed og tillid var to ord, Johs. Jensen ofte benyttede i debatterne med socialministeren og den socialdemokratiske ordfører.

Vi andre, der delte hans syn på de foreliggende spørgsmål, følte os trygge og sikre, når den fhv. Fredericia-borgmester stod på landstingets talerstol.

Det var ikke taleren med de store armbevægelser, støt og forunderligt sikkert kom sætning efter sætning, det hele formet pr. inspiration.

Jeg har aldrig i de godt 16 år, vi arbejdede sammen i Landstinget, set ham skrive et udkast til sine taler, der ofte omhandlede betydningsfulde og indgribende lovgivningsområder, højst et

par løseligt henkastede sætninger på en stump papir.

Men jeg tvivler ikke om, at Johs. Jensens taler var gennemtænkt, formet og tilrettelagt, inden han stod på talerstolen. Han havde tilbøjelighed til forud for møderne at "skridte" læsesalen af. Det bør derfor ikke overraske, om der nu og da gik en ekstra cigar i løbet under disse van-dringer.

Mest overraskede Johs. Jensen i debatterne ved sine gensvar, der var båret af den samme sikkerhed og klarhed.

Ikke "snublen" over ordene, ikke famlen eller søgen efter disse, det hele kom af sig selv båret frem af hans glimrende hukommelse, hans indsigt i og forståelse af livets mangeartede spørgsmål og hans sunde dømmekraft.

Flere af disse gensvar spænder over adskillige spalter i Rigsdagstidende og omhandler begivenheder og enkeltheder, som havde berøring med sagens forhistorie måske langt tilbage i tiden.

At også Johs. Jensens politiske modstandere respekterede ham for hans noble optræden og træfsikre gensvar, gav selv socialminister Steincke udtryk for under den store debat om lærlingeloven i 1934, Landstingstidende spalte 74, hvor han efter at have indkasseret en tilrettevisning af formanden udtalte:

"Det ærede 10ende medl. f. 5te kreds (Johs. Jensen) er det altid en fornøjelse at diskutere med, han er ikke alene en blændende taler og en klar tænker, men han er også en filosof, ja, endog en fantast."

Afdøde landstingsmand Johs. Jensen fortjener at mindes med ærbødig tak for sit utrættelige og ihærdige arbejde for at sikre vordende håndværkere den værkstedsuddannelse, der var hovedbetingelsen for at bevare standens høje stadi.

Han måtte give op, nåede ikke sit smukke og rigtige mål, hvad lærlingeuddannelsen angår, fordi modstanderne blev stærke nok til at gennemføre en lærlingelov, skåret til efter et helt andet system og båret af en anden livsopfattelse.

Prøven ude i det praktiske liv for denne lov er ikke bestået med glans, thi dommen over dens følgevirkninger har været hård, og længe varer det vel næppe, inden man nødes til at pille ved lærlingeloven som ved socialreformen, - forgyldning forgår, men svinelæder består -.

Men netop dette højner mindet om og takken til Johs. Jensen, fordi han så rigtigt og krævede det rette, fordi han lod sig lede af sin praktiske indstilling og sin store kærlighed til og interesse for dansk håndværk og dets udøvere, medens forslaget og den senere lov var og er et afgjort brud med det friheds- og tillidsforhold, der fortsat burde være afgørende for al lærlingeuddannelse.

*Rs. Nielsen, Lillering.*

### **Beskæftigelsesloven. omkr. 1938**

Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering

Med gode forventninger må der ses hen til virkningerne af de beskæftigelseslove, som vedrører stationsbyerne og landbrugets forhold.

For byggehåndværkerne virkede standsningen af det alm. byggeri på grund af materialeman-gel og ditto høje priser som en katastrofe.

Men også det alm. reparations- og vedligeholdelsesarbejde skrumpede ind til det allernød-vendigste, fordi landmændene fattedes penge til at udføre dette for.

Det kan derfor betragtes som en såre nyttig foranstaltning, at staten stiller nogle millioner til rådighed i form af tilskud og lån, således at en del af de forhåndenværende vanskeligheder kan overvindes.

Alt dette er så selvindlysende, at der egentlig ikke burde være delte meninger om den sag, men

lige fuldt ser det ud til, at der skal rejses diskussion om de gammelkendte principspørgsmål: lejevuse og jordløse arbejderboliger kontra statshusmandsbrug.

En genoplivning af disse politiske kampspørgsmål bør ikke i tider som de nuværende friste hverken Per eller Poul.

Her forekommer det mig, at rigsdagen uden skelen til tidligere tiders politiske principper resolut har skåret gennem vrøvlet og sagt det både- og, der bør være gældende i denne forbindelse. Erkender samfundet nemlig, at her er en fællesopgave, som bør løses af hensyn til det arbejdsløse byggehåndværk, af hensyn til den svigtende evne til at betale de høje arbejds- og materialepriser og endelig af hensyn til, at her er et meget betydeligt socialt problem, så er det kun glædeligt, at lovgivningsmagten ser stort på tingene og indrømmer, at den landmand, der har gifte medhjælpere, fodermestre, faste arbejdere o.lign., også kan komme i betragtning med tilskud og lån til udbedring og modernisering af sine arbejderhuse, selv om han har nogle tønder hartkorn.

Jeg beundrer det arbejde, der gennem årene er udført i tusinder af vore smålandbrug, enten de er oprettet som statshusmandsbrug eller ej.

Men samtidig kommer vi til at se den sandhed i øjnene, at kårene og eksistensmuligheden for disse er forrykket meget stærkt.

Så længe vi i vor bedrift kunne regne med en ubegrænset tilførsel af landbrugets hjælpepestoffer, således at vi kunne gennemføre en landbrugets industrialisering med storeksport for øje, så længe havde denne form for landbrug sin nogenlunde sikre basis at bygge på.

Men på dette område har de ændrede forhold lagt et kvælertag over os og vore bedrifter, ligesom vi også under de herskende tilførsels- og afsætningsforhold tvinges til at erkende, at både det store og det mellemstore landbrug er et betydningsfuldt led med hensyn til landets forsyning med livsvigtige produkter.

Selv de mest vaskeægte principryttere nødes derfor til at indrømme, at de såkaldte beskæftigelseslove uden politisk vedhæng stemmer med tidens alvor, lige som vi med oprejst pande bør gå ind for en fordomsfri bedømmelse af, at forholdene i dag ikke tegner sig for klasseprægede teorier. På denne baggrund kan vi med rette se hen til gode resultater af de vedtagne beskæftigelseslove.

*Rs. Nielsen.*

## **Ferieloven.**

**1938**

Dens bestemmelser vedrørende landbrugets arbejdskraft.

På foranledning af forespørgsler udefra hidsættes en del oplysninger om den i sidste rigsdagssamling vedtagne lov om ferie med løn.

Her er dog ikke tale om en politisk bedømmelse af dette lovværk, der internationalt set er langt mere vidtrækkende end tilsvarende love i andre lande.

Endelig bør det fastslås som indledning, at der gennem en årrække har bestået en ved fri overenskomst mellem erhvervene og disses arbejdere indført ferieordning med løn, der, inden loven vedtoges, omfattede omkring to tredjedele af samtlige organiserede arbejdere.

Men yderligere blev det oplyst under forhandlingen i folketinget, at arbejdsgiverforeningen havde givet tilsagn om udvidelse af ferieordningen ved frivillig overenskomst, således at godt 80 pct. af de under denne organisation beskæftigede arbejdere ville være tilsikret lønnet ferie. Det kan allerede ses, at loven, der på afgørende punkter er uklar, vil afføde betydelige vanskeligheder, ligesom meget væsentlige afgørelser er henlagt til socialminister og administration. Paragraf -?- indleder med at fastslå, at loven angår enhver arbejder, funktionær eller medhjælper, enten han eller hun er beskæftiget i off. eller privat virksomhed.

Herfra undtages dog:

1. Personer, der henhører under statens, folkekirkens og folkeskolens tjenestemænd.
2. Lærlinge, som er underkastet lærlingeloven.
3. Personer, der henhører under lov om retsforholdet mellem husbond og medhjælper, og endelig for det fjerde såkaldte partsfiskere.

Alle, der omfattes af loven, har ret til 1 feriedag for hver måneds beskæftigelse i samme virksomhed. For arbejde af kortere varighed, dog ikke under en uge - 6 arbejdsdage - beregnes ferieretten forholdsmæssig.

Den samlede årlige ferie beregnes efter beskæftigelsesforholdet i foregående år regnet fra 1. april til 31. marts.

Hvor ganske særlige forhold, sæsonarbejde o.lign. gør sig stærkt gældende, kan der efter tilladelse af fabrikstilsynet træffes bestemmelser om, at ferien deles og henlægges til et andet tidspunkt end tiden mellem 2. maj og 30. september, som loven foreskriver.

Der tilkommer den enkelte arbejder en feriegodtgørelse svarende til 4 pct. af den løn, der er udbetalt for det arbejdstidsrum, der danner grundlag for ferieretten.

Dersom den faglige organisation, hvorunder den pågældende virksomhed hører, ikke udbetaler eller garanterer feriegodtgørelsens udbetaling, kan denne ordnes gennem et feriemærkesystem med tilhørende feriefond.

Paragraf 7 fastslår følgende:

1. Den ferieberettigede er forpligtet til at holde ferie i det antal dage, som ferieretten omfatter, og retten til ferieløn fortabes for hele ferieperioden, hvis pågældende i denne påtager sig arbejde mod vederlag.
2. Enhver aftale om ferierettens bortfald er ugyldig, og den arbejdsgiver, der træffer sådan aftale, ifalder bødestraf.
3. Overdragelse af feriemærker til andre er forbudt og straffes med bøder.

Som før bemærket undtages alle personer for ferielovens bestemmelser, når de er underkastet loven om retsforholdet mellem husbond og medhjælper - den såkaldte tyendelov. Det vil sige hele den arbejdskraft, for hvilken der er indgået fæstemål halv- helårs eller kortere tid.

Derimod gælder ferieloven for landbrugets såkaldte løse arbejdskraft. For at opnå ferieret med løn skal en landarbejder have arbejdet i en og samme virksomhed i 25 arbejdsdage i alt i det år, som ligger til grund for ferieberegningen - det foregående år beregnet fra 1. april til 31. marts.

Ferien skal gives i sammenhæng, og som før nævnt falde i tiden fra 2. maj til 30. september.

For landbrugets arbejdere gælder den afvigelse, at ferien kan deles, dog skal mindst 6 dages ferie gives i sammenhæng og falde i lovens foreskrevne tid, altså sommertiden.

Da loven trådte i kraft 1. juli 1938, vil det sige, at arbejderne først i 1940 kan få den fulde nytte af ferielovens bestemmelser, d.v.s. 12 dages lønnet ferie for den arbejder, som har været beskæftiget hele året.

Den frivillige ferieordning med løn repræsenterer i penge 13,3 mill. kr. For 1939 kommer den samlede ferieløn op på 31,3 mill., medens loven fuldt gennemført i 1940 vil kræve 41,8 mill. kr.

Men socialministeren har i en skrivelse til folketingsudvalget stillet i udsigt, at udgifterne antagelig bliver noget større.

Hvor mange millioner dette "noget større" vil andrage, giver fremtiden svar på..

*Rs.N*

## **Den jævne vælgers dom.**

**1939**

Grundlovsfædrene er på jagt efter medskyldige for at få dækket over fadæsen ved folkeafstemningen.

Hver for sig bedyrer de, at deres parti har gjort sin pligt, men når det alligevel gik så kummerligt, så må fejlen ligge hos dovenkroppene, sofavælgerne o.s.v. og så er naturligvis Venstre hovedskyldneren.

Venstre bærer trods alt med oprejst pande og med særdeles godt humør sin del af ansvaret for, at vort folk i denne omgang forskånedes for dette misfoster af en grundlov.

Nu er der skabt mulighed for en frisk samlende luftning ind i dansk politik.

Men hvorfor egentlig rende over bækken efter vand? skyld og ansvar ligger nemlig nærmere end i modstandernes rækker.

Jeg vil derfor meget anbefale Demokraten og Stifttidende at tage en lille stikprøve her i Aarhus amt, f.eks. Skjoldlevkredsen.

Ved valget den 3. april blev der i denne kreds af de fem partier, der stod som fanevagt om grundloven afgivet følgende stemmetal:

Kommunister 208 st., Retsforbund 281 st., Konservative 1733 st., Radikale 434 st., Socialdemokrater 5245 st. I alt 7901 stemmer.

Dette stemmetal reduceredes på folkafstemningsdagen den 23. maj til 5862 ja. Deraf har Aaby og Brabrand langt over halvdelen.

Jeg ved af erfaring fra valgkampen, at socialdemokratiets talsmænd er rene himmelhunde til procentregning, og med de fantastiske evner, de da afslørede udi regnekunsten, føler jeg mig overtydet om, at de nok skal finde, hvor de af dem såkaldte dovenkroppe og sofavælgere findes, og hvor mange procent de udgør af de kautitionerende partiers stemmer fra valgdagen den 3. april.

En ren landkommune som Harlev-Framlev afgiver her et slående eksempel på, hvorledes den jævne, men sundt dømmende vælger reagerede over for det grundlovsforslag, som de med vold og magt skulle velsignes med.

Ved folketingsvalget blev der i denne kommune afgivet 356 stemmer på de fem grundlovs-partier, men i tirsdags blev det kun til 206 ja.

En værdig opgave ligger her til procentkunstnerne.

Folkeafstemningen giver i øvrigt klart udtryk for, at grundloven, om det havde været muligt at få gejsten i yderligere 13.000 vælgere, i så tilfælde havde fået sin godkendelse af bybefolkningen, medens den jævne landbefolkning havde været imod.

Det viser, hvor skæbnsvangert hele dette grundlovshalløj har været. Og det er hævet over al tvivl, at en sådan grundlov ville skabe splid og ikke samvirke, vilkårlighed og uret, ikke tillid og tryghed samt undergrave og splitte mulighederne for et sundt folkestyre.

Derfor tjener det vælgerbefolkningen til ære, at bremseklodserne er slået i for denne døds-sejler.

Nu skal det så vise sig, om vi har en landsregering, der ser det som sin ansvarlige opgave i den kommende tid at samle og ikke splitte.

*Rs. Nielsen.*



## **Under tidens tryk. omkr. eller i 1940**

*(fri adgang til arbejde)*

Fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, har i "Aarh. Amtst." skrevet en artikel, hvori han gør opmærksom på, hvorledes respekt for og fri adgang til arbejde en tid blev hæmmet på en utilbørlig måde af hensyn til tarif og organisation. Det gav ikke arbejdsglæde, tilfredshed eller lykkefølelse, men oftest det modsatte. Nu står vi imidlertid midt i forsøg på tilpasning under krigssituationens hårde tryk. Kræfter og initiativ må sættes ind for at fremskaffe og udnytte alle de hjælpestoffer og hjælpemidler, vi råder over.

Landstingsmanden skriver herom:

Her er det nytteløst at møde med forudfattede meninger om dette eller hint systems fortræffelighed.

Nej, her gælder det, at vi hver især møder op med den ærligste og redeligste vilje til hver på sin plads at øve en indsats til gavn for helheden.

Det bør i denne forbindelse noteres, at visse love, der gav den organiserede en forret i adgangen til arbejde, nu er ændret, eller at man atter kan tillade unge mejerister at spise og bo på mejeriet, deres daglige virkeplads.

Alt dette er forhåbentlig vidnesbyrd om en ny tid, hvor en hel anden vurdering af arbejde og dets værdi bliver gældende.

Den dag vil antagelig for stedse være bandlyst i Danmark, da arbejde og understøttelse stilles frem som samfundsgoder, der kan vælges mellem alt efter behag.

Det var en oplagt deklassering af arbejdet, der indebar hævn i sig selv.

"Flugten" fra land til by taler her sit manende sprog.

Vi, der har rod tilbage i halvfjerdserne og firserne, har bevaret friske og levende minder om en trang økonomisk tid, en tid blottet for sociale foranstaltninger, men alligevel en tid, hvor vi fik lært respekt for arbejdet og agtelse for dets udøvere.

En fattig og arm tid vil nutidsslægten måske sige, men var kampen for tilværelsen hårdhændet, så var der til gengæld et opvæld af folkelige og åndelige værdier, det var højskolens, folkeoplysningens gærende og brydende kræfter, der banede sig vej og kaldte vort folk til samarbejde i håndens og åndens verden, der i de følgende årtier blev bærekraften i vort folks udvikling.

Vi har haft og har alt for travlt med at råbe ud på gader og stræder, at vi, om det skal gå os vel, må tilpasse os til den nye tids krav. Jeg føler mig imidlertid overbevist om, at i dagene, som kommer, vil det i langt højere grad blive de - måske noget gammeldags - stilfærdige toner i dansk sæd og skik, som kommer til at præge vort folkeliv.

Digteren Johs. Skjoldborg siger i et par verslinier:

"Når troskab adler håndens værk  
og sindets bedste tanker,  
da gror i stilhed lykken stærk,  
da blomstrer aks og ranker".

Mon ikke de livsytringer, som stærkere og mere levende er kommet til orde i vort folk i de sidste måneder af 1940, er i pagt med de stilfærdige, men ægte danske toner, som klinger os i møde fra ovenstående linier.

De er en indtrængende appel til os om at sætte ploven en smule dybere i jorden, og kan hælde vi netop derved vil opdage, at et og andet af det, vi i vort rastløse jag efter nyt agtede ringe og uden værdi, ved en nøjere prøvelse vil vise sig at være lødigt guld gemt hen i den danske folkeager. Til dette hører først og fremmest den rette vurdering af arbejdet og en åben erkendelse af, at adgangen til dette skal være fri og uhæmmet.

## **Et tilbageblik.**

*(efter 1941 da Madsen Mygdal gik af som Venstres leder)*

Året 1920 blev på mange måder skelsættende i dansk politik.

Også vort lille land kom ud for dønninger fra verdenskrigen og alle dens dybtgående eftervirkninger.

I kølvandet af ministeriet Zahles fald den 29. marts 1920 fulgte generalstrejken, der mere end noget andet evnede at ruske vælgerne op, og de følgende valg til folketing og landsting viste en stigende strøm af vælgere til venstre.

Ved folketingsvalget den 26. april fik dette parti således 49 mandater og overtog derefter regeringens førelse.

Men forud for alt dette havde afstemningerne i Sønderjylland om genforening med moderlandet sat sindene stærkt i bevægelse.

Resultaterne af disse afstemninger vil alle dage komme til at stå som lysende minder i det danske folks historie.

Endnu klinger de ægte danske toner fra den kraftfulde genforeningsfest på Dybbøl Banke, hvor Neergaard tolkede sit folks følelser overfor vore landsmænd syd for Skelbækken med de ord: " De skal ikke blive glemt".

Efter ministeriet Neergaards dannelse og efter at roen atter var genoprettet i landet, blev de grundlovsændringer gennemført, som var nødvendiggjort af den forestående genforening.

Sjette juli afholdtes atter valg med en fremgang for venstre på 3 mandater.

Et påfølgende valg til landstinget gav ligeledes vort parti en betydelig fremgang. Derefter fulgte godkendelsen af Grundloven ved folkeafstemning den 6. septbr.

De påfølgende bekræftelsesvalg til Rigsdagen styrkede yderligere Venstres stilling.

Jeg var mellem de mange "nye", der i 1920 kom ind i Rigsdagen. - Fra dette og de følgende år har jeg mange rige minder om samvær og samarbejde med mænd som Neergaard, I.C. Christensen, Klaus Berntsen, Madsen-Mygdal, Dr. Kragh, Sigurd Berg, og af menige medlemmer Hegelund Lange, Peter Bøjsen, Stengaard Kirkegaard, Lillelund o.m.fl.

En overmåde frugtbar lovgivning præger det første år under Venstres førerskab: sygekasse-, invalide-, aldersrente-, arbejdsløslvgivning lå lige for.

Værd er det også at mindes det store kompleks af kirkelove, som I.C. Christensen med sin store og levende kærlighed til den danske folkekirke gennemførte i 1922....

Meddelelsen om, at Madsen-Mygdal er trådt tilbage som leder af venstrepartiet kalder mange minder frem om den mand, der bedre end nogen anden har tolket og efterlevet liberalismens friske og frihedsbårne bud.

I en forvirret tid, hvor stærke krav om told og landegrænseafspærring var blevet dagens løsen, stod Madsen-Mygdal som frihandelens og frikonkurrencens kårne fører.

Han havde som få eller måske ingen en lykkelig evne til at skære igennem vrøvlet.

Hans storstilede plan som regeringschef om at mildne og udligne den forfærdelige økonomiske krise, som da gik hen over Danmark, ved en tilpasning mellem landets indtjeningssevne og dets udgifter var sand og rigtig, og vort folk ville have været mange store bryderier og vanskeligheder foruden, dersom man havde fulgt den økonomiske linie, som Madsen-Mygdal udstak. Få har som han formået at tale landbrugets sag, hvad han i en alvorstung tid - under verdenskrigen (*den første*) - har betydet som mellemmand i de store forhandlinger om afsætning af vore produkter, vil fremtidens historieskrivning give svar på, men hans indsats her kan sikkert ikke vurderes højt nok.

Gang på gang har jeg hørt Madsen-Mygdal sige, når de betydningsfulde spørgsmål var til drøftelse: det er ikke i første linie de snævre partipolitiske interesser, der bør være afgørende, det gælder derimod om at have helhedens vel for øje.

Et uforglemmeligt minde knytter sig til Venstres landsmøde i rigsdagens fællessal i 1926, hvor Mads Gram, Københoved, tolkede sønderjydernes levende ønske om at få Madsen-Mygdal som Venstres kandidat.

Længe stred han imod, men da Madsen-Mygdal gav Mads Gram håndslag og ja udløstes den store forsamlings glæde i en enestående hyldest.

Madsen-Mygdal sveg ikke tilliden, han tog nemlig sin politiske gerning som et kald og valgtes da også med omkring 10.000 stemmer.

Vort sprog havde i ham en værdig fortolker, ligesom hans tale havde en forunderlig tillidvækkende klang.

I store faste drag trak han liniere op for vor politik, ofte mundede talen ud i en dybt alvorlig appel til vort folk om at besinde sig på, hvad der tjente os bedst, og hvad tiden krævede af os.

*Rs. Nielsen.*

## **De indirekte skatter.**

### **omkr. 1941**

Det at være ærkefjendsk overfor de indirekte skatter (forbrugsafgifterne) var i sin tid et ufejlbarligt tegn på den rette demokratiske indstilling.

Ak ja, meget kan skiftes om på jord. Også politiske dogmer har deres levetid for derefter at glide ganske stille og ubemærket ud i det tomme rum.

Adskillige af agitationens smukt opbyggede grundsætninger er således løbet over ende af livets og udviklingens stærke lov, og dette kan i alt fald uden overdrivelse siges om ovenstående.

Jeg er nemlig sikker på, at de kredse, der i hine dage med overbevisningens varme forfægtede denne lære, forlængst har afsvoret troen på prøvens ufejlbarlighed. Disse kredse kan nemlig ikke sige sig fri for medansvar overfor nævnte skatters fantastiske vækst.

Forbrugsskatternes forholdsvis beskedne beløb med politiske mærkeår som udgangspunkt ville understrege billedet meget stærkt, men dette lades under de nuværende forhold ude af betragtning. Vi holder os til finansårene:

Told- og forbrugsafgifterne i 1939-40 350 mill. Kr., i 1940-41 500 mill. kr.

I løbet af disse år er denne forkætrede, udemokratiske skatteform altså øget med omkring 200 mill. kr. Det vil sige, at disse skatter nu indbringer noget nær det samme som samtlige statsskatter androg i det stærkt udprægede inflationsår 1919-20, da statens samlede skatteudskrivning var på 575 mill. kroner.

Her er måske det bedste bevis for, at den skat der for få år siden betegnedes som småmandens fjende nr.1, nu er løftet op i et højere plan, er blevet alle skiftende finansministres kæledægge. Fra den side våges og værnes om de rare millioner, hvoraf ingen under nogen form kan undværes, så får det gå med de skønne demokratiske idealer, som det kan.

Den indrømmelse skal dog gøres, at en finansminister viste storsind, idet han med en flot gestus strøg beværtereskatten og de famøse 5 millioner på svedskerne! Dog, det er en anden historie, som - nå, ja - lad det ligge til en anden gang!

Fremkalder den samlede gruppe af told- og forbrugsafgifterne en stille undren hos den jævne mand, så ville denne undren blive endnu større, dersom man fik en specifikation over enkeltposternes specielle beløb.

Det er således vanskeligt at få øje på det logiske i, at kaffesurrogater, der fremstilles udelukkende af danske råstoffer, byg, ærter m.m., ikke desmindre beskattes således, at staten årligt indkasserer meget store millionbeløb på denne konto. Det samme kan siges om en række andre erstatningsstoffer.

Men få af disse nyere former for beskatning har vakt så megen berettiget kritik og misnøje som omsætningsafgiften på alt salg af manufakturvarer, beklædning m.m. så grådigt for man frem,

at der ved opkrævningen toges skat af omsætningsafgiften.

Ved lov af 31. oktober 1940 blev det imidlertid en ren 10 pct.s afgift, der efter sigende har indbragt 70-80 mill. kr. om året.

Et dulmende plaster, der skulle retfærdiggøre beskatningens usociale og urimelige virkning, kom i form af en bestemmelse om, at enhver ubemidlet familieforsørger fik udleveret et kort lydende på 10 kr. til indkøb af manufakturvarer til hvert uforsørget barn under 15 år.

Dette ændredes senere derhen, at der uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold tildeles sådanne kort lydende på 25 kr. til hvert barn under 15 år.

Er omsætningsafgiften i sig selv urimelig, så gør denne sidste bestemmelse det hele endnu mere meningsløst socialt og skattemæssigt set.

Her slås det nemlig fast, at enten det er millionæren, godsejeren eller den fattigste arbejder, så er gavekortet på de 25 kr. parat for hvert barn under 15 år.

Så vidt jeg mindes, har en af de hurtigt skiftende finansministre udtalt, at det var en grim skat - eller var det måske en endnu stærkere betegnelse, han benyttede sig af? Men at tage tyren ved hornene og annullere denne særlige skatteform eller kompensere den med en anden mindre urimelig og mindre irriterende form, har hidtil ligget uden for det uopnåelige grænse.

Det før nævnte svimlende tal på over en halv milliard alene i indirekte skatter giver en anelse om det oprydningsarbejde, der venter os, når krigen hører op og vi atter skal arbejde os ind i normale forhold også på skattevæsenets område.

Det bør nemlig erindres, at udskrivningen af de 550 mill. i told- og forbrugsskatter foregår på en tid og under forhold, hvor importmuligheden for vort land er reduceret så afgørende som tilfældet er.

*Rs. Nielsen*

## **En storstilet "gave" til det danske landbrug!**

**omkr. 1942**

*(højere vurdering, mere til beskatning)*

Ligningsdirektoratets vurderingsudvalg, eller hvad det nu kaldes, sendte for få dage siden en meddelelse ud, der med et slag gør danske landmænd rundt regnet 600-700 millioner kroner rigere!

Kom så ikke mere med påstanden om, at landbrugets udøvere er stedbørn.

Der er sikkert ingen anden del af dansk erhvervsliv, der uden videre snik-snak begaves med et sådant eller lignende beløb.

Forklaringen er ligetil, og der er ikke spor af mystik forbunden med denne nytårsgave. Sagen er: Danske skatteydere står over for den ikke helt lette opgave at skulle skaffe det offentlige, stat, amt og kommune et par små milliarder for kommende skatteår, således at det offentlige maskineri fortsat kan løbe rundt uden alt for megen gnidning.

Tilmed er det en gammel erfaring, at skattebetaling går lidt mere smertefrit - noget i retning af smil på læben - når der er noget "at tage af", og her har vi sikkert en fuldgyldig forklaring til, at vor højeste ligningsmyndighed uden smålig hensyn forærer dansk landbrug en så storstilet gave, simpelt hen ved en alm. forhøjelse af prisen på vore husdyr.

Store heste forhøjes således med 450 kr. pr. stk., små heste og plage med 200 kr. Og føl med 100 kr. Dette vil give rundt regnet en merværdi til beskatning på 230-240 mill. kr.

Kreaturer, store og små med hinanden, vil give 430-440 mill. kr. svinebestanden omkr. 35 mill. og fårene 4-5 mill. kr.

Det skal ingen hemmelighed være, at prisen på avlsdyr efterhånden er nået op i højder, vi ikke i almindelighed er vant til at regne med.

Men også her øver de abnorme forhold, hvorunder vort erhvervsliv på fjerde år er stillet, en afgørende indflydelse. Dertil kommer den stærke reduktion af besætningerne sidste år på grund

af den usædvanlig ringe høst samt en betydelig udrensning for tuberkulose.

Alt dette sammen med en fyldigere høst i 1942 skaber en unaturlig efterspørgsel efter avlsdyr og deraf stigende priser.

Men der er sikkert ingen praktisk landmand, der regner med disse unormale forhold som noget fast og urørligt for fremtiden. Tværtimod føler vi sikkert alle, at hele det prisniveau, vi arbejder med, en skønne dag kan og vil ramle sammen.

Det må da til sin tid håbes, at ligningsdirektoratet vil være mindst lige så snar i vendingen til at opdage nedgangen, som det nu har været til at gribe prisstigningen på farten opad.

Med hensyn til slagtedyrene er dansk landbrug blevet stillet overfor det ejendommeligste æskesystem på vor vej.

Kineseriet med svindprocent og meget andet mærkeligt er ikke til at tage fejl af! Og dersom priskontrolrådet har sat sig til opgave at skabe utilfredshed, så har samme råd været usædvanlig heldig i sine almægtige dispositioner, idet alle parter uden undtagelse er rørende enige om, at kontorstyret i den nye kørdordning har sat et usædvanligt kronskud.

Man sigtede efter producenterne (kreaturprisernes reduktion), men man kom for skade at ramme opkøbere, slagtere og forbrugere.

Ja, sådan kan det gå, når praktisk hånddelag mangler.

*Rs. Nielsen*

### **Obligatorisk ungdomsskole kastet overbord.**

**20-3-1942.**

Vor ungdomsundervisning skal og bør bygges op på frivillighedens grund.

Undervisningsminister Jørg. Jørgensen udtalte i folketinget ved forelæggelsen af de fem skoleforslag, at det for ham var afgørende, om denne skoleform modtoges med velvilje, og derfor havde han ændret ungdomsvalgets forslag, således at hele skoleordningen kom til at hvile på frivillighedens grund.

Det bør i denne forbindelse erindres, at ungdomsudvalget med undervisningsministeren på førstepladsen bestod af de ypperste blandt den frie skoles arbejdere.

Den enstemmige betænkning med de forskellige skoleforslag, som blev frugten af ungdomsudvalgets virke, mødte imidlertid stærk modvind først og fremmest fra den københavnske lærerstand, men også ud over det ganske land rejstes en stærk og afgjort stemning mod flere af tvangsbestemmelserne, som forslagene indeholdt.

Nu som før er det altså blevet bekræftet, at en offentlig tilkendegivelse er i stand til at standse tanken om obligatorisk ungdomsundervisning.

De 5 af undervisningsministeren forelagte forslag indebærer stærke vidnesbyrd om dette.

#### **Ungdomsskolerne.**

I stedet for den tvungne skole for ufaglært ungdom er i forslaget indsat en bestemmelse om, at i købstadskommuner samt i landkommuner med bymæssig bebyggelse skal ungdomsskoler oprettes, dersom mindst 15 elever melder sig som deltagere. Skolen er vederlagsfri og frivillig.

Ungdomsudvalgets forslag fastslog, at den tvungne ungdomsskole omfattede unge mellem 16. og 18. år, medens det nye forslag åbner adgang til disse skoler for unge mellem 14 og 18 år.

I tilknytning til skolerne nedsættes et ungdomsskolenævn. Dette nævn antager lærere, fastlægger læseplan og fører tilsyn med undervisningen.

Yderligere fastslås det, at der i hvert amt skal nedsættes et amtsungdomsskolenævn.

Det ville sikkert ikke skade selve skolens arbejde, om det omfattende kontrol- og tilsynsapparat forenkledes en del!

#### **Efterskolerne.**

Den tilskudsform, der hidtil har været gældende for højskolen skal efter forslaget overføres på

efterskolerne. Disse vil således komme til at oppebære et grundtilskud på mindst 100 kr. for hver måned, de har været i drift det forløbne år.

Desuden vil de modtage et bygge- og et lærerlønstilskud, medens elevhjælpen forhøjes fra 15 til 30 kr. pr. Måned.

#### **Aftenskolerne.**

Lovforslaget om aftenskolernes ordning åbner adgang til en udvidet støtte til de lærere eller foreninger, som gennemfører aftenundervisning, ligesom der efter forslaget gøres muligt at afkræve eleverne et personligt bidrag på højst 25 øre pr. time.

#### **Husholdningsskolerne.**

Tanken om tvangsmæssig undervisning i husholdning fra barneårene og op gennem ungdomstiden er udeladt. Derimod vil denne gren af undervisningen kunne påregne en støtte, der så nogenlunde svarer til højskolernes.

Som mellemed mellem ministeren og disse skoler skal oprettes et husholdningsråd på 5 medl.

#### **Højskolerne.**

Lovforslaget om højskolerne er glædeligvis frigjort for det højst utiltalende vedhæng om, at staten selv skulle oprette højskoler, at skolerne skulle have deres undervisningsplan godkendt af skoletilsynet o.s.v.

Efter det nye forslag kan en skole godkendes allerede ved oprettelsen, derved vil skolen med det samme kunne modtage statsstøttede elever og ikke som nu efter to års forløb.

Ligeledes kan en højskole opnå direkte statstilskud efter det første års drift, dog er dette betinget af, at skolen har haft mindst 15 årselever imod 12 nu.

Iøvrigt vil højskolen og den medarbejders kår blive betrygget gennem større bevillinger.

Derimod er det ikke overbevisende nødvendigt, at ministeren skal udnævne et såkaldt højskoleråd på 5 medlemmer, der skal bistå ham med råd vedr. administrationen af højskoleloven.

Statskonsulenten for ungdomsundervisningen skal føre tilsyn med skolernes arbejde, medens den lokale tilsynsførende opretholdes.

For alle, som har lært at værdsætte den frie skoles arbejde i vort folk, er der grund til at glædes over, at tvangsmonumentet er kastet over bord, og at undervisningsministeren resolut har brudt med et system, der i stedet for at fremme ville hæmme og lægge sig hindrende i vejen for det skolearbejde, som kun på frivillighedens grund kan få blivende betydning for ungdommen.

I bedømmelsen af dette er vi på sikker grund. Idet omtrent 100 års indsats fra den frie skole mellem dansk ungdom har ført et sandhedsbevis som ikke kan rokkes.

Lad os heller ikke glemme det enestående ungdomsarbejde, der på frivillighedens grund er udført i København, og som i 1941 har haft et elevtal på ca. 13.500.

Den meget store tilgang af lærelysten ungdom, der i stigende tal søger til høj -, landbrugs-, husholdnings-, aftenskoler m.fl. er ligeledes en kraftig understregning af, at ungdommen ikke holder sig tilbage, når der kaldes til noget godt.

Det afgørende er imidlertid, at det kommer som et tilbud, og at man skaber de bedst mulige kår for alt frivilligt undervisningsarbejde for dansk ungdom i by og på land.

De fem forelagte skoleforslag imødekommer dette i store træk og er samtidig med til at sætte plogen lidt dybere i den danske folkeager og med denne særlige form for undervisning er der givet mulighed for at nå ud i større kredse af vor ungdom.

Kun må det ønskes, at de mange tilsyns- og kontrolafdelinger, om de skal opretholdes, ikke møder med administrationens klamme hånd, men lader det personlige initiativ og et urørt tillidsforhold blive bærekraften i det fremtidige arbejde.

*Rs. Nielsen*

## **“Som Danmarks ungdom, så Danmarks fremtid”.**

**1942**

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

Mellem den række af skolelove for ungdommen, som rigsdagen i sommeren 1942 vedtog, er en nydannelse, den såkaldte ungdomsskolelov, som nu, når somren går på hæld, påkalder vor opmærksomhed.

Tiden er nemlig inde til at få lagt plan for vinterens arbejde, og det må forudsættes, at lovens tilbud til ungdommen vil møde forståelse hos denne, således at de unge i stort tal møder op, når skolerne kalder.

Skal dette nås, er det sikkert af den største betydning, om forældre og arbejdsgivere fra første færd er med, d.v.s., at de søger at vække de unges interesse for skolen ved at tale med dem om betydningen af at søge fortsat uddannelse.

Ingen har brev på, hvorledes fremtiden vil forme sig, hvilke kår og muligheder de kommende dage har i gem til os og vore unge, men det sikreste er, at kampen for tilværelsen vil stille store krav til den enkelte, og det vil de bekræfte sig, at den, der nytter ungdomstiden til dygtiggørelse i håndens og åndens verden, også har en uerstattelig ballast på vejen frem, selv om denne vil byde på mange vanskeligheder.

De sidste årtier har budt ungdommen mange spærringer på dens vej frem for at opnå en eller anden livsstilling.

Ungdomsskoleloven kan selvsagt ikke rydde disse spærringer bort, men dens tilbud kan, om det modtages og udnyttes af en virkelysten ungdom, give denne sans for og lyst til at arbejde med på sin egen dygtiggørelse.

De alvorlige og tunge tider, som vi oplever, tvinger os til at mindes ordene: “Som Danmarks ungdom, så Danmarks fremtid”.

Her skal ikke rejses strid om fri eller tvungen ungdomsundervisning. Rigsdagen enedes om, at det skulle være et tilbud til den del af byernes ungdom, som hidtil i alt for stort et tal har undladt at søge anden skolemæssig uddannelse end den, børneskolen bød dem.

Den del af byernes unge, som uddanner sig til handel, håndværk o.lign. har pligt til at søge handels-, håndværker- og tekniske skoler i læretiden. Disse skolers undervisning er en del af de unges uddannelse, men helt anderledes er det med den anden betydelige del af byungdommen, de såkaldte ufaglærte: budene, arbejdsdrengene og helt unge piger.

Overfor disse unge er det, at ungdomsskoleloven sætter ind.

Opgaven er ikke let, og det vil næppe undgås, at der her og der indhøstes skuffelser, men det må oprigtigt håbes, at der fra mange af de nye skolers virkefelter kan siges: elevernes trang mødtes med lærernes evner, og dette gav voksemuligheder for det gode, det var med til at skabe lyst og interesse, eller som det siges i lovforslaget: ... udvide og udbygge deres kundskaber, og derigennem bidrage til deres karaktermæssige udvikling.

Ungdomsskolen er, som før nævnt, frivillig for eleverne. Den skal oprettes i alle købstæder enten som privat eller kommunal skole.

Desuden skal den oprettes i kommuner med bymæssig bebyggelse efter nærmere bestemmelse af undervisningsministeren. I landkommuner skal den oprettes, dersom forældre til mindst 15 elever i alderen 15-18 år ønsker det og et flertal af skolekommissionen anbefaler andragendet. Loven fastslår endvidere, at hvis der i en kommune findes en privat ungdomsskole, der efter ministerens skøn giver en undervisning, der opfylder lovens krav, skal der ikke oprettes kommunal ungdomsskole, medmindre der melder sig mindst 15 elever, som ønsker at deltage i undervisningen i en sådan skole.

Loven åbner adgang for tre skoleformer: 1. Dagskole med mindst 150 undervisningstimer, 2. Aftenskole normalt strækkende sig over to år med 180-360 timers undervisning, 3. Kostskole

med en undervisningstid af mindst 2 måneder.

Skoleplanen omfatter gymnastik, sang og andre fag, men mindst halvdelen af undervisningen skal omfatte "praktisk betonedede fag".

Det er af værdi for skolen og det forventede udbytte af undervisningen, at ledelsen har ret stor bevægelsesfrihed ved tilrettelæggelsen af skolens arbejdsplan.

Nu må det så håbes, at man i byerne har rustet sig til at føre ungdomsskolens idé ud i livet til gavn og lykke for den ufaglærte ungdom.

Den praktiske ungdomsskole i København er et fuldgyldigt bevis for, hvad en lærer med "det rette håndlag" kan udrette.

Gennem 25 år har Folke Jacobsen med beundringsværdig energi skabt en skoleform, der støt og sikkert har arbejdet sig frem og år for år vundet stigende tilslutning.

Københavns praktiske ungdomsskole er delt i to hovedafdelinger, de kommunale fortsættelseskursus og den praktiske ungdomsskole.

Denne sidste har i Folke Jacobsens udformning og under hans utrættelige ledelse vundet en meget stor tilslutning. Sidste år var der således 15.000 elever i denne afdeling.

Hvad denne mand og hans medhjælpere har formået, er et lysende forbillede for ungdomsskolen, når den om føje tid lægger ud til arbejdet.

*Rs. Nielsen*

### **Undtagelseslove bør undgås.**

*Aarhus amtst. 13. jan. 1943.*

*Landbruget har ikke haft bud efter 10 pct. afgiften m.m.*

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

"Social-Demokraten" er kommen for skade at bringe den nyhed til torvs, at der fra indenrigsminister Jørgen Jørgensen kan ventes et lovforslag, der indeholder forbud mod, at der handles med en landejendom før 5 år efter sidste handel.

Hvor velunderbygget denne "Nyhed" er, skal de kommende ugers rigsdagsarbejde give svar på, men det tør forventes, at en samling om et sådant forslag næppe opnås.

Ganske vist har spørgsmålet om landbrugets ejendomspriser almen interesse, men selv om ejendomspriserne af i dag ligger i et højere plan end før 1940, så vil en lov som føromtalt virke som et så stærkt indgreb i den enkelte landmands frie dispositionsret, at landbruget som helhed vil betakke sig for formynderskab af denne art fra statsmagtens side.

Antagelig er det udløbere fra jorddirektør Niels Frederiksens bekendte 10 procents afgift af handelsprisen for de landbrugsejendomme, som kommer i handelen, der nu spørger igen.

Alle de mere eller mindre "velmenende" forslag om indgreb foregives at tage sigte på at forhindre:

1. Spekulation, "Aflædning" af landbrugsejendomme,
2. hyppige ejerskifter,
3. landejendommenes opkøb af ikke-landmænd,
4. opjobning af priserne og deraf følgende urimelig gældsstiftelse.

Ejendommeligt er det for øvrigt i denne forbindelse, at denne rørende omsorg for at hindre øget gældsstiftelse ikke også udstrækkes til byejendomme.

For en jævn betragtning skulle det synes lige så nærliggende, at der indenfor bygrænsen kunne være brug for nogle lovparagraffer.

Men indtil videre skal vi altså holde os til landbrugsejendommene som et fredsommeligt og skikkeligt forsøgsobjekt.

For os, der færdes her ude på landet, er det også påfaldende, at de gode mænd, der holder gryden i kog, ikke er praktiske landmænd. Men netop dette kan dog måske til syvende og sidst



blive bestemmende for det formynderi, de høje teoretikere har tiltænkt os.

Begrundelsen for et så vidtgående forslag som føromtalte skal antagelig søges i de samme påstande, som bar diskussionen om dette emne i 1942.

Men skal der være mening i galskaben, bør lovgivningen se det i forbindelse med virkningerne af begrænsningerne i pantsætningsretten, ligesom det må forventes, at man i bedømmelsen af sagen sikrer sig autentiske oplysninger om antallet af omsatte landbrugsejendomme i forhold til førkrigstiden. Ligeledes må det kunne skaffes oplyst, om der foregår en almindelig "afklædning" af de omsatte ejendomme og om, hvor stort et procenttal af de omsatte ejendomme, der er overtaget af ikke-landmand.

Ved en sådan dokumentation vil det sikkert vise sig, at der trods unormale forhold alligevel savnes begrundelse for et så drastisk indgreb, som føromtalte forslag giver udtryk for.

Og med hensyn til påstanden om opjobning af handelsprisen på landbrugsejendomme og den deraf følgende gældsbyrde vil en nøgtern bedømmelse uden tvivl give et lignende resultat.

Den praktiske landmand, der skal købe ejendom, er ikke i tvivl om, hvor prisstigningen på de udbudte ejendomme har skjult sig.

For den velbyggede og velbesatte ejendom vil værdien af bygninger, maskiner, redskaber og andet inventar sammen med besætningsværdien gå så nær op mod salgssummen, at den egentlige jordpris vil vise en minimal stigning, hvis der overhovedet kan blive tale om en reel stigning på den nøgne jord sammenlignet med førkrigstiden.

Det bedste bevis for dette er statens opkøb af jord til oprettelse af statshusmandsbrug og etablering af disse.

Revisionen af udstykningsloven i indeværende vinter vil yderligere understrege denne kendsgerning.

Sideløbende med den af staten støttede udvikling har der gennem tiderne været en ikke uvæsentlig privat udstykning, hvor far har delt gård og grund med børn eller svigerbørn.

Derved er et betydeligt antal nye landbohjem oprettet. Men under de nuværende forhold skal man sikkert rejse gennem adskillige kirkesogne for at finde blot en eneste udstykning af den art.

Også her er det de høje priser på bygninger, inventar og besætning, som umuliggør en sådan udstykning.

Det vil sige på godt dansk, at prisstigningen i alt væsentlig falder indenfor de områder, hvor den enkelte landmand er afskåret fra medindflydelse og medansvar.

Derfor bør landbruget også, hvad dispositionsretten over den enkelte ejendom angår, være fritaget for den undtagelseslovgivning, som man fra visse hold stadig sysler med.

*Rs. Nielsen*

**- uden titel -**

**19-2-1943.**

Ved møder og i vore dagblade har spørgsmålet: små kontra store landbrug ofte været fremdraget.

Men som oftest har diskussionen om dette emne i alt for høj grad været præget af de øjeblikkelige erhvervsmæssige forhold, som rådede i vort land.

Der var en tid, da danske landbrugere kunne importere korn, foderstoffer, gødning og andre hjælpestoffer, som muliggjorde en masseproduktion af forædlede landbrugsprodukter.

Denne storproduktion fik en kraftig stimulans i de forholdsvis gode priser og lette afsætningsmuligheder til andre lande.

Danske landmænd gjorde det muligt, at vor samlede eksport, efter at hjemmemarkedet var forsynet, kunne hjemføre flere hundrede millioner kroner. Ligesom denne betydelige eksport

åbnede mulighed for en blomstrende industri-, fabriks- og håndværksvirksomhed, og alt dette var igen baggrunden for en levestandard, som ikke kendtes i noget andet land.

I de tider fandt vistnok alle - også dagbladet "Jyllandsposten", at danske husmænd udførte en dagsgerning, der var standen til ære. Danske husmænds andel i storproduktionen var så iøjne-faldende, kunne dokumenteres med tørre tal, således at selve tanken om småbrugenes berettigelse ikke æggede til nogen diskussion.

Noget andet er, at der fra husmandsorganisationerne til tider har været drevet en yderliggående agitation for specielle agitatoriske spørgsmål som ekspropriation og lign.

Denne agitation, der ofte havde en partipolitisk tendens, mødte modstand, men husmandsbrugenes samfundsmæssige og økonomiske berettigelse rokkedes ikke derved.

Så kom 1920 og årene derefter, hvor vi mødte efterkrigstidens afspærringer, selvforsyning og meget andet, der på en ubarmhjertig måde tog grunden bort under vor storproduktion og vor mægtige eksport.

Restriktioner - vare for vare - Enhver er sig selv nok, var så stærke faktorer, at de rystede vort erhvervsliv, og ikke mindst kom landbruget ud i store vanskeligheder.

I denne forbindelse kan det se ud til, at det gamle ord: "Når krybben er tom, så bides hestene", har vundet hævd, når talen var om store og små landbrug.

Særlig er dette kommet til orde siden den anden verdenskrig brød ud.

Stærke isolerende indgreb, tabte markeder, delvis standset import og eksport tvinger os mere og mere til at være vor egen producent og vor egen aftager. I denne situation får den danske høst en førsteplads. Den er nationens trøster i den trange og svære tid, og her har vi måske noget af en forklaring til de ofte ensidige og bitre udfald mod småbrugene i vort land.

De har ikke alle været båret af godvilje til at forstå hinanden. Der hævdes, at de store brug leverer brødkornet, medens småbrugene får tildelingskorn og tilmed til en af regering og rigsdag fastsat lavere pris end frihandelskornet kan udbringes i.

Alt dette har været belyst og kritiseret i lange baner, og det kunne se ud, som om der er en uoverstigelig kløft mellem disse to kategorier af landbrug. Skulle dette være tilfældet, er det meget beklageligt, ikke mindst, fordi vi i den kommende tid vil blive stillet overfor et ubønhørligt krav om samarbejde og sammenhold, om vi skal evne at løse efterkrigstidens svære opgaver.

For øvrigt er dette med brødkornet ikke noget at strides om. Statens kornkontor oplyser nemlig følgende for høståret 1940:

Samtlige ejendomme over 60.000 kroners grundværdi har tilsammen en grundværdi på 315 mill. kr. og avler derpå 58.000 tons brødkorn.

Ejendomme med under 10.000 kroners grundværdi har en samlet grundværdi på 285 mill. kr., men avler 128.000 tons brødkorn.

De helt små brug på under 5000 kroners grundværdi har en samlet grundværdi på 75 mill. kr., men leverer ikke desmindre et lige så stort kvantum brødkorn til folkeforsyningen som de førstnævnte store landbrug.

Der er her i Aarhus Amtstidende spurgt om småbrugenes samfundsmæssige betydning; om dette i en senere artikel.

*Rs. Nielsen.*

### **115.000 husmandsbrug er blevet et følsomt problem i vor samfundsøkonomi.**

*Aarhus Amtstidende 24-2-1943.*

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen.*

Statshusmandsloven af 1899 - den første i vort land - er ofte blevet betegnet som loven, der havde til formål at skaffe og fastholde billig arbejdskraft til det større landbrug.

En gennemgang af halvfemsernes mange forhandlinger om dette spørgsmål i og uden for rigs-

dagen og ikke mindst i landbokommissionen, nedsat i 1894, giver et noget andet billede end ovenstående, der selvfølgelig i agitationsøjemed kun kan tjene et bestemt formål.

At sagen om jord til landarbejderne mødte interessemodsatninger på sin vej, og at egoismens skurrende lyd kunne indsnige sig i de mange og lange forhandlinger, som gik forud, er ikke at undres over.

Hovedsagen var, at isen blev brudt og et nyt afsnit i vor landbrugspolitik indledet.

1896 dannedes den første husmandsforening i Klim, og i de samme år begyndte Johan Skjoldborg, Jeppe Aakjær og andre gennem deres digte og fortællinger at løfte forhængen for udmarkens slidere, så folkelivets klare dagslys også kunne finde vej ind gennem husmandshjemmets små ruder.

Mænd som Vilhelm Lassen, Zahle, Frede Bojsen og andre betydende mænd gav i tale og skrift vægtige bidrag til løsning af et af tidens mest brændende spørgsmål.

At statshusmandsbrugene efter loven af 1899 og nærmest følgende revisioner er for små, ses nu klart.

Men arbejdsforholdene i dansk landbrug i halvfemserne, da maskinteknikken var i sin spæde vorden, måtte give datidens mænd et noget andet syn på dette spørgsmål. Forlængst er der opnået fuld enighed om, at skal der oprettes nye statshusmandsbrug, så skal disse ubetinget være så store, at de kan give en familie fuldt underhold.

Af landets ca. 210.000 landbrug er de ca. 115.000 husmandsbrug. - Med de stærkt ændrede produktions- og afsætningsmuligheder, som vort land i kraft af krigssituationen er tvunget ind i, er ovennævnte store antal småbrug bleven et følsomt problem, der ofte får diskussionens bølger til at gå højere end godt er, ikke mindst fordi en vis ensidighed i bedømmelsen af småbrugenes eksistens gør sig gældende.

Det er dog kendsgerninger, at der i tusinder af disse hjem må spinkes og spares, må arbejdes og virkes uden hensyn til normal arbejdsdag og fagmæssig løn. Alle lægger kræfterne i med sammenbidt energi. Man tager gerne den hårdeste tørn for at redde hjemmet over de økonomiske skær.

Jeg tror, det var Johan Skjoldborg, der ved en bestemt lejlighed i 1898 talte om husmandsbevægelsen som et gennembrud, der havde frembragt en række viljestærke mænd og kvinder, en hel klasse af kraftige personligheder og en mangfoldighed af hjem, hvor nøjsomhed og flid var husguder, de bedste arnesteder for udviklingen af en sund og stærk slægt.

Denne opvågning var et plus til vort nationale liv.

Hvad husmændenes digter her for et lille halvt hundrede år siden pegede på, har fuld gyldighed den dag i dag og burde mindes, når vi under fuldstændig ændrede samfundsøkonomiske tilstande stiller det op, som om husmandsbrugenes eksistensberettigelse er tvivlsom.

Det er naturligt, om der under de nuværende abnorme forhold udvises en vis varsomhed med oprettelse af nye brug.

Prisstigningen på jorden kan så nogenlunde afbødes, men helt bortset fra, om der overhovedet kan skaffes byggematerialer til nye brug, så er disse sammen med maskiner, besætning, redskaber og andet inventar oppe i sådanne prishøjder, at en forrentning af anlægskapitalen er aldeles udlukket.

Vi oplevede noget lignende under forrige verdenskrigs højkonjunktur og havde samtidig en radikal-socialistisk regering, der havde udstykning og husmandssag på førstepladsen, men ikke desmindre gik oprettelsen af nye brug i fisk for den, - næppe hundrede i et enkelt år. I 1942 er oprettet 183 nye husmandsbrug.

Det blev imidlertid Madsen-Mygdal, der efter ministerskiftet i 1920 satte fart i udstykningsarbejdet igen.

Allerede i 1922 er billedet fuldstændig ændret, idet der i dette år oprettedes godt 1600 nye brug

- det højeste antal, vi nogensinde har været oppe på.

Madsen-Mygdal er sikkert også den enkeltmand, der mere end nogen anden har peget på og kæmpet for, at statshusmandsbrugene skulle og burde være så store, at de gav fuld beskæftigelse og underhold til en familie. Han fik ikke tak for sin indsats. Det faldt nemlig sammen med en periode i dansk politik, hvor vi foregøglede os at have råd til en storstilet overbudspolitik. Man pressede citronen til sidste dråbe for at overbevise danske vælgere om, at der i vort land kun var to partier, der i modsætning til Venstre og Madsen-Mygdal evnede at føre jordlovgivning igennem til gavn for husmandsstanden.

Ganske vist havde samme partier umiddelbart før spillet fallit på den sag, men nu rystede man millionerne ud af ærmerne, nu skulle der for alvor eksproprieres jord fra de større brug o.s.v. Arbejdslysten var ligefrem blevet glubende.

Sådan gik det radikale og socialdemokrater, da de efter i 1920 at have forladt magten måtte søge at bjerge sig igennem som opposition.

*Rs. Nielsen .*

### **Barnet drages med ind i hjemlivets glæder og sorger.**

*Aarhus Amtstidende 5-3-1943.*

*(husmandens forhold)*

Den sociale og kulturelle betydning, som oprettelsen af de ca. 25.000 statshusmandsbrug sammen med den alm. jordfordeling, der helt eller delvis giver eksistensmulighed for godt 100.000 smålandbrug, lader sig ikke gøre op på kroner og øre, men enhver, der ser uhildet og uden partibriller på sagen, må erkende, at her er sket en landvinding for vort folkeliv.

Vi har fået en alvorlig lære om, hvad arbejdsløsheden betyder.

Vi har oplevet flugten fra land til by, set skyggesiderne, beklaget følgevirkningerne og i dyrdomme betalt omkostningerne.

Vi har hørt triste beretninger om byernes skumle og mørke baggårde, hvor børnene er henvist til at tilbringe dagen under trøstesløse forhold.

Vi har måske også haft lejlighed til at høre om eller stifte bekendtskab med fabriksarbejdernes ensformige tilværelse mellem maskinernes øredøvende spektakel.

Det kan sikkert forudsættes, at oprettelsen af de mange småbrug har bidraget til dels at fastholde et betydeligt tal af unge ved landbruget og dels være medvirkende årsag til at afbøde følgevirkningerne af disse og andre sociale og økonomiske forskydninger, som de sidste årtier har været så rige på.

På baggrund af alt dette kan det være af interesse at se lidt på husmandsbruget som hjemsted for mand, hustru og børn og de vilkår, hvorunder hjemlivet former sig.

Mange af de unge har begyndt deres nybyggerliv, efter at det allernødvendigste var anskaffet, med bare næver. Men bevidstheden om, at det var deres eget, deres hjem, deres fremtid, det gav vilje og mod til at holde ud og tage mangen en tøm ofte med bitre skuffelser som læremestre.

Dobbelt værdifuldt og opmuntrende var det til gengæld, når disse overvandt, og det bar fremad også i økonomisk henseende.

Det var dog trods alt noget andet end at sidde til leje i en husende og være henvist til dagleje eller måske arbejdsløshed.

Man behøver ikke indgående kendskab til vor folkelige udvikling for at blive overbevist om, at husmandsbrugets udøvere på mangfoldige felter side om side med andre har øvet en betydelig indsats.

Andelssagen har sine navne, vort landøkonomiske arbejde er ikke blevet fattigere ved det frugtbare samarbejde, som årene har budt på. Heller ikke i oplysningsarbejdet eller i det kommunale og politiske liv har husmandsstanden holdt sig tilbage.

Her er ikke stedet til at nævne navne, men jeg har som mange andre fået et levende indtryk af smålandbrugets andel i en udvikling, der har sat mærkbare spor i vort folks liv.

Dagliglivet i et husmandshjem er en samleven med naturen. Mand, hustru og børn får en fællesinteresse for alle selv de mindste ting inden for det lille "husmandsrig". Det er jo netop disse småting, der tilsammenlagt giver helheden, giver mulighed for at få alt udnyttet.

Herigennem får børnene en påvirkning, som senere hen kan få afgørende betydning for dem. Hjemmet med stald, have og mark er en herlig tumleplads for børneflokkene. Umærkeligt glider legen over i arbejdet, og barnet får under fars og mors vejledning et sundt og naturligt afløb for den medfødte virketrang. Ligeledes drages barnet meget tidligt ind i hjemlivets glæder og sorger. Ikke mindst derved knyttes barnet fastere og inderligere til hjemmet.

Derved knyttes usynlige tråde mellem det følsomme barnesind og hjemmet, tråde, som livets storme ikke formår at bryde.

Ved alt dette kaldes der på barnets hjælpsomhed, dets omhu og dets følsomhed over for alle de levende ting, som det året igennem færdes iblandt.

Det ligger nær at antage, at den ungdom, der vokser op under forannævnte forhold, også får en påvirkning, som på forhånd sikrer dem plads mellem de bedste, når de fra hjemmet drager ud i tjeneste hos andre landmænd, eller de søger andet erhverv.

De advarende røster mod yderligere udstykning har særlig påberåbt sig faren ved at lokke ungdommen ud i noget, der efter sigende må og skal ende med økonomisk ruin.

Dette kunne til en vis grad være rigtigt, hvis den samme ungdom i flok og følge kritikløst krævede jord uden hensyn til den pris, der skulle erlægges ved overtagelsen af et nyoprettet statshusmandsbrug af i dag.

Men således er det jo langt fra.

De abnorme startudgifter stiller tilmed store krav til den enkeltes egenkapital, og i almindelighed kan vi roligt forudsætte, at de forholdsvis få unge, der går ind til et statshusmandsbrug under de nuværende forhold, også er klar over, hvad det gælder.

Vi har også før set unge, der uden vaklen gik i kast med selv de sværeste opgaver. Store vanskeligheder tårnede sig op på deres vej, men med sejg udholdenhed og sammenbidt energi sled de sig igennem, til sejren var vundet.

Jeg er ikke i tvivl om, at store dele af dansk ungdom er parat til at yde en indsats, der er vågen ungdom værdig, selv om vejen frem kan blive både svær og trang at vandre.

Og så håber vi for den samme ungdom, at krigen, der har ødet så meget for dem og for os, inden længe må slutte, således at vi i fællesskab målbevidst og sikkert kan gå i gang med at bygge og betrygge vort folks fremtid.

*Rs. Nielsen*

### **Valget 30. oktober 1945 gælder -**

#### **Frihed under ansvar kontra statssocialisme.**

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen.*

Efter de fem svære besættelsesår må vi som folk have de allerbedste forudsætninger for at vurdere og værdsætte folkefriheden.

Denne uforklarlige følelse, der greb os, da budskabet om Tysklands sammenbrud nåede frem gennem radioen, er måske det bedste bevis på, at et mørkt og uhyggeligt afsnit i vort folkeliv var slut, og at det nu atter gik fremad mod en lysere tid under frihedens og ansvarets stærke lov.

Mange fagre ord er skrevet og sagt i den forløbne tid om den genvundne frihed. Men det kan ikke skjules, at denne velmente hyldest altfor ofte blandes med en ru disharmoni, når ord skal afløses af handling.

Det nært forestående folketingsvalg med de allerede kendte partiprogrammer indebærer i så

henseende beskæmmende beviser.

Socialdemokratiet har således i hundeanst for kommunismen slået alle hidtidige rekorder. Dette pragtværk af et program er en knytnæve i synet på al tale om handels-erhvervs-økonomisk og folkelig frihed.

Al privat virksomhed kan ryge og rejse, når det såkaldte fremtidsprogram gennemføres. Den upersonlige stat skal i så fald være den styrende, rådende og kontrollerende på alle det økonomiske livs områder.

Den mest renlivede statsocialisme med et utal af funktioner, råd, kontorer m.m vil lægge sit kvælertag over al personligt og privat initiativ og foretagsomhed. Statsstyret i alle dets foreninger vil vise sig at være diktaturet om igen og har intet med frihed og demokrati at gøre. Fremtidsprogrammet fastslår således, at der skal oprettes bedriftsråd, sektionsråd og et samfundsøkonomisk råd for hele landet. Det sidstnævnte råd får den hæderkronede opgave at sørge for harmoni i den samlede økonomiske politik! hvad sikkert også kan tiltrænges!!

Statsrationering skal opretholdes, medens der for andre varer skal gennemføres en langt mere effektiv priskontrol med fordelingsregler, der følger varen lige til forbrugers døren, - dog ikke indenfor!

Kul, koks, benzin, brændsel, vin og spiritus kan kun føres ind i landet gennem statsindkøb.

Finansvæsenet skal under skærpet kontrol. Landmandsbanken omdannes til statens forretningsbank, ligesom samfundets indflydelse på de øvrige banker udvides væsentligt, desuden skal al forsikringsvirksomhed underlægges et fåtal af statslige og kooperative virksomheder.

Befolkningens boligbehov skal ordnes af kommunerne eller almennyttige boligselskaber.

I den forbindelse slås det fast med socialistiske firetommersøm, at de store bygningsindustrier: cementfabriker, kalkværker og teglværker omdannes til offentligt ejede aktieselskaber.

Alle privatbaner samt en væsentlig del af landets rutebiler skal overtages af staten, samtidig med skal al gods- og persontrafik gøres afhængig af koncession.

Den privatkapitalistiske industri skal omdannes til samfundsmæssigt drevet industri, ligesom staten begribeligvis skal være medejere af fabrikkerne.

Så kommer vi til landbrugets stilling i den rene socialistisk-kommunistiske stat.

Her er reformiveren kommen op i højeste gear. Der skal således i det af statsmagten ledede landbrug gennemføres regulering og kontrol med landbrugets import af korn og foderstoffer samt med eksporten af landbrugsprodukter.

Mejerier og slagterier skal effektivt rationaliseres, ligesom landbruget skal ind under organisationsmæssige løn- og arbejdsoverenskomster. Arbejdstiden skal ved lov reguleres til gennemsnitlig 48 timer om ugen.

Derefter følger rosinen i pølseenden: Det privatkapitalistiske eje til produktionsmidlerne afskaffes og erstattes med socialistisk fælleseje!!

Som middel til gennemførelse af dette skal for jordens vedkommende jordrenten inddrages til fordel for samfundet gennem fuld grundskyld f.eks. 3½ pct., dette skulle give 195 mill. kr. + grundværdistigningen.

Samtidig med skal der så udstedes statsobligationer til skødehaveren på et beløb, der svarer til grundværdien. Disse rare papirer amortiseres på 60 år, og derefter er staten ejer af Danmarks jord.

Foranst. er altså Socialdemokratiets fortolkning af det smukke ord: Fri jord i fri mands eje.

Den bugnende bordopdækning, som Staunings afløser her har arrangeret er så overdådig, at selv minister Aksel Larsen ikke behøver at spille sin kostbare tid på at flikke et kommunistisk program sammen, det er besørget og kan pr. omgående overtages, hvis Socialdemokratiet er et fallitbo, således som minister Aksel Larsen udtalte det den 1. Juli 1945.

Fremtidsprogrammet er en udfordring til den del af et danske folk, som endnu har sin sunde

dømmekraft i behold. Men det bør samtidig slås fast - for ord bryder nemlig ingen trætte - danske vælgere, handelens, håndværkets, industriens og landbrugets udøvere har nu med rene og klare ord fået dokumenteret, at erhvervsfriheden får en meget beskedent tumleplads i fremtidens Danmark.

Nej, statssocialismen får førstepladsen også i stedet for personlig og økonomisk frihed. Det vil da også vise sig, at er denne sidste først sat over styr, så er samtidig åndelig og kulturel frihed bastet og bundet.

Derfor har valget den 30. oktober 1945 egentlig kun et hovedspørgsmål til vælgerne: Frihed under ansvar kontra statssocialisme?

*Rs. Nielsen*

## **Det tjener intet godt formål.**

### **efter 1945**

*(land og by)*

Kun stakket 10 uger er det siden, at vor herlige, frie radio helt rødglødende appellerede til den danske landbostand om endelig at tage et af de godt 7000 hulkindede og af forholdene så hårdt ramte baggårdsbørn fra København.

De københavnske blade med "Politiken" og Ekstrabladet" i spidsen stemte i med en lovprisning af den danske bondes uforlignelige gæstfrihed, der endnu aldrig havde fornægtet sig.

Alle 7000 kom ud, og alt var idel glæde. Takken strømmede over alle bredder, og for en dag eller to var det hele lutter idyl.

Ja, for ikke sandt, der er vel nok dejligt i vort lille Danmark, når vi én gang om året kan få konstatere, at København og landbostanden kan mødes i virkelig forståelse af, at vi er i samme båd, runden af samme rod, og kan, om det skal være, række hinanden en hjælpende hånd!

Men næppe er taksigelsessværten blevet tør, før de samme blade kører løs med ganske usandfærdige påstande om landbrugets stilling i besættelsesårene i forhold til det øvrige samfund.

Måske er det tilgiveligt, at "Ekstrabladet" ser rødt, når landets udenrigsminister med en storstilet åbenmundethed, som sikkert ikke kunne tænkes i noget andet land, afslører sit fuldstændige ukendskab til det, han føler trang til at fortælle den undrende verden.

Der skal altså med vold og magt skabes et modsætningsforhold mellem land og by. Ubegribeligt, at disse letbenede ord om, at landbruget i tyskertiden levede højt på hele samfundets bekostning, skal tjene det formål, men det ser ud til, at de bliver lige så udødelige, som suppeterrinen samme mand ved en bestemt lejlighed klaskede i gulvet.

Vi landmænd ser ingen begrundelse for påstanden om landbrugets favorisering på andre samfundslags bekostning.

Den hån og uredelige hensigt, der ligger bag påstanden, tilbageviser vi. Landbruget tog sin tørn og gjorde sit til, at Danmark trods afspærring og uhyre vanskelige forhold dog var i stand til at producere fødemidler ikke alene til vort eget behov, men til vore påtrængende og ubudne gæster og yderligere kunne præstere en betydelig eksport ikke alene til Tyskland, men også til andre lande, hvor nøden var stor.

Landbrugseksporten muliggjorde da også, at vi tilbyttede os varer. I alt har vi eksporteret landbrugsvare og fisk i krigsårene for omkr. 4000 mill. kr.

Hjælpestoffer til landbruget - kunstgødning, foderstoffer o.lign. - var det småt med, men da Danmark i de samme år har importeret for over 4 milliarder, må det begribeligvis være andre erhverv og ikke mindst industrien, som holdtes oppe ved hjælp af landbrugseksporten.

Det danske landbrug har ikke klaret sig igennem med 40 timers arbejdsuge, lønnet ferie og lignende rariteter, har absolut ikke formået at "flå" andre samfundslag ved selvavede ublu priser. Disse fastsattes nemlig af regeringen i 1941 og var uændrede under hele besættelsestiden, og så vidt jeg husker, har landbruget mere end én gang afvist tyske tilbud om højere priser.

Derfor bør de fjollede angreb på landbruget forstumme. Tiden, vi går i møde, indebærer så mange sociale, økonomiske og politiske vanskeligheder, at vi selv med ubrydeligt sammenhold kan få mere end nok med at klare skærene.

Det vil bekræfte sig, at alle forsøg på at fremmane et modsætningsforhold mellem by og land, mellem borger og bonde er ond og usømmelig gerning, der mere end noget andet vil vanskeliggøre det oplysningsarbejde, vort folk står overfor.

*Rs. Nielsen.*

### **Statshusmandsbrugene og nyvurderingen til ejendomsskyld.**

**28-3-1950.**

Sigvald Jensen, Thomasminde, gav i en lille opsats her i Aarhus Amtstidende for 20. marts udtryk for den ængstelse, han nærede for, at statshusmandsbrugene ved den forestående nyvurdering til ejendomsskyld ville få en uretfærdig placering i forhold til andre landbrugsejendomme.

Det er forståeligt om S.J. kan få betænkelighed for en vis kategori af statshusmandsbrugene, men det bør dog fremhæves, at det mindre landbrug i det hele vil få vanskelighederne stærkest at føle, hvis der ikke ved vurderingerne tages et særligt hensyn.

Vanskelighederne opstår derved, at handelsværdien af husmandsbrugene ligger indtil 75 pct. over den nugældende gennemsnitlige vurderingssum, medens gårdmandsbrugene kun ligger op til 60 pct. over denne.

Og da de kommende vurderinger efter ordre skal være lig med handelsværdien, vil det let ses, at husmandsbrug vil blive ramt forholdsvis hårdt.

De skattefri fradrag for bygninger rammer med samme beløb på små som på større ejendomme og er derfor ikke i stand til at bringe uligheden ud af verden.

Nu er der ganske vist i agitatorisk hensigt gang på gang fremhævet, at ejendomsbesiddere bør se stort på tingene, thi i samme forhold, som værdiansættelsen til skat af ejendommen stiger, vil skattepromillen gå ned.

Ja, hvis menneskenes børn, deri indbefattet skattemyndigheder af så godt som alle kulører, fulgte den fornuftige regel ikke at udskrive mere i skat, end hvad der udkræves til en lige så fornuftig kommune- eller statshusholdning, så kunne ovennævnte skatteregel måske stå til troende.

Således er det imidlertid ikke i virkeligheden, hver enkelt kan, om han finder det umagen værd, let finde eksempler på, at indgåede skatter, selv om det drejer sig om millionbeløb, aldrig finder vej tilbage til skatteyderne igen i form af skatteeftergiven (tænk dog venligt på Ringkøbing!).

Det vil også være let at fremdrage eksempler på et overdrevent flottenhejmeri i kommune- og statsstyret, når skatterne er gået rigeligt ind - alt efter recepten: hvad der kommer let, går let. - Naturligvis er vi alle så gode demokrater, at vi med åben pande sværger til talemåden om, at skatteydernes penge er bedst forvaret, når de forbliver i hans egen lomme.

Skulle det usædvanlige nu alligevel indtræffe, at de snese og snese af millioner, som vurderingsmyndighederne skal berige os landmænd med, fører til, at skattepromillerne rasler nedad, så har vi da i alt fald den trøst, at denne fornuftløse vurdering i så tilfælde også kommer andre samfundsborgere til gode. I denne forbindelse kan vi genkalde mindet om de såkaldte faste amtsskatter, der synes at have en næsten usandsynlig yngleevne!! Forhåbentlig fritages vi herefter for det fidusmageri, som disse skatter har været belemret med.

Så vidt jeg har forstået, er det af lutter barmhjertighed overfor landbrugets udøvere, at finansministeren har fremsat diktatet om, at bygnings- og grundværdierne skal opskrives med 30-40 pct.



På den måde vil staten med den betydelige skatteprioritet i ejendommene efter sigende lette ejendomsbesidderne for de trykkende prioritetsrenter.

Dette vil måske til dels vise sig at være rigtigt. Men spørgsmålet bliver så, om landbruget er bedre tjent med staten som skatteprioritets-indehaver frem for som hidtil at blive betjent af de alm. låneinstitutter.

Mon ikke det efterhånden dæmrer for en og anden, at dette er hovedvej nr. 1 til landbrugets socialisering.

Ligeledes vil det være en hån mod den sunde fornuft, dersom autoriteterne virkelig fastsætter, at den forslåede vurdering skal gælde fem år frem i tiden.

Vurderingen vil da efter alle solemærker at dømmes falde på toppen af konjunkturbølgen med helt unormale ejendomspriser og med udsigt til en meget usikker fremtid, hvor nedadgående priser vil vise sig at være det mest sikre.

Professor Winding-Kruses forslag om en afgift een gang for alle ved salg af en ejendom ser meget tiltalende ud i forhold til foranstående, men det er måske håbløst at tænke sig en socialistisk finansminister acceptere dette forslag for derefter at stille vurderingen i bero, indtil mere normale forhold er indtrådt.

Mon ikke vi kommer sandheden ret nær, når det antydes, at finansministeren efterhånden er gået renons for nye skatteobjekter.

Tilmed truer statens bedste malkeko (spiritusskat - afgift) med at strejke. Derfor ser ministeren hen til denne opskrivning af ejendomsværdierne med de gladeste forventninger.

Her vil nemlig dynges sig mægtige millionbeløb op i form af ny formue (papir), som man uden videre snik-snak påtvinger - nej forærer - landmændene, vel vidende, at disse papirformer trods alt får skattekilden til endnu en kortere tid at flyde rigeligere.

Om landbrugets udøvere fortsat kan tage det "lille nøk", som finansministeren har tiltænkt os, må fremtiden give svar på, men her er et og andet at tænke på.

*Rs. Nielsen.*

### Husmanden



## *Sprogforeningen af 1880*

*Sprogforeningens formål er at gavne det danske sprog og den danske kultur i Sønderjylland.*

### **Sprogforeningen**

**1938-39.**

Mens millionhærene mødes i blodige opgør derude på Europas slagmarker, kommer sprogforeningens årsberetning stiltfærdigt og minder os om vort nære naboskab til et af de krigsførende lande.

Ligesom vi mindes om, at også vi har et grænseområde, hvor folkesind og nationalitet står skarpt overfor hinanden.

Århundreders sejge kamp evnede ikke at udslette modsætningsforhold.

Fædrelandsfølelsen går dybt i folkesindet og holder selv til de stærkeste storme.

Årsskriftet fortæller om dette og viser samtidig, hvad genforeningen med moderlandet i 1920 betød for Nordslesvig.

Det blev ikke en sovepude, men et opvæld af kraft på trods af det forfærdende mandefald i krigsårene og de 56 lange og trange års savn og prøvelser.

Nu står Europa atter i et forfærdende opgør. Også denne gang findes danske mænd indrulleret i de mægtige hære, og mange af dem må ofre liv og blod for en sag, for en folkeidé, som ikke er deres.

Sprogforeningen har gennem årene ladet en betydelig del af sine midler gå ned til Sydslesvig til folkelige og kulturelle formål.

Ved at være med i denne H.P. Hansen-Nørremøllers gamle forenings arbejde, yde et årskontingent på 2 kroner, er man samtidig med til at give et lille beskedent bidrag til støtte, hjælp og opmuntring i arbejdet for at bevare og udbygge danskheden dernede i grænselandet.

I Aarhus amt har sprogforeningen 1110 medlemmer. Dette medlemstal øges ganske betydeligt, fordi det danske mindretal i Sydslesvig trænger til - ikke alene, at vi tænker på dem - men at vi også yder dem lidt støtte i den svære tid, de for anden gang er parthavere i. Det ville være af værdi, om amtets 79 tillidsmænd kunne samles og tales ved om den fælles slagplan, nu da årskontingentet skal opkræves og nye medlemmer hverves.

Jeg føler mig nemlig overbevist om, at der er mange, mange flere end de 1110 her i amtet, der vil og kan være med i dette vort fælles nationale arbejde.

Derfor tag vel imod sprogforeningens tillidsmænd, og lad der i denne skæbnetunge tid blive langt større tilslutning til denne forening, end der hidtil har været. *Rs. Nielsen*

### **“Modersmål er det kraftens ord -”**

**1941-42**

Sprogforeningens årsberetning for 1940-41 er lige udkommen.

Beretningen bæres i år helt af en interessant og meget oplysende afhandling af formanden om skolens stilling i Sønderjylland gennem tiderne.

Mange værdifulde enkeltheder er her fremdraget til belysning af dette for en grænsebefolkning så livsvigtige spørgsmål.

Selve afhandlingen støttes af kort og et ypperligt talmateriale.

Særlig dvæler Jakob Pedersen ved skoleordningen siden 1920 og påviser heri forskellen på før og nu, idet der, hvad ikke var tilfældet før, hersker fuld tilfredshed for sproget. Sprogforeningens formand giver i nogle slutbemærkninger en udmærket karakteristik af denne udvikling og skriver bl.a.:

“Her gælder nemlig kun dette ene: Forældrenes frihed til at vælge for deres børn, i hvilken kul-

turkreds, de ønsker at indføre dem.

Der er slet ingen grund til at rose os selv eller tale store ord om den frihed, vi giver andre, for det er simpel retfærdighed i henhold til dansk tankegang. Det, vi kræver under fremmedherredømmet, og som vi giver og ønsker alle, er folkelig frihed....

Der er således grund til at glæde sig over, at vort sprog efter 1920 er kommet til sin fulde ret, at det læres, og at de værdier, der er i sproget, bliver udmøntet til børnene i vore folkeskoler. Der er i de 20 år af den danske folkeskole gjort et arbejde, som er af den allerstørste betydning. Frugterne af dette arbejde vil først høstes i fuldt mål af det slægtled der kommer.”

Ud over denne afhandling indeholder årsberetningen regnskab og oversigt over foreningens virkemidler.

Aarhus amt må desværre vedgå en lille tilbagegang i medlemstallet, derimod er der ingen forskydning i tillidsmændenes antal. Der bør af disse sættes alt ind på at vinde så mange nye medlemmer, at Aarhus amt atter kan opvinde, hvad der er tabt i indeværende år.

Vi kan fuldt og helt samstemme med Jakob Pedersen i de ord, hvormed han afslutter sin oversigt over sprogforeningens værdifulde arbejde:

“I en sådan tid gælder det om, at de åndelige kilder, i hvilke hele vort folk har rod, rinder stærkere og rigere. De må have frit løb, for det er dem, og alene dem, som i det lange løb kan holde et folk friskt og ydedygtigt.”

*Rs. Nielsen*

### **Grænsen ligger fast - men!**

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen.*

Det stærke nationale røre, som den første verdenskrig affødte, udløstes i den nye grænse-dragning på selvbestemmelsesrettens grund mellem Danmark og Tyskland.

56 års vold mod danskheden i Sønderjylland, 4 års tvangsdeltagelse i en verdenskrig, hvor 6000 unge sønderjyder måtte bringes som blodofre på tyskernes slagmarker, fik sin løsnings ved den lykkelige genforening i 1920.

Men tilbage blev det åbne og uløste spørgsmål om Sydslesvig.

Anden gang måtte denne lille danske befolkning ud for umenneskelige lidelser og bringe sin ungdom som ofre for en sag, en ideologi, som var dem både fjendsk og fjern, men de gjorde deres pligt, selv om den var bitter og tung.

Nu spejder de atter mod nord, og der spørges med bæven i stemmen: Skal statsminister Neergaards smukke ord fra Dybbøl: “I skal ikke blive glemte” nu omsættes i handling, således at tysk voldspolitik herefter må løsne sit dødsgræb om det lille danske mindretal i Sydslesvig. Stemmen er hørt heroppe i det gamle land, den har også givet genlyd i mange, men meget forskellige svar.

Statsminister Buhl har på folkets vegne sagt de for sydslesvigerne hårde og tilsyneladende følelsesløse ord: “Grænsen ligger fast!”

Hvorfor fulgte der ikke med denne regerings erklæring nogle opmuntrende ord på linie med Dybbølordene til det mishandlede danske mindretal i Sydslesvig.

Deres kamp, deres hårde folkelige stilling er - eller burde i alt fald være - som en del af det danske folks og kunne udløse løfter om, at vi og vore ledende mænd med statsministeren og udenrigsministeren i spidsen ville tale og virke for sydslesvigerens sag over for de allierede, og derigennem give næring til håbet om, at hele det danske folk af al evne og kraft stiller sig bag deres brændende ønske om for fremtiden at frigøres for den tyske overhøjhed.

Vi har som folk set så rige og lykkelige følgevirkninger af selvbestemmelsesretten overført på grænsedragningen mellem to nabolande, at vi ikke et øjeblik kan tabe det af syne.

Nazimetoder med folkeflytning i den ene eller den anden retning er en sindssyg mands forfærdelige indfald og har ført til gruppevækkende forhold for millioner af mennesker.

Noget sådant kan vi ikke med respekt for os selv lægge navn til. Mandatordningen er måske brugelig, men hvad så, hvis Tyskland efter et eller andet åremål atter er kommet til kræfter? vil man så respektere en mandatordning, som i ydmygelsesstunden var blevet dem påtvungen?

Hvorfor kan hele vort folk ikke samles i overfor de allierede magter at frembære ønsket om, at det blev hele Norden, der gennem et udvalg eller kommission under de allieredes tilsyn og ansvar, som kom til at tilrettelægge og følge de folkeretlige vilkår, der skal blive Sydslesvig til del i en vis årrække.

I denne fastsatte overgangstid må der være lige og frie vilkår for tysk og dansk kultur. Den samme kommission burde måske være medbestemmende om det tyske mindretals stilling i Sønderjylland.

Folkegrænsen sydpå er jo ikke blot en "streg" mellem det store og det lille land, men et område, hvor to folkekulturer - tysk og dansk-nordisk med alle deres modsætninger mødes og tager livtag med hinanden.

Her må blive en arbejdsplads for den danske folkehøjskole, for efterskolen, ja i det hele plads og brug for et oplysningsarbejde på ægte dansk-nordisk grund.

Det kan forudsættes, at et sådant arbejde let vil få de allierede magters anerkendelse, ligesom der ikke er tvivl om, at vi har mændene, der kan og vil gå ind i denne betydningsfulde opgave.

Jeg føler mig ligeledes overbevist om, at dele af vor vågne nationalbevidste ungdom vil søge ned til disse grænseskoler.

Side om side med dette dansk-nordiske oplysningsarbejde må det vel forudsættes, at der fra tysk side også vil blive taget et folkeopdragende arbejde op.

Lad da disse to strømninger virke ikke ved vold eller tvang, men i frihed og under ansvar, så kommer den dag, hvor det vil vise sig, hvilken af de to kulturer, der har den stærkeste bærende livskraft i sig, og så er stunden inde, hvor vi forhåbentlig atter kan gøre brug af den folkelige selvbestemmelsesret.

*Rs. Nielsen*

### **Sprogforeningen.**

De har fortjent et velment håndslag.

Sprogforeningens årsberetning ligger nu på bordet og beretter om, at der i det forløbne år trods store vanskeligheder er udført et støt og solidt hjælpearbejde, der nede i grænselandet.

Sprogforeningen har nu godt 18.000 medlemmer og hen imod 1100 tillidsmænd. Der kan noteres en medlemsfremgang på ca. 250.

Men det, der gør årsskriftet værdifuldt, er en afhandling af sprogforeningens formand betitlet: "Et svar og en redegørelse".

Denne afhandling giver i sin knappe form en ypperlig dokumentation af de årsager, der siden omkring år 1800 på en skæbnesvanger måde har været skelsættende i det danske folks stilling i folkefællesskabet dernede mod syd og den gradvise tilbagetrængning af dansk sprog og kultur fra Sli-Dannevirke op mod den grænselinie, som i kraft af selvbestemmelsesretten lagdes fast i 1920, og som efter udenrigsministerens gentagne udtalelser fremdeles ligger urokkelig fast.

Forfatteren udtaler til slut: "Hvad siger Sydslesvig?" Det er sikkert betimeligt at stille dette spørgsmål. - Men selv om sydslesvigerne på grund af forholdenes natur ikke i samlet flok har haft lejlighed til at frembære et samlet ønske overfor de allierede og moderlandet, så er dog ingen i tvivl om, at mindretallet i Sydslesvig efter de lange tiders hårde

og bitre prøvelser under tysk overhøjhed har et levende ønske om at blive fri for denne utålelige overhøjhed, der har kostet sydslesvigerne så dyrebare ofre også i denne krig. Den skæbne, dette mindretal har haft, er så knugende hård, at den påkalder ikke alene vor medfølelse, men også en enig og fast vilje til i ord og håndslag at støtte, opmuntre og hjælpe dem i arbejdet for frigørelse fra det tyske åg.

Flere nye danske skoler er allerede kommet i gang, andre følger efter, kan vi forlange bedre livstegn efter det tryk og de bedøvende slag, der gang på gang er rettet mod denne vor forpost mod syd.

En vågnende danskhed, en hånd strakt ud mod moderlandet om hjælp og støtte i nationalitetskampen.

Vi giver disse vore folkefæller et velment håndslag på, at vi, hele det danske folk er med i denne kamp, vi forstår og deler deres brændende ønske om fritagelse for tysk overhøjhed.

*Rs. Nielsen.*

## Om Hjemstavnen og Østjysk Hjemstavnsforening

### **Hjemstavnsfølelsen, en kulturfaktor.**

Der synes i år at være en tilslutning af unge til aftenskolerne, som aldrig før. Enkelte skoler kan endog melde om godt et halvt hundrede deltagere i vinterens kursus.

Lige så overvældende tilslutning noteres fra den faglige ungdomsundervisning, dertil kommer det store tal af studiekredse, der samler ungdommen til dygtiggørelse gennem selvstudium af de specielle emner, de enkelte studiekredse omfatter.

Alt dette er udtryk for, at store dele af dansk ungdom er sig sit ansvar bevidst og erkender nødvendigheden af at nytte ungdomstiden vel.

Vi ældre kan kun glædes over denne lærelyst og kappestrid, som dette store fremmøde er udtryk for.

Undervisningsplan er ganske vist forlængst lagt, og arbejdet er i fuld gang, men alligevel vover jeg at minde om, hvor nærliggende det må være i vinterens arbejde at medtage et emne som hjemstavnen.

Hjemegnens folkeliv, dets sæder og skikke sammen med dens natur og dens særegne karakter er en rigdomskilde at øse af, ligesom den giver os en mindeflok med på vejen, der er i stand til at præge det enkelte menneske for livet.

Hjemstavnsfølelsen er vævet stærkt og levende ind i store dele af vor litteratur, ligesom den lever med i vore sange og er dybt rodfæstet i hver enkelt af os.

Hjemstavnsfølelsen er derfor en kulturfaktor, som ikke må og ikke bør undværes i vort folkeoplysnings- og opdragelsesarbejde.

For aftenskolen - ja for ungdomsskolen taget i videste forstand, bør hjemstavnsundervisningen derfor have en naturlig og selvfølgelig plads ved planlægningen af vinterens undervisning.

Denne kan foregå i samtaleform, foredrag, gennem læsestykker, skriftlige opgaver i form af fristil, måske en tegning (byplan) over landsbyen eller den snævreste omegn.

Endnu mere levende vil denne undervisning blive, dersom læreren en enkelt gang kunne samles med eleverne ude i naturen og der fortælle egnens historie i store træk, skildre den geologiske og naturhistoriske udvikling, måske stedfæste historiske begivenheder og derved knytte nutid og fortid til hinanden på en måde, så ungdommen kommer til at føle sig som parthavere eller rettere som arvtagere af de traditioner, der er nedfældet i folke-

livet, og som bør leve videre fra slægt til slægt.

I en stor del af de østjydske skoler findes en fortrinlig ledetråd i dette arbejde i form af Aarhusegnens Hjemstavnsbog.

Denne bog, som er udgivet af Østjydske Hjemstavnsforening, indeholder en mangfoldighed af emner, der hver for sig kaster lys over hjemegnen og dens særegne karakter.

Alene de første afsnit: "Da Isen dækkede Østjylland", "Fra Aarhusegnens Oldtid", "Stenene taler", rummer i sig en rigdom af oplysninger om østjyllands tilblivelse og bebyggelse.

Men ikke mindre interessant og lærerigt er de følgende afhandlinger om "Landsbyen, Bondeliv og Bondekaar i gamle Dage" samt "Landsbyen i nyere Tid". Det samme gælder afsnittene om landsbykirkens og landsbyskolens historie gennem tiderne. De to kongelige slotte i Skanderborg og på Kalø sammen med afsnittet: "Streng Tider" giver et ypperligt tidsbillede af adelsmagtens misbrug og bondestandens fornedrelse i vort land, og hvorigennem vi får en håndfast belæring om, hvor farligt det er for et folks udvikling, når stands- og særinteresser går foran det heles vel.

Ja, således fører Aarhusegnens Hjemstavnsbog os fra den dunkle og tågede fortid, hvor isen lå som et mægtigt panser over vor egn og kvalte alt liv og frem til Østjylland af i dag.

*Rs. Nielsen*

### **"Østjysk Hjemstavn 1942"**

foreligger nu og indeholder ca. en snes forskellige afhandlinger vedrørende Østjylland i fortid og nutid. Bogen er forsynet med 87 billeder foruden 10 kort og planer.

Af indholdet må fremhæves: Amtsrådsmedlemmer og amtsrådsvalg i Aarhus amtskreds fra 1892 til 1942, udarbejdet af personalhistorikeren Kjeld Jensen. Foruden biografier af samtlige amtsrådsmedlemmer i de sidste 50 år gives en redegørelse for amtsrådsvalgene i dette tidsrum, hvoraf flere har været ret bevægende.

Om Constantinsborg er der ikke mindre end 3 afhandlinger. Den unge landbrugshistoriker Poul Rasmussen giver på grundlag af indgående arkivundersøgelser en udførlig fremstilling af gårdens grundlæggelse ved den sydlige bred af Brabrand sø i tiden omkring år 1400, sandsynligvis samtidig med, at hovedgården Kunnerup blev nedlagt. Forfatteren August F. Schmidt fortæller om gårdens ejere i de sidste 500 år, og godsejer Alfred Pontoppidan giver i et tilbageblik en skildring af sit eget liv og sin egen tid.

Med fhv. amtsrådsmedlem R.P. Rasmussens skildring af uldens og hørrens behandling føres vi tilbage til livet på en bondegård i Hads Herred i 1870'erne. Afhandlingen er forsynet med en række smukke tegninger af datidens redskaber.

Børge Christensen fortæller om Hylke sogns ældste historie og omtaler herunder den oprørske herremand Niels Brok.

Geologen, Dr.phil. S.A. Andersen søger at løfte lidt af sløret over en af Østjylland store gåder: undergrundsproblemet ved Laasby, Og giver en interessant redegørelse for de nyeste undersøgelser af Østjylland undergrund.

En anselig, østjydske bondegård på Horsenseggen af den gode, gamle slags med solidt og malerisk bindingsværk, hvis oprindelse går tilbage til 1680, er genstand for indgående understøttelse i tekst og billeder af Søren Knudsen.

Pastor R. Glarman fremdrager nogle optegnelser i præstearkivet om præsterne i Skødstrup og Elsted sogne.

Skoleinspektør Jørg. J. Jørgensen ridser landevejen og landevejsfærdselen i 1890'erne et smukt minde, og fhv. gårdejer R.P. Randsløv fortæller om jagterindringer og plantningsarbejde på Skanderborgegnen, medens Kjeld Jensen fremdrager mindet om en foregangsmand på landbrugets område for 100 år siden, Poul Jensen fra Todbjerg. Endelig fremdrager sparekassedirektør A. Ballisager nogle personlige erindringer om Jens Busk.

Bogen slutter med nogle mindre bidrag af Dr. Olaf Carlsen om slavekrigen, M. Sørensen om amdam (*kartofelmel*), Søren Leth om det gamle Harlev og Niels Asbæk en beretning: "saa' en omtrent da" i østjydsk folkesprog.

Som det vil ses, er Østjydsk Hjemstavnsforenings årbog også i år meget afvekslende af indhold, og de forskellige emner, der behandles, uddyber kendskabet til østjyllands natur og historie, folkeliv og folkeminder. Foreningen ønsker gerne, at så mange som muligt støtter den i dens arbejde, og indmeldelse kan ske ved henvendelse til foreningens sekretariat (redaktør N.P. Østergaard, Brabrand, tlf. 151). Kontingentet er 3,25 kr. årlig, for hvilket man gratis modtager den smukke og indholdsrige årbog.

Man vil af det udvalg, her er nævnt blandt årbogens i alt 26 større og mindre bidrag, skønne, at redaktionen stadig hævder den i de foregående årsskrifter afstukne linje: at lade indholdet af afhandlingerne have en berøring med den tid, der ligger så nogenlunde indenfor begrebet "Mands Minde".

Derved opnås for det første, at meget stof, som helt eller delvis støtter sig til de ældre og ældste nulevende slægters erindring, reddes fra forglemmelse, og dernæst vil så godt som intet være fremmed for den yngre generation. Altså skaber denne årbog en kontinuitet i hjemstavnsfølelsen og -interessen, som det ellers kan være svært nok at fremkalde og vedligeholde i en helt moderne indstillet tidsalder.

Imidlertid viser kendsgerningen, at "Østjydsk Hjemstavnsforening" har fået befolkningen med sig på det program, årbøgerne har bygget på, thi ved udsendelsen af den 3. årgang var medlemstallet nået op på ca. 1100, d.v.s. en stigning på ca. 200 i løbet af et år. Det er ikke ethvert amtshistorisk samfund, som kan præstere noget blot nogenlunde tilsvarende.

### **Stor tilslutning til Østjydsk Hjemstavnsforening.**

Østjydsk Hjemstavnsforening holdt i går en velbesøgt generalforsamling i Skanderborg.

Formanden, fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, mindedes i sin beretning den gamle folkemindesamler R.P. Randsløv, Sædding, og gdr. Anders Bomholdt, Egaa, der begge havde været værdifulde støtter for foreningen. Randsløv havde på sin vis fået udført mere end de fleste. Det var tilstrækkeligt at mindes, at denne jævne bondemand alene havde samlet ca. 23.000 jydsk dialektord, og han havde været en af årbogens flittigste medarbejdere. Foreningens medlemstal var sidste år steget fra 300 til 1500, og siden årbogens udgivelse for ca. 14 dage siden var der kommet yderligere 100 til. Vort mål er at nå 2000 medlemmer i jubilæumsåret næste år.

Formanden takkede alle, som ydede foreningen økonomisk støtte.

Kassereren, gdr. Viggo Leth, Blegind, oplæste regnskabet, der balancerede med 7474 kr. Økonomien er nu i orden.

Til bestyrelsen i stedet for afdøde gdr. Anders Bomholdt, Egaa, valgtes gdr. Johs. Grosen, Skæring.

Efter generalforsamlingen vistes en række smukke farvelsbilleder fra Østjylland.

### **Østjydsk egnsarkiv på trapperne.**

Østjydsk Hjemstavnsforening holdt i lørdags generalforsamling i Aarhus, og der oplystes bl.a., at man har måttet lukke for tilgangen af medlemmer, fordi der ikke er papir nok til årbogen. Formanden Rs. Nielsen, Lillering, gik ind for oprettelsen af et egnsarkiv, hvor alt historisk materiale kan samles. Det er hensigten, at hver lille by skal have hver sin del af arkivet, som vil være en støtte for skolernes historieundervisning. I første omgang skal materialet dog samles i Aarhus.

### **Østjydske Hjemstavnsforening.**

blev stiftet i 1936 med det overordnede formål

"at fremme forståelsen af hjemstavnskultur og værne om egnens hjemstavnsværdier".

Rasmus Nielsen, som var medstifter af foreningen, har skrevet følgende artikler i Østjydske Hjemstavn:

*Indtryk fra et vinterophold på Testrup højskole i 1880'erne. 1937 s. 56-62.*

*Peder Lausen. En østjysk eventyrfortæller. 1938 s. 60-65.*

*Danneqvinden Kirsten Nielsdatter i Lillering. 1945 s. 151-153.*

*Strejftog i Harlev og Framlev sogne. 1948 s. 138-147.*

*Palle Hansen og hans kamp for bevarelsen af Borum Eshøj. 1949 s. 84-88.*

*Guldringene fra Tåstrup. 1946 s. 174-175.*

*Herredskirken i Framlev. 1950 s. 101-107.*

*Efterladte optegnelser. 1968 s. 52-88.*

-O-O-O-O-O-O-O-O-

### **Foredrag og artikler, diverse emner i vilkårlig rækkefølge**

#### **Lillering-egnen fuld af fortidsminder.**

*Muligvis spor af den allerældste bebyggelse.*

Få steder støder man så ofte på minder om vore forfædres liv og levned som i Lillering, den hyggelige lille landsby i naturskønne omgivelser ca. 15 km. vest for Aarhus. Når der pløjes, harves eller graves i jorden, finder man overalt urnerester.

Der synes i fordums dage at have været en rig bebyggelse på disse kanter, og navnet Lillering kan da også føres langt tilbage. Allerede i 1263 nævnes Lillering nordre hestehaffue, en skov, som nu er forsvundet. Der har også været adskillige kæmpehøje på egnen, men som det er gået så mange andre steder, hvor jorden er god, er de sløjfet, før nationalmuseets fredninger sikrede dem. I skoven finder man endnu rester af dem.

Minder fra den romerske jernalder.

Ved generalforsamlingen nylig i Historisk Samfund for Aarhus Stift henlede landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, opmærksomheden på egnen ved at møde med nogle potteskår fra en udgravning til en nybygning på hans jord. Resterne stammede tydeligvis fra en stor urne, og bibliotekar Haugsted, Aarhus, erklærede, at skårene var fra den romerske jernalder, ca. 500 år efter Kristus. Ved udgravningen er der fundet masser af potteskår, og man kan ligefrem se lagene, de har ligget i, i udgravningens skråninger.

Men også andre interessante fund er der gjort i Lillering. Rasmus Nielsen, som er formand for Østjydske Hjemstavnsforening, har interesseret sig meget for, hvad der er gravet frem af jorden, og for egnens historie, og han har i sin samling både øksehoveder, fint udmejslede hammerhoveder, pilespidser og en smukt ornamentet krukke - ting, som han har fundet på sine marker, eller som naboerne er kommet med.

Egnen tidligt beboet.

- Nord for Lillering har der, fortæller R. Nielsen i en samtale om de mange fund, der er gjort på egnen, antagelig i fordums dage været en mægtig sø, som har stået i forbindelse med Brabrand sø, Aarhusdalen og Taastrup sø. Der har gået en rivende strøm vest på til Silkeborgsøerne, men en smal landdryg har skudt sig ud - og deraf navnene Lillering og Storning. En



landryg kaldtes en rind, og det er senere blevet til ring. Efter fundene kan man gå ud fra, at der på et meget tidligt tidspunkt har levet mennesker på egnen, som dengang var dækket af store skove.

Cedertræer før istiden.

Mens vi taler om skovene, kan jeg nævne, at vi også har fået beviser for, at der meget langt tilbage har vokset cedertræer her på egnen. Da vi for nogle år siden anlagde vort vandværk og borede efter vand ved skoven, stødte boret i en dybde af ca. 50 meter på en mose. Der kom træstykker op ved boringen, og det vistes sig, at det var cedertræ. Der har altså før istiden været så varmt, at cedertræerne kunne vokse her.

Da vi ved en anden lejlighed var ved at grave i skoven, fandt vi lige ved mosen rester af en gammel stenbelagt vej. Sandsynligvis har der her været et landingssted, og man har sejlet her-til fra Aarhusbugten. Ja, jeg er ikke videnskabsmand, og det jeg fortæller, er nu de teorier, jeg har dannet mig i de 45 år, jeg har boet på egnen.

Teorier om urnernes anvendelse.

- På det højeste punkt af mine marker har jeg fundet en cirkelrund stensætning, som dannede en grydeformet fordybning, pænt sat op med håndsten og fyldt med aske. Der er næppe tvivl om, at det er resterne af en ovn til at brænde urnerne i - til ligbrænding har den været for lille. Desværre er de fleste urner meget ødelagte. En enkelt har jeg fundet ret velbevaret, højere end vi almindeligvis finder urnerestene, og anbragt under en flad sten. Den er smukt ornamenteret. Jeg vil tro, at nogle af urnerne har været benyttet til at opbevare asken af døde - Denne var fyldt med aske - og måske har de større urner, som der nu er fundet rester af ved udgravningen, været brugt til føde, som de døde fik med, muligvis blot til opbevaring af fødevarer i almindelighed - eller måske til ofre til guderne. På den tid, urnerne er fra, gav man ikke de døde gravgods med, og der er ikke gjort fund af smykker ved Lillering, men i Taastrup fandt man for godt en halv snes år siden to guldringe.

Fortidens stærke sprog.

Jeg vil tro, at en nærmere undersøgelse af de fund, der er gjort i Lillering, vil kunne kaste lys over længst svundne tiders levevis. Ravensbjergbakken på gårdejer Arne Sørensens mark, f.eks. er af betydelig interesse. Her findes urnerestene i særlig stor udstrækning, blot man tager et par spadestik, støder man på dem. herfra .....? 1946

## **Da Bonden tog sognets tøjler i egen hånd.**

**1941**

Ved en 100årig mærkepæl.

Anordningen af 13. august 1841 og sogneforstanderskabets indførelse er indledning til en rig udvikling, fordi den jævne mand herigennem forlenedes med medansvar for sognets indre anliggender.

Men for ret at forstå anordningens store betydning bør det erindres, at der kun var hengået få årtier siden bonden "løstes af sine lænker," fik adgang til at råde for og styre sine egne sager. Heller ikke må det glemmes, at begyndelsen af århundredet havde været en arm og svær tid at komme igennem.

Vanskelighederne forstærkedes yderligere ved det fuldstændige sammenbrud af landets økonomi 1813, hvis virkninger rakte langt frem i tiden.

Den almindelige folkeoplysning havde vel fået sit gennembrud ved skolereformen af 1814.

Men selv om skoleloven var et mesterværk, der med sine fint udtænkte paragraffer åbnede for rige muligheder for den danske bonde, så er det givet, at der måtte hengå lange tider, inden

dette oplysningsarbejde satte mærkbare spor.

For det store, brede lag af landbefolkningen var det nemlig meget småt med boglig syssel og viden, ligesom der selvsagt var lidet eller intet kendskab til det off. liv, der for øvrigt var stivnet i enevældens og Kancelliets snævert afgrænsede former.

Omkring i landsognene fandtes vel enkeltmænd, som i boglig viden og dygtighed ragede op over deres samtid, men det var kun de få lysende eksempler.

På baggrund af alt dette får den omtalte anordning vidtrækkende følger.

Nu kaldes bonden, husmanden, håndværkeren o.a. til ud af egen midte at vælge de bedste i sognene til at lede og styre de fællesanliggende, som var henlagt til hvert enkelt sogn.

Famlende og usikre måtte sogneforstanderskabets mænd arbejde sig frem gennem det nye og nyprøvede de her stilledes overfor. Det er uomtvisteligt, at de voksede med opgaverne. Beviserne har vi i de omtrent 100 år gamle protokoller, hvori sogneforstanderskabets mænd nedskrev deres forhandlinger og beslutninger, der omhandlede skole-, fattig-, vejevæsen og lign. Møderne holdtes i skolestuerne eller skiftevis hos forstanderskabets medlemmer. Flotte administrationsbygninger, ditto kontorer, kæmnere, skatteopkrævere m.m. var ukendt i de tider.

Men apropos - de gamle protokoller! hvorledes er det gået med dem?

Jubilæumsåret 1941 må gøre det klart for alle, som har en smule sans for i det længst mulige at bevare mindet om fædres liv og virke, at nu må vi i gang med at redde, hvad reddes kan af de gamle papirer, de er jo dog trods alt et værdifuldt udsnit af landbostandens udviklingshistorie.

Enkelte steder er arbejdet afsluttet med et velordnet sognearkiv, hvor de gamle protokoller er kommet til ære og værdighed, men endnu er der altfor mange sogne, hvor denne opgave venter på en snarlig løsning.

Brand og ligegyldighed har her og der gjort kål på dokumenterne, men det vil sikkert være muligt adskillige steder at finde gamle, støvede folianter frem i dagslyset og derved redde dem fra ødelæggelse.

Det er ikke en sag, der kræver de store udgiftsbeløb, men derimod er der brug for god vilje og nænsomme hænder.

Parolen må da være, at vi i samtlige sogne, hvor sagen endnu ikke er ordnet, tager fat allerede nu, således at vi, inden 1941 går på hæld, har sognearkiverne i orden.

I håb om et godt resultat appelleres derfor til samtlige sogneråd og andre om at tage opgaven op og bringe den til afslutning med - hvert sogn sit sognearkiv.

*Rs. Nielsen*

## **Rasmus Nielsens foredrag i Framlev.**

### **1942**

Til Rs. Nielsens foredrag i Framlev lørdag aften, hvor sognerådet samt de tidligere sognerådsformænd, Hans Jørgensen, Frøkjærsgaard, N.P. Lundgaard, Hørslevbole, og Rs. Porse, Harlev, var indbudt, var der trods dårligt vejr mødt ca. 80 mennesker.

Efter at gdr. Rs. Sørensen havde budt velkommen, talte Rs. Nielsen om sognestyrets udvikling og begyndte i 1803, da der kun fandtes bystævnet. I årene før 1841 oprettedes fattig- og skolekommissioner, hvilke bestod af præsten og herredsfogeden samt den største jorddrot. I 1841 kom sogneforstanderskabet. Det var første gang, der viste sig tillid til den jævne mand. Der blev valgt 3 mand, der skulle varetage arbejdet ved valget, disse var P. Sørensen, Snaastrup, Knudsen, Taastrupgaard, og Schmidt, Tarskov Mølle. Den 15. november 1841 blev der afholdt valg i Framlev skole. Der var 73 vælgere, hvoraf de 66 var mødt. Valget var fuldstændig planløst, idet der blev stemt på ikke mindre end 32 forskellige mænd, men Knudsen, Taastrup, og P. Sørensen, Snaastrup, blev dog valgt, den første blev tillige formand. Præsten og

godsejeren på Lyngbygaard var selvskrevne som medlemmer, men sidstnævnte trak sig ret hurtigt tilbage.

Det første, sogneforstanderskabet ordnede, var skolepørgsmålet, idet der bestemtes, at sognets 3 skoler skulle drives hver for sig med hver sin skolepatron. Også fattigvæsenet og skatteindbringningen blev ordnet. I 1841 blev der opkrævet godt 32 rdl. i skat, men da udgifterne kun var 15 rdl. 3 mk. 7 sk., kunne det altså slå til i 2 år. Som eks. på hvor små skatterne var, kan nævnes, at læreren i Framlev betalte 3 sk i 1841 og ingenting i 42. Det blev købmændene forbudt at sælge kaffe, sukker og spiritus til folk, der fik hjælp, ligesom det blev forbudt at skyde nytår ind og brænde brændevin.

Man har i Framlev været ret godt med på oplysningens område, thi i 1841 blev der af kapellaren ved Framlev kirke, Fabricius, startet den første læseforening i kommunen.

I krigen 1848-50 måtte kommunen levere fødevarer til den fjendtlige hær, hvilket dog i 1850 blev godtgjort således, at Framlev fik ca. 3000 rdl. og Harlev 2600 rdl. I krigen 1864 blev der udkrevet 125 dyner, puder og lagener. I 1862 blev der indgivet ansøgning til forstanderskabet af en tilrejsende, om tilladelse til at bruge skolerne til gudelige forsamlinger, hvilket blev afslået efter at man havde forhørt sig om folks mening. Noget, der gav meget arbejde, var vejevæsenet, der var i meget dårlig tilstand! Alt arbejdet var pligtarbejde, idet gårdmændene skulle køre og husmændene gøre det øvrige arbejde. I 1868 blev Aarhus - Silkeborg landevej indviet af Frederik den Syvende, der holdt indvielsestalen på strækningen mellem Framlev korsvej og Lillering.

I 1867 gik sogneforstanderskabet over til sognerådet, og som sådant påtog det sig straks at ordne fattigvæsenet, der gav anledning til mange triste, men dog pudsige tildragelser.

Der blev nedlagt 6 fattighuse i kommunen og oprettet et stort i Harlev. Fra 1841 til 1942 har der været i alt 25 sognerådsformænd, af hvilke den nuværende, Anders Nielsen, er den første, der er husmand. Der har kun været een kvinde i sognerådet, det var i årene 1912-16.

### **Et sparekassejubilæum. (1945?)**

Efter opfordring udpluk af et foredrag holdt ved Harlev-Framlev Spare og Laanekasses 75 års jubilæum.

I al stilfærdighed har Harlev-Framlev Sognes Spare- og Laanekasse fejret sit 75 års jubilæum. Sparekassen begyndte i sommeren 1870 under højst beskedne former sin ind- og udlånsvirksomhed.

Mændene, som tog initiativet og førte den ud i livet, er forlængst under mulde, men arbejdet føres videre i samme gode og solide spor, som blev stukket ud for trekvart århundrede siden. Sognesparekassen havde den dobbelthensigt at opmuntre til opsparing og i en trang tid at kunne række en hjælpende hånd til dem, som var kommet i betryk.

Begge opgaver er løst på en smuk og værdig måde, og ved jubilæumssammenkomsten i tirsdags blev udtalt adskillige ønsker om, at virksomheden må få held til at fortsætte ad samme bane.

Ved den stiftende generalforsamling 9. juni 1870 tegnede 47 garanter sig og indbetalte hver 5 rdlr. som indskud. I løbet af 1870 kom 26 sparere med en samlet indskudskapital på 914 rdlr. Med disse to beløb på i alt 1149 rdlr. begynder så udlånsvirksomheden.

Alle udlån var små, fra 5 rdlr. og opefter, men kun rent undtagelsesvis figurerer lån på 100 rdlr. eller derover. Ligeledes var udlånsfristen ganske kort, et par uger og opefter. Først i 1871 vover man sig til udlån på ½ år.

På den måde kunne kassens små midler agere "Tordenskjolds soldater".

Renten til sparerne androg det første år 9 rdlr. 13 skilling.

I regnskabsåret 1871 er der en underbalance på 71 skilling, men så har man også skænket 10 rdlr. til de fattiges kasse samt købt et jernpengeskab til 55 rdlr.

Fremad går det imidlertid, næste år er man nemlig nået så vidt, at man anskaffer en lampe, hidtil havde belysningen været besørget af tællelys, hvoraf ½ pund kostede 22 skilling.

Ved regnskabsårets slutning udbetales 74 rdlr. til filantropiske formål. Således gik der 7 rdlr. til 4 husmænd som sparekassens største indskydere. Tilsvarende præmie på 9 rdlr. til unge sparere. I præmie til unge karle og piger udbetales 11 rdlr. for lang og tro tjeneste, til gamle, syge og fattige 32 rdlr.

Det må i denne forbindelse erindres, at udover 15 rdlr. til regnskabsfører, skolelærer Kyster, Framlev, var alt arbejde med ledelse og administration af Spare- og Laanekassen ulønnet, ligesom der intet udbytte beregnedes til garantterne.

Sparernes antal øges år for år. 1880 var der således 147, medens der nu pr. 1. december 1945 er 345 med et samlet indskud på 261.880 kr.

Den nuværende bestyrelse består af Th. Thomsen, J. Kr. Jensen, Karl Jensen, A. L. Andersen, M. Andersen og Rs. K. Rasmussen. Sidstnævnte er formand for tilsynsrådet.

De skiftende formænd i det forløbne trekvarte århundrede er Søren Jensen, Framlev, fra 1870 til 1895, H. Jørgensen "Frøkjærgaard", fra 1895-97, Niels Sørensen, "Rødlund", til 1909, sognefoged Jens Foghsgaard, Framlev, til 1924, Chr. Christensen, Harlevgaard, ved hvis død i 1931 den nuv. formand Ths. Thomsen, trådte til, og som traditionen tro har ledet Harlev-Framlev Sognes Spare- og Laanekasse på en fortrinlig måde.

*Rs. Nielsen.*

## **Da kirketårnet i Harlev styrtede ned under gudstjenesten.**

**1940**

"Tårne fuldmange sank i grus, klokker end kime og kalde".

For fire snese år siden skete det usædvanlige i Harlev, at kirkens tårn - 15 alen højere end det nuværende - midt under gudstjenesten styrtede ned.

Som et under kom ingen af kirkegængerne noget til, skønt de nedstyrtende murmasser under voldsomt brag væltede ned i kirkerum og våbenhus. Derved spærredes for døren, således at muligheden for at slippe ud denne vej var udelukket.

Efter overleveringen fik man forbindelse med omverdenen derved, at skolelæreren fra prædikestolen kravlede ud gennem et vindue.

At denne begivenhed satte sindene i den lille landsby i stærk bevægelse er uden al tvivl, og i lang tid derefter blev begivenheden udgangspunkt for Harlevboernes tidsregning.

Når ingen mennesker kom til skade ved nedstyrtningen, er forklaringen, at pastor Winsløv samlede konfirmanderne og disses forældre til altergang onsdag efter konfirmationen, og det var netop under denne altergang om efteråret 1861, hvor alle altergængerne var samlede omkring alterbordet i modsat ende af kirken, at tårnet styrtede ned.

For øvrigt havde man været opmærksom på, at tårnets østre side havde slået revne, og kirkens ejer kaptajn Bay, Ludvigsholm, havde truffet aftale med en arkitekt om udbedring af skaden, men en voldsom storm natten mellem tirsdag og onsdag lagde det mægtige tårn i grus, inden restaureringen var foretaget.

Det påhvilede kirkeejeren atter at genrejse tårnet, og ret hurtigt efter har han akkorderet med en murer Gross om genopbygningen.

I kraft af gældende lov kan han forlange hartkornsejerne anvist til pligtkørsel - spanddage - og husmændene med mindre end 1 td. hartkorn til gangdagsarbejde.

I den anledning afsender sogneforstanderskabets formand, gdr. P. Brændstrup, Skibby, en fore-

spørgsel til stiftamtet om, hvorledes man skulle forholde sig med fordelingen af kørsel, håndlangerarbejde og tilsigelse af samme.

Gennem herredsfoged Lillienkjold foreligger 13. marts 1862 en meget udførlig redegørelse fra stiftamtet om, hvorledes sogneforstanderskabet skal gribe sagen an.

Det besluttedes derefter, at håndlangerarbejdet skal udføres ved lejede folk, medens kørslen skal præsteres af hartkornejere over 1 td. hartkorn.

En kørepligtig må dog ikke ansættes til mere end 5 kørsler i løbet af et år. Disse 5 kørsler må ikke overstige 12 mil tur-retur, ligesom en enkelt rejse ikke må overstige 6 mil hen og hjem.

Tilsigelse må ikke finde sted i sæde-, høst-, og høbjergningstiden. Sogneforstanderskabet har at udfærdige kørelister og påse, at disse overholdes, medens kirkeejeren tilsiger de kørepligtige.

Stiftamtet anser det ikke for nødvendigt at udnævne en kirkeværge, da forpagter Saabye, Ludvigsholm, repræsenterer kirkeejeren, som bor i Aarhus.

I et møde den 30. april 1862 vedtager sogneforstanderskabet, at udgifterne til håndlangerarbejdet skal lignedes med 3 mark pr. td. hartkorn samt et beløb på formue og lejlighed, der svarer til halvdelen af, hvad der ydes til fattigvæsenet.

Kirkeejeren gav fra sin side løfte om at antage håndlangere og holde dem med kost mod af sogneforstanderskabet at få udbetalt 4 mark pr. mand om dagen.

Forsåvidt var alt i god gænge, men så melder besværlighederne sig, og de bliver efterhånden mange og ret slemme.

I en skrivelse af 23. maj 1862 slår stiftamtmand Dahl fast, at dækning af udgiften til håndlangerarbejdet gælder hele pastoratet, d.v.s. også Framlev sogn.

Pr. omgående nægter de fleste af dette sogns hartkornsejere at anerkende dette, skønt, som formanden siger, han har ladet stiftsamtets resolution oplæse ved Framlev kirke, ligesom budet, der skulle opkræve pengene, har givet hver enkelt fuldstændig underretning.

Arbejdet skulle imidlertid gå sin gang, derfor må 2 sogneforstandere sammen med formanden over hals og hoved ind til stiftamtmanden for at få klarhed over, om de straks skal gå til udpantning hos de genstridige i Framlev sogn eller se tiden an og så optage et midlertidigt lån i Aarhus sparekasse på 200 rigsdaler. Dette sidste sker, men protestanterne i Framlev går et skridt videre, idet de den 4. juni afsender en formuleret klage til indenrigsministeriet.

I et nyt møde 18. juni forhandles indgående om håndlangerspørgsmålet, som forstanderskabet finder bliver skammelig misbrugt, idet hver murer skal have 6 håndlangere til at passe sig op.

Resultatet bliver, at P. Brændstrup, Søren Jensen, Framlev, og Søren Jensen, Labing Mølle, udrustes med fuldmagt til næstfølgende løverdag at tage til Aarhus for at forhandle med hr. Bay om denne kildne sag.

Enten kunne han få et vist antal håndlangere pr. dag eller 3 pr. murer.

Gik han ikke ind på dette, skulle den indgåede akkord opsiges.

Omtrent samtidig med dette indkommer en højofficiel klage fra forpagter Saabye over vejen fra Harlev til Ludvigsholm, hvor affaldet fra det nedstyrtede tårn var påkørt. En tilsvarende klage følger umiddelbart efter fra landinspektør Møller fra Constantinsborg.

Men trængslerne er ikke dermed endt. 15. juli foreligger en klage fra kørepligtige hartkornsejere i Harlev, ligesom håndlangerspørgsmålet fremdeles volder knuder.

Resultatet bliver derfor, at den med muremester Gross indgåede akkord opsiges til ophør til 12. september. Dersom kirkeejeren ikke efter forhandling vil indgå på en lavere dagløn end 4 mark til hver håndlanger, kan sogneforstanderskabet dog tænke sig at fortsætte september ud, men lånet på de 200 rigsdaler må atter fornyes.

I juni måned har så godt som samtlige beboere overfor provst Kieler i Trige fremsat krav om

afløsning af ægt og pligtarbejde ved Framlev kirke. Sporene fra Harlev skræmmer. Under 24 august 1862 tilstiller 10 mænd fra Framlev forstanderskabet en besværing over den foretagne udpantning, ligesom det i klagen fremhæves, at ingen af dem nogensinde har modtaget tilsigelse til håndlangerarbejde in natura ved Harlev kirke. Var dette sket, ville de ufortøvet have udført dette. Der protesteres også kraftigt imod, at arbejdet udføres af lejede folk på deres bekostning. Udpantningen forlanges ophævet og tilintetgjort, og dersom stiftamtet ikke vil være dem følgtagtig i dette, reserverer de sig at gå rettens vej for at få anken respekteret. Men dermed er trængslerne ikke forbi, idet der i et møde den 29. september blev forelagt en indkaldelse til samtlige sogneforstandere fra 43 beboere i Framlev om at give møde den 4. oktbr. til forligsprøve om kirkesagen i Harlev. I samme møde forelå en skrivelse fra herredsfoged Lillienkjold, hvori han udbeder sig en erklæring om kørselsordningen ved Harlev kirke. Umiddelbart efter gør proprietær Bay sogneforstanderskabet ansvarlig for følgerne, dersom arbejdet ved kirken må standse, fordi der mangler håndlangere. Atter rejser 3 mand af forstanderskabet ind til stiftamtmanden for at drøfte sagen med ham og om muligt udvirke fri proces, samt træffe aftale med en sagfører om at føre sagen for retten. Det bestemtes ved et møde i november at ligne håndlangerudgifterne på beboerne i Harlev som hidtil, men samtidig indkalde disse til et møde for at høre, om de fremdeles ønsker håndlangerarbejdet udført ved lejede folk eller in natura. Samtidig kom imidlertid jobsposten fra Skibby om, at 3 mænd har nægtet at betale deres andel til håndlangerarbejdet, men i stedet lader sig pante, hvorfor formanden skal henvende sig til herredsfogden for at få afholdt auktion over det udpantede gods. Efter at forstanderskabet gennem stiftamtet er bevilget fri proces, kommer man under vejr med, at murermester Gross har benyttet håndlangere i novb. måned. Passer dette, mener sogneforstanderskabet sig fritaget for at betale, da akkorden er ophævet. I begyndelsen af 1863 skriver kirkeejeren til stiftamtet og begærer at få udnævnt en kirkeværg for Harlev kirke. Hr. Bay ønsker enten sognefoged Knudsen, Taastrup, eller den ny ejer af Ludvigsholm, Kapt. Simesen. Førstnævnte udnævnes kort efter. I maj 1863 møder murermester Gross med en regning på 146 rigsdaler for håndlangerarbejde i de 4 vintermåneder. Med henvisning til akkordens bortfald nægter forstanderskabet at betale, men indvarsler beboerne i Harlev til møde i skolen, hvor det bestemtes, at Gross skulle udbetales 140 rigsdaler. Dette beløb skulle foreløbig lignedes på hartkornsejerne i Harlev sogn, indtil retssagen mellem forstanderskabet og beboerne i Framlev var afsluttet. Mærkeligt nok indeholder de gamle dokumenter ingen oplysning om forløbet af denne retstrætte. Men sidst på året 1866 forlanger gårdmand Søren Knudsen, Hørslevbole, at få en udskrift af sogneforstanderskabets protokol for 30 april 1862 til brug ved kirkesagens behandling for højesteret. Dette nægtes. Højesteret må imidlertid have fældet dom i sagen i foråret 1867, idet forstanderskabet i april fremlægger en liste i Framlev skole over de beløb, som hver enkelt hartkornsejer skal udrede til udligning af restancerne for håndlangerarbejdet ved Harlev kirke i 1862-63. Sandsynligvis har Framlevboerne måttet sande det gamle ord: "Et magert forlig er bedre end en fed proces".

*Rs. Nielsen*

## Afskedsfest.

1935

*Ved afskedsfesten for pastor H.P. Christensen i Framlev holdt landstingsmand Rasmus Nielsen følgende tale:*

De, der for et par aftener siden havde lejlighed til at høre radioen, vil antagelig give mig ret i, at det, vi da hørte, var noget af det smukkeste, radioen har givet os.

Vi hørte de pragtfulde klokkespil fra nogle af vore herlige kirkebygninger, således fra Aarhus, Roskilde, Frederiksborg, Ribe og Lund.

Udsendelsen var en hyldest og lykønskning til den 80-årige tårnurfabrikant Bertram Larsen, som har skabt de ure og afstemt de dybe, stærke og højtidsfulde toner, der dag efter dag fylder egnen, hvorover de lyder med storhed og gribende højtid. Vi bøjer os i ærbødighed for den mands livsværk, vi ved, at disse toner vil klinge for slægt efter slægt og derved forene fortid, nutid og fremtid.

Og når jeg i dag benytter dette som udgangspunkt for det, jeg har at sige på den menigheds vegne, som hører Framlev kirke til, så er det, fordi pastor Christensens næsten 40-årige livsværk her mellem os også giver udtryk for det samme, at han over nutiden forener et stykke fortid med den gådefulde fremtid, vi alle sammen spejder frem imod.

Jeg skal vogte mig for at sige, som det lød om Bertram Larsen, at de toner, han skabte, skal og vil lyde århundreder frem i tiden. Men jeg tror, vi alle nu ved afskeden med pastor Christensen er opfyldte af den samme tanke, at vor gamle præst har fået lykke til gennem sin forkyndelse og hele sit virke at udføre en gerning, der vil bære et godt stykke frem i tiden og gang på gang kalde mindet frem om hans færd imellem os frem, og for dette siger vi dig pastor Christensen en inderlig tak.

Meget er forandret i de 39 år.

I kirkebøgerne er prentet navne på de mange småbørn, som fødtes og bares frem til dåben her henne i den gamle kirke.

Pastor Christensen tog imod dem, nævnede deres navne for første gang, fulgte dem gennem skolen, konfirmationen og åbnede døren for dem ind til de voksnes lag gennem ungdomsforeningens gode og trofaste arbejde.

Forældres ønsker og håb forenede sig med præstens. Og selv om det til tider kan synes at være småt nok med høstens resultat selv efter en god udsæd, så er jeg dog ikke i tvivl om, at der var velsignelse over det arbejde.

Jeg har altid syntes, der var en egen højtid over konfirmationerne, som vi nu gennem de mange år har overværet dem i Framlev kirke, netop fordi de var så enkle og ligetil, og fordi de bares af en stærk appel til hjemmenes og forældrenes ansvar, og at vore børn og unge havde præstens varmeste ønsker med sig på vejen frem.

Vi, der har haft den lykke at arbejde i børneskolen, har lært pastor Christensen at kende som en yderst frisindet og forstående tilsynsførende. Her var han som hjemme med dyb forståelse af lærerens gerning og en aldrig svigtende evne til at komme på talefod med børnene. Eksamensdagene blev som rene festdage, og jeg har her personligt meget at takke pastor Christensen for.

Ligeledes må jeg have lov til at minde om vor ungdomsskole ved Harlev St., også her trak pastor Christensen sin store part af læsset og førte arbejdet videre sammen med andre, da jeg flyttede mine teltpæle.

Hvor fristende det end kunne være for mig at forsøge på om muligt at omtale de mange områder, hvori pastor Christensens rige arbejdskraft er taget i brug, så må dette opgives, alene af den grund, at det vil tage for meget af aftenens kostbare tid, og desuden formoder jeg, at her

sidder mange, som har et ord at sige i aften.

I al almindelighed kan det vistnok siges, at præsten hylder det gamle ord: hellere slides op end ruste op, i alt fald har hans arbejdskraft og vilje syntes at være uudtømmelig. Han har været den drivende kraft med råd og dåd i snart sagt alt, hvad der i disse mange år har rørt sig indenfor sognegrænserne.

Lad mig nævne hans betydelige indsats for sygekassen, for sygeplejen, plejehjemssagen og ikke at forglemme det endeløse slid med hjælpekasseinstitutionen, dertil foredragsvirksomheden i forsamlingshusene og meget andet.

I grunden må det undre, at pastor Christensen har fået tid og har lagt kræfter til alt dette, god vilje til at tage fat har det aldrig skortet på.

Men netop derfor er det så meget sværere at blive fortrolig med den kendsgerning, at nu er det slut, og en anden træder ind for at tage den plads, som, det føler vi, ikke bliver let at udfylde. Da jeg ved, der fra anden side bliver mindet om den indsats, der er øvet for at højne de ydre og indre forhold ved Framlev kirke, skal jeg gå let derover. Ved initiativ og fremsyn er den nu ikke alene vor store gamle herredskirke, den fremtræder nu som een af egnens smukkeste kirker. Jeg behøver kun at nævne enkelte ting, og vi ser den prægtige forandring fra før til nu: varmeapparat i stedet for den osende kakkelovn, orgel, lysekroner, elektrisk lys, løbere på gulvet, smukt malet træværk og som toppen på det hele, den vidunderlig smukke altertavle. Også kirkegården må sikkert så ....?

Det er godt budskab at bringe.

Vi takker dig, pastor Christensen, for alle gode råd og al god vejledning, for din vilje til at hjælpe i alle livets forhold.

Vi har det håb, at du og dine børn må tage med jer gode minder....?

### **En præsts minder.**

Fest i Framlev for pastor H.P. Christensen.

Søndag aften samledes ca. 250 mennesker i Framlev forsamlingshus for på en stilfærdig måde at hylde fhv. sognepræst H.P. Christensen, der den 23 juli fyldte 80 år. - Om formiddagen havde pastor Christensen prædiken i Harlev kirke, der var fyldt og hvor han holdt en stor altergang. Festen begyndte med "Den danske sang". derefter bød fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, velkommen til pastor Christensen og hans familie og takkede, fordi han ville komme i kirken og til festen. Rs. Nielsen læste derefter et telegram fra pastor Ejaas, Harlev, der ikke kunne være tilstede ved festen.

Pastor Christensen talte om gamle minder. Han fortalte om sin slægt og begyndte med 1799, da en ung kone sad ved landsbyen Hovvig på Holmsland Klit og ventede på sin mand, der var på havet med to drenge, da der kom bud om, at båden var kæntræt og alle druknede. Lidt senere kom de med mandens lig, som de bar ind i stuen og lagde på slagbænken. Konen bad mændene gå, for at hun kunne være ene med sin mand, sin lille pige og sin Gud - Det var præstens oldemor.

Når pastor Christensen var blevet præst, mener han, det skyldes tre stærke og fromme kvinder, nemlig hans mor, mormor og oldemor.

Hans oldefar på fædrene side var gårdmand og fisker syd for Hovvig. Denne by er tildels gået i havet nu, da Vesterhavet har taget et stykke af landet. En nat ca. 1790 vågnede præstens oldemor og udbrød: Hans, øllet render ud! Hans kom ud af sengen: her er missel mere øl, end du har brygget, sagde han. Det var havet, der var brudt ind og kom i vild strøm ind i stuehuset. Han gik heldigvis ud af bagdøren. Hvis han var gået ud af hoveddøren, var han styrtet i en favnedyb strøm og havde rimeligvis sat livet til.

1879 blev pastor Christensen konfirmeret, men da han havde været til alters, fik han skrupler.



Han kom til at spekulere på, hvis man ikke tror, æder man sig til dom, og det grublede han over hele sommeren. Han blev tavs og indesluttet, og spurgte de ham om, hvad der var i vejen, sagde han kun: Det er min samvittighed.

Men så kom en bondekarl, der havde været på Askov, dertil, han begyndte at holde aftenskole i Søndervig. Han hed Laust Knudsen. - Præstens mor talte med ham, og en aften sagde hun, at han skulle gå hen til Laust, og det gjorde han. Han spurgte drengen ud, men han talte om Gud. Der var mørkt i stuen, men der blev lyst i drengens sind, og da han kom ud, gik hans mor udenfor og han jublede: Mor, nu er altsammen godt!

Senere sad drengen som præst ved Laust Knudsens dødsleje, han takkede ham for, hvad han havde været for ham, og Laust svarede: A var en bitte kaa'l, da du skulle komme den aften, men Gud har altså brugt mig til noget.

Pastor Christensen var præst i Harlev-Framlev i 39 år og søgte aldrig andre embeder; han følte sig knyttet til beboerne og var hos dem i lyst og nød, følte sig som en af deres egne, hvilket også bevises, når så mange slutter op om deres gamle præst, efter at han har boet i Silkeborg i 10 år. Han sluttede med at takke for, hvad beboerne havde været for ham, og for hvad de havde haft sammen.

Derefter talte Rs. Nielsen og udtalte, at de gamle minder, præsten havde trukket frem, var den bedste prædiken, han havde holdt, og takkede for de alvorsord, han havde sagt. Han håbede, at de igen kunne mødes om 10 år. Han takkede for de rige og frugtbare år, hvori pastor Christensen havde virket. - Forsamlingen rejste sig.

Efter kaffen talte Rs. Nielsen igen om præstens arbejde i kommunen. Arbejdet kan ikke gøres op eller vejes og måles, men han har udført et meget stort arbejde her. Hans praktiske sans kom os tit til gavn. Rs. Nielsen takkede for hans indsats i det sociale og kommunale samt i menighedslivet.

Til slut takkede pastor Christensen og bad om at måtte komme ud først, da han ville hilse på hver enkelt. - Han sluttede med at citere en af Kingos bønner, som hans mor plejede at sige juleaften, og man sang: I fjerne kirketårne hist.

### **Klank Højskole. 1868 - 1928.**

Fra Klankbakkens top er en prægtig udsigt over egnen. Østjyllands smukke afvekslende, rige natur med det stærkt kuperede terræn, de mange småskove og tætliggende landsbyer tager sig ud deroppe fra. - Her på bakkens top rejstes for 60 år siden en højskole. De stærke brydninger mellem bjørnbaksk og grundtvigsk livssyn, som fra denne egn gav genlyd ud over landet, havde sin andel i, at der omkring i hjemmene voksede en trang frem om at få en skole for ungdommen, og som samtidig med at være et grosted for det gode, højskolen havde at bringe, også kunne være et samlingsmærke for egnen. Så kom skolen i 1868 med E. Aaes som forstander. Årene er ikke gået umærkeligt hen over Klankskolens tilværelse. Den har virket under skiftende forhold, aldrig med de store tal på elevflokkene, men et jævnt, solidt og støt arbejde er udført i de seksti år, siden de første elevhold rykkede ind.

Og selv om dens virke ikke kom til at lyse ud over det ganske land som en luende bavn fra bakketoppen, så er det dog af den art, at det mindes med tak af de op mod 2000 elever, der færdedes ud og ind, de mange kursusedtagere, de skiftende lærerkræfter, men først og sidst mindes af egnens befolkning, som var med til at høste, hvad de gamle lagde sæd til for et par små menneskealdre siden.

Det vil bl.a. give sig udtryk derved, at gamle elever og venner af skolen har ladet rejse en mindesten i højskolens have. Denne bavta er ikke alene en takgæld til skolens første forstander, hvis navn den bærer, men skal samtidig være et vidne for kommende slægter om, hvad godt der her blev begyndt og senere videreført af andre.

Ved højskolens årlige elevmøde, der i år afholdes søndag den 1. juli, vil denne mindsten blive afsløret.

Skolen blev oprindeligt rejst på aktier, men allerede 1873 købte Aaes skolen. Tvekampen mellem det bjørnbakske og grundtvigske var vel ikke helt sluttet, men dog stilnet noget af.

E. Aes havde fået sin uddannelse på Jelling Seminarium, hvor forstander Svendsens gerning i høj grad kom til at præge det kuld af lærere, som udgik derfra, og som i årene derefter på mange måder kom til at yde en betydelig indsats til folkegavn. Den påvirkning, E. Aaes havde fået i Jelling, omplantedes i stilhed og med trofasthed i arbejdet på den nye skole, men kun forholdsvis få år, og så blev det hele brat afbrudt ved hans død.

Fra 1885 føres skolen videre som landbrugsskole med S. P. Pedersen og Nyboe som ledere. Skønt skolen i disse år var jævnt godt besøgt, må denne form dog ikke have tilfredsstillet, thi allerede med skoleåret 1889-90 skiftes om igen, idet Jens Nielsen - nu Borris Husmandsskole - overtog forstanderpladsen og førte skolen videre som højskole.

De 21 år, som fulgte efter, siger Jens Nielsen om, var lykkelige for ham, hans hustru og børn. For skolen, for egnens befolkning og den danske husmandsstand blev Jens Nielsens virke i Klank af betydelig værdi. - Foruden skolen, som gik støt og jævnt, lagde forstanderparret lige stærkt interesserede ud med korte kursus for det mindre landbrugs kvinder og mænd, og det blev et stort tal af lærelystne, som i de år gæstede Klank. På den til skolen hørende jordlod blev udlagt en mængde praktiske forsøg. I det hele kom Jens Nielsens stærke interesse for have- og landbrug også egnens landmænd til gode.

Jens Nielsen og hans hustru førte "den åbne dørs politik". Gæstfriheden på Klank var godt kendt og benyttedes.

En ny og større virksomhed drog imidlertid det afholdte forstanderpar mod vest, og højskolen i Klank blev overtaget af Poul Poulsen, som døde just den dag, pastor Christensen, Harlev, på hans vegne holdt velkomsttalen til vinterskolens elever.

I årene derefter lededes skolen af J. P. Hansen, som 1914 omdannede skolen til efterskole for unge i overgangsårene, og det lykkedes at samle betydelige elevhold.

Det nuværende forstanderpar, som trådte til i 1924, har i de få år sat meget ind på at få højskolen genrejst. Dette er lykkedes såvidt, at den atter har fået sin statsanerkendelse tilbage igen, således at den kan tage mod elever med amtsunderstøttelse. Efterskolen føres videre med traditionerne fra J. P. Hansens tid. Men yderligere er der i de sidste vintre med udmærket resultat uddannet kontrolassistenter. - Skolen er endvidere opført i rækken af skoler til afholdelse af korte kursus i landbruget og landbrugets bierhverv.

Efterårsmøderne på Klank Højskole har altid formået at samle deltagere fra vid omkreds, og trods det, at mødedagenes tal udvidedes til 3 sidste år, kunne der dog meldes fuldt hus. Det har bekræftet sig gang på gang, at egnens befolkning med forstående interesse og velvilje ser på skolens arbejde og ønsker dette videreført. Der er heller ikke tvivl om, at forstander Nielsen og hustru vil få dette at føle, når de 1. juli sammen med elevforeningen indbyder til 60 års mindefest med mindstens-afsløring og samtidig elevmøde. Fra nær og fjern vil gamle elever og venner strømme til skolen for at friske mangt et minde op, for at glædes ved skolens arbejde og for at vise, at de slår kreds om skolen. Mange gode kvinder og mænd har gennem årene virket med udmærkede medarbejdere og derved sammen med de skiftende forstanderpar været med til at præge livet og gerningen på Klank til støtte og værdi for den ungdom, som søgte der til og til værdifuld støtte for egnen.

*Rs. Nielsen*

### **Aarhus Amtstidende - 75 år. (1941)**

Trekvart århundrede - og Aarhus Amtstidende kan se tilbage på et tidsafsnit af vort folks historie, som byder på store og dybtvirkende forandringer.

En tid, der har ført os ind i en rig social og kulturel udvikling, men også en tid, hvor store politiske og samfundsøkonomiske spørgsmål har fundet sin løsning.

Bagom denne udvikling ligger et betydningsfuldt virke af mange samarbejdende kræfter, og Aarhus Amtstidende var alle dage at finde som en førende kraft i alt dette lige fra starten i 1866 og indtil nu.

Lars Bjørnbak og Wistoft udstak linien for Amtstidendes plads i et folkeoplysnings- og vækkelsesarbejde for menigmand her i Østjylland.

Bladet blev bavnens, der lyste op og kaldte til samling, til vagt og værn om folkets frihed, dets ret og dets ære.

I en trang og betydningsfyldt tid kom bladet til verden, men en ærefuld plads tilkæmpede det sig, netop fordi det gennem sin ansvarlige ledelse blev tro mod idealet: politisk og økonomisk frigørelse for den danske bondestand.

Behandlingen af dagens brændende spørgsmål har vel været skiftende med de skiftende penne, men grundtonen, bladets ansigt, er og har været det samme gennem de svundne år.

For den redelige trofasthed vil der mod Amtstidende på femoghalvfjerds årsdagen lyde en tusindfoldig tak og et lige så kraftigt til lykke på højtidsdagen med et varmtfølt ønske om, at det fortsat må forundes Aarhus Amtstidende gennem sit arbejde og sin indsats at følge de vante baner og derigennem godtgøre, at bladet fremdeles er at finde mellem de allerbedste af vore førende provinsblade

Med en fri pen i en fri mands hånd vil Aarhus Amtstidende med sin nuværende redaktør gå de kommende dage i møde med de bedste forudsætninger for at kunne skabe respekt og ærbødighed om alt, hvad der er udsprungen af trangen til at tjene det bedste i vort folk.

Thi endnu - og måske allerstærkest i den tid, som følger - får en fri og ansvarsbevidst presse rig lejlighed til at kalde til samling om folkelykke, folkefrihed og folkeret. *Rs. Nielsen.*

### **Et tillidsforhold, der ikke let kan rokkes.**

Fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering.

Gennem de 40 år, jeg har læst og fulgt Aarhus Amtstidende i dens oplysnings- og underrettingsarbejde, er bladet blevet os en kær og god budbringer ude fra den store verden og fra de hjemlige egne.

I få ord at give udtryk for, hvad bladet betyder for mig og mit hjem, lader sig vanskeligt gøre. Men Aarhus Amtstidende har ved sin form, sit indhold og sin redelige fremstilling, skabt et tillidsforhold, som ikke let rokkes.

Uden brask og bram, uden smældende overskrifter, skildrer bladet dagens begivenheder og store problemer på en sådan måde, at læser og blad knyttes nær og fast til hinanden.

I en tid, hvor så meget ramler sammen og løbes over ende, er det af uvurderlig værdi, at det blad, man daglig læser, står som en nøgtern og samvittighedsfuld vurderer af dagens store spørgsmål, og som sådan har Aarhus Amtstidende røgtet sin opgave på en smuk og værdig måde til denne dag, og deri ligger en betydning, som ikke kan vurderes højt nok.

Bladets tredie side står som noget af det bedste, jeg kender, hvad bladligt stof angår. Mange gyldne sandheder og mange kærnesunde danske livsytringer appellerer dagligt til læsernes omtanke. *Rs. Nielsen.*

*Avisen blev grundlagt 1. oktober 1866 af politikeren Lars Bjørnbak (Bjørnbakske Venstre). Avisens målgruppe var bønderne på landet, og initiativet kan betragtes som en del af den landsdækkende politiske og sociale mobilisering af bondebevægelsen med fremkomsten af en venstrepressen, der stod i opposition til tidens konservative dominans.*

## Christianssædemøderne

### Ved "Gamle Adam" i Christianssæde.

Tre unge mænd fik i 1897 ideen til Christianssæde-Møderne, da de under et uvejr, der overfaldt dem på hjemturen fra Søllested kirke til Tirsted, stod i ly under nogle popler. Blandt disse var Rasmus Nielsen, Lillering. Den nu 76-årige tidligere landstingsmand holdt i går ved det 50. Christianssæde-møde et levende foredrag om baggrunden for disse møder ved egen "Adam". Det var et rids fra gamle dage, Rasmus Nielsen gav. Han fortalte om sin barndomstid på denne egn og mindedes Grev C.D.F. Reventlows dåd. Bærekraften i frigørelsen af den danske bonde var oplysning. Reventlow ville, at bonden skulle føle medansvar. Vi, der lever i en tid, hvor egoismen sidder til højborgs, og hvor menneskelivet ikke agtes, har godt af at tænke på denne mands virke, sagde Rasmus Nielsen, og han tilføjede: Meget er skiftet om på Christianssæde i de sidste år, men mindet om Reventlows arbejde på denne egn bør aldrig gå af glemme, uanset hvad der sker på Christianssæde.

Rs. Nielsen mindedes, hvorledes de ældres beretning om stormfloden, som han oplevede som spæd, satte barnefantasi i bevægelse. Han talte om de politiske stormtider og stiftelsen af de første demokratiske foreninger, om datidens æresbegreb - der var så dybt rodfæstet i befolkningen, at man bragte store ofre for at undgå den direkte offentlige hjælp; om sammenholdet og om den fælles vilje til at redde landet ud af krisen gennem andelsbevægelsen. Vi lærte, sagde han, at få respekt for arbejdet og respekt for den løn, arbejdet gav, var den end nok så lille.

Det politiske opgør ude i landet aflejrede sig kun som dønninger på det fede Lolland. Efterhånden fik vi dog også hernede besøg af de lyseblå gendarmer, som gav os indtryk af, at vi var fælles med det øvrige Danmark i, hvad der rørte sig politisk.

Også de folkelige rørelser mærkede vi til at begynde med kun i form af dønninger. Der var vel pletter, hvor højskoletanken trivedes, men den vækkelse, folkehøjskolen skabte, gik os tildels forbi. Det blev Indre Mission, der kom til at ringe med dommedagsklokkerne på Lolland, og dette var måske medvirkende til, at disse møder kom i gang. Indre Mission, som vi mødte den her i 80'erne, var ret håndfast i sin bedømmelse. Her gaves der intet kompromis - man var enten hellig, som man sagde, eller fortabt. En stærk trang til at dømme og fordømme skæmmede Indre Missions arbejde, i hvert fald på egnen nord for Christianssæde. Det kunne synes en styrke, men i det lange løb blev det en svækkelse. Der skabtes stærke modsætninger kirkeligt set, på disse egne; egentlig kamp førte det ikke til, men der rejste sig en stille modstand mod Indre Mission.

En af dem, der førte an i denne modstand, var Peder Pedersen, Hollegaard. Han var ingen kampens mand, men på sin egen, stilfærdige måde tog han arbejdet for at skabe tolerance op - arbejdet for en religiøs vækkelse af friere tilsnit.

Vi var nogle unge, der om søndagen tog til kirke hos præster, vi fandt os bedre tilrette hos; Provst Nielsen i Nysted, Pastor Kejser Nielsen i Taagerup eller Pastor Vollqarts i Søllested. Det var på vej hjem fra en gudstjeneste i Søllested, tre af os blev overrasket af en tordenbyge og søgte ly i skoven her, og inden byen var drevet over, havde tanken om et folkeligt møde i Christianssæde taget form. Vi aftalte også, at vi ville prøve at få Pastor Bachevold til at stille Tirsted kirke til rådighed for andre præster én søndag om måneden, og det blev pålagt mig at forhandle med ham. Få dag efter stod jeg igen i studerekammeret i Rubbelykke præstegård, hvor jeg havde tjent som dreng, og samtalen formede sig fra Bachevolds side nærmest som et krydsforhør. Han ville føle os unge, der havde været på højskole, på tænderne for at mærke, hvilke oprørsplaner vi gik med .... På et vist tidspunkt af samtalen troede jeg at det ville gå i orden, men inden vi var færdige, havde jeg fået blankt afslag på min anmodning. Præsten sad

i disse tider som en lille pave; han havde kirkenøglen i sin hånd og kunne bruge den, som han ville. Først da I.C. Christensens kirkelove kom, blev denne magtbeføjelse brudt.

Peder Pedersen gik også i spidsen for at få gymnastikken sat i gang. Gymnastik var i slutningen af århundredet et næsten ukendt begreb på Lolland. Vi havde Brandstrup forsamlingshus, men ingen redskaber, og ingen penge. Så tilbød jeg at lave gymnastikredskaberne, og i Peder Pedersens lade stod vi og lavede de "heste" og madrasser, der skulle til. Så indbød vi de unge karle og drenge fra Tirsted-Skørringe-Vejleby, og de kom i så stort tal, at vi fik 2 gode hold. Af alle de gymnastikhold, jeg gennem årene har ledet, er holdene i Brandstrup dem, jeg mindes med størst glæde. Der var ingen, der svigtede.

Herfra bredte gymnastikken sig, først til Rødby, senere ud over hele Lolland. Det tjener Peder Pedersen til ære, at han også på dette område fik sat lollandsk ungdom i gang.

Til vort første Christianssæde-møde var der 7-800 tilhørere - det overgik langt vore dristigste forventninger. Året efter var tallet 1700. I året 1900 talte forstander Ludvig Schrøder, Askov. - Skovridersønnen fra Tirsted. Jeg var dengang elev på Askov, og Ludvig Schrøder kom glad hjem herfra med en hilsen fra Christianssæde og min gamle far. Der havde været 2200 til dette møde, og det var for Schrøder et vidnesbyrd om, at også på Lolland havde nu hans livsværk, højskolen, slået rod.

Jeg er glad for at være hos "Gamle Adam" igen, sluttede taleren dette afsnit af sin mindetale. Tak, fordi De har værnet så smukt om Christianssæde-møderne. Lad disse møder leve som en fortsættelse af det arbejde, der i en pietistisk præget tid var medvirkende til at sprede et friere syn på folkelivet.

### **En dejlig dag i Christianssæde -**

*1500 tilhørere og gode taler.*

**4. juli 1948.**

*"Lollands Tidende".*

Arrangøren af Christianssæde-Stævnerne gennem 50 år - Tirsted-Skørringe-Vejleby Ungdomsforening - var i syv sind i går. Det så ud til regn, og man frygtede, at det ville blive nødvendigt at flytte det store folkemøde indendørs. Ved middagstid klarede det dog noget op, og man besluttede at gennemføre mødet på den historiske festplads ved "Gamle Adam".

Kort før mødet skulle begynde kom der en ret kraftig regnbyge, som sikkert holdt adskillige hjemme, men den blev heldigvis kun kortvarig, og lidt efter brød solen frem. Det blev en dejlig eftermiddag i den grønne skov, og tilslutningen blev så stor, at den nåede op på højde med nogle af de største Christianssæde-Møder. I alt var der ca. 1500 tilhørere, som med stor glæde hørte dagens talere, fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering og fhv. statsminister Knud Kristensen.

Stævnet indlededes - ligesom det første Christianssæde- møde for 50 år siden - med "I al sin glans nu stråler solen", og ungdomsforeningens formand lærer Viggo Larsen, Tirsted, bød velkomme til den store forsamling. Lærer Larsen læste pens. lærer Westeds smukke digt "Den gamle eggs erindringer" og føjede hertil en tak til lærer Wested for hans mangeårige arbejde for skolen og folkelivet på egnen.

Vi skylder, sluttede lærer Larsen sin velkomst, de mænd, der stiftede Christianssæde-Møderne og som bærere af og støtте for et folkeligt, kristent arbejde på vor egn gik til kamp mod åndelig sløvhed og ligegyldighed en tak, og vi adresserer denne tak til Rasmus Nielsen, Lillering.

Vi bringer i kronikken et uddrag af Rasmus Niensens gode tale, der formede sig som et tilbageblik over ungdomsårene på egnen. I pausen mellem talerne underholdt Maribo drengeorkester under fabrikant Pørtners ledelse med musik, og et dygtigt sangkor, ledet af pastor Hegelund,

Hillested, sang nationale sange.

Derefter talte Knud Kristensen, modtaget med bifald, om frihedsgoderne og om Sydslesvig, en manende tale, helt på linie med Christianssæde-Stævnernes bedste traditioner. Vi refererer Knud Kristensens tale på forsiden.

Mange af deltagerne havde taget aftensmad med og tilbragte endnu nogen tid i det grønne.

### **1500 til jubilæumsmødet i Christianssæde-skoven.**

En hyldest til de mænd, der gik til kamp mod åndelig sløvsind ved at indstifte Christianssæde-Møderne.

“Lolland-Falsters Venstreblad”.

Der er næsten tradition for, at der skal være regnvejr, når Tirsted-Skørringe-Vejleby Ungdomsforening indbyder til folkemøde i Christianssæde-skoven. Det så også ud til, at sædvanen ville blive fulgt ved det 50. møde i går, men vejrguderne var åbenbart også kommet i jubilæumsstemning, og det blev både tørvejr og solskin i løbet af eftermiddagen. Når ungdomsforeningen så samtidig havde sat alle sejl til for at genoplive den gamle stemning fra Christianssædemødernes ungdom, skulle det blive et vellykket møde - og det blev det. 1500 mennesker fra alle kanter af Lolland stævnede sammen i bil og med tog, på cykle og gående. Der var deltagere, som havde oplevet alle 50 møder, og der var ganske unge, der nu for første gang skulle til Christianssæde-Mødet på pladsen omkring den faldne kæmpe “Adam”, der jo som bekendt ikke kom til at opleve jubilæumsåret.

“Den gamle eggs erindringer”

De velkomstord, formanden for ungdomsforeningen, lærer Viggo Larsen, Tirsted, rettede til den store forsamling, var naturligvis præget af jubilæet. Han sagde bl.a., at man skyldte de mænd, der for 50 år siden vækkede til kamp mod åndeligt sløvsind en stor tak, og derefter læste han et af lærer Wested for lejligheden forfattet digt “Den gamle eggs erindringer”, der skildrede “Adam” og dens oplevelser ved Christianssæde-Møderne. Som den første sang af dagens lange række sang man “I al sin glans nu stråler solen”, der også indledede det første folkemøde i Christianssæde-skoven for 50 år siden.

### **Respekt for arbejdet.**

Og så holdt den eneste nulevende af folkemødets indstiftere, fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, jubilæumstalen. Han gik tilbage i tiden forud for Christianssæde-møderne og omtalte den store Reventlows indsats for det åndelige og kulturelle liv på Lolland. Det er godt at mindes den store statsmands værk i en tid, hvor egoisme er sat i højsædet, sagde taleren bl.a., idet han tilføjede, at hvad der end sker på Christianssæde, vil den mand aldrig blive glemt.

Han trak liniere op for det åndelige røre for et halvt sekel siden og fortalte træk fra datidens dagligliv, hvor den sociale nød vel var meget stor, men hvor der var respekt for arbejdet og hvor der var sammenhold og fællesskabsfølelse, to karaktertræk, som han håbede også måtte blive bærende i fremtiden.

Smuk hyldest til Peder Pedersen, Hollegaard.

Taleren hylkede i hjertelige ord afd. gdr. Peder Pedersen, Hollegaard, og hans store arbejde for at skabe et folkeligt åndsliv ud fra højskolebevægelsen som modstykke til Indre Missions ensidige arbejde. Peder Pedersen tog kampen op, og man skylder ham i dag en tak for det frisindede, åndelige præg, han var med til at sætte på udviklingen hernede. Taleren skildrede, hvordan tanken om Christianssæde-møderne opstod, da Peder Pedersen, han selv og nogle kammerater på hjemvejen fra et møde i Søllested måtte søge ly for en kraftig tordenbyge, og han sluttede derpå med at takke fordi han selv havde fået lov at komme “med hened til gamle

Adam”. De lyse, glade minder om Christianssæde-møderne ville altid leve i hans erindring, sagde han, og udtalte håbet om, at man stadig vil værne om disse møder, selvom de måske i fremtiden skulle holdes et andet sted og under en anden form, så man derigennem fortsatte arbejdet med at skabe nyt liv også indenfor kirkens rammer.

Et fornøjeligt folkeliv.

Kraftigt bifald hilste talen, og så var der kaffepause. Der rørte sig et muntert folkeliv under de gamle træers prægtige kroner, hvori vinden legede så sagselig en tagfat, mens børnene legede en noget mere støjende ditto ved træernes rod. Man lejrede sig i grøftekanten ude langs landevejen, for jorden var endnu for fugtig, til at man rigtig kunne slå sig ned i skovbunden.

Der var restauration med kaffe og afholdsdrikke, isboder med rivende afsætning - og man hyggede sig omkring den faldne Adam på en samtidig værdig og fornøjelig måde.

Så spillede Pørtners drengeorkester op, og et blandet kor under ledelse af pastor Hegelund, Hillested, underholdt med flere sange. Begge de musikalske udfoldelser blev hilst med stærkt og velfortjent bifald.

### **Knud Kristensen om Sydslesvig.**

Dagens anden taler var fhv. statsminister Knud Kristensen, der lige hjemkommen fra den moralske genoprustning i Los Angeles nu fortsætter, hvor han slap ved afrejsen: Talen om Sydslesvig.

.....??

Så kunne lærer Larsen slutte mødet med en tak til talerne og de mange deltagere. Foreløbig behøver man vist ikke at tænke på at ændre rammerne om Christianssæde-Møderne. Tilslutningen til og forløbet af arrangementet i går lover godt for fremtidens folkemøder omkring den gamle “Adam”. Den styrtede, men ånden lever videre...



Christianssæde  
ejer 1875-1929: Christian E. F. L. E. lensgreve Reventlow

## Grønland

### Erhvervsmuligheder i Grønland.

*Hvad der gøres for at udvikle og supplere de nationale erhverv.*

*Fåreavlens muligheder, dens begrænsning og farer.*

*Af landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

**1935**

Et studie i de gamle nordboers bopladser i Grønland rejser det spørgsmål, hvorledes har det været muligt, at denne befolkning - omkr. 5000 - har kunnet eksistere i dette forholdsvis begrænsede område, som Julianehaabs og Godthaabs fjorddale udviser.

Et overblik over de næsten 300 bøndergårde, som i blomstringstiden fandtes deroppe, og hvoraf ruinerne med de af sten indhegnede tun endnu findes i stort tal, fortæller os, at landbrugsdrift med husdyrhold har været meget betydelig.

Ejendommeligt var det for os at stå i Erik den Rødes gamle gårdtomt, se våningshusets omrids, se staldens indretning, tælle op hvor mange kreaturer, den havde huset, se tunet med græstæppet isprængt en mængde planter, hvoraf særlig Kvanen tog sig ud.

Desværre, lige før vi kom dertil, havde en voldsom føhnvind sat fjordvandet i så mægtig bevægelse, at det salte skumsprøjt var slået ind over tunet og havde afsvedet store dele af plantevæksten.

Men her havde Erik den Røde og hans efterkommere altså levet deres liv fra 986 til omkr. 1400.

Nu skulle vi 500 år efter se på lokaliteterne og efter fattig lejlighed bedømme mulighederne for den eskimobefolkning, som kommende ovre fra Alaskas øde ismarker havde taget landet i besiddelse.

Overgang til mere moderne fangst- og jagtmetoder, bl.a. skydevåben, har tyndet voldsomt ud i havets storvildt: Hvaler, Hvalros og Sæler, men også landjagten er på grund af en hensynsløs nedskyden bragt ned til at være en skygge af, hvad den var for år tilbage.

I en årrække var fiskeriet - Torsk, Helleflynder osv., hovedhjørnestenen i kystlandets økonomi, men også her har de sidste år vist svingninger og desværre mest til den gale side.

Fra dansk side blev grønlænderne hjulpet til rette med lån, med undervisning af danske fiskemestre samt i brugen af bedre og mere tidssvarende redskaber og fiskemetoder.

Man nåede endog så vidt, at grønlænderne slog sig sammen og anskaffede motorbåde og moderne fiskegrejer.

Fangsten opkøbes gennem ca. 40 indhalingsanstalter og den tidssvarende konservesfabrik i Holsteinsborg, og fiskeriet har trods alt i det sidste tiår givet grønlænderne et særdeles godt udbytte.

Franske, skotske, engelske og andre nationers fiskere har sammen med færøfiskerne i stort tal søgt op til de vestgrønlandske fiskebanker og drevet fiskeri i stor stil.

Fra Færøerne har således op til 100 kuttere, og enkelte år endogså flere, sommeren over ligget deroppe. For dem og andre danske fiskere gælder den særlige ordning, at de må gå ind i de to naturhavne, som på vestkysten er anvist til dette formål. Alt fiskeriet foregår af hensyn til grønlændernes interesser uden for territorialgrænsen.

Endnu har man ikke fra danske fiskeres side sat noget ind på at deltage i grønlandsfiskeriet, men de sidste dages forhandlinger synes at bringe en ændring i dette forhold. Det må da håbes, at forsøget må lykkes. Desværre meddeler sagkundskaben, at fiskebestanden på bankerne delvis er opfisket eller gået andre steder hen.

Ustabiliteten i de såkaldte nationale erhverv har efterhånden medført, at man fra dansk side satte ind for at fremhjælpe andre dele af erhvervslivet, derunder landbrug og husdyrhold, og



her lå det da nær atter at forsøge på nordboernes gamle bopladser.

Allerede 1782 bosatte Anders Olsen sig som kvægbruger ved Igaliko, ligesom missionær Buch forsøgte sig som gede- og fåreholder ved Julianehaab.

Men resultatet af kreaturholdet var det op gennem tiderne småt med. Der var endog til tider fare for, at den lille bestand af husdyr helt skulle uddø, men enkelte individer kom over de lange vintre og frelste bestanden fra undergang. Dog, udbyttet var kummerligt. Nu er der på hele vestlandet 50-60 køer og ganske enkelte tyre.

Helt anderledes er det i den nyeste tid gået med fåreavlen, der med 1915 går ind i en rig udvikling.

Efter at fåreholdet praktisk taget gennem en længere årrække havde været helt indstillet, begyndte distriktslæge Deichmann, Julianehaab, i 1904 at indforskrive et antal får fra Skotland. Dette private forsøg fortsattes og videreførtes derefter under mere officielle former, idet styrelsen fra 1906 til 1908 overlod den grønlandske præst, Chemnitz ved Frederiksdal, 20 færøske får.

Denne begyndelse var lovende, og 1915 blev der ved Julianehaab under Lindemand Walsøes førerskab anlagt en fåreavlerstation - med 170 islandske får + 60 fra Frederiksdal.

Under Walsøes kyndige ledelse uddannes unge grønlandske mænd, som man forudsætter egner sig for husdyrholdet. De får en fireårig uddannelse med frit ophold på stationen og lidt løn i tilgift. Desuden modtager den unge mand efter endt uddannelse et statslån til at opføre stald og beboelse for. Endvidere får han udleveret indtil 100 moderfår.

Lånet tilbagebetales i rater, medens fåreflokken intet koster, kun skal fåreavleren forpligte sig til i løbet af en årrække at levere så mange lam til stationen, som han modtog får.

Græsningsarealerne oppe i fjældene koster intet, men der melder sig vanskeligheder nok endda.

Får kan styrte ned fra fjældene, dyr begraves under mægtige sneskred, uldpelsen kan fryse fast til den isdækkede jord, således at dyrene ikke magter at frigøre sig, men omkommer.

Endelig sker det ofte, at fåreflokken søger ned til strandkanten for at æde tang. Her overraskes de da af højvandet, og når de ikke hurtigt nok kan redde sig op over isfoden drukner de.

For 2 år siden mistede de grønlandske fåreholdere omkring 2000 får eller ca. en fjerdedel af hele bestanden.

Sommergræsning er der i ubegrænset mængde, men den lange is- og snevinter skaber store vanskeligheder, og besværligt er det at skaffe vinterfoderet frem.

Nogle steder, særligt ved de gamle bopladser, har landbrugskandidat Christensen fra Blaahøj i Vestjylland gennem en årrække udført et beundringsværdigt kultiveringsarbejde.

Det er ikke småarealer, der ved hans energi og grønlændernes gode hjælp er omdannet til indmark, hvor der avles en del hør til vinterfodring. Kornet kan ikke modnes deroppe.

Fåreholderne skaffer sig andet vinterfoder, Lyng, Mos, Pilekviste, Tang m.m. under de største besværligheder.

Som kraftfoder til moderfårene og andre husdyr anvendes tørret sild, Angmassætter, som i mægtige stimer står ind mod kysten, øses op og derefter bredes de ud på fjældene til tørring for så at opbevares til om vinteren.

Bestanden af får var i 1932 oppe på 7760, men blev et par år efter slået stærkt tilbage, jvfr. foranstående, men er nu for 1935 oppe på et antal af 7000 igen.

I Julianehaab er opført et slagteri, hvor der om efteråret, når lammene er udvoksede, slagtes omkring 2000 får og lam.

En del af kødet anvendes deroppe i landet, medens en større del føres herved til Danmark, ligesom ulden repræsenterer en betydelig værdi. Men langt større betydning ligger der dog i, at omkring 150 grønlandske familier helt eller delvis ernærer sig ved fåreavl.

For danske, der har lyst, mod og økonomisk kraft til at tage en gerning op som fåreholder i de grønlandske fjorddale, er adgangen åben, jvfr. regulativ for erhvervelse af jord til landbrug i Grønland 1928-32, paragraf 4. Men de må selvsagt gå ind under de samme vilkår som grønlænderne.

Holde ud! Bukke under? Det er ikke det, der skal bedømmes her, men der er dog ikke tvivl om, at en almindelig opflytten af danske landbrugere eller arbejdsløse sikrest og mest afgjort vil give skuffelse.

Gennemsnitsdanskeren vil få uendelig svært ved at gå ind under de afsavn, som grønlænderen med sin utrolige nøjsomhed og store tilpasningsevne trods alt kommer tåleligt igennem med. Alt dette bør også tages med ind i overvejelserne, når de rosenrøde forjættelser om erhvervs-mulighederne på Grønland, når endelig monopolstyret er hævet og landet ligger åbent, skal bedømmes.

*Rs. Nielsen.*

### **Erhvervs muligheder på Grønland.**

*Fantasier og realiteter.*

*Af landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

**1935.**

Ind under jul udkom i Norge "Polar Årbok 1935". En bog, der ganske vist udelukkende beskæftiger sig med arktiske forhold og spørgsmål, men som også har bud til os danske, idet den indeholder et par artikler om erhvervsforhold og betingelser på Grønland.

Forfatterne af disse artikler giver dansk styre i denne vor fjerne koloni det glatte lag.

Landet skal naturligvis lukkes op. Befolkningen skal stilles frit, moderne norske jagt- og fangstmetoder indføres, og Grønlands vestkyst vil i så tilfælde kunne afgive plads og eksistensmulighed for en befolkning på mindst 50.000, medens sydlandets fjorddale, når alt dette gennemføres, giver mulighed for, at 9000 familier kan ernære sig på disse pladser af landbrug og husdyrhold!

At man i Norge føler trang til at tale donner til os og ønsker at være læremestre for os danske, når det gælder arktiske forhold, er ganske forklarligt, men også herhjemme og med sæde i København er der en kreds af medborgere, som i glødende iver benytter nøjagtig de samme angrebspunkter over for dansk styre i Grønland.

I en pågående agitation hævdes det fra den side, at vort land gennem forvaltningen deroppe øver et overgreb mod den lille eskimobefolkning, idet man systematisk holder den tilbage i kulturel, social og økonomisk henseende. Samtidig udmaler man i de stærkeste farver alle de herligheder, der vil blive grønlænderfolket til del, når monopolstyret ophæves, og landet lukkes op.

Rejsen i Grønland i 1931 med rigsdagsdelegationen blev for mig et levende vidnesbyrd om, at de godt 15.000 eskimoer, som lever deroppe, ser på Danmark og dansk styre med helt andre øjne.

Landets egne børn vurderer nemlig alt dette efter helt andre, men til gengæld mere sikre forudsætninger.

Gang på gang fik vi af grønlændernes valgte repræsentanter i landsråd og kommuneråd bekræftelse på dette, og på den smukkeste måde tolkede de deres glæde og takfølelse over for os. Ligesom der ved enkelte møder, hvor spørgsmålet: Åbent eller lukket land bragtes på bane, helt og ubetinget blev givet udtryk for samhørigheden og glæden over den gradvise udvikling i landet.

Grønlænderne følte sig i ingen henseender tilsidesat, tværtimod, man påskønnede betydningen af, at de, efterhånden som udviklingen skred frem, toges med i det indre arbejde i skole, kirke,

erhvervsliv, samfundsstyre osv.

For dem var det ikke afgørende, om denne gradvise overgang tog år. Hovedsagen var, at de gennem det indledede medarbejderskab modnedes og udvikledes til at kunne stå på egne ben. De følte sig endnu langt fra sikre over for alt det ny, det uprøvede, som de forstod, ville vælde ind over dem, om landet lukkedes op, og der blev givet frit slag for enhver spekulant, der kun havde det formål at udnytte chancen uden hensyn til grønlændernes tarv og trang.

Tilstanden i Grønland og Danmarks indsats deroppe lader sig aldeles ikke måle med de under eller overskud på det grønlandske budget! Og yderst beklageligt ville det være, om Grønlands styre skulle bestemmes af alm. profitbegær.

Her er det nemlig menneskeskæbner, det drejer sig om, og derfor er grønlænderfolkets ve og vel som nummer eet, den eneste rigtige.

Forholdene deroppe med de umådelige afstande, den karrige natur, det arktiske klima, alt er så egenartet, at en sammenligning med andre lande og kystområder ikke lader sig opstille som bevis for et godt eller dårligt styre.

Kulturudviklingen i Grønland går ikke over landet med iltogsfart. Der skal tid og slidsomt arbejde til, inden en primitivt indstillet befolkning, spredt over det mægtige landområde, fuldt ud kan udnytte de goder, kirke, skole og alle former for oplysningsarbejde byder til.

Men et stykke vej er tilbage, resultater er nået, som peger fremad og giver gode løfter for fremtiden.

Grønlænderne selv uddannes til præster, til kateketer og til medarbejdere i handel og erhvervsliv.

Hvor de nationale erhverv, jagt og fangst, helt eller delvis svigter, oplæres og opøves befolkningen til at udnytte andre muligheder, bedre fangstmetoder, bedre redskaber, bedre og mere sødygtige både, også landbrug og derunder fåreavl tages med.

Man har forlængst brudt med den fortids opfattelse, at grønlænderne skulle behandles som børn. Fra dansk side giver man dem nu opgaver at løse, idet man kalder på deres medansvar og viser dem tillid, det ranker ryggen og giver de rigeste muligheder for en villende og selvhjulpne slægt.

Herhjemme er spørgsmålet: Ungdommens oplæring, ungdommens fremtidsmulighed et problem, der på den mægtige arbejdslededs dystre baggrund rejser mange betydningsfulde sidespørgsmål.

Intet under derfor, at de nidkære grønlandskritikere også udnytter dette tidens alleralvorligste spørgsmål.

Deroppe er plads til tusinder, fiskere, landmænd og andre, - Ja, det er rigtigt! Plads er der ikke mangel på i landet på de godt 2 mill. kvadratkilometer, men deraf er ganske vist de fem sjettedele dækket af den umådelige indlandsis, der måler omkring 2000 meter i tykkelse.

Tilbage er den smalle bræmme af land langs kysten, der i den få ugers grønlandske sommer til dels er isfrit.

Dette område er nok 10 gange større end Danmarks, men langt den største del af dette land består af nøgne, golde og øde øer og kyststrækninger, og selv om vi holder os til sydvestlandets fjorddale, nordboernes gamle bopladser, så vil også disse Grønlands dejlige blomsterfyldte dalstrøg og fjældskråninger kun give en minimal eksistensmulighed for driftige, dygtige danske, og dersom hensynet til grønlænderne, således som lovgivningsmagt og styrelse ønsker det, fortsat skal gå foran, så vil der endnu mindre være mulighed for i nogen nævneværdig grad at kunne aflaste vor alt for store arbejdslededs, hvor værdifuldt end dette kunne være.

I en afsluttende artikel skal vi se lidt på Grønlands erhvervsmuligheder.

*Rs. Nielsen*

## **Fra Erik den Rødes boplads til Lillering.**

**1937**

Da fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, for nogle år siden deltog i rigsdagsdelegationens Grønlandstur, havde han med hjem blandt andre trofæer nogle grønlandske planter. Det var landstingsmandens hensigt at forsøge at få dem til at vokse i sin egen have, og det lykkedes også, trods de meget ændrede forhold, at holde liv i nogle af dem. Bl.a. trives den mest sjældne af hele samlingen, en Kwan-plante, der er plukket på selve Erik den Rødes boplads, aldeles udmærket.

Kwan-planten er ret uanseelig, og det er da heller ikke selve planten, men roden, der har gjort den så berømt, at den nævnes i historien. Kwan-roden skal være en udsøgt lækkerbiskens, som navnlig vore gamle forfædre forstod at sætte pris på. Efter slaget ved Svold for 937 år siden, da Olav Trygvessøn styrtede sig i havet fra Ormen den Lange, havde den danske konge Olav Trygvessøns hustru om bord i sit skib som fange. Da hun så sin husbond dø for sine øjne, blev hun utrøstelig af sorg, og for at bøde lidt på det store tab lod den danske konge hende overbringe en Kwan-rod.

Det er tilsyneladende ikke nogen ringe værdi, man har tillagt Kwan-planten i hine dage, siden den skulle kunne erstatte selv en ægtemand. Hvorvidt den sørgende enke lod sig trøste, melder historien dog ikke noget om. Billedet viser fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen ved den grønne plante.

Den verdenspolitiske situation har blandt så meget andet også ført med sig, at Danmark er totalt afskåret fra den alm. forbindelse med Grønland. Men vi regner med, at livet deroppe trods krig og ulykker går sin vante gang omend ad andre baner. Den afbrudte forbindelse har imidlertid ført med sig, at Grønlands styrelse har kunnet afse tid til at udarbejde et par højst interessante og lærerige beretninger om udviklingen i vor fjerne koloni belyst af et overordentligt fyldigt talmateriale spændende over alle felter og berøringspunkter indenfor natur, økonomi, folkeliv m.m.

Samtidig har Paul Ibsen og kontorchef P. P. Svejstrup udgivet en værdifuld oversigt over den erhvervsøkonomiske udvikling i Julianehaab distriktet i tiden fra 1899 til 1939.

Endelig har kontorchefen beriget vor litteratur med en samlet fremstilling af Det almindelige Handelskompagni, som oprettedes i 1747 og opløstes igen 1774.

Dette handelskompagni skulle have til opgave i merkantilismens tidsalder at vise flaget på verdenshavene.

I kapløbet mellem staterne om erhvervsøkonomisk at være sig selv nok var vor stilling på det handelsmæssige område så ringe og uanseelig, at et handlekraftigt initiativ nok kunne tiltrænges. Til belysning af dette forhold kan oplyses, at der af de 5370 handelsskibe, som i 1740 passerede gennem Øresund og Storebælt, var kun 396 eller 7,1 pct. danske.

Det lader sig selvsagt ikke gøre at fremdrage enkeltheder i Det almindelige Handelskompagni's indsats for at hævde Danmarks stilling på verdenshavene, men den side af handelskompagniets virkeområde, som berører monopolhandelen på Grønland bør dog nævnes.

Det vil huskes, at Hans Egede kom til Grønland 3. juli 1721. Hans arbejde var ikke alene at missionere, men også at drive handel.

Denne handelsvirksomhed overdroges i 1734 til den betydelige nordjyske købmand Jacob Severin, som gennem en udstedt monoptilladelse fik eneret til at drive skibsfart og handel på Grønland.

Severin havde ikke få vanskeligheder at overvinde. Hollænderne trængte således ind til kysterne og sjakrede i stor stil med den indfødte befolkning, handelsskibene skulle derfor forsynes med forsvarsforanstaltninger for at lære de fremmede respekt overfor monopolet.

Hertil modtog Jacob Severin et tilskud på 2000 rigsdaler, ligesom der ydedes ham et tilskud på 3000 rd. for at opretholde missionen, underhold til 3 missionærer samt 2 skoler i Christianshaab og Godthaab.

Jacob Severins oktroy udløb imidlertid 1750, og efter forudgående forhandling mellem regeringen og det førømtalte handelskompagni påtog dette sig at føre monopolet videre omtrent efter samme retningslinier, som havde været gældende hidtil.

For bedre at håndhæve handelens interesser og hindre fremmede søfarere i at drive handel på kysten anlagdes en række nye kolonipladser med spærreområde på fra 10 til 15 sømil uden om hver koloniplads.

Flere skibe udrustedes til Grønlandsfærden, ligesom der blev ydet en alvorlig indsats for at få det mest mulige ud af hvalfangsten ved Spitzbergen og ved Grønlands kyster.

Forfatteren giver i denne forbindelse en ypperlig skildring af de retningslinier, hvorefter kompagniet arbejdede i Grønland.

Heller ikke Det almindelige Handelskompagni undgik at møde forskellige vanskeligheder.

Det kan siges uden overdrivelse, at Danmark har gennemført kolonisationsarbejdet i Grønland uden tanke om udbytning af den indfødte befolkning, og uden tilløb til gennem vold eller magt at påtvinge grønlænderne dette eller hint særlige danske.

Moderlandet har tværtimod gennem et fredens og oplysningens arbejde taget disse med ind som medansvarlige for deres egen udvikling, søgt at gøre dem til bevidste ansvarsfølede samfundsborgere i deres eget land.

Denne udvikling har særlig taget fart i de sidste 40 år og er fra grønlænderfolkets side mødt med en voksende tillid.

Derfor ser vi i stille forventning hen til den dag, da fredens gerning er sat i højsædet, den dag, da havene atter er fri og vore skibe under et frit Dannebrog atter kan knytte forbindelsen mellem moderland og koloni.

### **Et tiårsminde. (1941)**

10de juni 1931 herskede på Grønlandske Plads i København et usædvanligt røre.

Mange hundrede pårørende med statsminister Stauning, Prins Knud og Knud Rasmussen i spidsen havde givet møde for at tage afsked.

Handelens dejlige skib "Disco" lå fuldt lastet klar til at tage sommerens anden rejse mod det høje nord. Foruden den mægtige last havde skibet usædvanligt mange rejsende - i alt 57 - foruden mandskabet.

Blandt disse rejsende befandt sig rigsdagsdelegationens 8 medl. samt 4 repr. for bladverdenen, der med direktør Daugaard-Jensen som fører skulle på sommervisit i Grønland.

Nu løsnes den sidste trosse, og i glitrende sol glider skibet ud fra bolværket med stævnen vendt mod det fjerne ukendte mål.

For rigsdagsdelegationens enkeltmedl. blev denne 2 måneders rejse et uforglemmeligt minde. Dagbogen og den officielt aflagte beretning fortæller hver på sin måde om rejsens resultater, den vidunderlige færd over Atlanterhavet, men først og sidst om de egenartede og storladne forhold på Grønland, dets natur, dets overdådige skønhed og farvepragt og om det ejendommelige folkeliiv, som rører sig deroppe ved ishavets kyster.

Verdens største ø - med de umådelige afstande, herlige fjeldpartier, indlandsisen, isbjergene, de dybe fjorde med et enestående væld af malerisk skønhed.

Alt dette oplevedes på farten op langs Grønlands vestkyst fra Julianehaabs dejlige fjorddale, hvor Erik den Røde i 986 havde taget land, og op langs Upernavik på 73. breddegrad.

Men på hele denne strækning blev yderligere aflagt besøg på alle betydelige kolonipladser og udsteder; ligesom der overalt førtes forhandlinger med landsråd og kommuneråd, med præster,

lærere, læger o.s.v.

Delegationen fik gang på gang i forhandling og samværet med grønlænderne et levende indtryk af, hvorledes de bedømte forholdet mellem Grønland og Danmark, og det er ikke for meget sagt, at der alle vegne sporedes en betydelig fremgang i udviklingen.

Denne fremgang gjaldt landets alm. erhvervsforhold, dets økonomi, de sociale og de kulturelle områder.

Glæden og takfølelsen fik ofte i forhandlingerne frit løb, ligesom vi meget ofte fik bekræftet, at samhørsforholdet mellem Mor Danmark og Eskimofolket var godt.

Vi tog med os deroppe fra det mægtige land et levende indtryk af et folk, der ønskede at få del i kulturens og civilisationens goder, men som også fuldt ud skønnede på, at dansk administration på mangfoldige områder tog grønlænderne med ind i det daglige virke, gav dem ansvar, viste dem tillid, betroede dem væsentlige opgaver i erhvervslivet, i administrationen, i skole og kirke.

Dette styrkede selvfølelsen, modnede og udviklede den indfødte befolkning, således at denne, når dagen var inde, kunne være medbestemmende om egne indre forhold.

Nu er 10 år gået siden da, og mange spørgsmål rejser sig i det stille om grønlandsfolkets ve og vel under de ændrede tilstande for det og for os.

Det er sandt, der er lang vej mellem moderlandet og vor fjerne koloni, og tilmed da verdenssituationen slår alle muligheder af marken for at holde de gammelkendte forbindelsesveje åbne.

Den støtte og hjælp, som det lille primitive folk trænger til, skal føres ind til dets ugæstmilde kyster fra anden side. Vort folk har uden berigelseshensigter, uden hensyn til tab eller gevinst søgt at løse kolonisationsarbejdet på sin egen måde.

Og det er mit absolutte indtryk, at dette arbejde har båret rige og velsignede frugter. Der er knyttet hjertebånd mellem dem og os, som ikke kan, ikke må bryde.

På anden sommer er vore skibe stængt ude fra de omhyggeligt tilrettelagte ture til de forskellige pladser deroppe.

Det er vanskeligt at forstille sig, hvad dette betyder for grønlænderne og de ca. 300 danske, som til stadighed er knyttet til arbejdet i Grønland.

Der var fest og jubel, når skibene ankrede op, de bragte bud fra moderlandet, et friskt pust ude fra den store verden med varsel om sommer og sol, liv og virksomhed som afløsning på den lange, lange mørketid.

Nu er landet besat, flyvebaser og andre krigsforberedelser i fuld gang.

Hvor længe vil det vare? og hvad så?

Vi har løfte om at Grønland efter dette ragnaroks ophør atter forenes med Danmark. Men i denne skæbnesvangre mellemtid gælder det netop om at vi, trods de store vanskeligheder, ikke giver op, ikke taber forbindelsen med landsmænd og grønlandsfolk. Og i denne forbindelse bør der fra hele det danske folk i dyb ærbødighed lyde en tak til de mange læger, præster, lærere, handelens og videnskabens folk, der gennem de skiftende tider har bygget bro mellem Danmark og Grønland.

De har formidlet dansk sind og indstilling, de har spredt lys for og givet det lille eskimofolk en større og rigere livsmulighed. Men dette arbejde er ikke fuldført, det skal fortsættes, derfor må vi ikke slippe håbet om, at dagen vil komme, da alle de kendte tråde kan samles igen.

*Rs. Nielsen, Lillering*

## **Grønlands fremtid.**

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

Med udgangspunkt i et foredrag, som nuv. direktør Knud Oldendow har holdt i Det kgl. geografiske Selskab, har han på Nyt nordisk Forlag udgivet en overordentlig interessant og lærerig bog om Grønlands fremtid.

En bog, der i koncentreret form giver et værdifuldt bidrag til belysning af kolonisationsarbejdet deroppe i vor højnordiske koloni. Bogen giver i sin knappe, men klare og sikre form svar på mange af de spørgsmål, vi har syslet med under den ufrivillige adskillelse mellem Grønland og moderlandet, som krigen førte med sig.

I et livfuldt sprog skildrer Hr. Oldendow det målbevidste arbejde, der fra den danske administrations side har været udført og de resultater, som er opnået for at modne og udvikle det grønlandske folk.

Eller sagt med forfatterens ord: " Hovedformålet for det danske arbejde i Grønland må være grønlandernes udvikling til selvstændighed, det vil sige til en sådan modenhed i kulturel, økonomisk, moralsk og social henseende, at de vil være i stand til at træde i fri forbindelse med andre lande uden alt for stor tabsprocent."

I modsætning til de fleste steder i verden, hvor den hvide mand tog styret, blev hans sprog det herskende, men under dansk styre i Grønland har grønlandsk været kirke- og skolesprog; derfor møder vi det særsyn, at grønlænderne med stigende styrke kræver oplæring i det danske sprog for derigennem at kunne komme i berøring med folkelige og kulturelle værdier fra andre lande.

Ved rigsdagsdelegationens rejse deroppe i sommeren 1931 var dette spørgsmål det fremherskende i alle vore forhandlinger med grønlandernes valgte repræsentanter i landsrådene og kommunalrådene.

Direktør Oldendow påpeger også, hvorledes den grønlandske befolkning og dens valgte råd på den smukkeste måde har givet udtryk for fortsat samhørighed med Danmark.

Deroppe fra lød ingen røst for nogen art af separatbevægelse, men derimod en levende tilkendegivelse af, at moderlandet Danmark kunne de ikke slippe.

Nu er krigen slut, og atter kan den ved krigen afbrudte forbindelse genknyttes til et frugtbart samarbejde til løsning af betydningsfulde opgaver til lykke for det lille grønlandske samfund.

## **Grønland.**

*Af fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering.*

**13 april 1944.**

Styrelses- og administrationsforholdene i Grønland er, siden statsmonopolet indførtes i 1774, vokset trinvis frem. 1862 gennemførtes således som fast institution de såkaldte forstanderskaber, og for første gang blev der givet adgang til, at grønlænderne kunne vælges til at være medbestemmende om deres lands indre forhold.

De midler, som forstanderskaberne fik at forvalte, kom ind gennem indhandlingsafgiften, der svarer til 25 pct., senere 20 pct. af værdien af alle de produkter, som staten indkøbte af grønlænderne.

Midlerne fordeltes med 2/3 til kolonikasserne, medens den sidste tredjedel skulle tilfalde fælleskassen for henholdsvis Syd- og Nordgrønland samt Grønlands fællesfond.

Den sociale hjælp ydedes til værdige trængende, til enker og faderløse, medens et minimalt beløb gik til egentlig fattighjælp. Men af endnu større betydning var det, at grønlænderne, der var valgt ind i forstanderskabet, mellem fangerne kunne udpege og med lån og tilskud støtte dem, som ikke modtog fattighjælp.

Disse grundregler for sogneforstanderskabernes opbygning og virkemåde er fulgt siden da.

Men de bygger også på to så erfarne og varmhjertede mænd som Rink og Kleinschmidts rige erfaring og nøje kendskab til Grønlænderfolkets karakter og indstilling.

Dermed var grundlaget lagt for det kolonisationsarbejde, som ikke alene har vist sig holdbart, men også lykkebringende for den i Grønlands fjorddale så vidtspredte befolkning.

I 1908 afløstes forstanderskaberne af kommuneråd og landsråd.

Vestlandet inddeltes derefter i 62 kommunekredse med hver sit råd, ligeledes valgtes landsråd for Nord- og et for Sydgrønland.

Denne nyordning understregede endnu i højere grad, at det var Danmarks vilje, at grønlænderne skulle være medrådende om deres fremtidsudvikling.

Ved lov af 18. april 1925 kom et tredje led, Sysselrådene, med ind i den grønlandske administration. Alle 3 led bygger på den indfødte befolknings valg og valgbarhed. Til nogle af de interessanteste minder fra min rejse i Grønland hører de levende indtryk, vi fik af forhandlingerne med lands- og kommunerådene. Forhandlingerne kunne måske tilsyneladende omfatte småtterier, men for en befolkning, der er underkastet helt andre levevilkår, kunne disse småting være af den allerstørste betydning.

Men indledning og indlæg i forhandlingerne var præget af forståelse og indsigt og viste, at de valgte rådsmedlemmer fuldt ud var værdige til den tillid, man havde vist dem ved at vælge dem ind i lands- eller kommuneråd.

Hr. direktør Oldenows beretning om Grønland indeholder en snes tabellariske oversigter, der hver for sig giver vægtige oplysninger om rådernes virksomhed.

Fraset de sociale udgifter, der for den egentlige fattighjælps vedkommende viser en beskeden stigning gennem årene, er en meget betydelig del af rådernes arbejde helliget lånevirkomhed til husbygning, fangstredskaber, både, husdyr m.m.

Lånene til Grønlænderne er rentefrie, men samtidig gælder den regel, at låntagerne ved salg af produkter til den grønlandske Handel skal aflevere 1/3 af beløbet som afbetaling på de stiftede lån.

Det samlede udlån har i en bestemt periode 1815-38 andraget godt en halv mill. kr., men det viser sig, at tilbagebetalingen foregår i et smukt tempo, idet lånesummen allerede var nedbragt med over 300.000 kr.

Det efter grønlandske forhold meget store lånebeløb må ses på baggrund af disse års stærke udvikling i boligbyggeriet, hvor jordhytterne, som omtalt i forrige artikel for en væsentlig del er afløst af træhuse.

På andre livsvigtige områder er administrationen i Grønland til rede med lån, de såkaldte erhvervslån til anskaffelse af kajaker, fiskerbåde, derunder motorbåde, fangstredskaber som garn, langliner, skydevåben m.m. Den siden 1915 opblomstrende fåreavl er også i høj grad finansieret gennem den udstrakte lånevirkomhed, men på alle felter gælder det, at tilbagebetalingerne falder prompte.

Endelig skal kort omtales de grønlandske sparekasser.

Den indfødte befolkning havde oprindeligt liden eller ingen sans for opsparing eller udjævning af de stærkt svingende erhvervsforhold. Man levede i øjeblikket og lod dagen i morgen sørge for sig selv.

Sparekassens opgave blev derfor i den gode tid at opsamle små eller større bidrag for at modvirke brugen af disse til indkøb af ellers unødvendige varer og samtidig nedvirke til, at de enkelte hjem havde en opsparat reserve, når smalhans under uheldige vejrforhold, mørketid, sygdom o.m.a. holdt sit indtog i hjemmene. Sparekasserne, som startede i 1870 under meget beskedne former, har efterhånden haft en betydelig tilslutning.

Ved udgangen af 1938 var der således i Sydgrønland 1222 konti med 380.644 kr., medens der samtidig i Nordgrønland var 982 konti med et opsparat beløb på 338.602 kr.



I denne forbindelse bør til slut nævnes en speciel grønlandsk spareforanstaltning gående ud på, at grønlænderne om sommeren, når de gode fangst- og erhvervsforhold er inde, kan købe sparemærker, som så i mørketiden, når vinteren raser, kan ombyttes med varer i butikken. Gennem disse og mange andre foranstaltninger appellerer det danske styre på en god måde til Grønlandernes selvopholdelsesvilje, der for den enkelte og for det lille grønlandske folkesamfund er af så afgørende betydning.

*Rs. Nielsen, Lillering*

### **Grønland under krigen.**

Man studser ved synet af Finn Gad's nydelige bog "Grønland under krigen". Men bogens indhold er en realitet som der bør regnes med.

Forfatteren har under sit ophold i vor fjerne koloni haft de fem års stærke begivenheder på allernærmeste hold og er derfor i stand til at fremdrage enkeltheder om de særlige forhold som krig og afspærring bragte med sig for grønlanderfolket og de danske, som var deroppe i foråret 1940.

Stærkt og gribende virker forfatterens skildring af begivenhederne omkring 9. april, da adskillelsen med moderlandet var en kendsgerning.

Minister Kaufmann og landsfogederne Svane og Bruns kloge og fremsynede indgriben i Grønlands indre forhold og i stillingen overfor Amerika og Canada er et værdifuldt bidrag til belysning af gode danske mænds indsats i en dødsens alvorlig situation.

Trods alt kom Grønland gennem de svære år - ikke uberørt af de nye forbindelser mod vest og de store begivenheder, men med den uskrømtede kærlighed til Danmark i behold.

Beundringsværdig er beretningerne om kårene for administration, handel, fordeling, produktion og kulturarbejde deroppe.

Der må omlægning og ny indstilling til, men om alt dette giver bogen i knappe vendinger fortrinlig besked.

*Rs. Nielsen.*

### **(Artikel med manglende indledning)**

---- fjernt fra de forhold, vi kender under mere blide himmelstrøg.

#### **Befolkningen.**

Danmarks måde at ordne kolonisationsarbejdet på i Grønland har mødt anerkendelse fra andre lande og med rette.

Befolkningstilvæksten er, når alt tages i betragtning det sikreste bevis på, at den linie, der er fulgt siden Hans Egedes dage, og som har givet sig det stærkeste udslag i den sidste menneskealder, trods alt har båret gode frugter.

Med udgangspunkt i 1840 viser det sig, at befolkningstallet indtil 1938 er gået frem fra 7.877 til 16.969 i Vestgrønland og fra 565 til 1.071 i Østgrønland, eller en stigning på 10.163 = 120 pct.

Større folkesundhed betinges af mange ydre forhold: mere hygiejne, sundere boliger, bedre erhvervsforhold, stabile levevilkår, alm. folkeoplysning m.m.

Administrationens indsats.

På alle disse kiler har dansk administration målbevidst og sikkert hamret i de forløbne år og resultatet taler for sig selv.

Den grønlandske befolkning er siden Jacob Severins dage (1734-50) og indtil nu stærkt blodblandet. De udprægede eskimotyper forsvinder, og blandingstypen vinder frem for indtil videre under dansk førerskab at blive den drivende og bærende kraft i kulturudviklingen i Grønland. Eskimofolket har haft en stærk iboende trang til at vandre. Nomadelivet har vel nøje tilknytning til afhængigheden af at kunne få del i de gode fangstpladsers og jagtmarkers udbytte.

De stærkt ændrede erhvervsforhold, mere sikre sociale og økonomiske tilstande samt den stærke blodblanding virker med til, at vandretrangen aftager. Nomaden bliver fastboende som i andre civiliserede samfund.

### **Den spredte bebyggelse.**

Grønlænderfolket har indtil 1938 været samlet på 193 beboede steder. Deraf havde 136 pladser under 100 indb., medens 18 pladser havde over 200 beboere.

Den største koloni er Sukkertoppen med 172 indbyggere. Men det er karakteristisk for landet deroppe under ishavets kyster, at befolkningen i de allersidste tiår også har tilbøjelighed til at klumpe sig sammen. Vandring fra land til by!!

Trods den relative stærke befolkningstilvækst er Grønland fortsat meget tyndt befolket.

Den isfrie del af Vestgrønland huser 146 indb. pr. 1000 km<sup>2</sup>, medens der i Danmark bor 86.336 mennesker på hver 1000 km<sup>2</sup>.

### **Et forfærdende antal ulykker.**

Grønlænderne, særlig mændene, lever livet yderst farligt. Jagt på landjorden ind over de endeløse ismarker tager sin del i form af vådeskud, forfrysninger o.lign., men den langt overskyggende part af ulykkestilfældene er jagt og fiskeri fra det lille skrøbelige skindfartøj - kajakker.

Af tabellen ses det, at Grønland i perioden 1901-30 havde 10 gange så mange ulykkestilfælde som Danmark. Dette fører igen med sig, at der i den voksne alder er langt flere kvinder end mænd.

Foruden ulykkestilfældene er tuberkulosen hovedårsag til den store dødelighed.

Af 100 dødsfald 1924-33 skyldtes de 36 pct. tuberkulosen, medens det tilsvarende tal i samme periode var 5 pct.

Gennemsnitslevealderen var i årene 1901 til 30 for mænd 23,6 år, og for kvinder 28,8 år, medens de tilsvarende tal for Danmark var henholdsvis 50 og 54,4 år.

### **Boligerne.**

Et meget betydeligt arbejde er udført for at forbedre boligerne. Jordhytterne er stort set afløst af mere lyse og rummelige træhuse. Opvarmningen med åbne tranlamper er afløst af alm. kakkelovne, ligesom et betydeligt oplysningsarbejde er sat i værk om boligers bygning og indretning, lys og frisk lufts indvirkning på sundheden, renligheden, udluftning o.s.v.

### **Danske lægers og sygeplejerskes beundringsværdige indsats.**

Her i den forebyggende sygepleje har vore læger, sygeplejersker, jordemødre og andre udført en beundringsværdig indsats.

Der findes to børnesanatorier, som sammen med komitéen for hjælp til grønlandske børn øver en velsignelsesrig virksomhed for de mange fader- og hjemløse børn i Grønland.

På alle kolonipladser er bygget sygehuse, hvor danske læger og sygeplejersker udfører et betydeligt barmhjertighedsarbejde ved direkte at gribe ind overfor sygdomsangrebene, og indirekte ved at påvirke grønlænderne til mere forståelse af, hvad de selv kan gøre for at bevare deres sundhed.

Men i alt dette må huskes de store vanskeligheder, den vidtspredte befolkning, de uhyre afstande og voldsomme naturforhold, der ofte kuldkaster alle beregninger for lægernes rejser, der om sommeren foregår pr. motorbåd og om vinteren med hundeslæde.

Et meget stort antal grønlænderinder uddannes som jordemødre dels i Danmark, men det store tal ved sygehusene i Grønland.

Foruden at være jordemødre fungerede de som sygeplejersker og rådgivere ofte på afsides liggende pladser.

Sundhedsvæsenet er gennem en forholdsvis kort årrække gået frem med stormskridt.

I 1910 var den samlede udgift for hele landet 85.000 kr., medens det i 1938-39 var ca. 500.000

kr. Deraf alene til sygehusenes drift 121.052 kr.

Af megen betydning er det også at socialhjælpen er udstrakt til at omfatte hjælp til gamle og invalider. Fra den Danske Stat udredes således alderdomshjælp til enhver person over 55 år, der uden egen skyld bliver ude af stand til at fremskaffe det nødvendige til livets ophold.

De sociale udgifter er i løbet af tiåret 1927-28 til 1938-39 gået frem fra 57.250 kr. til 86.312 kr.

### **Retsvæsenet i Grønland.**

Til et moderne samfund hører et stadig voksende antal fængsler, ligesom politistaben må øges i hastigt tempo, alt som kultur og civilisation skrider frem.

Grønland har intet af alt dette, her er et folkesamfund uden fængsler og uden politi. Deroppe må man nøjes med Sysselretten, der oprettedes 1925, og som i 1938 behandlede i alt 40 sager fra hele landet.

Af voldsforbrydelser var der 1 og af sædelighedsforbrydelser 1, ligesom der var en del forseelser mod de i de sidste år indførte fredningsbestemmelser. Desværre gives der ikke nogen definition af de enkelte forbrydelsers karakter.

*Rs. Nielsen, Lillering*



Nuuk (Godthåb)

## Blandede artikler om og af Rasmus Nielsen

### **Rs. Nielsen. 1936.**

Blandt de landstingsmænd, Venstre må savne efter valget, er Rs. Nielsen, Lillering, og han vil blive savnet af mange. Gennem de år, han virkede i landstinget, skabte han sig en smuk stilling ved sin saglighed, sin flid og sin hele personlige færd. Først og fremmest var han en utrættelig arbejder. Alt, hvad han fik med at gøre, satte han sig grundigt ind i. Han fyldte sin plads i landstingets udvalg, og han røgtede samvittighedsfuldt og dygtigt de mange ordførerhverv, som efterhånden blev ham betroet. Med varm overbevisning og alsidig viden kunne han give dygtige indlæg om skole, om kirke, om husmandsspørgsmål, og han fulgte levende med i alt. Rundt i hele Danmark er Rs. Nielsen kendt som talsmand for Venstres sag. Blev der sendt bud efter ham, kom han. Han skånede sig ikke, når det gjaldt den sag, han havde viet sine kræfter. Endnu har Rs. Nielsen sin fulde kraft, og det er alt for tidligt at skrive hans politiske eftermæle. Før nogen aner det, kan der blive kaldt til kamp på ny, og da vil der blive brug for en mand som Rs. Nielsen.

Hans politiske venner siger ham ikke farvel, men på gensyn!

### **Fru Malling Pedersen og Rs. Nielsen. (1936)**

“Modersmaalet” udtaler sin glæde over, at Venstre genvalgte den sønderjydske landstingsmand, og skriver derefter:

Megen tilfredshed vakte det blandt Venstres valgmand, at fru Malling Pedersen, Odder, blev valgt. Hun er datter af afdøde valgmenighedspræst Vilh. Malling, hendes mand er tømrermester. Mange kender hende fra politiske møder som en glimrende taler, hvis foredrag har både dybde og indhold. Kvinderne kunne ikke godt få en mere sympatisk og tiltalende repræsentant i Landstinget.

Derimod beklager vi stærkt, at en så flittig, dygtig og tiltalende mand som Rasmus Nielsen, Lillering, gled ud. Årsagen er den, at han bor i samme amt som fru Maling Pedersen, Aarhus amt med de forholdsvis få venstrestemmer. Af Venstres repræsentanter i Landstinget i de sidste 16 år har ingen tilnærmelsesvis udført et politisk oplysnings- og agitationsarbejde som Rasmus Nielsen. Han var altid villig, altid parat og tog gerne - sagligt og dygtigt - en dyst med hvem som helst. Det må oprigtigt håbes, at husmanden fra Lillering også i fremtiden må blive anvendt i Venstres tjeneste. Han er for god til at glide ud af politik.

### **København - Lillering på fire dage.**

1940.

Fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, vendte i aftes hjem efter en bevæget rejse. Rs. Nielsen, der har været til møde i København, var med den sidste Kalundborgbåd fra Aarhus og nåede den gang over med kun nogle timers forsinkelse. På hjemturen var han knap så heldig. Rs. Nielsen rejste fredag fra København og nåede med “Freja” så langt, at man kunne se Grenaa. Så gik turen efter en nat i isen tilbage til Kalundborg og med ekstratog tilbage til København, hvorfra det først i går lykkedes at få flyvejlighed til Aalborg og derfra at komme til Aarhus.

## **Under Septembersolen.**

(Københavnerdamperen, okt. 1940.)

I blændende septembersol stod jeg forleden på en af Østjyllands mange bakketoppe og ind-sugede herfra levende indtryk af den rige og afvekslende natur, der, så langt øjet rakte, lå badet i glitrende sol.

Stærkt virker dette bølgeformede landskab isprængt med de mange småskove og plantninger, hvor løvet allerede havde fået noget af efterårets gyldne farveskær over sig.

Ud over markerne havde tusinder af små flittige edderkopper spundet deres sølverrene spind fra stub til stub, fra blad til blad. Imod solfaldet var det hele som en gyngende silkebro spændt ud over jorden af usynlige hænder.

Her og der løftedes iturevne dele af dette eventyrspind af den lette vind og drev i flager gennem luften.

Alt er jo forgængeligt - også edderkoppespind!

Imellem kornstubbene ned ad bakkens sider stod blomst ved blomst. Sensommerens farveskønhed afspejledes i dette væld af ærenpris, arve, storkenæb og andre af sommerens efternølere.

Forunderlige natur! - Går storm og uvejrlig over landet, sænker sig i sindet en følelse af afmagt overfor naturens vældige kræfter.

Men en efterårsdag som denne, hvor den højtidsfulde stilhed og fred sænker sig over alt og alle, får os for en stund til at glemme tidens knugende alvor, krigens hærgen og gru, alle de nedbrydende kræfter, der uhæmmet og med en forfærdende vildskab tramper under fod, hvad slægtled i trofasthed byggede op i håndens og åndens verden. -

Derude i landskabet ligger landsby ved landsby, gårde og huse ud over markerne.

Også det travle pulserende liv, som udfolder sig her, er bjergtaget af den samme højtidsfulde storhed og fred, som betager mig deroppe på bakkens top. For dem, som for mig gælder det: Vi øver vor dont, vi værner og freder om slægtsarven, vi gør forsøg på at føre udviklingen en ubetydelighed videre, end vore fædre formåede.

Sådan en dag føler vi os langt stærkere og mere levende forbundet med hjemstavnens hemmelige og underfulde kræfter.

Her ligger gemt alle dens rige og gode minder om fædres liv og virke. Det forpligter og minder os om, at hver enkelt i slægten er som et led i en kæde, og vi forstår, at skal kæden holde til styrkeprøven, da gælder det om, at samtlige led holder ubrydeligt sammen.

Dette er hjemstavnens stille, men stærke krav til hver én af os.

Denne sandhed kan ingen ustraffet lade hånt om, men lige så afgørende er vort forhold til vort fælles hjem, vort land og folk, der i disse alvorstunge tider stærkere end nogen sinde har krav på, at vi alle slår kreds om den rige og dyre arvepart, vi som folk fik i eje af slægterne, som gik forud for os.

En eller anden stormand har sagt: "Grav dybt, hvor du står, thi der rinder kilderne stærkest." Vi omsætter disse ord med et par kærnesunde danske strofer: "Hvad du evner kast af i de nærmeste krav."

Vi har mere end godt er været med i strømhvirvlerne, hvor materielle hensyn gik foran alt andet. Alt for ofte blev det de skelsættende og delende småtterier, der stod i vejen for et samlende, målbevidst arbejde.

Nu er stunden inde, hvor dette må høre op, således at vi i enighed og med et ubrydeligt sammenhold kan få kraft til at holde ud og derved mulighed for at løse de store opgaver, der ligger for i den kommende tid, thi i mere end én forstand gælder det nu, at intet må gå til spilde. Og dernæst må det store lysende mål være, at vi kan samles i det store alt overskyggende mål - "End er der en Gud foroven, som råder for Danmarks sag."

### **Rosmus foredragsforening.**

(1945) indledede sin foredragsrække med en festaften i Rosmus forsamlingshus på Kongens fødselsdag. Der var stuvende fuldt hus, ca. 150 deltagere, da formanden, lærer Nielsen, Rosmus, åbnede mødet og motiverede et leve for Kongen, efterfulgt af "Kong Christian", hvorefter aftenens taler, landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, talte for Kongen og senere viste en interessant lysbilledserie fra Grønland. Efter lysbillederne var der fælles kaffebord, ved hvilket landstingsmanden yderligere talte om Grønland, og den vellykkede aften sluttede med "Kongernes Konge".

### **En god optakt til valget i Skjoldelev-kredsen.**

**1943**

Harlev-Framlev venstrevælgerforening

har holdt generalforsamling og vælgermøde i Framlev. Der var mødt en stor forsamling af foreningens medlemmer, både mænd og kvinder, og en del af sognets unge.

Lærer Helbo omtalte kort den ejendommelige baggrund for det forestående valg og betonedes store betydning for det danske folk. Han bød talerne, fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering og gdr. Anders John Pedersen, Stjær, velkommen.

Rs. Nielsen indledede med at omtale den politiske stilling i øjeblikket og trak på en udmærket måde linjerne op for de vanskeligheder, som dansk politik er ude for i øjeblikket. Taleren fremhævede den betydning, det har, at vi får lejlighed til at gå til valg netop nu, og benyttede lejligheden til at takke vælgerne for det smukke resultat af afstemningen i kommunen ved valget for 4 år siden. Denne gang må Venstre sætte sit stemmetal endnu en tak op.

Anders John Pedersen omtalte de vigtigste af de politiske spørgsmål siden sidste valg. Også han opfordrede til at møde op på valgdagen, så det kan ses, at det danske folk ønsker at bevare sit frie folkestyre.

Rs. Nielsen talte derefter kort til de unge og klarede for dem betydningen af at tage standpunkt og være med til at styre Danmark frem ad de rette veje i de vanskelige tider, vi oplever og går i møde.

Ved kaffebordet holdtes en kort generalforsamling, hvor formanden, lærer Helbo, gennemgik regnskabet og ledede valgene indenfor foreningen. Gdr. Jens Lundgaard, Labing, blev nyvalgt i stedet for Niels Kaae, der ønskede sig fritaget. De øvrige valg var genvalg.

*Fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, er af Venstres rigsdagsgruppe indstillet til medlem af overbevillingsnævnet for en ny valgperiode.*

### **God tilslutning til valgmødet i Galten i aftes.**

Venstres møde i aftes på Galten Afholdshotel havde god tilslutning og lededes af gdr. Anders John Pedersen, Stjær. Venstres kandidat i Skjoldelevkredsen, fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, trak linierne op for det kommende valg og omtalte begivenhedernes hovedpunkter før og efter besættelsen. Han sluttede med en opfordring til vælgerne om at gøre et arbejde for et godt og nationalt valg. Den 23. marts skal være en festdag i Danmark, og derfor må Dannebrog til tops overalt. Sluttelig sang man "Jeg vil værge mit land", hvorefter Anders John Pedersen sluttede mødet med en tak til Rs. Nielsen og ønsker om et godt valgresultat.

### **Venstres kandidat i Skjoldelev-kredsen.**

Undertegnede vælger anbefaler at stemme på Rasmus Nielsen, Lillering.

I dette blads lørdagsnummer var offentliggjort en stillerliste for Venstres kandidat i Skjoldelevkredsen, fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering.

Undertegnede vil gerne være med at anbefale denne udmærkede kandidat, om vi derigennem kunne være medvirkende til, at hans stemmetal sættes yderligere op. Vi ved at Rasmus Nielsen med særlig glæde er gået til arbejdet for dette valg, fordi hele grundlaget for valget så helt ud ligger på linje med hans grundfæstede danske, nationale indstilling, hans urokkelige forvisning om selvstyrets værdi og hans forståelse af, at ensidig klassepolitik ikke hører hjemme i et frit folk, når vi ønsker gode kår for alle samfundslag.

Gennem sit ikke helt korte politiske liv har han vist en særlig evne til at trænge til bunds i en sag, løfte den op over partikævlet og sætte ind netop på de områder, hvor arbejdet skal gøres, ligesom han med utrættelig energi stadig stiller sig til rådighed, hvor en god sag skal føres igennem. Gennem sit alsidige arbejde i hele Aarhus amt er han kendt som en grundærlig, varm-hjertet mand, der uden at tænke på egen fordel altid er rede til at være med og altid på en klar måde giver besked om sagerne. Vi vil også gerne tilføje, at der for ham som venstremand aldrig har været "slinger i valsen". Hans linje er fin og rigtig fra første færd til i dag og vil være det fremefter! Lad ham - som tak for hans udmærkede arbejde her i kredsen ved sidste valg - få den glæde, at Venstres stemmetal i Skjolddelevkredsen sættes yderligere op den 23. marts.

Mejeribest. Christensen, "Skovlund". Hmd. Chr. Jacobsen, Framlev. Kreditforeningsrepr. Rs. Porse, Harlevholm. Hmd. S.J. Fiirgaard, Herskind. Konsulent Georg Hansen, Galten. Gmd. Jakob Lauridsen, Spørring. Tømrerm. Kr. Overgaard, Søften. Gdr. Sigvald Andersen, Skovby. Sognerådsfrmd. Buttenschøn, Lystrup. Statshmd. Viggo Sørensen, Grundfør. Smedem. Søren Holm, Grundfør. Bmd. P. Jensen, Røndbæk, Grundfør. Statshmd. Ant. Nielsen Jensen, Lyngaa. Statshmd. Karl Johansen, Lyngaa. Smedem. Mar. Justesen, Lyngaa. Bmd. N.A. Andersen, Skovby. Hmd. Oluf Jensen, Skovby. Gdr. Johs. Jensen, Grundfør. Sognerfrmd. R.N. Rasmussen, Trige. Sognefoged Ejner Sørensen, Trige. Tømrermester Møller, Harlev st. Lærer H.P. Johansen, Framlev. Husmand, sognekasserer Carl Rasmussen, Sabro. Sognefoged Jens Nielsen, Skørring. Slagter Rs. Peter Jensen, Stjær. Gdr. Arne Porse, Rodhe. Sognefoged Rs. Nielsen Rasmussen, Sjelle. Gdr. Rs. Jessen, Skjørring.

### **God medlemsfremgang i Skjolddelev-Kredsens Venstre.**

Venstre i Skjolddelevkredsen holdt i går generalforsamling i Klostercaféen i Aarhus. Formanden, provst Hillgaard, Skivholme, oplyste i sin beretning, at der havde været god medlemsfremgang i næsten alle kredsens 18 venstrevælgerforeninger, og i den sidste halve snes år var medlemstallet mere end fordoblet. Der var grund til at tro, at fremgangen i foreningerne også ville give sig udslag i øget stemmetal for Venstre ved det kommende valg. I de fleste foreninger havde der været holdt et eller flere møder, der gennemgående havde været godt besøgt.

I ekstrabidrag til partiet var indkommet 3795 kr., og da tegningen langt fra var afsluttet, ventede man at komme op på et pænt beløb. Formanden anbefalede at støtte hovedstadens Venstre med tegning af aktier til et venstreblad i hovedstaden, hvortil Venstres derværende vælgere selv havde ydet et meget anset beløb. Han takkede Rs. Nielsen, Lillering, for hans ualmindelig gode indsats som kredsens kandidat ved sidste valg. Opstillingsmøde i forbindelse med det forestående valg vil blive holdt antagelig i begyndelsen af september.

Efter at Rs. Nielsen, Lillering, var valgt til dirigent, førtes en forhandling, hvori deltog Rs. P.Andersen, Aabyhøj, der opfordrede til at søge tættere kontakt mellem Venstres Ungdom og venstrevælgerforeningerne.

### Kursusudvalg.

Landbrugsministeriet har efter anmodning fritaget fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, for hvervet som formand for det udvalg, der for Jyllands vedkommende foretager fordelingen af statstilskud til understøttelser til deltagere i landbrugskursus, og i hans sted beskikket husmand J.C. Andreasen, Mollerup, Ørum (Sønderlyng) til formand for udvalget.

1-5 1949.

Man er tilbøjelig til at sige, at ansigterne skifter hurtigt. Det har man ikke kunnet sige inden for det jyske kursusudvalg, specielt ikke for den mand, hvis billede står over disse linier, den mangeårige formand Rasmus Nielsen, Lillering.

Det er over 28 år siden, han afløste udvalgets første formand, P. Pindstrup, på formandspladsen, og når han nu har ønsket at trække sig tilbage, er jeg sikker på, at mange vil sende ham en venlig tanke med tak for de mange års i højeste grad pligtopfyldende arbejde. Når det jyske kursusudvalg - også på højeste sted - indtager en så høj standard med hensyn til dets dispositioner og sin forvaltning af de midler, der fra statens side er stillet til udvalgets rådighed, skyldes det i udpræget grad Rasmus Niensens ledelse; for ham var det en æressag, at der var orden i tingene, ikke noget med "bedste beskab" eller "lade stå til", og dette har igen afspejlet sig - som tip-top orden altid gør - i et forbavsende fremskridt med hensyn til forståelsen af hele dette betydningsfulde arbejde, i særdeleshed inden for landbo- og husmandsforeningerne, der her i Jylland beslaglægger størstedelen af midlerne til deres stedlige kursus i landbrug og husmodergerning. I hans formandstid har forholdene særlig med hensyn til husmodergerning gennemgået adskillige ændringer.

Når den afgåede formand nu har ønsket at træde tilbage, har det ikke sin årsag hverken i manglende interesse eller svigtende helbred, han virker trods sin alder stadig ung og spændstig, når vi ser ham ude til møder eller på rejse til hovedstaden i egenskab af medlem af statens bevillingsnævn.

Også uden for det jyske område har Rasmus Nielsen på kursussagens område holdt tøjlerne i sin hånd, han har nemlig uafbrudt, siden landssammenslutningen for mange år siden blev dannet, været dens skattede formand. Den 12. april ledede han sammenslutningens sidste møde i København som en afslutning, og der lød fra alle sider her en dybtfølt tak for hans virke.

*N.C. Nielsen.*



*Rasmus Nielsen vender hjem medbringende en pose bagerbrød*



## Mærkedage

### Landstingsmand Rasmus Nielsen fylder 60.

4-6 1932

Landstingsmand Rs. Nielsen fylder i morgen 60 år. Som ungt menneske var det Rs. Niensens mål at udføre en gerning i den frie skoles tjeneste. Han uddannede sig til en sådan gerning med stor energi og grundighed. Men det praktiske landbrug fastholdt dog hans kærlighed. Efter nogle års skolevirksomhed købte han sit hus ved Lillering station og blev husmand med liv og sjæl.

Skole og kirke og folkefrihed havde dog stadig Rs. Niensens varme interesse, og når han gik ind i politik, var det sikkert først og fremmest for at yde en indsats på disse områder.

Som landstingsmand har han navnlig deltaget i spørgsmål, der vedrørte skole, kirke og hjem, og husmandssagen har for ham den største betydning som en bestræbelse for at skabe talrige danske hjem med betingelser for et jævnt og virksomt liv til fremme af folkets sundhed og landets gavn.

Men intet i lovgivningsarbejdet har været Rs. Nielsen fremmed. Årvågen og flittig fulgte han alt arbejde på rigsdagen, og han ved nøje besked om tingenes gang. Et godt grundlag havde han at bygge på i sine ungdomsstudier, som gjorde ham fortrolig med landets historie og natur, de to store grundbetingelser for et folks udvikling. Han har også rejst meget og flittigt studeret fremmede forhold, så han aldrig savner stof til sammenligninger.

Men interessen for de store forhold har ikke svækket Rs. Niensens sans for opgaverne i hjemmet. Han passer sin ejendom med stor dygtighed, og han er mand for at holde tingene i orden, også mange ting, hvortil andre må have håndværkerhjælp. En udmærket medhjælp har han her i sin hustru.

For Rs. Nielsen er Venstres sag ikke nogle programpunkter, der ændres med de skiftende tider og vekslende opgaver. Venstres ideer er for ham et livssyn, en tro på friheden og det personlige ansvar som de bærende kræfter i det enkelte menneskes virke og i hele folkets liv. Frihed og selvhævdelse forenet med samfundsbevidsthed og forståelse af pligterne mod land og folk var idealerne for den skolegerning, Rs. Nielsen som ung higede imod, og disse idealer har han genfundet i den politik, han nu vier sine kræfter.

At vække forståelse for disse personlighedsideal og dette samfundssyn er målet for Rs. Niensens agitationsarbejde. Han er en flittig agitator, altid oplagt og villig til at udkæmpe en dyst for den folkepolitik, han har kær, og hans tale modtages med tillid, fordi den bygger på sikker viden, og fordi der ikke er svig i hans sind eller hans ord..

Med sine 60 år har landstingsmand Rs. Nielsen endnu en lang arbejdsdag foran sig. Til takken for det arbejde, han allerede har udført for frihed og folkeoplysning, vil der på fødselsdagen fra mange sider lyde en lykønskning til gerningen i de kommende år. Selv om meget ser mørkt ud, økonomisk og folkeligt, og selv om friheden og folkestyret trues af mange farer, hører Rs. Nielsen til dem, der ikke lader sig kue. Med friskt mod og uopslidelig energi vil han fortsætte sin gerning, der giver hans liv videre indhold og et mål, der stiler mod det store: at gavne og højne det folk, han tilhører.

J.M.

## **Halvfjerds år.**

### **4-6 1942.**

Forhenværende landstingsmand Rasmus Nielsen fylder i morgen halvfjerds år.

Bibelen benævner dette tal som støvets år. Men det gælder ikke for Rs. Nielsen. Han er så rask og levende som nogen sinde. Til daglig passer han sin bedrift i Lillering så godt som uden hjælp, og den er passet som et landbrug skal passes. Alt er i orden på Rs. Niensens ejendom.

Men dermed er Rs. Niensens virkelyst langt fra udtømt. Han følger med tiden så godt som nogen og er så vel bevandret i politik som nogen på rigsdagen. Med vågen opmærksomhed og selvstændig dømmekraft følger han også med i de landbrugsfaglige og samfundsøkonomiske problemer og først og fremmest lever han med i det danske folkelige og åndelige liv.

Rs. Nielsen, der som ung uddannedes som lærer i den frie ungdomsskole, har omfattende historiske kundskaber. Med særlig iver dyrker han nu hjemstavnsforskningen.

Rundt i hele landet har Rs. Nielsen talrige venner. Som landstingsmand hørte han til de flittige og grundige arbejdere i udvalgene. Men han var også en højt skattet og meget brugt talsmand for Venstres sag. Ved utallige små og større møder har han på sin saglige og vederhæftige måde gjort rede for lovgivningsarbejdet og talt varmt og ildnende for Venstres frihedstanker.

Ved sidste valg tog Rs. Nielsen et godt tag som venstrekandidat i Aarhus amt, og det er betegnende for hans personlighed og hans stilling, at han samlede et overvældende stemmetal i sit eget sogn.

På halvfjerdsårsdagen vil der fra mange sider lyde en tak til Rs. Nielsen for hans folkelige og frisindede gerning og en lykønskning til den fremtid, der endnu har opgaver at byde Rs. Nielsen.

J. M.

### **Fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering,**

var på 70-årsdagen i går genstand for stor opmærksomhed. Blomster og telegrammer strømmede ind, og der kom mange gratulanter, således deputationer fra Hammelbanen og fra mejerikredsen, som Rs. Nielsen er formand for. På Venstreforeningernes vegne takkede proprietær Hans Overgaard, Asmusgaard, Rasmus Nielsen, fordi han for 25 år siden havde været med til at stifte Venstreforeningen i Aarhus amt og stadig havde støttet foreningens virksomhed energisk. Redaktør Martin bragte Rasmus Nielsen en tak for godt medarbejderskab ved Aarhus Amtstidende. Også fra andre sider lød der en tak til Rasmus Nielsen.

Blandt de mange blomster, der ganske fyldte hjemmet, var store og smukke blomsterkurve fra Hammelbanen, fra mejeriet Skovlund, samtlige mælkekuske, fra forsamlingsbygningens bestyrelse og fra Venstres amtsbestyrelse.

Fra Østjysk Hjemstavnsforening mødte redaktør Østergaard med en smuk boggave.

Der var telegrammer fra alle egne af landet, således fra mange af Venstres redaktører, bl.a. fra redaktør Quist, Fyns Tidende, og redaktørerne Lassen og Jacobsen, Aalborg Amtstidende.

### **Fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen**

Lillering ved Hammel, fylder 70 år torsdag den 4. juni. Rasmus Niensens entre i det politiske liv er jo velkendt. Det var J.C. Christensen, der i sin tid henledte opmærksomheden på denne lille flittige og dygtige husmand, som derefter blev husmændenes repræsentant på tinge og var det i en lang årrække, indtil ønsket om at få en kvinde ind i landstinget (fru Malling-Petersen fra Odder) blev så stærkt, at det ikke var til at komme udenom. Og så måtte Rasmus Nielsen glide ud. Det var med stor sorg man fra Venstres side bragte dette offer; thi Rasmus Nielsen viste sig hurtigt at være en dygtig, saglig arbejdskraft inde på tinge; han var ordfører i mange spørgsmål vedrørende husmandssagen - såvel som i andre sociale spørgsmål, og han gik til arbejdet i udvalgene med stor grundighed. - Efter sin udtræden af Rigsdagen har Rasmus

Nielsen imidlertid med sin sædvanlige energi taget et arbejde op for Hjemstavnsforening og hjemstavnskulturen, idet han er formand for Østjydske Hjemstavnsforening, og så passer han desuden sin foredragsvirksomhed og sit husmandsbrug, ligesom han stadig er villig, når der kaldes på ham til deltagelse i politiske møder osv.

Personlig er Rasmus Nielsen en uhyre elskværdig mand, og selv politiske modstandere respekterer ham for hans saglige indlæg i en debat; disse er nemlig altid helt uden personlig adresse. Han sidder inde med stor politisk indsigt, hvorfor der altid er mange om hans talerstol.

### **Fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering. 70 år.**

En af Venstres flittigste agitatorer gennem mere end 25 år, fhv. landstingsmand Rs. Nielsen, Lillering, kan i morgen fejre 70 års fødselsdag. Mange nordjyder kender Rs. Nielsen fra hans foredrag heroppe og er kommet til at sætte pris på ham. Lige så flittig han har været til at rejse landet rundt og tale ved møder, lige så ihærdig var han i sit arbejde gennem de mange år, han havde sæde i Landstinget. Partiet betroede ham i disse år mange ordførerskaber, og de blev røgtet med stor grundighed.

Nu passer Rs. Nielsen, foruden sine offentlige hverv, sin landejendom i Lillering, og det gør han med stor dygtighed. Ofte går der bud efter ham som taler ved Venstres møder, og Rs. Nielsen siger aldrig nej til en opfordring, hvis det er ham muligt at efterkomme den.

Heroppe fra Nordjylland ønsker mange til lykke med de 70 år og takker for trofast arbejde.

Aalborg Amtstidende.

### **Rasmus Nielsen. (Vejle Amts Folkeblad.)**

Den lille livlige husmand, som nu i en lang årrække har haft sæde i Landstinget, valgt af Venstre, fortjener, at fødselsdagen bliver en virkelig festdag. Han er et kundskabsrigt, stærkt interesseret menneske, og han har ikke nøjedes med på afstand at følge, hvad der rører sig i folkelivet, men har været en livlig våbendrager "for kirke, for skole, for frihed", og han har omfattet sine standsfællers samfundsmæssige stilling med stor interesse. Venstre skylder ham tak for et trofast arbejde for partiet. Aldrig sparede han sig, når det gjaldt at tage et tag; også Vejleegnen har ofte sendt bud efter ham.

Rasmus Nielsen, Lillering, der er en såre beskeden mand, kan med fuld ret modtage den hyldest, som fra mange sider vil slå ham i møde.

### **(Sorø Amtstidende.)**

Rs. Nielsen er en arbejdsmandssøn fra Lolland. Der var fremdrift i den lille landsbydreng. Han kom på seminarium, havde gentagne højskoleophold og virkede en tid som højskolelærer og friskolelærer, hvorefter han i 1916 købte sig et husmandssted i Lillering. I 1920 indvalgte han i Landstinget af Venstre, som ikke har haft grund til at angre valget.

Med samvittighedsfuldhed og energi er Rs. Nielsen gået ind i det politiske arbejde. Han hører ikke til den type af rigsdagsmænd, for hvem det vigtigste er overstået, når mandatet er sikret. Med flid har han sat sig ind i arbejdet, og det er få af vore landstingsmænd, som har ydet en større indsats i agitationen og den politiske oplysnings tjeneste end han. Altid er han rede, når der kaldes på ham til et møde, og tilhørerne er altid glade for hans jævne tilforladelige fremstilling. Men han har ikke indskrænket sig til virksomheden i tinget og som mødetaler. Der er ikke længe imellem, at man i jyske venstreblade ser en artikel om et eller andet politisk emne med hans navn under.

Vi ønsker til lykke.

## Arbejdet er den bedste medicin.

4-6 1947.

Fødselsdagssamtale med fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, der fylder 75 år i morgen.

Kunne man ikke vente at finde en 75-årig, der hele sit liv har været en slider både kropsligt og åndeligt, i gyngestolen ved vinduet?

Jo, men husmanden far Lillering, som I.C. Christensen kaldte fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, har slet ingen gyngestol. Og hvad skulle han også bruge den til. Han står midt i dagens gerning, da vi kommer til Lillering for at høre om et langt liv i politik.

Der er syv segl for min mund, sagde Rasmus Nielsen, men han er en god parlamentariker, som ad forhandlingens vej kan bevæges til et kompromis gående ud på at lide lidt ved det syvende. Hvornår vågnede deres politiske interesse?

-- Da jeg var 10 år. Det politiske liv holdt sit indtog i min tilværelse i skikkelse af en Estrup-gendarm. Det var den første gendarm, der kom til min fødeby Tirsted på Lolland, og han standsede netop ved siden af mig for at spørge om vej.

-- Og siden tog De dem for at vise gendarmene og det styre de repræsenterede vintervejen?

-- Ja, det satte jo tankerne i bevægelse, at der kom sådan nogle fyre ud for at passe på skikkelige mennesker, og som 12-årig kendte jeg alle landets rigsdagsmænd ved navn og vidste hvilken kreds, de var valgt i, og fulgte med i rigsdagsarbejdet.

-- De gik måske allerede med en rigsdagsmand i maven?

-- Nej, jeg ville være lærer, men også det mål skal der fantasi til at sætte sig når man er den næstældste i en søskendeflok på et dusin, og ens far er arbejder med en dagløn på 50 øre. Nutidens mennesker kan slet ikke forestille sig den fattigdom, der herskede i vort hjem. Vi kunne vågne om morgenen uden at have det tørre brød i huset, men alligevel har jeg aldrig nogen sinde hørt min Far eller Mor klage.

Om socialhjælp var der ikke tale. Den gang var der kun fattighjælp at få, og den måtte man kvittere for med sine borgerlige rettigheder. Vi børn lærte at klare os selv. Far og Mor talte end ikke om muligheden for at få hjælp. Min far var sådan, at han ikke, hvor fattig han end var, ville tage imod alderdomsunderstøttelse, da han kunne få den. Først da han var 80 år, lod han sig forsørge.

-- Hvordan kom den store børneflokk i vej?

-- Det var meget enkelt. Som 10-årig kom vi hver og en ud at tjene, og lønnen var føden og klæderne i de første 5-6 år.

-- Hvordan kunne De holde håbet om at blive lærer i live?

-- Jo, jeg havde hørt om en præst, der havde hjulpet en kusk, han havde i sit brød, til at læse. Og jeg forestillede mig, at noget lignende ville ske for mig. Det gjorde det imidlertid ikke, og så måtte jeg selv skillinge sammen af min løn, og så liden den var, blev dog noget lagt til side.

-- Blev De så lærer?

-- Nej, da jeg omsider kom på seminarium, blev jeg alvorligt syg, og måtte opgive læsningen.

-- Men det var det politiske på Lolland, vi kom fra..

-- Ja, forholdene på øerne var jo ganske anderledes end i Jylland. Stavnsbåndet og herremandsvældet satte sit præg på generationer efter bondestandens frigørelse. Det sås ved det politiske valg i min barndom. Ved den lejlighed viste herremændene deres gode sindelag ved at køre husmændene til valgstedet i høstvogne, men efter ankomsten hertil var det også forbi med godheden. Afstemningen var mundtlig, og forvalterne sad og skrev dem op, som ikke stemte på Højre, og de kunne dagen efter søge sig andet arbejde.

-- Hvad var det, som bragte det store demokratiske gennembrud og slog Højres front i stykker?

-- Det var det såkaldte Jydske Togt. Jydske rigsdagsmænd lavede et regulært felttog mod Højre

på Lolland. De holdt et stort antal møder, og i mødernes spor fulgte de demokratiske foreninger. Sejren var det berømmelige valg, hvor Niels Neergaard slog den gamle højremand Hammerich.

-- Da seminarievejen lukkedes, hvor søgte De så hen?

-- Til højskolerne. Jeg har været på Rødkilde, Jebjerg, Askov og Vallekilde.

-- Og hvordan var de gamle højskoler?

-- Højskolerne var selve den kæmpende ånd, og det var dem, som slog den første breche i standsforskellens mure. På Lolland var skellene mellem godsejerne og husmændene vel kraftigere markeret end andre steder, men på højskolerne var den fattige tjenestekarl regnet for fuldt så godt et menneske som andre, og dette forhold efterlod næsten det stærkeste indtryk. På højskolerne lærte jeg den tids betydeligste mennesker at kende. Videnskabsmanden Paul la Cour, der ved siden af at være en stor matematiker var et fint og følsomt menneske, komponisten Nutzhorn, der underviste i sang og musik, og Ludvig Schrøder, der var en af højskolens bedste mænd, men som alligevel havde lidt svært ved at komme på talefod med os unge. Jeg husker, at jeg blev helt perpleks, da han engang kom og bragte mig en hilsen fra Tirsted, hvor han havde holdt foredrag i den demokratiske forening, som jeg havde været med til at starte.

-- Og på Rødkilde var Frede Bojsen. Der må De have været spaltningen mellem venstrepartierne på nært hold?

-- Ja, og jeg tror, at spaltningen i nogen grad skyldtes, at man skubbede Frede Bojsen til side. Det var i hvert fald en af de politiske årsager, men den egentlige grund var jo af større format. Georg Brandes havde skabt en åndsretning, som måtte splitte venstrepartierne.

-- Hvordan ser De på højskolen og de unge i dag?

-- Hvis højskolen i dag har noget at bringe de unge, så er de modtagelige. Ungdommen er til at komme på talefod med, når det gælder åndelige værdier.

-- Hvornår kom De første gang i Landstinget?

-- Det var i 1920 i 5. landstingskreds. Dengang var valgkampen jo noget anderledes end nu. Møder på under 4 timer var sjældne, og man startede kl. 2 om eftermiddagen for at køre fra møde til møde til over midnat. Jeg blev i Landstinget til 1936, men deltog i valgkampen også til Folketinget i endnu nogle år. Den valgkamp, som jeg har været glædest for at deltage i, var forud for valget i 1943. Det var ikke en kamp for partierne, men for Danmark.

Rasmus Nielsens interesser har været mangesidige. Netop som vi kommer til at tale om afholdsbevægelsen, kommer fru Nielsen ind med æblemosten - et virksomt middel mod alkoholen.

Som landstingsmand var Rasmus Nielsen i 1932 med delegationen til Grønland, hvilken færd en flot udstoppet sneugle er en erindring om. Det var en tur, han gerne gjorde om, men også i det hjemlige er der oplevelser at hente.

-- Hvordan befinder De dem ved som øbo at være formand for Østjydsk Hjemstavnsforening?

-- I hjemstavnsforeningen lever den gamle bondekultur videre, og skønt øbo har jeg haft megen glæde af at være med til gennem bøger og sammenkomster at give den nye slægt noget af det gamle med på vejen.

-- Holder De af at have med ungdommen at gøre?

-- Ja, jeg regner tiden som friskolelærer her i Lillering for de lykkeligste år i mit liv, og arbejdet i husflidsskoler og gymnastikforeninger har optaget mig meget.

-- Hvordan tager den politiske situation sig ud for Dem i dag?

-- Jeg synes, at socialdemokraterne lever på et politisk hykleri. Hedtoft er blevet for stor for tidligt. Han har ikke Staunings format og har givet sig i kast med et nedværdigende spilfægteri.

Venstregeringen har ikke begået nogen fejl, som kunne gøre denne afgang rimelig, men en

mindretsregering lever nu engang livet farligt. Sydslesvigarbejdet må være et arbejde for selvbestemmelsesretten, og det er sørgeligt at se, at der drives særpolitik af partierne i dette spørgsmål. Kun et enigt folk kan stormagterne respektere.

-- Hvad er det, der kan holde en oppe og bære gennem de skuffelser, som livet bringer sammen med årene?

-- Det er let at sige. Arbejdet er den bedste medicin. Respekten og ærbødigheden for arbejdet lærte jeg allerede som dreng og har haft siden. Gid den respekt må komme i højsædet igen herhjemme. I hårdt arbejde får man nye kræfter og fornyet glæde, vel at mærke, når man går til sit arbejde med kærlighed til det ....

Dan.

<p>9. Ungepar Rasmus Vilhelm Nielsen Fraskoviler af Lille Ring, Framlev Sogn og Kærred, Søn af Husmand - Niels Peder Rasmussen og Kirsten - Anne Eli - søst. Jacoben i Søster Trøstet, Trøstet - søst. Sogn, Fingel Kærred, Aalborg; 10 L. sammenset 4 Juni 1874 - 30. Aar. -</p>		<p>Pige Nielsine Pedersen Datter af Gaardejer Niels Pedersen og Kirsten Maren Andersen, Skelund Mark og Sogn, Hund = sted Kærred; født i Skelund 21 April 1879 - 23 Aar. -</p>	
Forlovere	Tillysning	Vielsesdato	
Gaardmand Niels Pedersen, Skelund Mark.	a. 1. November 1902.	1902. 18. November	a. Pædels Præst.
Fraskovmand Loren Christian Nielsen, Skelund.	b. 14. og 16. November 1902.	- Skelund.	b. i Kirken.
			Forlovsattest af 1. November 1902, Forsir og gæstebog (Thisted - Skjerve - Skjerve Komm. munde) 15. Oktober 1902 m. m. are modtagne.

19. nov. 1902 blev Rasmus Nielsen og Nielsine Pedersen viet i Skelund kirke, Aalborg amt.



## Nielsine

(1949)

**Halvfjerds år.**

Fru Nielsine Nielsen, Lillering, fhv. landstingsmand Rs. Nielsens hustru, fylder den 21 ds. 70 år. - Fru Nielsen, der er født i Skelund ved Hadsund, læste i sin ungdom på Silkeborg Seminarium; her lærte hun sin mand at kende, og sammen flyttede de til Lillering som lærerpar ved den daværende friskole.

Efter Rs. Nielsens indtræden i det politiske liv blev det fru Nielsen, der for det meste måtte stå for hjemmets styrelse og opdrage den store børneflok, der er opvokset her. Dette arbejde kunne nok lægge beslag på både tid og kræfter, men fru Nielsen har dog altid kunnet få lidt tid tilovers for sine interesser, særlig blomster er

hendes store glæde, bl.a. har hun en meget stor kaktussamling med mange sjældne arter. - Medens fru Nielsens arbejde således er faldet inden for hjemmets rammer, er hun dog kommet i forbindelse med mange mennesker, der har nydt godt af hendes hjælpsomhed og store gæstfrihed. Mange hilsener og gode ønsker vil sikkert blive sendt hende på fødselsdagen i morgen.

### **De gamle lærere var ofte store idealister -**

*Gjorde stort arbejde for ungdommen for lille eller ingen løn -*

*Fra Aarhus Amtstidendes søndagstillæg.*

*Kirke, hjem og skole.*

- Kunne De ikke tænke Dem at besøge mig? Jeg ville gerne, om De kunne skrive noget om de gamle lærere. De gjorde et stort og uegennyttigt arbejde. De fortjener et æresminde.

Sådan omtrent stod der i et brev fra fru Nielsine Nielsen, der siden 1950 er enke efter friskolelæreren, landstingsmanden og afholdsforkæmperen Rasmus Nielsen, Lillering.

Det fører til, at jeg en mild, mørk eftermiddag bliver sat af Galten-rutebilen ved vejen op til Ole Nielsens gård i nærheden af Skovby og bliver venligt modtaget af fru Lisbeth Nielsen, der er Nielsine Nielsens datter. Og kort tid efter er vi i gården, der udvendig er en dejlig uforfalsket gammel bondegård, men indvendig ført op til 1961 med arbejdsbesparende indretninger. To hyggelige stuer er forbeholdt moderen, og her lever hun i en atmosfære af omsorg og fred. Et væld af minder.

Vi skal tale om de gamle lærere, men vi er ikke jyder for ingenting. Vi gør omveje til målet. Og der er god tid. Rutebilen går først tilbage om tre timer. Nielsine Nielsen fylder 82 år i april, men bølgegangen i hendes sind har ikke lagt sig til ro i det dødvande, der truer folk i fyraften-salderen. Der går ilinger over hendes bevægelige træk, mens hun åbner for et væld af minder. De er farvede af hendes erfaring, som går ud på, at der findes gode mennesker alle vegne, og at man skal se på de lyse sider af tilværelsen. Der er ikke langt til hendes velfyldte boghylde, hvorfra hun henter læsning af mange slags. Mortons: "Mit England", Borchenius' værk om Israel, Knud Oldenovs værk om Grønland, en bog om Kamma Rahbek. Og nye bøger hentes udefra. Desværre rækker kræfterne ikke mere til rejser til statsbiblioteket i Aarhus, men så må rejsebudet bringe bøger frem og tilbage.

Omvejen begynder ved udgangspunktet, en gård i Skelund ved Hadsund. Det var dengang skellet mellem Venstre og Højre var så dybt, at folk af de to opfattelser ikke ville omgås hinanden.

Som lille pige så Nielsine Nielsen med forbløffelse den første blå gendarm og fik at vide, hvad han skulle være der for.

- På den tid var fattigfolk virkelig fattige, indskyder jeg.

- Jeg synes ikke, det var så slemt endda, husmændene havde lidt jord, og manden gik på arbejde. Mælk fik de gratis i gårdene, og mange andre fødevarer fik de også. De havde det altid rent og ordentlig. Og i hvert fald - de klagede ikke nær så meget som folk gør nu om stunder!

Jeg havde altid villet være lærerinde og kom da også på seminarium i Silkeborg hos Chr. Winther. Jeg var i afgangsklassen, men gik ikke op til eksamen, fordi det pludselig kunne glippe for mig. Men trods manglende eksamen blev jeg lærerinde, først i Skovgaard i Hanherred og siden på Als odde i Mariager fjord. Der havde jeg kun 12 elever og kunne rigtig lære dem at kende. Blandt dem var en evnesvag dreng. Han kunne pludselig lave postyr, men når jeg fortalte, rykkede han nærmere og nærmere og stod til sidst lige op ad mig. Han døde som 28-årig på Brejninge. Hans far fortalte, da jeg engang traf ham, at sønnen ordret huskede hvad jeg havde fortalt. "Sådan sagde lærerinden".

I 1902 blev jeg gift med Rasmus Nielsen, der året før var blevet friskolelærer i Lillering. Jeg underviste en tid, men da vi efterhånden fik en børneflokk, måtte jeg holde op. Der blev mere end nok at gøre i vort hjem.

En karakteristik.

Længe inden vi er nået så vidt, er jeg klar over, at Nielsine Nielsen i rigt mål ejer fortællekunstens nådegave. Det kan knibe med årstal og den slags, men personer og situationer står levende og skarpt.

Er det for eksempel nødvendigt at give anden karakteristik af pastor H.P. Christensen i Harlev end denne:

Man kunne gå til ham med alting. Han forstod det. Han og hans kone var kommet af jævne folk. I førstningen blev de kritiserede. Præsten havde avlingen, og han gik selv bag ploven. Hans kone malkede. Det fandt folk var under deres værdighed. Men man skiftede snart mening.

Eggen var præget af åndsliv af grundtvigsk farve fra den forudgående tid, da valgmenighedspræst Teilmann i Bering var en samlende personlighed. Friskolerne var grene af dette åndsliv. Et stort folkeoplysende arbejde var i gang, og Rasmus Nielsen var en drivende kraft i meget af dette. Og nu nærmer vi os målet - de gamle lærere.

Med særlig fornøjelse mindes Nielsine Nielsen et par somre, da hendes mand havde gymnastikkursus for lærere og lærerinder i Framlev lærerforening. De havde både teori og praksis. Det skal nok have været et syn at se Rasmus Nielsen herse med disse ikke alle lige unge elever i Lillering forsamlingshus. Bagefter skulle de have kaffe, og da gik det muntert til.

De gamle lærere.

- Jeg synes, vi mangler skolerne og lærerne i vores landsbyer, siger fru Nielsine Nielsen. Det er, som om vi er blevet fattigere. Eksamen spiller alt for stor en rolle i vor tid. Det er jo lige modsat af, hvad Grundtvig og Kold ville. Det er synd for børnene, at de skal have eksamenspres over sig næsten fra de er en halv snes år. De burde have lov til at udvikle sig som børn. De gamle lærere har gjort en stor gerning for en ringe løn. Nutidens lærere skal ikke lastes. De har blidere økonomiske kår. Men det er jo udelukket, at de kan komme i den kontakt med hjemmene, som de gamle lærere i de små skoler kunne. Det arbejde, lærerne gjorde uden for skoletiden, fik de meget lidt for. Min mand holdt f.eks. aftenskole og fik 80 kr. for en hel vinter. Og de gamle lærere kunne fortælle ..



Det er lærere i egnen omkring Lillering, Nielsine Nielsen har i tankerne. Men hendes betragtninger gælder langt videre ud. Der kunne være høj luft i de gamle lavloftede skolestuer, der slet ikke opfyldte kravene til hygiejne. Rundt i sognene lever endnu folk, der har kendt lærere, som grebet af folkeoplysningens ide, og drevet af kærlighed til ungdommen påtog sig arbejde uden for skoletiden, enten det nu var aftenskole, gymnastik, folkedans, sang, husflid, oplæsning, foredrag eller andet. Deres hjem stod åbent for de unge, og lærerkonen havde en rummelig kaffekande. Ofte havde de lange veje at gå eller cykle, og ofte stod kun dårligt oplyste og opvarmede forsamlingshussale til deres rådighed. Det, de fik for det, var såre beskedent og ingenting imod, hvad nutidens lærere under lovens vinger kan opnå. Undertiden var honoraret begrænset til en afskedsgave og en tak.

Nogle af de gamle lærere sidder som pensionister og har set deres lille skole blive revet ned eller taget i brug til andet formål. Men de fleste er vel nu under mulde.

Jo, de gamle lærere fortjener et æresminde.

*Nielsine Mikkelsen*

## **Sølvbryllup**

**den 19. nov. 1927.**

### **Aarhus Amtstidende:**

#### **Sølvbryllupsfesten i Lillering**

Landstingsmand Rs. Nielsen og hustru, Lillering, fejrede i går under stor opmærksomhed deres sølvbryllup. Der flagedes livligt i byen, og i sne og sol gik strømmen af mennesker til og fra sølvbrudeparrets hyggelige hjem.

Om formiddagen fremmødte deputationer fra Venstres Ungdoms foreninger på Aarhuseggen, Odderkredsens og Skjoldelevkredsens Venstre, der overbragte gaver og blomster og udtalte deres tak til landstingsmanden for hans politiske indsats. Senere på dagen mødte en deputation fra "Aarhus Amtstidende"s bestyrelse, og under denne visit strømmede yderligere gæster, gaver og telegrammer til huset. Om aftenen afholdtes en fest i forsamlingshuset.

I festen deltog ca. 200 mennesker. Efter at Rs. Nielsen havde budt velkommen, åbnede Pastor Christensen, Harlev, talernes række med en tale for sølvbrudeparret og takkede for deres arbejde.

Folketingsmand Hedelund bragte først Nielsen en tak for godt samarbejde og talte derefter for børnene, idet han mindedes det gamle ord "Adel forpligter" og ønskede, at børnene måtte bære det gode navn, som de tog i arv fra forældrene, med ære.

Lærer Risbjerg bragte en hilsen og tak fra beboerne for de femten års skolearbejde. Han havde hørt gamle elever sige, at de havde oplevet timer i skolen, som de aldrig glemmer. Han mindedes også fru Nielsens part i gerningen. Man gik ikke forgæves til hende, når man kom for at få klaret et eller andet spørgsmål.

Fru Nielsen tog ordet og takkede beboerne for de mange års samliv.

Derefter mindedes kandidat Stig Bertelsen Skole særlig en time i skolen og bragte en tak fra Nielsens gamle skolebørn og for at Nielsen altid gik efter, hvad hans samvittighed og overbevisning bød ham.

En ungdomsven og højskolekammerat, Johannes Hansen, Frankerup, Sjælland, bragte Nielsen sin tak for 33 års trofast venskab.

Peter Brønker, Lillering, ville, skønt han ikke var politisk meningsfælle, ønske, at Lillering måtte beholde sin landstingsmand. Nielsen ville være den samme jævne, hjælpsomme mand imod alle, om han så blev minister.

Efter at en mængde telegrammer fra hele landet var oplæst, bl.a. fra Rigsdagen og enkelte af ministeriets medlemmer, og sølvbrudeparrets ældste søn, lærer Svend Aage Nielsen, havde haft ordet for at bringe sine forældre sin egen og sine søskendes tak, fik Nielsen ordet for at sige tak, først til skolekredsen og alle de gamle skolebørn, som i dag havde tilkendegivet, at de 11 år, der var gået siden han forlod skolen, ikke havde udvisket minderne hos dem. Han ville sige, at af alt det arbejde, der var blevet lagt hen til ham i tidens løb, havde skolearbejdet været ham det bedste. dernæst tak til de institutioner, som havde givet udtryk for det tillidsforhold der bestod mellem dem og ham. Og endelig vendte han sig med tak til sin hustru for de 25 års samliv, og ikke mindst for det svære arbejde, hun havde haft i de sidste år, da forholdene førte med sig, at hun i så høj grad måtte bære det hele hjemme. Derefter sluttedes med sangen: "Udrundne er de gamle dage".

### **Aalborg Amtstidende:**

Landstingsmand Rasmus Nielsen og hustru, Lillering, fejrede i går under stor opmærksomhed deres sølvbryllup.

Om formiddagen fremmødte deputationer fra Venstres Ungdoms foreninger på Århusegenen, Odderkredsens og Skjoldelevkredsens Venstre, der overbragte gaver og blomster og udtalte deres tak til landstingsmanden for hans politiske indsats.

Det strømmede ind med gæster, gaver og telegrammer til huset. Om aftenen afholdtes en fest i forsamlingshuset.

I festen deltog ca. 200 mennesker. Efter at Rs. Nielsen havde budt velkommen, åbnede Pastor Christensen, Harlev, talernes række med en tale for sølvbrudeparret og takkede for deres arbejde.

Folketingsmand Hedelund bragte først Nielsen en tak for godt samarbejde og talte derefter for børnene.

Lærer Risbjerg bragte en hilsen og tak fra beboerne for de femten års skolearbejde.

Peter Brønker, Lillering, ville, skønt han ikke var politisk meningsfælle, ønske, at Lillering måtte beholde sin landstingsmand.

der indløb en mængde telegrammer fra hele landet, bl.a. fra rigsdagen og enkelte af ministeriets medlemmer.

### **Silkeborg Avis:**

Landstingsmand Rasmus Nielsen og hustru, Lillering, fejrede i fredags under stor opmærksomhed deres sølvbryllup. Der flagedes livligt i byen, og i sne og sol gik strømmen af mennesker til og fra sølvbrudeparrets hyggelige hjem.

Om formiddagen fremmødte deputationer fra Venstres Ungdoms foreninger på Aarhusegenen, Odderkredsens og Skjoldelevkredsens Venstre, der overbragte gaver og blomster og udtalte deres tak til landstingsmanden for hans politiske indsats. Senere på dagen mødte en deputation fra "Aarhus Amtstidende"s bestyrelse, og under denne visit strømmede yderligere gæster, gaver og telegrammer til huset. Om aftenen afholdtes en fest i forsamlingshuset.

I festen deltog ca. 200 mennesker.

Folketingsmand Hedelund bragte først Nielsen en tak for godt samarbejde og talte derefter for børnene.

## Rasmus Nielsen død. (1950)

For et par uger siden hørte forhenværende landstingsmand Rs. Niensens talrige venner, at han var blevet ramt af en alvorlig hjertelidelse. Som tiden gik, håbede vennerne, at hans ukuelige livskraft havde sejret. Men kræfterne ebbede ud, og i lørdags aftes sov han stille ind.

Rs. Niensens lille spændstige skikkelse og hans glødende ildhu vil blive savnet på mangfoldige områder. Hvad han gik ind for, gav han hele sit sind og alle sine kræfter. Lunkenhed og halvhed kendte han ikke. En lang række opgaver blev ham betroet, og han gav dem sin styrke og sine frodige evner.

Rs. Nielsen fødtes den 4. Juni 1872 i Tirsted på Lolland som søn af arbejdsmand Niels Rasmussen. Han uddannedes ved landbruget, og hans stærke trang til kundskaber og menneskelig udvikling fik ham til at søge mange skoler. Efter uddannelse på Silkeborg seminarium var han på Askov højskole, og derefter virkede han ved Roskilde, Jebjerg, Hjørnlunde og Fjellerad højskoler, hvor han dels fulgte undervisningen og dels deltog i den som lærer. Han var en fængslende fortæller, og han blev aldrig træt af selv at lytte.

Til Lillering kom Rs. Nielsen i 1901 som friskolelærer, og herfra har han øvet sin manddomsgerning i de sidste halvtreds år. Nielsen-Lillering blev hans kendingsnavn ud over landet, hvor han utrættelig var på rejse for at virke for de sager, der havde vundet hans hjerte. Hjemme i sognet var Rs. Nielsen skattet og afholdt for de smukke og menneskelige egenskaber, der udmærkede ham. Han havde en mængede tillidshverv: sogneråd, menighedsråd, skolekommission. Også landbrugsfaglige opgaver røgtede han. Han var med i mejeriledelsen og var en kraft i plantningssagen.

Midtpunktet og drivkraften i Rs. Niensens livsgerning var hans grundtvigske frisind og hans tro på folkeoplysningens store værdi. Ud fra hans frisind og menneskesyn tog han stilling til tidens spørgsmål og døgnets strid. Fra sin tidligste ungdom og til sit sidste åndedræt var han Venstremand og altid rede til en dyst for Venstres sag. Flere gange var han Venstres folketingskandidat i kredse, hvor der skulle gøres et arbejde uden udsigt til at opnå et mandat. Ved valget i 1920 kom han ind i Landstinget, opgav gerningen som friskolelærer og tog fat som husmand. Gennem seksten år udførte Rs. Nielsen et dygtigt arbejde på Rigsdagen. Ved sin flid, sin saglige indsigt og sit retskafne sindelag vandt han respekt og venskab både blandt meningsfæller og modstandere. Alle kunne lide ham, og ingen tvivlede nogen sinde om, at han i stort og småt fulgte sin ærlige overbevisning om, hvad der tjente til folkets gavn. Han var fædrelandsven mere end partigænger, og der var ikke svig i hans sind. På Rigsdagen var det navnlig skole, kirke og folkeoplysning, der optog ham. Men han blev også en af de bedste kendere af grønlandske forhold og deltog i en studierejse til Grønland.

Afholdssagen havde i Rs. Nielsen en trofast forkæmper, og han var i 28 år formand for Østjydske Hjemstavnsforening.

Skønt så meget kaldte på Rs. Nielsen, var han frem for alt en hjemmets mand. Sammen med sin hustru Nielsine Nielsen, skabte han et smukt og særpræget hjem, og hans husmandsbrug blev drevet fortræffeligt. Hele hans færd ude og hjemme kan udtrykkes i ordene: Et jævnt og muntert, virksomt liv.

J.M.

### **Rasmus Nielsen, Lillering.**

Om Rasmus Nielsen-Lillering, der var medlem af Landstinget fra 1920 til 1936, skriver "Aarhus Amtstidende" følgende, som vi fuldt ud kan tiltræde:

"Han uddannedes ved landbruget, og hans stærke trang til kundskaber og menneskelig udvikling fik ham til at søge mange skoler. Efter uddannelse på Silkeborg Seminarium var han på Askov Højskole, og derefter virkede han ved Roskilde, Jebjerg, Hjørnlunde og Fjellerad højskoler, hvor han dels fulgte undervisningen og dels deltog i den som lærer. Han var en fængslende fortæller, og han blev aldrig træt af selv at lytte.

Til Lillering kom Rs. Nielsen i 1901 som friskolelærer og herfra har han øvet sin manddomsgerning i de sidste halvtreds år.

Nielsen-Lillering blev hans kendingsnavn ud over landet. Ud fra frisind og menneskesyn tog han stilling til tidens spørgsmål og døgnets strid.

Ved valget i 1920 kom han ind i Landstinget som repræsentant for Venstre, opgav gerningen som friskolelærer og tog fat som husmand. Gennem 16 år udførte Rs. Nielsen et dygtigt arbejde på Rigsdagen. Ved sin flid, sin saglige indsigt og sit retskafne sindelag vandt han respekt og venskab både blandt meningsfæller og modstandere. Alle kunne lide ham, og ingen tvivlede nogensinde om, at han istort og småt fulgte sin ærlige overbevisning om, hvad der tjente til folkets gavn. Han var fædrelandsven mere end partigænger, og der var ikke svig i hans sind. På rigsdagen var det navnlig skole, kirke og folkeoplysning, dette optog ham. Men han blev også en af de bedste kendere af grønlandske forhold og deltog i en studierejse til Grønland. Afholdssagen havde i Rs. Nielsen en trofast forkæmper, og han var i 28 år formand for Østjydske Hjemstavnsforening."

Enhver, der havde den glæde at lære Rs. Nielsen nærmere at kende, vil bevare mindet om ham i taknemlighed.

th.

### **Dødsfald.**

#### **Fhv. landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering.**

Fhv. landstingsmand, husmand Rasmus Nielsen, Lillering ved Aarhus, er død efter kort tids sygdom, 78 år.

Rasmus Nielsen var født på Lolland, røbede det ved sit mål, men havde opholdt sig i Jylland i mange år, fra 1901 i Lillering.

Han blev uddannet ved landbruget, senere på Silkeborg Seminarium og efter et ophold på Askov Højskole var han på Roskilde, Jebjerg, Hjørnlunde og Fjellerad højskoler, hvor han dels fulgte undervisningen dels var lærer. Omkring århundredskiftet blev han friskolelærer i Lillering og kom til at betyde meget for sin egn, hvis historie han grundigt og interesseret granskede. Han fik mange tillidshverv, var bl.a. i sogneråd, menighedsråd og skolekommission, var i mejeriledelsen og i spidsen for plantningssagen. Han var flere gange Venstres folketingskandidat uden at få mandat, men ved valget i 1920 kom han i Landstinget og opgav friskolearbejdet. Han sad kun i Landstinget i seks (6) år, men opnåede i den korte periode at skaffe sig mange venner og respekt for sine meninger. Det var især skole, kirke og folkeoplysning, der lå ham på sinde, men også grønlandsspørgsmålet interesserede ham stærkt, og hans hjem var præget af smukke ting, som han havde med hjem fra en studierejse til Grønland. Rasmus Nielsen var ivrig afholdsmænd, og hans store historiske interesse førte til, at han blev formand for Østjydske Hjemstavnsforening, en stilling han havde i 28 år. Rasmus Nielsen efterlader hustru.

## **Rasmus Nielsens jordefærd.**

Smuk højtidelighed i Framlev kirke i går.

Ved en smuk højtidelighed blev fhv. Landstingsmand Rasmus Nielsen, Lillering, i går stedt til hvile på Framlev kirkegård. Så mange kirken kunne rumme deltog i højtideligheden, der fik et særligt personligt præg ved den smukke og gribende mindetale, pastor Poul Ejaas holdt over Rasmus Nielsens bære. Kirken var smykket med levende lys, og hele midtergangen var dækket af kranse og blomsterdekorationer, hvoraf adskillige med signerede bånd, bl.a. fra Østjydske Hjemstavnsforening, Aarhus-Hammel-Thorsø Jernbane, Aarhus Amts Venstre, Galten Sogns Spare- og Lånekasse, Det jydsk Kursusudvalg og Aarhus Amtstidende.

I det store følge sås flere af egnens kendte personligheder. Vi bemærkede bl.a. proprietær Søren Overgaard, Højbygaard, formanden for det jydsk Venstre, provst Hillgaard, Skivholme, folketingsmand Anders John Pedersen, Storring, proprietær S.Spanner, Skjoldelev, gdr Karl Jacobsen, Viby, redaktør J. Martin, amtsskolekonsulent Drengsgaard, skolebestyrer Skole, Hjørring, m-fl.

Vort folk ville være rigt, hvis der var mange af Rs. Nielsens type.

Højtideligheden indledtes med Grundtvigs salme "Kirkeklokke ej til hovedstæder", og så talte pastor Ejaas:

- Vi sang netop Kirkeklokken, den som skulle melde, at en Mand døde stille, blidt og kønt, sådan som når solen går ned. Har I set vestensolen gå ned i det store hav? Det er noget så dejligt. Den går netop stille, men sikkert ned. Og der er et vers om solen, som jeg synes pas-uoiiser godt i dag:

Sol opstår

og sol nedgår,

når den har gjort sin gerning,

Gud give os at skinne så,

som himmellys, skønt af de små,

da randt for os guldterning.

Der er mennesker, som vi synes udgyder kulde, mennesker, som er klamme i deres sind og deres væsen. Og så er der en anden type, der er som en sol, nok en meget lille sol, men mennesker, som er positive og bygger op. Jeg tror, der er mange, der vil sige, at Rasmus Nielsen var en sådan sol. Jeg ved, at den kirkeklokketone, vi har sunget om, dirrede som en tone i hans sind, og han havde den i sig lige fra de unge dage.

Vi føler, at vores kommune er blevet fattigere ved tabet af ham, og der er ikke mange, det kan siges om. Aldrig har han kunnet gøre noget, som ikke var ærligt. Til enhver tid var han en fair modstander, og for ham var der forskel på løgn og sandhed. Rasmus Nielsen fra Lillering var en beskeden mand. Han kunne tale, men han kunne også den kunst, som er næsten større: han kunne undlade at tale. Han forstod at lytte. Her i kirken vil vi også savne ham, og jeg personligt føler et tab ved hans bortgang, fordi han betød så meget for en prædikant. I det hele taget var kirke og skole og så det folkelige det, der fæstnede Rasmus Nielsens interesser. Han hørte jo til de mennesker, der ved, at mennesket ikke lever af politik alene, men, at ethvert ord udgår fra Guds mund. Der skal lyde en tak til Rasmus Nielsen fra vores gamle kirke, som han omfattede med så stor troskab. Rasmus Nielsen ville freden, og han ville bygge op. Vort folk ville være rigt, hvis der var mange af Rs. Nielsens type.

Følget sang "Guds fred er mer end englevagt" og "O Gud ske lov det hjemad går", og så bar familien børen til graven, hvor pastor Ejaas forrettede jordpåkastelsen, og sønnen, Svend Aage Nielsen, Lillering, takkede for deltagelsen.

## Mindesammenkomsten.

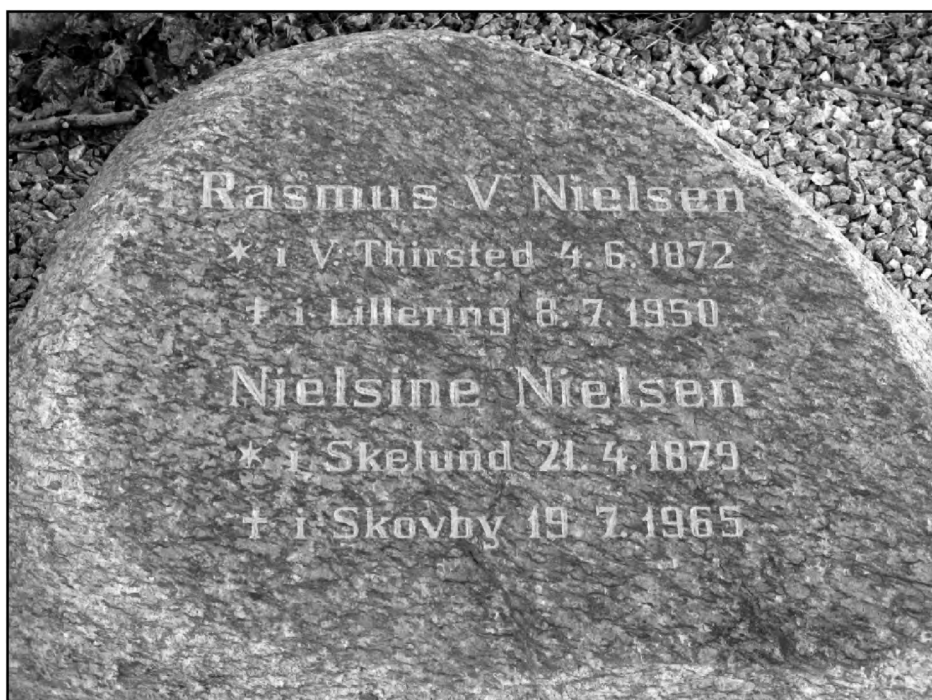
Efter jordfæerden samledes følget i Framlev forsamlingshus til en mindesammenkomst, og her holdtes en lang række smukke mindetaler over Rasmus Nielsen.

Først talte provst Hillgaard, Skivholme, der fremhævede Rs. Niensens glæde over den tillid folk viste ham, også da han deltog i det politiske arbejde. Der er næppe noget medlem af Landstinget, der har holdt så mange møder som Rs. Nielsen. Han sagde aldrig nej, når der blev kaldt på ham, og folk var også glade for at høre ham. Man kunne godt lide hans klare fremstilling af de spørgsmål, der interesserede ham. Vi savner en mand af hans slags i dag. Han bevarede op i årene en egen ungdommelig frisk måde at tale på, og vi har grund til indenfor partiet Venstre at være Rasmus Nielsen taknemlig for de 16 år, han sad i Landstinget. Æret være hans minde (tilslutning).

Amtskonsulent Drengsgaard mindedes Rasmus Niensens betydning for Østjydske Hjemstavnsforening, som Rasmus Nielsen skabte, og efter at man havde sunget "Til himlene rækker din miskundhed Gud", takkede fhv. Højskoleforstander Chr. Nielsen Rasmus Nielsen for den støtte og trofasthed han havde givet Klank Højskole, redaktør Martin bragte en personlig tak for den støtte, Rasmus Nielsen havde været for ham i arbejdet på Aarhus Amtstidende, og han takkede tillige for Rasmus Niensens trofaste medarbejderskab. Rasmus Nielsen var en usædvanlig god mand og en usædvanlig trofast mand. Vi takker for det, han var, men også for det, vi har modtaget fra ham, som vil blive ved med at have værdi.

Skolebestyrer Skole, Hjørring, mindedes dagene i Lillering friskole og takkede på gamle elevers vegne, mejeribestyrer Christensen, tidligere Skovlund, takkede for den indsats Rasmus Nielsen ydede som formand for mejeriet, folketingsmand gdr. Anders John Pedersen, Storring, takkede Rasmus Nielsen for godt naboskab og også som gammel elev på husflidsskolen. Man behøver ikke at bruge søgelyset for at finde noget godt at sige om Rasmus Nielsen. Sluttelig talte maler E. Jensen, Harlev. Man sang "Under dine vingers skygge", og så takkede Svend Aage Nielsen sin far for det, han havde været for hjemmet og børnene, og han bragte følget en tak for deltagelsen ved faderens sygdom og død.

Mindesammenkomsten sluttede med "Altid frejdig, når du går", den salme sluttede meget ofte arbejdet på Lillering Friskole.



## Familien

Rasmus Niensens forældre og søskende:  
Bagest i bogen fuldstændige ane- og efterslægtstavler

*Niels Peder Rasmussen*, gift 28 jan. 1870 med *Ane Lisbeth Jakobsen*  
Deres børn:

<i>Hans Jacob Nielsen</i>	f. 5. maj 1870	gm. <i>Karen Marie Larsen</i> , 5 børn
<u><i>Rasmus Vilhelm Nielsen</i></u>	f. 4. juni 1872	gm. <u><i>Nielsine Pedersen</i></u> , 12 børn
<i>Marie Frederikke Nielsen</i>	f. 13. april 1874	ugift
<i>Mathilde Nielsen</i>	f. 6. marts 1876,	gm. <i>Hans Edvard Hansen Munk</i>
<i>Ferdinand Nielsen</i>	f. 19. april 1878,	gm. <i>Dorthea Marie Lrs.</i> , 2 børn
<i>Kristian Nielsen</i>	f. 20. jan. 1880,	gm. <i>Larsine Olivia Rasm.</i> , 7 børn

*Niels P.* 2. gang gift 2. marts 1883 med *Boline Chr. Vilh. Lassen*.  
Deres børn:

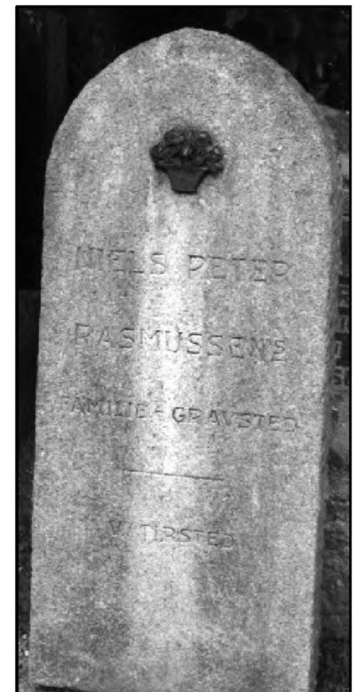
<i>Hans Peter Lassen</i>	fra Bolines 1. ægteskab	gm. <i>Dorthea</i> , 1 barn
<i>Anton</i>	f. 21 april 1885,	gm. <i>Emma Margr. P.</i> , 1 barn
<i>Theodor Thorvald</i>	f. 10. dec. 1887,	gm. <i>Karen Marie Mads.</i> , 4 børn
<i>Elisabeth Nielsen</i>	f. 19. nov. 1889,	gm. <i>Edvard Hansen</i> , 3 børn
<i>Kathrine Nielsen</i>	f. 7. okt. 1893,	gm. <i>Peder Ploug</i> , 3 børn
<i>Johannes Rasmus N.</i>	f. 24. juni 1897,	gm. <i>Ane Johanne Lrs.</i> 3 børn



bagest fra venstre: Hans Jakob, Rasmus og Ferdinand  
 på fløjen: Kristian,  
 forrest: Mathilde, Niels Peter og Marie.



Jacob og Karen Marie med børnene  
 Hans Peder, Ane Kirstine, Nielsine Margr., Berta og Anders



Familiegravstedet



4 søstre  
 Elisabet, Marie  
 Kathrine og Mathilde



Marie,  
 hun var ugift

Der haves ingen  
 billeder af  
 Kristian,  
 Hans Peder  
 og Johannes  
 og deres familier





Ferdinand og Dorthea  
barnet sansv. Olaf f. 1904  
En bror, Anton, blev f. 1906



Anton og Emma Margr.  
med Karla, f. 1010



Theodor Th. og Karen Marie.  
Fik det første af deres ialt fire  
børn i 1910



Elisabeth og Kathrine



Elisabeth og Edvard med børnene  
Niels Peter, Johanne Kirstine og Poul Ferdinand



Kathrine og Peter  
med Anna f. 1919  
En bror, Ove, f. 1924

## Brevene

I årene fra 1913 til 1920 skrev Rasmus Nielsen, hans søskende og deres familier til hinanden gennem en brevbog.

Ved afskrivning af brevbogen (2 bøger) er den daværende officielle stavemåde (Navneord med stort Begyndelsesbogstav, dobbelt Aa, skulde, kunde og vilde osv.) ikke bibeholdt.

For at undgå evt. misforståelser er stavemåden enkelte steder i herværende kopi tilrettet, da dialekten for nogle har haft stor indflydelse på skriftsproget.

Ligeså er der indsat manglende komma - samt et enkelt punktum - på steder, hvor det vil lette forståelsen, men derudover er der ikke rørt ved tegnsætningen.

I underskrifterne er navnet på søstre og brødre med **fed** skrift mens den af svigerinderne eller svogrene, som har skrevet brevet er understreget. (eks. **Anton** og Emma, hvor Emma er brevsriveren)

### Rejseplan for brevbogen:

Alder og bopæl ved bogens start.

1. Rasmus Vilhelm Nielsen, Lillering, Harlev St. 41 år, gift med Nielsine Pedersen
2. Hans Jakob Nielsen, Udlejre 43 år, gift med Karen Marie Larsen
3. Marie Nielsen, adr. gdr. Hans Pedersen Nebbelunde, Rødby 39 år, ugift
4. Ferdinand Nielsen, Slangerup 35 år, gift med Dorthea Marie Larsen
5. Mathilde Nielsen 37 år, gift med Edvard H Munk, Viet pr Rødby
6. Hans Peter Lassen, Brænøre - Bolines fra første ægteskab alder ?
7. Kristian Nielsen, Viet pr. Rødby 33 år, gift med Larsine Olivia Rasmussen.
8. Theodor Nielsen, Gjesten Lunderskov 26 år, gift med Karen Marie Madsen
9. Anton Nielsen, Bursø 28 år, gift med Emma Margrethe Pedersen
10. Elisabeth Nielsen, 24 år, gift med Edvard Jensen Hedehusene
11. Kathrine Nielsen, Gerring 20 år, bliver forlovet og gift med Peder Ploug
12. Johannes Nielsen, Brænøre 16 år, bliver gift med Ane Johanne Larsen i 1916

3 i Jylland, 3 på Sjælland 6 på Lolland

**Rasmus:**  
Lillering  
**Theodor:**  
Ø Gejsten?, Gejsing  
**Hans P:**  
Brænore, Ødis

Gesten  
Gejsing  
Ødis  
Brænore

**Marie:**  
Nebbelunde  
**Kathrine:**  
Gerring, Tirsted  
**Anton:**  
Bursø  
**Christian:**  
Viet, Tirsted, Gloslunde  
**Mathilde:**  
Gerringe  
**Johannes:**  
Brænore, Tirsted, Haubølle?

**Jakob:**  
Udlejre, Ølstykke, Stenløse  
**Ferinand:**  
Slangerup  
**Elisabeth:**  
Hedehusene, Kamstrup, Øhm

Udlejre  
Slangerup  
Ølstykke  
Stenløse  
Hedehusene  
Kamstrup  
Øhm (Øm)



Kære forældre og søskende!

Nu endelig skal det så være alvor at få sendt vor brevbog ud på rejse. Det er da mit håb, at den igennem de kommende år må være som budbringer mellem vort hjem og vore hjem, enten de nu findes i Jylland eller på øerne. Vi kender af erfaring, hvor svært det er at få breve skrevet, og derved holde forbindelsen vedlige, og det er min mening, at vi ikke for alt i verden må lade gro græs på stierne mellem os for vor egen skyld, men først og fremmest for vore børns skyld. Nu er det ikke som i gamle dage, at familierne samledes ( bosatte sig i fødebyen), nu farter man ud, spredes og får efterhånden svært ved at samles, og da jeg tror at det, at holde slægtstrådende samlede er til uhyre værdi, så ville jeg gerne, om vi kunne enes om at holde denne brevbog i gang og lade den gå med godt bud efter hoslagte rejseplan, således at den kan gæste os alle midst to gange om året. Det kan let lade sig gøre, når vi vil hjælpes ad dermed. Udgifterne er ikke mange, og da vi alle kan skrive, så har vi alle midler til at skaffe os adskillige glæder. Derved får vi en forbindelse i gang, som også vil virke på vore bøn, således at de vil komme til at føle sig som hørende til samme familie, stammende derhjemme fra det lille hus i Vr. Tirsted. Så siger jeg lykke på rejsen for brevbogen og håber at få den at se om et halvt års tid spækket med en mængde godt nyt fra jer alle og fra vort hjem.

For den af mine søskende, der ikke ved det, kan jeg meddele, at vi i sommer har købt en lille gård her ved Lillering og vi er flyttet til vort nye hjem d. 1 aug. Ejendommen er på 12½ td. land og ligger ganske dejligt, er tilmed i god drift, udmærket og stor besætning, som allerede nu i sept. giver sådan noget som: mælkepenge omtrent 100 kr. et læg grise 180 kr. og en kvie til salg 160 kr. Nå, men således bliver heller ikke hver måned. Ejendommen kostede 16.000 kr., og deraf skylder vi godt 14.000, så skal jeg holde en karl omtrent 500 kr. foruden kost, men har så også en lille mælketur til 450 kr. Måske er det noget usikkert at kaste sig ud i landbruget, men vi gør det for vore børns skyld og så for om muligt at sikre vor fremtid en smule bedre, end vi kan det ved skolen..

Jeg fortsætter ved skolen som hidtil og har tro til, at det hele kan gå foreløbig. For børnene er det en hel svir at tumle her ude med al den frihed og plads, som her kan bydes dem, og så kan de så herligt begynde at gøre nytte. På medfølgende billede af vort nye hjem ser I kun stuehuset, til venstre derfor ligger en bygning til. Det er i grunden så underligt, at vi er kommen til at bo her. Den allerførste gang Nielsine så vort nuværende hjem, ønskede hun at vi kunne bo der, og mange gange siden er det samme ønske kommen frem, og nu er vi her så, håber og ønsker det må gå os vel, og vi kan få et lyst og velsignet hjem her.

Jeg havde en ganske prægtig tur hjem til Thirsted nu sidst i juli måned. Efter flere års fraværelse var det mere end skønt at komme et lille vend derjem og se far og mor og søskende samt gamle venner. Som jeg har længtes efter den tur, og som jeg er glad ved besøget, særlig ved at se fader og moder så nogenlunde raske og så se alle jer andre derhjemme og glædes ved blot som sidste aften at være sammen i få timer.

Mangt og meget er ændret for os i årene, som svandt, men hjemmet med alle de kære minder står fremdeles kun mere pyntet, mere festlig end da vi som børn færdedes der. Lad os holde sammen om det og frede hvert et godt minde, vi tog med os hjemmefra.

Ja nu skal det så være slut for denne gang. Vor brevbog går nu ud, som det vedtoges hjemme, da vi var samlet, fredag d. 25 juli 1913. Den følges på vej her fra Lillering med mange gode ønsker om, at den gennem mange år må gå fra hjem til hjem med god hilsen og bud fra os, fra vore børn og vore kære. De kærligste hilsener bedes alle modtage fra Nielsine, vore syv børn og undertegnede

eders **Rasmus**

Udlejre den 16/10 1913

Kære forældre og søskende!

Ja nu må det jo snart være på tide at få skrevet her i brevbogen, jeg er jo gået nu over stregen med at holde den, men sent er jo bedre end aldrig. Ja vi har jo haft så travlt hele tiden både med det ene og det andet. Nu i disse dage går jeg og er patient, jeg lider en del af bylder, jeg har ligget de sidste par dage, så det er jo helt kludder med helbredet, men det må vel snart være forbi med den slags, man har jo dårlig tid til at ligge stille nu i denne tid, men man kommer jo til at bøje sig for sygdommen.

Ja jeg kan da fortælle jer, at vi nylig har haft en stor produkt udstilling i Kalvøanlæget i Frederikssund, det var den 28 og 29 september en meget vellykket udstilling for alle og husmandsforeningen, jeg er nemlig formand for Rørbæk og Omegns Husmandsforening, så jeg måtte jo repræsentere foreningen i de 2 dage, ja der var jo mange dejlige ting, som blev udstillet i de dage, jeg stillede til helmarksbedømmelse og fik en 2den præmie som bestod af en meget fin potasie ske og en kagekniv, så det var jo en meget fin præmie. Ja det er jo morsomt når man kan få så meget ud af den lille plet jord, som man har og da særlig når man får præmie, så bliver jo lysten endnu stærkere til at få så meget ud af ejendommen som muligt.

Ja når man kunne få solgt denne her lille ejendom og få en på en 10 td.land, men det er jo ikke så nemt at få solgt så længe man har dette her *undertag* på et 100 kr. om året, nu har jeg jo betalt 750 kr. i *undertag* så det bliver jo en dyr ejendom i fremtiden, det var jo bedre når man kunne være hjemme og passe sin egen bedrift. Ja her har være en køber forleden dag og se på ejendommen, og de skulle så komme igen en af de første dage, så nu vil det nu vise sig, om det bliver til noget eller ikke, så hvis at vi får solgt, kan det godt være at vi rejser til Lolland og bosætter os for bestandig.

De kærlige hilsener bedes I alle modtage fra min kone og vores 5 børn

og mig **Jakob** Nielsen

-----  
Nebbelunde d. 27/10 1913

Kære forældre søskende og svigerinder og svogre

Ja nu har jeg havt brevbogen i 8 dage så det er snart på tiden jeg får begyndt, men det er jo ikke så nemt for mig at få noget at skrive om, som I der har eget hjem og familie. Ja jeg er rask og har det godt, jeg var hjemme i søndags, fader og moder havde det rigtig godt, jeg skal om og se til Kristians og Edwards nu en aftenstund.

Vi er blevet færdig med vore roer i dag til middag, vi har kun været i dem en 12 dage, så nu har vi en lang vinter at spække os i. Rasmusses nye ejendom ser hyggelig ud, ja jeg vil godt tro at børnene er glade for at tumle der, men nu har de da ikke så nemt med at gå til skole, det var jo så nemt bare at gå igennem forstuen og ind i skolestuen. Og Jakob skriver, at han er ved at sælge sin ejendom og tænker på at rejse her til Lolland og bosætte sig, ja det bliver morsomt. Ja nu ved jeg ikke mer at skrive denne gang.

Nu en kærlig hilsen til eder alle fra jer søster og faster

**Marie**

-----  
Slangerup den 30/11 1913

Kære forældre og søskende

Ja nu er det vel så på tiden at vi får skreven i brevbogen, vi har jo beholdt den vel længe, men vi har ikke haft tid at skrive før, i de to sidste måneder har vi ikke haft en times fri undtagen Mortens aften, da var vi i Frederikssund hos nogle gode venner at spise til aften og for 14 dage siden var vi i København sammen med mejristerne i teater, vi tog ind med 3 toget om eftermiddagen og kom hjem med 1 toget om natten vi var i Kasino og så Efterårsmanøvren. Ellers har vi haft så travlt hele tiden, jeg har omtrent siddet på værkstedet hver aften til 10-11 og når

man så er færdig der, har man ikke megen lyst til at sætte sig til at skrive og det har lige så godt været om søndagen som de andre dage, for jeg har nemlig fået smørtræerne at lave nede hos Olsen og dem vil jeg jo gerne beholde så længe jeg kan, for det er jo en god skilling at få ved siden af alt det andet, i sommer havde jeg omkring en 18 kr. om ugen, nu i denne tid er der ikke så meget, men så har jeg mine træsko det går ret godt med dem, det har aldrig været så godt som i år, i oktober måned solgte vi 82 par træsko herhjemme foruden hvad de fik i Brugsforeningen, så når jeg ikke er hos Olsen så har jeg jo nok her hjemme, foruden det har vi Lægterne??, skatteopkrævningen og kirken så der er jo nok at tage fat i altid, men det er jo også godt at have noget at bestille, det er jo også galt at have for meget, for somme tider er det lidt rigeligt, så man må tage lidt af natten til hjælp, men nu til næste år bliver der en bedstilling mindre, for i fredags aftes blev det vedtaget at vi skulle have elektrisitet, det skal være færdig til 1 august 1914. I den senere tid har jeg haft så travlt med at sy små støvler, træskoens størrelse er 53/4, så det er jo ikke ret meget at sy støvler til, jeg har syet 6 par og 4 er bestilt til.

Ja nu nærmer det sig jul at vi skal have grisen slagtet, det er en stor tamp, han må næsten lægge sig på knæene når han skal ud af lemmen og lang er han tillige, så når vi får slagtet ham, så kan I komme her over og smage på den, vi er alle raske og har det godt vi vil nu ønske eder alle en glædelig jul og et godt nytår.

Så til slut en kærlig hilsen til eder alle fra os alle i Slangerup.

**Ferdinand Marie Oluf og Anton**

-----  
Modtaget bogen 4 - 12 - 1913

Gerringe 11 - 12 - 1913

Kære forældre søskende svoger og svigerinder og børn

Nu er det på tide at jeg får skreven så at bogen kan komme til Jylland og tilbage til Lolland til jul, der er jo ikke så lang tid til. Jeg skal hilse fra fader og moder de er da nogenlunde raske, vi var hjemme til faders fødselsdag undtagen Sine og børnene, det var regnvejr ellers ville de da også hjem. Antons var da heller ikke for han arbejder på fabrikken. Edvard er da færdig med at skære rør, han har begyndt at grave dræning men vejret er jo ustadig nu og dagene korte så bliver der jo ikke lavet så meget, men efteråret har jo været rigtig godt i år med stadigt vejr, så kan der også blive udrettet meget, december måned den er jo omskiftende. Vi er raske og har det godt, nu vil vi ønske eder en glædelig jul og et godt nytår.

Mange kærlige hilsener til eder fra os

Edvard og **Mathilde**.

Afsendt 12 - 12 - 1913

-----  
Brønøre den 18/12 1913

Kære forældre søskende svoger svigerinder og børn

Nu må jeg heller få skrivet et par ord i bogen så at den kan komme på vandring igen til Lolland, jeg skal hilse fra Johannes, han er godt tilfreds med at være herovre ham og jeg vil op til Rasmus en tur i julen, det kan også blive morsomt, nu da det er så længe siden, at jeg har været der, det er et dårligt vejr at vi har i denne tid for det regner snart hver dag, vi skulle til at damptærse imorgen, hvis at vejret tillader det, jeg er fyrbøer ved den, men det er er sur fornøjelse når det er så dårlig vejr, men man får det jo lidt bedre betalt end hvis jeg skal gå for en dagløn, jeg får 225 øre om dagen og så 2 øre af hver sæk. Vi fik brev hjemme fra igår og deri ser jeg, at fader han er meget syg, vi håber at det er bedre inden at bogen når at komme der over, vi er rask og har det godt, nu vil jeg ønske eder en glædelig jul og et godt nytår, nu vil jeg slutte med mange kærlige hilsener fra os alle i Biænøre.

**Peter Dorthea Velhelmine og Anders Lassen**

1914

Viet 4 januar 1914

Nu er det nok bedst at jeg får skrevet i bogen at den kan komme på sin vandring igen for at den ikke skal blive forsinket på sin rejse. Allerførst vil jeg ønske eder alle et glædeligt nytår. Vi er alle raske her i Viet og har det ret godt, jeg fik min løn udbetalt i aftes for sidste halvår jeg kører nemlig varerne til brugsforeningen, jeg har for sidste år tjent små 800 kr. men jeg har også kørt cerka 200 læs med henimod 4000 pund pr. læs så det er jo ikke noget overvældende resultat, men det går jo an, der skal jo ikke så lidt til hestene og slitage, jeg er ved at sælge en ko, jeg har formange jeg har 3 køer 1 kvie og to kalve og så begge hestene jeg har fået lagt mig en griseso til, nu vil jeg prøve om jeg kan få noget ud af den. Jeg har købt 5 td.land ude i Bundvig til 300 kr. pr. td.land, jeg har søgt tillægslån i det og det er da også bevilget (at) jeg skal have 1400 kr., jeg tænker at jeg skal få mig en god eng ud af det når jeg nu får kultiveret det, min høst sidste år var 30 sække korn og 848 center sukkerroer. Vi var hjemme i går og skal hilse fra fader og moder det går da godt fremad med fader, han er da snart rask igen. Nu tror jeg at jeg vil slutte for denne gang med de kærligste hilsener til eder alle fra os alle sammen her i Viet, her skriver jeg alle børnenes navne og så kan I se hvad de hedder.

Erland, Elisabet, Alfred, Henry og Knud  
Eders broder og svigerinde **Kristian** og Laurine

-----  
Øster Gejsten 18-1-1914

Kære allesammen

Nu er det nok bedst at jeg får skrevet så at bogen atter kan komme tilbage til Lolland igen. Vi er da raske og har det godt og det samme vil vi også ønske om eder alle sammen. Jeg er nu bleven fodermester igen på den samme gård igen som jeg har været før, jeg holdt ellers op i september, for da skulle jeg til mønstring, så var det ellers ikke meningen at jeg ville være det mere, men så rendte den anden fodermester sin vej lige indtil jul, så måtte jeg påtage mig det igen og indtil første maj. Jeg får 70 kr. i måneden og så hestne til at drive min jord med. Vi har kun 3 td.land, derpå har vi to køer og en kvie der skal kælte i februar, så skulle den ene ko sælges til foråret. Jeg vil også have denne ejendom solgt igen og så have en der er større, det var rarest at have en så stor at man kunne blive hjemme og arbejde for sig selv, det betaler sig bedst, for man får for lidt for det arbejde man udfører for bønderne. Vi har to svin og leverer i næste uge. Det er da godt at fader han snart er rask igen, for han har jo været meget syg. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle sammen fra os her i Gjesten

fra Karen **Theodor** Else og Peder  
Lev vel

-----  
Modtaget den 22 januar (afsendt den 30)  
Bursø den 29 januar. 1914

Kære forældre søskende og svogre og svigerinder og børn.

Nu må vi se at få skrevet i brevbogen, jeg synes det er så svært, for jeg synes ikke at vi har noget at fortælle eder, vi er raske alle tre og vil også ønske at I alle må være raske hvor bogen kommer frem, det er jo det bedste ønske vi kan give hinanden for ellers kan vi jo så lidt. Anton er nu færdig på fabrikken han blev færdig først i det nye år, han har været ude hos et par bønder nogen dage, ellers er det jo småt med arbejdet om vinteren, men så skal han ud og slå sten, det har han ikke prøvet endnu siden vi er gift, så det går nok ikke så drivende.

Vi har ikke været i Thirsted siden anden juledag, Anton var der, og vi har slet ikke hørt fra dem. Vi kommer ikke så langt omkring, for en af os skal jo være hjemme altid både om søndagen og de søgne dage, for vi passer jo kirken, men vi får kun 100 kr. om året for al det arbejde, det er jo tæt ved og jeg kan jo passe det. Vi har jo kun et lille hjem, så der kan ikke blive så meget at fortælle om, som dem af eder der har jord, men enhver er jo glad for sit om også det er lille. Nu mange kærlige hilsener til hele familien.

Fra **Anton** og **Emma** og vor lille Karla Nielsen

---

Hedehusene den 8/2 1914

Kære forældre søskende svogre svigerinder og børn

Så er det jo første gang at man skal skrive i brevbogen og hvis alt går vel til bliver det vel ikke den sidste, jeg har ikke så meget at fortælle, da det er på en ny egn vi er kommet til at bo og hele familien er jo heller ikke kendt her. Men jeg vil fortælle, at vi fik os en lille søn den 16 januar og jeg er da blevet rask igen, men den lille er ikke så rask, men vi håber snart et han bliver det, det er da ikke noget farligt, ellers er vi raske og har det godt, men vi mangler en ejendom ligesom alle mine andre søskende, men man kan jo ikke tage det ud af luften for vor fortjeneste er så lille som den kan blive, men vi må jo håbe at det er sommeren vi går imøde så der bliver noget igen.

Vi har hørt, at fader er så rask nu, at han har været ovre hos Hans Pedersen i Nebbelunde at besøge dem, det har jo været en streng sygdom for fader, det har jo sikkert taget på hans kræfter for moder har det jo også været strengt, men det er da godt at søstre gik så meget hjem og hjalp. Nu en kærlig hilsen til hele familien rundt om i Danmark

Edvard og **Elisabeth** Hansen og den lille dreng

---

Gerring den 15-2-1914 Modtaget den 10, afsendt den 16

Kære forældre søskende, svoger, svigerinder og børn

Nu må jeg heller få skrevet et par ord i bogen så at den kan komme på vandring igen til Jylland. Jeg skal hilse fra fader og moder de er da raske og har det godt og det er vi alle her hjemme omkring og jeg ønsker også det samme hvor bogen kom frem, det er jo det bedste ønske vi kan give hinanden. Jeg kan fortælle eder, at vor broder Jakob han er hjemme i disse dage, han kom hjem onsdag, men jeg ved ikke rigtig hvornår han rejser igen, vi var hjem i torsdag aftes og drikke chokolade. Jeg ved ellers ikke noget nyt at for tælle, men jeg kan fortælle, at jeg skal flytte til maj og jeg har da ingen plas fået endnu, jeg ved heller ikke rigtig om jeg vil have nogen i sommer, jeg tror jeg vil lære at sy, og så vil jeg gå på arbejde når der er noget at bestille. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle sammen fra

jer søster og faster moster **Kathrine** Nielsen

---

Brænøre den 1. i 1914

Kære forældre og søskende

Ja nu er det på den tid at vi skal skrive i bogen for første gang, så den kan komme på vandring igen til Aarhus, ja jeg er nu kommen til Jylland og jeg er da rask har de godt i min nye plads, jeg er da ikke ked at være her endnu, ja nu bliver det og godt vejr igen så vi kan komme til at så og harve og pløje hver dag. Ja det kniber mig med at få skreven i bogen.

Ja lad os se at bogen kan blive ved, at få den til at vandre for det er da (-og ting-?) for så kan vi se hvordan vi søskende har det, ja så vil jeg håbe at I er raske alle sammen hvor bogen kommer frem, så vil jeg slutte for denne gang, hils hvor bogen kommer frem.

**Johannes N**

---



Lillering d. 10 april 1914

Kære allesammen

Her hos os er det aprilsvejr efter godt gammelt mønster. Øsende regn, storm mildt og dejligt forår, så en og anden dag regn og torden, således skifter dagene. Vinter har vi ikke haft, kun ganske få dages let frost. Derfor er forårsbebuderne, fuglesangen, blomsterne de grønne marker også ved at varsle om en ny tid. Ude i vor have står frugttræerne bugnende fulde af knopper, ligesom frugtbuskene er helt grønne. Blot nu ikke nattefrosten melder sig og stopper alt det brydende og gærende liv der ude i naturen.

Nå ja lad mig allerførst få sagt tak for, at vor brevbog kom igen om ikke fyldt så dog med godt bud og mange gode hilsener. Jeg håber, at når den nu går ud på den anden rejse, den da vender tilbage på samme vis.

Det ser altså ud til, at vi kan få den rundt på et halvt år, lad os nu fortsætte på denne måde, ikke lade den ligge og mugne et eller andet sted, men lade den være i fart, derved holdes den "frisk og sund", og det skal en budbringer helst være.

Godt og glædeligt er det at høre, at fader atter er bleven rask igen. Det så alvorligt ud, men vendte sig til det gode igen. Vi håber jo på, at vi får fader at se herovre hos os, når tid og forhold passer. For Jakob ser det ud til spekulationer om ejendomshandel og rejse hjem til Lolland. Kanske det allerede er overstået, men så får vi det vel at vide.

Ved at læse de forskellige breve igennem får man et godt indtryk af, at vi ikke driver tiden hen, men hver især har sit at tage hånd i. Mesterskabet indehaves vistnok af familien F. og M. Nielsen i Slangerup. Der må jo blive gulddynger en gang i fremtiden. Hos familien i Udlejre og Gjesten hober "skatten" sig nok også op. Mon ikke også i Gjerringe og hos klokkeren i Bursø. Ja fornøjeligt er det at læse om, hvad alle vi mange husmænd, boelsmænd, parcelister m.m. virker hver dag på sin plads.

Jeg har i den sidste tid før Påske slidt svært i det med gymnastikken. Nu er det slut for denne gang. Vi havde alle gymnasterne her ude hos os for nogle aftener siden. Nu ligger regnskabet fra Brugsforeningen og venter. På onsdag skal vi have eksamen. Ellers skulle jeg have været en lille tur til Fredericia til møde 3die Påskedag, men må af den grund opgive det. Derimod venter jeg, om alt går vel, at komme en tur til København til møde i juli, og gør da regning på at få hilse på Elisabeth og hendes mand.

Med hensyn til arbejdet i skolen og her ved ejendommen har jeg kun godt at melde. Vi havde alle skolebørnene og deres forældre samlet til en lille dans i skolen i søndags.

Jeg solgte en fedeko for et par dage siden, den skal leveres 3die Påskedag og vejer noget over 100 pund. Vi får på det nærmeste 300 kr. for den. Vor ene griseso ligger med 11 prægtige grise, den anden havde 10 sidste gang, så har jeg fire andre som skal lægge grise hen i somren, men deraf skal de tre sælges før de lægger grise. Ialt har vi i øjeblikket 29 svin, 11 kreaturer, køer, kalve og kvier samt to heste. Så I kan se, vi har en stor besætning på 12 td.land. Jeg har haft håndværker og fået lavet en sti til 10-12 grise samt ordnet en del mere. Men i foråret skal vi have ikke så lidt ordnet og omlavet. Desuden skal vi i sommer have indlagt elektricitet.

Vi er svært glade ved virksomheden her, selv om det til tider kan være noget rigeligt at virke med både for Nielsine og mig. Nu støtter det så svært for os, at vi har Nielsines broder. Han har sådan en omsorg for det hele her, at jeg ikke behøver at bekymre mig om det daglige.

Jeg vedfølger navnene på vore børn.

Svend Aage f. 19/7 1903, Elisabeth f. 8/9 1904, Rigmor f. 1/12 1905, Niels f. 14/1 1907, Kirstine f. 22/7 1909, Anna f. 4/8 1911, Helga f. 1/6 1913.

Ingemann er hjemme i Skelund nu i Påske, så vi er ene på borgen, men da jeg er fri fra skolen, så kan det sagtens gå. Idet jeg slutter for denne gang, bedes I alle modtage vor allesammens hjertelige hilsen og håber, at brevbogen må træffe jer alle raske og sunde. Den ventes her

tilbage til oktober.

De bedste hilsener fra hjem til hjem.

Nielsine, børnene og **Rs. Nielsen**

---

Udlejre den 24/5 1914

Kære allesammen

Ja nu kunne det vel snart være på tide at få skrevet i brevbogen, jeg ved jo godt at den ikke må ligge og mugne på et sted, men det har den jo næsten kunnet komme til her hos os denne gang, men det er jo ikke sådan når man har travlt og det har man jo på denne tid nu og fremdeles. Ja vi skal til at luge roer i denne uge, så de er jo godt fremmelige ja sæden står jo da også godt her omkring men vi trænger jo til en god regn, for græsmarkerne kan jo ikke rigtig klare sig, det er jo tæt nok i bunden men det er jo noget kort, ja der trak jo nogle tordenbyger i går, men vi fik ikke nogen regn og i dag er det et stærkt blæsevejr, så der er jo ikke tegn til nogen regn i foreløbig, men det kan jo være vi snart kan få det. Ja Rasmus Nielsen Lillering skriver jo her i brevbogen at familien i Udlejre at vi sidder og hober penge sammen, men jeg tror at det er omvendt, for når man har haft et sådant uheld det sidste år som vi har haft. Vi har jo haft et uheld med besætningen det sidste år på en 800 kr. så det er jo det som man skulle have til driftfond, nu har jeg lige købt 2 kvier til lige ved 500 kr., så det er jo mange penge og skal skaffe tilveje føren at man selv får noget, så på den måde kan man jo næsten tabe modet, men det kan jo ikke nytte noget, man må jo prøve engang ----- prøven er jo frid ????

Ja så vil jeg sende jer navnene på vores børn: Emmy Nielsen født den 2 april 1901, Ane Kirstine Elisabeth Nielsen født den 14 september 1904, Hans Peter Nielsen født den 20 januar 1909, Anders Birke Nielsen født den 3 juni 1911, Margrethe Nielsine Nielsen født den 3 juni 1915. Ja vi har jo 2 fødselsdage nu den 3 juni.

Ja så mange kærlige hilsener til eder alle fra hele familien

**Jakob Nielsen**

---

Nebbelunde den 13 juni 1914

Kære forældre søskende svigerinde svogre og børn

Ja nu er brevbogen atter her i Nebbelunde og jeg må nu se at få skrevet i den at den igen kan komme på rejse, det værste er at få noget at skrive om, jeg er da rask, ja nu er der jo travlhed med roerne alle steder, i år har jeg slet ikke været ude, vi har jo 2 piger så de kan nok klare den, der er så mange arbejdere herude i marken med roebanen, de laver den fra Buggehave vejen lige her forbi til Ød vejen.

Ja det er morsomt når man gennemlæser brevbogen og ser hvor dygtige i allesammen er, jeg var omme og se til Mathilde og Edvart, de har det rigtig godt, Kristian var der også.

Nu vil jeg slutte med mange kærlige hilsener til eder allesammen fra mig

**Marie Nielsen**

---

Kære forældre og søskende

Ja det er vel snart på tide at vi får sendt bogen afsted igen, det har været længe inden den er kommet afsted, den gang vi fik den, da var det meningen at vi ville vente med at sende den til at vi kunne meddele hvornår Marie og drengene rejste til Lolland, for det var meningen at de skulle have været en tur derover i ferien, men så kom den ulyksalige krig, så det så jo ud til, at alt skulle standses, så vi turde ikke bruge nogen penge til at rejse op, men imidlertid kom det da til at se lidt lysere ud, men så skulle drengene til at gå i skole igen, så det blev ikke til noget denne gang.

Vi har nu længe gået og ventet på at se Theodor, for vi troede at han var indkaldt her til København tilligemed alle de andre, men vi har ikke set noget til ham endnu, så han er vel ikke derinde.

Vi har nu fået indlagt elektrisk lys over hele huset, vi har fået 11 lampesteder, det kommer vist til at koste 12 kr. pr lampested, så nu kan vi få lys over hele huset på en gang.

Nu ved jeg ikke mere denne gang, for alt går ved det gamle vi er raske og har det godt og det samme ønsker vi om alle jer andre

Så en kærlig hilsen til eder alle  
fra os her i Slangerup F. M. O . A. Nielsen

---

Kære forældre søskende svogre svigerinder og børn

Det er bedst at jeg gør alvor af at skrive i brevbogen, for den er ikke nået ret langt endnu, efter hvad Rasmus skrev, så skulle den have været hele omgangen nu, så det er på høje tid den kommer til Jylland igen. Edvard har været ilægger ved den maskine han har været med før, han er nu bleven færdig og har fået maskinen i hus i dag. Edvard skal så til at skære rør og hjælpe lidt til med roerne imellem, vi har jo 6 td.land roer at tage op. Jeg skal hilse fra vore forældre de er da raske og har det ved det gamle, fader har haft godt arbejde hele tiden og og han har også klaret sig helt godt, men nu nærmer vinteren sig, så gælder det om at være forsigtig. Bines Signe fra Opager har ligget på Maribo sygehus i 6 måneder af en underlivssygdom, hun har været operet flere gange, de ved vist ikke endnu om hun kan komme sig det er hårdt for hendes forældre, men de venter stadig efter at hun bliver rask, så længe der er liv er der jo håb. Det er godt for dig Peter, at du har fået lov at blive hjemme fra indkaldelsen, det er ikke så godt for Theodors, det sætter dem jo meget tilbage når manden skal være fra hjemmet i så lang tid. Mange tak for børnenes fotografi det er et pænt billede, nu har vi da set eders børn. Vi er raske og har det godt, men vi ved jo ikke hvor længe det varer, for det ser ud til urolige tider det er slemt med den krig.

Nu vil jeg slutte med mange kærlige hilsener til eder alle fra os hils Johannes.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk Gerringe

---

Kære forældre søskende svogere svigerinder og børn

Nu er det vist best at jeg får skrevet i bogen så at den kan komme over på Lolland igen, jeg kan fortælle eder, at Johannes han er rejst fra Branøre i dag, hvor han er rejst ved jeg ikke, for han havde ingen plads, så det kan være at han er kommet hjem inden at bogen kommer, han var godt dum at han rejste, for manden ville så gerne have beholdt ham og det er ingen god tid at rejse på, under disse her sørgelige tider som vi lever i, for det er jo en forfærdelig krig, nu er jo snart hele Europa med og det er jo ikke godt at vide vor længe at vi er fri, kommer vi i krig, så er jeg jo sikker på at komme med, jeg har hørt at I har fået eder en datter, så vil vi ønske eder tillykke med hende, det er et dårlig vejr at vi er kommen ,i med det regner og stormer snart hver dag, og marken er så blød at vi snart ikke kan køre på den, og vi har mange sukkerroer at køre endnu. Vi er rask og har det godt og det samme ønsker vi om eder alle hvor bogen kommer frem, det kan være at jeg kommer en tur hjem i julen, hvis alt går efter bestemmelsen. Hils fader og moder, så til slut mange kærlige hilsener fra os alle.

**Hans** Dorthea Vilhelmine og Anders Lassen

---

Kære forældre søskende svigerinder svogre og børn

Jeg vil nu benytte denne søndag eftermiddag til at skrive i brevbogen så at den kan komme på rejsen igen, nu har jeg da fået roerne kørt sammen og dækket dem til for frosten, det tog svært til for nogle dagen siden, men nu er det da tøvæjr igen, som jo da også er meget godt, for så kan man da få pløjet noget, jeg har ikke pløjet en fure endnu, jeg har været hjemme i formidag,

moder er faldet og har slået sin ene hånd og arme, forhåbentlig går det snart over igen, Jakobs har nok solgt deres ejendom, ja jeg har også så småt gået og tænkt på at sælge, men det er vel nok det bedste at beholde hvad man har, for ejendommene er jo kostbare og det er jo heller ikke godt, at få ordnet pengesagerne i denne ulyksalige krigstid. Nå vi har det jo også meget godt her i Viet, det er jo en god bitte jord vi har, vi skulle blot have lidt mere af den slags således at vi kunne holde et par små heste, så at jeg kunne blive noget mere ved hjemmet, vor røde hest er død for lidt tid siden, så nu har vi kun den sorte hest nu, det er jo ikke til at købe hest nu med disse forskrækkelige priser der er på heste. I løbet af denne uge skulle fader her op og stille tre fag hus til loen, for at jeg kunne få plads til mine vogne og redskaber, det betaler sig jo ikke at lade det ligge udenfor i regn og sol og alt slags vejr, jeg har da ikke varekørselen til Tirsted Brugsforening mere, jeg var heldig og slap den, den dag den røde hest døde, vi har haft en ret god høst i år vi fik 32 sække a 200 p. korn også 150 td foderroer og så har vi sukkerroerne til jeg tænker at jeg skulle få 800 senter. Familien er i færd med at trække i stadsklæderne, vi skal om hos tante og onkel til pølsegilde, når jeg har forsynet kreaturene til aften, så skal jeg derom også, nu får I nøjes for denne gang, vi er da alle raske og har det godt her i Viet. Til slut de kærligste hilsener med ønsket om at i alle er raske og har det godt over hele linien.

Erland, Elisabet, Alfred, Henry, Hartvig og lille Ellen  
Margrete Larsine og **Kristian** Nielsen  
Viet den 22 november 1914

-----  
Modtaget d.25/11 1914. Afsendt den 8-12-14

Kære forældre søskende svogre svigerinder og børn

Nu skal vi se at få gjort alvor af at få bogen på vandrigen, igen det har varet for længe inden den er kommen i bevægelse her fra Gesten. Vi har det jo godt og ere raske allesammen. Det er et forfærdelig vejr i disse dage, det stormer og regner hver dag, der er da nogen der ikke har roerne oppe endnu herovre. Nu ved jeg snart ikke hvad jeg skal hitte på, nu vil jeg overlade skrivningen til manden, han kan vist bedre få pennen til at gå.....

Jeg må vist hellere få skrevet noget mere i bogen inden at den atter kommer afsted. Det var da godt, at jeg atter kom hjem fra det militærvæsen, hvorlænge det varer at man får lov til at blive hjemme, er jo ikke godt at vide, for dersom at krigen bliver ved længe, så kommer jeg jo nok med igen. Når blot den krig da ikke når her ned, så kan man jo sagtens være glade, så er det jo ingenting imod hvad det arme Belgien må lide under i denne forfærdelig krig. Det eneste at det går ud over her i landet, det er arbejdsfolk som skal gå ud og tjene føden ved at arbejde for andre, det er dem det går ud over, for de får ikke mere for deres arbejde nu end de har fået så længe, og alt vad man skal købe til føden er jo bleven meget dyre nu, så det er jo snart ikke til at betale. Men det er gode tider for dem der sidder på de store ejendomme, det er dem der samler guld på kistebunden. Broder Rasmus må ikke tro at skatten hober sig op her i Gjesten, for dette her år har været kostbar for os, for i Påsken da var vi en tur på Lolland alle sammen, og det koster jo ikke så lidt så den første august blev jeg indkaldt til militærtjenesten, så var jeg derinde til den 10 oktober, så var jeg jo så heldig at høre til den sidste årgang, som blev hjemsendt, så jeg kan da godt regne med at dette efterår har kostet mig snart 200 kr. når jeg regner det med, jeg kunne have tjent i de 70 dage, og så de lommepenge man skulle bruge, det er man nød til når man er soldat for at få tiden til at gå. Det var med mange svære tanker, at man den sommeraften fik ordre til at møde uopholdelig i København. Klokken var 10 om aftenen og jeg skulle lige til og i seng, da sognefogden kom og sagde at jeg skulle afsted med det samme, det kom så hovedkuls inden man tænkte på noget, jeg havde været på arbejde om dagen og havde så været ved og høste min rug der om aftenen så længe jeg kunne se, så var det meningen at jeg ville være færdig med det dagen efter, da det var søndag, men det fik jeg jo nu ikke lov til.

Det var ingen rar tur de første dage for i tre dage og to nætter fik man slet ingen søvn, for da lå man og flakkede rundt på landevejen imellem København og Amager. Der på Amager var jeg i godt tre uger, da var jeg slet ikke af tøjjet i den tid, så kom jeg ud til den anden side af København ud til Tåstrup, der var jeg så til den 10 oktober, der havde jeg det så udmærket. Jeg var ude og besøge Elisabeth og hendes mand den sidste søndag, at jeg var derinde. Det var jo også meningen at Jakob og Ferdinand også skulle have haft mit besøg, men det kunne jeg nu ikke få fri på en søndag, så at det kunne blive til noget, og den tiende oktober da jeg fik fri, længtes jeg så stærkt efter hjemmet, så at jeg rejste så snart som muligt. Så I kommer til at undskylde mig, at jeg ikke kom ud og besøge eder da jeg var i København, men det er jo nu også eders tur og besøge os først. Men hvorledes, var det ikke til foråret 1915 at familien fra Slangstrup skulle en tur til Jylland, så venter vi jo også eders besøg. Nu tror jeg nok at jeg vil slutte for denne gang og så vil jeg ønske eder alle end rigtig glædelig jul og et godt og velsignet nytår og ønske at vi alle må være raske og have det godt i det nye år vi træder ind i . Til slut med de venligste hilsener til hele familien fra Karen og **Theodor** og

vore tre børn  
Else - født 15-8-1910  
Peder - 30-6-1913  
Edvard - 17-8-1914

-----  
Bursø den 14 december 1914

Kære forældre og søskende svogre svigerinder og børn.

Nu nærmer julen sig med stærke skridt og dagene er nu snart så korte, som de kan blive, julen er vistnok den højtid der bliver gjort de fleste forberedelser til i alle hjem, vi skal slagte til jul, så må I komme over at smage grisestegen i julen, det er jo langt, vi ser jo at Peter kommer måske hjem i julen, så kan det være at han kommer over og besøge os. Vi er raske alle tre, Anton har jo en stadig plads, han har været fodermester siden først i maj måned og det gælder til maj igen, hvis de så kan komme til rette om lønnen kan det godt være han bliver igen, han mener det er temmelig lidt han får, jeg hjælper ham at malke om aftenen, om morgenen maler han selv når de har under 300 pund mælk, ellers hjælper pigen til om morgenen. Bedstefader har været ovre hos os at stille os et nyt komfur og en vaskegryde, så lå han her om natten, Anton hjalp jo lidt til, jeg fik lidt større plads i køkkenet. Nu beholder vi kun bogen i godt 2 dage, hvis så de tre søskende der er tilbage som den skal til, vil være raske til at skrive så kunne den måske nå til Rasmus til nytår, og så vil jeg blot fortælle at vore penge her på Lolland er så runde, der bliver ingen til kistebunden, så må det blive billigere at leve, nå, det er selvfølgelig spøg noget af det Rasmus skriver, men der er morsomt at læse hvorledes de går fremad, vi står jo langt tilbage endnu. Nu vil vi så ønske en glædelig jul og et godt nytår alle steder hvor bogen kommer frem i håb om at I alle er raske og må få lov til at blive fri for at komme i krig, Anton har det jo godt på den måde, som aldrig har været soldat.

Nu mange kærlige hilsener fra os til eder alle

**Anton** og Emma og Karla Nielsen

-----  
Kære allesammen

Ja det er vel bedst at vi får skrevet i bogen for det lader jo til at det haster og det kan jo heller ikke være for tidligt hvis den skal gå to omgange på et år. Det glæder os meget at læse om hvordan I har det allesammen, det er jo herligt at vide hvordan at ens nærmeste har det og hvor de bor, vi har jo været her på Kamstrup Teglværk i fre fjerdingår nu, men vi rejser vel nok herfra til foråret, vi ere raske og har det godt alle tre, det er jo ellers en streng tid at leve i men det

bliver vel sagtens værre i det nye år. Udsigterne er i altfald ikke gode, jeg tror jeg vil holde op med at skrive nu, for skrive det er noget jeg kan så dårlig med, men Elisabeth har lovet at føje lidt til, men førend jeg endnu lægger pennen ville jeg gerne skrive, at mit største ønske var at jeg sammen med mine kære kunne få en lejlighed til at besøge jer allesammen og I ligeledes os, så at vi da kunne lære hverandre at kende, I er hjertelig velkomne allesammen når som helst, ja nu vil jeg så lade Elisabeth fortsætte hun kan nok få pennen til at gå lidt bedre end jeg, for hun har jo mere lyst til at skrive end jeg.

Så må jeg se at faa skrevet et par ord Edvard har jo ellers skrevet. Jeg vil sige Emma tak for indbydelsen til at smage grisen, det ville vist blive et dyrt måltid for os, hvis man ville rejse for samme skyld. Tak for besøget Rasmus og Theodor det var kun kort, men vi håber det bliver længere end anden gang, også at de har hele familien med og vi ville da også ønske at de andre søskende ville besøge os, og ikke rejse vor dør forbi. Jeg har jo været hjemme på Lolland med vor lille dreng i sommer, det var en dejlig tur, det skulle bare ikke være så dyrt at rejse, så kunne man bedre komme omkring og se til hverandre. Nu er vor lille Niels Peder 11 måneder og nu kan han gå alene så letter det jo meget. Jeg syntes ikke for at kritisere, men at de ældste søskende ville lægge dem lidt mere efter at få skrevet lidt hurtigere, hvis det var dem muligt, det var jo dejligt hvis den kunne nå omgangen to gange om året, det er snart 11 måneder siden vi så den, men vi håber den kommer før næste gang. Nu vil vi ønske dem alle en glædelig jul og et velsignet nytår hvor bogen kommer.

En kærlig hilsen til eder allesammen

fra os Edvard **Elisabeth** Hansen Niels Peder Hansen  
Modtaget den 17/12 1914 Afsendt den 21/12 1914

-----  
Kære forældre søskende svoger svigerinde og børn

Nu må jeg atter se at få skrevet i brevbogen, så den kan kom på sin vandring igen, jeg synes det er så svært, for jeg synes ikke at jeg har noget at fortælle eder. Jeg vel ønske eder alle en glædeligt velsignet nytår.

Vi er da raske alle her hjem og har det godt og det samme vel jeg ønske eder hvor bogen kom frem, det er jo det bedste ønske vi kan give hinanden. Jeg kan da fortælle, at jeg er kommet ud at tjene igen, jeg er kommet op i min gamle plads igen, det er op hos L. Olsen Gerring og jeg skal blive der igennem sommeren. Nu en kærligt hilsen til hele famelien rundt om i Danmark

Fra eders søster **Kathrine** Nielsen

-----  
**1915**

Lillering v. Harlev d.16/1 1915

For et par dage siden kom så brevbogen her til Lillering efter sin anden rundrejse. Jeg havde ventet længe og forgæves på, at den skulle komme tilbage tidligt i efteråret, men det blev jul og et stykke ind i nyåret, inden vi fik den at se. Slå på stortromme i den anledning kan vel ikke hjælpe, dog var det svært fornøjeligt om vi kunne klare rejsen på et halvt år, men så må bogen ikke gemmes op på klokken og samle støv i de lange sommerdage.

Altså, målet er to besøg i hvert af vore hjem om året.

Mangt og meget er jo forandret, siden jeg i april lod bogen gå på rejse. Allerede i flere måneder har krigen raset. Vildt og voldsomt kæmpes der Europa over, og det ser ud til, at i alt fald to lande til skal med, nemlig Rumænien og Italien.

Hvad der så vil ske, når endelig Europa er tilstrækkelig åreladt, når alle de mange menneske-

liv og menneskelykker er lagt øde, når alle de ubetalelige værdier er ofret på krigens alter, ja derom er det nok umuligt at sige noget endnu, men vi må vel have lov til at håbe, at inden brevbogen kommer tilbage, freden da er sluttet, og noget af den uhygge, krigen har skabt og skaber daglig særlig i de krigsførende lande, må være vejet for et fredens arbejde, hvor det gælder om at hele nogle af de sår, krigen har slået.

Trods alle bange anelser er vi dog hidtil forskånet for krigens rædsler og vi håber dette fremdeles må ske. På mange måder mærkes krigens nærhed, og efterhånden som tiden går, vil dette blive endnu mere føleligt ved dyrtid, forhøjede skatter m.m.

Enkelte af brødrækken har jo også måttet føle indkaldelsernes besværligheder, og for mange er dette jo et ret føleligt tab, og dog er dette offer til at komme over, om vi blot må nøjes dermed.

Da jeg var hos Jakob i Udlejre sidst i juli måned, kunne jeg godt se, at året var ret uheldigt for dem. Regen udeblev, så korn og græs og roer visnede på marken. Når der så kom betydelige uheld i besætningen til, kan jeg godt forstå, humøret kunne slippe op. Jeg syntes ellers, at de havde fået et prægtigt hjem.

Mon ikke også det var klogt at købe landejendom igen, når der atter falder lidt ro i forholdene. Jeg tror, at for børnenes skyld er det af ubetalelig værdi at have en landejendom, hvor de kan tumle med og bruge deres kræfter til nytte og glæde. Det lader jo ikke til på røsterne fra Bursø og andre steder, at der er samlet guld i 1914. Jeg tror heller ikke, udsigterne særlig lyse for året 1915.

Nu betaler vi 12 øre for et pund majs og har endda meget stor vanskelighed ved at få noget.

Vor svinebesætning er nu 36 stk. i alderen fra 7 uger til slagterivægten. En so skal lægge grise om nogle dage. Vi har 10 stk., som står lige for rejsen til slagteriet, men der måtte godt komme en stigning på nogle ører først. Nu får vi 59 øre for pundet og så overskud, men vi skulle gerne have et lille hundrede kroner for en gris. Jeg solgte en ko for nogle dage siden. Så har vi fem fortrinlige malkere og en kvie, som kælver i sommer samt to gode kviekalve.

Vi har nu fået elektrisk lys og kraft. Endnu er det ikke helt pålideligt, men særlig kraft er jeg begejstret for. Vi er færdig med at tærsk. Høsten har næppe givet så godt som året i forvejen. Vi avlede 16 gode læs hø.

Børneflokket trives og vokser, så det er en lyst, kun skade, at vi ikke har lidt lettere adgang til at komme sammen, ikke mindst for at de mange fætttere og kusiner kunne lære hinanden at kende. Vi har klaret os uden pige, men det er også til tider for hårdt for Nielsine. Lige til jul var hun så uheldig at få enden klemt af den ene finger. Endnu er den ikke i orden. Det glæder os at se, at I alle er raske. Lad os håbe, at brevbogen må komme tilbage igen med godt bud fra jer alle og modtage godt bud fra os igen. Er Johannes på Lolland nu?

Jeg skal hilse jer alle fra Nielsine og børnene, og fra mig selv bedes I modtage de kærligste hilsener; og til brevbogen siger jeg: "På gensyn senest om et halvt år"! Så kan jeg se, at vi holder af den.

Eders **Rasmus**.

-----  
Vanebrod den 7/2 1915

Kære allesammen!

Ja jeg har jo overskredet den tid med at holde brevbogen, men min tid har jo været så optaget af arbejde så længe som vi har boet her, men det er jo da også godt at have så meget arbejde som muligt, den sidste måned har jeg jo klippet kurvevider her på gården hvor jeg bor, her er 7 td.land med kurvevider, jeg har klippet 7000 pund på en måned, vi får 75 øre per 100 pund, jeg tjener jo en dagløn på en 3 kr. pr. dag, så det er jo en god dagløn på denne årets tid, men nu har vi kun 2 dages arbejde til, så er vi jo færdig for i år. Men så bliver der jo arbejde på går-

dene for fremtiden, det er jo da også dyrt at leve i disse drøje tider, som at vi lever i og der er jo ingen udsigter til at det snart skal blive forbi med denne her krig, det kan jo gjerne blive værre end det er nu, for så længe at det lille Danmark kan blive uden for krigen, så er det jo ikke så galt, men det kender man jo ikke, vor galt det kan blive. Ja det er da også min tanke at få købt mig en landejendom igen, men under disse forhold haster det jo ikke, vi har da bestemt os til at blive her til sommeren igen, for det tror jeg da nok, at det kan betale sig bedst, for føden kan man da tjene. Ja så vil vi da allesammen ønske eder alle som bogen kommer frem, at I da har det godt og så til slut mange kærlige hilsner til eder alle fra hele familien Vanebroed pr. Ølstykke St.

**Jakob Nielsen**

-----  
Nebbelunde den 19 februar 1915

Kære allesammen

Ja nu har brevbogen vel nok ligget for længe her hos mig, men da jeg fik den, da var moder jo så meget syg, så var jeg jo meget hjemme og så var jeg søvning den aften jeg var hjemme i Nebbelunde, når jeg havde våget om natten, nu går jeg hver anden aften og reder moders seng, men nu er moder da bedre, og så håber vi, at moder igen må blive rigtig rask, det er jo ingen så god tid for syge folk, for det er jo så koldt alle steder, jeg var hjemme i aftes, nu i morgen aften går jeg hjem igen. Nu til slut mange kærlige hilsener til eder alle fra mig

**Marie**

Ja jeg har jo lige nu skrevet et brev til jer alle om moders sygdom så jeg har ikke noget at skrive om

-----  
Modtaget bogen den 25/2 15  
afsendt den 8/3 15

Kære forældre søskende svoger og svigerinder og børn

Nu er det vel bedst at få skrevet et par ord i bogen, så vi kan blive af med den igen, det ser jo ud til at familien har det godt alle vegne, der hjemme hos fader og moder har det nok ikke været så godt i vinter, men det er da godt moder er bedre, så vi vil nu håbe at hun er helt rask igen. Hos os her i Slangerup har det heller ikke været så godt som det kunne have været, Marie har været syg siden i oktober måned, hun har nervegigt og leddegigt og har fået massage 5 gange om ugen siden 19/12-14, nu får hun hver anden dag, det er da ikke så slemt nu som det har været, men vores nye læge siger, at det varer måneder endnu inden hun kommer sig, men når bare det endda går fremad, så bliver det nok godt igjen.

Svigermoder er næsten lige kommet hjem fra Jylland der har hun været siden august måned, hun er næsten den vildeste, ja jeg og drengene er da også raske og jeg har godt at bestille, når jeg ikke er hos Olsen, så har jeg nok her hjemme, eller jeg er ude at kræve skatter eller lypenge op, for vi har jo fået elektrisk lys og kraft her i Slangerup så vi er jo da lige så meget med som degnen i Lillering selvom vi på mage måder står langt tilbage, for vest guldet skulle hobe sig op nogen steder så bliver det vest i Lillering for når han både har skolen og en stor gård at tage indtægter af. Her i Slangerup må vi give 3 kr. 50 ør for en hektolitter kul, 2 kr. 50 ør for en hektolitter koks.

Nu ser det jo ud til at vi skal have vinter det fryser got ver dag en del sne er der også kommet. Og vad det angår med krigen så er den jo ikke kommet videre endnu som da bogen var her sidst og det ser jo ud til at Teodor skal trække i trøjen igjen så det er jo ikke morsomt for ham og denne gang bliver det jo tre måneder og det bliver jo lige i såtiden så det bliver lige så galt som sist og der er vel lige ved at komme bud efter Peter også så vi vil da håbe at vi ser dem dersom di kommer her til Sjeland.



Så nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsner til eder alle hvor bogen kommer frem.

**Ferdinand Marie Olaf og Anton Nielsen**

Jeg synes også I skulle have en lille hilsen fra mig, jeg har det ikke ret godt i vinter, men jeg glæder mig til sommeren, før er jeg ikke lovet rask, men når det da så kunne blive så, må man jo være glad og gid vi så alle må blive fri for den skrækkelige krig. At alt bliver dyrt det kan jo ikke være anderledes det må jo alle bøje sig for. Jeg er ved at sy gymnastiktøj til mine drenge i disse dage, nu er de jo så store og raske. Mor er ikke rask i disse dage hun var 81 i januar. Jeg synes at Elisabeth og Edvard nok kunne besøge os en gang imellem, de er da her på Sjælland, så de kan da nok komme. Nu er Jakob bleven vejmand på vejen ad Stenløse til. Ja det er nogle farlige karle de Niels Rasmussens drenge fra Thirsted.

Lev nu vel og ha det godt alle sammen unge og gamle der er jer iblandt store og små

modtag en venlig hilsen fra os alle her i Slangstrup Marie

-----  
Gerringe 13/3-15

Kære allesammen

Ja i dag modtog vi brevbogen og har gennemlæst den, og ser at hele familien trindt omkring i Danmark har det forholdsvis godt, trods det forhold der hviler tungt over hele Europa nemlig krigen. I de lande hvor krigen føres med så forfærdelige midler til at ødelægge alt hvad der er indenfor dets område, de tusinder af mennesker der må lade deres liv på slagmarken, og tusinder der bliver krøblinger og må henslæbe resten af deres liv i elendighed, tilmed bliver der ødelagt så store værdier, at det måske ikke kan erstattes igen. I de neutrale lande hvor handelen hæmmes er der bleven dyrtid på alt hvad befolkningen skal bruge f.ex. foderstoffer, fødevarer og brændselsmateriale, og forhøjede priser på disse ting rammer jo særlig de mindst bemidlede i samfundet. Arbejdsløsheden er stor i år og som følge deraf bliver indtægten mindre, og købeeften også mindre, således at en familie der har en stor børneflokk er det ikke nemt at holde oven vande, der er da også i nogle kommuner indsamlet penge til brød. I Tirsted, Skørringe Vejleby kommune er der indsamlet 1000 kr. hvorved de mest trængende kan få billig brød, af disse penge betales for et 8 punds brød 40 øre og et 12 punds 60 øre, der menes at pengene kan strække til august.

Jeg har i vinter gennemgået et regnskabskursus på Lollands Højskole. De samvirkende lolland falsterske husmandsforeninger havde besluttet, at hver forening sendte en mand til at gennemgå et 6 dages kursus for derefter hjemme i sin egen forening at kunne lede et sådant regnskabskursus. Der er 34 foreninger; men kun 16 deltagere mødte. Jeg har kort tid efter endt kursus holdt et sådant i sognelokalet i Aldersly.

Fra forskellige steder i bogen ser jeg at Rasmus har fået en lille snært angående gulddyngerne og at familien i Slangstrup har besvaret dette spørgsmål for os på en tilfredsstillende måde, og jeg vil ikke komme nærmere ind på dette punkt, da pengespørgsmålet er en farlig sag at indlade sig på -.

Nu vil jeg lade Mathilde skrive slutningen, men først vil jeg sende alle som bogen kommer til, både store og små en kærlig hilsen og at det må gå eder godt hver i sin gerning

Edvard.

Nu er det bedst at jeg får skreven lidt også, at bogen kan komme på vandring igjen. Jeg kan fortælle at vi er raske og har det godt og det samme ønsker jeg om eder alle. Den 17 marts holdt, i Brandstrup forsamlingshus, en dansk-belgisk mand foredrag om Belgiens og Antværpens trængselsdage, denne mands navn var Fibiger og han havde været fuldmægtig i 25 år på et skibsmæglerkontor i Antværpen han skildrede igennem sit foredrag hvorledes at byen blev bombarderet og hele kvarterer blev lagt i grus. Da befolkningen i Antværpen fik befaling

til at forlade byen, måtte Fibiger sin belgisk fødte hustru, datter og øvrige slægt forlade deres hjem og søge til Holland, hvor der strømmede tusinder af flygtninge til uden mål og midler, og han fortæller at det var gribende at se og høre hvorledes børn græd efter deres forældre, og forældrenes fortvivlelse efter deres børn eller ægtefæller. Hr. Fibiger rejser så til Danmark for muligvis at tjene lidt således at han kan få sin hustru og datter, der er bleven tilbage i Holland, her over til Danmark; men kort tid efter at han er rejst har to af hans svigerinder besluttet at tage ned til Antværpen for at se om deres huse er ødelagt og får da overtalt hans hustru til at følge dem, disse tre damer er nu taget som gidsel, al forbindelse med dem er udelukket. Ja måske denne mand kommer i samme egne som brevbogen, da må i ofre den tid for at høre hans foredrag. Jeg skal hilse fra fader og moder, fader har klaret sig godt i vinter han har været rask, og moder er snart rask igjen, mange kærlige hilsener sendes eder alle fra mig.

**Mathilde** Hansen Munk

Modtaget bogen 13 marts 1915

Afsendt - 19 marts 1915

---

Kære forældre søskende svoger svigerinder og børn

Nu er det vidst bedst at jeg får skrevet lidt i bogen så at den kan komme afsted igen, jeg ved ellers ikke meget at fortælle denne gang, vi er raske og har det godt, og det samme ønsker jeg også for eder hvor bogen kommer frem, kunne om da denne hersens ulykkelige krig snart blive forbi, for alting er jo snart så dyrt, så der er ingen forslag i penge, men det må vi jo finde os i, når blot at vi kan blive fri for at komme med, for det er jo meget værre i de lande hvor krigen raser, den skulle gjerne holde oppe inden til Juni, for så kan jeg vist ikke blive fri længere, jeg synes ellers at jeg er for gammel til at være soldat, jeg takker mange gange for indbydelsen fra Sjælland, men jeg tror ikke at jeg kommer, for jeg skal til Odense at ligge, har i fået begyndt at så ovre på Lolland vi vil til at begynde en af de første dage, nu vil jeg slutte med mange kerlige hilsener fra os alle

**Hans P** Larsen

Nu har alle svigerinde skrevet i bogen undtagen mig, synes jeg må også hellere skrive et par ord det er jo helt interesandt og læse i bogen og høre hvorledes familien har det, nogle har det jo meget godt, vores gård er ikke så stor, besætningen består kuns i fire høns en ged og en kat men med tiden håber vi vel også og få lidt mere, når vi bare må blive ved sundheden det er jo hovesagen, i dag har jeg været ude og hugge brænde, nu skal vi til at sætte kartofler ellers bliver vi i bag, for her i Brændøre har de sat allesammen, endskjønt det er tidlig nok, nu vil jeg slutte med mange kjerlige hilsener fra børnene og mig

Dorthea Lassen

hilsen fra dem i Gjesten de var og besøge os Påskedag.

---

Kære svigerinder og svogre

Ja denne gang får I nøjes med hvad jeg kan finde på at fortælle eder, for vor far påstår nemlig, at han ikke har tid til at skrive, han har lige så travlt som alle vi andre tilsammen, vi har da fået tilsået, det vil sige kornet, vi har roerne og haven tilbage, men bliver det ved at være godt vejr, vil det ikke vare længe inden alting er klappet og klart. Kristian er ovre og hjælpe Hans Pedersens i disse dage, jeg skal hilse fra Marie, hun er lige cyklet her forbi, for sammen med Hansen, at begive sig til Søllested hos tækkemandens datter Sofie, hun er jo gift og bor der. Hans Kruse i Gerringe er da også gift nu, med Hilda Suder dem kender I da. Vi har det ikke rigtig godt for tiden, Elisabeth og Alfred og lille bror har mæslinger, de er ikke så lidt syge, Erland har haft dem, men er rask igen, lillesøster er mig noget gnaven i dag, der er måske noget i vente, så er der kun Henry tilbage, han er endnu kvik og glad som sædvanlig. Erland er nu kommen i anden klasse og søster har begyndt at gå i skole og det synes hun godt om, hun stiller

her om morgenen kl. 5 den dag hun skal i skole, så til næste år skal Alfred begynde, ja det er svært som tiden dog går. Tante Katrine var her henne anden påskedag med en ny svoger til os, nu mangler vi bare en svoger og svigerinde til så er vi vist hvor vi skal være allesammen. Vi har da kun en hest endnu og to malkekøer 1 kvie med kalv og så to store tillægskalve, men det er jo heller ikke for meget på ti td.land, men når de fem td.land er vand, så kan det jo nok gå an. I synes måske at det er rigeligt af de våde varer, men det er da kuns om vinteren der står vand, om sommeren gror der græs og havre på stedet, men det bliver nok bedre med tiden. Jeg kan hilse eder fra hjemmet, det står da endnu, jeg har lige været ude og kigget der over og jeg tror de har det godt inden døre, jeg har da ikke hørt andet, bedstefar er vist nok på arbejde hver dag. Nu går det vist ikke at jeg skriver mere, for jeg synes det er svært hvor det går tilbage for os nu, jeg ville gerne se den endnu en gang. Ja så siger jeg farvel til bogen for denne gang og hils dem alle både store og små så hjertelig fra hele familien.

**Chr Nielsen**

-----  
Øster Gjesten 2-5-1915

Kære forældre søskende svogere og svigerinder

Jeg vil i dag skrive et par ord i bogen så at den atter kan komme til Lolland igen. Vi ere da alle raske og har det godt og det samme vil jeg også ønske eder alle der hvor bogen kommer hen.

I dag har vi fået en dejlig regn efter en lang tør periode med kulde og natfrost, så kunne vi nu få nogen varme oven på regnen, så vil græsset nok rigtig tage fat og gro, for det sidder noget langt nede endnu, men folk har dog snart fået køerne på græs alle vegne her omkring. Jeg har ikke fået mine køer ud endnu, fordi at de skulle kælte begge to nu i foråret, den ene kæltede Store bededag og den anden skal kælte den 18. maj, så nu må jeg snart få meget mælk igen, det er også skidt og ingen mælk og have, men det kommer af at vore køer måtte til tyren så mange gange sidste sommer. Vi har i vinter leveret to svin som vi fik 165 kr. for, så har vi solgt en fed so til 158 kr, så solgte vi for 14 dage siden en 13 måneder gammel kvie for 132 kr. Så har vi to svin til, som kan leveres om et par måneder, så har vi jo kun to køer og en kalv. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle både fjern og nær fra hele familien i Gjesten.

**Theodor Nielsen**

-----  
Kære allesammen

Jeg må nok se at skrive lidt i bogen, for det lader ikke til at Anton gør alvor af det. Vi er raske her i Bursø og Anton har jo den plads, som han havde i fjor, lønnen er jo ikke så stor, men der var ingen udsigt til noget bedre, da det kniber med arbejdet alle vegne her, når jeg så tjener lidt ved kirken ved siden af, og så kan vi jo også sige at vor familie kun er tre.

Vi mærker jo ikke til krigen uden alting er bleven dyrt, men vi skal jo da ikke være bange for at Anton skal ind. Vor besætning kan jeg jo ikke fortælle om, da vi ingen har og vel aldrig får, for jorden her er alt for dyr, vi har to grise vi har fået dem der hvor Anton er, vi gav ikke noget for dem, det var den gang de ikke kostede noget, der var jo ingen handel, men nu er de dyre, men kornet er også dyrt, vi skal jo købe al ting, så jeg tror ikke at det betaler sig at have to. Vi har det så tørt på Lolland, der er ikke noget, som kan komme op i haven, og korn og græs og roer trænger hårdt til regn, men vi kan intet af os selv, vi må give tid, den kommer nok når vi trænger hårdest. Nu nærmer vi os jo Pinsen årets kønneste tid hvor alt ude i naturen er grønt og står snart i blomsterflor, ja vi har grund til at være glade, hvis vort lille Danmark må blive skånet for at komme med i krig. Nu vil jeg slutte med mange kærlige

hilsener til hele familien i håb om at alle må være raske

Emma Anton Karla Nielsen

Vi fik ikke sendt bogen afsted i går så nu fik vi dejlig regn vil jeg blot fortælle, det regnede en hel dag og blæser meget stærkt.

---

Øhm Pinsedag 1915

Kære forældre og søskende

Så er det jo atter min tur til at skrive i bogen så den kan komme afsted på rejse igen. Ja vi er jo flyttet fra Kamstrup siden den var hos os sidst, vi er kommet til at bo ikke så langt fra Ringsted Landevej, Edvard er blevet svinepasser på en gård som hedder Klostergården, der er imellem 200-300 svin, så er der nogle plage han skal passe, men han har meget frihed der om dagen, så skal han have en dag fri hver måned, så det er ikke så bundet som det vi kom fra og her skal jeg ikke malke eller noget andet arbejde på gården. Vi har et dejligt lille hus at bo i ved siden af gården og lige ud til vejen, så er der et stykke have til, kartoflerne og urterne er begyndt at komme op, når bare at det nu ikke bliver alt for tørt som sidste sommer, da fik vi ikke ret meget ud af vor have, vi har to dejlige stuer og køkken og spisekammer. Vi er da nogenlunde raske og har det godt, Niels han vokser og trives godt, han vil så gerne ud, men det har været så koldt hele tiden, men i dag er det nok rigtig pinsevejr, så får vi vel sommer nu. Marie fra Slangstrup skal have tak for indbydelsen til at komme og besøge dem en gang imellem men da jeg var så bundet til hjemmet sidste år så jeg sommetider dårlig kunde komme til Roskilde så kunde jeg slet ikke tænke på at rejse flere dage, jeg var jo hjemme på Lolland end 5-6 dage men efter den tid var Niels og jeg syg hele vinteren og vi er heller ikke raske endnu, Niels har været så dårlig af kirtelsvulst i sit hoved han gik med det inbundet over en måned. Johannes han var og besøge os i Påsken, det var vi glade for, han kom helt bag på os en aften jeg var gået i seng. Påskedag var Edvard og Johannes cyklende til Slangstrup og ville have besøgt Jakob med, men han var flyttet, så de kunne ikke finde ham og hans familie. Vi håber da at moder er bleven rask i sin arm igen, Katrine skrev at det var vist gigt, men det er jo også slemt. Nu vil jeg slutte med de bedste hilsener til hele familien med håb at bogen atter må komme med godt bud fra alle hvor den kommer

Edvard **Elisabeth** og Niels Peder  
Øhm pr Roskilde

---

Kære allesammen

Ja nu har jeg haft brevbogen snart for længe, så det er snart på tide at jeg får begyndt, men det er jo ikke så nemt for os, som I der har eget hjem og familie. Jeg er da rask og har det godt, jeg og Peter var hjemme i søndags og Kristians og familie var også hjemme.

I har det godt alle sammen. Jer er ude i roerne hver dag og tjener så mange penge, vi bliver færdig på onsdag.

Nu vil jeg slutte med de bedste hilsener til hele familien med håb at bogen atter må komme med godt bud fra alle hvor den kommer

Venlig hilsen fra os to  
**Kathrine** Nielsen og Peter Ploug

---

Lillering d. 27 juni 1915

Kære forældre, søskende og allesammen

Jeg har tilbageholdt brevbogen lidt denne gang for om muligt at kunne meddele, at nu har vi også fået regn. Men desværre lader det til, at vi her i denne egn skal helt undvære den kostelige

vare. Vi har slet ikke fået væde siden lidt før Påske, da kom der en del sne, men regn har vi ikke fået. Korn og græs så udmærket ud fra foråret, men nu er der udsigt til misvækst eller i alt fald en meget ringe høst på mange steder. Jeg må være glad for min gode eng i år. Den er ikke så god som tidligere, men har holdt sig bedre end græsmarken, der blev hvid i stedet for grøn. Vore roer lover sjældent godt, det er da altid en trøst. Her er mange, som må sælge væk af besætningen. Jeg håber, at vi kan nøjes med at sælge en ko.

Siden jeg begyndte at skrive i brevbogen, har vi fået regn, og allerede nu kan vi se bedring på marken, men småt bliver det.

Her hos os har vi det godt. Vi har fået os en stor dreng den 11 maj. Han var i kirke i søndags og hedder Anders Bundgaard Nielsen. Vi er 12 mennesker til daglig nu, også vi mærker dyrtiden, men er lykkelig stillet med, at vi alle er så raske. Kun Nielsine har måttet holde lidt for i år. Hun må nemlig til Aarhus en gang om ugen til læge. Hendes ansigt var så besat med udslæt, så det så helt uhyggeligt ud. Men nu er der den bedste udsigt til bedring.

I brevbogen ser jeg at sygdom har været gæst i enkelte af hjemmene i vinter. Vi håber, at den må træffe jer alle friske og sunde igen. Også hjemme så det en tid alvorligt ud, men alt vendte sig Gud ske lov til det gode igen. Fader går jo fremdeles på arbejde. Det er en glæde at høre, at fader trods sin høje alder er lige opsat på at virke. Ikke alle når at udrette så meget som fader. Fridage har han ikke taget mange af. Blot alle vi andre, når vi, om vi bliver gamle, kan få den lykke at se tilbage på et langt virksomt liv. Men jeg tror også, at eksemplet derhjemme fra har smittet os.

Elisabeth og hendes mand har flyttet deres teltpæle, ligeså Jakobs. Til god lykke med det nye for eder og eders børn. I lige måde siger vi tillykke med forlovelsen derhjemme.

Skønt fristelsen selvfølgelig er stor til at beholde "den gamle eg", så lader jeg den gå med rejsen rundt. I kender den jo alle, og minder derfra har vi alle. Fornøjeligt er det at se, at møderne kan samle så mange deltagere. Der er noget vemodigt ved, at det ikke mere er P.Pedersen, som har med disse møder at gøre, han har virket meget til, at meget godt og skønt er vokset frem derhjemme.

Krigen raser fremdeles lige vildt og frygteligt, og endnu er sandsynligheden for en snarlig afslutning ikke stor. 1915 bliver et år, som vil mindes, thi minderne skrives med blod, og de lader sig ikke let udviske igen.

Regnen er nu kommen, og vi fryder os derover. Kornet længes lidt, ligesom kærnesætningen bliver bedre, men roer og græs har haft svært gavn af fugtigheden.

Om alt går efter bestemmelsen, rejser jeg til Holstebro til Danmarks Afholdsforenings årsmøde nu på mandag.

Nu må jeg nok slutte og gøre det med ønsket om, at I alle er raske og har det godt. Håber, at brevbogen må komme tilbage med bud om godt nyt fra jer alle.

Vor hjerteligste hilsen til eder alle.

Nielsine, alle børnene og **Rasmus**

Lillering d.15 juli 1915.

-----  
Ølstykke d 23/8 1915

Kære forældre og hele den store familie!

Ja I kommer til at undskylde mig, at jeg ikke har fået skrevet før, jeg har fået lagt bogen til side og først funden den nu, så nu må jeg jo skynde mig at få sendt den af sted så hurtig som muligt. Ja alt går jo ved det gamle her i Ølstykke Bye og min stilling som vejmand går da også ret godt og jeg har lige haft 3 uger fri i høsten, så nu i dag har jeg da taget fat som vejmand igen, ja det er jo en rar bestilling, man går jo og har det godt, men lønnen skulle jo bare være noget større, så er det jo en god plads, men nu har jeg da fået et ben at gnave til, jeg er bleven livsfor-

sikringsagent så der tjener jeg da en del til ved siden af, i går var jeg ude og tegne en del forsikringer. Da tjente jeg en dagløn på en 13 kr. så det hjælper da betydelig til ved siden af det andet, og tid har jeg da nok af til at besørge det, og måske i fremtiden at jeg kan få en bedre plads i livsforsikrings selskabet, så kan man komme til at tjene sine penge på denne måde, så er det da bedre en at gå og slide hårdt.

Ja det er jo bleven noget ustadig høst, her omkring Ølstykke går det småt med høsten, der er ikke ret mange steder, at der er kommen ret megen sæd ind, det meste står jo på marken endnu, men vi må vel da også snart få noget bedre vejr, nu i morgen er jo hundredagene forbi så gir det nok forandring på vejret.

Ja så vil jeg da slutte for denne gang med ønsket og håbet om at hvor bogen kommer frem I alle har det rigtig godt. Ja så vores bedste og kærlige hilsner til eder alle fra min kone, børnene og mig

**Jakob Nielsen**  
Ølstykke Bye den 23/8 1915

---

Kære allesammen.

De bedste hilsener sendes til hele familien hvor bogen kommer, ja jeg glæder mig ved at læse i den, men jeg har jo ikke noget at skrive om, i morgen er det moders fødseldag så skal jeg hjem og gratulere.

Nu mange hilsener både til store og små

**Marie**

---

Kære forældre og søskende

Nu kan det vel snart være på tide at få skrevet i denne hersens bog og få sendt den afsted igjen, den har jo ligget lovligt længe, men penneskraften er jo også et stykke værktøj som jeg ikke rigtig forstår at bruge og derved varer det tit længe inden at der bliver malet i bogen og særlig da man har nok af andet arbejde, for det mangler jeg ikke, for jeg har somme tider for meget og særlig ved kvartalskiftet nu, der havde jeg statsskatten, lypengene og nu komuneskatten også tillige skal dritlerne og træskoene passes og kirken ikke at forglemme, vi har haft mange begravelser her i sommer, i de sidste 3 måneder har vi haft 12 det er jo en god hjælp-skillning vi får der, vi får 5 kr for hver ringning til begravelser og i denne tid er vi ifærd med at bygge en ny villa ude i gården, det skal være en svinevilla, for vi har nemlig måttet tage noget af tørvehuset til værkstedet, for det var for lille, så må vi jo lave noget andet til vor store besætning, for så skal vi nemlig have brændehus hvor vi har den, for den er jo stor, den består af en stor gris på 200 pund og 20 høns.

Vi er ellers raske allesammen og har det godt, det samme ønsker vi også alle hvor bogen kommer hen, ja Marie er jo ikke stiv i sine ben endnu, hun har lige siddet og gnedet dem henne ved kakkelovnen for de fryser på hende næsten altid, også knager de i fodledene, ellers går det da helt godt endnu, og bedste er også rask som en fisk, vi troede ellers at hun havde rejst fra os i sommer, da var hun meget sløj, lægen troede heller ikke at hun havde klaret den, for det var hjertet det var galt med. Mon ikke der snart var nogen der kunne få isinde at komme en tur her over til Sjælland og se hvordan vi bor.

Nu til slut en kærlig hilsen til eder alle hvor bogen kommer hen fra Marie Olaf Anton og

**Ferdinand Nielsen**  
Slangerup 1915

---

Gerringe 5-12-1915

Kære allesammen

Jeg vil benytte min søndag eftermiddag til at skrive i bogen, Edvard er gået om hos Kristians, så har jeg rigtig ro. Vi er da raske og har det godt, det er jo det bedste af alt, vi har haft godt

arbejde hele tiden, Edvard har arbejdet en del på Lars Suders gård, i disse dage er han ude at spove (??) vej, og så snart det kan lade sig gøre at grave dræning, skal han have fat på det, men det har jo været for tørt, i nat og i formiddag har det sneet så bliver der vel snart vand i jorden. Jeg malker på Suders gård, der er en polak på gården, som hjælper til, vi har 11 køer at malke, jeg får 75 øre om dagen. Jeg skal hilse fra fader og moder, fader er rask og går på arbejde hele tiden, derimod er moder ikke så rask, men hun klarer sig da i hjemmet, så er det jo godt. Jeg har ikke hørt noget fra Kathrine siden i mandags, da havde hun det jo lidt bedre, men der skal jo tid til inden det bliver godt, men vi håber da alle, at hun snart bliver rask igen, men jul kommer hun nok til at holde på Maribo sygehus, det er jo ikke så morsomt, men man kan jo finde sig i meget, når man ved man skal. Det er også drøjt for Mary Folman, hun har ligget der i mange måneder, i den sidste tid har hun været det dårligste siden hun kom der ud, hun kan slet ikke mærke, hun har sine ben, hun var hjemme en lille tid i sommers og det var så sørgeligt at se hende gå. Fra den 2. januar til den 8. januar skal Edvard holde regnskabskursus i Skørringe Brugsforening for Husmandsskolen ved Odense, så går jo det meste af januar måned med det. Nu vil jeg slutte for denne gang med håb om at I alle er raske og har det godt hvor bogen kommer frem, mange venlige og kærlige hilsener sendes eder alle både store og små fra os.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk

-----  
Brønøre den 20 december

Kære forældre og søskende svogre og svigerinder

Nu må jeg hellere se at få lidt skrevet i bogen så at den kan komme hjem til Lolland inden jul, for nu er der jo ikke mange dage til, der er jo sket meget siden at vi holt jul sidst, jeg har været indkaldt som soldat fra den 15. august og til den 1. november, det var i den tid at jeg snart kunne have tjent de fleste penge, og hvis at krigen bliver ved, så kommer jeg ind igen hen på efteråret, det er jo ingen billig historie, men når vi da blot kan slippe med det, så går det an da, har i noget vinter hjemme hos eder, for her har vi snart frost og sne hver dag, det er da godt at man har noget at bestille, og grisen har vi fået slagtet så har konen og børnene noget at leve af, den var også en god i år, den vejede godt 250 pund så det varer da noget inden at vi få spist den, nu ved jeg ikke mer denne gang så til slut mange kærlige hilsener fra os allesammen i Brønøre

**Hans Peter** Lassen

-----  
Viet nytårsaften 1915

Kære allesammen hvor bogen kommer

Det er bedst at jeg får skrevet i bogen, således at den kan komme afsted igen, nu er der ikke mange sider tilbage af bogen at skrive på igen, vi er da alle raske og har det godt, vi skal om hos onkel og tante i aften, juleaften var onkel og tante her hos os og anden Juledag var vi til juletræ hos onkel og tante, det var noget børnene var glade for, tredie juledag var vi kørende en tur hjem og se til dem der hjemme, de er da ellers raske og har det godt. Det er farlig slaske veje det har været i julen, lille juleaftensdag og juleaftensdag da havde vi et rigtig regulært bygevejr hver dag, jeg tror jeg vil sparre på at skrive i bogen for at der kan blive til omgangen ud de kærligste hilsener fra os alle her i Viet

**Chr.**Nielsen

-----

1916

Gejsing den 9 - 1 1916

Kære allesammen

Jeg vil i dag skrive at par ord i brevbogen så den atter kan komme på sin rundrejse. Vi ere da alle raske og har det godt og det samme vil vi også ønske om eder alle hvor brevbogen kommer hen. Så kan jeg fortælle eder at vi har skiftet bopæl siden at bogen var her sidst. Vi har solgt vor ejendom og købt et statshusmandsbrug som var oprettet 1914 hvortil hører 8 td land. Vi gav 10.500 kr. for ejendommen, men det er også nogen gode bygninger, de havde kostet 5400 at opføre, jorden kostede 3600 og så fik jeg avlen og besætning med og den bestod af 1 lille hest 2 køer 1 kvie 2 kviekalve og 1 so med 8 grise. I øjeblikket har vi 1 hest, 3 køer, 2 kviekalve og 1 so der skal ligge grise om 3 uger. Jeg var på husmandsrejse i sommer oppe ved Randers og så var jeg nede og besøge Rasmus på hjemrejsen, Rasmus var nede og besøge os i september, men det var også kun kort, kun et døgn, men vi var glade ved at han kom. Jeg går på skovarbejde i vinter, for ejendommen kan jo ikke føde os endnu, men det håber vi, at den kan komme til med tiden. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle fra hele familien i Gejsing

**Theodor Nielsen**

-----  
Bursø

Kære allesammen.

Nu har vi nok haft brevbogen længe nok, en uge er jo beregningen vel. Vi vil så fortælle eder alle at vi er raske og har det godt, og vi vil håbe at hele familien må være raske. Vi har intet hørt fra Tirsted siden anden nytårsdag, da var Johannes og Kathrines forlovede her, men vi håber da at Kathrine stadig går fremad, Bedstemoder havde også ligget nogen dage, men var da oppe igen da de var her. Anton skal have nyt arbejde til maj, han er ked af det fodermesterarbejde og tilmed at lønnen er så lille, men han er tilbudt arbejde på teglværket, der har han været en gang før et par år, det er jo slæb, men der er ingen bestemmelse taget endnu. Det bliver ved at være tøvøj nu, men så skal der heller ikke så meget brændsel til. Anton var på auktion i går i Søholt Skov og købe brænde, men det var meget dyrt. I Slangerup får de en god betaling for at ringe, vi får kun 1½ kr, alting bliver dårligere betalt her. Tillykke med sønnen hos skolelæreren det er jo længe siden nu. Mange kærlige hilsener til hele familien med børn.

Fra **Anton** og **Emma** og Karla Nielsen

-----  
Øhm i februar 1916

Kære allesammen hvor bogen kommer

Ja nu kommer den vel ikke mange steder mer, for nu er der jo kun en side igen men så kommer der vel en anden. Ja vi kan da meddele at vi er raske uden noget forkølelse, Edvard har ligget på sygehuset i 14 dage af en brandbyld og i november var han så uheldig at skolde det ene ben og kunne næsten ikke gå i 14 dage, men da var han da hjemme hos os, og Niels Peder havde kolik først i oktober måned, han vokser og trives godt, nu er han godt to år og vor lille Johanne Kristine vokser også godt, hun er født den 27 september 1915, jeg er ved at sy hende en ny kjole i disse dage, jeg syntes ikke jeg kan finde på noget at skrive, men jeg ville gerne have at nogen af familien snart kom til Sjælland at besøge os, nu har jeg snart været gift i 3 år og Marie lover det hver år, at besøge os, men det bliver vel engang, jeg ved ikke rigtig om vi kommer hjem nogle dage til sommer hvis alt går vel til. Nu vil jeg slutte med de kærligste hilsener til hele familien, den vokser jo hvert år

fra Edvard og **Elisabeth** og Niels Peder og Johanne Kirstine Hansen

Vi sender bogen hjem for vi ved ikke rigtig om Kathrine er kommet i sin plads igen



Gerring den 20-2-1916

Kære allesammen

Jeg vel benytte min søndagften til at skrive i bogen, jeg er ene hjemme så har jeg rigtig ro. Jeg er nu rask igen, men der skal jo tid til, at inden det bliver godt igen. Jeg lå en måned ude på sygehus, så var jeg en måned hjemme efter at jeg var på sygehus, men nu er jeg igen i min plads, men jeg kan ikke bestille alting endnu, men det vil nok komme igen, men langsomt, men der skal jo forsigtighed til. Ja jeg kan fortælle eder at jeg skal flytte til maj, vi skal giftes nu til maj, så skal vi bo hjemme hos fader og moder, for det er skidt med moder, hun er ikke så rask, så kan jeg hjælpe hende med mange ting. I bogen ser jeg at alle mine søskende har det godt med de kærligste hilsener til hele familien med håb at der må komme en anden bog. Venlige hilsener fra os to

**Kathrine Nielsen og Peter Ploug**

---

**BOG NR 2:**

Fuglsang Lillering v. Harlev

Kære forældre og søskende!

den første brevbog har så udtjent, og en ny er på trapperne, den kommer som den, der nu er gået på aftægt, med bud og hilsen fra hjem til hjem. Idet jeg udsender denne bog, vil jeg sige jer tak; fordi I gik ind på tanken, og fordi vi har gennemført den, om end noget senere, end vi fra først af havde tænkt os. Der har jo nemlig været enkelte stationer med langt ophold, ligesom vi i første omgang tabte Johannes.

Mon ikke det var muligt at få Johannes med igen.

Den gamle brevbog er lagt til hvile her hos os, og skønt kun enkelte har udtalt ønsket om at fortsætte, lader jeg den nye gå på rejse med ønske om, at den må træffe jer alle friske og sunde hver på sin plads, og at den atter må vende tilbage med godt bud fra jer alle.

For os her i Lillering er der, siden I hørte fra os sidst, sket en væsentlig forandring, idet jeg til marts flyttede fra skolen og nu udelukkende arbejder med landbruget. Begge dele, foruden alt det andet, jeg har med at gøre, blev for anstrengende i det lange løb. Skolen gav for lidt til, at vi turde gå bort fra landbruget, vi valgte så at drage fra skolen. Landbruget har jo været særdeles godt, men selvfølgelig har vi ingen garanti for fremtiden. En nedgang vil der selvfølgelig komme. Blot denne ikke bliver alt for voldsom..

Fra beboerne modtog jeg ved afrejsen fra skolen en værdifuld gave bestående af sølvtøj.

Vi havde alle børnene og disses forældre samlede i forsamlingshuset til kaffe og en lille dans. Længes efter skolen og dens arbejde gør jeg, men har jo ellers nok at tage hånd i herhjemme, ligesom Brugsforeningen og Afholdskredsene og Afholdsforeningerne tager deres tid.

Børnene vokser godt til nu, og nu til april rejser Svend Aage ud for at prøve at stå på egne ben. Han tager op til Nielsines hjem for at hjælpe til med at passe kreaturerne. Vi regner jo med, at han kommer hjem igen til november.

Foråret lader vente på sig i år. Ja, i januar havde vi det helt varmt, men nu i marts har vi rigtig nok haft vinter. Kullene koster nu over 8 kr. for en td., så det har endda noget at betyde, om vi kunne få vårsolen mild og venlig til at lyse op og varme, på mange måder betød dette jo lempeligere forhold. Krigen synes at være endeløs, og frygteligere bliver den fra dag til dag. Hvad der sker derovre ved Verdun i denne tid er så umenneskelig, så uhyggelig, at man med god grund kunne tvivle om, at det er kriste mennesker, som myrder således. Vi kan med vor vildeste fantasi ikke udmale os blot en lille smule af al den elendighed, krigen fører med sig over de ulykkelige folk, men vi kan ud fra det måske stærkere ønske og håbe, at vi må blive forskånet for at komme med.

Jeg skulle have skrevet til en del af jer, og takket for julehilsenerne, men der har været så meget

hele tiden også i anledningen af flytningen fra skolen, så det er drevet over, for dette bedes I undskyldte og så tak, fordi I tænkte på os.

I alle hjemmene, hvor brevbogen kommer, bedes I modtage vor kærligste hilsen, og så håber vi, at brevbogen er vor gæst igen senest om et halvt år.

Nielsine, børnene og **Rs. Nielsen.**  
"Fuglsang" Lillering v. Harlev.

Om alt går vel, kommer jeg til Nykøbing F. til årsmøde i juli 1916.

---

Ølstykke den 11/4 1916

Kære forældre og søskende!

Ja jeg troede ellers at det hele var udgået af verden. Nu i disse urolige tider kan man jo komme til at tænke på så meget, det er jo drøje tider at leve i, særlig med en lille løn som at jeg har, man skal jo være meget økonomisk for at få 48 kr. til at slå til i en måned, man kan jo ikke få råd til at leve som greve, men jeg må jo være glad for at jeg har et erhverv til, jeg er nemlig agent i Dansk folkeforsikring, så der tjener jeg da en del med, så det hjælper da altsammen, jeg har da god tid til at arbejde som agent, men det er jo heller ikke nemt at tegne forsikringer i disse tider, folk må jo indskrænke og så særlig for den slags, hvis at jeg kunne lave penge på en anden måde, så ville jeg ikke have noget med den slags at gøre, for det er jo en tålmodighedsarbejde at have med det at gøre. Ja jeg spekulerer jo på at købe ejendom, men man tør jo næsten ikke under disse forhold, ejendommene er jo dyre og vi får vel sagtens nedadgående tider engang, men hvornår ved man jo ikke, det er jo bare om at være forsigtig, for det ville jo hjælpe en del til på pladsen her som vejmand, når man kunne få sig en lille ejendom ved siden af, men vi må jo vente at se tiden an til en anden gang.

Ja vi er da så nogenlunde raske allesammen er i Ølstykke og jeg vil da håbe at hvor bogen kommer frem at I da også er raske. Og så til slut mange venlige hilsner til eder alle fra

**Karen Jakob** og børnene.

---

Påskedag 1916

Kære allesammen

Ja nu må jeg jo se at få skrevet lidt i brevbogen at den kan komme afsted igen, jeg har været hjemme i eftermiddag og se til dem, moder har det ikke så godt hendes ben er dårlige, jeg har tænkt at tage en lille tur over at se til sjællænderne nu i maj måned. Nu vil jeg slutte med mange kærlige hilsner til store og små jeg ved ikke noget at skrive om som interesserer eder.

**Marie Nielsen**

---

Slangerup den 7/5 16

Kære forældre og søskende

Nu er det vel bedst at vi får skrevet lidt i den nye bog og få sendt den afsted igen, og så vil jeg ligesom Rasmus sige tak for den tid, at den gamle bog har vandret omkring fra dør til dør, så får vi da lidt at høre om hvordan familien har det, den har jo nok en gang imellem været lidt længe, inden den er kommet afsted igen, men skriveriet er jo heller ikke min lyst og særlig da når man har nok at bestille alligevel, for her i Slangerup går vi ikke arbejdsløse, vi for vort vedkommende har nok at tage ivare, jeg har mange dele at passe, for det første så laver jeg alle dritlerne nede hos Olsen, de giver en fortjeneste af en 400 (800)?? kr. og så skatteopkrævning 6 gange om året, lys 4 gange a 12 kr. pr. gang, Installationsafdrag med 2 gange om året ved 15 øre pr medlem(?), og så har jeg min træskoforretning, og så kommer kirken, som vi sådan omtrent hjælpes ad med, men der tager Marie det største læs, for rengørningen er et stort arbejde, og så har vi nu fået en 40 gravsteder at passe og de skal have en omgang hver uge, der-

foruden har vi nogle brødløse bestillinger.

Nu ser det ud til at vi skal have sommer, det har i de sidste dage været 18-19 graders varme, det har regnet rigtig godt i nat og i dag er det dejligt varmt igen, så alting det myldrer frem af jorden. Søndag har vi ikke haft ret meget af i lange tider, for vi har haft begravelser hver søndag nu i lange tider, og i dag en kl. 5, i dag er det en gammel mand på 89 år. Nu går det ellers ret godt med helbredet, ja Marie er jo ikke rigtig kommet sig endnu. Nu sender vi et lille hæfte af Slangेरups kirkes beskrivelser med rundt, så endver af jer kan læse den og den sidste kan beholde den til evig arv og eje, nu tror jeg snart ikke at jeg ved mere denne gang, så jeg vil slutte for denne gang med en kærlig hilsen til eder alle fra os her i Slangेरup.

M. O. A. F. Nielsen

Ja der en ting som jeg gerne ville spørge om, og det er om vore forældre nogensinde læser bogen hvis ikke så vil jeg blot bede om de en gang imellem får lov at kigge i den.

Farvel F.N.

-----  
Gerringe 1916

Kære allesammen

Jeg vil i dag gjøre alvor af at skrive i bogen, for skriveriet bliver stadigvæk lagt til side. Det er et dejligt vejr vi har i denne tid, en god regn en gang imellem, det er noget der hjælper på havesagerne, alt står så frodigt, det er ikke hvert år at alting kommer så ens op som i år. De nye kartofler kan vi begynde at spise af om kort tid, de er ved at blomstre. Det ser ud til at vi får mange jordbær i år, nu er det snart den dejlige tid, hvor vi kan spise jordbær med mælk hver dag, ja sommeren er en dejlig tid, men maj måned har været kold, nu er det bedre varmt. Vi har travlt med roerne i denne tid. Hvorledes går det dig Peter bliver du indkaldt endnu, eller er du for gammel til at komme med. Nu ved jeg ikke mere denne gang men mange kærlige hilsener sendes eder alle både store og små fra os.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk

-----  
Branøre den 17 juni 1916

Kære forældre og søskende

Jeg må nu hellere få gjort alvor af at få skrevet i bogen, at den kan komme på vandring til Lolland igen, vi er raske alle sammen og har det godt og det samme ønsker vi om eder alle sammen hvor bogen kommer hen, Mathilde spørger om jeg er for gammel til at blive indkaldt, det er jeg ikke endnu, jeg var inde sidste år fra den 15 august og til 1 november og skal ind hvis at krigen bliver ved, fra midt i november og til februar, men så er det vist også sidste gang, for så bliver jeg for gammel, når jeg kommer ind igen så har jeg tænkt på at komme hjem at se til eder, for så har jeg jo fri rejse, det er dyrt at leve i disse tider, det er godt at have en god gris i stien, den vejer omkring ved 80 pund, så den kan blive god til november, og så har vi to gode geder, dem kjerner vi smør af, det er et forfærdelig vejr vi har hver dag, det regner næsten hver eneste dag, og det har det gjort siden maj, i dag har det øset ned hele den ganske dag, på fredag er det Dorthea og Minnes fødselsdag, jeg har mig snart en stor datter for hun bliver 5 år og om 3 uger er dengens 3 år. Nu ved jeg ikke mere denne gang, så til slut en venlig hilsen sendes eder alle

Dorthea og **Hans P** Lassen og børn

-----  
Viet den 11 juli 1916

Kære allesammen

Da det er et dårligt vejr vil jeg se at få skrevet i bogen at den kan komme på rejse igen, jeg kan da meddele eder, at jeg har været på husmandsrejse på Østlolland i torsdags og fredags, Evart

og Matilde var også med, vi var to hold mænd og et hold kvinder, vi samledes så alle tre hold i Sakskøbing sidste aften til festmåltid, I kan tro det var en dejlig tur, mange smukke veldrevne husmandslodder fik vi at se, og ligeledes mange smukke og gode kreaturer og så fik vi masser af god mad og kaffe, øl og lange cigarer og blev kørt fra hus til hus, så vi var rigtig kommet ud og slå et rigtig slag, på torsdag skal jeg til sendemandsmøde i Maribo, vi har haft megen kulde og regn i denne sommer, vi har kun haft godt vejr en ugestid, men roerne og kornet står nu ellers rigtig godt, Rasmus og Elisabeth er en tur hjemme i disse dage på besøg, Rasmus skal jo til det store afholdsmøde i Nykøbing. Nu tror jeg at jeg vil slutte for denne gang jeg kan da fortælle jer, at jeg er bleven ægopkøber, jeg begyndte i foråret og kører to halve dage om ugen, fortjenesten tænker jeg skulle blive omkring 400 kr. om året.

Vi er da raske og har det godt, til slut de kærligste hilsner fra os alle her i Viet

Sine **Christian** børnene

-----  
Gejsing den 30 juli 1916

Kære forældre søskende svogere og svigerinde

Nu må jeg heller se og få skrevet i bogen at den kan komme tilbage til Lolland, for nu er jeg lige kommen der over fra. Jeg fik pludselig lyst til at rejse en tur til Lolland for at se til dem der ovre, og så at se hvorledes Lolland ser ud om sommeren, for nu er det snart 11 år siden at jeg rejste der ovre fra, og jeg har aldrig været der ovre om sommeren siden, så jeg vidste knap nok hvorledes at der så ud i sommerens skønneste tid. Roerne var bedre der ovre end vi har dem her over for ellers vore kornmarker lader dem ikke meget tilbage på velgødet og velplejede marker,- !? men det kunne man jo også nok se ovre på Lollands gode jord hvor det ikke blev passet som det skulle, græs fantes det meget af, og det lod de køerne gå og trampe ned, det er noget vi snart aldrig får at se her ovre i Jylland. Jeg har en god avl i år, den vil da fylde meget, over det dobbelte af hvad den gjorde sidste år, og mine roer gror også godt nu, siden at vi har fået noget solskin og varme. Vi kunne godt have en ko mere til vinteren, men de er jo ikke nemme at få fat i med de priser vi nu har. Det har været en dårlig sommer i år for arbejdets udførelse ?, for det har ikke været til at komme nogen vegne med det, jeg havde tørvestrygning for snart 300 kr. men jeg måtte holde op før jeg blev halv færdig, da det satte moserne under vand. Jeg skal til at harpe grus til landevejen nu på min mark, jeg kunne blive af med 34 favn dersom at jeg blot kunne få det op. Jeg skal have 28 kr. for favnen, så det kunne jo nok blive til nogen penge. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle hvor bogen kommer hen

fra Karen **Theodor** og de små

Og så siger jeg mange tak for de dage jeg var hjemme på Lolland

-----  
Bursø den 21 august.

Kære forældre og søskende svogre og svigerinder.

Ja jeg vil bede eder alle undskylde os at vi har haft bogen i godt 2 uger, men jeg har slet ikke haft lyst til at skrive i denne tid, det har været en streng tid for mig, min moder døde den 7 august og blev begravet den 12 - hun havde været syg en måneds tid, men vi havde ikke ventet at hun skulle gået bort fra os endnu, men det blev ikke anderledes, døden kom så pludselig, det var et hjerteslag sagde doktoren, så nu har jeg hverken fader eller moder, men så er jeg glad for mit eget lille hjem, Anton er ude at høste, det er et dårligt høstvejr vi har haft endnu, men vi håber det bliver bedre, det er jo sent med høsten i år, så bliver det også sent med at tærsk, siden skal Anton til fabrikken, nu har han jo ikke været de sidste 2 år. Marie og drengene var ovre at besøge os, det var vi glade for, det var jo i de dage da moder blev begravet, så jeg ved nok at jeg fik ikke talt så meget med dem som jeg gerne ville have, det var et dejligt vejr hver

dag, men de var glade den dag da de skulle hjem, de cyklede fra os klokken 5½ om morgenen til Maribo, Anton cyklede med dem for de vidste ikke vej. Theodor var også at besøge os da han var herhjemme, det var kun kort, for jeg var over at ringe over begravelse da han kom, men så bad jeg ham blive til Anton kom hjem om aftenen, så spadserede han til Tirsted det var en streng tur for ham og Elisabet var ovre at hilse på os, vi er jo glade for at se søskende en gang imellem, Rasmus nåede ikke herover, men Anton var hjemme i Tirsted og tale med ham, for jeg kunne ikke komme med. Nu vil vi ønske at alle må være raske hvor bogen kommer frem, vi er raske her. Nu mange kærlige hilsener sendes eder i hele familien

fra **Anton** og Emma og Karla Nielsen

---

Øhm i september 1916

Kære forældre og søskende svogre og svigerinder

Nu må jeg gøre alvor af at skrive i den nye bog, jeg har venet nogle dage fordi det var nærved moders fødselsdag, så ville vi alle fire ønske hende mange gange til lykke med fødselsdagen og ønske at moder og fader må være nogenlunde raske og rørige endnu i mange år, så vi kan komme hjem og opfriske barndomsminderne engang imellem, jeg var glad for at hilse på dem allesammen da jeg var hjemme i maj måned. Da jeg ser i brevbogen at Peder måske skal i tjenesten i vinter, mon du så ikke kunne besøge os med det samme, og alle søskende er velkomne når som helst, det var jo et kort besøg Marie gav os, Marie talte om at Ferdinand med familie ville besøge os i juli måned, men der har ingen været hos os, men vi håber da at de kommer engang Vi er da nogenlunde raske og har det godt og ønsker det samme om eder alle store og små. Nu mange hilsener sendes til eder alle hvor bogen kommer

fra Edvard **Elisabeth** og Niels og Johanne Hansen  
Øhm Roskilde

---

Thirsted 1916

Kære forælder og søskende svoger og svigerinde

Jeg vil i dag gøre alvor af skrive i bogen for skriveriet bliver stadigvæk lagt til side Det er slemt vejr i denne tid, det regner hver dag, det er ikke godt at (*gå*) ovre i roerne, jeg har da ikke begyndt endnu, jeg går ud at tærskes hver dag, Peter er også ude hver dag, han er motorpasser ved en maskine og de har fjorten dages arbejde endnu, så skal han hjælpe mig med roerne, hvis ikke han får noget andet arbejde, ellers skal jeg tage dem op selv, det bliver noget fugtig i år, vi alle her hjemme er raske og har det godt og det samme vil jeg også håbe hvor bogen kommer, jeg ved ikke noget at skrive om. Nu mange kærlige hilsener sendes eder i hele familien fra Thirsted fra fader og moder

Peter og **Kathrine** Ploug

---

“Fuglsag” Lillering v.Harlev

Kære venner!

Lad mig skynde mig med at fortælle, at det har glædet mig meget, at I alle har holdt ved brevbogen, og det er mit håb, vi fremdeles må samles om den og holde den i live. Den er dog som en lille budbringer mellem os, og på den måde hører vi dog nu og da fra de enkelte. Rejseplanen for brevbogen er lagt således, fordi den så ofte så muligt skulle hjem til vore forældre.

Marie benytter det udtryk, at hun har ikke noget at fortælle os. Jo, netop. Det kan ikke nytte, at jeg giver mig til at fortælle om, hvad der sker her i Harlev-Framlev kommune, fordi der er ingen af jer, der kender det mindste til disse forhold, men dersom I mange derhjemme fortalte et og andet fra Tirsted - Skjørringe - Vejleby eller Nebbelunde, Rødby eller lignende. Ja, så var

alle vi andre enten vi bor i Jylland eller på Sjælland svært med. Og I derhjemme skulle se og føle, hvor det sætter humøret op at høre fra de kendte gamle steder. Endnu sker der jo ét og andet, som kan kalde minder til live om barndoms- og ungdomstid derhjemme. Men tak skal I have også Marie fordi hun giver brevbogen en lille påtegning med bud om alt godt og så videre på rejse.

Jeg har jo været mellem de lykkelige, der i sommeren 1916 fik lov til at gæste vort gamle hjem og atter se de kendte steder, og det må jeg sige, at jeg vist ikke nogensinde på en hjemtur har fået så meget skønt og så mange gode indtryk og minder med mig som denne gang. Dertil bidrog ikke mindst det, at Kristian gav os en køretur ud i den tørlagte del af Rødby Fjord. En tur, som jeg sent vil kunne glemme, fordi den viste mig et nyt stykke land, som tildels er skudt frem siden jeg voksede op derhjemme. Desuden måtte jeg friske mangt et barndomsminde op på turen, fordi vor ældste pige, Elisabeth var med, og hun ville gerne vide ikke så lidt. Vi var en tur på kirkegården ved moders grav og derefter inde i kirken. Så var vi hos P. Pedersens, P. Hansens og P. Folmanns foruden hos vor familie. Fra Elisabeth skal jeg hilse og sige mange tak. Hun taler tit om turen og kalder nu og da et og andet minde frem.

Køreturen ud i Rødby Fjord har fået det til følge, at jeg i lørdags holdt foredrag oppe i Lillering om Lolland og da særlig om stormfloden 1872. Om 14 dage skal jeg fortælle om Grev Reventlov.

Fader og moder var raske, og fader var i fuld virksomhed med at bygge en stor lade oppe ved P. Jørgensens. Det er en fornøjelse at se, så skønt og godt alt er bleven indrettet i vort gamle hjem. Lad os håbe og ønske, at vore gamle forældre i år endnu må få lov til at færdes mellem os og være raske og rørige.

Her stod for nylig i avisen en meddelelse om, at P. Pedersens gård på Holle var brændt. For flere af os kan dette jo ikke andet end kalde en stor medfølelse frem. Vi har en del at takke det hjem for, måske ikke, fordi var har opholdt os der, nydt godt af hans og hans moders gæstfrihed, men måske mest for, hvad han har udrettet derhjemme, og som uvilkårligt måtte påvirke lyst og trang til at være med i arbejdet for det gode. Han har sin store del i, at jeg kom på højskole. Endnu har jeg ikke hørt nærmere derhjemme fra, men det er mit håb, at de må komme over denne prøvelse. Svært må det være at se sit barndomshjem fortæres af luerne og se hele den prægtige besætning ødelagt i kortere tid, end jeg kan skrive om det.

Her hjemme har vi det godt. Svend Aage er nu kommen hjem. Nielsines fader var trods sine 73 år her nede med ham og var hos os et par dage.

Jeg er i gang med efterårspløjningen og kunne ret snart have ende på det, men vejret er forfærdelig ustadigt med regn og rusk næsten hver dag.

Høsten var vanskelig, men værdifuld, derimod har roerne givet vel lidt, men kartofler og roefrø et stort udbytte.

Nu lister vi mod det mørke, uhyggelige efterår, og så kommer julen og nytår. Et eller andet sted kommer brevbogen til at holde jul. Jeg vil ønske, at hvor den kommer hen, at den må træffe jer alle raske og sunde, og at alt det mørke og forfærdelige, som 1916 har været så rig på må ophøre og julefred få lov til at sænke sig over det blødende og stakkels Europa.

Lad mig nu endelig slutte og det med de kærligste hilsener til familiens mange medlemmer fra os alle her i Lillering.

Nielsine, børnene og **Rasmus**.

---

Kære venner!

Ja jeg må jo se at få skrevet i brevbogen det er jo snart længe siden at jeg har modtaget den, jeg har jo så mange jern i ilden, så de er jo lige ved at blive brændt op alle sammen, det er jo meget godt at have noget at bestille, men det kan jo da også blive for meget, men al min tid er

jo da også besat både tidlig og sildig, men jeg tjener da også en del med alt dette arbejde. Ja jeg kan da fortælle eder alle at jeg har købt mig en ejendom, ja en førsteklasses ejendom der er 2½ td.land til 4000-5000 kr. det vil sige på betingelser, jeg søger nemlig en anden vejmands-plads her i sognet, så hvis at jeg får den, så bliver det til 1 april 1917, det er nemlig sådan, når man skal være vejmand, så skal man helst have ejendom, så man kan få udnyttet vejgræsset. Der har man nemlig sin store løn, ja vi har da fået pålæg på den faste løn. Der er lagt en 20 kr. på om måneden, den plads jeg har nu er nemlig steget fra 48 kr. til 68 kr. pr. måned og så om 10 år går den op til de 80 kr. pr. måned så bliver det jo en rentabel løn, det er så foruden 3 uger høstferie alt græsset på en mils strækning og det brænde der bliver på vejtræerne, så med tiden kan det jo blive en god plads og man går jo og har gode dage. Ja jeg skal jo nok lade eder vide hvis at det bliver til noget, jeg skal nemlig have det afgjort til jul for ejendommens skyld, for den skal nemlig sælges, manden der ejer den ligger inde som soldat, han er nemlig ungarl og vil søge sig noget andet når han kommer hjem, han bliver nemlig hjemsent til nytår, men den anden plads skal jeg nemlig ikke betræde før til april. Mange kærlige hilsner til eder alle fra

Karen børnene og **Jakob** Nielsen

---

Kære allesammen

Ja nu har brevbogen jo snart ligget for længe her i Nebbelunde, den skulle jo gerne til Slangerup og holde jul, for nu har vi jo snart jul, det kan mærkes, nu har vi jo travlt med at gøre rent, slagte og bage. Til julen har alle travlt, der bliver alle steder tænkt meget på julefesten, af nyheder synes jeg ikke jeg ved noget, jeg var jo på Sjælland og i København i sommer (*med*) karethmagerens datter i Nebbelunde, vi rejste til København og så lå vi på Missions Hotellet om natten, var så i København næste dag og så os omkring, så tog vi til Slangerup om aftenen, Ferdinand Marie Olaf og Anton var på stationen og tage mod os, så var vi der nogle dage så kørte de for os ud til Jakob, så var vi der en dag, så kørte Ferdinand os ud af vejen til Roskilde højskole også spaserede vi igennem Roskilde ud af landevejen til Øhm, det var en stram tur, for jeg var så ømbenet, det var nat inden vi kom derud, de var gået til sengs, så næste dag rejste Elisabeth og børnene med hjem, ja det var en dejlig tur, jeg vil mindes den længe, vi morede os så godt og Anna var så glad, stakkels Anna har prøvet så meget, men nu vil jeg sige jer så mange tak allesammen, tak til jer i Slangerup fordi I kørte for os og tak til Jakob fordi han fulgte os på vej og tak for al udlejligheden i havde med os, nu mange hilsener til eder alle både store og små.

Glædeligt Nytår

**Marie**

---

**1917**

Slangerup den 7/1 1917

Kære venner både store og små

Vi ønsker eder alle et glædeligt nytår og gid den skrækkelige krig snart må få ende og gid vi må blive fri for at være med, det er jo svære tider vi lever i. Vi er da nogenlunde raske. Jeg har det bedre i vinter end jeg har haft det de forrige vintre, Ferdinand og drengene er jo nogle rigtige karle. Mor går det op og ned med, hun bliver 83 i denne måned, så det bliver vel ikke anderledes. Ferdinand er ude at kræve lyspenge i disse dage. Han har ikke været ret meget hjemme det sidste halve år, bødker Olsen har haft en større leverance på saltfede og sildetønder og et par dage om ugen går med at lave dritler, så det kniber med at få lavet træskoene, nu håber vi det er slut med tønderne. Om en 14 dages tid skal vi have slagtet grisen, den er

ikke så god som den vi plejer at have, for vi fik den så sent i år, den har heller ikke været så flink til at æde, så den bliver meget mindre i år. Drengene og jeg var på Lolland i 8 dage i sommerferien, det var en dejlig tur og det var godt vejr hver dag, og vi var i Thirsted kirke og på kirkegården og så bedstemors grav og Nebbelunde kirke og kirkegård, hvor vi så onkel Edwards mors grav og vi var Bursø kirke til begravelse med tante Emmas mor, vi var jo så rundt hos hele familien. De bor jo ikke så langt fra hverandre, vi logerede hos onkel P. Ploug og Katrine og hos Kristians var vi et par nætter, og vi havde cyklerne med, så vi fartede fra det ene sted til det andet. Den sidste nat var vi hos Antons i Bursø og derfra cyklede vi til Maribo og vi kom så til Roskilde ved 12 tiden, hvorfra vi så cyklede til Slangerup. Til slut vil jeg på børns og egne vegne sige alle hjertelig tak for den tid vi tilbragte hos eder alle. Tak for al eders venlighed mod os. En kærlig hilsen til eder og til alle steder hvor bogen kommer frem

Marie

- Jeg vil blot fortælle at jeg var på husmands-? i juli måned i sommer, jeg rejste i Roskildeegnen i 3 dage, vi møtte på Roskilde højskolehjem kl. 10 hvor vi spiste frokost, så gik turen til domkirken og derefter sejlede vi så til Gershøj, hvor en hel del vogne var mødt og kørte så for os ud omkring til de forskellige landbrug, og om aftenen havde vi en festlig sammenkomst med den stedlige husmandsforening, vi blev så indkvarteret hos beboerne om natten. Om torsdag morgen sejlede vi tilbage til Roskilde, og så med vogn derfra til Vendinge vor vi ligeledes så en hel del gode husmandsbrug, og om aftenen en festlig sammenkomst med husmandsforeninger deromkring, så kørte de for os til Roskilde om aftenen, hvor vi lå om natten, om fredagen gik så turen per bane til Havdrup hvor vi fik samme tur som de andre steder - hvor vi blev beværtet med øl og kaffe cigarer omtrent alle steder hvor vi kom frem, om søndagen tog vi så til Hillerød til afslutningsmøde og det var i det hele en dejlig tur godt vejr hver dag.

Så vil jeg slutte for denne gang men mange kærlige hilsner til jer alle hvor bogen kommer frem fra os alle her i Slangerup

Marie Oluf Anton **Ferdinand**

-----  
Kære familie

Først vil vi takke eder alle på Sjælland og i Jylland for besøgene i sommer, det var morsomt at komme til at tale med eder, og at se hverandre, det sker jo desværre ikke så tit, der er så langt imellem os, men vi hører jo fra hverandre en gang imellem, det liver jo lidt op. Vi havde nok kommen en tur til Sjælland, men i disse urolige og svære tider bliver det vist ikke til noget. Det er hårde tider vi lever i, det var godt om den frygtelige krig snart kunne få ende, for det ser ikke godt ud for mange at klare sig, vi må jo alle mærke det, særlig de mindre stillede. Rasmus skriver at han gerne vil høre noget her hjemme fra, det kan jeg godt forstå at i alle gjerne vil det, han skriver om ildebranden hos Peter Petersens, det var jo strengt for dem at komme hjem og se det hele i lys lue; men det var jo godt at folkene vågnede i sidste øjeblik og reddede dem selv og børnene, det var jo en stor trøst for dem. Pigerne og børnene måtte løbe i deres blotte linned ned til Rasmus Smits, og karlene fik næsten ingen tøj på, de måtte se at komme ud af gården, det brændte jo alle steder, en af karlene skyndte sig ud i haven og fik slået et vindue i stykker og fik fat i telefonen og ringede til købmand Engelbreth, de var til selskab der, så vidste de jo at alle var reddet. Peter og hans kone har ellers taget det temmelig roligt, de har boet i deres hus siden branden men nu flytter de til april. Peter købte Rasmus Dues gård i vinter, at overtage første april, de flytter så derover til de får bygget. Det er ikke bleven opklaret hvad branden er kommen af. Jeg kan da hilse fra fader og moder, Kathrine og Peter vi var hjemme i søndags, moder har så megen hoste ellers har de det godt alle. Mange venlige hilsener sendes eder alle hvor bogen kommer frem. **Mathilde**



- Kære familie.

Ja krigen raser endnu rundt om vort lille land; men der (*er*) vel ikke så mange der sluger krigstelegrammerne med samme begærlighed, som for 2 år siden, og det der skrives om krigen i vores blade, har jo foregået på krigsskuepladsen for måske 1 måned siden, desforuden spækkes bladene med en del usandhed. Der er jo også andre ting der optager tankerne, nemlig det forestående kommune og hjælpekassevalg der afholdes i marts måned, og derfor landet over arbejdes for at indstille kvinder og mænd der har den rette tanke og villie til at lette de byrder dyrtiden har lagt på de der er dårligst stillede i samfundet, hvad enten det er håndværkere arbejdere eller husmænd, alle bør hjælpes når trangen er der. Dyrtidsloven byder jo også på overnævnte hjælp: men sognerådene kan bestemme hvor stort et beløb der skal tilstilles hjælpekassen til til deling. Derfor vil vi ønske at der må blive valgt så mange radikale og socialdemokratiske kvinder og mænd landet over, at de kan få flertal både i kommune og hjælpekasse.

Dette jeg har iskrevet er ikke en beklagelse over min egen kommune, for det er der ingen grund til. De kvinder og mænd der har styret kommune og hjælpekasse har gjort det med dygtighed, og ydet hjælp til alle hvor der var trang, dog uden derfor at ødsle med kommunens midler, og jeg håber at de samme kvinder og mænd nærmest vil blive genvalgt. Vi skal have sognerådvalg den 6 marts, Mathildes fødselsdag, så det er jo et godt tegn; men for at I på Sjælland og i Jylland (*ved*) hvorfor jeg skriver dette, vil jeg oplyse at der er en af mig, godt kendt kommune hvor rådet er sammensat af en anden type, og dyrtidshjælpen er nærmest på papiret, så der hersker næsten nød og underernæring blandt kommunens fattige.

Nu vil jeg slutte med en kerlig hilsen til alle hvor bogen kommer.

Edv. Hansen Munk

-----  
Kære familie

Jeg må nu heller se at få skrive lidt i bogen så at den kan komme på vandring igen, jeg har hørt at Kristian har solgt sin ejendom, og så har købt igen en som er større, så vil jeg ønske dig held og lykke med den, jeg har også lyst til at have en, men jeg synes ikke at det er til at købe i disse her dyre tider at vi har, nu er jeg vist færdig med at være soldat, jeg var inde sidst fra den 18. november til den 21. december, nu synes jeg også at jeg har været det tit nok, nu har jeg været i tøjlet 6 gange, hvordan går det med Johannes, han skal vel også snart høre for nu, det er en streng vinter at vi har i år, nu har den snart været i 3 måneder, den skulle snart holde op nu, for vi har snart ingen ting mere at putte i kakkelovnen, og det er jo ikke til at få noget at købe, så til slut vil vi ønske eder en glædelig Påske fra os alle i Brænøre

**Hans P Lassen**

Når jeg får breve hjemme fra skriver i alti Ødis St. det skal være pr. Taps eller varer det så længe inden at jeg få dem.

-----  
Vester Tirsted

Kære allesammen

Nu er det vistnok på tiden at få skrevet i bogen at den kan komme på rejsen igen vi har nu haft den lidt for længe, men jeg beder undskyldte for vi har haft små travlt den sidste tid med at flytte, ja I ved måske ikke alle sammen at vi har solgt ejendommen i Viet, vi fik 11000 kr. så nu har vi noget at forslå tiden med, særlig i sommer, vi skal have 4 td.land med sukkerroer og så skal vi have nogle foderroer, blot det nu snart vil blive forår så vi kan få sået korn og roer, at det kan få begyndt at vokse så vi kan få en god høst. Nu har håndværkerne begyndt at opføre Hollegården igen, P. Petersens er flyttet over på Rasmus Dues gård, den har de jo købt, Rasmus skriver hvorledes Peter Petersen er kommen over ildebranden, jeg tror ellers at han sådan

nogenlunde tager den med ro og ellers ser temmelig lyst (*på*) det, nu tror jeg at jeg vil slutte for denne gang med håb og ønske om I er alle raske og har det godt over hele linien, vi er da alle raske og har det godt, fader og moder er ikke så raske i øjeblikket men forhåbentlig varer det ikke så længe inden at de er raske igen.

Til slut de kærligste hilsner fra os alle

Chr Nielsen

-----  
Gejsing 6 - 5 - 1917

Kære familie

Nu må jeg nok heller se og få skrevet i bogen for nu har vi haft den i 14 dage og den er jo noget forsinket på sin rundrejse denne gang, men forhåbentlig indhenter den det i næste omgang. Ja vi er da raske og har det godt her i Gejsing og det samme vil vi også ønske om eder alle hvor bogen kommer hen. Foråret har ladet vente lidt længe på sig i år og det fryser snart hver eneste nat, men forhåbentlig får det vel snart ende så at vi kan få noget græs at sætte køerne ud på, så at vi kan spare nogle af de dyre kager. Jeg er da færdig med at så korn, det blev jeg den anden maj, men der er mange der knap har begyndt endnu, i denne uge skulle jeg have mine roer sået. Det har også været et travlt forår, for jeg manglede en hel del og plove fra i efteråret, for jeg var indkaldt fra den 4. september til den 20. november og da jeg kom hjem skulle jeg til at køre mælk og tage mine roer op, og vinteren har jo været således at vi ikke har kunnet plove, men det har gået rask fra hånden i foråret for jorden har været let at behandle, men det har været en streng tid for hesten, for den gik for mælkevognen 4 timer om dagen og så siden på marken, og jeg har købt 4 td.land til i vinter, så nu har vi 12 td.land og et par skp. Det er jorden fra en ejendom hvortil der ikke var mere jord, og det er i god gødningskraft og ligger langs med min mark. Jeg skal give 2800 kr. for det og så møddingen og alje og et par bræddehuse får jeg med i samme handel. Så nu håber vi snart at jeg ikke behøver at gå ud og arbejde for andre. Vor besætning er 4 køer, 1 kvie, 1 kalv, 1 hest, 3 svin og 35 høns. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange kærlige hilsner til eder alle hvor bogen kommer hen fra

Karen **Theodor** og børnene  
lev vel

-----  
Kære familie.

Nu nærmer vi os snart Pinsen så vil vi ønske eder en glædelig Pinse, det bliver jo hos Elisabet at bogen kommer til at opholde sig i Pinsen og med det samme vil jeg ønske Elisabet og Edvard til lykke med sønnen som I har fået den 19 april, det er jo samme dag som Ferdinand holder fødselsdag. Vi er raske her hos os og vi vil håbe at alle må være raske hvor bogen kommer. Det er en fæl storm vi har hele tiden havesagerne er kommet op, men det gror jo ikke ret meget i sådan en kulde, og det er jo ligeså med roerne og kornet og græs, køerne er begyndt at komme ud heromkring, men det er koldt. Anton arbejder på roesporet i denne tid, siden skal han luge roer og jeg skal da også luge lidt, jeg har fået en del mere på kirkegården at passe siden moder ikke er mere. Ja I har nok alle læst i avisen om den store ildebrand på Søholt Kristi Himmelfartsdag det var jo grusomt med alt det kvæg, det brændte jo alt undtagen en halv snes stykker, de led jo så frygteligt, for de blev ikke kvalt af røg men brændte, nogen stykker måtte skydes ned, Anton var der samme dag, der var jo en masse mennesker, men der var jo intet at udrette, det var jo stråttækt så det var kun et nu så var hele stalden omspændt af ilden og den store lade og stakhjælm og en del andre huse gik også, forpagterboligen står, for den var teglhængt og slottet er da også urørt, det er ikke opklaret med branden endnu. Stalden skulle have været lavet om i sommer, de havde begyndt, jeg var en tur der i går og sikken et frygtelig syn at se alle de stakkels køer lå side om side mere eller mindre forbrændt, der var jo en 300 stk.

kvæg. Johannes var der også den dag og Anton tog ham så med hjem til os, han blev jo taget til infanterist. Hvis vejret bliver lidt bedre til Pinse så venter vi næsten bedstefader her i Pinsen, jeg og Karla har ikke været hjemme siden august i fjor, så nu længes vi efter dem allesammen og nu efter pinse, hvis alt går vel, tar vi en tur derover. Nu mange hilsener sendes til hele familien fra

Emma og **Anton** og Karla Nielsen

---

Øhm i juni 1917

Kære familie

Nu er det nok ikke værd at bogen ligger i Øhm længere denne gang, for nu har den ligget her i tre uger, men jeg håber at hjemme i Tirsted, hvor der ingen småbørn er til at tage tiden, at den kan komme aftsted på nogle dage, så den kan vinde det den har tabt hos os. Ja siden bogen var hos os sidst har vi formeret familien med en lille søn, han blev født den 19 april Ferdinands fødselsdag og vi havde ham i kirke den 3 juni og han hedder Poul Ferdinand Hansen. Vi har i dag fået brev fra Katrine og deri ser vi at de er raske og rørige hvad vi er glade for at høre, men Katrine skrev at Karla havde været været meget syg af bughindebetændelse, men hun havde da begyndt at være lidt oppe igen, så håber vi da at det må gå fremead med hende dag for dag, det er ikke godt når børnene er syge for vi andre er næsten syge også. Da jeg ser i brevbogen at Ferdinands kone og børn er stået af toget i Roskilde sidste sommer da de er kommet fra Lolland, så syntes vi nok at de kunne have taget en tur ned til os med det samme og blive her en nat eller to, her er dog kun en mil fra Roskilde og til Øhm og god landevej hele vejen, det er ikke så nemt for os at komme til dem og Jakob så længe at børnene er så små, men Jakob og hans kone skal have tak fordi at de besøgte os i julen, de kom cyklende juledag og blev her til 2. juledag og vi håber at det må ske tiere. Børnene er kommet i seng og sover godt, de bliver jo trætte af at løbe ude om dagen, Edvard er ude at vande urter de kommer jo næsten ingen vegne, for vi trænger jo til en god regn, hver uge var jo ikke for meget, for det blæser jo næsten hver dag. Nu tror jeg at jeg vil slutte med mange gode hilsner til eder alle hvor bogen kommer fra os allesammen her i Øhm

Edvard **Elisabeth** og de små

---

Kære familie

Nu må jeg nok heller se og få skrive i bogen for nu har vi haft den længe nok, men jeg havde så travlt med roerne så jeg har ikke haft tid til at skrive, om aftenen har jeg nok at gøre, men jeg ved heller ikke noget at skrive i den. Ja vi er da raske og har det godt her i Tiste og det samme vil vi også ønske om eder alle hvor bogen kommer hen, en venlig hilsen til eder alle fra os alle her i Thirsted.

fra fader og moder

Peter og **Kathrine** Ploug.

---

Kære venner!

Længe havde jeg ventet på brevbogen denne gang og havde så småt begyndt at tænke på efterlysning for at få opklaret, hvor den var kørt fast. Nu kom den altså og gennemgående med gode meddelelser fra de forskellige hjem. Skal vi så ikke være enige om, at denne rejse skal endes på 6 måneder trods transportvanskeligheder og meget andet vanskeligt, vi ligger midt i. For den fred, vi så småt håbede og ventede som afslutning på den forfærdelige krig, ja ventede allerede i 1914, den er endnu ikke blevet til virkelighed i 1917. Og varm og værre griber kriggen om sig, ligesom følgerne herhjemme bliver mere følelige og sværere at bære. Dyrtiden gør sig jo stærkt gældende. De store krav til det offentlige, stat og kommune, kræver skat og atter skat. Den tilstundende vinter vil sikkert blive endnu strengere, end det vi har set og følt hidtil,

fordi arbejdsløsheden i industrien vil lægge sig med tung vægt i hele vort samfundsliv, men når vi så endda kan slippe med det, så kommer vi nok over de vanskeligheder. For de arme lande og folk, hvor krigens (dødens) lammende hånd lægger sig over det hele, der må fremtiden være så bitter og tung. Mon også håbet kan leve og næres hos disse mennesker? Man skulle næsten ikke synes det.

Edvard Munk skal have særlig tak for hans omtale af de kommunale valg. Når han ønsker det store flertal af radikale og socialister, fordi de bedre vil forvalte hjælpekasse og dyrtidsloven, så er jeg naturligvis ikke helt enig, idet jeg mener, at selv meget moderate venstremænd, ja selvfølgelig også højremænd kan have hjerte på rette sted. I det offentliges husholdning er der to steder at tage hensyn til: 1: dem, som trænger til hjælp og 2: dem, som skal betale fordi de har den større skatteevne. Vi har her i Danmark nemmet den kunst "at byde over" og det har vel ført os noget bort fra den gyldne vej, der hedder hjælp til selvhjælp. Vort understøttelsesvæsen må og skal ændres inden alt for længe.

Jeg har ved et sognerådsmøde været med til at bevilge understøttelse til en mand, en håndværker, som sidder med 9 td. land, statslån og er noget af Jyllands jorder (*skal der mon stå bedste jorder? -E*) Han er ung, arbejdsdygtig, har fem børn og så en hel del af den forbitrede opfattelse, at det offentlige skal forsørge ham og hans. Den slags tilfælde er ingenlunde sjældne, men i høj grad usundt for samfundet. Der er meget i det ord: "Gør din pligt og kræv din ret!" Kristian og Theodor udvider bedriften. God lykke dermed. Det er fornøjeligt at have med et arbejde at gøre, når der er gang i sagerne, men forresten får vi vel et og andet at slås med også i landbruget. Det vil nok ikke helt gå af sig selv herefter. Jeg har 15 store svin, som nu i 1½ måned ikke har smagt korn, kun grønt og lidt mælkevand.

Vor høst tegner ret godt, kartofler og roer særdeles godt. Ellers er det nok småt mange steder. Særlig hører vi om meget dårlige udsigter fra Sjælland, Bornholm og Lolland. Og høsten har endda en betydning for os i år som aldrig før, da vi intet kan få tilført ude fra. Jeg ser i bladene, at tørlægningen af Rødby fjord nu er vedtaget, det er land, der indvindes, og det betyder noget i de kommende dage.

Vi har været meget optaget af at få den såkaldte forbudsadresse ud i hvert eneste hjem. I de kommuner, jeg har at råde for gennem vor afholdskreds er der ca 2500 vælgere, og af disse har 89% skrevet under. Vi kan ikke andet end håbe og tro, at regeringen må få villie til at spare korn og ikke øde det i så alvorlige og trange tider til en gift, der øder og fordærver så mange menneskers liv og lykke.

Lad mig nu endelig standse. Vi håber, at I alle er raske, at vi hver især må få kræfter til at bære det, de kommende dage har i vente til os.

Her i Lillering er alt vel og godt ; i efteråret får vi vor ældste dreng konfirmeret. Så rykker de jo ret hurtig ud fra hjemmet.

Skal vi så holde fast på, at brevbogen skal ende denne rejse på seks måneder, altså her tilbage igen i januar 1918?

Vor bedste og hjerteligste hilsen følger med bogen til hver enkelt af jer.

Levvel allesammen!

Nielsine, børnene og **Rasmus**.

Lillering v. Harlev d. 5 august 1917.

Vi har haft en dejlig tur til Himmelbjerget.

---

Kære venner

Ja jeg troede nemlig at brevbogen var gået ud af sagaen, men så pludselig kom den jo til syne igen. Ja det er jo intressant at se hvorledes at vores søskende går fremad i forskellige henseender. Ja jeg kommer nemlig til at spekulere med det samme at jeg sidder og skal til at skrive i

brevbogen, at det kunne jo være morsomt når at vi allesammen kunne komme til at bo lidt nærmere sammen, det ville jo også være morsomt for vores gamle forældre, når de havde os alle lidt nærmere til dem, men det kan vel ikke hjælpe at man spekulerer på det, det bliver vel aldrig anderledes end det er, ja jeg for mit vedkommende har tit ønsket mig på Lolland. Selvfølgelig har man jo ingen nød her på Sjælland, men der kommer jo så tit nogle gamle minder frem fra Tirsted og omegn, men det kan jo være at man måske engang når det. Ja det er jo trange tider at vi lever i, ja galt er det her i det lille Danmark med dyrtiden, men lad os alle tilsammen være glade for at vi er uden for krigen, kan vi blot være uden for krigen så må vi være glade til.

Ja jeg kan da meddele eder alle at vi har forøget familien, det sidste år vi fik nemlig en datter den 23 april, men vi har nemlig haft en streng sommer med sygdom, min kone blev syg efter den lille pige, nemlig underlivsbetændelse og var jo meget syg det halve af sommeren, men nu går det jo snart fremad, men hun bliver nok ikke rigtig rask i sommer, men når bare at det kan gå fremad så går det jo nok, sygdom må jo enver bøje sig for. Ja nu har jeg da fået en ny bestilling ved siden af vejmandspladsen, jeg er nemlig bleven distriktsforstander for husmandsbrandkassen for første distrikt her er af en løn af cirka en 300 kr. om året, så det er jo en god bid fortjeneste ved siden af vejmandspladsen.

Ja så vil jeg da ønske i håb om hvor bogen kommer frem, må træffe eder alle raske og en god helbred. Så modtag vores bedste ønsker fra os alle

Ølstykke d 27/8 17

J Nielsen

-----  
Kære allesammen

Ja så er brevbogen igen her i Nebbelunde og så må jeg se at få givet den en lille påtegning at den igen kan komme på rejse, jeg har nu gennemlæst den og ser at Jakobs har fået en datter og Elisabet en søn, Kristians en søn jeg vil ønske dem alle til lykke, vi var hjemme til mors fødselsdag i fredags den 7 september, vi var hjemme og drikke kaffe chokolade, der var Kathrine og hendes mand, Johannes og hans kone, og Agnes og jeg, så vi havde en dejlig aften, Emma havde været der om eftermiddagen, jeg kan hilse fra far han sover til middag nu kommer han ind og drikke kaffe og han bad mig hilse eder alle, han skulle ud at rive hus ned, han har været her at arbejde hele sommeren, vi har fået bygget et nyt stuehus, men nu er det da for det meste færdig, vi har fået malet døre og vinduer, jeg skal hen og drikke kaffe og så hen at fernisere gulv, så vil jeg nu slutte med mange kærlige hilsener til eder alle både store og små

Nebbelunde den 10 september 1917

Marie

-----  
Slangerup den 1ste oktober

Kære venner

Nu går den vist ikke længere med det driveri, skriveriet bliver altid skubbet til side hos os den ene har ikke tid og den heller ikke, det tror vi da. Vi har jo heller ikke så meget at fortælle om. Vi har haft Olaf hjemme i 14 dage med et dårligt ben, han hopper lidt rundt på det andet, vi håber snart det må blive bedre, vi andre har det jo nogenlunde

Mange venlige hilsener fra os alle sammen

Marie

Jeg troede **Ferdinand** skulle få tid til at skrive lidt men det må vi opgive denne gang.

-----

Kære familie

I dag må jeg endelig gøre alvor af at få skreven i bogen det går vist ikke at blive ved at opsætte det for ellers varer det nok for længe inden den når omgangen. Sidst jeg skrev i bogen skrev jeg om Peter Petersens ildebrand og nu kan jeg skrive om det samme igjen, den 16. november om aftenen brændte Dues gård hvor Peter Petersen beboede, de var heldigvis ikke kommen i seng for ellers havde de nok indbrændt, der indbrændte nogle heste, ungvæg og svin, der blev reddet en del sengetøj og 6000 kr. som de havde liggende. Det er strengt for de stakkels mennesker og blive ved og lide store tab den ene gang efter anden, det værste er, at det ikke er opklaret hvad branden er kommen af, i fjor blev det heller ikke opklaret. Vi er forlængst bleven færdig med roerne og Edvard slider så i rørene, det har jo været et godt efterårsvejr i år, det er godt at frosten bliver så længe borte, for så kan folk rigtig få udrettet noget. Den første november havde Marie 25 års jubilæum, hun fik mange dejlige ting af venner og bekendte det var en stor dag for hende der er ikke mange der når det, samme dag havde den anden pige været der i 10 år, så det glider opad i årene med hende også. Efter hvad jeg ved er familien raske her hjemme omkring.

Mange venlige og kærlige hilsener sendes eder alle fra os i håb om at i er raske og har det godt  
Edvard og **Mathilde** Hansen Munk,  
Gerringe

---

Kære allesammen

Nu må jeg heller se at få skrevet i bogen så at den kan indvinde lidt tid, for ellers kommer den vist ikke til vejsens ende til den tid at den skal. Det glæder os at se at de alle er raske hvor bogen kommer hen, og det er vi også her i Brænøre, havde vi da snart været færdig med krigen, for alt er så dyrt at det næsten ikke er til at købe noget mer for penge, vi har da slagtet os en god gris, men det bliver også den sidste hvis det bliver således ved, for det er ikke til at få noget til den mer, det vil vist blive en drøj vinter for arbejdsfolk, for der vil blive meget arbejdsløshed, i dag er det et forfærdelig vejr for det sner og regner hele tiden, så til slut en venlig hilsen fra os alle i Brænøre

**Hans Peter** Lassen

---

Kære allesammen

Det er nok bedst at jeg får skrevet i bogen at den kan komme på rejsen igen, den har jo nogle steder og skal endnu inden den når til Rasmus igen, og han venter den jo i januar, den har været i fremmede hænder denne gang, på rejsen fra Peder og her til, posten havde lagt den hos Kirsten Nielsen i Tirsted, når I skriver til os vil I så ikke skrive parcelist Christian Nielsen Vester Tirsted.

Ja vi er da ellers nogenlunde raske allesammen og har det ellers godt trods dyrtid og hvad andet man kan have at slås med i disse strenge tider vi lever i, vi er da nu færdig med roerne og afpløjet har jeg da også. Kornet var ikke godt her på ejendommen, men roer og kartofler var nu ellers gode. Rasmus skal have tak for kartoflerne han sendte os, vi har tit tænkt på at skrive til ham, men det er bleven ved det,

nu tror jeg at jeg vil slutte for denne gang for belysningen er ikke god, vi må nøjes med tranlampe De bedste hilsner fra os alle

Parselist **Christian** Nielsen  
Vester Tirsted pr Rødby

1918

Gejsing 13 januar 1918

Kære familie

Nu må jeg nok hellere se og få skrevet i bogen så at den atter kan komme tilbage til Lolland. Så vil vi ønske eder alle et godt nytår og ønske at vi alle må være raske og have det godt i det nye år som vi lige er trådt ind i. Og så vil vi ønske at 1918 må bringe freden tilbage, det har vi jo nu håbet i 3 år og endnu er den ikke kommen og det kan jo være at vi også bliver skuffet i år. Jeg måtte også ind at være soldat nu sidste efterår fra den 5 oktober til den 6 december, det er nu 3. gang jeg har været inde til sikringstyrken, men nu er jeg da også fri i 18 måneder så skulle det da gerne være forbi, inden jeg var ude at besøge Jakobs Ferdinands og Elisabeth hver en søndag, og jeg siger eder mange tak for den dag jeg tilbragte hos eder, men jeg nåede ikke så vidt at jeg nåede at komme ud til eder en søndag mere, som I ville have for hver søndag kunne jeg ikke få, når det traf sig at jeg skulle på vagt, så kunne jeg ikke rejse, man er jo ikke sin egen mand når man er der inde. Det var en tør sommer sidste sommer, kornet fylte ikke meget, men derimod kartoflerne og roerne gav et stort udbytte og det er også snart det eneste kreaturerne må leve af i vinter, for halm kan de ikke få meget af og af kagerne ligeså 50 pund pr. ko hele vinteren igennem. Svinene har vi helt lagt til side af den grund at det ikke er til at få noget til dem at æde og det kan bedre lønne sig at sælge mælken. Jeg kører mælk selv i vinter igen. Så har jeg to små heste, det er nu ikke fordi at der er meget mælk at køre med, for i øjeblikket er der knap 300 pund, men det er en meget bakket vej jeg kører på, men i disse dage sner og fyger det, så vejene er snart ufremkommelige men det onde må vi jo tage med det gode. Det er godt at man har nok at putte i kakkellovnen i den kulde vi nu har, for det kniber det vist nok mange steder med, særlig i byerne. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange venlige hilsener til eder alle hvor bogen kommer hen fra os alle her i Gejsing.

Karen **Theodor** Else Peder og Edvard  
Lev vel

-----  
Kære familie

Ja det var nu Anton der skulle skrive i bogen, men han kan ikke så godt med at skrive, så må jeg til det, nu har vi jo gennemlæst den og ser hvorledes familien har det. Vi har intet hørt fra Tirsted fornylig, men vi håber da at bedstemoder er rask igen hun blev jo syg i julen, bedstefader var her i julen at besøge os, han bliver ved at være den samme, rask og rørig og kan gå på arbejde, ja jeg ved da ikke om han er nogen steder i denne tid. Anton er i skoven at rydde brænde, det er en granstød, han har snart ryddet 4 læs, det koster kun arbejdet. Vi er raske og har det godt, vi har da også slagtet en god gris i efteråret, vi har fået en ged, jeg håber den kommer til at malke i sommer, det kniber lidt med at få mælk her, der er så mange der må sælge nogen af deres køer her fordi de har ikke halm, og den koster 12 øre pundet. Anton købte jo moders hus, vi lejer det ud, men engang når krigen får ende og hvis alt går vel, så ville Anton lave det om så vi kunne få lidt bedre lejlighed, den vi bor i er jo kun lille, men vi kan jo ikke tænke på det i disse tider, jeg vil gerne bo her ved kirken for jeg har mange gravsteder at passe, og kirken, om sommeren har jeg også meget at bestille, men så tjener jeg da også noget og nu kan Karla snart begynde at rive lidt med, hun bliver 8 år i sommer. Nu har jo både Rs. Nielsens og F. Nielsens haft konfirmation, man husker det jo ikke når man er så langt borte. Vi var til bryllup i fredags, det var en søsterdatter til mig og samme søster har en som skal konfirmeres nu til påske og der er så nogen fremdeles hver gang som skal konfirmeres, der er også mange søskendebørn i min familie. Ja hjemme i Tirsted har de også forøget familien, men det var jo da i det gamle år, men nu kommer bogen snart derover så vil de nok fortælle det. Min svigerinde her fra Bursø har ligget på Maribo sygehus det var en lille operation hun kom hjem

i mandags det var knap 4 uger, der er jo en meget dygtig læge der, så alle søger de derud, og hun er også for det meste rask.

Mange kærlige hilener sendes hele familien i håb om at alle må være raske

**Anton, Emma, Karla Nielsen Bursø.**

---

Modtaget bogen den 1/2 og afsendt den den 5/2 1918 (*det må være den 15/2-E*)

Kære familie

Ja man må jo se at få skrevet i bogen for Rasmus han venter selvfølgelig, Elisabeth sagde at jeg skulle skrive denne gang, vi kan da meddele jer at vi er nogenlunde raske, børnene har været en del syge i vinter så det ene og så det andet, men vi håber at det bliver godt igen, nu ser det jo snart ud til at der skal blive en fornadring på tilstandene her i Europa, noget vil der sikkert snart ske, men det bliver nok ikke som mange har håbet, at det skulle blive fred. Vi kan fortælle eder at vi har købt et nyt hus det ligger i Ousted en tre fjerdingvej herfra, vi skal give 2500 kr. for det, der er 1 skp. land have til, men jeg tror ikke vi flytter deri foreløbig, jeg har lejet det ud til min broder, da den ene lejlighed, der er to lejligheder i og det var vor menig at bo deri begge to, men det kan også godt være at jeg sælger det igen hvis jeg kan tjene noget på det, for det ligger omtrent en mil fra nærmeste station, det er Lejre station men det ligger da lige ud til hovedlandevejen, så det er jo ellers en god beliggenhed, men Elisabeth holder ikke af at bo så langt ude fra byen, der er 1½ mil til Roskilde så det er aldrig sikkert vi kommer til at bo der, foreløbig bliver vi her, ja jeg tror snart at jeg skal slutte for denne gang for klokken er 9 og det er jo knap med petroleum, men det har forresten gået godt med det også, vi har da ikke været kørt tør endnu, så til slut en rigtig hjertelig hilsen til eder alle fra os alle

Edvard, **Elisabeth** og børnene

---

Modtaget bogen den 9/2 og afsendt den 12/2

Vetser Thirsted den 11/2 1918

Kær familie

Ja nu er bogen her igen og vi har gennemlæst den og ser at alle ere raske og rørig så må jeg se og få skrevet i bogen så den kan komme på rejse, Rasmus han venter den på 6 måneder først i januar og nu er vi i februar, så den er jo forsinket, så her skal den ikke forsinkes denne gang. Ja jeg har nu fået mer at bestille nu vi fik os en søn den 23. december 1917, men han er syg i denne tid, men vi håber at han snart må komme sig igen. Peter han går i skoven og har gjort det siden i efteråret, vi blev færdig med roerne, der er ellers ikke meget at bestille i den tid, der er mange der må gå ledig i denne vinter, det er skam ikke så nemt i disse tider hvis man ikke har arbejde, alt vad man skal købe er jo meget dyrt, bare mælken, den stikker i større penge som vi skal købe, men vi køber nu ikke meget, for vi har købt os en ged i efteråret og den mal-ker endnu, så vi skal jo ikke købe så meget mælk, men der mange andre. Vi har da fået 3 læs brænde hjem, så har vi da begyndt at tænke på næste vinter, men det er jo ikke nemt at få fat i det i år, for det skal bestilles, og så får man end ikke det man bestiller, men noget er da bedre en intet, fader og moder er da raske og har det godt de har da ikke fået brænde endnu, men det kommer nok, nu tror jeg vil slutte for denne gang og håber at de må have det godt både store og små i det nye år hvor bogen kommer frem nu til slut en kærligte hilser fra os alle her hjemme i Thirste

Fader og moder og Peter og vor lille Svend Aage

**Kathrine Ploug**

---



Kære venner!

Ja nu er Johannes og jeg bleven enige om at vi også vil skrive i bogen som vandrer omkring til hele familien. Rs. Nielsen skrev jo, ser jeg, at Johannes var tabt på halvvejen men nu er han samlet op igen.

Ja vi kan sige at vi har det godt endnu, men værst af alting er at Johannes snart skal ind at tjene Kongen, så der vil vist blive en tung tid for mig og lille Betty, når vi skal undvære vor forsørg-er; men jeg kan da også bestille noget, for jeg har påtaget mig at passe 3 td. land roer selv tillige med at jeg passer den lille, vi fik os jo en lille datter den 10. december som det var Theodors fødselsdag. Vi bor tilleje her hos Niels Christensen, men det er ikke så godt som have noget selv, men når først min mand får aftjent sin værnepligt, så vil vi her fra Lolland, så vil vi over til Jyderne, jeg har en bror og svigerinde, de vil vist også med når vi rejser, Johannes vil til Jylland det er hans -?- altid at vi skal afsted så snart han kommer hjem. Johannes er ude at slå sten til landevejene, så han har dog arbejde, lidt er dog bedre end ingen ting, han har ellers været ud og rydde os et par læs brænde op i skoven, for det kniber jo med tørt brænde. Vi har dog ellers godt vejr nu, når blot det vil blive ved så lakker det jo snart mod vårsommer igen, det er en dejlig tid vi går i møde. Brevbogen skal dog ikke blive her mer en højst nødvendig, den skal nok komme afsted så hurtig den kan, for Johannes har bedt mig om at sende den afsted den 14 februar så den kan komme hjem til Rs Nielsen, for I må længes meget efter at høre alt herhjemme fra. Vi var hjemme til min moders fødselsdag den 23. januar den tur glædede jeg mig meget til, for det var første gang siden vi fik den lille pige, hun vokser godt kan I alle tro.

Når blot krigen ville få ende så der kunne blive lidt rimelige priser på alting igen, for alt hvad man skal købe er urimelig dyrt, nybegyndere kan næsten ingen vegne komme, for alt går til føden, der er snart ikke en del uden det koster over en krone, men alle må vist mærke dyrtiden, især i de små hjem kniber det sikkert hårdt mange steder. Nu er det vist bedst at slutte for denne gang så vil både Johannes og jeg ønske alle steder hvor bogen kommer frem at den må finde eder raske og sunde, vi er raske her. Vær kærlig hilset både store og små fra

**Johannes og Johanne og lille Betty Nielsen**

Farvel og lev vel allesammen

Jeg kan lade eder alle at vide at Christian Nielsen er flyttet til Gloslunde han har købt et sted med en 14 td land til.

---

Kære forældre, søskende, svigerinder, svogre m.fl.

Helt efter bestemmelsen med at få brevbogen til den tænkte tid gik det ikke, men derfor var den ikke mindre velkommen. En del, og Gud ske lov, for det allermeste bringer den jo godt nyt fra familiens spredte medlemmer. For spredt er vi for alle vinde i det ganske land. Og dem, som har slået på, hvor fornøjeligt, det var, om vi var samlet noget mere, har ganske ret. Fornøjeligt var det, men godt, at vi i al fald er raske og har det godt.

Vi ældre kunne have godt af en gang imellem at blive rystet sammen, men endnu mere kedeligt er det for vore børn, at de ikke indbyrdes, fætre og kusiner, får lært hinanden at kende.

Jeg har så tit tænkt på, om vi ikke kunne få hele familien: bedsteforældre, børn og børnebørn fotograferet og så samlet på et stort billede af en fotograf. Og det var egentlig min mening, at jeg ville have talt med en sådan, om det kunne lade sig gøre at samle billederne fra de forskellige steder og så indsætte dem på det store. Vi burde så have vort hjem i midten af det store billede og egentlig ville det være morsomt at have alle "villaerne" samlet på samme billede. Nu går tanken altså med på rejse, og I bedes tænke over det og udtale jer om den. Måske en og anden kan give gode råd.

Lad mig så bringe vor hjerteligste lykønskning til dem, som har øget familien og i særlig grad

til lykke til Johannes og hans hustru og gerne vil jeg føje en tak til fordi vi har fået dem med i bogen.

Her hos os går alt ved det gode gamle, dog med visse ændringer i driften af ejendommen. Tiden griber jo forstyrrende ind i mangt og meget. Det mærkes på mange områder. Hvad siger husmødrene til de mange ernæringskort. Det kniber vel her og der med at få rationerne til at slå til?

Vi spekulerer på at købe vor naboejendom og lægge den under vor nuværende ejendom. Vi ville da få 15½ td.land fortrinlig jord. Men for de 3 td.l. forlanges 8000 kr. Så er ganske vist lidt besætning og et meget stærkt hus, som senere kan flyttes og laves om til lade og stald. Vi opnår desuden at få marken samlet uden om vort hjem, hvad der jo er meget værd.

Jeg er ved at stille an med grusgrav og venter at få nogen indtægt deraf.

Her handles så ganske voldsomt i egnen, og jorden er oppe i helt fabelagtige priser. Det vil komme til at svie hårdt til danske landbrug i fremtiden.

Jeg har siddet i sognerådet i den sidste tid næsten hver dag, vi har nemlig haft skatteligning, men nu er vi heldigvis ovre det for i år. Jeg er kommen med i arbejdet for tørlægning af en sø og mose her i kommunen. Vi skal have møde om det på fredag. Forberedelserne til valgt begynder nu at tage fart. Jeg er valgt til formand for kommunens venstrevælgerforening og skal en del ud til vælgermøderne. Men det kniber med at få tiden til at strække til.

Svend Aage er nu snart færdig med sin skolegang, så rejser han til Skelund igen. Vi er i arbejde for at få oprettet en kommunal efterskole og jeg er bleven opfordret til at lede den. Men også der kniber det med tiden. Vi har jo endda en del at gøre.

Nu må jeg nok slutte og få brevbogen på rejse igen. Idet jeg slutter, ville jeg gerne bede jer alle modtage vor bedste hilsen med tak, fordi I samles om brevbogen og ekspederer den om ikke med ekspresfart så dog ret antagelig.

Med hilsen fra hjem til hjem.

Nielsine, vore børn og **Rasmus**.

Lillering v. Harlev 9/3 1918.

*Efterskrift:* Bogen er desværre kommen til at ligge over nogle dage. Jeg har nu købt omtalte ejendom. Vi var i Aarhus i går og fik papirene ordnet, så nu har vi en god lille gård at arbejde med.  
Venlig hilsen til eder alle.

-----  
Kære forældre søskende og kære allesammen!

Ja nu er det jo snart en halvanden måned siden at jeg har modtaget brevbogen det havde jeg nu ikke tænkt mig at det skulle være så længe inden at jeg fik skrevet.

Men nu har jeg ligget syg den sidste måned, jeg har ligget af lungehindebetændelse og har været meget syg, ja lægen havde helt opgivet mig, men nu begynder det da at gå lidt fremover, jeg har da begyndt at være lidt oppe om dagen, så hvis at alt går som det skal så tænker jeg at i løbet af denne måned så skulle det hjælpe. Lægen var her i dag, han mente nok at i løbet af denne måned var gået, så kunne jeg nok begynde at arbejde igen.

Ja jeg kan da fortælle eder alle at jeg har købt mig en ejendom på 3 td.land i Stenløse sogn vi skulle jo have været flyttet til første april, men det blev jo ikke til noget, da jeg så blev syg, men i løbet af næste uge så mente lægen at vi kunne flytte. Ja nu er jeg bleven træt så jeg kommer til at holde op for denne gang

Ja så vil jeg da ønske hvor bogen kommer frem må træffe eder alle raske

Så til slut mange kærlige hilsner til eder alle fra os allesammen her i Ølstykke

Ølstykke d 18/4 18 **J.Nielsen**

Min nye adresse bliver nu Vejmand **Jakob** Nielsen Stenløse Mark pr Stenløse St.

Nebbelunde den 28 april 1918

Kære allesammen

Ja så er brevbogen her igen jeg fik den i tirsdags ovre fra Jakob, Anna Hansen kom herom så cyklede hun ud på stationen og hentede den, så var Agnes og jeg oppe at hente den om aftenen og fik en tår kaffe og ser i brevbogen at Jakob har været meget syg, men det er da godt det nu er lidt bedre, det er da til sommeren for varmen er jo godt for syge mennesker, så brevbogen har nu holdt hvil hos Jakobs, så nu kommer vi andre til at skynde os lidt. Far er her at arbejde hver dag, så han har haft brevbogen med hjem, men i morgen kommer han ikke så skal han have skovet, Hans Pedersen skal i skoven for ham. Rasmus skriver om det store billede vi skulle på allesammen, men det er vel ikke så nemt at få samlet os allesammen, ja for mig kan det da ikke være så slemt jeg er jo ene i min flok, ja jeg har set oppe hos Anna Hansen hun har et stort billede, det er et stort stykke karton som der så var skåret huller hvor hun så har sat sine veninder i, jeg er da også der i blandt, hendes far har så rammet det ind, nu vil jeg slutte mange kærlige hilsener til eder alle både store og små.

**Marie**

på onsdag aften skal Anna Hansen, Agnes og jeg over hos svoger Ploug og drikke kaffe, men nu er det snart forbi med den kære kaffetår det er trist at tænke på.

-----  
Kære forældre søskende svogre og svigerinder

Ja nu er det vel bedst at vi får skrevet i denne hersens bog for nu har den vidst ligget længe nok for den er vidst ved at blive muggen, så det er vidst bedst at den kommer ud at lufte sig lidt, det er ikke sådan at sætte sig til at skrive sådan lige med det samme, for vi har jo nok at bestille altid, det ikke fordi at vi tjener så meget, for det vi har, giver ikke så meget i pungen, men meget arbejde, jeg slider i roerne i denne tid, jeg har påtaget mig 2½ td.land cikorierødder, så der har jeg da lidt at pusle med i de første dage, men derimod Olaf han tjener næsten mer end jeg, han er ude at køre tørvogn, han får 5 kr. om dagen. For det bedste arbejde jeg havde, det er gået sig en tur og det var smørdritlerne, dem har jeg ikke været ved siden i efteråret, da hørte det op fordi der var ingen mælk, og skatten har jeg ladet gå fra mig, for der var for lidt at tjene ved det, jeg fik 120 kr. om året og der var omkring 40 dages arbejde så man kunne ikke tjene andet end til støvler og klæder og de ville ikke give mer.

Ja jeg har fået læst bogen igennem og deri ser jeg at de har det ret got allevegne, enkelte steder har de fået forøget familien og andre steder har de fået forøget ejendommen, så vi vil nu ønske dem hjertelig tillykke hver især. Ja vi har da fået købt os en lille gris igen i år, nu må vi se at få hamstret lidt til ham, så den kan blive stor og fed, i denne tid må den æde brændenæller men det går helt godt, men nu mangler vi bare koen til at malke, så vi kunne få noget mælk, for den er dyr 35 øre for en pot sød mælk og 16 øre for en pot skummet mælk, vi er alle raske og har det godt, kun det vi ønsker os en lille landejendom som vi kunne pusle med selv, for dette her og gå at slæbe for andre, det er der ikke så meget ved, der bliver ingen ting ud af det. Så til slut mange kærlige hilsner til eder alle hvor bogen kommer frem fra os her i Slangstrup

Marie Olaf Anton Bedste og **Ferdinand Nielsen**

-----  
Kære familie

Vi har haft bogen noget over tiden, når vi ikke får skreven med det samme, så glider den ene dag hen efter den anden, og inden vi rigtig vèd af det så er der gået lang tid. Vi har luget 119000 al roer, og dem har jeg slev luget tredie gang, roerne har jo været hurtig at luge i år for det har været så tørt. I år har vi fået en god pris for roerne, nemlig 17 øre pr. 100 al første gang 10 øre pr. 100 al anden gang 5 øre pr. 100 al tredie gang og 30 øre pr. al for optagning, og derforuden en præmie af 10 kr pr td.land, hvis der bliver 300 center renvaskede roer pr td.land og det teg-

ner det da til at der bliver i år, så det er jo en god tantienne at få med efter roearbejdet. Havesagerne står ret godt eftersom det har været så tørt i sommer, men vi har også haft et stort arbejde med at vande, vi har jo også haft fornøjelse af det. Jordbærene har været rigtig gode, vi har spist jordbær i 6 uger det er en dejlig ret og nemt at lave til, de tidlige kartofler er snart visnet, men nu har vi fået en god regn, så de sildige kartofler bliver nok gode og frugtræerne ser også gode, ud men stormen er så slem hele tiden så der falder jo meget ned før de bliver brugelige. Vi er raske og har det godt og det samme ønsker vi om eder alle hvor bogen kommer

mange kærlige og venlige hilsener sendes hele familien fra os.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk  
Gerringe

-----  
Brænøre den 29 juli 1918

Kære familie

Nu er det best at jeg får skrevet lidt i bogen så at den kan komme på vandring igen, jeg synes at den er lidt slem til at blive forsinket når at den kommer til Sjælland, men I må jo have lidt meget at bestille derovre, nu har vi læst bogen igennem og deri ser jeg at I er raske og har det godt og det samme har vi også. Det var en dejlig tur at jeg havde til Lolland i forrige uge, at komme hjem og se sit barndomshjem, og at se sine forældre raske og ved godt mod i disse hersens strenge tider at vi lever i, nu vil jeg sige eder alle der overe mange tak for god behadning i den tid at vi var derovre hos eder, nu behøver vi ikke at klage over at vi ingen regn får, for nu regner det snart hver dag, nu var det ellers godt med lidt godt vejr for vi skal til at meje rug sidst i denne uge, også kommer den anden lige bag efter, nu vil jeg slutte med mange kerlige hilsener fra os alle

Minne, Anders, Dorthea og **Hans** Lassen

-----  
Kære allesammen

Denne gang jeg skriver i brevbogen er det på en ny egn af landet, at jeg har opslået min boplads, I troer vel nok at vi ingen steder kan være, vi er muligvis ikke faldet i ro endnu, skønt ejendommen her i Gloslunde ikke er så lidt bedre end den i Tirsted, men den er jo også dyr, men dog ikke dyrere end at jeg kan få nogle tusind kr. mere end at jeg gav for den, vi er stærkt i gang med roerne, de tegner ellers godt, vi har 4 td.land med sukkerroer, sidst jeg skrev i bogen måtte jeg se ved tranlampe, det er jeg da fri for her, her har vi nemlig elektrisk lys, men det er kostbart, men hvad er det der er billigt i disse tider, vi er da alle raske og har det godt og hvad mere må vi så ønske os, til slut de venligste hilsner fra os alle her i Gloslunde

min adr er **Valdemar Chr** Nielsen

Gloslunde pr Nakskov

her er nemlig en Chr Nielsen til foruden mig

-----  
Gejsing den 10 november 1918

Kære forældre søskende svogre og svigerinder

Jeg vil i dag have et par ord skreven i brevbogen så at den atter kan komme til Lolland med håb om at finde eder alle raske og ved godt mod hvor bogen kommer hen. For sygdom og død går jo hen over landet i denne tid og spreder sorg rundt omkring og ingen ved hvornår ens egen sidste time er kommen. Der sker store ting ude omkring os i disse dage, som mærkes helt ned til vor grænse og som ikke er godt at vide hvad ende det vil tage, men nu er der da heldigvis snart en ende at se på verdenskrigen med et fald for dem der vil råde over det hele og vi vil

håbe at han får sådan et knæk at han aldrig prøver på det mere som han begyndte på for 4½ år siden.

Høsten har været helt god i år efter som vi ingen kunstgødning fik i foråret, og så fik vi en tør forsommer der var til stor skade for al plantevæksten, men regnen kom i sidste øjeblik og gjorde store underværker på sæden. Men har det været tørt i sommer, så har vi fået regn nu i efteråret så det forslår noget, og det har gjort stor skade, for det begyndte jo før folk blev færdig med høsten og så blev det jo ved at regne snart hver eneste dag i et par måneder, så kornet blev helt grønt på markerne, der stod da korn ude somme steder lige til ind imod november og sådan noget kan jo ikke være godt, jeg nåede da at få de sidste neg ind to dage før det begyndte at regne. Kartofflerne og roerne har været gode i sommer jeg har avlet 75 tdr. kartofler og 600 tdr. foderroer. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange venlige hilsener til hele familien rundt omkring fra

Karen **Theodor** og børnene

Jeg var også en tur hjemme i sommer samtidig som Hans Peder

-----  
Bursø den 17 november

Kære familie

Da det er Elisabeth der skal have bogen kan det aldrig passe bedre, da hun kan nå at få den til sin fødselsdag tænker jeg, hvis den ikke bliver forsinket, så vil vi ønske dig til lykke på fødselsdagen og ønske dig alt godt i håb om at I er raske alle.

Jeg er da færdig med roerne for længe siden, men jeg har heller ikke taget så mange, jeg tjente kun 60 kr., men når jeg så har kirken og kirkegården ved siden af, så går det jo, det giver jo også noget arbejde. Anton er jo nu på sukkerfabrikken, den bliver nok færdig til jul, han samler roer op når han kører hjem og dem koger jeg til grisen, han er nok snart på en 200 pund, vi skal slagte ham til jul, ellers får vi jo næsten aldrig flæsk at smage. Det er dog slemt med den spanske syge alle vegne, her er nogle enkelte tilfælde her i byen, skolerne er da lukket i torsdags, men endnu er her da ingen døde af den, men i Maribo er der døde nogen unge folk det er jo sørgeligt, det er jo lige i den bedste alder, det må jo være meget smitsomt. Ja nu lader det til at krigen skal ophøre det var rigtig nok også godt for alle de stakkels mennesker der dog har måttet lide i de mange år, men det er fælt sådan de slås og kommer af sted i København, de Syndikalister det må være nogen forfærdelige mennesker, de skulle dog tænke på hvor godt vi har haft det her i Danmark i forhold til andre lande. Vi er raske her hos os og nu vil vi også ønske at alle i hele familien hvor bogen kommer må være raske og have det godt, nu den 26 er det bedstefaders fødselsdag hvis så vejret bliver lidt godt har jeg tænkt at jeg og Karla ville over og gratulere ham, vi har intet hørt fra dem længe.

Venlig hilsen til hele familien

Anton Emma og Karla Nielsen

-----  
Kære familie

Da jeg modtog bogen til min fødselsdag så vil vi se at få sendt den afsted på mandag så den kan komme hjem til bedstefaders fødselsdag på tirsdag, så vil vi alle ønske ham mange gange til lykke og ønske dem alt godt i det nye år. Vi er da raske her hos os, vi har da også undgået den spanske syge her hos os, den har ellers været hård her i Øhm der er en gårdmand her der har mistet en 16 årig søn, og en datter som blev gift i foråret der, var kun 8 dage imellem da de døde, Theodors kone lå også og var syg da vi fik brev til min fødselsdag, men vi håber da at de er nogenlunde raske igen og har det godt. Vi siger eder alle tak for alt godt da vi var hjemme i sommer. Den 19-20 oktober var jeg cyklende hen og se til Jakob og Ferdinands, også

dem siger jeg tak for alt godt, Ferdinand og sønnerne havde vi ventet her hos os, men endnu har vi ingen set.

Nu vil jeg slutte med de kærligste hilsner hvor bogen kommer hen.

Edvard **Elisabeth** og de små

-----  
Tirsted d 28/11 1918

Kære familie.

Jeg har fået bogen i dag og vil sende den afsted med det samme, for jeg vil ikke opholde den med at komme hjem på bestemmelsestedet. Vi er da raske, lille Betty og jeg vi er jo ene for **Johannes** er jo i tjenesten, han har været meget syg et par gange i sommer, han har haft den spanske sye to gange, men er dog kommen over den hver gang, og har haft årebetændelse i benene; men jeg venter snart vor forsørger hjem, jeg antager han kommer den 4de december, ja vi må være glade for at krigen holdt op, så må vel alting blive lidt billigere end det er, for alt er frygteligt dyrt, jeg ved næsten ikke noget at skrive uden at vor lille pige vokser godt og nu kan hun snart fylde sit første år.

Nu vil jeg slutte med mange kære hilsener til eder allesammen i hvert hjem

hvor bogen kommer

fra Johanne og lille Betty Nielsen

-----  
Kære familie

Da jeg modtog bogen til faders fødselsdag så vil vi se at få sendt den afsted i dag, for den er jo meget forsinket denne gang, jeg skal hillse fra fader og moder og sige Rasmus tak for brevet og det der lå en i, til faders fødselsdag, fader har ikke været så rask i det sidste par dage, det er forkølse, men han har da ikke ligget i sengen, ellers er vi da raske og har det godt, vi har da undgået den spanske syge endnu, den har heller ikke været så slem her omkring men i Nakskov har den været meget slem, der er død mange der ude og det er jo lige den bedste alder der går bort. Jeg ved næsten ikke noget at skrive, nu en kærlig hilsen hvor bogen kommer hen fra fader og moder

**Kathrine** og Peter Ploug

-----  
Kære venner!

Siden brevbogen sidst var her i Lillering er meget forandret ude i den store verden, og store begivenheder har i de forløbne måneder sat sind og tanke i bevægelse mere end en gang. I et stort og fælles ønske samledes efterhånden alle, og dette ønske bar sig i ordet "Fred" Våbenhvilens tid er inde, og nu samles ret snart de mænd, som skal lægge plan for de kommende hundredårs udvikling. Det bliver sikkert ikke nogen let opgave at trække alt i lave igen, som krigen har tumlet om med, og helt sikkert er det vel ikke endnu, at nye stridigheder ikke kan dukke op og forstyrre vejen til fred. Der er jo uro i folkene, nye samfundslag dukker op og kræver at være med, hvor folkenes skæbner afgøres. Og det er kun naturligt, at en så udpræget militarisme, som har domineret i Tyskland, må føre omvæltning med sig, fordi militarisme betyder trældom og undekastelse for de mange (de nederste lag i samfundet), og det skaber ikke ro og tryghed i et samfund. Nu skal der jo komme noget, som kaldes "Folkenes Forbund", så skal alle spirer og kim til fremtidige krige være udryddet af verden, og den evige fred på jorden oprinde. Ja, gid det var sandt! Længe nok har krigens uhyggelige spøgelse gjort vold på menneskene og ført så forfærdelig meget ondt med sig. Lad os nu håbe, at det ikke bliver bare kønne talemåder.

Inden længe vil sønderjyderne atter kunne forenes med Danmark. Der bliver festglæde og jubel den dag, da atter det skilte bøjer sig sammen. Blot vi nu kan få vort hus rigtig i orden til modtagelsen. her er meget i vort samfund, der trænger til at rettes ved. Også der har krigen strakt

sin knyttede næve ind og slået i stykker, hvad der vil tage år at hele igen.

Her i Lillering lever vi alle vel, vi er heldig undsluppet den spanske syge endnu. Den holder til her i egnen endnu, og mange er døde af den. Vi håber jo at slippe fri, men har ikke brev på, at dette vil ske.

Det har nok været en streng forsommer for Jakob, ligesom Johannes nok også har fået sygdommen at føle. Forhåbentlig er de ovre det nu, og alt er vendt til det gode. Kun Marie har udtalt sig om billedet med hele familien samlet på, så den sag kan vi vel lade fare. Jeg ser, at Ferdinands ønsker er en lille ejendom for at kunne arbejde på egen grund. Ja, det er også fornøjeligt, og der er vel næppe nogen anden beskæftigelse, der er så frisk for sjæl og krop som landbruget. Men der vil uden tvivl komme en prøvetid for dansk landbrug med faldende værdier samtidig med, at ejendommene er bleven overbelastede med prioriteter i lange baner. Jeg er i vinter kommen i skolearbejdet igen, idet jeg underviser i to ungdomsskoler. I vor egen her for Harlev-Framlev kommune underviser jeg to eftermiddage fra 1½ til 6 med en times ophold, hvor pastor Christensen læser op og holder foredrag. Jeg har regning og dansk stil og diktat, samt naturlære og geografi, her er 45 elever i alderen fra 14 til 19 år. Så går jeg til Stjær vor nabokommune og underviser der én eftermiddag om ugen, der er 30 elever. jeg har der geografi og diktat, naturlære og historie. Det tager meget af min tid. Blandt andet har jeg godt 80 stile og diktatbøger at rette hver uge. Men det er fornøjeligt at være med og se den lyst, de unge arbejder med.

Mon ikke jeg nu bør slutte for ikke at opholde brevbogen for længe. Den er vistnok ved sine stadige rejser på statsbanen bleven smittet af det man kalder "forsinkelser". Det er ikke alle "stationer", det er lige nemt at få givet afgangssignalet fra, men kom, gjorde den da, og det er det bedste, selvom ventetiden blev lidt lang.

Nu står jul og nytårsskifte lige for døren. Med ønsket og håb om, at det nye år må bringe mere lys og alt, hvad godt er, end de sidste år, bedes I alle modtage vor kærligste hilsen med ønsket, at brevbogen må bringe godt bus fra hjem til hjem.

Nielsine, børnene og **Rasmus**  
Lillering d.17 dcbr 1918

-----  
Kære venner Modtaget brevbogen den 20/12 18 og afsendt den 23/12 18  
Ja det er jo første gang at brevbogen er her i Stenløse sogn, ja det er jo ikke godt at vide om at man er her i Stenløse næste gang at brevbogen kommer, det ligger jo (*skult???*) for os alle, for her sker jo meget nu i disse tider. Ja nu har jo krigen hørt op men nu raser jo den spanske syge omkring her i verden, men nu er den vel snart færdig med at være lige så ondartet som den har været, der kan jo være enkelte egne vor den raser en del endnu, her omkring har den da ikke været så slem, her er døde nogle få. Ja hos os er vi da gået fri endnu, men ingen ved dem sikker. Ja i dag har jeg været med til at stifte en juletræskommite på Stenløse kro, det bliver jo ingen liden sag at have med at gøre, under disse dyre tider, antallet af børn til juletræet bliver omkring en 250 så det er jo ingen liden klat, nu skal vi jo til i juledagene at gå ud med lister og få samlet bidrag, det er jo meningen at juletræet skal afholdes inden nytårsdag.  
Ja alt går ellers ret godt her hos os. Vi har haft en glimrende høst her hos os, ja disse 3 td. land har givet imellm 2 a 3000 kr. i indtægt så det er jo en ret god skilling at høste for det første år at man er her, men min besætning er jo heller ikke ret stor, jeg har kun en ko og en gris, jeg er i værk og skal se at få købt mig en hest til foråret så jeg kan passe min egne sager. Det er jo rart at man kan klare sig selv, jeg har nemlig brænde fra vejen og græs og hø fra vejen så det er jo rart når man kan klare sig selv.

Så vil jeg håbe og ønske hvor bogen kommer frem må finde jer alle sunde og friske Ja så til slut mange kærlige hilsner fra

Karen børnene og **Jakob** Nielsen

-----  
Søndagen den 29 december 1918

Kære allesammen

Ja det er nu lige slut med det gamle år inden den kommer til Slangerup er det nye år begyndt så vil jeg ønske eder alle et rigtig glædelig nytår med ønsket om alt godt i det nye år, og jeg vil ønske at den spanske syge dog snart må være forbi, hvor har den dog været slem hvor er der blevet mange børn forældreløse og mange steder er en fader eller moder tilbage med nogle små, det er ikke nemt for nogen af parterne heller ikke for de stakkels børn som skal ud blandt fremmede. Jeg har slet ikke været borte i julen, ja jeg var lidt oppe hos Anna Hansen i aftes og drikke kaffe og Agnes og Hans var med, Hans er jo Annas broder, jeg blev så forkølet nogle dage før jul og det lader ikke til det vil gå over igen. Når nu dagene bliver lit længere og så det kunne blive lidt god cykelføre så skulle jeg en tur hen at se til Kristian men det skal da være bedre føre end det er nu lige for tiden, for nu er man nødt til at have træskostøvlerne på.

Nu vil jeg slutte med mange kærlige hilsener til eder alle hvor bogen kommer frem og ønske at vi alle må slippe for den spanske og så got nytår til eder

Marie Nielsen Nebbelunde  
Modtaget brevbogen den 27 december

-----  
**1919**

Modtaget den 3/1 afsendt den 10/1 1919

Kære allesammen

Ja det er vel best at vi ser at få skrevet i bogen så den kan komme afsted igen for ikke vi skal beholde den længst altid. Vi er ellers raske allesammen og har det godt og det håber vi også at i det allevegne hvor bogen kommer, for i år kan man jo ikke vide sig sikker for den spanske, endnu er vi da gået fri, men det er ikke godt at vide hvorlænge det varer, for den breder sig jo rask igen, nu hørte da ellers den væmmelige krig op, det så ellers ud til at vi skulle gå helt skadesløst af krigen, men så kom denne væmmelige sygdom her ind i landet og har taget mange unge og kraftige folk med sig. Vi har ellers haft det godt her i vores lille Danmark fremfor andre lande, sult har vi ikke lidt og alle de arbejdsløse har fået hjælp, så de ikke har haft nødig at bestille noget, det viser sig jo også nu at de ikke vil arbejde (*selvom??*) de kan få arbejde, for de kan tjene lige så meget ved at lade være. Nu ser det jo ud til at vi skal have vores gamle land Sønderjylland tilbage igen, som nu i en menneskealder har måttet døje tyskernes tyrani, der vel blive fest derovre den dag da de kommer tilbage igen.

Ja nu er Olaf blevet konfirmeret og er kommet i maskinlære i Frederikssund, han har en mil at køre morgen og aften, han skal stå 5 år i lære, så det er jo en lang tid, men når bare at vi må være raske så går det jo dog. Elisabet skriver at de havde ventet os der op til dem for længe siden det var også meningen at vi skulle have været der forlænge siden, men den gang da bestemmelsen var, da blev det et dårligt vejr og så siden begyndte den spanske så voldsomt at regere, så synes vi ikke at vi ville tage nogen steder hen, for vi skal jo ikke gøre nogen ulemghed for at få fat i den, men vi slipper vel ikke fri for den, det ser jo ud til at alle skal have den, ja huset har vi da ikke fået solgt endnu, vi kunne ellers godt have solgt det i sommers da blev vi budt 12000 for det, jeg synes at det var for lidt.

Nu vil jeg slutte for denne gang med et rigtigt glædeligt nytår til alle hvor bogen kommer hen både store og små fra hele familien.

F.Nielsen



Gerringe d 30/1 1919

Kære familie

I dag må jeg gjøre alvor af at få skrevet i brevbogen, at den kan komme til Jylland igjen, det er hurtig den kommer omkring denne gang, bliver de andre søskende lige så hurtig til at skrive så kan den snart nå omgangen. Vi er da undgået den spanske syge endnu, den har været hård mange steder og der er sorg i mange hjem. Otto Engel ligger meget syg af den spanske, der er gået over til lungebetændelse så det er vel vanskelig for ham at komme over det. I næste uge skal Edvard holde regnskabskursus i landarbejderforeningen, det skal afholdes hos vor fætter Martin Petersen, Brandstrup, så bliver det billigere, end at holde det i forsamlingshuset, og det kniber jo med at skaffe varme sådanne steder. Edvard holdt et kursus forrige vinter i januar md, der var 35 deltagere deriblandt 3 kvinder. Edvard har meget regnskab at ordne altid, han er kasserer i landarbejderforeningen. Formand og kasserer i husmandsforeningen, han er ligeledes i bestyrelsen i den kommunale hjælpekasse, så hans tid er meget optaget af regnskab. Nu har vi fået vinter med frost og sne, det kan mærkes, for nu skal der fyres noget mere i kakkelovnen; men det er godt at den ikke er begyndt for en måned siden, så kan den ikke blive så lang, vi er jo alle nødt til at spare på brændselet for det lader til at vi ikke får så meget brænde i vinter, og tørvene er ikke gode, de varmer kun lidt og lugter grimt. Men det er godt at krigen er sluttet og vi nu kan få forskellige ting her til; som vi ellers har savnet meget, særlig petroleum, for så kan vi bruge kogeapparatet i sommer, det savnede vi meget sidste sommer. Da jeg sad og skrev kom Hans Kruse ind hos os, da han fik at vide at det var brevbogen jeg skrev i, bad han mig hilse eder alle som kender ham. Nu vil jeg slutte for denne gang i håb om at I alle er raske og har det godt, hvor bogen kommer frem, vi er raske og har det godt. Mange venlige hilsener sendes eder alle.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk

-----  
Modtaget den 4/2 afsendt den 10/2

Kære allesammen

I dag da det er søndag må jeg se at få skrivet lidt i bogen så at den kan komme på vandring til Lolland igen, det glæder os at se at I er raske og har det godt alle steder hvor bogen har været, og at I er gået fri af den spanske syge og det har vi da også, den har ellers hærget slemt mange steder her omkring, og der er død en masse mennesker i den bedste alder, men nu ser det da ud til at den er i aftagende, det er godt at den krig holt op, men det ser ud til at det der kommer bag efter da skal blive meget værre, for borgerkrig det er meget værre en rigtig krig for da ødelægger de alt hjemme i sit eget land. Nu ser det også ud til at vi skal have Sønderjylland hjem igen, jeg for mit vedkommende tror ikke at det er godt, for de bliver aldrig tilfreds hvor de så kommer til at høre hjemme, for de vil helst være et land for dem selv, men det er det for småt til at være.

Mine hun er glad, for tirsdag skal hun til at gå i skole igen, nu har den også været lukket i tre måneder så hun har også godt af at komme afsted igen, i dag har jeg solgt min ene ged den er 8 måneder gammel, jeg fik 44 kr. for den, det er mange penge for sådan en, den kunne vi have købt for 8 kr. før, næste gang at bogen kommer bor vi ikke her i Brændøre mere for vi rejser til Ødis til maj, så vil jeg slutte med mange kærlige hilsener fra os alle

Dorthea Velhelmine Anders og **Hans** Lassen

-----  
Modtaget den 19-3. Afsendt 24-3 1919

Kære familie

Denne gang er der nok kommen mere fart i brevbogen end som der plejer at være og så vil vi håbe at den bliver ved med det. Nu nærmer foråret sig med raske skrit og dermed travlhed i

mark og have det er en skøn tid at vi går i møde. Når blot at vi rigtig forstod at skønne på det, men det er der desværre ikke mange der gør, for der er sådan en utilfredshed her i vort lille land, som der aldrig har været før og det både imellem rige og fattige, men det kommer nok af al den arbejdsløshed som der findes rundt omkring. Folk bliver jo helt vænnet fra at arbejde og det bliver ikke nemt at få dem i gang igen, når de kan få præmie for ikke at arbejde, og det kan de desværre få. Lediggang er en rod til alt ondt.

Vi ere raske og har det godt alle sammen og det samme vil vi også ønske om eder alle hvor bogen kommer hen. Den spanske syge vedbliver jo at grassere rundt omkring og bortriver mange mennesker. For en uge siden blev der tre brødre begravet i en grav en mils vej herfra de var 19 - 18 - 11 år gamle og fra en stor gård, men døden gør ingen forskel hverken på rig eller fattig. Nu vil jeg slutte for denne gang med mange venlige hilsener til eder alle fra

Else Peder Edvard Karen og **Theodor**

-----  
Bursø den 1 april 1919

Kære familie

Nu må jeg nok hellere se at få sendt bogen af sted til Sjælland at hente nyt. I dag den første april har solen skinnet så varmt, men der kommer en snebyge, det fryser jo temmelig meget om natten mener man, jorden kunne nok ellers snart være tjenlig til at så, for den er vist skør af al den frost, ja vi har kun haven, men den er også tjenlig til at grave. Nu har vi snart påske, Palmesøndag skal de konfirmeres, Påsken kommer jo sent i år. Vi har haft den spanske, Karla og jeg Anton har ~~ikke~~ haft den, men vi var ikke så hårdt angrebne, men i disse dage da jeg er så forkølet kan jeg dog mærke det i min venstre side, der stod det så meget, jeg håber at det bliver snart bedre. Bedstefader var over at besøge os nytårsdag, siden har vi ikke talt med dem, vi skal snart en tur derover at se til dem. Anton arbejder på landevejen i denne tid, han tager nu arbejdet såfremt han kan få. Nu en venlig hilsen til eder alle.

Fra Emma, **Anton** og Karla.

Nu da jeg havde sluttet med at skrive ville Anton have at jeg skulle skrive lidt om et stort familiebillede, han har nemlig gået og været forhandler med sådanne store billeder, det var præster og lærere og lærerinder og kirken og skolen, det kostede 5 kroner, vi har altså ikke fået den endnu, men prøvebillederne har vi, det var pænt, det var en fotograf fra København som havde sat det sammen, det vil jo nok blive lidt dyrere, for det er jo en stor familie. Så vil vi ønske at alle i hele familien hvor bogen kommer må have det godt.

-----  
Kære allesammen

Modtaget den 4 april afsendt den 8 april

Vi blev meget forbavset i fredags ved allerede at se bogen på knapt fem måneder, så det er jo bedst at den bliver ved at holde den fart, som den har begyndt på, men nu går det jo mod sommer, så det bliver vel vanskeligt at den bliver ved. Men jeg var så glad for da Johannes var kommet med igen, men nu ser jeg jo at vi omtrent har tabt Kristian, men vi håber da at de snart kommer igen, jeg syntes ikke det gør noget om bogen virkeligt skulle blive læst om et hundre år, når vi er søskende skulle vi holde sammen som søskende. Ja vi har da undgået den spanske, men den er jo ikke helt færdig endnu, i morgen er der en ung karl som skal begraves fra vor nabokirke, Theodor skriver om de tre brødre der blev begravet, her i Roskilde og omegn er der død 5 par ægtefolk de 4 par er da begravet i en grav, der var vist kun børn de to steder. Min nabokone har ligget syg nu snart i 4 måneder, det er en lang tid. Nu er der jo mange fødselsdage i denne måned, så vil vi ønske dem alle til lykke med det nye år, den 13. og 19. er der 2 der holder på en dag. Nu vil jeg slutte med de kærligste hilsener hvor bogen kommer.

Edvard, **Elisabeth**, Niels, Johanne, Poul Hansen  
Øhm, Roskilde

---

Bogen modtaget lige før vi rejste til Lolland  
Lillering d 6 aug. 1919

Kære forældre og søskende!

Desværre er brevbogen kørt fast på det sidste, men når den nu endelig er kommen løs, må vi have fart på igen, så den kan komme i god gænge. Kristians og Johannes's må vi have med, så hele flokken frendeles kan holde sammen om bogen. Fortsætterne om at få skrevet breve til hver og én lader sig ikke gennemføre dertil har vi det for travlt, derimod betyder det så uendelig lidt at skrive i bogen, da det jo så læses af alle enten vi så bor på Lolland, Sjælland eller i Jylland, den tid kan vi nok få tilovers. - Tit har Nielsine og jeg lagt planer om en rejse hjem til Thirsted, men først nu i sidste uge blev det til alvor. For Nielsines vedkommende var det 14 år siden, hun har været derhjemme. Turen forløb godt, og glædeligt var det at komme hjem og træffe eder alle raske. Mange skønne og gode barndoms minder fik jeg for min del frisket op. Meget nyt og storslået fik vi at se ude ved Rødby havn. Det er en virksomhed, noget i "amerikansk galop", som i løbet af ganske kort tid er skudt op af landet. Lad os håbe, at det hele går en sund og god udvikling i møde. Det betyder jo arbejde til mange hænder og fortjeneste til mange hjem. Vi var en tur i fjorden og glædede os ved at se det store tørlægningsarbejde. Så var vi omkring hos familien, hos Kristians, Edwards, Marie og afsluttede hos Antons i Bursø. Til jer alle ville jeg gerne for Nielsine og mig slev bringe vor tak for alt skønt og godt, som vi hjemme hos moder og fader, Kathrine og Peter Ploug og ude i de andre hjem i så rigt mål blev til del. Vi ville være glade, om vi kunne yde gengæld og byde jer velkommen her i vort hjem. På søndag står jeg for tur med en rejse til Sjælland til et kursus i Hillerød. Går alt efter bestemmelsen, tager jeg vejen om ad Slangstrup, Ølstykke og muligvis Øhm. Den 26. aug. skal jeg så på kursus på Hadsten højskole. Helt i lave er verden ikke kommen endnu og kommer vel næppe foreløbig. Men krigen er slut og opbygningsarbejdet kan atter begynde, om da ellers menneskene vil være en smule fornuftige. Her hjemme i vort land er alt gået så nogenlunde, men også her spores de nye samfundstider, som kommer til os ude fra i skinnende og forførende klæder. Blot det nye har noget af den friske kraft i sig, der kan få luftet ud i de gamle mugne kroge, og så give folk, unge som gamle lyst og mod til gennem sundt og ærligt arbejde at bygge med på samfundsbygningen. - Nu rejser bogen så ud igen til alle de mange hjem. Jeg siger lykke på rejsen! og håber, den må vende tilbage med godt nyt fra eder alle. De kærligste hilsener

Nielsine, **Rasmus** og børnene. Levvel!

---

Kære forældre og søskende

Ja nu må jeg jo se at få skrevet i bogen. Det kniber jo med den tid, man har jo altid travlt men nu skal det være alvor, ja for det første kan jeg da fortælle eder alle hvor bogen kommer hen, at vi er raske, ja det er jo det bedste at man kan have, en god helbred. Ja Rasmus talte jo om i sommer at han var her og besøge os, at hans kone og han har været på Lolland i sommer, ja det kunne jo være en dejlig tur og komme hjem og hilse på sine forældre og søskende og alle gode venner og bekendte der hjemme omkring og særlig ens barndomshjem, ja vejen er lang og trang, men hvis alt går efter min bestemmelse så kommer jeg nok hjem en tur i vinterens løb, men man kan jo ikke bestemme (*noget??*).

Ja så vil jeg slutte disse par ord med ønsket om hvor bogen kommer hen må træffe jer alle sammen sunde og raske

Ja så mange kærlige hilsner fra os alle her i Stenløse

**Jakob Nielsen**

Kære allesammen

Ja nu har jeg haft brevbogen en 14 dages tid, så det er nok på tiden at få skrevet i den, I har det jo alle godt ser jeg, det er dog en skrækkelig vinter og det er jo galt med folks roer, der er jo mange der har mange siddende i jorden, vi har da nu ikke så mange siddende i jorden, men det er jo sagtens nok, men det er godt der er kommen lidt sne at dække, og blot det snart ville slå om til tøj, for det er dog så tidlig frosten er kommet i år. Jeg har ikke været hjemme lige fornylig, men nu er det jo snart faders fødselsdag det er jo den 26 november, så skal jeg hjem hvis alt går vel og den 19. november er det jo Elisabets fødselsdag, så der er jo ikke længe til, og så siden har vi snart julen, der er jo heller ikke længe til, men der skulle da gerne gøres noget efterårsarbejde, roerne skulle gerne op og der skulle jo også gerne pløjes noget, men også meget andet arbejde at gøre, nu er det nok tiden at komme ud at sysle, vi skal have haresteg og andesteg til aftens, det er ikke fordi jeg holder af harestegen, men så holder jeg mig til andestegen. Ja nu tror jeg at jeg vil slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle hvor bogen kommer frem

**Marie**

Nebbelunde den 16 november 1919

-----  
Slangerup den 4/12 19

Kære allesammen

Tiden løber fra en, jeg synes ellers ikke det er så længe siden vi fik bogen, men der er dog alligevel gået nogle få dage over tiden, den løber jo hurtigt når man har nok at bestille altid, vi er fult optaget altid, jeg har haft meget at bestille i efteråret, for det første har jeg taget 3 td. land cikorierødder op alene, og meget på værkstedet samtidig, og har haft det hele tiden, der har været så mange træskostøvler og tillige mange træsko, men det er jo godt at der er noget at tage fat i. Jeg er på gæstgivergården hver søndag, jeg passer kælderstuen, jeg får 5 kr. fra 11 (*formiddag*) til 10 om aftenen, fri fortæring, og så er der lidt drikkepenge, der kan blive en 2 a 3 kr. også passer jeg garderoben når der er bal, der får jeg 4 kr. Fra den første november har vi fået det kommunale arbejdsanvisningskontor, det skal vi have 350 kr. for at passe, der er blevet indlagt telefon her i dag, så når vi nu var lidt nærmere ved hinanden så kunne vi ringe til hverandre engang imellem. Ja drengene har også noget at tage ivare, Olaf tager til Frederikssund hver dag uden lige i disse dage, da går han her hjemme med bylder i nakken, med et lille brænt hul på det ene håndled og et lille hul slået på en finger på den anden hånd, og buldner gør det altsammen, men vi håber at det snart vil forsvinde igen, når det får lidt varme omslag, Anton har også en byld i nakken, men den er da tilnærmelsesvis forsvunden, han er hos mølleren hver dag, når han ikke er i skole, det er jo ellers lidt tidlig at komme i lære, han har snart været der et år, de 4 aftener om ugen er de i tæknisk skole, en aften til danseøvelse og om lørdag aften er Anton hos barberen at sæbe ind, på næste søndag skal Anton til Frederikssund og danse, danselæren har taget nogle af de bedste ud her fra Slangerup Ølstykke og Ballerup som så skal ned at danse for frederiksunderne.

Da vi nu ikke har fået sendt bogen den gang da jeg skrev i den, så vil vi nu ønske eder alle en rigtig glædelig jul og et got nytår hvor bogen kommer frem. Edvard fra Øhm var her hos os i torsdags og kørte hjem i fredags, jeg vel nu slutte for denne gang med mange kærlige hilsener til eder alle

Fra familien i Slangerup

**F. Nielsen**

telefon no. er 119 -----

1920

Gerringe 30/1 1920

Kære familie

Nu er tiden inde, og jeg skal skrive lidt i bogen at den kan blive afsendt igjen, sidste år har den kun nået omgangen. Edvard har arbejdet ved Rødby havns gravemaskine siden juli md, og arbejder der endnu, når vejret er så han kan komme derud, det er en lang vej at komme om vinteren, men han er jo ikke glad for at være hjemme når han har arbejde. Gravearbejdet blev standset til jul og de blev permenteret alle, undtagen nogle mænd der belv anmodet om at blive og hjælpe til med reparering af maskinen i et par måneder, så gravningen begynder vist ikke igen før til marts. Vi var hjemme hos fader og moder i onsdags aftes i anledning af, at det var 50 år siden fader overtog huset, fader er på vejen når det er vejr til det, han er vejmand på nærvejen. Moder er ikke så rsak. De kærligste hilsener sendes eder alle hvor bogen kommer hen i håb om I er raske.

Edvard og **Mathilde** Hansen Munk.

-----  
Ødis 15/2 1920

Kære familie

Nu må jeg heller se at få skrive i bogen så at den kan komme på vandring igen, aller først vil jeg fortælle at vi er raske og har det godt og det samme ønsker jeg at I har alle sammen hvor bogen kommer, nu er den spanske syge ellers ved at blive slem igen, det er en voldsom masse der er død af den i København, nu oprandt endelig så den store dag at vi fik stemt Sønderjylland til bage til Danmark, bare det nu vil blive til glæde for begge parterne, Dorthea hun var også med der ovre at stemme, så nu kan hun skrive lidt om det, så vil jeg slutte med mange venlige hilsener fra os alle

**Hans Peter** Lassen

Kære alle sammen

Nu har jeg lige været i Ødis og bestilt brænde, vi har næsten ikke mere, det er ikke så rart, vi kan jo godt få vinter endnu, så havde jeg ikke rigtig lyst til noget, så randt det mig i tanker at skrive lidt i bogen og fortælle lidt om afstemnings dagen, I kan tro det var en dejlig tur, jeg var også derovre, det gik lystig med sang og musik og en mængde æresporte var der ejst hele veien hvor man kom og Dannebrog i masse vis og fest var der alle steder hvor der blev stemt, og der var nok af al slags mad og drikke, der manglede ikke noget, vi morede os godt trods det regnede hele dagen, bare det havde været i orden, men nu er der da udsigt til det, det har også varet længe

her med ønker jeg at i er raske alle sammen hvor bogen kommer frem

de kærligste hilsener fra os alle her i Ødis Dorthea Lassen Lev vel.

-----  
Kære familie

Nu må jeg heller se og få skrevet i brevbogen så at den atter kan komme på rejse for denne gang har jeg beholdt den for længe. Jeg kan da fortælle eder at vi ere raske og har det godt og det samme vil vi også (*ønske??*) om eder alle hvor bogen kommer hen. Nu lakker det atter i mod sommerens lyse tid med travlhed både i mark og have og tørvemoser, og så vil vi håbe at der må blive arbejde til alle de ledige hænder der ingen arbejde har haft i vinter. Det er et usundt liv at gå ledig og det fører ikke noget godt med sig. Afstemning i 2den zone fik desvære ikke det forønskede resultat, men det bedste er jo vistnok at blive fri for at få alt for mange tyskere med her til landet, for dem får man vistnok ikke andet end spetakel af og vi har

urolige hoveder nok her hjemme i Danmark. Jeg kan da fortælle eder at vi fik os en datter i sommer den 7 juli men Karen lå i sengen i 7 uger derefter, for hun fik årebetændelse i begge ben og var meget syg.. men ved Guds hjælp kom hun atter over det. Da det nu nærmer sig påske så vil vi ønske eder en glædelig påske og ønske vi må fejre den med tak i vore hjerter til vor Herre og frelser som gav sit liv til, for os fortabte syndere, for at vi skulle arve det evige liv ved troen på Jesus store frelsersgjerning. Nu vil vi slutte for denne gang med mange venlige hilsener til eder alle hvor bogen kommer hen fra os alle her i Gejsing

Karen **Theodor** og børnene  
Guds fred være med os alle.

---

Bursø den 12 april 1920

Kære familie

Da det ikke bliver til noget med Anton med at skrive må jeg tage fat. Vi er raske her hos os og håber det samme om eder alle hvor bogen kommer, jeg havde jo en lille tur på Maribo sygehus før jul jeg blev opereret i halsen, men kom jo godt over det, på 2 uger var jeg hjemme igen, der er lidt trykken i den endnu på tider, det kan jo være det fortager sig. Anton har haft arbejde hos en gårdmand hele vinteren, når det har været vejr til at være ude og er der endnu. Det er tidligt med foråret, omtrent alle har tilsået undtagen roer og det haster jo ikke. Vi fik en meget stor regn i går, konfirmationsdagen, så nu skal haven da tørre godt inden vi kan komme i den. Vi har to geder, de har begge fået lam, det er god mælk, vi får en gris nu i nær fremtid, han skal så have noget af mælken og resten bruger vi så til mad. Vi var i Sædinge Skærtorsdag og besøge Johannes, der var så Mathilde og Edvard Munk, Johannes skal flytte nu til maj, vi har også været en tur i Tirsted nu i forårstiden, bedstefader har arbejdet hele vinteren. Bedstemoder er jo lidt svagelig. Jakob skriver at han måske kom en tur herhjem, men han har nok ikke nået det i vinter, men det er jo også langt pænere at komme ud at se sig lidt om om sommeren, men vi har jo alle så travlt hvor bogen kommer, hver med sit, og det er godt at vi har noget at bestille om også det er for andre vi arbejder, det skal der også nogen til, vi kan jo ikke alle få jord, og da slet ikke her på Lolland, og her vil jeg jo ikke så gerne flytte fra, jeg synes vi har det godt undtagen lejligheden, den kunne jo være lidt bedre. Generalstrejken den blev da ikke til noget, ja der er jo adskillige fag som ikke er gået i arbejde endnu, men det bliver nok ordnet, det er vel også det bedste.

Nu mange kærlige hilsener sendes eder alle hvor bogen kommer, fra

Emma Anton og Karla Nielsen

---

Øhm den 19 april 1920

Kære allesammen

Vi troede at bogen var lagt på hylden for ikke mer at køre med jerbanen, for det er jo over et år siden at den har været i Øhm, men pludselig dukkede den frem på vor bryllupsdag og nu i dag er vor lille Poul 3 år og det er jo Ferdinands fødselsdag i dag, så vil vi ønske ham og hans familie mange gange til lykke og Guds nåde med dem i det nye år for ejer man først Guds nåde og fred, da er man først rigtig lykkelig, men det kan ikke forklares hvor lykkelig man er, men kun erfares, jeg vil af hjertet ønske Theodor og hans familie til lykke for jeg ser jo i bogen at de er kommet på de tanker, at det er bedst at elske Guds søn som levede og døde for os, men det er måske igennem Karens sygdom at de er kommet til at se at der er en Gud og frelser til. Herrens veje er underlige, men alt skal tjene dem til gode som elsker Gud, men Herren må somme tider tage hårdt for at vi skal blive hans børn, han tvinger ingen men han bliver ved for at vi skal eje Guds nåde og fred og kærlighed og verden ville være anderledes at leve i hvis vi alle mennesker var mere gudhengiven. Vi er da raske allesammen og har det godt. Vi skal da

blive her igen i sommer, så er det på sjette år, vi begynder til maj, der er jo ikke så meget ved at flytte fra det ene til det andet sted, men vi kunne også nok ønske os en lidt større lejlighed. Vi har da begyndt at grave have og lægge kartofler men vi er blevet forstyrret af regnen, det regnede omtrent hele dagen i går og i dag regner det igen, når bare man nu fik noget mildt vejr oven på. Vi har talt om at besøge familien på Lolland i år, moder har jo ikke været så rask hele vinteren, men vi håber da at det går fremad med moder Nu vil jeg slutte med de kærligste hilsner hvor bogen kommer og at de tre søskende som ikke har skrevet at de vil skrive lidt så vi kan høre hvordan de har det, hvor skal Johannes og hans familie hen til maj

Edvard **Elisabeth** Niels Johanne og Poul  
Guds nåde med os alle

---

Haubølle d 11/5 1920

Kære familie

Da vi nu har fået bogen vil jeg i dag se at få skrevet lidt i den, jeg kan da fortælle eder at vi er flyttet til Haubølle, men det er jeg ked af, for der ligger ikke uden det samme hus; men ellers er her jo kønt bag skoven. Nu kan det jo snart blive den tid som vi skal til at luge roer og tjene penge, vi skal have 12 td.land så der bliver noget at tage fat i, det er jo også gode penge at tage imod når de er tjent. Vi var cyklende over at besøge Antons i søndags men det faldt virkelig til at vi havde modvind derover og modvind hjem igen, så det var en hård tur.

Vi ville da gerne have Edvard og Elisabeth besøgte os med det samme, når de kommer hjem i sommer og ikke tog vor dør forbi, nu er det snart aften og Johannes kommer hjem så skal jeg se om der ikke er lidt han kan skrive om.

Johanne og Karen

---

*Hejfter ikke mere skrevet i denne bog - 5 tomme sider resterer.*



Ejendommen "Fuglsang" hvor familien boede i årene 1913-1919

Nielsine  
Rasmus

Kirstine  
Rigmor  
Elisabeth

Anna

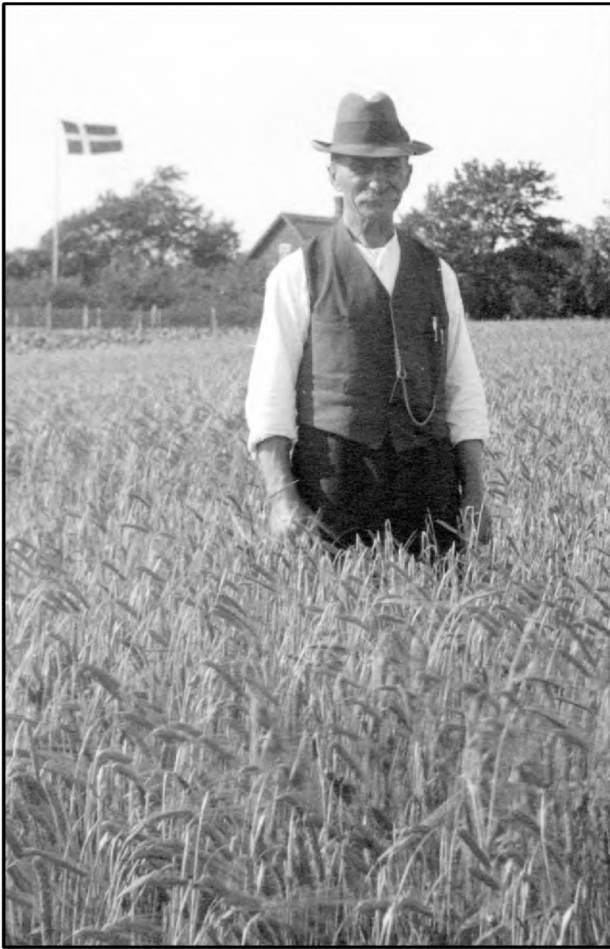
Anders  
Ove

Henning  
Signe  
Helga



Ejendommen i Lillering by omkr. 1924  
Rasmus N. står ved huset og børnene er de 5 yngste:  
Signe, Henning, Ove, Anders, Helga og Anna.





stående fra venstre: Jens Peter (g.m. Stinne) Aksel (g.m. Anna), Anna, Stinne, Lis, Helga, Signe, Aage (forlovet m. Signe), Rita (g.m. Ove), Ove, Jenny (g.m. Anders), Anders.  
siddende: Nielsine, Rasmus og Svend Aage.

## Rasmus Nielsens aner i 4 generationer

1. **Rasmus Vilhelm Nielsen,**  
\* 4 jun 1872 i Tirsted sogn Maribo amt, † 8 jul 1950 i Lillering.

### Forældre

2. **Niels Peter Rasmussen,**  
\* 26 nov 1846 i Brandstrup, Maribo amt, † 7 mar 1927 i Vester Tirsted, Maribo amt.  
Han var gift med (1) Ane Lisbeth Jakobsen, gift 28 jan 1870 i Tirsted,  
\* 4 okt 1846 i Vester Tirsted, Maribo amt, † 17 nov 1882 i Vester Tirsted,  
Han var gift med (2) Boline Christine Vilhelmine Lassen, gift 2 mar 1883,  
\* 7 sep 1853 i Stubbekøbing.
3. **Ane Lisbeth Jakobsen,**  
\* 4 okt 1846 i Vester Tirsted, Maribo amt, † 17 nov 1882 i Vester Tirsted.

### Bedsteforældre

4. **Rasmus Rasmussen Kølle,**  
\* 27 apr 1816 i Skørringe Maribo amt, † 18 mar 1889 i Brandstrup Maribo amt.  
Han var gift med Marie Hansdatter, gift 25 feb 1845 i Tirsted.
5. **Marie Hansdatter,**  
\* 1 dec 1823 i Vester Tirsted Maribo amt, † 27 maj 1889 i Brandstrup Maribo amt.
6. **Jacob Hansen,**  
\* 31 okt 1809, † før 1880.  
Han var gift med Maren Hansdatter, bopæl (familie) i Vester Tirsted Maribo amt,  
gift 12 maj 1838 i Landet.
7. **Maren Hansdatter,**  
\* 5 apr 1812, † efter 1890.

### Oldeforældre

8. **Rasmus Petersen Kølle,**  
\* 1778 i Vester Skørringe Maribo amt, † 17 apr 1839 i Vester Skørringe Maribo amt.  
Han var gift med Maren Rasmusdatter,  
gift 1 aug 1798 i Vester Skørringe Maribo amt.

9. **Maren Rasmusdatter,**  
\* 1777 i Tirsted Maribo amt, † 7 okt 1833 i Vester Skørringe Maribo amt.
10. **Hans Rasmussen,**  
\* 15 sep 1801 i Snøde, † 1 mar 1872 i Brandstrup Maribo amt.  
Han var gift med Frederikke Rasmusdatter, gift 16 maj 1823.
11. **Frederikke Rasmusdatter,**  
\* 3 apr 1800 i Vejleby, † 24 nov 1869 i Brandstrup Maribo amt.
12. **Hans Jacobsen,**  
\* 1778, † 18 feb 1859 i Bursø Hospital.  
Han var gift 1. med Inger Andersdatter, bopæl (familie) i Bursø - Krønge.  
gift 2. gang 5. juli 1812 med Bodil.
13. **Inger Andersdatter,**  
\* 1780, † 1812, begravet 27 mar 1812 i Krønge.
14. **Hans Nielsen,**  
\* 10 mar 1787 i Rudkøbing, † 17 jul 1869 i Gloslunde.  
Han var gift med Ingeborg Kirstine Pedersdatter, bopæl (familie) i Landet -  
Gloslunde, gift 9 nov 1810.  
gift 2. gang med Johanne Andersdatter f. 1799.
15. **Ingeborg Kirstine Pedersdatter,**  
\* 4 jul 1782 i Rødby, † 14 nov 1825 i Landet.

#### Tipoldeforældre

16. **Peder Kølle Hansen,**  
\* 1739, † 6 dec 1810. Han var gift med Karen Rasmusdatter, gift 5 okt 1766.
17. **Karen Rasmusdatter,**  
\* 1734-1748, † 7 nov 1818. gift 2. gang.
18. **Rasmus Madsen Vikke,**  
\* 1740-47, † 16 maj 1812. Han var gift med Elisabeth Jørgensdatter.
19. **Elisabeth Jørgensdatter,**  
\* 1748, † 10 jan 1819.
20. **Rasmus X.** Han blev gift med Helvig Jørgensdatter.
21. **Helvig Jørgensdatter,**  
\* 1781 i Snøde, † 13 jun 1828 i Vejlby. gift med Peter Jacobsen.

22. **Rasmus Olsen,**  
\* 1770, † 1810 i Vejlbj, begravet 8 aug 1810.  
Han blev gift med Ane Frederiksdatter, bopæl (familie) i Vejlbj.  
gift 2. gang med Karen Sofie.
23. **Ane Frederiksdatter,**  
\* 1765, † 1803, begravet 3 apr 1803.
24. **Jacob Hansen Hjulmand,**  
\* 1720, † 1797, begravet 1 sep 1797 i Bursø.  
Han var gift med Ane Jensdatter, bopæl (familie) i Bursø, gift 27 feb 1778.  
gift 2. gang med Anna Jørgensdatter, som blev begravet 26. juli 1777.
25. **Ane Jensdatter,**  
\* 1754 i Bursø, † efter 1834.
26. **Anders X.** Han blev gift med Fru Anders X.
27. **Fru Anders X.**
28. **Niels Nielsen,**  
† efter 1815.  
Han var gift med Catrine Pedersdatter, bopæl (familie) i Rudkøbing - på øen Lang  
i Tirsted sogn.
29. **Catrine Pedersdatter,**  
\* 1748, † 23 feb 1815 på øen Lang. skilt.
30. **Peder Hansen,**  
\* 1743, † 7 jun 1809.  
Han var gift med Maren Rasmusdatter, bopæl (familie) i Rødby, gift 22 jun 1777.
31. **Maren Rasmusdatter,** \* 1758, † 12 maj 1811 i Rødby.

For alle anerne i denne sidste generation (Tipoldeforældre, aner nr. 16-31)  
gælder det, at grundet stor usikkerhed og manglende data, undlades næste led, -  
deres forældre. (Tip-tip oldeforældre til Rasmus Nielsen)



bagest: Signe, Henning, Svend Aage, Niels, Anna, Helga  
 forrest: Ove, Elisabeth (Lis), Nielsine, Rasmus, Kirstine (Stinne), Anders

## Rasmus Nielsens efterkommere i 2 generationer

### Første Generation

1. **Rasmus Vilhelm Nielsen**, \* 4 jun 1872 i V. Tirsted, Lolland, † 8 jul 1950 i Lillering.  
 Hans foældre i anetavlen  
 Han blev gift med **Nielsine Pedersen**, gift 18 nov 1902, \* 21 apr 1879 i Skelund,  
 (datter af Niels x Pedersen og Maren Andersen) Bopæl (familie) i Lillering,  
 † 19 jul 1965 i Skovby.  
 Nielsine: var lærerinde bl.a. i Als Odde i det nuv. "Jægerhuset"  
     Børn:
  2. i. Svend Aage Nielsen \* 19 jul 1903.
  - ii. Elisabeth Bundgaard Nielsen, \* 8 sep 1904 i Lillering,  
 † 19. sep 1990 i Galten.  
 Havde under sin separation fra Ole en Tatol forretning i Thorsø  
 Hun blev gift med Ole Nielsen, Bopæl (familie) i Skovby,  
 Galten.
  - iii. Rigmor Nielsen, \* 1 dec 1905 i Lillering, † 1948.  
 Hun blev gift med Godfred Andersen, Bopæl (familie) i Fyn.
  - iv. Niels Nielsen, \* 14 jan 1907 i Lillering, † 6 mar 1981.  
 Han blev gift med sin svigerinde Anna Frederikke Jensen,  
 Bopæl (familie) i Them-Boes-Fjellerup,  
 \* 28 apr 1917 i Funder, † ?.
  - v. Hans Nielsen, \* 5 apr 1908 i Lillering, † sep 1908 i Lillering.

- 3. vi. Kirstine Margrethe Nielsen \* 30 jul 1909.
- 4. vii. Anna Nielsen \* 3 aug 1911.
- viii. Helga Marie Nielsen, \* 1 jun 1913 i Lillering,  
† 2 feb 2001 i Randers.  
Hun blev gift med Helge Friis Jensen, \* i Lolland.
- 5. ix. Anders Bundgaard Nielsen \* 11 maj 1915.
- 6. x. Ove Nielsen \* 5 jul 1916.
- xi. Henning Nielsen, \* 9 nov 1918 i Lillering.
- 7. xii. Signe Nielsen \* 11 mar 1920.

## Anden Generation

- 2. **Svend Aage Nielsen**, \* 19 jul 1903 i Lillering, † 1955  
Han blev gift med **Anna Frederikke Jensen**, \* 28 apr 1917 i Funder, † ?.  
Bopæl (familie) i Lillering,

Børn:

- 8. i. Erik Nielsen \* 18 feb 1949.
- 9. ii. Signe Nielsen \* 10 jul 1953.

- 3. **Kirstine Margrethe Nielsen**, \* 30 jul 1909 i Lillering, † 11 aug 1990 i Odder.  
Hun blev gift med **Jens Peter Pedersen**, gift 10 aug 1933,  
\* 12 aug 1907 i Særslev, † jan 1983 i Lund, Horsens.

Børn:

- 10. i. Niels Henning Pedersen \* 31 mar 1942.
- 11. ii. Anne Grethe Pedersen \* 25 maj 1944.
- iii. Ole Peter Østergaard Pedersen, \* 7 nov 1948 i Svinsager,  
† nov 1989 i Bevtoft. Han blev gift med Ruth Thomsen.

- 4. **Anna Nielsen**, \* 3 aug 1911 i Lillering, Århus amt.  
Hun blev gift med **Aksel Lund**, (fætter) gift 3 sep 1933 i Framlev  
\* 23 okt 1903 i Bejstrup, (søn af Jens Lund og Dagmar Kirstine Pedersen)  
† 19 dec 1999 i Brusgård Mark. Bopæl Årslev Mark - Brusgård Mark

Børn:

- 12. i. Helga Lund \* 1 sep 1934.
- 13. ii. Alfred Lund \* 5 okt 1935.
- 14. iii. Ellen Lund \* 16 jul 1937.
- 15. iv. Hans Lund \* 13 dec 1939.
- 16. v. Else Lund \* 1 jul 1943.
- 17. vi. Jens Lund \* 10 maj 1946.
- 18. vii. Inger Lund \* 10 maj 1946.

- 5. **Anders Bundgaard Nielsen**, \* 11 maj 1915 i Lillering, † 2. feb 2008.  
Han blev gift med **Jenny Marie Sørensen**, gift 19 feb 1943 i Knagstrup, \* august  
1922 i Knagstrup, † 1999. Bopæl (familie): Haldum - Hørning,

Børn:

- 19. i. Ole Bundgaard Nielsen \* 26 mar 1944.
- 20. ii. Arne Bundgaard Nielsen \* 11 nov 1946.
- 21. iii. Aksel Bundgaard Nielsen \* 26 sep 1949.
- 22. iv. Rigmor Bundgaard Nielsen \* 16 maj 1955.

6. **Ove Nielsen**, \* 5 jul 1916 i Lillering, † 7 jul 2002 i København.  
Han blev gift med **Elna Marie Rita Henriksen**, \* 28 okt 1919 i Nyborg,  
† 27 apr 2006 i København. Bopæl (familie) i Rødovre.

Børn:

- 23. i. Elna Bundgaard \* 17 jun 1948.

7. **Signe Nielsen**, \* 11 mar 1920 i Lillering. Hun blev gift med **Arne Barslund**,  
Bopæl (familie) i Frenderup-Siddinge Fjord-Højby.

Arne:

Søn af grdm. Karl Barslund og Elisabeth f. Nielsen.

Arne og Signe boede i Påbøl ved Hoven i Vestjylland fra 1947 til 1950,  
i Frenderup i Odsherred på Sjælland fra 1950,  
på Siddinge fjord, Odsherred, fra 1959 til 1988,  
og i Højby, Odsherred, fra 1988.

Arne døde 2.3.2004, og hans urne er nedsat på kirkegården i Højby.

Børn:

- 24. i. Jørgen Barslund \* 9 okt 1947.
- ii. Peter Barslund, \* 12 dec 1948 i Påbøl, Hoven sogn,  
Ringkøbing amt.  
Student fra Birkerød Statsskole 1968  
Cand. Polit. i 1975 fra Københavns Universitet. Derefter  
ansat på Roskilde Universitetscenter,  
i Undervisningsministeriet og i Finansministeriet,  
senest som chefkonsulent.  
1988-1991 udstationeret som finansattache ved Danske  
Ambassade i Washington, USA.  
Bor på Frederiksberg, er ugift og har ingen børn.
- 25. iii. Knud Barslund \* 9 aug 1950.
- 26. iv. Kirsten Barslund \* 18 dec 1957.

Rasmus Nielsen var født på Lolland 4. juni 1872 som næstældste barn i et fattigt hjem.

Moderen døde efter et langt sygeleje da Rasmus var 10 år gammel. Han havde da 5 søskende, hvoraf den yngste var 2 år.

En stærk vilje og en tidlig vågnet interesse for politik og samfundsforhold, en stor lyst til at lære og lære fra sig samt hans store frihedsidealer blev drivkraften i hans liv.

Efter endt læreruddannelse fik han i 1901 embede som friskolelærer i Lillering og blev året efter gift med sin Nielsine fra Skelund.

Rasmus havde allerede som ganske ung haft en "forfløjen drøm" om at komme ind i Rigsdagen.

Drømmen gik i opfyldelse i 1921 da han blev valgt til landstinget for partiet Venstre. Her var en af hans helt store mærkesager husmændenes forhold.

Foruden lærerembedet og siden det politiske virke, drev han sammen med Nielsine deres husmandsbrug, hvor de skabte et godt hjem for en stor børneflokk.

Som et varigt minde og i respekt for hans virke, udgives denne bog om vores bedstefar Rasmus Nielsen.

